

ઐહાર્યમય વ્યવહાર અન્યોઅન્યના સંશય હરે !
આ વર્ષ સચરાચર જગતને હર્ષ પરિપૂરિત કરે !

(૩)

ને યોગ્ય છે, તેને અંલીખિત શુભ ફળોની પ્રાપ્તિ હો !
ને છે અયોગ્ય અગણ્ય તેમાં યોગ્યતાની વ્યાપ્તિ હો !
ચિન્તાગિના ઉત્તાપથી મુખો હૃદય સહુ થાજે, હરે !
આ વર્ષ સચરાચર જગતને હર્ષ પરિપૂરિત કરે !

(૪)

અતુકરણ અતિ સદૃષ્ટિઓનું સર્વથા સર્વત્ર હો !
દુષ્ટિઓનું પરિહરણ પણ સર્વથા સર્વત્ર હો !
વિદ્રેષ વળી ધૃત્યા વિવાદોથી રહે સહુ જન હરે !
આ વર્ષ સચરાચર જગતને હર્ષ પરિપૂરિત કરે !

‘શારદા-વિદ્યા’
અંબાજી—સુરત }

છાટુભાઈ દાઘભાઈ દેશાઈ.

પરમ પિતાને:—

(પૃથ્વી છંદ)

અનેક લવનાં પ્રભો ! વિષય પાપ તું ! કાપજો !
સદૈવ શિશુને વિભો ! વિશદ બુદ્ધિ તું ! આપજો !
મલિન મનના સર્વા કલિન કલેશ તું ! દાળજો !
અનંત મમ પાપકાંડ તુજ મહેરથી બાળજો !
હજાર મમ દોષની વિબુધ ! માફ તું આપજો !
‘વિદગ્ધ દિલમાં પિતા ! પરમ શાંતિ તું ! સ્થાપજો !
વિવેકહત-હું સદા વિપવચારી ને મૂર્ખ છું.
દયાળુ, દીનનો ધનુ, સગુણ સર્વનો ધર્શ તું !
વિદારી વસમો મહો પ્રભો ! હાથ લે !
પ્રસાદી કંઠેણાનિધિ ! અધમ બાળને નાથ, દે !
અનેક ભવળંધનો પગમહિ કરી નાશ, તું !
નિહાળ નિજદાસને કર્ષી કરી કહું નાથ ! હું.

સ્તુત્ય ઉદ્દેશને અમત્રમાં મૂકવા કરી-ઓપેલી સરળતાના માટે અમે તેનો આભાર-માનીએ છીએ. ગતવર્ષ પ્રંમાંએ આ વર્ષમાં પશુ રા. જા. હીરાચંદ નેમચંદ એવેરો મેાતીના ધર્મના કાંટાના પ્રમુખ-મુખાઇ, રા. રા. ઇંદુમત આસંમુકુંદદાસ, સુરત, શ્રીમાન શેઠ દુર્લભરામ રામજી, રા. શેઠ મણિલાલ રતનચંદ વગેરે તરફથી થી ઉદાર સંખાવતો ચાલુ રાખી અમેને અમારા કાર્યમાં ઉત્સાહ તથા અમારી આશાએને, અમારા મંડળના હેતુએને અમલમાં મૂકવા ને ઉત્તેજન આપ્યું છે, તે માટે તે સર્વનો અમે અંતઃકરણ પૂર્વક આભાર માનીએ છીએ. તેમજ અમને આશા છે કે એવી રીતે હજુ પણ અમને મદદ આપતા રહેશે.

આવી રીતે “દુર્વ્યસન-નિષેધક, જીવદયા પ્રબોધક, અને નીતિ વર્ધક મંડળ તરફથી જીવદયા માટે, દુર્વ્યસન માટે તેમ નીતિના પ્રચાર માટે માજી તંત્રીએ પોતાની જાનતા પ્રવાન કીધા છે. અમે પરમ કૃપાળુ પ્રજા પ્રાયે સંપ્રેમ પ્રાર્થના કરીએ છીએ કે, અમને અમારા સાતમા વર્ષમાં આ પારમાર્થિક કાર્યમાં સદાવચૂત થાઓ ! અમારા ઉત્સાહમાં પ્રતિદિન વૃદ્ધિ કરો ! અને ઉત્તરિકમતા વિધ નિષમને અનુસરી હજીએ વધારે ઉત્તરિ પયે અમને દોરો ! આ મંડળ લોકોની સંપાદ કરેલી પ્રીતિ જાગી રાખી હજી વધારે પ્રીતિ પાત્ર થાઓ ! છેવટે જેમના જોખો અમે પ્રકટ કરી સકયા નથી, તેમજ જોખોના દબાણથી ધંજા જોખો જામે સમયે પ્રકટ થયા પાયા છે, તે માટે અમે દાસગીરી જોહેર કરીએ છીએ !

રાસતરાય દંજીભાઈ દેસાઈ,

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા.

(લિખક:—રા. રા. ભગવાન શિવજીકર ભટ્ટ—સુરત.)

અધ્યાય-૧૬ મો.

શુભ્ર ! અભય, અન્તર શુભ્રિ જે વર્ણી રાત યોગવિધે સ્થિતિ;
સ્વાધ્યાય, દમ, તપ, યજ્ઞ, આજ્ઞ, દાન દૈવી સંપતિ. ૧

વળી અહિંસા, અક્રોધ, શાન્તિ, સત્ય, ત્યાગ, અપૈશુનિ;
અંકુશ, અકૂર, દયા, લગ્ન, સુદહ દૈવી સંપતિ. ૨

વળી શૌચ, તેજ, હ્રમા, ધૃતિ, અદ્રોહ નિર્માનિત અતિ.
છે પ્રાપ્ત એ જન્મેલ ને સંપાદી દૈવી સંપતિ. ૩

અતિમાન, કોપ, હુલાવ દંભજ, મહરવજ, અજ્ઞાનતા,
 છે પ્રાપ્ત એ જન્મેલ જે સંપાદી, આસુરીનાસન. ૮
 છે દૈવી સંપદ મોક્ષ માટે, આસુરી કરે આધને;
 જન્મેલ દૈવી, સંપતિ સહ, પાર્થ! તા કર શોધને; ૯
 આ લોકમાં ભૂતસર્ગ, અણુ ન દૈવને આમુર તે;
 ક્યો દૈવ મેં વિસ્તારથી હવે આસુરી સુજથી મૂલે. ૬
 આસુરીજન નથી ભણુતા શું ધર્મ! તેમ અધર્મ શું ?
 તે માટ ત્હેમાં શોચ કે આચાર, સત્ય નથી રહ્યું. ૭
 તે અસતને અપ્રતિષ્ઠ માને અનીશ્વર ત્યા જન રાહી;
 વળી પરસ્પર સમ્બન્ધ સંભૂત, કામ હેતુક—અન્ય નહિ ૮
 એ દિને આશ્રય કરી નણાતમ, અદ્યપમનિજ જે;
 તે ઉગ્રકર્મી શત્રુ જન્મે જગતના ત્ય કારણે ૯
 વળી અસંતુષ્ટજ કામ-આશ્રિત, દંભ, મહે કરી;
 ધર્મ અશુચિવ્રત તે અવિવેકે પ્રવર્તે અનુજ કાળી. ૧૦
 આ મરણુ જોહ અમાપ ચિન્તાને રહ્યું આશયી;
 વળી વિવચના ઉપસોગ, છે પુરુષાર્થી નિશાળી. ૧૧
 વળી ભદ્ર આશાપાશ શતથી, કામ-અન્યાયને જે,
 રહે અર્થસંચય ઇચ્છતા, અન્યાયથી વિવધાર્ય તે. ૧૨
 કહે-હાલ આ મેં મેળવ્યું વળી-અન્ય મુ પામીશ હું;
 છે આટલું તો, કરીશ વળી હું-પ્રાપ્ત કરીને આટલું. ૧૩
 મેં હજુયો છે આ સત્તુને, જાણ-અન્યને તુ કંપીશ હું;
 હું લોગી, હું ઇશ્વર વળી, હું-મલીન, સિદ્ધ, સુખીજ છું. ૧૪
 ધનવાન ને કુલવાન છું, મુમ તુલ્ય મિલે દો નથી;
 યશુ યાગ-દાને સુદિત, કહે-અજ્ઞાન ન હિત આસુરી. ૧૫
 વિબ્રાન્ત અતિ સંકલ્પમાં, મેહો (મોહ) જાળ આવૃત થતા;
 આસક્ત લોગ વિલાસમાં, તે-અત્યુચિ નરડે જતા. ૧૬
 વળી આત્મસંભાવિત મેહ-ધન, માન, તથા સુકૃત જે;
 તે નામ માત્રજ યજ્ઞને ત્રિધિ રહિત ભ વડે કરે. ૧૭
 ભલ, કામ, કોપ, અહંમતિ. દર્પાશયી, ને-અશુચ જે;
 તે-સ્વ-પર-દેહે સ્થિત હું ને દેવી નરડે લાય છે. ૧૮

નર અધમ, દેવી, કર, નિત્યજ અશુભ-કર્મી-તેહને;
 સર્ગવી - આ સ'સારમાં હું નાંખુ આસુર યોનિએ: ૧૯
 હે પાર્થવી આસુર યોનિ પામી મૂઢ જન્મે જન્મમાં;
 નવ કરે પ્રાસજ મને તેથી-અધમ ગતિને પામતા. ૨૦
 વળી આત્મનાશન ત્રિવિધ આ છે નરકતું દારજ ખરે;
 તે કામ, ક્રોધજ, લોભ, માટે-એ ત્રણે ત્યાગજ કરે. ૨૧
 હે પાર્થ આ ત્રણ નરક કેસં દારથી નર સુક્ત જે;
 તે આત્મશ્રેયજ આચરે તે યંકી પરમ ગતિ જ લહે: ૨૨
 વળી શાસ્ત્ર વિધિ પરિત્યાગી ઇચ્છા માત્રથી જે વર્તેતો;
 તે હૃદય શુદ્ધિ, પરમ મુખ, નથી પરમગતિને પામતો. ૨૩
 તે માટે કાર્ય-અકાર્ય સમજી, શાસ્ત્ર તુંજ પ્રમાણજે;
 શાસ્ત્રાક્રમે કર્મજ જાણી હાં સુદ્ધાદિ કરવા યોગ્ય છે. ૨૪

(ગંતાકયી ગાથ)

પછ પરિચ્છેદ.

દિવસ ગયે રાત થાય છે, રાત વિતે દિવસ. ગમે તો તોફાન થાય, ગમે-તો વરસાદ વરસે, તેથી તે નિવમનું ઉદ્ભવન નથી થતું. કાલ રાત પછુ વીતી ગઇ, હરી સવાર થયું. જેની રાત સુખની હતી તેને માલૂમ નહિ પડે રાત્રિ કેવી, રીતે વીતી મીરજાની સુખની રાત કેાણુ જાણે કેવી. રીતે વીતી ગઇ-કેવી રીતે સવાર થયું, તે તેમને કશું પછુ જણાયું નહિ. અને તેમનાં ધરના લોકોની રાત દુઃખની હતી, તે લોકોની આખી રાત કેવી રીતે ગઇ તે તેમને સારી રીતે યાદ છે.

સવાર થતાંજ મીરજાની શોધ માટે ચારે તરફ સમાચાર મોકલવામાં આવ્યા. પરંતુ દિવસના દશ વાગ્યા સુધી કંઈ પછુ જાણ મળી નહિ. હમે તે એમ સમજાએ છીએ કે મીરજાનું સવાર હજુ પછુ થયું નથી, તે હજુ ક્યાં સુખની નિદ્રામાં અચેત પડ્યા હશે.

કંઈ પંજુ હોય, દસ થઇ ગયા, પણ મીરજાના સંભાચારે મળ્યા નહિં. ખાર વાગતાં લગભગ મીરજાના એક કોરતે કહેવડાવી મોકલ્યું કે તે હમારે ત્યાં છે, અને આજ હમારે ત્યાં જ ભોજન પજુ કરશે. સંધ્યાના સમયે હમો જાને. તેમને ઘેર મુકી જઇશું કંઈ ચિંતા જેવું નથી. મીરજાની માતા જાણતી હતી કે મીરજાનો મિત્ર સદાશીશંકર એક સારો ચાલત્યલજુનો યુવાન છે, તેથી આ સંભાચારથી તે ધણું સુચિત થઈ ગયા.

ધરની દાસી સવારમાં ઉડી મકાન સાફ કરવા લાગી. રાતે તેની ઉધમાં વિધન પડ્યું હતું તેમજ માલીક કોણ જાણે ધરમાંથી ક્યાં જતા રહ્યા તેની ચિન્તામાં પડી હતી. તેથી મંજીના મનની દશા સારી ન હતી. મંજીનો પહેલો શિકાર મળ્યો ધરનો નોકર ગોપીઓ. ગોપીઆના આવતાજ મંજીએ મધુર બાધમાં તેનું સ્વાગત ક્યું. તે સ્વાગતને યોડાક ભાગ જરા સાંભળો. મંજી ગોપીઆને જ્ઞેતાજ બોલી ઉડી—“ભવાની તારો બોગ લે ! નિમકદરામ માલીકનો પગાર નથી ખાતો ! સાંજ થતાં વાર નથી થતી કે ક્યાં ગમ્મતી કરે છે ? કાલે રાતે કની હતું ન હોત તો ભાષ જીવના રહેત નહિં. ત્યારે પગાર ગણી ગણીને કોણ આપત ? નિમકદરામી !”

ગોપીઓ મંજીથી આવો હાદિક સ્વાગત પામી આશ્ચર્ય પામ્યો. મનમાં વિચારવા લાગ્યો—કાલે રાત્રે કંઈ ભારે તપતિ આવી પડી હશે. હું અહિં રાત્રે ન રહ્યો, એ અનુચિત થયું છે. તેથી મંજીના સંભાષણનો તેણે કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિં. પરંતુ કોણને કંઈ પૂછી જાણવું સાદસ પણ થયું નહિં. અન્તમાં કંઈ વિચાર કરી ધીરે ધીરે હસીના પાસે જઈ પૂછવા લાગ્યો—“રાત્રે ભાષને શું થયું હતું ?”

હસીના શો ઉત્તર આપે, તે સમજી શકી નહિં. થોડા સમય બાદ બોલી—“ભાઈ ખીમાર થઇ ગયા હતા.”

ખીમારીની વાત સાંભળી અટપટ ગોપીઓ ભાષના સલાના કમરામાં ગયો. પરંતુ ત્યાં તેમને જોવા નહિં. અમીના ત્યાં બેડી હતી. તેને કંઈ પૂછવાનું સાદસ ગોપીઆને થયું નહિં. અમીનાએ ગોપીઆને જ્ઞેતાજ પોતાના માલીકને શીધી લાવવા કહ્યું. તેથી હજુ પણ ગોપીઆને ભાષની ખીમારીની પાટી વાત મળી નહિં. આ તરફ હસીના મંજીનો ઢંગ જોઇ બહો ગઇ કંઈ પોતાના ભાષના કંઈકની વાત બહાર પ્રકાશ કરી ન દે. તેથી તેને એકાંતમાં લંછ જઈ કહ્યું—“મંજી ! તને મારા માયાના સમ, કાલ રાત વાળી વાત કોણને કહીશ નહિ !”

હસીના અને ગોપીઓ-આ મઝનમાં, મંજીના શિકાર હતો, તે જાનેપર તે પોતે પોતાનો યુરસો ઉતારતી હતી. ગોપીઆની જુગારી આવીને હસીનાને જોઇ મજા ઉડી—“મારી વાત જરા સાંભળો. આખો દિવસ હમે કામ કરી કરીને, વાસણ માંજી માંજીને મરી જઈએ અને પેલા મુવો ગોપીઓ આખો દિવસ ફરતો ફરે અને રાત્રે પણ કોણ જાણે ક્યાં બટકે તેને તો કંઈ કહેતા નથી. આ મુઠ્ઠા ઠીક સહેલી મુધરો જડી ગઇ છે કે તેને જ કંઈ કરવું. ખરસાંડીની વાડમાં સો થોડક હાથ બાંધે, હેરામણીની વાડમાં કોણ નહિં. મને બોલવાનું ના કહો છો-શું મોઢામાં દાગો માર ? તે જુલમ કે બીજું કંઈ !”

હસીના મંજીનો સ્વભાવ સારી પેઠે જાણતી હતી. કોણ તેને કહેતું તો તેના અર્થ તે સીધી રીતે નથી લેતી. તેનો પોતાનો એ સ્વતંત્ર ઢંગ હતો. જ્યારે તે ધુનમાં રહેતી,

ત્યારે ખીખની બહાઇ ખૂણ પથ તે પૂનર્માં લાંબ લેતી હતી. તેના આ રોગની વાત હસીના જાણતી હતી; તેમ તે રોગની દવા પથ તેને માલુમ હતી. જેથી હસીનાએ ગભરાઇ; પોતાના બાઇની બહાઇ વિચારી તેવી દવાથી કામ લીધું. મંછીના હાથમાં એક રૂપિયા મૂકી કહ્યું—“ મંછી તને તો હમે એક ધરના માણસ તરીકે માનીએ છીએ; જો, કાલની વાત કાઇને કહીશ તો, બાઇની નિંદા થશે. તું જાણી જોઇને બાઇની નિંદા કેમ કરીશ ? મંછી ! ”

ચમકદાર ગાળ ગાળ ચાંદીના ટુકડાની મોહિની શકિતથી સૌં વાતો બૂલી જઇ મંછી આનંદથી ગઈ ગઈ કંઈ બોલી—“ હે દાદી ! તમે. આ શું બોલો છો ? બાઇની નિંદા હમે કરીએ—તો મારા બાપની બેટી શાની. બાઇની નિંદા કરે, તેના હું નાક કાપી લઉં, ગાળો દઇને તેની સાત પૈડીની ખબર લઉં—ત્યારે પાણી પીઉં. ”

હસીનાએ ધીરથી કહ્યું—“ કાઇને ગાળ બાળ દેવાની કરી જરૂર નથી, તું કાઇને આ વાત કહીશ નહિં. બસ, હું વધારે કંઈ પ્રગ્લભી નથી. ”

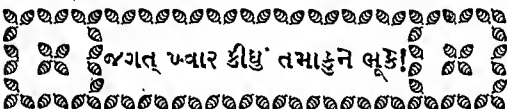
મંછી બોલી—“ તે વાત શા માટે ખીખને કહું, મારું મોઢું તે વાત કહેતાં બળી જાશે. હે બવાની માતા મારી બહારે ધાળે ! ”

હસીના નિશ્ચિત થઇને ચાકી ગઇ. પથ મંછી આપતિમાં રૂસઇ ગઇ. હવે તેનાથી બોલી શકાતું નથી. કેમકે ત્યારે તે કાઇને કંઈ કહેવા જાય છે તો તેજ રાતની વાત પહેલાં તેના મુખમાંથી નિકળે છે. આજ ચૂપચાપ તેણે વાસણ મણિ, ધરમાંથી પુત્તે કાઢ્યો, પથ એટલામાં તેણે પેટ ડુલવા લાગ્યું. તેના પેટમાં ગોટા વળવા લાગ્યા, તે ત્યાં સુધી ધરના અંદર રહી, બહારના કાઇ માણસની ભેટ થઇ નહિં. જેથી રાતની વાત કાઇને કહી શકાઇ નહિં. પથ તેથી શું ? હસીનાએ પોતાના માથાના સમ દઇને કાઇને તે વાત ન કહેવા કહ્યું છે, ઉપરથી એક રૂપિયા નગદ પથ આપ્યો છે, તો આજ વાંચક તમેજ બતાવો, કાઇને ક્યાં સિવાય કેમ રહી શકાય ? હવે તે કાઇને કહેશે નહિં તો તેના પ્રાણ સુધ્ધાં પથ જતા રહેશે. તો આપ લોકજ બતાવો, હસીનાનું માથું મોઢું છે, રૂપિયા મોટો છે, અથવા મંછીને પોતાનો જીવ મોટો છે ? બતાવો, આપજ લોક ! બતાવો, પ્રાણથી વધીને ખીજ કંઈ વસ્તુ દુનિયામાં મોટી છે ?

પરંતુ પરમેશ્વર મહા કરુણમય છે; હંખિવાનું દુઃખ દર કરનાર નારાયણથી વધીને ખીજે કાઇ નથી. મંછીનું પેટ ડુલેલું દયાસાગરથી કેમ જોઇ શકાય, સાક્ષાત્ પરમેશ્વરે મંછીનું દુઃખ દર કરવાનો, ઉપાય કરી દીધો. ગોપીએ ખીરજની શોધ માટે ધૂમી રજા હતો, જેથી શાક લેવા બગ્ગર કાણ જાય ? આજેજબગ્ગર જઈ મંછીને માથે આવી પડ્યું. મંછી બગ્ગર જવા માટે ધરમાંથી બહાર નીકળી. પહેલાં તે કાઈના સાથે કંઈ બોલી નહિં; દાંતો પર દાંત દમાવી મોઢું સંતાડી જવા લાગી. એટલામાં મહોદવાની એક દાસીની ભેટ થઇ ગઇ. તેણે પૂછ્યું—“ કેમ છો બહેન ! આજે તમે બગ્ગર કેમ જાવો છો ? ”

મંછી બિચારીથી હવે બોલ્યા વગર કેરી રીતે રહી શકાય. વિચર થઇને તેને કહેવું પડ્યું—“ શું કઈ બહેન ! ગોપીએ બાઇને શોધવા ગયો છે જેથી મારે આવવું પડ્યું, બહેન નહિં તો બગ્ગર મારે શા માટે આવવું પડે. ”

દાસી આટલું સાંભળી આગળ વંધી. પણ તે ચાલો જતો તો મંછીની દશા શી થાય. તે દાસી એક-બે વાતો બીજી પૂછી શેત તો ધર્મના દરબારમાં મંછીને છુટકારો મેલત, પરંતુ તે દાસી ખંધી હતી. તે મોટી મોટી ફલગો મારતી આગળ જવા લાગી. તે ઉતાવળા જતી જોઇ મંછી ચોથાવવા લાગી “હે બહેન ! અરે સાંભળ તો ખરી ! કાલે રાતે મીરજાભાઈ દારૂ પી બેહોશ થઈ ગયા હતા. ખંખો નાખી, પાણી ઊંટી ઊંટી હોશમાં લાવ્યા. જોયી બહેન ! તેમના બહેને અને તેમના માયાનાં સમ દષ્ટને કહ્યું કે આ વાત કાંઈને કહિશ નહિં, ત્યારે આ વાત ચર્ચાવીને શી મતલબ બહેન ! તમેજ કહો હમે નિમકહરામી કેમ થઈએ ” દાસી આ વાત સાંભળી હસતી ટસતી ગઇ. મંછીએ એક મોટો શ્વાસ લીધો. તેણે પેટ ચકકું હતું તે ઉતરી ગયું, ત્યારે તે જોની સાથે બેઠ યઇ. તેને તે મન મુજીને તે રાતની વાત કહેવા લાગી. અગ્નિ હોલવવા હસીનાએ જે પાણી નાખ્યું હતું ફુલાંચથી તે પાણી ધી બની ગયું. (અપૂર્ણ)

(જગત્ ખવાર કીધું તમાકુને ભૂકે-એ લોકગીત ઉપરથી સ્થિત)

જગત્ ખવાર કીધું તમાકુને ભૂકે !

આખાલ વૃદ્ધ શુદ્ધ-સાન જોઈ સહુ પૂકે !

અરે નહિ શુદ્ધ કે અશુદ્ધ કોઈ ચૂકે !

જગત્ ખવાર કીધું તમાકુને ભૂકે ! ટેક

(૧)

નથી ખાદ્ય કે કુધાં જરાય નય !

નથી પેય કે તૃષાય તૃપ્ત થાય !

નથી સ્વાદ વા સુગંધ કે સુધાય !

કુધા નય તૃપ્તિ થાય ના, ન ભૂકે !

અરે નહિ શુદ્ધ કે અશુદ્ધ કોઈ ચૂકે.—જગત્

(૨)

ને ખવાય તો શુદ્ધ ખરાબ થાય !

થાય ગંદુ-ઘરજ આપું, ને પીવાય !

ચાય લૂગડાં મલીન જો સુધાય !

ચાય ખાનાખરાળી સર્વ ઘૂંકે !

* * *

અરે નહિ છુદ્ધ કે અછુદ્ધ કોઈ ચૂકે !—જગત્.

(૩)

હાય ઢેટલી અનુષ કળદ્રુષ ભૂમિ જાય

ભૂમિ જાય તમાકુમાં, જાર બાજરી ન થાય !

જાર બાજરી ન થાય, રંક બૂખથી પીડાય !

જહુ ભૂખથી પીડાય કાળ ચૂકે !

* * *

અરે નહિ છુદ્ધ કે અછુદ્ધ કોઈ ચૂકે !—જગત્.

(૪)

ગૃહે ગૃહથી અપ્રમાણ દ્રવ્ય જાય !

વહી જાય નદી, ઉદધિ ભરાય !

ઉદધિ ભરાય, અમેરિકા ધની ધાય !

ચાય રંક ભરતખંડ શાખ ઘૂંકે !

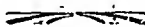
અરે નહિ છુદ્ધ કે અછુદ્ધ કોઈ ચૂકે !

* * *

જગત્ ખવાર કીધું તમાકુને ભૂકે !

કાલિયાવાડી, }

મણિલાલ ખંડુભાઈ દેસાઈ.

જાનવરોને અભયદાન આપવા માટે નામદાર દેશી
રાજ્યકર્તાઓની હિજર અરજ.

નેક નંમદાર સાહેબ,

હયા, ઉદારતા, અને દેશની આબાદાની વગેરે માટે આપ નામદાર સાહેબ જાણીતા હોવાથી આજે મુગ્ધના શ્રી જીવંદયા જ્ઞાનપ્રસારક ફંડ તરફથી હું નીચે સહી કરનાર આપની સેવામાં નીચે પ્રમાણે અરજ જમાવવાની રજા લઉં છું.

ઈંગ્લાંડ, ફ્રાન્સ, અમેરિકા, જરમની વગેરે પાશ્ચાત્ય દેશોમાં જુદી જુદી શોધખોળોને પરિણામે વિદ્વાન વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓ (Scientists) તથા ઇકોલોજીવા

નિર્ણય ઉપર આંખ્યા છે કે માંસાહારથી કેટલીક વખત ભયંકર, અસાધ્ય અને અસહ્ય દરદોના સપાટામાં આપણા માંસાહારી ભાઈઓ ફસાઈ પડે છે, કારણ કે તે તત્ત્વ એટલું બધું રોગીષ્ટ છે કે તેને માટે ગમે તેટલી સંભાળ રાખવામાં આવે તોપણ જે જાનવરને કાપવામાં આંખ્યું હોય તે નીરોગી જાનવર હોય છતાં તેનું માંસ વેચતી વખતે બીજાં રોગી જાનવરોના માંસ સાથે તે મળી જવાથી રોગી જાનવરોના જુદા જુદા ચેપી અથવા તેવાં બીજા દરદોના નાશકારક જંતુ તેમાં મળી જાય છે અને પરિણામે ખાનારને ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારની વ્યાધિને શરણ થવું પડે છે.

એ બાબતમાં હબરો અભિપ્રાયોમાંથી આ ટુંકી અરજમાં હું આપની હબ્બરમાં વિલાયતના એક ઘણાજ વિદ્વાન અને જાણીતા બાહોશ વસાનુશાસ્ત્રી ડૉક્ટર, અલેક્ઝાંડર હેગ, એમ. એ., એમ. ડી., એફ. આર. સી. પી. ના માત્ર એકજ અભિપ્રાયનો જાણવા જોયો ફકરો આ નીચે રજુ કરવાની રજા લઉં છું:—

“આપણે જેટલાં ઘણાંજ ભયંકર દરદો સહન કરીએ છીએ તે સેંકડે ૭૫ ટકા (કે. જે દરદો પ્રફૂલ્લ પુષ્પોવા તો બીલકુલ દરદ છેજ નહિ પણ અકુદરતી ખોરાકનાં ફેર છે), આપણી વધતી જતી ઘેલછા, આપણામાં વધતાંજતાં નાશુરનાં દરદો, નુખળાઈ અને આપણી અધોગાત એ સર્વે કુદરતના શિક્ષણને આપણે વેગળે મુકીએ છીએ, તે હોલું જોઈએ અને કુદરત કહે છે તેમાં કોઈ ખોટું નથી કે આણસ એક ફળાહારી પ્રાણી છે પણ માંસાહારી નથીજ.”

એ રીતે માંસાહાર શરીરને રોગીષ્ટ બનાવે છે તેના અસંખ્ય અને અગણિત દાખલાઓ વ્યવહારિક રીતે હવે તો સાબીત થઈ ચુકેલા હોવાથી હિંદુસ્થાન તો શું પણ દેશના જુદા જુદા માંસાહારી દેશોમાં પણ માંસાહારને સદાને માટે તિલાંજલિ મળતી જાય છે અને તેમ થવાંથી ખેતીને ઉપયોગી તેમજ બીજાં જાનવરોનું રક્ષણ થવાથી ખેતીકારો, રાજા-પ્રજા વગેરે ખેતી દુધ, દહીં તેમજ જાનવરોની મહેનત તથા જાતથી પ્રમુખતી કીમતી વસ્તુઓનો છુટથી ઉપયોગ કરવાનો, પરમાત્મા પ્રસંગ પ્રાપ્ત કરાવશે એવી આશા રાખી શકાય છે.

આપ નામદાર તો સહેજ સમજી શકો તેમ છે કે રાજ્ય અને પ્રજાની બહોજલાલી આપણા દેશમાં તો ખાસ કરીને ખેતીવાડીનાજ પ્રતાપે છે, અને તેમાં જાનવરોની પહેલી મદદની જરૂર પડે છે. બીજાઓ કરતાં ખેતીકાર તેની કીમત વધુ સમજી શકે છે અને તેવાં જાનવરોનો ન્યાયે દિનપ્રતિદિન નાશ વધતો ગયો ત્યારે ખેતીનાં જાનવરોની અછત થતી ગઈ તથા એલાદ નબળી પડતી ગઈ કે જેને પરિણામે પ્રથમ કરતાં ખેતીકારો તથા જાનવરો હાલ નિસ્તેજ, બલહીન, અને ગરીબ થઈ પડ્યા છે અને તેનો ઉદ્ધાર કરવો એ દયાળુ રાજ્યકર્તાની એક

પવિત્ર ફરજ છે. કારણ કે નિર્દોષ, ઉપકારી, સુગંધાં પ્રાણીઓ પણ રાજ્યની એક રેયત છે બદકે-ખેતીવાડીના કામમાં પોતાની સેવાનો અગત્યનો ભાગ લજવનારાં કીમતી પ્રાણીઓ છે.

કેળવાયલા રાજકર્તાઓએ પોતાના રાજ્યનું હિત ખેતીનાં જાનવરોનું તેમજ માણસોનું રક્ષણ કરવામાં જ સમાયેલું ગણ્યું છે. અર્થ શાસ્ત્રની રૂએ મહારે આપ નામદાર હંબુર હંછ પણ ભાર દધને અરજ કરવાની અગત્ય લાગે છે કે આબાદીવાળા રાજ્યકર્તા થવામાં મૂળ મદદ ખેતીની મહેસુલજ છે.

ખેતી ઉપરાંત દુધ, દહીં, ધી વીગેરે કીમતી અને ઉપયોગી વસ્તુઓનો ભાવ તાલ તરફ નજર કરવાથી માલુમ પડે છે કે ગરીબોને તેનો લાભ મળી શકતો નથી, એટલું જ નહિ પણ શ્રીમંતોને પણ દેતે પૈસે ચોખ્ખું દુધ વગેરે પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી, એ સુધી જાણાં જાનવરોની અછત બતાવતું નથી? દુધ દહીં તે સુધી પણ છાશ જેવી સાધારણ પણ ઉપયોગી વસ્તુઓ કે જે ગરીબ લોકોના નિર્વાહ તુલ્ય હોતી તેનાં પણ અફસોસ કે હવે દર્શન માત્ર પણ ગરીબોને દૂર્લભ થઈ પડવાનો વખત આવી પહોંચ્યો છે, અને તેથી આવાં સંબંધ કારણોને લઈને જ સુખમના નામદાર દીલસોજ ગવર્નર સાહેબ લોર્ડ વીલીંગટન સાહેબ ખેતીનાં તથા દુધાળાં જાનવરોને બચાવી તેને આશ્રય આપવાની જાહેર પ્રતિજ્ઞા ખેતીવાડી કોન્ફેડરેસો લેગી કરીને તેમજ જુદી જુદી રીતે આગ્રહપૂર્વક ભલામણ કરે છે-નેક સલાહ આપે છે.

માંસાહારથી દારૂની તલપ પણ વધે છે એવો પણ વિદ્વાનોનો મત છે અને દારૂના વ્યસનથી થતી અનેક હાનિઓ તો આપ નામદારના ધ્યાન બહાર હોવી જ જોઈએ નહિ, સંબંધ તે બદી પણ અટકાવવી આવશ્યક છે. અર્થાત્ દારૂની બદી વનસ્પત્યાહાર વગર અટકી શકતી નથીજ.

ઉપર પ્રમાણે ખેતીવાડીની, અધમ પ્રાવસ્થા, દરદો, નિર્ધનતા વગેરેનું મુખ્ય કારણ માંસાહારજ છે પણ તેને, એટલે તરીકે લોકો ગણતા હોવાથી સત્તાવાર રીતે તો તે બનવું કદાચ મુશ્કેલ થઈ પડે. તેમાં શક નથી, અને તેવી માંગણી આપ નામદારના દયાળુ સ્વભાવનો લાભ લઈ કરવી એ પણ સુનાં સ્વભાવ નથી, તોપણ માંસાહારથી થતાં દરદો તથા ખેતીવાડીનાં જાનવરોનું રક્ષણ કરવાથી થતા ફાયદા વગેરે પ્રકારનું જ્ઞાન લોકોમાં આપ નામદારના રાજ્યની નિશાળો મારફત આપવામાં આવ્યું હોય તો અને ખાત્રી છે કે તેથી ઘણું ફાયદો થવાનો દેખીતી રીતે સંભવ છે, અને તેમ ધવાથી ભવિષ્યમાં મનુષ્ય તથા સુગંધાં જાનવરોરૂપી આપ નામદારની પ્રતિજ્ઞા પણ ફાયદોજ થવાનો તેમાં

શકજ નથી તો તે જાખતતું કાંઈ પણ સાહિત્ય આપ નામદારના રાજ્યમાં જોઈ-
તું હોય તો તેનું પ્રોસ્પેક્ટસ પણ આ સાથે સામેલ રાખવામાં આવ્યું છે તે
ઉપરથી આપ નામદાર જે સાહિત્ય મંગાવવા મહેરબાની કરશે તે ત્વરાથી આપ
નામદારની હુજુરમાં જેટલું જોઈશે તેટલું રવાના કરવામાં આવશે.

છેવટમાં અરજ એજ કે કેટલીક વખતે ખટારાવાળાઓ પોતે જાનવરો
ઉપર હદ ઉપરાંત જોજો બરે છે અને તેથી જાનવરો ત્યારે તે તાણી શકવા
અસમર્થ નીવડે છે અને સાધારણ ઝડપથી ચાલી શકતાં નથી ત્યારે તે સ્વાર્થી
અને નિર્દય ખટારાવાળાઓ તેના ઉપર પરાણી (આર) નો ઉપયોગ કરી દુઃખ
ઉપર ડામ દેવા જેવું કરે છે અને તેથી તેને પરાણી (આર) વાગી હોય તે
જગ્યા લોહી લુહાણ થઈ જાય છે અને કેટલીક વખતે પાકી પડે છે. ઘણીક
વખત કાંઈ પાકેલા તેમજ ખીલ વ્યાધિવાળાં ફરદીઓની પાસેથી પણ જાનવરો
ના તે જુલમી માલેકો કામ લે છે, માટે તેવાં જાનવરોની ઉપર તેવા પ્રકારનું
પણ નિર્દય ઘાતકીપણું અટકાવવાનો જોકે આપ નામદારના રાજ્યમાં કાયદો
તો હશેજ તોપણ તે જાખત હું આપ નામદારનું મુખારક ધ્યાન ખેંચવા રજા
લઉં છું.

આવાં ઘાતકીપણાં નામદાર પ્રીટીશ સરકાર તથા દેશી રાજ્યો જેવાં કે
વડોદરા, જુનાગઢ, તેમજ તેવાં સ્થળોએ અટકાવવા સખત બંદોબસ્ત થયો છે,
અને દયાના કાયદાનો ભંગ કરનાર ગુન્હેગાર ઉપર મેલસેટની કોર્ટમાં જીવદયા
ના એજંટો કેસ ચલાવી તેને શિક્ષા કરાવે છે, માટે એવી શૈલી આપ નામદાર
ના રાજ્યમાં પણ દાખલ થવા પામે એવી મહારી નમ્ર અરજ છે.

આપ દયાળુ રાજ્યકર્તા હોવાથી મનુષ્ય તથા જાનવરોનાં દુઃખ સહેજે
સમજી શકવા સમર્થ છે, તેથી આપ નામદારને વિશેષ લખી આપ નામદારનો
ઘણોજ કીમતી વખત રોકવાની જરૂર નથી. તોપણ આ મહારી નમ્ર અરજ
ઉપર આપ નામદાર ધ્યાન આપવાની મહેરબાની કરશે તો શ્રી જીવદયા
જ્ઞાનપ્રસારક ફંડ પોતાને કૃતાર્થ થયેલું માનશે તેમાં કાંઈ પણ શક નથી.
હાલ એજ અરજ તરફી માફ.

શ્રી જીવદયા જ્ઞાનપ્રસારક ફંડ,
૩૦૬, રાસર બજાર-મુંબઈ નં. ૨.

ફંડ, આપ નામદારનો નમ્ર સેવક,
લલિતુશાઈ, ગુલાબચંદ ઝીવેરી,
આનંદરી મેનેજર,
શ્રી જીવદયા જ્ઞાનપ્રસારક ફંડ, મુંબઈ.

વીરંબાળા.

(એક સત્ય ઘંટના.)

ચંદ્રપ્રભા લખના છલ્લાની એક કુલીન ક્ષત્રીયની કન્યા હતી, તેનો વિવાહ સંમગ્ધ એજ સાતિના એક સાધારણ શિક્ષિત યુવક સાથે થયો હતો. ચંદ્રપ્રભાના માતાપિતા શિક્ષિત અને સંસ્કારી હોવાથી પોતાની કન્યાને વીર અને શીલવર્તી બનાવવા માટે તેને શિશુ વયથીજ નૈતિક અને ધાર્મિક શિક્ષણ આપ્યું હતું. ચંદ્રપ્રભાના ઇશ્વરદાસ સૌદર્ય તેને અતિ પ્રસિદ્ધિમાં આણી હતી. તે સાથે તેનું આત્મિક બંધન પણ ઓછું નહોતું. “પુત્રના લક્ષણ પારણામાંથી” એ સુત્રાનુસાર ચંદ્રપ્રભાના પરિવર્ષમાં આવતાં સર્વ તેના ચરિત્રની મુક્ત કંઠે પ્રસંસા કરતાં, અને ધારતા કે ચંદ્રપ્રભા, ભવિષ્યમાં દેવીરૂપે ઓળખાશે.

(૨)

આજે ચંદ્રપ્રભા પોતાના અગ્રપર નવીન શુભોચિત અને કીમતી વસ્ત્રાભૂષણો પરિધાન કરી આનંદમાં ફરતી દેખાય છે. પોતાના કોઈ સંબંધીને ત્યાં બીજે ગામ લખ પ્રસંગ પર જવાનું હોવાથી પોતાના પ્રિયપતિની માર્ગ પ્રતીક્ષા કરી રહી છે, એટલામાં શુભોચિત વસ્ત્રોથી સજ્જ થઈ પોતાના પતિને આવતાં દેખી તેના આનંદમાં અવરૂપ થઈ પડે છે, અને થોડા સમયમાંજ અતિ ઉત્કંઠાથી એ પતિપ્રતી સામેના ગામ જવા માટે વિદાય થયાં. માર્ગ ઉજ્જ અને વિકટ હોવાથી રેયતના રક્ષણાર્થે દંપતી સરકારે તેવી ભયાનક જગ્યાએ એક પોલીસ માણું બંધાવ્યું હતું, ત્યાં એક અમલદાર અને પાંચેક પોલીસ સિપાઈઓ બદમાશ ચોર અને છુટારોથી રેયતનું રક્ષણ કરવા રહેતા. ચંદ્રપ્રભા અને તેના પતિ તે જેટ નજીક આવી પહોંચ્યાં, જેટના અમલદારની દૃષ્ટિ ચંદ્રપ્રભા પર પડી. તેની સૌદર્યમુક્ત મુખમુદાએ અમલદારના હૃદયને વીંધી નાખ્યું, અમલદાર તે અતુલ રૂપમુક્ત સુંદરીને દેખી વિહ્વલ થઈ ગયો. ચંદ્રપ્રભાની સૌદર્યપ્રભાથી આંખોને તૃપ્ત કરવા માટે અમલદારે તેના પતિને રોકવાના ઇરાદાથી બોલાવ્યો.

“એ.....આમ આવો. તમે કોણ છો? ત્યાં જાઓ. એ. ર. તમારી આંખો આ કોણ છે?”

“હું જાતે ક્ષત્રિય છું, આ સામેના ગામમાં રહું છું અને સામે ગામ મારા સંબંધીને ત્યાં લખ પ્રસંગે જાઉં છું. આ મારી સ્ત્રી છે.”

“તમારાં બોલવાંપર મને શંકા જાય છે. તમે કોઈ અન્યની સ્ત્રીને નસાડી જાઓ છો!”

“નહિજ આપ બૂલ જાઓ છો!”

“તમારા જેવાં ધણા માણસો અહીં યથાને જાય છે, અને તમારા જેવુંજ તેઓ કહે છે, મારા ધારવા પ્રમાણે આ તમારી સ્ત્રી નથી, બે દોષ તો પુરાવા લાવો.”

“આ જંગલમાં કાનો પુરાવો લાવું ?”
 “સામેના ગામમાં જઈ લઈ આવો, અને ત્યાં સુધી આ સ્ત્રીને સામેની ઝોરડીમાં બેસાડી બારણા બંધ કરી તેને તાણું મારી ચાવી તમારી સાથે લેતા જાઓ.”

“આપં અમને નાહક હેરાન કરો છે.”

“તેમ કરવા મને હક્ક છે.”

અંદ્રપ્રભાના પતિએ વિચાર્યું કે-આ દુહીલા મહોન્મત અમલદાર સમજાવે. સમજી નહિ, માટે સાસરેના ગામમાં પાછો જઈ પોલીસ પટેલની ચિડી લખાવી લાવું. અંદ્રપ્રભાને ઝોરડીમાં પુરી તેની ચાવી મારી પાસે રાખવા કહ્યું. છે એટલે કંઈ દરકત જેવું નથી. સત્તા આગળ શાણપણ શા કામવું ?

(૩)

અહા ! મારાપર ખુદાની ધણી નિગાહ છે, મહેનત બર આવી, આખરે પ્રપંચજનમાં ચિંતાર સપડાયો તો ખરો ! ! જંગલની ગેટનો ખરો લાભ તે આજ ! બસ દેવે તો આનંદ અને મોજ મળાહ ! પુરાવો લઈ પાછો આવતાં ચારેક કલાક લાગશે, તેટલા સમયમાં કાણ છે કહેનાર કે રોકનાર ! એમ વિચારમાં ને વિચારમાં ઝોરડી નજીક જઈ દુધિયાર વતી તાણું તોડી ફેંકી દીધું. અને ઉપરથી સાનંદ પરંતુ અંદરથી ધડકતે હૃદયે ઝોરડી અંદર દાખલ થયો.

અંદ્રપ્રભા પોતાના પતિ માફક તદ્દન બોળી નહોતી, તેમજ ઉપર જણાવી ગયાં પ્રમાણે તે સિંહિત અને વીર સ્ત્રી હતી, પ્રાચીન છતિદાસ પુરાણમાં એવી ધણી ધટનાઓ તેના વાંચનામાં આવી હતી. તેમજ અમલદારની હૃદય ધ્રુવ તો સમજી ચકી હતી, તેથી તે એ સમય માટે તદ્દન તૈયાર હતી તેણે વિચાર્યું કે બસ, ગમે તેમ થાઓ, પણ હું મારા સતીત્વનું રક્ષણ કરી શકીશ ! મરવું એ મનુષ્યને એકજ વાર હોય છે, તો પછી ચિંતા શા માટે કરવી નેહાએ ? નેહા છું હવે શું થાય છે ? વિચાર યુક્ત અંદ્રપ્રભા ઝોરડીની એક જાલુએ ઊભી હતી. અમલદારને અંદર આવેલો નેહા તેની આંખો લાલચોળ થઈ તેમાંથી અમિ ઝરવા લાગ્યો, ચરીર કમ્પવા લાગ્યું. હૃદય ઉછાળા મારવા લાગ્યું. અને તે એક બીધણ મૂર્તિ બની. અમલદાર તરફ કઠોર દૃષ્ટિથી નેહા સ્ત્રી. અમલદારે ઝોરડીમાં દાખલ થઈ દાયમાંની તરવાર એક ખીટી ઉપર બેસવી. અંદ્રપ્રભા તરફ નેહા બોલ્યો :—

“ધારી ! મત ગંભીરપણ, હું મૃત્યુ નથી, તેમજ તને હેરાન કરવા મારી ઇચ્છા નથી, હું તારા પ્રેમ અને નેહનરસનો વાચક છું. અલારે ગેટના એક અમલદાર તરીકે તારી સામે ઉભો નથી ! પરંતુ એક દીન-ભિખુક તારી દયા વાચતો અને તારા મીઠાં મોહક અને મધુર વચનો સાંભળવાની છતાસલાઓ તારો સેવક છું. ધારી ! બોલ-મીડી નજરથી ને ! હું કાણ છું તેનો વિચાર કર ! ધાર તો ત્રણ દિવસ તને અને તારા પતિને કેદ કરી ચકું છું. માટે મારી સાથે ને અને દસતે વડને મને બોલાવે !

ઉપર જણાવી ગયા પ્રમાણે બિવિધમાં ઉપસ્થિત થનારી ઘટનાને માટે ચંદ્રપ્રભા તૈયાર જ હતી. જેટ અમલદારનાં તત્ત્વતાયુક્ત હિત વચનો તેને જાણુસમઃ હૃદયમાં બોધાર્તા વીર જુસ્સાથી તેનું આખું હૃદય મુજી ઉઠ્યું હતું. તેણે એક શબ્દ પણ ઉચાર્યા સિવાય શરૂઆતી અમલદારને એવો તો ધકકો માર્યો કે અમલદાર ચા ખુદ પોકારતા જમીનપર પટકાઈ પડ્યો. તો પણ “મીયાં પડ્યા પણ તંગડી ઉઘી” એ મુજબ જાણે કંઈ પણ ન થયું હોય તેમ કૃત્રિમ આનંદ ધારણ કરી ચંદ્રપ્રભાને પકડવા આગળ વધ્યો. અમલદાર જમીનપર પટકાઈ પડ્યો; તે વખતે સાંજે જોઈ સંતે ખીટીપર લંટકાવેલી તરવાર ચંદ્રપ્રભાએ પોતાની પાસે લઈ લીધી હતી. અમલદારને પોતાની સાંભિં પુનઃ આવતો જોઈ તરવારને ગ્રાહ્ય બહાર કાઢી અતિ ક્રોધથી બોલી;—“તુસં! ખખરદાર” એક તસુ પણ આગળ વધ્યો તો પાપી તારા પાપનો ઘડો આજે ભરાઈ ગયો છે. બિચારી ધણી આંખોનાં સતીત્વને તે આ ઠેકાણે નષ્ટ થઈ હશે, પરંતુ ધર કૃપાથી આજે આજ ઠેકાણે તારે નષ્ટ થવાનો સમય સમીપ આવી પહોંચ્યો છે. હુષ્ટ! તું સિંહબૂને છેડી સાર નથી કાઢવાનો! હજી પણ હુ દયા આઉં છું, તો તારા પ્રત્યે સમજવો નહિ, પણ તારાં આંખોની તો તેને બદલાઈ હોય તેમને બેટવાની તારી અભિલાષા હોય તો સીધો સીધો ખોરડી બહાર નીકળી જા, અને તારા નીચ વતન માટે પરતવો કર! બેલ નું ઇચ્છે છે? જીવન કે મોત?”

ચંદ્રપ્રભાના સતીત્વના જુસ્સાભર્યા શબ્દો સાંભળી અમલદાર અચકાયો, અને અંખવાણે પડી ગયો. થોડી પળો સુધી તે લાંબી એક તસુ પણ આગળ વધી શક્યો નહિ. બહાવરા સરખો કાષ્ટ પુતળી સમઃ ઉભો રહ્યો.

“ચંદ્રપ્રભાનો બોલી રહેવા બાદ તેનાં હૃદય પકડી લેવાનાં ઇરાદાથી અમલદાર એકદમ આગળ ધસ્યો, તેવીજ ચંદ્રપ્રભા એકદમ ચારે ડંગલા પાછળ હટી ગઈ, અને જુસ્સાથી તરવારનો એક એવો તો સખત પ્રહાર કર્યો કે તરતજ “મરં ગયો! મેરા બાવા”ની હૃદયભેદક ચીસ પાડી અમલદાર જમીનપર પટકાઈ પડ્યો. ખુની ખનેલી ચંદ્રપ્રભાએ ક્રોધથી કહ્યું: “હુષ્ટ! પાપાત્મા! તારા કર્મનું ફળ ભોગવ! દુરાત્મા તું આ શિક્ષાનેજ લાંબક હતો! મને અબળા સમજી મારે સતીત્વ નષ્ટ કરવા તૈયાર થયો હતો, પણ જો નીચ! નષ્ટ આખરે પુન થયો!”

(૪૬)

તસવાર હાથમાં લઈ ચંદ્રપ્રભા અતિ બવાનક સ્વરૂપમાં ઉભી હતી, તેની આંખોમાંથી રક્ત ટપકી રહ્યું હતું. જાણે આ વખતે તેણે સાક્ષાત ચંડીનું સ્વરૂપ ધારણ ન કર્યું હોય. તેમ દેખાતું. અમલદારની ચીસ સાંભળી આજુબાજુથી સિપાઈઓ લાં-દોડી આવ્યા હતા. પરંતુ ખોરડીમાં જતા કાષ્ટની હોમત ચાલતી ન હતી. તરવારના પ્રહારથી જમીનપર પડેલો અમલદાર બેભાન હાલતમાં જમીનપર હાથપગ પછાડતો આમતેમ આભોટતો પડ્યો હતો. આખી ખોરડી થોડીથી ભરાઈ ગઈ. થોડા સમયમાં જ પોતાના પાપકર્મોના હીસાબ આપવા અમલદાર ધર દરબારમાં પહોંચી ગયો. ચંદ્રપ્રભા પોતાની પતિની માર્ગ પ્રતીક્ષા કરવા લાગી.

થોડા સમયબાદ પોતાના પતિને દૂરથી આવતા દીઠા જે ઝોરડીમાં ચંદ્રપ્રભાને પુરી ગયો હતો, તે ઝોરડીના દ્વાર ખુલ્લા જોઇ તે ચમક્યો. તેનું હૃદય ધબકવા લાગ્યું અને એકદમ દોટ મૂકી આગળ વધ્યો. ઝોરડી આગળ આવતાં જ ચંદ્રપ્રભાને ચંડીના સ્વરૂપમાં જોઇ ! જમીનપર મૃત હાલતમાં પડેલા ગેટ અમલદારને જોઇ તે એકદમ દિગ્મુદ બની ગયો, તેનાથી ચંદ્રપ્રભા પ્રત્યે એક શબ્દ-પ્રશ્ન બોલી શકાયો નહિ.

પોતાના પતિને સમીપ આવી પહોંચેલા જોઇ ચંદ્રપ્રભાએ તરસારને જમીનપર ફેંકી દીધી અને એકદમ ઝોરડી બહાર આવી પતિને ભેટી પડી. તેની આંખોમાંથી ધોધસમ અશ્રુ પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો. આસિ લોહી સ્વરૂપ યજ્ઞ તે બોલી, “આ દુરાત્મા માફ એ સતીત્વ નષ્ટ કરવા માટે પુરાવાનું બહાનું કાઢી આપને પાછા મોકલ્યા. બાદ તાણું તોડી ઝોરડી અંદર દાખલ થયો. મેં તેની નહિ પણ તેના સ્ત્રી-પુત્રોની દયા ખાઇ સમજાવ્યો, પરંતુ તેના પાંપનેા ધડો ભરાઇ રહેલો હોવાથી સમજ્યો નહિ, અને મારા સતીત્વને બદલે તે પોતેજ મારા હાથથી નષ્ટ થયો છે. હવે બલે માફ જોઇએ તો યાય ! ફાંસી કે જન્મદેશ નિઃશક્તો મને પતિકાંચિત્ત પણ બાપ નથી. બલે કદાચ સરકાર મને દોષિત ઠરાવશે, પરંતુ હાથેરના દરબારમાં નિરોધ છું ! આપ શા માટે ઉદાસ થાઓ છો ! હવે આપ મારાથી દૂર રહી જાઓ ! લુઓ, સાંમેથી મેલી પોલીસપાટી મને બંધન કરવા આવી પહોંચી.

પતિ-પત્ની પોલીસને આશીન થયા, તેમના હાથમાં મંજશુત લોહાની બેંડીઓ નખાઇ, સર્મ પ્રસંગપર મેદાસવાને બદલે તેઓ એકાન્તવાસ ભોગવવા વિદાય થયા, ત્યારબાદ અમલદારના મૃતક શબને પચીકાસ કરી તેને અવલ મળેલે પહોંચવાની ગોઠવણ યજ્ઞ મૂક.

જય આખા ગામમાં, મહોલે, મહોલે અને ઘેરઘેર એજ માત વ્યર્થવા લાગી. નવરા મનુષ્યોને પાંચ દિવસનો મિશ્રાંક મળ્યો. કેસ ચાલ્યા પૂર્વે જ જોને જોમ-ભાવ્યું તેમ જરૂર મેન્ટ આપવા માંડ્યું. ત્યાર બાદ સેસન કોર્ટમાં અમલદારના પુત્ર કેસની તપાસ શરૂ થઇ. ચંદ્રપ્રભાના પિતાએ પ્રખ્યાત ધારાશાસ્ત્રીઓને કેસ માટે શકયા હતા. ચંદ્રપ્રભાની બેદર બહાદુરીએ અધિકારીઓના હૃદયપર એવી તો જસર કરી હતી, કે નામદાર ન્યાયી સેસન જરૂરે તેને ‘નોટ-ગીલ્ટિ’ (ગુનેગાર નથી) એમ ઠરાવી છોડી મૂકી, એટલું જ નહિ પણ તેના વીરત્વની મુક્ત કંઠે પ્રશંસા કરી. તેણે કરેલા પ્રમાણિક સાદસ માટે શ. ૪૦૦) ધનોમ આપ્યું. અમરૂપ રહેા એ બ્રિટીશ રાજ્ય અને તેનો ન્યાય ! આ પતિવ્રતા દેવીની એ વીરતામવ બટનાને વીતે હજી પૂરાં પંદર વર્ષ પણ થયાં નથી.

આમલીરાન

સુરત.

છત્રપતીજી મેતાપભોષ ખંભાતી.

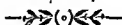
રાઓને રાફડો આજકાલ તો ગુજરાતમાં જાણે કાઢ્યો છે. “અને પછી થોડા સમયમાં કંટાળી, કોઈ સારા માણસના સમાગમમાં આવવાથી “કંઈક કરવું” એવો અભિલાષ મનમાં મનમાં સમાવી, જ્યાંના ત્યાંજ રહી જવાના સ્વાગ્રથી “દરેક” બાબતનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન થતાં કેટલી મહેનતે કેટલું થાય છે, તે ખ્યાલ આવવાથી સ્વભાવશીત ધીરો, અને આશાવાદી થાય છે અને સાથે સાથે, modest પણ થાય છે તેથી કામ કરવું તે કામને માટેજ, અને કામ કરવામાંજ ખર્ચ છે, ફળ મેળવવામાં નથી. કર્મજોવાધિકારેસ્તે મા ફલેષુ કદાચન । એ મહાન-સૂત્ર જીવનમાં જરૂરી દેવાય છે.

સમસ્ત જીવન જીવતાં પર સંજ દૃષ્ટિપાત કરતાં માલૂમ પડે છે કે આત્મ ચરિત્ર હોવાથી વિનયને ક્ષીણે સેખર પોતે શું શું કેવી રીતે કયું અને ફરક સ્વાર્થ ત્યાગ કરી આત્મજીવ કેમ મેળવ્યું તેનો જરાબર ખુલાસો થતો નથી, અને ફક્ત ટરકેજ સંસ્થાના હેવાલ તરફ (પરિશિષ્ટ) ન જોતાં જીવન જીવતાંજ જોઈએ તો જુકર-ટી-વોશીંગટનના પોતાના સંદેહ “જીવન, જીવતાં લખવા જેવું મેં શું કયું છે.” એ વાક્ય ખરાં લાગે.

પણ એક ગરીબ ગુલામડીને પેટે અવતરી યુનાઇટેડ સ્ટેટસના પ્રમુખ સાહેબ સાથે હસ્ત ધ્રુવન કરવાનું સહાય પ્રાપ્ત કરનાર, ગોરાઓ પાસે મુકત કંઠે પોતાને પશુ કાંઈક સિખવા જેવું ટરકેજ સંસ્થામાંથી મળે છે એવું ઉચ્ચારનાર, “હેમ્પટન સંસ્થાએ ‘જુકર-ટી’ને ઐન્યુએટ કર્યાં સિવાય અન્ય કાંઈ પણ ન કયું હોત તો ‘પણ’ જસ. છે. એમ વેપરો પાસે લખાવનાર, અમેરિકાના ગવર્નરો અને એન્ક્રારનેમી જેવા કરોડપતિ સાથે બેસનાર, પોતાની હયાતીમાંજ ફેશ વિદેશના સાહિત્યમાં સ્થાન, મેળવનાર જુકર ટેલીફર વોશીંગટનના જીવનનું રહસ્યજ સ્વાગ્ર—

છાયાલાલ લીમલાઈ દેવાઈ.

એક આદર્શરૂપ જીવન

પ્રભુના પરમસક્ત નરસિંહ મહેતા.

(ગતિકથી ચાલુ)

સજ્જનો! આ શુદ્ધિવાદના જમાનામાં “નરસિંહ મહેતાને મહાદેવજી પ્રસન્ન થયા,” “વિમાનમાં બેસાડી તેમને સ્વર્ગમાં લઈ ગયા,” “ત્યાં વિષ્ણુ ભગવાને તેમને રાસ બતાવ્યો.” વગેરે વગેરે બાજુનો આપણને અસંભવિત લાગે છે. વળી પૌરાણિક કથાઓ તેમજ રામાયણ મહાભારતના કેટલાક આલંકારિક ભાષામાં વર્ણવ્યાં થતાં પ્રસંગો પણ એવાજ અસંભવિત લાગે છે, અંશાનને ક્ષીણે અસંભવિત માને છે એટલુંજ નહિ પરંતુ તેવી બાજુને કેવળ ગરખી

સમજી તેના તરફ તિરસ્કારની નજરથી જોવા જોવી ઘેલાયું કરવામાં પણ જેટલાક વ્યક્તિ નથી. ગૃહસ્થો વિષય પ્રણી મદન હોવાથી એનો સંપૂર્ણ ખુલાસો કરવાની તો મારી ભુદિ-શક્તિ નથી, પરંતુ જે કંઈ વિચાર ઉદ્ભવે છે તે આપની સમક્ષ રજુ કરવા એ મારી કરજ સમજી છું.

સામાન્ય ભુદિ નથી સ્વીકારતી એવી બાબતો અસંભવિત છે એમ ટોંકી ખેસાડી તેના તરફ તિરસ્કાર ભુદિથી જોવું, તે બાબતો સમજવા તરફ ખેદરકાર રહેવું, એને પ્રથમથી જ એ તો પુરાણી બાવાનાં, મુખેજ છે, એમ મનમાં ઠંસી પછી તેના તરફ ઉપસક દૃષ્ટિએ જોવું એ અંદર અંદર એક પ્રકારની ધૂણતાજ છે. સદ્ગતિ ભુદિવાળા તત્ત્વસ વિદ્વાનજનો એવી બાબતોને ગંધા સમજતા નથી, પરંતુ તેને યથાયોગ્ય સમજવા પ્રયત્ન કરે છે. એવી સદ્ગતિ જોનારા તત્ત્વવેદાઓ આપણા સકળ ધર્મશાસ્ત્રોના ત્રણ વર્ગ પડે છે; શબ્દપ્રધાન, અર્થપ્રધાન અને ધ્વનિપ્રધાન. જેમાં દર્શાવેલી વ્યાખ્યાને સંપૂર્ણ રીતે અનુસરવાનું છે, અને જેમાં બિંબચિત્ર રીતે અર્થ ખેસાડવાની જરૂર પડતી નથી, પરંતુ સર્વ ક્રાંધ એકસરખી. 'રીતેજ જોતી' શબ્દ રચના ઉપરથી ઉદ્ભવતા અર્થને સ્વીકારે છે તે શાસ્ત્રો શબ્દપ્રધાન જોના શબ્દે શબ્દને અનુસરવાનું એવા કહેવાય છે. વેદાદિ સર્વ શ્રુતિગ્રંથોનો આમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. બીજા પ્રકારના અર્થો જેને અર્થપ્રધાન ગણવામાં આવે છે, તેમાં લખેલી બાબતો બંદુ આલંકારિક ભાષામાં વર્ણવાયેલી છે જેના ઉપસક દૃષ્ટિએ નીકળી આવતા અર્થને અનુસરવાનું નથી, પરંતુ સદ્ગતિ રીતે વિચારનારા વિદ્વાન પુરુષો તેમાંથી વ્યાવહારિક ઉપયોગિતાનો અર્થ ક્ષિત કરી તેના પોષણ અર્થે વપરાયેલી સર્વ શબ્દ અમારૂં મૂકી દે છે. પુરાણ ઇતિહાસાદિનો આ પ્રકારમાં સમાવેશ થઈ જાય છે. એ પ્રકારના પુરતોંઓમાં બોધકવ્યનો રપટ શબ્દોમાં કહેવામાં આવેલાં હોતાં નથી, પરંતુ દર્શાવવાના મનુષ્ય જાતિને નીતિમાન ભક્તિમાન અને ભુદિમાન બનાવવાનો કૌમતો બોધ આપવામાં આવેલા હોય છે. નીતિ પુસ્તકો શબ્દોમાં દર્શાવવાં કરતાં એક દર્શાવવા કરતાં અને અર્થકર્તવ્યને જ્ઞાન કરાવવાથી તેની વધારે બળવાન અસર થાય છે. આથી મનુષ્યની જુદી-જુદી સદૃશિઓને પોષણ આપવામાં અને દૃષ્ટિઓને ઉદ્દેશ કરવામાં આ પ્રકારનો પુસ્તકો પણ ઉપકારક નીવડે છે. ત્રીજા પ્રકારમાં કાવ્ય માત્રનો સમાવેશ થાય છે. એમાં શબ્દ અને અર્થગોણુ હોય છે અને શબ્દશક્તિ અને અર્થશક્તિને આધારે રહેલા વ્યંજના વ્યાપારથીજ સહૃદય જોનાનાં હૃદયને આકર્ષી કાર્યાકાર્ય તરફ યથાયોગ્ય રાગદ્વેષ ઉત્પન્ન કરાવવાની તેમાં શક્તિ હોય છે. આટે તેને ધ્વનિપ્રાન કહેવામાં આવે છે. ટુંકાણુમાં શબ્દપ્રધાન અર્થો પ્રજુ સંમિત હોય રાજની વ્યાખ્યા પેઠે અંસત્ય માર્ગે જતા રોકી સત્ય માર્ગે વાળે છે; અર્થ પ્રધાન અર્થો મિત્રસંમિત હોય રપટ શબ્દોમાં કલ્પાણુ માર્ગેવાળવાનો બોધ ને કરતાં સારસાર વસ્તુથી મિશ્રિત કર્યો. આપણી સમક્ષ રજુ કરી તેમાંની સારવૃક્તિ વસ્તુ તરફ આપણને પ્રીતિ ઉપજાવે છે, અને અંસાર વસ્તુ તરફ અપ્રીતિ ઉપજાવી તેને પ્રહણ કરતાં રોકે છે; અને ધ્વનિપ્રધાન અર્થો કાન્તા સંમિત હોય સ્ત્રીની મેઠે આદલાદ પમાડી વ્યંજ રીતે કર્તવ્યને જ્ઞાન કરાવે છે. નરસિંહ મહેતા સંખ્યાની જે

શુદ્ધિપાઠ મ પ્રવીણરે એવી ખીના આપણે સાંભળીએ છીએ તે આંખ બંધ રહેલી જોતી સંતપ્ત થાગે છે. નરસિંહ મહેતાને મહાદેવજી પ્રસન્ન થયાં. તેમને સ્વર્ગમાં સર્જ ગયાં. વિષ્ણુ પરમાત્માના દર્શન કરાવ્યા, 'દિવ્ય રાસલીલા જતાવી,' એ વસ્તુઓ જાતે સર્વ નથી; પરંતુ એના ઉપરથી હિમય પામતાં તરવજ સત્ય સમજવવાનાં છે.

સંજનનો! આ ઉપરથી સ્પષ્ટ રીતે આપણે એટલું તો સમજી શકીશું કે જંગલમાં ગયા પછી મહેતાને કાંઈ સાધુસંતદ્વારા અથવા રાત્રીભાવથી શુદ્ધ બકિતની પ્રાપ્તિ થયેલી હોવી જોઈએ, અને દુનીઆના સંપાદાં સદન કરવા જેટલી શક્તિ તેમના હૃદયમાં આવેલી હોવી જોઈએ, કેમકે બાધભોગમ્મના મહેણાંથીજ પોતે રિસામને દૃઢ નિશ્ચય કરીને બંદાર નીકળી પડ્યા હતા, તે પોતાને ધેર પાછાં આવ્યા; અને બાધભોગમ્મની તથા અન્ય નાતીલાંઝીનાં મહેણાંની દરકાર કર્યા વિના પોતાના કુટુંબ સાથે બાધથી ભુદા રહી પોતાનો બાલ દર્શિથી ગરીબ દેખાતો સંસાર રાફ કપોઈ દેતો. મહેતા પોતે સંસારતુ મિથ્યાપણું સારી રીતે સમજતા હતા; તો પણ તેમાં રહીનેજ પોતાના આત્માનું કલ્યાણ કરીને બાવિ પ્રગળને માટે પોતાનો બોધપ્રદ ઉમદા આદર્શ મૂક્યો છે; એથીજ સર્વ ભક્તજનોમાં તેમને આંગળ પડતું રથાન આપવામાં આવે છે. સંસાર વ્યવહાર ત્યાગ કરીને, જંગલમાં જઈને, માયાની આપરણી દૂર રહીને, પ્રભુમકિતમાં લીન થનાર કરતાં, સંસારના સર્વ વ્યવહારો નીતિથી ચલાવીને અને તેમાં સફળતા પ્રાપ્ત કરીને નિરંતર ભક્તિ પરમજી જીવન ગાળનાર ભાગ્યવંત પુરુષ દર્બાર મણે પ્રદાસનીય અને પૂજનીય છે. તેમજ ઘરમાં એક ખુલ્લું એસી રહીને સત્યવત ધારણ કરી પોતાને દરિશ્વર સમજનાર કરતાં, સંસારની બનેક ધમાલોમાં પડ્યા છતાં તેમાં પોતાનું મત દૃઢપણે પાળનાર પુરુષજ ખરો સત્યશીર્ષગણુવાને યોગ્ય છે. કેમકે સંસારની ઉપાધિમાં રહેવાથી ઘણાંક એવા પ્રસંગો પ્રાપ્ત થાય છે. સત્યવત તજી દેવાનું મન ધકળાય છે, પરંતુ એવી સંક્રામણમાં પણ જે આંગમંજી કમરકસી ઉભો રહે તેજ ખરો સત્યવાદી છે. નરસિંહ મહેતાના આ પ્રકારનાં વર્તનથી આપણે ખીન્ને બોધ એ મળે છે કે આપણી પાસે ઘણું ધન હોય, જોઈતી સર્વ સામગ્રી હોય એવે પ્રસંગે હુમ્મણથી દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરવાના વિચાર ન રાખીએ એ તો એક સહેલી વાત છે; પરંતુ ખરેખરી જીંદને વખતે, ખરેખરી આશ્વતને વખતે પણ ટેક રાખી, ધન્યર ઉપર શ્રદ્ધા રાખી નીતિને માગેજ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરવા પ્રયત્ન કરીએ એજ આચરણની ખરી પવિત્રતા છે અને એમાંજ પ્રભુની કૃપા વસે છે. ત્રીજી બાબત એ છે કે ઇશ્વરકૃપાથી આપણે સારી રિયતિમાં મુકાયા હોઈએ અર્થાત્ આપણી દ્રવ્ય સંજ્ઞાથી રિયતિ સારી હોય ત્યારે તો પરોપકારને અર્થે, સામાજિક સેવાને અર્થે દ્રવ્ય ખરંચીએજ, પરંતુ ન્યારે આપણી રિયતિ સાધારણ હોય, મુશ્કેલીથીજ આપણા કુટુંબનું પોષણ કરતાં હોઈએ એવે સંક્રામણને સમયે પણ આપણું દીલ ઉમદાં રહે અને પરમાર્થને માટે તત્પર રહેવાય એજ ખરી સાધુતા, એજ ખરું કલ્યાણ, અને એજ વિશ્વવ્યાપી પ્રેમનો ખરો અનુભવ છે.

બાધએ! આ ભક્તજાના જીવનતા દરેક દરેક ભાગમાં એવાજ બોધ રહેલો છે. જંગલમાંથી શુદ્ધ જ્ઞાન પામી જીવનદર્શન પાછા આવી સાધુ-ભોજનથી ભુદા રહ્યા; તેમણે કૃષ્ણ પરમાત્માની મક્તિની સ્થાપના કરીને સગળ ઇશ્વરની, બુદ્ધ હાકથી અને પૂજ્ય ભક્તિભાવથી :

પૂજા કરવા માંડી. નિરંતર મહેતાજીના અખાણમાં તાલ, પખાજ વાગતાં અને સંખ ટુંકાતાં. મહેતાજી સાણસ તોનાં ટોળાં વચ્ચે પડે છુપરા, કંઈમાં તુળસીની માળાઓનો મોટો થોકરો, માથે મોરપીછાનો મુગટ અને કપાળમાં મોટું ઉશું દીધું એવા વેરાગીનાં વેષમાં નાચતા અને કૃષ્ણકીર્તન કરતા. દુનીઆદારીવાળા લોકોને મહેતાજીની આ રીતભાત તદ્દન ગમ્યા જેવી અને માયાના આવરણને લીધે અંધ બનેલા, ભક્તના હૃદયને અને પ્રભુના ખરા સ્વરૂપને નહિ ઓળખનારા અમળનો, રસ્તે જતાં આવતાં મહેતાજીની અનેક પ્રકારે એજા કરતા, ધરમાં તેમની આ માણેક મહેતી પણ વખતે વખતે સંતાપજનક ચબ્દો કહેતી, પરંતુ મહેતાજીએ કરાની દરકાર રાખ્યા વિના પોતાનું દૈવ્ય શક્તિપરાયણ જીવન શાંતપણે ગુજારતા હતા; અને પ્રભુના ભાવિક ભક્તોને ઇશ્વરના સત્ય જ્ઞાનનો બોધ કરી આનંદ પામતા. આવા પ્રકારની મનની એકાગ્રતા, હૃદયની ઉચ્ચ ઓવના અને સંસારની અસારતાની દૈવ માન્યતાને લીધે તેમનું હૃદય એવું તો સરળ યથા ગુણ હતું, અને તેમની વૃત્તિઓ જેવી તો શાંત યથા ગમ્મ હતી કે સંસારની અનેક વિટબણાઓમાં પણ આ ભક્ત કવિને કંઈજ લાગતું નહિ. નિરંતર ઇશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા રાખતા, અને પ્રભુ એમણે વિટબણાઓમાંથી દરેક પ્રસંગે બચાવી લેતા.

નરસિંહ મહેતાના પુત્ર સામળનાં વિવાહ સંબંધી દરકારે એમ છે વડનગરના દીવાન મદનમહેતાએ પોતાની દીકરી જુહીબાઇનું વેવિશાળ કરવા માટે જખરા રસાલા સાથે એક દીક્ષિતને જુનાગઢ મોકલ્યો. મદનમહેતાએ જુનાગઢના પોતાના એક બાળરનેલી સારંગધર ઉપર ભલામણ-પત્ર લખી આપ્યો હતો. એમ કહેવાય છે કે સારંગધર જુનાગઢમાં એક એકને બુલાવે તેવા ધણાક રૂપરૂપણાં વર બતાવ્યા, પરંતુ ભાવી પ્રમળ છે. દીક્ષિતને એક પણ પસંદ ન પડ્યો, અને બધા નાગરો દીલવો દીલવો કહીને જેને માગતા તે નરસિંહ મહેતાનો પુત્ર સામળ તેને સર્વ રૂપરૂપણો ભંડાર લાગ્યો. અહા! ઇશ્વરની લીલા ન્યારીજ છે. આ આખત કેટલી બધી અસંભવિત લાગે છે કે એક વેરાગીના અખાણ જેવું સુપક, ચંદનના દગલા અને તુળસીકાજીના બારણી ખીલકત, અને પગમાં છુપરા બધી વેરાગીના ટોળા વચ્ચે નાચનારનો પુત્ર પસંદ થયો, અને તેની સાથે લક્ષ ધિપતિની કન્યાનું વેવિશાળ પ્રભુના અનેક ચમત્કારોમાંનો આ ચમત્કાર નહિ તો બીજું શું? “ભાવી પ્રમળ છે” એની ખાતરી શું? આ ઉપરથી આપણને નથી થતી? વેવિશાળાઓ દીક્ષિતને નરસિંહમહેતાએ શું કહ્યું હતું તે યાદ કરો.

દીક્ષિતે જશરે સામળ સાથે મદનમહેતાની દીકરી જુહીબાઇનું વેવિશાળની પોતાની ઇચ્છા જણાવી ત્યારે પ્રત્યુત્તરમાં નરસિંહમહેતાએ કહ્યું કે “અરર! આ શું બોલ્યાં? કંઈક વિચાર તો કરો. ધર બૂલ્યા, ગામ બૂલ્યા કે દિશા બૂલ્યા? દીક્ષિતજી, અમારી ન્યાતમાં ધણા પૈસાવાળાનાં ધર છે. જેમને લીરા-મોતીની માળાઓ છે, તથા તેમના દીકરા કસળી પીતાંબર અને કીમતી દાગીના પહેરી ન્યાતમાં જમવા બેસ છે. એવા તમારી મજરમાં ન બેઠા તો ખાવા ટોપી પહેરનાર તથા લગ્નોદીવાળા, ગોપીચંદનનાં દીર્ઘા કરી, તુલસીની માળા ધાલનાર છે તે તમારી નજરમાં શું આવશે? વળી બિચારી એ ગર્લડીમતાઇમાં ઉછરેલી કન્યા અહીં આવીને ખાશે? શું? અહીં તો કદાપિ કાંઈ સેવકનું સંકુ બાવે તો લાગવાએ કરીએ, નહીં

તો ત્રણ ત્રણ દિવસના કડાકાએ યાપ. " અહો આ તે કેવું નિખારેલ હૃદય ! આ તે કેવી સ્વાર્થચુરતી ! પોતાની સત્ય સ્થિતિનું નિવેદન કરી પોતાનાજ પુત્રના વૈવિધ્યાગતી નાખુટી જતાવતી એ તે કેવી ઉત્તમ હૃદયની સાધુના !

બાપુએ ! આતુ' નામજ ખરી ઉદારતા ! ખરું જોતાં આવા પુરુષોનાં ઉંચાં વર્તન એજ ભાવી પ્રજાને માટે મોટા વારસો છે. અનેક પ્રકારના હાથમેલ કરીને, અનેકનાં જગાં રીસીને, પોતાની શક્તિ પ્રમાણે જનકલ્યાણનાં કામોમાં ખરચતી જોઈતી રકમ ન ખરચીને પોતાનાં છોકરાં માટે હજારો કે લાખો રૂપીયાનો વારસો મૂકી જાય તેના કરતાં નીતિએ વર્તીને દ્રવ્ય પ્રત્યે કરે, અને તેના પોતાના કુટુંબના કલ્યાણને અર્થે અને સામાજિક સેવાને અર્થે થોડાં વધ કરી પોતાની મુશ્કેલીનો વારસો મૂકી જાય તે હજાર દરજ્જાએ ઊંચું છે.

વળી નરસિંહમહેતાની ઉદારશક્તિનો એક ખીન્ને પ્રસંગ જોઈએ. નરસિંહમહેતાનું હૃદય એટલું તો પવિત્ર દ્રવ્ય કે જેને બહારની ઉપાધિએ અપવિત્ર કરી શકેજ નહિ. દર બહિર્-ભાવવાળાં સર્વ મનુષ્યો એકસરખીજ રીતે પ્રભુની કૃપાને પાત્ર છે, એવા ઉદાર વિચારવાળા નરસિંહમહેતાએ તેક વૈષ્ણવોને ત્યાં બહાર રીતે કૃષ્ણકીર્તન કરેલું, જેથી નાનીલાઓએ તેમને ધણી ધણી પશ્વધણી કરી દત્તો તથા નાતજડાર મૂક્યા દત્તો. પ્રભુએ એવા ચમત્કાર જતાઓ કે નાગરની એક પંગત જમવા બેઠેલી ત્યાં દરેક નાગર સાથે એક એક રેડ જમવા બેઠો. હોય એમ સર્વેએ જોયું. આથી ચરમોદા જની છેવટે નરસિંહમહેતાની કૃપા યાચી નાતમાં લીધા, અને પ્રભુએ પ્રસન્ન થઈ મહેતાને વરદાન આપ્યું ત્યારે તેમણે માગ્યું કે " નાગરી નાતમાં કોઈ નાગો ભૂખ્યો રહે નહિ. " ખરેખર, મહાન પુરુષોનાં હૃદય પણ મહાનજ હોય છે. નરસિંહમહેતાની એ માગણીથી કહો કે તેમની કૃપાશીલપણી કહો, ગમે તેમ કહો. પરંતુ તેમના નાતીલાઓમાં અદ્યાપિ કોઈ પણ નાગર છેક રેડે સ્થિતિનો જોવામાં આવતો નથી, અને સપળા નાગરો ઉંચા પ્રકારની જોવાથી લઈ રાજગૃહમાં આગળ પડતો કામ લે છે.

ક્યાં એ પ્રભુમય જીવન માગનાર મદનમા અને ક્યાં તારં મારં કરી મરી જનારા આપણા જેવા પામર છોએ ! ક્યાં એ દિવ્ય હૃદયવાળા બાબરત પુરુષો અને ક્યાં પોતાનાજ બાપુએનું દિલ કરવા કોઈ તત્પર થતું હોય તેમાં આડે આવનાર અને તેને તોડી પાડનાર કમનસીબ માણસો ! બાપુએ ! નરસિંહ મહેતાનું આખું જીવન આપણને કીમતી બોધ આપનારું છે એટલે તેના એવા પ્રસંગો ગજાનનાં પાર આવે તેમ નથી આથી છેવટે એકજ પ્રસંગનું વિગદાન કરાવી આ વ્યાખ્યાન પૂરું કરીશ.

મહેતાજીને પ્રભુ ઉપર એવો તો દર વિશ્વાસ દત્તો કે પોતાની સાંસારિક ઉપાધિ માટે તેઓ નિરંતર ભેરજાર રહેતા. આપણે સર્વ દરપણે ચાનીએ છાંએ કે સસાર સુખરૂપ ચલાવવને માટે દ્રવ્યનો બીલકુલ સંચય કર્યા વગર હજારો રૂપીયાનાં ખર્ચ પોતાના જીવનના બુદ્ધ બુદ્ધ પ્રસંગોમાં (સામજનો વિવાહ, કુંવરગામનું મોમરું, પિતાનું ચાંદ વગેરેમાં) કાઢ્યાં છે. તેમના જીવનનો એ પ્રુખો બર્થો બર્થો આપણો હૃદયને ખદ્દ અજ્ઞ રીતે આકર્ષે છે. જ્યારે ઈક્ષિત સામજનો વિવાહ કરવા આવ્યો ત્યારે જોગવાણી વગેરે વહેંચવા માટે તેણે મહેતાને અમુક રકમ આપી કે તરતજ તે પ્રભુના યાગ માટે સાધુસંતોને આપી દીધી ! ખરેખર "ધનનો વેરામ એજ કાર્તિ" કમાવાનું પ્રથમ પગથીયું છે. "ધનની લામુના રાખેથી આપણે ધનવાન થવાના નથી, પરંતુ સર્વ કોઈને તેની વચ્ચેથી મળીજ રહે છે એવી દૃઢ ભાવના રાખી મલેલી સંપત્તિનો આપણાથી અને તેટલો સામાજિક સેવા અર્થે ઉપયોગ કરવો એજ એવ મામું છે.

પોત શુદ્ધપણ પૂર્ણિમા—
વિક્રમાદિ ૧૯૭૧

} નારણલાલ વાવસાઈ ૫૨૩.

સ્વીકાર અને સામાલોચના.

યોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણુ લાગ ૧ લો—પ્રકાશ સ્વામી શ્રી લિલ્લુ અખંડા-
નંદણ-મંત્રી, ૨૨૨૭ સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય, મુંબઈ નં ૨ અને અમદાવાદ. ૫૪ ૯૧૨
(રાયલ આફ પેશ) કિંમત રૂ. ૪)

મનુષ્ય માત્રની અંતિમ ઇચ્છા જીવનમુક્ત થવાની છે. અતે તે કારણથી દરેક બાષામાં
અતિ માનનીય ગ્રંથોમાં આધ્યાત્મિકવિષયપ્રધાન ગ્રંથો અગ્ર સ્થાને ગિરાજતા હોય છે.
ખંડાળીમાં “ પૂતવારી રામાયણ ” મરાઠીમાં “ દાસબોધ ” અને “ શાનેશ્વરી ગીતા ”
હિંદીમાં “ રામચરિત માનસ ” “ વિચાર સાગર, ” તેમજ ગુજરાતીમાં ઉપરબૃંક્ત ગ્રંથો
સાથે બેસી શકે, એવા એકે ગ્રંથ નથી, તથાપિ “ મુક્તચાત્ર ” અને ‘ ચંદ્રકાંત ’ આદિ ગ્રંથો
ગુજર પ્રજામાં અતિ આદર પામેલા છે.

સંસ્કૃત સાહિત્યમાં આવા અખ્યાત વિષયના પંચદશી, પંચદશ ગીતા, બ્રહ્મસૂત્ર ચાકર
બાખ્ય, યોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણુ આદિ નાના મોટા ધર્મ ગ્રંથો છે, પરંતુ તે સર્વમાં
યોગવાસિષ્ઠ મહારામાયણુની મહત્તા વિશેષ છે. આજ દુનિયા વર્ષથી ભારત સમરતમાં તે
સર્વપ્રિય ગ્રંથ છે, એટલે એને વિષે અભિપ્રાય આપવાનું અમારા સુધી રહ્યું નથી. અમારે
તેનાં બાધાંતર આજતજ જણાવવાનું છે, અતે તે એજ કે આ બાધાંતર તદન સરળ સામાન્ય પ્રજા
પણ વાંચવા માત્રથી સમજ શકે એવી રીતમાં રચેલું છે. આની પહેલી આવૃત્તિ મુંબાઈ વેદપ્રચારક
સંસ્થાએ તૈયાર કરાવી બહાર પાડી હતી. તેનું આ દ્વિતીય સંસ્કરણ પ્રજા સુધારાતથા શૈક્ષણિકના
અંક સાથે બહાર પાડવામાં આવ્યું છે. મૂળની કિંમત રૂ. ૧૮, હતી તેને બદલે આ આખા
ગ્રંથની કિંમત પણ માત્ર જો બે લાગના સાથે માત્રક થાય તો—રૂ. ૫.)જ રાખી છે. જે
કિંમત એવી છે, કે જો એક સામટી બધી નહોતી ખપી જાય, તો ખર્ચ સાથે આપક
મળી રહે તે એ પુસ્તકના આરંભમાં આપેલા ખર્ચના આંકથી સદૃશ પ્રતીત થાય એમ છે.
બહુ વિદ્યાર્થી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા જેમના મનમાં સદૃશ પણ આશાના અંકુર પુટેલા હોય,
તેમજ આ પુસ્તક કે જે તદન નજીવી જેવી કિંમતમાં મળે છે, તેની એક નાણ પોતાની
પાસે રાખવી અવશ્ય થટે છે.

નવજીવન અને સત્ય—(માસિક) તંત્રી રા. રા. ઇંદુલાલ કૃનેવાલાલ યાચિક. બી.
એ., એલ.એલ. બી. ગીરગામ, મુજાદ વર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૦-૦

ગુજરી ગિરાના નવજીવનમય કાળમાં રા. ઇંદુલાલે “ નવજીવન ” માસિકને જન્મ
આપ્યો છે. “ સત્ય ” માસિક કે જે રા. મોતિલાલ ત્રિ. દલાલ પ્રકટ કરતાં હતાં, તેને આની
સાથે જોડી દેવામાં આવ્યું છે, અર્થાત્ ગુજરાતી પ્રજામાં પ્રચાર પામવા આરંભમાં
હરકત ન નડે તત્કારણ સુલભ રહેતો યોગ્ય છે. “ સત્ય ” કરતાં આ તદન નવી રીતિમાં
યોગ્ય એવું છે. એનો પ્રથમ અંક જોતાં જો એના ઉત્સાહી તંત્રીઓને ગુજરી પ્રજા આકાર
આયે, તો આગળ જતાં ધર્મ સાર કામ કરી જવાવશે એમ લાગે છે. પ્રથમ અંકમાં

‘નવજીવન’ તથા ‘સાહિત્યના ત્રેરક તરંગો’ એ વિષય ધણું મનન કરવા જેવા છે, ‘શામળશાનો વિશદ’ એક સુંદર દાસ્ય રસનો લેખ છે, અમો આ નવા માસિકને વધાવી લેવા ગુર્જરી વાયક ગણને વિનવીએ છીએ.

શ્રીમાળી અભ્યુદય (માસિક)—સંપાદક શ્રીયુત જટાશંકર હથરલાલ ત્રિવેદી, મહુવા—કાલિઆવાડ વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧-૪-૦.

શ્રીમાળી બાહ્ય રાત્રિની ઉત્તરિને માટે આ માસિક પત્ર પ્રકટ થાય છે. રાત્રિ માસિક છે, છતાં ‘શીલ અથવા સદાચાર’ આદિ વિષયો સ્પર્ધને ઉપયોગી છે, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૫૬ છે, છતાં લવાજમ સવા રૂપીઆ છે જે જેતાં એ રાત્રિ દિવસના કર્યમાં દરેકે ફાળો આપવાની જરૂર છે.

સાગ્ય મહેન્દ્ર નાટક—આપાંતર કરનાર રા. નાગરદાસ મેહનમાસ પાટક, સંપાદક રા. દેવશંકર વૈકુંઠજી ભટ્ટ ભાવનગર પૃષ્ઠ ૨૪+૧૨૪ (૩મી આકૃષ્ટ) જાડા કાગળ, બેડાં પેપરનું પૂઠું કિં. રૂ. ૧-૮-૦

આ નાટક સંસ્કૃતમાં શાંત્રિકવિ જમનાથ પંડિતે રચેલું, તેનું આ ભાષાંતર છે. જમનાથ પંડિત ભાવનગરના રાણા વખતસિંહના આશ્રિત કવિ હતા, અને તેથી તેમણે આ કાવ્યશાસ્ત્રનો યોગ્ય અંશ રાણા વખતસિંહને ભાષ્યસિંહનું નામ આપી તેની સલાહ પછીવેદો અંશ છે, વાયક જાણે ભાષ્યસિંહના અભ્યુદયનો નાટકજ નાણે વાણે છે, એમ ઉપલક્ષ દૃષ્ટિપી જણાય છે, પરંતુ વસ્તુના આ કાવ્યશાસ્ત્રનો અંશ છે, નાટકની રાજઆતમાજ અર્થ નામકે પાત્ર પ્રવેશ કરી કહે છે.

“વૃત્ત, અલંકાર અને ગણ એ કાવ્યના મુખ્ય ત્રણ ગણોના રસને નહિં જાણવાવાળા મંદમતિ હુણ રવિઓ ! દુર રહો ! ખાણુપર ખસો....

આ પુસ્તક કાવ્ય રચનારાઓને ખાસ અભ્યાસ કરવા જેવું છે, પુસ્તકના વાચનથી પિંગલ તથા અલંકારનું સારું જ્ઞાન મળે તેમ છે. પિંગલ કે અલંકાર શાસ્ત્રથી અજાણ રહી કવિતા લખવા બેસી જનારાને આવાં પુસ્તક વાંચવા ખાસ લાભામણ છે. રા. નાગરદાસને આવાં સંસ્કૃત પુસ્તકનું ગુજરાતીમાં સરળ ભાષાંતર કરવા માટે તથા રા. દેવશંકરને તેને પ્રકાશમાં મૂકવા માટે ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

અમેને નીચેના પુસ્તકો મળ્યા છે, જેનો આભાર સ.યે સ્વીકાર કરીએ છીએ. જેની સમાલોચના થયાવકાશે કરીશું.

સસ્તી પાર્તમાળા તરફથી

૧ બ્રહ્મચારણી

૨ જહાંગીર

૩ મહારાષ્ટ્રીય કયાકુંજ

‘અંદ્રકાશ’ તરફથી.

૪ શ્રી રૂદ્રા જાળોપનિષદ

“દિગંબર જૈન તરફથી”

૫ ચેતનકર્મ ચરિત્ર

૬ શ્રાવિકા સુમોધ.

૭ રૂપ સંદરી.

સરતાં સાહિત્ય તરફથી

૮ સાયુ સ્વગ.

૯ બ્રૂજોળ શિક્ષક

લેખક.

રા. કાળાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા.

રા. ચીમનલાલ રતનલાલ દેશાઈ.

ભાઈ છોટુભાઈ દાહ્યાભાઈ દેશાઈ.

રા. દુર્ગેશ્વર નટવરજી ત્રિવેદી.

રા. જીવજીલાલ કસનદાસ કાપડીઆ.

રા. આશાલાલ અમુલખ સાહ.

રા. આશાલાલ અમુલખ સાહ.

રા. અમૃતલાલ સુંદરજી પદિયાર.

રા. જમનલાલ મોતીરામ સાહ,

તંત્રી,

અશકતાશ્રમની પહોંચ.

લેડી વિલિંગ્ડન અશકતાશ્રમ—રામપુરા—સુરત.

મહેરખાન “ સત્સંગ ” પત્રના અધિપતિ સાહેબ,

તા. ૧૧મી જુલાઈ ૧૯૧૫થી તા. ૨૧મી જુલાઈ ૧૯૧૫ મુદ્દિમાં આશ્રમને મળેલી બેટની યાદી.

નમ્રતાપૂર્વક સલામ સાથે વિનંતિ જે સદરજૂ આશ્રમમાં નીચે મુજબની મદદ દેશદાગ્રહ વીરપુરોએ મોકલવા કૃપા કરી તે બા. સેક્ટરી ડા. ડી. જે. એલબેદરામ ધણા માન તથા આભારસહ સ્વીકારે છે. રૂપીઆ એકની અંદરની પહોંચ રથાનાભાવથી લીધી નથી, પરંતુ તેમનો આભાર પણ બોલે નથી.

- ૧-૧-૦ શેઠ લક્ષ્મણાઈ હરગોવીંદાસ ડે. ગવર્નર સાહેબના જંગલા પાસે જુની પટેલ—મુંબાઈ.
- ૧-૦-૦ અમકલેશ્વરના ચાટાના નેસ્તી મહા-જન તરફથી હા. શા. શુકલાલ નંદલાલ
- ૧-૧-૬ શા. કસનદાસ પુનેમચંદ કાપ. ડીવા ડે. મોટા મંદીરનું કાપક ખર્ચર સુરત.
- ૨૧-૦-૦ શેઠ સાહેબ એલકાજી જરનેરજી વાડીયા ડે. માછલીપીઠ પરમાનંદ ડાક્ટરની મલીમાં—પુરત.
- ૩-૦-૦ કંટાકટરજીવણ અને દેવરાજ વલસાડ
- ૪-૦-૦ ખત્રી સમસ્તના પંચ તરફથી હા. સુદર વીંદા ડે. ખત્રીવાડ વલસાડ
- ૧-૮-૦ અંબારામ મારારઠે ખત્રીવાડ, વલસાડ
- ૧૭-૦-૦ અશકતા હિંદુશ્રામ જમનાદાસ પેરવાડ વાણીયાના અનામત ખાતે
- ૧૦૧-૦-૦ એક સખી ગૃહસ્થ તરફથી.
- ૧-૦-૦ શેઠ એમ. કે. નવસારી
- ૧-૦-૦ શેઠ બી. આર. વખારીયા જુનો-ગ ફેક્ટરી
- ૩૩-૧૪-૩ શેઠ ગુલાબદાસ જમનાદાસે લાઇ નલિનીકાન્તના પૂન્યાર્થે જણ કટકે અશકતાને સાડ માલ્લા તથા બેશીકા કરવા સાડ ડે. માછલીપીઠ

- ૨-૦-૦ મહેરખાન બ્હીટલ સાહેબની કા. ખારોલી
- ૧-૦-૦ કંઈર ત્રિભુવનદાસ ગોવીંદજી ધોલા રાવાળા-ખારડોલી
- ૨-૦-૦ પટેલ દુલ્લભભાઈ વીરાભાઈ તથા પટેલ બીખાભાઈ કસન મુ. ઉમરખા
- ૧-૦-૦ પટેલ હથેરસાલ નવનીતશમ મુ. મોતા.
- ૧-૦-૦ ગુલામચંદ ડાલાજી મુ. સરમેણુ.
- ૧-૮-૦ માણેચંદ રેખાચંદ
- ૧-૦-૦ દેશાઈ મગનલાલ ડાલાભાઈ
- ૬-૦-૦ સદાજી જુદરજી મુ. મોના
- ૧-૦-૦ શા. ગમજી પેમાજી
- ૩-૦-૦ કણબીચોની પંચ સમસ્ત હા. કુંવરજી વસનજી ગામ સરમેણુ.
- ૪-૦-૦ કણબીચોના પંચ સમસ્ત હા. દાજલાઈ વસનજી ગામ ગામલા
- ૧-૦-૦ શા. નેમચંદ માનાજી સરમેણુ
- ૧-૮-૦ દરજીચોના પંચ સમસ્ત હા. દલ-પત લાલજી—સરમેણુ
- ૧-૦-૦ શા. મુળચંદ નાયા સરમેણુ
- ૧-૦-૦ પટેલ મકનજી દલ્લાજી સરમેણુ
- ૨-૦-૦ કુંભારોના પંચ સમસ્ત હા. ના-રણ ગોવન સરમેણુ
- ૫-૦-૦ ગામ પંચ સમસ્ત હા. બકતી

સુરત રામપુરામાં અરદેશર કોટવાળની વાડીમાં આવેલા અશક્તાશ્રમનો
 નં. ૧ થી ૩૦ થી ૧૯૧૫ થી તા. ૩૦ મી જુન સને ૧૯૧૫
 સુધીનો જમાખર્ચનો હીશાબ.

જ

ઉ

૩૧-૭-૧૦ શ્રીપુરાંત માસ ગુદસ્તની	૩૩૬-૧૦-૮ નોકરોનો પગાર.
૧૧-૨-૭ વીહમવાડી તરફથી ત્રણ માસમાં	૧૦૩-૪-૮ આશ્રમની નોકર
૨૨-૮-૦ ડાંપા દવાખાતું	૧૯૭-૬-૦ ઉપદેશકો.
૪૯-૦-૦ માસિક મંદદ	૬૯-૦-૦ ભજનમંડળ
૩૦) સચીન	૩૧૬-૧૦-૮
૧૮) જડજ સાહેબ	૧૨૯-૧૨-૪ ખેરાડી ખાતે.
૧) ખાડિયાળા	૫-૬-૦ છંપામણી ખાતે
૧૦-૦-૦ વાર્ષિક મંદદ	૩-૬-૬ કપડા ખરીદી તથા સોલણ
૧૩૭૩-૫-૧૦ પરચુરણ મંદદ	૫૫-૫-૧ ભજનભૂ
૮૭-૭-૦ અશક્તાના વાઘી તરફથી તેના	૨૨૭૪-૧૩-૦ મુકાબ મરામત તથા તેને રેશ.
ખેરાડીના આવ્યા તે.	૨૧-૧૫-૦ ફરતીચર
૧૭૫૧-૦-૦ ખીરડીય ફંડ	૯-૪-૪ કંટીજ
૧૦-૦-૦ અનામત	૨૨-૧૨-૬ મેમત ખર્ચ
૪-૧૪-૬ શ્રી રામચંદ્રના મંદીરની બેટન	૬-૧૦-૦ હજમત
૧૪-૧-૮-૦ મુખાંશ બેઠકમાંથી ઉપાડ્યા તે.	૪૫-૧૧-૦ ઉપદેશકોને મુસાફરી ખર્ચ
૫૦૩૮-૯-૬	૪૧-૧૨-૧૦ પરચુરણ
	૭-૬-૩ કપડાની ધોલણ
	૧૧-૧૨-૦ દીવાખતી
	૧૯૨૬-૦-૦ મુખાંશ બેઠકમાં મુક્યા તે
	૧૧-૦-૬ વાસણ ખરીદી
	૦-૨-૦ દવા
	૨-૧૩-૦ શ્રી રામચંદ્રના મંદીર ખાતે
	૯૩-૦-૪ આખર સોલક
	૫૦૩૮-૯-૬
	આશ્રમની નક્કી મુદી.
	૯૩-૦-૪ રીઠઝ સીલક હાથપર
	૯૫૭-૮-૭ મુખાંશ બેઠકમાંથી આવ્યા તે કરતાં
	રહેલી નક્કી રકમ
	૧૦૦૦-૦-૦ પુણ્ય પવિત્ર શ્રી પ્રણાનંદજી
	મદારાજે સારંગપોર ખાતેના
	આપેલા સેર ના. ૫૮ ની
	કીમતના
	૨૦૫૦-૮-૧૧
	આશ્રમનું તા. ૩૦-૬-૧૫ સુધીનું દેવું.
	૬૩૫-૦-૦ ઇમારતી સામાનની કીમતના
	જુદા જુદા વેપારીઓના હીસાબ
	કરી આવવાના બાકી છે તે.
	૧૪૧૫-૮-૧૧ નક્કી પુરાંત ફોરની કીમત મુદા.

સત્સંગ.

કાવ્ય શાસ્ત્ર વિનોદેન કાલો ગચ્છતિ ધીમતામ્ ।
વ્યસનેન તુ મૃત્વાણામ્ નિદ્રાયા કલહેન વા ॥

પુસ્તક ૭ મું.
અંક ૨ નો.

[માસિક.]

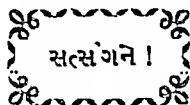
ભાદ્રપદ
સં. ૧૯૭૧

દુઃખીને દિલાસો ! (હરિગીત.)

આપું દિલાસો દુઃખીને સહુ દુઃખમાં સુખ માનજો !
છે દુઃખ સાધન એકતું જે તારશે ભવ પાર જો !
દુઃખો થકી શક્તિ થાય છે, અતિ પૂર્વના પાપો તણી !
ને સુખયો શક્તિ થાય છે પૂર્વે કર્યાં પુણ્યો તણી !
ભણો સહુ પ્રભુ ન્યાયમાં કેને કરી માણી નથી !
પાપ્યા સજા જે પાપની તે સદા વિણ છુટકો નથી !
દુઃખો પડો અતિશય સહીશું તે બ્સહુ આનંદથી !
રાખો હૃદય એ સૂત્ર રમતું એજ શ્રેયષ્કર અતિ !
વળી દુઃખમાં થાએ કસોટી પર્મ ધીર શીલ સત્યની !
લયમ કાગ ઠાયને કોયલાથી કોકિલા મણિ રતનની !
પાપો પૂરા થાતાં રહેશે શેષ સુકૃત તમ તણાં !
પ્રજોત્થારશે અશ્વ અવિચળ સ્થાન જે સોહામણાં !

“શારદા-વિહાર”
અંબાજી-સુરત.

છેલ્લામાં દાઢલાઈ દેવાય.

પ્રિય ! પત્ર તું અવિરત રસે, જનમન મલિન અજવાળે;
ખળ ખળ વિભળ અમીમય રસે, વર્ણો વિશ્વ આ છલકાવળે.

રસ ધોધ અમ પર ટોળળે,

અજ્ઞાન અમ બસ યોળળે;

વિળી શુષ્ક દિલ પ્રિય! પોવળે,

પ્રણયોંકુરે રસ સીંચળે.

રવિકિરણસમ હણી તિમિરગણ તુજ રક્તિ અહિં પ્રસરાવળે,

રવમિષ્ટ કોકિલકુન્ન સમ અમ કણ્માં રેલાવળે.

મંજુલ કવન ઉચ્ચારળે,

ધન સમ ગિરા ગળાવળે;

સાહિત્ય કુલ વિકસાવળે,

સૌરભ બધે પ્રસરાવળે.

અમ હવનમાં શીત સમિર નવલો ઐક્યનો ફેલાવળે,

તુજ નામ સાર્યક કરો અહિં. પ્રિય ! પત્ર દીર્ઘાયુ થળે.

ઔદાર્ય અમ અટકાવળે,

કુડ-કપટ ઝટ ભૂલાવળે.

કાતિલ કમાવતિ માપળે,

નય દવજ બધે ફરકાવળે.

કમનીય અનુપમ ઈશદૃતિ પ્રતિદિન મધુર ઉચ્ચારળે,

જગમાં ચિરાયુ યજ્ઞ પ્રકાશકને યશસ્વી બનાવળે.

ભારતી મંદિર
બરવાળા (પંચાલ.)

{ ધીરજ.

લોકોમાં તે સંન્યાસીના નામથી પસિદ્ધ હતા. એના વિશાલ નેત્રોમાંથી જ્યોતિ નીકળતી માલુમ પડતી હતી, એના ચપ્પે મધુર અને તરવપૂર્ણ હતા, પરંતુ એના નેત્ર ધણે થોડો વખતજ ખુર્રાં રહેતાં, તથા એના ચપ્પે કદી કડીજ સાંભળવામાં આવતા હતા.

સૂર્યોદયથી સુપ્રસ્થિત સુધી તે દિમાલયની અધારી ગુફામાં પદ્માસન લગાવી સમાધિમાં મગ્ન રહેતા હતા.

ભંગવાન જીવનભારકર અસ્ત યવાની તૈયારીપર હતા, સંન્યાસીના આશ્રમમાં ચાર યુવક બેઠા હતા, એ યુવકો ધણા દૂરના દેશોથી ગૃહદેવ પાસે દીક્ષા લેવ ને માટે આવ્યા હતા ધણી ઉત્સુકતાથી એ યુવકો સંન્યાસીની સમાધિ દૃશ્યની રાહ જોઈ રહ્યા હતા.

સંન્યાસીની સમાધિ છૂટી, નેત્ર ખૂલ્યાં. મહાત્માએ મધુર ચપ્પેમાં કહ્યું, “બહાલા મિત્રો, કહે, તમે શું છન્ટો છો ?”

એક યુવક આગળ વધી કહ્યું, “અદ્વૈય મુનિરાજ ! આપના શિષ્ય યવાની મને મહાન અભિલાષ છે. ન્યાયથી મેં એક સ્વપ્ન જોયું છે, ત્યારથી પ્રતિક્ષણ આપના દર્શનને માટે ઉત્સુક યત્ન રહ્યો છે. રસનની વિગત એવી છે કે એક મોટા મેદાનમાં હું એકલો ઉભો હતો, તેવામાં પૂર્વ દિશા તરફથી એકાએક સ્વેત પક્ષીઓનું એક મોટું ટોળું આવતું નજરે પડ્યું. પાસે આવી એઓમાંનું એક સૌથી વધારે સુંદર પક્ષી નીચે ઉતર્યું, અને મારા શિરની છેક પાસે આવી અંતર્ધ્વાન યત્ન ગયું. મને એવું જણાયું કે મારા શરીરમાં એક નવીન શક્તિનો સંચાર થયો છે. ધીરે-ધીરે હું જમીનથી ઉઠી જવા લાગ્યો. ઉપર જઈ વાયુ મંડલમાં હું વિચરવા લાગ્યો. આ મારું સ્વપ્ન છે. શું આથી મને અસીમ-જ્ઞાન પ્રાપ્તિની સૂચના મળી છે, એમ નથી સંભવતું ? જો એમ ન હોય, તો આપ બતાવશે, એનો ખીજો શો અર્થ હોય ?”

સાંત લાવથી સંન્યાસીએ ઉત્તર આપ્યો, ‘માયા’. ત્રિશાસનું મુખમંડલ નિરાશાથી પીળું પડી ગયું, અને પાછો ફરી ગૂપચૂપ અલગ જઈ બેઠો.

બીજો યુવક આગળ આવ્યો, અને કહેવા લાગ્યો, ‘મેં પણ એક સ્વપ્ન જોયું છે. હું મંગલને કિનારે બેસી સંધ્યા કરતો હતો, એવે એક રાજ હંસ પોતાની ત્યાંમાં એક નવ વિકસિત કમળ પુષ્પ લઈ મારી તરફ આવતો નજરે પડ્યો. મારી પાસે આવી કમળ મારી આગળ મૂકી દીધું. યોગીરાજ ! શું રાજ હંસ અને કમળ દીક્ષાના સૂચક નથી ? શું મને દીક્ષા ન મળે ? યદિ ન મળે તો આ સર્વ શું હતું ?”

સંન્યાસીએ પુનઃ ઉત્તર આપ્યો “માયા” આ યુવક પણ અસંતુષ્ટ થઈ સંન્યાસી કેવો છે, જે કંઈ સમજતો એ નથી, એમ મનમાં બખડતો દૂર જઈ બેઠો.

સંન્યાસીએ પછી આજ્ઞાના એ યુવકોની તરફ નજર નાંખી. તેમાંના એકે આગળ વધી પ્રણામ કરી કહ્યું, “મહાત્મન! ઘણા દિવસથી હું આપની પ્રશંસા સાંભળતો હતો, અને આપના દર્શન માટે ઉત્સુક હતો, અને જ્યારથી એક સ્વપ્ન જોયું છે, ત્યારથી આપની સેવા કરવાની આકાંક્ષા એથીએ અતિ તીવ્ર થઈ ગઈ છે. એ સ્વપ્નમાં મેં જોયું કે આપ મને કહી રહ્યા છો, કે “આપ, હું તને મારો દીક્ષિત-શિષ્ય બનાવવાનો સ્વીકાર કરું છું. આપની આજ્ઞાનુસાર સ્વપ્નમાંજ હું આપનો શિષ્ય થઈ ગયો, ત્યારે મેં શ્રદ્ધા રૂપાનો અપૂર્વ આનંદ અનુભવ્યો. શ્રદ્ધેવ! હવે આ સ્વપ્નાવસ્થાના અનુગ્રહને પ્રત્યક્ષ રૂપમાં સાચું કરો!”

સંન્યાસીએ પુનઃ તેજ ઉત્તર આપ્યો “માયા” યુવક હતાશ બની રહ્યા લાગ્યો, અને એક બાલુએ જઈ બેઠો સંન્યાસીએ ચોથા કુરસને કહ્યું, “ભાઈ, તું શું કહેવા માગે છે?”

બીજા બીજા એ યુવકે સાદૃશ્ય પ્રણામ કર્યા, અને કહેવા લાગ્યો, મેં એક સ્વપ્ન જોયું છે, જે આપ સમક્ષ નિવેદન કરું છું “એક મોટું મેદાન હતું, જેમાં હજારો નૃનારી એકત્ર થયાં હતાં, એમાં કેટલાંક તો એવાં હતાં, કે જેને જોઈ બીક લાગતી હતી, કેટલાંક એવાં હતાં, કે જે એટલાં ભયાનક ન હતાં, પણ કેટલાંએકના મુખપર સૌન્દર્ય પણ હતું, એ સર્વ આકાંક્ષાની તરફ દૃષ્ટિ કરી પ્રાર્થના કરતાં અને કરાવતાં હતાં. આકાંક્ષા એક અત્યંત તેજોમય મૂર્તિ હાજર હતી. આ મૂર્તિના હાથોમાંથી જ્યોતિર્મુખી રતનોની વર્ષા થઈ રહી હતી, પરંતુ નીચે પહોંચતાં પહેલાંજ વચમાંજ એ રતનો હુમ થઈ જતાં હતાં. થોડા વખત બાદ આરે તરફથી દિવ્ય શરીર ધારી દેવ ગણે આવે પેતાના હાથોની એક શૃંગ્ખલા એ મૂર્તિના હાથોથી નીચે સુધી બનાવી દીધી, જેથી પેલાં રતન-ભુન્દ સ્વાભાવિક રીતેજ એ હાથોપર ચતાં ચતાં પૃથ્વી સુધી પહોંચવા લાગ્યાં, અને સાંસારિક નર નારી ગણુ એને પામી આનંદિત થવા લાગ્યાં. પ્રભો! આ દેવગણમાં આપ પણ એક હતા. આ મારું સ્વપ્ન છે.”

સંન્યાસીએ પૂછ્યું, “પણ તું ક્યાં હતા?”

યુવકે આશ્ચર્યથી કહ્યું, “હું? આ અસીમ મંજુસેની ગર્દીમાં મારો ક્યાં પત્તો? હા, જાન્યત્ર ચતાં મને અતિશય આનંદ થયો, અને હું દેવગણને દેવો રતનોને પૃથ્વી સુધી પહોંચાડવામાં સહાયતા આપવા માટે ધન્યવાદ આપવા લાગ્યો.”

સંન્યાસીના મુખપર હાસ્યની મંદ છટા છઠ્ઠાએલી જણવા લાગી. તેમણે મધુર સ્વરથી કહ્યું, “વત્સ, તું જરૂર મારો શિષ્ય થઈશ”

માયાના “મમત્વ” સાથે ઘણો ઘાટો સંગ્રહ છે જાન્યત્ર અથવા સ્વપ્ન, સર્વ અવસ્થામાં એ ઉભયગી ચેતતા રહેતું જોઈએ.*

છાંદુભાઈ દાહાભાઈ દેસાઈ.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા.

(લિખક:—રા. રા. ભગવાન શિવસંકર બાટ—મુરત.)

અધ્યાય ૧૭ મો.

મણુ ! શાસ્ત્રવિધિ તણ ને યજ્ઞે શ્રદ્ધા વડે પુર્યોત્તમ;
 તે તણી નિષ્ઠા કેવી છે, કહો-સત્ત્વ, વા રજ, કે તમ. ૧
 દેહાભિમાનીની સહજ કહે કૃષ્ણ શૂણ્ય શ્રદ્ધાજ ને;
 સાત્વિકી, રાજસૌ, તામસી, એ તણ મગ્ગરની છેજ તે. ૨
 હે પાપે શ્રદ્ધા સર્વની અન્તઃકરણ અનુસાર ને;
 શ્રદ્ધાણુ થૈ શ્રદ્ધા ધરે ને તત્સદશ તે યાવ છે. ૩
 ને યજ્ઞે દેવો સાત્વિકી તે, યજ્ઞ રાક્ષસ, રાજસી;
 મધી પ્રેત ભૂતગણો યજ્ઞે ને અન્ય તે સહુ તામસી. ૪
 વંળી શાસ્ત્ર અવહિત ઘોર એવાં તપો ને જન આદરે;
 લમ દંભ ને અભિમાન તૃણા, રામ, બલધી યુક્ત ને. ૫
 સહુ શરીર ઇન્દ્રિય કૃષ્ણ કરે, લમ અન્તરસ્થ મને સહી;
 અનિવેકી અહંવા પુરુષને તું બાણુ આચુર નિશ્ચયી. ૬
 આહાર વળી સહુ ગ્રાણીને પ્રિય ત્રિવિધ તે પણુ નાણુજે;
 લમ યજ્ઞ, તપ, ને દાન તેના લેદ આ કહું શૂણુ તે. ૭
 આયુધ્ય, સત્ત્વ, શરીરબળ, આરોગ્ય, સુખ, પ્રીતિ-વર્ધક;
 આહાર સ્વાદુ, સ્નિગ્ધ, સ્થિર, ને હૃદય, તે સાત્વિક-પ્રિય. ૮
 કટુ, લવણુ, અમ્લજ, ઉષ્ણ, તીષ્ણ, રૂક્ષ, દાહ-ઉપાદક;
 વળી શોક, દુઃખ, આમયપ્રદા, આહાર એ ધૃષ્ટ-રાજસ. ૯
 લમ અર્ધપકવ, સૂકાયણુ, ટાહુંજ, દુર્ગંધીમય;
 ઉચ્ચિદ્ર તેમ અમેઘ્ય લોજન, સર્વ તે તામસ-પ્રિય. ૧૦
 નિષ્કામી નરને અવશ્ય યજ્ઞવા યોગ્ય એવું નિશ્ચયી;
 શાસ્ત્રજ વિધિએ કરેલો ને યજ્ઞ તે સાત્વિક સહી. ૧૧
 સ્વર્ગોદિ કૃણ ઉદંશી વળી દંભે કરેલો યજ્ઞ ને;
 હે ભેરતવશે શ્રેષ્ઠ ! રાજસયજ્ઞ તેને બાણુજે. ૧૨

લયમ શાસ્ત્ર વિધિહીન અન્નદાન-રહિત મંત્રવિહીન જે;
 દક્ષિણા લયમ શ્રદ્ધારહિત જે યજ્ઞ તામસ ગણુ તે. ૧૩
 વળી દેવ, દિગ્, ગુરુ, પ્રાન્ન-પૂજન, સૌમ્ય, આર્જવ, આદિ જે;
 લયમ બ્રહ્મચર્ય તથા અહિંસા, શરીરતપ કહેવાય તે. ૧૪
 વળી અનુદ્રેણી, સત્, લયમ પ્રિયહિત અહેવાં વાક્ય જે;
 સ્વાધ્યાયનું અધ્યયન તેમજ, વાક-તપ કહેવાય છે. ૧૫
 ચિત-સ્વસ્થતા તે સૌમ્ય પલ્લુ; વળી મૌન, મનનિગ્રહ, જને;
 વળી હૃદય શુદ્ધિ એ પ્રકારે, માનસી-તપ સર્વ તે. ૧૬
 નિષ્કામી ને એકાગ્રચિત્તી નરે પૂરે શ્રદ્ધા વડે,
 જે કરેલું તપ ત્રિવિધ તે, સાત્વિકતપ કહેવાય છે. ૧૭
 સત્કાર-માન-પૂજાર્થ તપ જે કરેલું દંભજ વડે;
 તે રાજસી કહેવાય, જે છે ચલ અને અમૃત ખરે. ૧૮
 વળી દુરાગ્રહથી આત્મ પીડા વડે તપ જે થાય છે;
 વા અન્યપ્રાણી વિના સાર્થે, તામસી કહેવાય તે. ૧૯
 વળી દેશ-કાળે અનુપકારી પાત્રને દીધેલ જે;
 દાતવ્ય અહેવું દાન તે સાત્વિકીદાન કહેલ છે. ૨૦
 પ્રત્યુપકારાર્થે વળી, ઉદેશી ક્ષણ, દીધેલ જે;
 કહેશે કરીને યુક્ત વળી, રાજસીદાન કહેલ તે. ૨૧
 લયમ અદેશે ને અકાળે, વળી અપાત્રે દીધેલ જે;
 સત્કાર હીન કરીને અવજ્ઞા દાન તે તામસ ખરે. ૨૨
 વળી ઈ-તત-સત્ ત્રિવિધ એ, પરબ્રહ્મ નામ રમયું વિધિ;
 બ્રાહ્મણો, વેદો, યજ્ઞ તે ઉત્પન્ન કર્યા તે નામથી. ૨૩
 તે માટ ઈ એ શબ્દ સઘ ઉચ્ચારી બ્રહ્મવિદો તણા;
 જે યજ્ઞ, દાન, તપાદિ કર્મો વિધિયુક્ત પ્રવર્તતાં. ૨૪
 મોક્ષાર્થીએ, તત્-શબ્દથી, તપ ફલેચ્છા ભ્રાજન વડે;
 જે યજ્ઞ, તપ, દાનાદિ કર્મો વિવિધ કરવા યોગ્ય તે. ૨૫
 સત્ શબ્દ યમ નોડાય છે સદ્ભાવ સાધુભાવમાં;
 તેમજ વળી નોડાય એ સહુ શ્રેષ્ઠ એવાં કર્મમાં. ૨૬
 વળી યજ્ઞ, તપ, ને દાનમાં, જે સ્થિતિ-‘સત્’ કહેવાય તે;
 તે માટ તે કર્મોયિ ‘સત્’ એ પ્રકારે કહેવાય છે. ૨૭
 હે પાર્થ શ્રદ્ધાહીન યદ્ધ, તપ, દાન, યજ્ઞ કરાય હાં;
 તે ‘અસત્’ સહુ કહેવાય, કારણ-અકૃણ આ પરલોકમાં. ૨૮

દારૂ વિષે એક અભિપ્રાય.

‘દારૂ વિષે એક અંગ્રેજ પોતાના વિચાર નીચે મુજબ જણાવે છે; દેશનો મોટામાં મોટો હતુ દારૂ છે. તે એટલું નુકસાન કરે છે, તેની ગજુતરી પણ થઇ શકતી નથી તેમજ પીતી વખતે તો પીનાર પણ સમજી શકતો નથી. તેની સાથે સંબંધમાં આવનાર તેના માતા, પિતા, પત્ની, પ્રિયો, સર્ગી વ્હાલો એ સર્વને અને દેશને પણ તેને કીધે ખમવું પડે છે.

સારા ઘર ખાધવા, ગરીબોને મદદ કરવી, સારો ખોરાક ખાવો અને ખવડાવવો, સારા છુટકાં પહેરવાં, ધર્મશાળાઓ ખંધાવવી. પુસ્તકાલયો અને વાંચનાલયો ખોલવા વગેરે સર્વ કર્મમાં દળરો રૂપીઆનો ઉપયોગ થવો જોઇએ, તેને બદલે દળરો રૂપીઆની અહુતિ દારૂ જેવી કેદી, ઝેરી અને કષ્ટીજ નુકસાન કરતી ચીજ પાછળ અપાય છે. દારૂ એક કાચકર ચીજ છે. અને તે મોટા ભોગ લે છે. દારૂથી માણસની નીતિ પર બહુજ ખરાબ અસર થાય છે. વળી જેઓ તેની સાથે સંબંધમાં આવે છે તેઓ તેના પર કિંચિત માત્ર પણ વિશ્વાસ રાખતા નથી દુકામાં પીધેલ મનુષ્ય જરા પણ વિશ્વાસને પાત્ર ગણાતો નથી. તેની સાથે ધંધો કરનારાઓ તેને પોતાથી નીચો ગણે છે તેવા મનુષ્યો સ્વશ્રદ્ધની સંભાળ લેવાનું કર્તવ્ય વીસરી જાય છે, સ્વકુટુંબની સંભાળ લેતા નથી, સગા વ્હાલો પર હેત રાખવા તેમના દિલમાં પ્રેમ કે દયાનો અંસ નથી. પીધેલ મનુષ્યો આમ સ્વકર્તવ્ય કરી શકતા નથી એટલુંજ નહિ પણ ઇશ્વરના અપરાધી બને છે. તેમનો સ્વભાવ બગડી જાય છે તેમના પર કોઇને પ્રીતિ ઉત્પન્ન થતી નથી, કોઇ માન આપવું નથી અને સર્વ તિરસ્કારની નજરથી જુએ છે. દારૂ પીવો એ એક મોટો અપરાધ છે. દારૂમાં ધણી ખરાબ તત્ત્વો છે.

આપણે દારૂ પાછળ યતા અર્થ તરફ જોઇએ તો ઇંગ્લંડમાં જુદી જુદી જાતના દારૂ ખરીદવા માટે ૧૩૦૦૦૦૦૦૦૦ પાઉન્ડ દર વર્ષે ખર્ચાય છે.

ઇંગ્લંડની વસ્તીના આંકડા જોતાં માલમ પડે છે કે દરેક મરદ, સ્ત્રી અને બાળક દોઢ ચાર પાઉન્ડ દારૂનો ખર્ચ આવે છે.

ખાતરીથી કહી શકાશે કે આ પૈસાનો ખર્ચ લાગ તદ્દન નકામો ખર્ચાય છે, અને ઉલટું તેનાથી દુઃખ ઉત્પન્ન થાય છે. જે મનુષ્યો આમ ધણી પૈસા ખર્ચે છે, તેઓ સ્વ સુખના સાધનો પામી શકતા નથી, એટલુંજ નહીં પણ પોતાને માટે આ સંસ્કૃતિમાં ઉપયોગી ચીજો પણ મેળવી શકતા નથી. તેમની સંતૃપ્તિ જુએ ટળવળે છે અને ધણી વાર માર્દા પડે છે. ત્યારે તે છોકરાઓની સંભાળ લેવામાં આવતી નથી. તેમજ તેમના પર દેખરેખ વધુ રાખવામાં આવતી નથી, તથા માં જાપના આચરણ જોઇ છોકરાઓ પણ ખરાબ રહેને ઉતરી પડે છે. આખરે બીજા માગી ખાવાનો વખત આવે છે, અને ધણી વાર મોટી પણ કરે છે.

જ્યાં કુટુંબના સુખને માટે યોગ્ય રીતે તેને દૂર કરવાને બદલે દારૂ ખરીદવા પૈસા ખર્ચવા એ મોટો અપરાધ છે. એવું પણ મનાય છે કે સર્વ જાતની મદિરા જો કે ધણીજ થેડાં પ્રમાણમાં (moderately) લેવામાં આવે તો પણ ધણીજ ગેરફાયદા કરનારી છે. પણ એટલું તો ચોક્કસ છે કે સુખાન અને દૃઢ મનુષ્યોને તો આવા પીણાની

જરૂર નથી. અને જો તેઓ તેને કદી પણ સ્પર્શન કરે, તો ધણું જ સાફ ! સર્વ જાતના લોકોને આસ્કાહોલ મિશ્રિત દારૂ સિવાય કોઈ ચીજ વધારે નુકસાન કર્તા નથી. દારૂ લોહીના ફેલાવા પર ખરાબ અસર કરે છે અને ઘણીવાર હૃદય રોગ (Heart disease) ઉત્પન્ન થાય છે. તેનું કારણ એજ છે.

દારૂપીનાર જાત પર કાણુ રાખી શકતો નથી, નળજો પડી જાય છે. તેની બુદ્ધિ ઓછી થઈ જાય છે અને યાદ શક્તિ પણ હીણુ થાય છે. Worst of all however is the baneful effect of drunkenness on moral character of its victims. એમ તેવા હોશીઆર પણ પીધેલ અનુધ્યને અમન્યનું અને ભરોમા લાયક કામ સોંપાતુ નથી *

૪-૯-૧૯૧૫ }
સુરત.

બાળમુકુન્દ ગિરિધરલાલ મોદી.

(ગતાંકથી આજી)
સરતમ પરિચેદ.

કાલ રાત્રે પોતાની કોટડીમાં જવાનું ન થવાથી મીરજી મહમદને ઘણું દુઃખ થયું. અને કમાડ ઉઘાડી તેમને નહિં જોતાં અમીના પણ નિરાશ થઈ ગઈ. તે થોડા વખત પહેલાં કમાડ ઉઘાડત તો કોઈને દુઃખ યાત નહિં. સંભવ છે, મીરજીનો સ્વભાવ પણ ધીરે ધીરે સુધરી જાત પણ કોઈ શુ કરે જે દિવસે જે થવાનું છે, તે થવા સિવાય કેમ રહી શકે. તે કોણુ મિથ્યા કરી શકે તેમ છે. એવું ન હોત તો અમીનાના માથાપર જૂત કેમ ચઢી બેસે.

મીરજી ઘરમાંથી નિકળી પોતાના એક મિત્રને ત્યાં જઈ પહોંચ્યાં. મિત્રનું નામ હતું મુસારીલાલ. મુસારીલાલનો પરિચય આગળ આપવામાં આવશે. અહિં એટલું જ કહેવું બસ થશે, જે મિત્રવર આટલી રાત્રે મીરજીને આવેલા જોઈ ઘણા આદરભાવથી સ્વાગત કરવા લાગ્યો, અને તે ઘણુ મીરજી પાસેથી રૂપીઓ લઈ આટલી રાત વીતી ગયે પણ ન જાણે ક્યાંથી એક બોટલ મદિરા લઈ આવ્યો. આખી રાત તેમણે મોજ ઉઠાવી. રાત વીતવાના પહેલાંજ મીરજી નિશાથી બેહોશ થઈ ગયા, અને મુસારીલાલ નિશાથી ઉન્મત્ત થઈ પડોસી-ઓની નિદ્રામાં વિધ્ન નાખવા લાગ્યો. ફરી પોતાના ઘરમાં આવી સ્ત્રીને મારાપીટ કરવા લાગ્યો. તે મહાનમાં રડવાનો શોર થવા લાગ્યો.

* અંગ્રેજી પરથી.

દિવસના નવ વાગે મીરજાની નિંદા અથવા નિશાં દબ્યો. પહેલાં શુદ્ધિ આવતાજ તેમના સમજવામાં આવી ગયું કે તે પોતાના મિત્ર રશિરચપતાશારમાં નથી. આ સમય ક્યાં છે—તે સમજતાં બહુ વખત ન લાગે. પરંતુ તે આવ્યા કેવી રીતે તે તેમના સમજવામાં આવ્યું નહિ. બહુ કાંઈ વિચારવા પછી તેમને કંઈ યાદ આવવા લાગ્યું. પહેલાં કોઇ મિત્રની બેઠકમાં પાન ભોજન, ફરી ઘેર જવું. ત્યાં મા બહેન સાથે પોતાની દશાનું પ્રકાશન થઇ જવું, પ્રત્યાદિ સૌ વાતો એક પછી એક, કમથી, તેમના મનમાં ઉદય થવા લાગી. તે પૂર્વ સ્મૃતિઓ સાથેજ મીરજાના શરીર પર એક મદાભીષણ વજ્રપાત થઇ ગયો. ત્યારે તેમના અંતઃકરણમાં ભારે ભયંકર ઝગ્ગન થવા લાગી. જે કાટડીમાં તે તે સમય સૂતા હતા, ત્યાંની સુંદર દશાનો મનમાં અનુભવ કરી લે. બેલી-ભળાંવાળી એક નાની કાટડીમાં મીરજા એક પુરાણી ફાટેલી એટ્ટીપર પડ્યા છે, આમ તેમ બે ચાર બોટલ અને માટીના પ્યાસા પડ્યા છે. આ દેશવને જોઇ લાજ અને ધુણથી તે મૃત્યુવત થઇ ગયા. હજુ પણ ત્યાં થોભવા માટે તે ઇચ્છતા નહોતા.

તેમના શરીરની દશા પણ વિચારવા લાવક હતી. તરસથી છાતી ફાટી જતી હતી, માથામાં ભારે દરદર સહ રહ્યું હતું. શરીર એટલું દુર્બળ થઇ ગયું હતું કે ઉઠીને જમા થવાની શક્તિ પણ બાકી નહોતી. આટલો બધો આનંદ, પુર્તી, આટલી કુશકુદનું અતિમ પરિણામ શું આવુંજ યાવ છે ?

પણી મુસ્કેલીથી તે ઉઠા તો થવા પરંતુ સડકપર આવી કોઇ અનુભવ મેળુપ્યને પણ પોતાનું મુખ ખતાવવાની લાજ થવા લાગી. સમજે, કાલ રાત્રિએ તેમણે કોઇ ભયંકર કુકમ' ક્યું છે. તેમના મનની તેડીજ દશા થઇ રહી હતી, ત્યાં થોભતાં પણ ધૂણા થઇ રહી હતી. જેથી જોમ તેમ તે કાટડીમાંથી બહાર નિકળી પડ્યાં. પહેલાં પોતાના ઘેર જવા માટે પગ ઉપાડ્યાં. પરંતુ ત્યારે માતા, હુસીનાની વાત યાદ આવી, ત્યારે ધર તરફ જવાનો સાહસ થયો નહિ. માતા અને બહેનને માલૂમ થઇ ગયું છે કે તે શરાબ પીએ છે, આટલી સાહસ થયો નહિ. માતા અને બહેનને માલૂમ થઇ ગયું છે કે તે શરાબ પીએ છે, આટલી વાત મનમાં ઉત્કટાજ લાજ અને ધુણથી તે પોતાને માટે ઇશ્વર પાસે મોત માગવા લાગ્યા અને તે સમય તેમણે પ્રનિદા કરી કે આ જીવનમાં કદી મરિશ પીધરા તો નહિં પણ અહીંયે પણ નહિ.

પણ ક્યાં મુખથી આ સમય ઘેર નવ ? કંઈ વિચાર કરી લેદમીશ કરને ઘેર જવા માટે ઠીક ધાર્યું. દિવસના દસ વાગે, ધીરે ધીરે તે પોતાના મિત્ર લેદમીશ કરની બેઠકમાં જઇ બેઠા. લેદમીશ કરે તેમનો ચહેરો જોતાજ કહ્યું. "કમ સાહ ! શો હાલ છે ? કાલે રાત્રે હતા ક્યાં ?"

થોડાજ સમય પહેલાં ગોપીએ અર્ધિ મીરજાને શોધવા આવ્યો હતો. તેની પાસેથી લેદમીશ કરને સૌ વાતો વિદિત થઇ ગઇ હતી. જેથી મીરજાનેની હકીકત તેમનાથી ગુપ્ત નહતી. તે મીરજાને અંતઃકરણથી મ્હાતા હતા, અને તેમના સામગ્રી હિતેથી મિત્ર હતા. મીરજા તેમના ઉપર કહેવા પ્રવૃત્તો લગ્ન આપી સક્યા નહિ, કેમકે શો ઉત્તર આપવો, તે તમને સૂઝ્યું નહિ. લેદમીશ કરે ફરી કહ્યું—"મીજા કંઈ કહેવાની જરૂર નથી. કંઈ કહેશો તો પણ મને તેની પ્રતીત થશે નહિ. તમારો ચહેરો જોઇતેજ મેં સૌ કંઈ જાણી લીધું છે. હવે તો તમે ધીરે ધીરે બહુ ધીમાધીમી કરવા લાગ્યા છે."

(અપૂર્ણ.)

મેઘરાજા માટે મહાન્ પ્રભુશ્રીની સ્તુતિ !

હરિગીત છંદ.

હે જગત્પતિ ! સહુ મેઘ વિષ્ણુ, અતિશે ઉરે અકળાય છે;
પ્રભુ કર દયા હે દીન બંધુ, સમય શુભ વહી જાય છે,
કર માફ વહાલા વાંક, અપરાધી જગતના જન તણો;
વરસાદ વિશ્વાધાર ઝટ, વરસાવ વસુધામાં ઘણો.
મરકી લગઈ મોંઘવારી, બાકી તો કંઈ નથી રહી;
ત્યાં વાર થાતાં વૃષ્ટિની, દિલગીરી નવ જાએ કહી,
કર સ્વાય હે સર્વેશ્વરા, ઉપકાર ગણીએ તમ તણો;
વરસાદ વિશ્વાધાર ઝટ, વરસાવ વસુધામાં ઘણો.
જેશે તું કરડી નજરથી તો શું થશે અહીં અમ તણું;
કરી દો ક્ષમા અપરાધ સરવે, દુઃખ વ્યાપ્યું ચોગણું,
ખાળક બધા છે આપના, બેલી બહુ નામી જનો;
વરસાદ વિશ્વાધાર ઝટ, વરસાવ વસુધામાં ઘણો.
બહુ થઈ હવે તાવો નહિ, બહુ રૂપી બહુ વૃષ્ટિ કરો,
કંગાલ થઈ સૌ કરગરે, કંઈના દયા દિલમાં ધરો;
છોડ કછોડ થાય પણ, પિતૃ માત ધર્મ ક્ષમા તણો,
વરસાદ વિશ્વાધાર ઝટ, વરસાવ વસુધામાં ઘણો.
બહુ આતં થઈ પોકાર કરીને, અરજ કરીએ ધંધરા,
સ્વીકારી દ્યો સર્વેશ્વરા, પાવન પતિત પરમેશ્વરા;
મુખ રાશિ એ અવિનાશી હરકત, હાનિ સઘળાની હણો,
વરસાદ વિશ્વાધાર ઝટ, વરસાવ વસુધામાં ઘણો.
કદિ ઈંદ્ર કેપ્યો હોય તો, ઝટ શાન્તિ કરજો શામળા,
મહુવા મહીં મહા યજ્ઞ કરીને, હોમશું ધી અનગળા;
તે પુણ્યને પરમાર્થમાં આશા લાયો છવ અમતણો,
વરસાદ વિશ્વાધાર ઝટ, વરસાવ વસુધામાં ઘણો.
દોહરો.

મેઘરાયને મનવવા, કરો હોમ ને હવન; ઉધ્ધવ કહે ધૃત હોમતાં, થાશે મેઘ પ્રસન્ન;
ભાવ ધરી લોજન જમે, વિપ્ર સાધુ ને સંત, ઉધ્ધવ કહે દુષ્કાળનો, આવે તેથી અંત.
દોહો.

અરજ સુણો હરિ અમતણી, કરો શામળા મહેર;
ઉધ્ધવ કહે છે કરગરી, કરી દો લીલા લહેર.

મહુવા ગૌરક્ષક સલાની ઓરીસ, { ઓધવજી રામજી સરવૈયા.
સં. ૧૯૭૧ આવૃત્તિ સુદ ૭ ભોમવાત. { મહુવા ગૌરક્ષક સલાની પાંગરાપોળના ઓનરરી સેક્રેટરી

દયાળુ હિંદુ ભાઈઓ તથા બહેનોને એક અરજ

પાંચ પગની ગાય, બે પુછડીવાળી ગાય અને બે જીભવાળા પોહીયા

જગતનાં હુગડાં તથા દુઃખલની માળા પહેતીને ચંકર, ચંકરના નામની રટના કરનારા કેટલાક સાધુઓ મેળામાં તીર્થોમાં અને ગામ પરગામ પાંચ પગની ગાય બે પુછડા વાળી ગાય અને બે જીભવાળા પોહીયા દેખાડતા ફરે છે, અને બીજા માગે છે, આવી ગાય તથા પોહીયા જોઇને હિન્દુ ભાઈઓ તથા બહેનો તે ગાય તથા પોહીયાને દેવામાં માને છે, અને આ સાધુઓને દાનમાં જલ્દી પૈસા આપે છે પણ તપાસ કરવાથી હાલ માધુમ પડ્યું છે કે, એ સાધુઓ, સાધુઓ નયા પણ પાખંડી લોકો છે. જો કે તેઓ ખરેખરા કસાઈઓ નથી પણ તેમનાં કામ કસાઈ ભાઈઓ જેવાં છે તેઓ દેખાવમાં દિન્દુ સાધુઓ જેવા લાગે છે, પણ વતનમાં માંસ-દાર વગેરેનો ઉપયોગ કરનારા છે, તથા મુસલમાનોના હુક્કા પીનારા છે, આ બાબતની તપાસ કરી શીયુવ સ્વામી મંગળદેવજીએ બાળબોધમાં હકિકત પ્રગટ કરેલી છે. તે ઉપરથી પંડીત શામેલાલજીએ મુશ્વરાતી ભાષામાં જાહેર છે. એ લોકો સાધુઓના દેખાડામાં ખરેખર કસાઈનું કામ કરે છે. એ લોકો પાંચમે પગ ખતાવવા સાર નાના વાહરડાને એક પગ કાપી કાઢે છે. ને એમ દીને બીજું પુછડું ખતાવવા સાર એક પુછડું કાપી કાઢે છે અને બે જીભ ખતાવવા સાર એક જીભ કાપી કાઢે છે. પછી જેમ માળી લોકો આંગા, લાંબુ, નારંગી વગેરે ઝડોની કલમ એક ઝાડમાંથી કાપી બીજા ઝાડને લગાવે છે, તેમ કાપી કાઢેલ પગ, પુછડું અને જીભ બીજા ખચ્ચાની કમર, પુઠ અને પીઠ ઉપર ચામડી કાપીને લગાવી દે છે, અને દવા લગાડી તેને સાર કરી આપે છે. જે ખચ્ચાનો પગ પુછડું અને જીભ કાપે છે, તે તો મરી જાય છે. તેને પકારીને એ લોકો ખાઈ જાય છે અને જે ખચ્ચાને પગ, પુછડું અથવા જીભ લગાડેલી હોય તેને જો દુરસ્ત થાય નહીં તો તેને પણ એ લોકો મારી નાખી પકારીને ખાઈ જાય છે.

તમે વિચાર કરો કે બેંસ, બકરી, ઉંટ, ઘોડા, દાણી, કુતરો બીલાડાં બકરા વિગેરે કોઈ જનાવરને પાંચમે પગ કે પુઠ ઉપર બે પુછડાં કુદરતે કર્યાં છે? તેમ પીઠ ઉપર બીજી જીભ પણ કરેલી છે? તો આ ગરીબી ગાયને પાંચમે પગ, બીજું પુછડું અને બીજી જીભ કેમ ઉત્પન્ન થયું? માણસ માણસને છઠ્ઠાં આંગળી વખતે હોય છે, પણ ત્રીજો પગ કે બે જીભ કોઈ દીવસ સાંભળી છે? રાખાઓ ગુદસ્તો અને બરવાડોને લાંબાં લાંબાં ગાયો અને બળદો છે, તેમાં કોઇને એ પ્રમાણે પગ, જીભ કે પુછડું નથી, અને આ કહેવાતા સાધુ પુરોહિતે એવી ગાયો તથા પોહીયા ક્યાંથી મળી આવે છે? જો તે પગ, પુછડું કે જીભ કુદરતે હોય તો તેને દુઃખ થયું જોઇએ. પણ આ કૃત્રિમ પગ, પુછડું કે જીભને કોરો કે સોપ ભેંકેલા તો બીલકુલ દુઃખ થશે નહીં, આવી ગાયો હંમેશા નાનીજ હોય છે. કેમકે મોટી ગાયો ઉપર આવા અખંડાય થઈ શકતા નથી. જો એ લોકો આવી ગાય પોહીયા ક્યાંથી લાવવાનું પુછશે તો અથવા તેમની રહેઠાણનું પુછશે. તો ૪૦૦-૫૦૦ ગાંધિનું છેડું.

જતાવશે, એટલુંજ નહીં પણ મુંજાણા પુછે તો દીલ્હીનું અને દીલ્હીનાગા પુછે તો પુનાનું એમ નામ આપે છે.

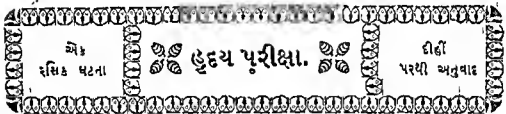
એ લોહા મુરાદાબાદ તરફના રહેવાસી છે, અને બાગમાં કપડાં પહેરી હાથમાં ટોકરો રાખી મહાદેવ, શંકર, શંકરનો ઉચ્ચાર કરતા કીર્તન માગે છે. આવા લોકોને દાન આપવું એ મહા પાપનું કામ છે. એમ માદાસ દિન્ડુ ભાઈઓ તથા બહેનોને હવે ચોકસ જણાશે. એ લોહા કઠારા છે, એટલુંજ નહીં પણ તેઓ પાપી કઠારા છે, તેઓને જેમ જને તેમ ઉઘાડા પાડવા અને અવાચક ગરીબ માપો તથા જળદો ઉપર થતો જીલમ અટકાવવો એ દરેકની ફરજ છે. એ વાત જાણીને વાંચનાર ભાઈઓ તથા બહેનો ખીજ માણસોને પણ આ વાત જણાવશે તો તેથી અવાચક પ્રાણીઓ જ્યાંબ્યાનું મોહું પુણ્ય હાંસીલ થશે.

લીંઠ ગોબક્ત,

મહુવા-કાઠિયાવાડ

આધવજ રામજ મહેતા.

મહુવા ગૌરક્ષક સમાના ઓનરરી સેક્રેટરી.

ધર આગળ આવેલા રાગીઓને તપાસી તેમને (પ્રીત્કીપરાન) દવા લખી આપવા બાદ ડોક્ટર સુશીલકુમાર બહાર કોઇ બીમારને જોવા માટે જવાની તૈયારી કરતા હતા, એટલામાં એમના મોંઠા ચાળા યોગેન્દ્ર એમને ઘેર આવી પહોંચ્યા.

સુશીલકુમાર એમને જોઇને પૂર્વપત્ન બેસીજ રહ્યા. યોગેન્દ્રના ખેંસવા બાદ સુશીલકુમારે એમને આવવાનું કારણ ક'ઇંક કચંચાતે મને પુછ્યું યોગેન્દ્રે કહ્યું—

“આજ દેશમાં જે દીવ્ય મળ્યાં, મરણમી, તરણમી, અસંખ્ય આત્મા હરે છે, એની જાતીમાં ક'ઇં દઈ થયા કરે છે. અને એ કારણથી આસ લેવામાં પણ મુશ્કેલી પડે છે.”

વચમાંજ સુશીલકુમાર બોલી ઉઠ્યા. “ ડોક્ટર હરેન્દ્રની દવા તો આપુ છે ને ”

યોગેન્દ્રે કહ્યું—“ એ જાનર તમને પણ યથ ચૂકી છે કે ?”

સુશીલકુમારે કહ્યું—“ જાનર કેમ નહીં થાય, પણ તમારે એમ સમજવાનું નથી કે આપના ઘરના કોઇ માણસે મને જાનર કાપી છે ”

યોગેન્દ્ર હસીને બોલ્યો, “ ઠીક, હશે ! પણ હવે મારી એક તમને વિનંતિ છે કે આજે જ્યારે પણ તમને દુરઘટ મળે, સારે એક વાર આવીને એને જોઇ જાવો.”

સુશીલકુમારે કંઇ પણ જવાબ નહિં દેતા સામે ટેમ્પલ પર પડેલાં સમાચાર પત્ર પર નજર થોભાવી.

યોગેન્દ્રે કહ્યું “ હવે મારે કચેરીમાં જવાનો વખત થયો છે. તમે સાંજ સુધીમાં આવી જશો ને ? ”

સુશીલે જવામ વાળ્યો—“ હીક પણ જ્યાં સુધી હું એ નહિ જાણું કે આપ મને કેવા ભાવથી જવાનું કહો છો, ત્યાં સુધી એ વાતનો હું કંઈ પણ જવામ દબ સકતો નથી. જો આપ મને સગાઇના સંબંધથી જવાનું કહેતા હો, તો તો હું કદી આવી શકીશજ નહિ. પણ જો મને એક સાધારણ ડોક્ટરની માફક બોલાવતા હો તો આપની મરજી પ્રમાણે હું જરૂર હાજર થઈશ. ”

એ પછી સગલમ આપો કલાક સુધી શાળા બેઠેલીએ વાદરિવાદ ચાલુ રાખ્યો. પણ સુશીલ એકનો એ થયો નહિ તેણે પોતાનો મત પકડીજ રાખ્યો. અને ડોક્ટરના સંબંધથી બોલાવતા હો, તોજ આવું એવી જક પકડી રાખી. આખરે યોગેન્દ્રે કંટાળી ખીજવાઈને “ હીક, ત્યારે હું તમને એક ડોક્ટરની માફકજ મારે ત્યાં રોગીને તપાસવા આવવાનું આપને કહું છું ” એમ કહ્યું. એટલાથી પણ સુશીલને સંતોષ નહિ થતાં ફરીથી પૂછ્યું—“ કેટલે વાગે આવવું. ”

યોગેન્દ્ર “ પાંચ વાગે ” એટલું કહી લાંબી ચાલી નીકળ્યો.

યોગેન્દ્રના જવા પછી સુશીલને પોતાના અગિયેક માટે કંઈક પથાપાપ થયો. જો કે યોગેન્દ્ર સુશીલનો શાળા હતો. પણ વયમાં યોગેન્દ્ર સુશીલથી બમણો હતો. માટે તેની સાથે આંતર બોલવું વાજબી નહિ લેખાય. પણ અમાઉ થોડા દીવમ ઉપર સુશીલ એક નજીવી વાતને માટે પોતાની પત્ની સરસા પર નારાજ થયો હતો. અને નારાજ તો હતોજ એટલામાં એના મિત્ર મંડળ તરફથી એને ખબર મળી કે સરસા માંડગીમાં છે, અને હરેન્દ્ર ડોક્ટરની દવા ચાલે છે, પણ એ ખબર સરસાએ તેમજ સરસાના પીવરનાળાઓએ સુશીલને પહોંચાડવાની દરકાર કરી નહિ. સુશીલના મનમાં આવ્યું કે આ કામ સરસાનુંજ છે. સાત આઠ દિવસ થયાં સુશીલ મનમાં ને મનમાં ખીજવાઈ રહ્યો હતો, એટલામાં યોગેન્દ્ર મળવાને આવ્યા. બસ પૂછ્યુંજ શું ? દેવતામાં દારૂ હોમાયો ! ખવેજ કાળ બહેનને બદલે લાઇ પર કડાયો. કોઈગિન ચાંતયતાં જ્યારે સુશીલનું હૃદય કંઈક ચાંત થયું, ત્યારે પોતાની ભૂલ પર પોતેજ શરમાયો. આખરે નિર્જન્ય પર આવ્યો. ચાલો બેરો જો યશું તે યશું, હવે પાંચ વાગે જઈશું, ત્યારે જરા માફી માંગી લઈશું, એટલે મામલો પતી જશે.

કચેરીમાંથી આવ્યા પછી યોગેન્દ્રે ઘરમાં મુંડોલ સાથેની ચપલી તમામ વાત કહી સંભળાવી. ધરના સંઘળાએ મળી સંકલ્પ કીધો કે આ ધૂષ્ટતાને માટે જરૂર સુશીલ કુમારને કંઈ શિક્ષા મંગવી જોઈએ. સરસાની મોટી બહેન તરસા બેલી. “ મોટા ભોંઇ આ કામ તમે અમને સોંપી દો. અમે ડોક્ટર સાહેબને બોધવો આવકાર આપીશું ”

નાની બહેન અમલા બેલી “હું દીનનો કબજો કાપીને ચાર રૂપીઆ બેનાવીશ અને તે ડોક્ટર સાહેબને શીની જગ્યાએ આપીશ.”

યોગેન્દ્ર બોલ્યો—“દીનના નહીં દીનનો રૂપીઆને તો મરકરીમાં ‘કાલી નીંખી’, એને ખરાજ રૂપીઆ આપવા. જ્યારે તે ડોક્ટર ઘડતેજ આવે છે, તો પંછી આંધળું પણ ધરેધરો ડોક્ટરને ઘડતોજ વર્તાવે રાખવો જોઈએ. તે જ્યારે સરસાને પોતાની પત્ની તરીકે

નથી ચઢાતો. તો હું પણ મારી બહેનને એની સામી આવ્યા દેવાનો નથી. સરલાને પડદાની ઓથમાંજ રાખવી” એ વાત દરેકને ઠીક લાગી, કારણ કે એથી ડૉક્ટર સાહેબને શીખામણ સાથે કંઈક સળે પણ મળી જશે.

ઘર બહુ જ્યારે આ દરાવણી ખુશ થઈ રહ્યું હતું, ત્યારે સરલા બીચારી ગભરાટમાં હતી. તે મનમાં તે મનમાંજ વિચારતી હતી કે, મોટાભાઈના અપમાનનો બદલો તે આથી વળશે, પણ મારે માટે કંઈ સાફ પરિણામ આવવાનું નથી. બેઉ બહેનોને મરકરી કરવાનો તો ઠીક તાલ આવશે, પણ આને માટે તે મનેજ અપરાધિણી દરાવશે ! એ વિચારથી સરલાનું મન બહુજ લપચપટ થયું. તરલાને તે વિનવીને કહેવા લાગી, “ મોટી બહેન આ તમે શું કરી રહ્યા છો ? હું પડદામાંથી નાડી નહિ જતાવીશ.”

તરલા હસીને બોલી—“કેમ પડદામાંથી નાડી જતાવતાં શરમ લાગે છે. શરમ લાગતી હોય તો સામે આવીને ખડી થઈ જાજે. સરલા બોલી—“ એ કંઈ ઠીક નથી થતું.”

તરલા મ્હોં મચકોડીને બોલી, “ મોટાં ભાઈની વાતને ધ્યાન પર નહિ લેતાં પોતાનીજ છુદ પકડી રાખવી, એ તારી સમજ પ્રમાણે કદાચ ઠીક થતું હશે, પણ અમે બન્નો બહેનો તારા વરની મરકરી કરીએ તે તને નહિ પચતું હોય ! ”

“ તમે બધાં તમારે ફાવે તેમ કરો, પણ મને એ બંનેમાં નહિ નાંખો. તે મારા પર મૂળમાં તો ખીજવાયલા છે અને આનાથી એકદમ વધી જશે, અને આવી રીતે તેમને કબ્ત પહોંચાડવું એ પણ મારે માટે ઉચિત નથી.”

તરલા કંઈક વિચાર કરીને બોલી—“ એ વાત તો તારી વાજબી છે. ઠીક તોં તું કંઈ નહિ કરતી. હુંજ તારા બદલામાં પડદાની આઢમાંઢબી રહીશ. પણ ડૉક્ટર સાહેબની મળક તો જરૂર બતાવવાની. ”

સરલા હસીને બોલી “ પછી અગેલી વાત સુધારવી પણ તમારેજ પડશે.”

તરલા બોલી, “ હાહા, તું બેખટક રહે. અન્તમાં એક મીલન થાય એવું નાટક રચીશ.”

x

x

x

x

પાંચ વાગે સુશીલ કુમારની ગાડી તેના સાસરાના દરવાજા પર આવી પહોંચી. સુશીલ અંદર પહોંચ્યાજ યોગેન્દ્રના નાના ભાઈ નરેન્દ્રે મોટા અવાજથી તોડરને કહ્યું. “ જાવ, અંદર જમીને ખાતર કરો, ડૉક્ટર સાહેબ આવ્યા છે. ”

સુશીલ સમજી ગયો. કે આ સવારની વાતને લઇનેજ છે. થોડી ઘણી મળક મરકરી તો ખમવીજ પડવાની કણજી રિવાજ જ એવો છે. એટલામાં અંદરથી અમલા આવીને બોલી “ ડૉક્ટર સાહેબ અંદર ચાલો ”

સુશીલે હસીને જવાબ વાળ્યો. “ ચાલો ”

પણ અંદર જતાંજ સુશીલને માલુમ પડી ગયું કે મામલો ટેળો છે. દુમેશની માથક તેની શાળાઓમાંથી પણ કોઈ સ્વાગત કરવા આવ્યું નહિ. તેના ઘરની ચાકરડી પણ તેને જોતાંજ એક બાજુએ ખસીને ઉભી રહી ગઈ.

એક ઓરાડાની વચમાંજ લીલા રંગનો એક પડદો ટાંગ્યો હતો, પડદાની પાસેજ એક

પુરસી પડેલી હતી. અમલાના હહેવાથી સુશીલ તેના પર બેસી ગયો. અમલાબોલી “બહેન ડૉક્ટર સાહેબ આબ્યા છે, જરા હાથ બહાર કઢાડીને નાડ બતાવ !”

તરતજ કાપરી કંકણવાળો એક સફેદ હાથ પગાની બહાર નીકળ્યો. સુશીલ તો અંદર આવતાંજ રૂઠ થઇ રહ્યો હતો, અને આ તમસો ભેતાં તો તે કોઇ અને અપમાનનો માર્ગો દીવાના જેવો યઇ ગયો. એરડાની ચારે બાજુમાંથી ધીમે હસવાનો અવાજ કાન પર આવવા લાગ્યો. દુષ્ટ અમલા પણ બાજી ભેંસને પોતાના હાથમાં રૂપીઆ ખખડાવવા લાગી.

સુશીલનો ચહેરો મંત્રિલા તાંજાના ઘસ જેવો લાલ થઇ ગયો. આ તોડ અપમાનથી તેનો જીવ એકદમ બગડી આવ્યો. મનમાં તો એવું થયું કે જાણે પગલાને ફાડી તેડીને ફેંકી દઉં. બધામાં અચલ વાન તો એ હતી કે પોતાને અપમાનિત કરવાને રચાયલા આ નાટકમાં સરલાજી નટકની પ્રધાન અભિનેત્રી હતી. ફરીથી રૂપીઆ ખખડાવીને અમલા બોલી.—“ડૉક્ટર સાહેબ, વિચાર રુ” કરો છે, નાડ તપાસો ને !”

સુશીલે મદા મુશ્કેલીથી પોતાના પુરસાને દબાવી મનમાં મનમાંજ નિશ્ચય કર્યો કે બીજી વખત આ અપમાનનો બદલો પુરેપુરો લેવા. પણ આ વખતે તો ડૉક્ટર બનીને આબ્યા હોએ, તો હવે ડૉક્ટરના જેવુંજ અત્યરણ કરવું ઉચિત છે. પોતાની મેજેજ ડૉક્ટરની રૂએ આવીય, એમ કહ્યા પછી જો કોઇ ડૉક્ટરની માફકજ તેની સાથે વરતાવ રાખે તો તે તેનો પ્રતિવાદ કેવી રીતે કરી શકે ? આખરે વગર મનથી નાહી, જોઇ સુશીલ જવાને માટે ઉભો થયો, એટલે અમલા બોલી—જરા થોભો, બહેનના હૃદયની પણ પરીક્ષા કરતાં જાન, કારણ કોઇ કોઇ વખત જીવ બદલ ગભરાય છે.”

રોગીના બહાર નીકળ્યા વગર હૃદય પરીક્ષા શી રીતે થઇ શકે ? એ વાત સુશીલના બ્યાનમાંજ હરણ મુઠી આવી નડોતી. જેથી તેણે અમલાની સાથું જોયું.

અમલા બોલી “ બહેન, જરા ઉભી થઇ જા. ડૉક્ટર સાહેબને જરા છાતી તપાસવા દે ” એટલું બોલી તરતજ સુશીલ તરફ ધણીજ અપજાબથી ફરી જઇ મુશીલની સામે ભેંસને “ આપે આ પદ્ધતિમાં છિદ્રમાંથી આપના ” રહેણાંકોય “ નો છેડો અંદર નાંખો. ”

બહારથી પાછો મંદમંદ હસવાનો અવાજ ચારે તરફથી આવવા લાગ્યો. સુશીલનો ચહેરો ખખડા અંજારા જેવો લાલ થઇ ગયો, પણ તે બીચારો બધી ખાતેલાચાર હતો. હૃદય પરીક્ષાનો એક ખતમ થતાંજ “ હો ડૉક્ટર સાહેબ, આપની શી ” કહીને અમલાએ ચાર રૂપીઆ સુશીલના હાથમાં મૂક્યા.

સુશીલ રૂપીઆને મજવામાં નાંખી એકદમ બહાર નીકળી ગયો. બદલો લેવાને માટે ચિત્ત બાકુળ થઇ ઉઠ્યું. મનમાં નિશ્ચય કર્યો કે એવો બદલો લઉં કે સરલાને જીવન પર્વત અનુતાપ કરવો પડે. આટલો દમ્ભ ! આટલો બદકાર !

સુશીલ ગાડીમાં બેસવાની તૈયારીમાંજ હતો, એટલામાં અમલાએ આરીને તેને અટકાવ્યો અને પાછું એક ઝેરી તીર છોડ્યું. “ વહ ડૉક્ટર સાહેબ, આપે તો શી લઇને ચાલવા માંડ્યું, પણ વ્યવસ્થા પત્ર (પ્રીક્રીપશન) તો લખ્યુંજ નહિ. ”

સુશીલે પાછા ધરમાં આવી વ્યવસ્થાપત્ર (પ્રીક્રીપશન) લખી કઢાડ્યું, અને એવી રીતે ડૉક્ટરના સર્વ કર્તવ્યોનું પાલન એણે સરસ રીતે કર્યું.

સુશીલ પાછા જવાની તૈયારીમાં હતો, એટલામાં અમલા બોલી. “ રાગીની તબીયત આપને કેવી માલમ પડી ?”

“ આશ્ચર્યમય !”

“ એને રોગ શું છે ?”

“ અસ્વાભાવિક !”

સુશીલના ગયા પછી તરલા બોલી. “ મેં તો જોયું તેમ હસવું થોભાવી રાખ્યું ” સરલાએ કહ્યું—“ પણ મને તો અત્યંત કષ્ટ થઈ રહ્યું હતું. ”

x

x

x

x

સન્ધ્યા સમયે ખીલેલી ચંદનીમાં ઝરખામાં બેસી તરલા વાલુસેનન કરી રહી હતી, એટલામાં સરલાએ આવીને રોતાં રોતાં કહેવા માંડ્યું. “ જો બહેન આ કેવો અનર્થ થયો, તું તો હસવાનું કરવા ગઇ હતી.”

“ સારું કહેતી કેમ નથી, શું છે ?”

“ જો આ કાગળ આવ્યો છે તે વાંચ.”

એટલું કહીને સરલા એક પત્ર તરલાની આગળ ફેંકીને ચાલી ગઇ. તરલાએ એરડામાં બંધ દીવાને અજવાળે કાગળ વાંચ્યો. સુશીલે નીચે પ્રમાણે પત્ર સરલાપર લખ્યો હતો.

“ સરલા !

“ કેટલાએક દિવસ થયા તારા કઠોર હૃદયને પરિચય મને મળી રહ્યો છે. પરંતુ એમાં આટલું ત્રિષ ભરેલું છે, તે મને માલમ નહોતું. આજે તારા પીયરીમાં સાથે મળીને તે મને અત્યંત અપમાનિત કર્યો છે. જો તું હવે મને મોઠો બતાવવા નથી માગતી, તો હું પણ પ્રતિજ્ઞા કરું છું કે આ જીવનમાં હું પણ તારું મોઠું જોઇશ નહિ. મારી અને તારી વચ્ચે પતિપત્નીના જે સંબંધ હતો, તે આજથી ટૂટી ગયો છે. હવેથી તું દરેક વાતે સ્વતંત્ર છે. જો તારા મનમાં આવે તે કરજો. તું એ તો સારી રીતે જાણે છે, કે મારા કહેવા અંતે કરવામાં અન્તર નથી. આજથી તારી સાથે સંબંધ તોડી દું મને પોતાને ધણાજ સૌભાગ્યવાન સમજાવું છું. ક્ષતિ.

પત્ર વાંચતાં તરલા કંઈક ચિન્તા મગ્ન થઇ ગઇ. એને તો સ્વપ્ને પણ એવી ખબર ન હતી કે આવી ગુસ્સા બાબતમાં સુશીલ આટલો ક્રોધે ભરાશે, અને લીધે જો સરલા અને સુશીલને હમેશને માટે વિમનસ્ય થઇ જાય, તો એને માટે તરલાજ પુરેપુરી અપરાધિની હશે ! સરલા તો પહેલેથીજ આ ભાવિ વિપત્તિની આશંકા કરી રહી હતી. તે તો તરલાને એ વાતની ચેતવણી પણ દઇ ચુકી હતી.

એટલામાં સરલાના આવવાથી તરલા બોલી.—

“ ડોક્ટર સાહેબ તો ધુન બગડ્યા જણાય છે. જો એ આટલા ખીજવાઇ જશે એવું જાણ્યું, તો આવું કરતજ નહિ.”

સરલાની અધો ભરાઇ આવી, અને ધણાજ કશું સ્વરથી કહેવા લાગી “ મોટી બહેન, હવે શું કરવું ?”

તરવા ધીરજ, હાં બોલી, "તું એટલી ગભરાય છે શા માટે ? ત્યારે એમને જુઓ કે પાંદળની પાંછળ તો હું હતી, ત્યારે એમનો ક્રોધ તારા પર રહેવાનો નથી, અને એ માટે તો મારે જ ડોક્ટર સાહેબને મનાવવા પડશે. કેમકે પશુ પ્રકારે જ એ એક વખત અહીં આવે, તો બધી વાતનું મોઢું ખેંચાડી દઈ." "

"તમે મેલા બાકને કહો કે મને હમણાં દમણજ ત્યાં મોકલાવી દે." "

"કેવી ગાડી, એનાથી તો તે હલકા જમણે."

"જાને બહેનો વચ્ચે એવી વાતચિત થઈ રહી હતી, એટલામાં યોગેન્દ્ર આવી પહોંચ્યો. અને કહ્યું, "તમે સઘળાએ મળી આજે જીયારા સુશીલને ગડિયા બનાવી મુક્યો. સુશીલ જે વ્યવસ્થા પત્ર (પ્રીક્ષીપત્ર) લખી ગયો હતો, તે બદલ ટેબલ પરજ પડી રહ્યું હતું. સ-પા સમયે સંસ્કારની તખીવતની ખજૂર કહાડવા ડોક્ટર હરેન્દ્ર આવ્યા હતા, તેણે વ્યવસ્થા પત્ર (પ્રીક્ષીપત્ર) વાંચતાજ કહ્યું-સંસ્કારની આ નજીવો જેવી બીમારીથી સુશીલકુમાર બહુજ ગભરાઈ ગયા છે. અને ગભરાટમાં એવું વ્યવસ્થા પત્ર (પ્રીક્ષીપત્ર) લખી ગયા છે, કે એમાં લખેલી બે દવાઓ એવી છે કે જે એક બીજા સાથે મળવાથી એર બી નાવ છે." ડોક્ટર હરેન્દ્ર જેને અંદરની પાત કંઈપણ માલુમ નહોતી, તેમણે વધારામાં એમ પશુ કહ્યું હતું કે "આને લીધેજ ડોક્ટર સાહેબ પોતાના ઘરની દવા નથી કરતા."

"તોરવા બોલી-"વ્યવસ્થા પત્ર તો ફક્ત રમુજને માટેજ લખાવ્યું હતું. જે તે પ્રેમીએ દવા લાવ્યા હોત, તો આજે ભારી દુર્ઘટના થઈ ગઈ હોત."

"હરેન્દ્ર ડોક્ટર કહેતા હતા કે એ વ્યવસ્થા પત્ર એમની પાસે મોકલી દો, તે વાંચીને સુધારી આપશે" એટલું કહીને યોગેન્દ્ર બેરથી હસવા લાગ્યો.

"તે વ્યવસ્થા પત્ર ક્યાં છે ?"

"મારી પાસે છે."

"તે મને આપો જરા."

"કેમ એની પર ફરીથી મીઠું મઝસું લગાવવું છે ?"

"નહિ મીઠું મઝસું નથી લગાવવું, અસ્થર સુધી તો ડોક્ટરે ફક્ત જાગમાં ફરેજ હતા, પણ હવે તો તેને અહીં ખેંચી પણ લાવીશ."

યોગેન્દ્રના જરા પછી સરસાને તરતામે કહ્યું, "સરસા," ડોક્ટર સાહેબની આવર-દારીનો સઘળો સામાન તૈયાર કરી રાંધ. તે હમણાં આવનાર છે."

"કેણુ જાણે ફરી હવે કેવી એક જાળ રચત મારી હશે ?"

રોહ બરી નજરથી નાની બહેનની સાથે એક તરવા બોલી નહિ, 'નવી' જાળ નથી રચી, જે જાળ રચી છે, તેનોજ હેંસલો કરવો છે."

આગ્રહ પૂર્વક સરલાએ પૂછ્યું "શું કરવાના છે ? જરા સંભળું તો ખરી."

"જા અહીંથી, હમણાં કંઈ જતાવતી નથી" તરવાએ ફરમાવ્યું.

રાતના દસ વાગી ગયા છે, ડોક્ટર સુશીલ કુમાર ચોરડામાં ચારામ ખુરશી પર પડ્યા હતા. તેમનું મન ચિન્તા મગ્ન છે, સરસાના દુર્ભાગ પર ક્રોધની સાથે વિરમવતા પણ ઉત્પન્ન થઈ રહી છે, તે રોહમથી, લગ્નજીવન સંસ્કાર આજે આવી રીતે મને અપમાનિત કેવી રીતે કરી શકે ? શાયા પચન એને મંત્રથી પતિની અનુરાગિની સરલા દસ મંદર દિવસખાંડુ પિયોચિણી થઈ ગઈ

(મિત્રમંડળમાં) પત્રોના અધિપતિઓ, કે જેઓ સર્વ પ્રકારનાં પુસ્તકો માટે અભિપ્રાય પણ વારંવાર આપી શકે એવા ચાલાક હોય છે, તેમણે પોતાપોતાના પત્રોમાં એમનાં પુસ્તકની સમાલોચના ખીન્ન શબ્દોમાં કહીએ તો ઝાનરરી એડવર્ટાઇઝમેન્ટ (Honourary advertisement-ખોદાખમશ જાહેર ખબર) આમારનાં ઉભરા તથા વખાણનાં વચ્ચેલા સાથે પ્રકટ કરી હતી.

(૨) પ્રિય વાંચક! આ રસ સંપન્ન નવલ કથાનો આસ્વાદ લેવા તમે અધીરા બન્યા હશો, માટે મારી કથા આગળ ચલાવ્યા પહેલાં મારે, તેના સ્વાદ તમને ચખાડવો એ મારી ફરજ સમજી છે. આ નવલકથામાં તેમણે શ્રદ્ધા વિવાદથી થતી કુર્ગતિ અતિશય અસરકારક બાનીમાં દર્શાવી હતી.

સુંદર નામની એક બાળાના લગ્ન સુંદરલાલ ના મના ૬૦ વર્ષના સ્નેહાનુપ્રિય મનુષ્ય સાથે કરાવ્યા હતાં. નવ વધુ સુંદરના આગમનથી સુંદરલાલના ઘરમાં થતી ઉત્પાતો તથા તેની ખોની ખરાબીનો ચિતાર વાંચી વાંચક હૃદયને અવરજ રોમાંચ અનુભવવો પડતો. સુંદરના સુંદરપણથી સુંદરલાલ બીધરદાસ ધણાર, કુટુંબ મિત્ર ત્રિતા રખડતા અંતમાં દષ્ટિગોચર થાય છે, લેખક અંતે પોતે તેને દિલાસો આપે છે.

આજ કાલે બહેણા ગણેલા લોકો શ્રદ્ધાના વિવાદ સાંભળી હસે છે. જો કાલે શ્રદ્ધાને પરજીયાની વાતચિત કરતો સાંભળે તો તેના તરફ તિરસ્કારની નજરે જુએ છે. જે નતિમાં શ્રદ્ધા વિવાદનો રિવાજ હોય છે, તે લોકો અશિક્ષિત સમાજમાં ગણાય છે. શ્રદ્ધાએ તો એ અવસ્થામાં કેવળ રામ રામજ કરવું જોઈએ. જીવાનેનું જીવન ગાડું ચલાવવામાં ટોકા આપતી વખતેજ માત્ર આવી બાબતોમાં લક્ષ આપવા શ્રદ્ધાને પરમેશ્વરે પરવાનગી આપી છે, જે શ્રદ્ધાએ જાણી જુઓનેજ કુવામાં ફૂદી સુરજ પ્રાપ્ત કરવું હોય, તોજ તેઓએ લગ્ન કરવાં.

(૩)

પ્રિયવદનની ઉમર હાલમાં તેની છેલ્લી નવલકથાના નામક મિ. (૨૫.) સુંદરલાલની સમાનજ હતી, ધીરે ધીરે તેમણે ધંધપણુ સાથે સંપ જમાવવા માંડ્યો હતો. અને જીવાની સાથે મહાભારત યુદ્ધ જગાવ્યું હતું. પ્રશ્ન કૃપાથી પિસે ટોકે, પરિવાર વગેરે સર્વ રીતે સુખી હતા, પૌત્રને ત્યાં હમજીજ એક પુત્ર રતનની પ્રાપ્તિ થઈ હતી, અને સંભવ હતો કે થોડાં સમયમાંજ પ્રપૌત્રને ત્યાં પણ પુત્ર થાત.

(૪)

પ્રિય વદન પ્રપૌત્રના દર્શન કરી હિંદુ શાસ્ત્ર પ્રમાણે સ્વર્ગમાં સ્થાન મેળવવો માટે આમ લાભકાંત ધરાવતાં થયા હતાં. એ સમયમાંજ એક ૧૬-૧૭ વર્ષની કન્યા સાથે પોતે અનુલભ લગ્ન કર્યું. આ નવાં લગ્નનું નામ સાંભળી વાંચક આમાં બનશો મા. એનો નિર્ણય કંઈના પ્રવહમાં એની મેજાજ થયો. લગ્ન થયાં સારે લોકો કહેતા કે “જેના ઘરમાં ધર્મની કમી નથી, પરિવારનું સાફ સુખ છે; રાજદરબારમાં તથા પ્રજામાં સાફ સન્માન છે, પોતાના પુસ્તકોથી જેને વરસે દેહાડે સારી આમદાની છે, તેને ઘરેડે ધંધપણુ આ શું સરખું?” લોકોમાં પ્રિય વદનની જ્યાં માં વાતો ચાલવા લાગી, સુધરેલો વગ તો તેનો તિરસ્કાર કરતો હતો, પણ અંજીસુધરેલા વગના લોક જેને મજાલા તરફથી અશિક્ષિત સમાજની પદવી અક્ષામાં

આતી હતી, તે પણ તેને બમણા ભેરથી નિન્વા સામેલા. ખાગ, યુવાન, રૂઢ વગેરે સર્વે આ પુરુષ આ વાતમાં ઉત્સાહથી ભાગ લેતા હતા.

(૫)

આ ઉદાસોદના સમયમાં એક દોષળી યુવકે અજાણ સારૂ કહ્યું. પરિણીત રૂઢ પ્રિય વદન પાસે જઈ તેણે પૂછ્યું. “આપ રૂઢ થયા છે, આપના અંગ-પ્રત્યંગ કિમિલે થયા છે. આપની લખેલી નવલકથા વાંચનાથી તો મારૂં મન પડે છે કે આપ રૂઢ વિવાહનો વિરોધી છે. તો શું આપે વ્યવહારથી આપના લેખનું અંકન કયું છે ?

પ્રિય વદને મંહીર ચહેરે જવામ આપ્યો. “હે સોમ્ય ! તું મારા ઉદ્દેશ્યને સમજી શક્યો નથી. આજ સુધીમાં મેં જે જે નવલકથા તથા નાટકો લખ્યાં છે, તે સર્વે કલ્પના મૂલક છે. ધરપણમાં વિવાહ કરી નવવધુના પ્રેમમાં ફસાઈ કુટુંબીઓ સાથે શી રીતે કલેષનું કારણ ઉત્પન્ન થાય છે, યુવપુત્રી ધનની લાલસાથી રૂઢની જેવી રીતે દુર્ભતિ કરે છે, દુષ્ટ દોષિ નવ-વિવાહિતા સ્ત્રીને જેવી રીતે ફસાવે છે, એને બાળિયારનો માગ ખતાવે છે, એને સાથે રૂઢ પતિના પ્રાણ લેવાના ઉપાય પણ મુજાડે છે, વગેરે બાબોનો સંમત કરી મેં નવલકથા લખી છે. એ સર્વે મારા મનજની વિચારમાળાનું ફળ હતું. પરંતુ સંસારમાં ખરેખર એમ બને છે કે નહિ, એનો આજ સુધીમાં મને અનુભવ નથી. હવે હું લખા કરી એ બાબોને ચરિત્રમાં મૂકવા આજુ છું, અને રૂઢ મનુષ્ય નવ વધુને સંતુષ્ટ કરવા ઉપરાંત સાથે કુટુંબના માણસો પણ સંતુષ્ટ રહી શકે કે નહિ. તેમજ હું કુટુંબનું ઘનન કરી શકું કે નહિ, એ યત્ન કરી જોવા માત્ર છું.

મારે મહેનત કરી મારી કલ્પનાની ભૂલ જોવી છે. એ હું કૃતાઈ યાચું, તો કલ્પના તે કેવલ કલ્પનાજ કરશે. અને પ્રત્યક્ષ બલવાન થશે, જો કલ્પના પ્રમાણે મારે પણ કુંઝા ભોમવનું પડશે. તો કલ્પનાની સિદ્ધિ વશે, અને પ્રત્યક્ષ અસંભવિતજ રહેશે. આ વિચરતું જે પરિણામ આવશે, તે આજ પછીના પુસ્તકોમાં હું આલેખીશ.

(૬)

પ્રિય વાચક ! મને (અને તમને પણ) પ્રિયવદનનો હેતુ સ્પષ્ટ જણાય છે. પોતે પરીક્ષા કરી ફળાફળ જોવાની અભિલાષા પ્રસંસાપાત્ર છે. ટોચટર હાનિમાને પણ એવીજ રીતે પોતાના એસકોની પરીક્ષા પોતાના ઉપરજાણી હતી, વિદ્યાન પુરોના ચરિત્રેલી ખુબી મદન છે. આજ સુધી યંના રૂઢ વિવાહના ઉપદેશને આજથી તિસાંજિલ મળી સમજો. ધરપણે લખા કરનાર સર્વને એક સુંદર જવાબ આપણા આ લેખક છપેન ગુજરાતના વડાસે શોધી આપ્યો. લેખકોને જાણનામાં વધારે માન મળે છે, તેનું પણ એક કારણ આથી સદજ સમજાશે. આ લખને આપણા કયા નાયક “અનુભવ-લેખન” કહે છે. પ્રિય વાચક સ્નેહ લભ અને દેહ લભ સંબંધ તો તમે વારંવાર સમજ્યા છે. કેવળ સ્નેહને લીધે આશ્ચર્યવાદી ઓ-પુરોણ સદમીલન તે સ્નેહ લભ, અને સંસારનું ગ્રાસીક ગણ્યું એવા સ્ત્રી-પુરુષની જોડા જોડાએ, એ દેહથી બે દેહનું જોડાણ તે દેહ લભ. પરંતુ આ નવા સગન તો “અનુભવ લભ” જણાવે શોધપણ પ્રકારનો અનુભવ લેવા મારે થયેલો લખ છે. રૂઢ વિવાહનો અનુભવ લેવા પ્રિયવદને લખ કર્યો છે અને આપણે આમજ ઉપર જોઈશું કે એના અનુભવનું શું પરિણામ આવે છે.

શારદા વિહાર સુરત]

છાંડુભાઈ શંકરભાઈ દેસાઈ.

-વિવિધ વિષય.-

સવંથી જીવન સમાચાર-પત્ર.

દુનીઆમાં સૌથી જીનામાં જીવન સમાચાર પત્ર ચીનનું છે. જેને “કિન-ઓ” અથવા રાજધાનીની ખબરો આપવાવાળું પત્ર કહે છે. વિદેશીઓ અને પેકિંગ ગેઝેટ (Peking Gazette) કહે છે. આ પત્ર એક દહાસાથી પણ વધારે વર્ષોથી પ્રકટ થાય છે. જેનો ઉદ્દેશ ચીન-સરકારનો રાજ્ય હેતુલ સમયસર પ્રગટને સંબંધાવવો, એ છે. એની વ્યવસ્થા યુદ્ધ વિભાગની એક કમિટી દ્વારા થાય છે. ચીનના આદલાહને એ કમિટીના પ્રમુખનું કામ કરવું પડે છે. અર્થાત્ બાદશાહ ભલે આ પત્રના પ્રધાન તંત્રી છે. જુદાં જુદાં પ્રાંતોની ખબર લાવવા માટે દરેક પ્રાંત દીક રિપોર્ટરો, રાજવામાં આપ્યા છે. પ્રત્યેક હાલના બીક મેજસ્ટ્રેટ પ્રાંતોના હાલના ખબર લખી બધાં કરી પાકોટ રિપોર્ટરને આપે છે, અને રિપોર્ટરને ગામ બહાર સુધી વિદાય કરી છ તોપનું માન આપે છે. જ્યારે આ રિપોર્ટર પેકિંગમાં “કીન-ઓ” કાર્યાલયમાં પહોંચે છે, ત્યારે તે પાકોટ બાદશાહ પોતે જાણે છે, અને ત્યાર બાદ કમિટી મેળવી કંઈ કંઈ ખબર આપવી, તેની ચૂંટણી થાય છે, અને છપાય છે.

“કીન-ઓ” પત્રના દરેક કમિટીની રંગના પાતળા ડાબેલા દશ-માર પાનાં હોય છે, એ પત્ર દેખાવ તથા છપાઈમાં સુંદર જણાય છે. તેમજ જેમ એ બહારથી સુંદર લાગે છે, તેમ અંદરની બાજુનો પણ ધુણી વિષયોની હોય છે.

ચીનાઈ ભાષા.

ચીનાઈ ભાષામાં શબ્દોની પ્રમાણે મૂળાક્ષર નકકી કરેલા નથી. દરેક શબ્દનાં જુદાં જુદાં ચિહ્ન અથવા આકૃતિ બનાવવામાં આવે છે. આ આકૃતિઓથી જ પદ્યારત ઉભી કરવામાં આવે છે. આપનામાં શબ્દ ચિહ્નો (Word-Symbols) યોજા કામ લેવામાં આવે છે. ચીનાઈ ભાષામાં એવા ૨૧૪ ચિહ્નો છે, એમાં ફેરફાર કરવાથી હજારો નવા શબ્દ બની શકે છે. કમસરનો ખજાનો.

આજ પોસ્તાળીશ વર્ષ પહેલાં ક્રી-સ-જમની વચ્ચે યુદ્ધ થયું હતું. તેમાં ક્રી-સ અતિશય પરાજીત થયું હતું, તે કારણથી ક્રી-સને કંઈ મૂલક સાથે લાખો રૂપિયા જમનીને આપવા પડ્યા હતા. એમાંથી નવ કરોડ રૂપિયાની ગીનીઓ, કમસર એક જગ્યાએ અમુક રાખી, અમુક દહીં. કમસરે જમનીની અભ્યુદયાર્થે તેના અંતરમાં કંઈ દિવસ કાળ કરી કરવાનો નિશ્ચય કરી રાખ્યો હતો. વાત એમ હતી કે યુદ્ધનો ખર્ચ યુદ્ધમાં જ થવો જોઈએ, જે દિવસને ચાટે એ રૂપિયા જુદા રાજવામાં આપ્યા હતા તે સમય દાલ ચાલુ છે. વચ્ચે કમસરને ઘણીએવાર પેસાની જરૂર પડી હતી, ત્યારે તેણે આ અનામત રકમમાંથી નાણાં ન ઉપાડતાં ઉધાર ઉપાડ્યાં હતાં, અને એ રકમમાં તે દરવે નિયમિત વધારો કરવામાં આવતો હતો. ધીરે ધીરે એ રકમ નવથી વધીને છત્રી કરોડની પહોં વર્ષમાં એ વખતે કમસર પેસાની આપે એ રકમ ભલેતો અને તોળાવતો. તેના રાજવા પણ એવાં કરાવ્યાં હતાં કે યોડીજ વારમાં તે તોળી ચકાવું. આ ખજાનોને સાચવવા સખ્ત પહેરો રાખવામાં આવતો હતો. જમીનની અંદર એ દ્રવ્ય એવી રીતે રાખ્યું હતું કે જરૂર પડતાં પાસેની નદીનું પાણી એમાં ભરી દ્રવ્ય કુચાડી દબાવવાનું હતું.

પીસતાંથીય વપ' નાંદ એ ખાનનાની' આને જમીનીને નજર પડી છે. જે પુદમાં જમની દાલ ફર્યુ છે, તે પુદમાં આ ખાનનો ખીન છુટકે ખેલિવો પડ્યો છે. આ ખાનનામાંથી નીકળેલી ગીનીઓ નાચે, સિરડન, ડેનમાક, માર્કેલે લાંબે આંધી. લડનનો બેકે આપ્ ઇંગ્લેન્ડના અધિકારીઓએ એને એળિખી કે એ ઇંગ્લેન્ડની ગીનીઓ છે. આ ગીનીઓ જે થેલીઓમાં ભરાઇને ઇંગ્લેન્ડમાં આવી છે, તે થેલીમાંની મણીએકેપર બેકે આપ્ ઇંગ્લેન્ડની જૂની ચીજોઓ છે. અને જમનીને આપસ માટે કાન્સે ઇંગ્લેન્ડ પાસે ગીનીઓ લીધી હતી, તેથી તે પર બેકે આપ્ ઇંગ્લેન્ડની મહાર પશુ છે, આથી જણાય છે કે ક્યપની કમીને લીધે ક્યપરને આ ખાનનો નિરપાથે એલવો પડ્યો છે.

“ર”ની દુર્ગતિ.

એકે વિવા રસિકે ઇતિહાસના અંશમાં મહાસંત્રમાં ખૂબ ગદ્યા ખાઇ એવી દોષ કરી છે કે એકજ વંશમાં, એકજ નામનો બે રાજાઓ હોય, તેમાંની બીજાને દુર્ગતિમાં મપાડ્યું પડે છે. હાલના જમને સમ્રાટનું નામ વિલિયમ બીજું છે તે માર્કેલી એને એકે મેદાન વિપત્તિમાં મપાડ્યું પડેલું. એના પ્રમાણે ઇતિહાસમાં મેલુદ છે કે જમાના પૂર્ણ અવધિતિને પાંચે યથેતા છે, તથા અતિદુઃખમાં પોતાના પ્રાણે ખેલી છે.

એકજ રંગ. ૨. દુર્ગતિ તથા અમાગી.
એકિસ. ૨. મળું કપાઇને મરણ પામ્યો.
વિલિયમ. ૨. લોચથી આર્થો મર્યો.
હેનરી. ૨. દુઃખથી મેરી મર્યો.
એકિસ. ૨. મળું કપાઇ મરણ પામ્યો.
રિક્ક. ૨. “ “ “ “
એકિસ. ૨. કમનસીબે દુર્ગતિ થઇ.

એકજ. ૨. પદમટ કરવામાં આવ્યો.
એકજ. ૨. એકાએક મરણ પામ્યો.
કાન્સે.
વિલિયમ. ૨. આપ્ ઇંગ્લેન્ડ દુઃખમાં મળ્યું.
એકિસ. ૨. એર અંધારે મોરી નીંખ્યો.
કાન્સિસ. ૨. આન્તિથી રામને કરી સારો નીંદે.
હેનરી. ૨. એકમાં મરણ પામ્યો.
નેપોલિયન. ૨. પદમટ કરવામાં આવ્યો.

જમની.

ફેલિક. ૨. જાતિ બહાર થયો, પુત્રજ છતુ જન્મ્યો, અને પુદમાં મરણ પામ્યો.
ફેલિકવિલિયમ. ૨. કાન્સથી દારી આસાસ અને લોરેન પ્રાન્ત યુમાયા.
કાન્સિસ. ૨. વારંવાર કાન્સ સાથે લડતાં દાર ખાધી. પંજુ જમનીના સિંહાસનથી ઉતરી આસ્ટિયાના સિંહાસન ઉપર બેસનાં બાગ ચમક્યું હતું.
વર્તમાન વિલિયમ. ૨. (યુ) યરો તે પ્રજુ ભલે ?)

ખીન દેશો.

રોમ હેનનો એકસ. ૨. તોય કાટનાથી મરણ પામ્યો.
રોમનો વિલિયમ. ૨. ઇંગ્લેન્ડની રાણી “ખૂની મેરી” સાથે વિલીદ કરવો પડ્યો.
પોલડનો બોલેસાસ. ૨. પદમટ કરવામાં આવ્યો.
પોલડનો આગરસ. ૨. સીડના આલસ પેર માંએ દેશી પંદરેટ થયો.
આસ્ટિયાનો આલબટ. ૨. એનુ બીજું નામ “સાનનાબિયો” રીલેને રાન્ને “એથી એનુ” અનુમાન કરી દીધું.

વિલિયમ. ૨. માત્ર નામનોજ રાજા.

જો ઇતિહાસ, મહાસાગરમાં હજીએ વધારે ઉંડા, ઉત્તરવામાં આવે, તો આથી પણ વધારે ખીજાં ઉદાહરણો મળી આવે.

પાણી વિના જીવણું પ્રાણી.

પાણી સર્વ પ્રાણીઓનું જીવન મૂળ છે. પણ જગતમાં કેટલાક એવાં પણ પ્રાણીઓ છે, કે જેઓ પાણી વિના જીવે છે. મધ્ય એશિયાના દેહકાઓ માત્ર લીસું ધાસ ખાઈ પચે. અથવા એથી વધારે દિવસ સુધી પ્રાણી વિના રહી શકે છે.

અમેરિકાના સંયુક્ત રાજ્યમાં નેબ્રેસ્કાના ફોરેસ્ટ નામના જંગલમાં પાણીના રણમાં એવા દેહકાઓ જેવામાં આવે છે, કે જે જાત સામાયાર મહિના સુધી પ્રાણી વિના જીવી શકે છે.

ન્યુ મેક્સિકોના અમેરિકન સહરા નામક રણમાં સૂર્ય ધાપ છે, જે પ્રદેશમાં વર્ષમાં માત્ર નામનોજ વરસાદ વરસે છે. એથી આ જાનવરો કંદ, અથવા એક પ્રકારના ઝાંઝા રસદાર પાંદડાઓ આંતરે પોતાની તૃપ્તિ છીપાવે છે. આમ છતાં પણ એની સંખ્યા ઘણી વધે છે.

પાસિફિક મહાસાગરના પિટકર્નબેટની લગભગ ૧૨૦ માઇલ દક્ષિણે એટલ નામનો એટ છે. જ્યાં માણસ જાતની વસ્તી નથી. ત્યાં કેટલાક એવાં પ્રાણી જેવામાં આવે છે કે તેઓ પાણી વિના જીવે છે. એ એટના ઇ માઇસના વિસ્તારમાં ઝાડ, પાંદડાં, કે પાણીનું ખીજું કોઇ પણ સાધન નથી.

કિન્તુ સર્વથી વિચિત્ર તો કાયળીવાળા ઉંદર છે, તે આ રણમાં ધાપ છે. એ ઉંદરોના ગાલની આજુબે એક કાયળી હોય છે, તેમાં ખાવાની ચીજ તે રાખી લે છે, અને જૂખ લાગતા બહાર કાઢી ખાય છે. પાણી પીવાની એને કદી ઇચ્છા પણ થતી નથી. કેટલેક ઉંદરો એ ઉંદરોને કેવળ સુકું અનાજ ખવાડી પાણી પાયા વિના રાખવાના પ્રયોગ કરવામાં આવ્યા છે; આ પ્રયત્નમાં એને કોઇ પણ લીલી ચીજ કે પાણીનું ટીપું આપવામાં આવ્યું નહતું. છતાં પણ તેને કોઇ પણ જાતની ન્યૂનતા જણાતી નહતી. સુદત, આખરે તેને તોળતાં તેનું વજન કે વધેલું માલમં પડ્યું.

પાણીમાં ચાલવું.

કલીવેલેન્ડના એક વિશ્વવિદ્યાલયના વિજ્ઞાન શાસ્ત્રના અધ્યાપક મિ. ફ્રાઇડરિક્સેન વાલે પાણીમાં ચાલવાનો અભ્યાસ કર્યો છે. તે જાને દાખાવે રાખી શરીરનો ભાર એવા કેન્દ્રમાં રાખે છે કે જેથી જમીનની માફક પાણી ઉપરે પણ ચોલી શકે છે. એઓ કહે છે કે જીવતાં માણસનું શરીર પાણીથી હલકું છે. પરંતુ માણસ પોતાનું કેન્દ્ર પાણી ઉપર ન રાખી સ્કવાયી રૂપી જાય છે. માટે જો પ્રત્યેક મનુષ્ય મારી માફક અભ્યાસ કરે તો અનાયાસે પણ પાણીમાં ચાલવાની શક્તિ મેળવી શકે છે. આ પ્રમાણે જો દરેક માણસ પાણીમાં ચાલવાનો મહાવરો કરી ચાલતાં શિખી જાય, તો પછી હોડી-વઢાણ વગેરેની જરૂર અસમર્થ અને મોટાં માણસોને મારેજ રહે.

યુદ્ધ સંબંધી કેટલીક ગંપસંપ.

ફ્રાન્સિસ એક એવા મોટી તોપ પોતાના ઉપયોગમાં લેનાર છે કે જેથી એક મિનિટમાં ૩૨૦૦ ગોળા છોડી શકાય છે.

જમીનીને દર મહિને આ સુદમાં ૧૪૦૦૦૦૦૦૦ પાઉંડનો ખર્ચ થાય છે.

સુદના અરંભથી આગમુખી યુરોપમાં બધા મળીને ૫૦૦૦૦૦૦થી વધુ વધારે માણસો માર્યા ગયા છે. ધાપસોની સંખ્યા ૭૦૦૦૦૦૦ની બનાવવામાં આવે છે.

બંદુકો ચતુના હાથમાં ન જાય માટે તેનો નાશ કરવામાં આવે છે, આ કામ થોડીક જ ડિનેમાર્કથી થાય છે. ડિનેમાર્ક એક દેશનો ભવંકર ગિરફોટક મસાલો છે. એ શિવાય બીજા કશું ઉપાયોથી બંદુકોનો નાશ કરી શકાય છે.

ઘણું અનુમાન છે કે સખમરીનો પોતાના ચતુને ભુલે છે, કે તરત હુમલા કરવાને કુબળી મારે છે, એના કેપટના હુકમની રાહપણ જોતી નથી; તેનો હુકમ થયા પહેલાં જ તે-પોતાનું કામ કરી લે છે. પરંતુ ખરી માત્ર એવી છે કે દાહની "એફ" નંબરની સખ-મરીનો પોતાનું કામ પાંચ મિનિટમાં કરી લે છે. અને જુની બનાવટની સખ-મરીને, દશ-પંદર મિનિટ લાગતી.

તંત્રી,

સ્વીકાર અને સમાલોચના.

શ્રીમદ્ ભાગવત ભાગવત—સત્ત્વ સંસ્કૃતિ વર્ષેક કર્ણાટક તરફથી પાંચમી આવૃત્તિના પ્રકાશક શ્રી. ઝવેરભાઈ ઉમેશભાઈ પટેલ, રીમીસા—અમદાવાદ ૫૪ ૧૧૨૫ (૧૯૫૩ આઈ પેશ) સચિત્ર કિંમત રૂ. ૨-૨-૦.

શ્રીમદ્ ભાગવત અષ્ટાદશ પુરાણમાંનું એક છે, અને તે સૌ વેદના ઉત્તમને પ્રીતિપાત્ર પ્રાય છે. એક સમય એવો હતો કે આ ગ્રંથની સૌ સો રૂપિયા ખર્ચની દસ્તખિખિત પ્રત ધીમંતો વસાવના, અને યાતુર્માસમાં તેનું વાચન થતું. તેજ પ્રંથ આજે આપણને કેવળ રૂ. ૨-૨-૦ માં જાપેક્ષો મળે છે. આ ગ્રંથની આ પાંચમી આવૃત્તિ છે. આ આવૃત્તિમાં યિત્રો ખાસ નવા જસનના જોડાંક તૈયાર કરાઈ જાણવામાં આવ્યા છે. આવી સરેલી કોમતે મળનાં આપણા શાસ્ત્રનાં અને અનિ બે મુદ્દા પ્રથો દરેકે પોતાની પાસે અવસ્થ રાખવા જોઈએ.

અહરચારિણી અથવા સમાજસેવિકા—એક અને પ્રકાશક ડાહ્યાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા, મેનેજર, સરસ્વી વાર્તામાળા, અમદાવાદ. કિંમત પાંચ પૈડાંની રૂ. ૦-૧૨-૦, કાયાળી રૂ. ૦-૮-૦

આ પુસ્તક સરસ્વી વાર્તામાળાના ૪-૫-૬ પુસ્તક રૂપે પ્રકાશ કરવામાં આવ્યું છે. સનાતન ધર્મના દાહમાં અનિશ્ચય આણેલો થાય છે. તેથી તેના રહસ્યનું નવલકથા રૂપે રજૂ કરવું આ પુસ્તક આવકારદાયક છે 'કમલિણી' નામક નવિકાને 'સપાજ સેવિકા' બનાવી તેની પાસે અખંડ ધ્વજચક્ર પ્રણામ્યું છે તે પણ લેવા જોઈ છે. હિંદુ વિધાને પુનર્જન્મની શા માટે જરૂર નથી, તે પણ આ વાચકાથી સદાજ સમજાશે. આ નવલકથા મૂળ બ 'માળામાં પ્રથમ સપાજ છે. અને શ્રી. ડાહ્યાભાઈ જેવા અનુવાદકે અનુવાદ કરેલી છે. જેથી વાંચકને તેમાં કશોય પણ કંઈક નથી નથી.

જૈનહિતેચ્છુ-ત્રિમાસિક. પ્રકાશક રા. શક્તભાઈ મોતીલાલ શાહ. લવાજમ રૂ. ૦-૮-૦. પૃષ્ઠ ૬૬.

આ ત્રિમાસિક તેના મુખ્ય લેખક રા. વહીલાલ મોતીલાલ શાહના લેખન બળથી પ્રકટ થાય છે. દૂંઝા લવાજમમાં નીચર સ્તરના વિચારો પ્રકટ કરતું ત્રિમાસિક, જેને જૈનોએ હિંમત મેર વધારી લેવું જોઈએ.

શહેનશાહ જહાંગીર—લેખક રા. ચીમનલાલ રતનલાલ દેસાઈ. પ્રકાશક રા. રા. ડાહ્યાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા, મેનેજર સસ્તી વાર્તા માળા, અમદાવાદ પૃષ્ઠ ૨૦૦ ઉપરાંત (સુપર રેપસ સોળપેઠ) કીમત પાકા પૂર્ણાની ૦-૮-૦ કાર્યાની રૂ. ૦-૬-૦

સસ્તી વાર્તા માળાના પુસ્તક ૭-૮ તરીકે શહેનશાહ જહાંગીરનું જીવન ચરિત્ર જે જહાંગીરે જાતેજ લખેલું છે, તે અનુવાદ કરાવી રા. ડાહ્યાભાઈએ પ્રકટ કર્યું છે. આ પુસ્તક વાર્તામાળાના આજ સુધીના પુસ્તકો કરતાં જુદીજ રીતનું છે. નવલ કથાઓ સર્વને વાંચવી ગમે છે, પરંતુ આમાં કંઈ વાચકને જુદીજ નજર રાખવી પડે છે. શહેનશાહ જહાંગીર આ તેનું આત્મ કથન વાંચતા એક વિદ્વાન સાધુ જીવન ગાળનાર તરીકે આપણને દર્શન આપે છે. જહાંગીરની આત્મો ખરેખર લક્ષમાં લેવા જેવી છે. એક મુસલમાન નરેશ છતાં તે દુન્યસન, અને જીવંદયાનો ખરેખરો વિરોધી હતો. આત્માના ધણાં વાક્યો હૃદયમાં ફેલતરી રાખતા જેવાં છે. રા. ડાહ્યાભાઈની પુસ્તક પસંદ કરવાની પદ્ધતિ પ્રશંસનીય છે. આ માળા વાર્ષિક ૧૫૦૦ પૃષ્ઠના પુસ્તક વિષય સાથે કાગળ, છપાઈ, બાદનીજ વગેરેમાં સુંદર માત્ર રૂ. ૨-૦-૦ આપે છે. જે જોતાં હરદેહવાચન શસિક માહક થવા અવશ્ય વિચારેજ!

તરંગિણી—સચિત્ર હિંદી માસિક. સંપાદક શ્રીકૃત વસંતરામ વ્યસ બનારસ પૃષ્ઠ સંખ્યા (સુપર રેપસ) ૬૪, લવાજમ રૂ. ૩-૦-૦.

આ એક નવું હિંદી માસિક કારીગરી પ્રગટ થવા માંડ્યું છે. પ્રથમ બે અંકના વિષયો જોતાં તે હિંદી સાહિત્યની સારી સેવા બનાવતો એમ લાગે છે. પ્રથમ અંકમાં બે ગુજરાતી લેખકો પણ દર્શન આપે છે. પહેલાં અંકમાં જગતમાં મનુષ્યનો જન્મ, વંદ સંસ્કૃતિની કથા, બામિની ત્રિશાસાદિ કાવ્યો તથા માનુષ જીવન સાહસ, સ્વર્ગ વિચ્યુતિ આદિ ગદ્ય લેખો વાચકોને પ્રીતિભરતી નીરડે એવા છે. સંપાદક તદ્દન નિરપાર્યે હિંદી સાહિત્યની સેવા બનાવવા માગે છે, અને તે ઉત્સાહને લઈનેજ આ અંકો સારા સ્વરૂપમાં આપણને દર્શન આપે છે. તે વાચકોએ પણ એમના ઉત્સાહને ઉત્તેજિત કરવો અવશ્ય ઘટે છે.

ચિત્રમય જગત્-સચિત્ર ગુજરાતી માસિક. સંપાદક રા. રા. તુળબશંકર ગૌરીશંકર પાટિલ. સહચિત્ર પેદ-પુના. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૫-૮-૦ (આટલેપર) અને ૩-૮-૦ (ગ્રેજીડ)

ગુજરાતી ભાષામાં ઈલેસ્ટ્રેટેડ જર્નલની પદ્ધતિ પ્રમાણે આ માસિક પ્રકટ થવા માંડ્યું છે. ચિત્રમયજગત્ આજ સુધી મરાઠી બોલીમાં પ્રકટ થતું હતું, અને તે તે ભાષામાં શોકપ્રિય થઈ પડ્યું હતું. હાલમાં પુના જેવા તંત્ર મરાઠી ભાષાના સ્થળમાં ગુજરાતી મૃદુલાલ્ય શબ્દો આ સાદસ આરંભ્યાં છે. લગ્નના સામગ્રિ ચિત્રો, તથા બીજાં ઉપયોગી ચિત્રો લગાડીને લગ્ન તથા બીજાં ધાર્મિક, શાંતિક, ઉદ્યોગ હજારને લગતાં લેખો જોતાં આ માસિક ગુજરાતીમાં

અવશ્ય માન પામવા સાધક છે. સંપ્રવાળક મિત્રોના ખર્ચો તૈયાર કરવા, તથા સારી છબી મિત્રે રિયાર કરીએ. તે લવાજમ લેશ પણ વધારે જણાશે નહિ.

શ્રી રાહસ્યાચીના અષ્ટાદશ રત્નો—લેખક શ્રીમાન નથુરામ રામ. પ્રકાશક રા. રા. મણિલાલ મગનલાલ ત્રિવેદી, રાયપુર-અમદાવાદ ૫૯ ૭૨૪૪૭ (રાયસ ૧૬ પેજ) કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

શ્રી રાહસ્યાચીના અષ્ટાદશ રત્નો પર ગુજરાતીમાં બાવાઈ દીપિકા નામની ટીકા કરી આરંભમાં શ્રી રાંકર ભગવાનના સંક્ષિપ્ત જીવન સાથે આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કયું છે. શ્રી રાંકર ભગવાનની પ્રસાદીનો આપણે આપણી બાપામાં સરળ રીતે રસાનુસ્વાદ લેવા બાળવયથી ધરા છીએ, તે માટે શ્રીમુત મણિલાલનો આભાર માનવાનો છે. તેઓ સનાતન ધર્મના સિદ્ધાંતોનું રજૂકર કરનારા પુસ્તકો પ્રકટ કરી ગુજરાતી સાહિત્યની નિરૂપણ શેરા કરે છે.

આ પુસ્તકમાં આપેલા અઢાર રત્નોમાંના એક ' ચર્પટ પંચરિકા સ્તોત્ર ' નું ગુજરાતી ભાષાંતર આ પત્રમાં જામે એક વાર કવિતામાં સરસ ભાષાંતર મળેલું પ્રસિદ્ધ કયું હતું, તે વિના આમાં ખીલું સત્તર છે. જીવનનું શ્રેષ્ઠ ઇચ્છનારે આવાં પુસ્તકો ખાસ સંમંકવાજ લેખકો. આમાંના ધર્મી રત્નો કુમુદી પાઠે કરી નિસ તેવું મનન કરે છે. વળી આ પુસ્તક તેના ૫૯ વર્ગે જોતાં વાચકને તદ્દન સરળું જણાશે.

ચૈતન્ય કર્મ ચરિત્ર—લેખક રા. જીવનલાલ કલનદાસ કાપડીઆ. પ્રકાશક રા. રા. મૂળચંદ કલનદાસ કાપડીઆ, સંપાદક "દિવંશર નેન" ચંદાવાડી, સુરત. ૫૯ ૨૧૦ (રાયસ સોળપેજ) કિંમત રૂ. ૦-૪-૦,

ગુજરાતમાં ચાલતી બીજી સરતાં સાહિત્યની સંરચાઓના ધોરણ પ્રમાણે રા. મૂળચંદ કાપડીઆએ "સરતી નેન ગ્રંથમાળા" નામક સંરચાની યોજના ધરી છે. તેના પહેલા મજુકા તરીકે આ પુસ્તક પ્રકટ કયું છે. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૦-૮-૦ રાખ્યું છે, જેમાં ૪૦૦ પાનાનું પાચન પૂરું પાડવા તેમણે નિશ્ચય કર્યો છે.

આ પુસ્તકમાં ચૈતન્ય ચૈતન્યસિંહ નામનું પાત્ર કલ્પી તેને અનેક આપત્તિઓ પડ્યા છતાં ષડમપદ મળે છે, ત્યાં સુધીનું ખ્યાન છે. નૈનમતના જલન સિદ્ધિ મરમથુ બાપામાં પ્રભોધવાનો રા. કાપડીઆના પ્રયાસ નૈનોએ સપ્રેમ વધારી લેવા લેખકો.

અંગોને નીચેના પુસ્તકો મળ્યાં છે, જેને આભાર સાથે સ્વીકારીએ છીએ, સમાલોચના થવાવડાશે.

૧ ચંદાખ્યાન.	૨. સા. મધુવચરામ બળવચરામ હોરા.
૨ કારક ગીર્માંસા.	૩. જ. કમળાચંદર પ્રાણચંદર ત્રિવેદી.
૩ ખંદાર કલ-ઉપાસના અને મૂનિપૂજા બી. સ. અ. શ્રીમંતુજીવંદ રવચ મહારાજ.	
૪ ઉમાજી નાપક	૫. રા. કાશીભાઈ રામચંદ મહેતા.
૫ વિવેકાનંદ, એમના સુપરેસ બાર	૬. સરળું સાહિત્ય વર્ષક કાર્યલય.
૬ યાત્રાદય.	૭. શ્રીમંતુકેદારનંદ સરસ્વતી.
૭ અક્ષય પ્રકાશ.	૮. કવિ વાવજી જયસિંહ રામ.

એ સિવાય બરવાળા બધું મંડળનો રિપોર્ટ, નડિયાદ અનાયાત્રમનો રિપોર્ટ, સુરત જાગ્રમની ઉપરાજીની પહોંચ, સુરતમાં જવતિ મહોત્સવ વગેરે અમને મળ્યાં ચૂક્યાં છે.

તંત્રી.

જૈનહિતેન્દ્ર-ત્રિમાસિક. પ્રકાશક રા. રાકતભાઈ મોતીલાલ શાહ. લવાજમ રૂ. ૦-૮-૦. ૫૪ ૬૬.

આ ત્રિમાસિક તેના મુખ્ય લેખક રા. વડીલાલ મોતીલાલ શાહના લેખન બળથી પ્રકટ થાય છે. દ્વંદ્વા લવાજમમાં નીચર સ્તરના વિચારો પ્રકટ કરતું ત્રિમાસિક, જેને જૈનોએ હિંમત બેર વધારી લેવું જોઈએ.

શહેનશાહ જહાંગીર—લેખક રા. ચીમનલાલ રતનલાલ દેસાઈ. પ્રકાશક રા. રા. ડાહ્યાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા, મેનેજર સસ્તી વાર્તા માળા, અમદાવાદ ૫૪ ૨૦૦ હપરાત (સુપર રોયલ સોળપેજ) કીમત પાકાં પૂર્ણાની ૦-૮-૦ કાર્યાની રૂ. ૦-૬-૦

સસ્તી વાર્તા માળાના પુસ્તક ૭-૮ તરીકે શહેનશાહ જહાંગીરનું જીવન ચરિત્ર જે જહાંગીરે જાનેજ લખેલું છે, તે અનુવાદ કરાવી રા. ડાહ્યાભાઈએ પ્રકટ કર્યું છે. આ પુસ્તક વાર્તામાળાના આજ સુધીના પુસ્તકો કરતાં જૂદીજ રૈસિતું છે. નવલ કથાઓ સર્વને વાંચવી ગમે છે, પરંતુ આમાં કંઈ વાચકને જૂદીજ નજર રાખવી પડે છે. શહેનશાહ જહાંગીર આ તેવું આત્મ કથન વાંચતા એક વિદ્વાન સાધુ જીવન ગાળનાર તરીકે આપણને દર્શન આપે છે. જહાંગીરની આરાઓ ખરેખર લક્ષમાં લેવા જેવી છે. એક મુસલમાન નરેશ છતાં તે દુઃખસમ, અને જીવંદયાનો ખરેખરો વિરોધી હતો. આખાના ધણાં વાક્યો હૃદયમાં કોતરી રાખ્યાં જેવાં છે. રા. ડાહ્યાભાઈની પુસ્તક પસંદ કરવાની પદ્ધતિ પ્રશંસનીય છે. આ માળા વાર્ષિક ૧૫૦૦ ૫૪ના પુસ્તક વિષય સાથે કાગળ, છપાઈ, બાદન્દીમ વગેરેમાં સુંદર માત્ર રૂ. ૨-૦-૦ આપે છે, જે જેતાં દરેકોઈ વાચન રસિક માટે કથા અવશ્ય-વિચારેલું.

તરંગિણી—સચિત્ર હિંદી માસિક. સંપાદક શ્રીમુત વસંતરામ વ્યાસ ખનારસ ૫૪ સંખ્યા (સુપર રોયલ) ૬૪, લવાજમ રૂ. ૩-૦-૦.

આ એક નવું હિંદી માસિક કારીગરી પ્રપટ થવા માંડ્યું છે. પ્રથમ બે અંકના વિષયો જોનાં તે હિન્દી સાહિત્યની સારી સેવા બજાવશે એમ લાગે છે. પ્રથમ અંકમાં બે ગુજરાતી લેખકો પણ દર્શન આપે છે. પહેલાં અંકમાં જગતમાં મનુષ્યનો જન્મ, વૃદ્ધિ, સંવત્તીની કથા, ભામિની ત્રિશાસદિ કાવ્યો તથા માનુષ જીવન સાહસ, સ્વર્ગ વિન્યુતિ આદિ ગદ્ય લેખો વાચકોને પ્રીતિગાત્ર નીડે એવા છે. સંપાદક તદ્દન નિસ્વાર્થે હિંદી સાહિત્યની સેવા બજાવવા માગે છે, અને તે ઉત્સાહને લઈનેજ આ અંગે સારા સ્વરૂપમાં આપણને દર્શન આપે છે. તે વાચકોએ પણ એમના ઉત્સાહને ઉત્તેજિત કરવો અવશ્ય પડે છે.

ચિત્રમય જગત્—સચિત્ર ગુજરાતી માસિક. સંપાદક રા. રા. તુળજરાંકર ગૌરીશંકર માસિક. સદાશિવ પેઠે-પુના. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૫-૮-૦ (આદિપેપર) અને ૩-૮-૦ (ચલક)

ગુજરાતી ભાષામાં ઇલેસ્ટ્રેટેડ જરૂરની પદ્ધતિ પ્રમાણે આ માસિક પ્રકટ થવા માંડ્યું છે. ચિત્રમયજગત્ અ.જ સુચી મંત્રી બો હિંદીનાં પ્રકટ થતું હતું, અને તે તે ભાષામાં શોકપ્રિય ચમ પડ્યું હતું. હવેનાં પુના જેવા તદ્દન મરાઠી ભાષાના સ્થળમાં ગુજરાતી શ્રદ્ધાલય કાઢી આ સાહસ આરંભ્યો છે. લગભગ સામયિક ચિત્રો, તથા બીજા ઉપયોગી ચિત્રો લગાડને જગત તથા બીજા ધાર્મિક, શાળિક, કલ્પેશ દુલરને લગતા લેખો જેતાં આ માસિક ગુજરાતીમાં

- ૨-૦-૦ શીખાભ રજુહાઇ ત્યા કાનઇ
મોરાઇ મુ. વાપી
- ૧-૦-૦ દેસાઇ ખંડુભાઇ હરીભાઇ વાપી
- ૧-૦-૦ પટેલ રજુહાઇ મોરા વાપી
- ૧-૦-૦ પટેલ ઉકાભાઇ ખુશાલ ..
- ૫-૦-૦ રૂઠ હોરમસઇ રતનમઇ બીલીમોરા
- ૫-૦-૦ રૂઠ મધુરાઇસ જ્ઞેઢાભાઇ ..
- ૩-૦-૦ રૂઠ ત્રિભોવનદાસ તાપીદાસ ..
- ૩-૦-૦ યા કાનદાસ હરજોવનદાસબીલીમોરા
- ૨-૦-૦ રૂઠ કામીદાસ જમનાદાસ ..
- ૩-૦-૦ રૂઠ દાદાભાઇ ખરેખરે રૂઠ હારીયા-
લાના હોઝાઓ તરેથી બીલીમોરા
- ૧-૦-૦ એક સખી પારસી મુદરય ..
- ૫-૦-૦ રૂઠ ધનઇ કુંવારઇ ગંગા ..
- ૨-૦-૦ રૂઠ બાપાભાઇ ઝવેર કંટાલદર ..
- ૩-૦-૦ રૂઠ રૂપાઇ છવાઇ ..
- ૧-૦-૦ રૂઠ નાનથંદ મોરંદઇ ..
- ૧-૦-૦ રૂઠ ટેસરીયંદ બાણાભાઇ ..
- ૧-૦-૦ ધાંચી કુંવારઇ દયાળ ..
- ૫-૦-૦ રૂઠ સોરાખઇ સાપુરઇ ..
- ૨-૦-૦ રૂઠ રતનઇ જમશેરઇ ..
- ૧૫-૦-૦ રૂઠ મંચેરઇ અને રતનઇ
સાપુરઇ દાદા બીલીમોરા
- ૧-૦-૦ રૂઠ રમુલભાઇ તૈયબચશી ..
- ૧-૦-૦ રૂઠ કસનદાસ લક્ષ્મીદાસ ..
- ૧-૦-૦ મહેતા રેવાકર છાખ ..
- ૫-૦-૦ રૂઠ પાલનઇ જમશેરઇ ..
- ૩-૦-૦ રૂઠ દીનશાહ ખરેખરે બીલાવાળા,
- ૨-૦-૦ રૂઠ કાનશાહ હોરમસઇ વાડીયા ..
- ૨-૦-૦ રૂઠ છાણાભ પ્રાણીવનદાસ ..
- ૧-૦-૦ મોદી મગનદાસ કુપેદાસ ..
- ૨-૦-૦ રૂઠ ધનઇશ દાદાભાઈ ..
- ૧-૦-૦ રૂઠ ભવસઇ મંચેરઇ મારફતીયા ..
- ૩-૦-૦ રૂઠ મોદાભાઈ ખરેખરે મેધોરા ..
- ૨-૦-૦ દહર નારણઇ ગંગારામ ..
- ૧-૦-૦ શા. દેવઇ માવઇ ..

- ૫-૦-૦ મહેમંડીના ગાડવાળાના પંચ તર-
ફથી દા. નળીનદાસ પરશુદાસ સુરત
- ૧૦૦-૦-૦ મરદુમ અમદાવાદવાસી (સ્વામી)
શી પૂજારીનંદજી અમદાવાદ સાન-
રંગપોર, માલતી રોડ-૧ અર્ધજી
કરેતો તેના છોમસના વ્યાજના
- ૧-૦-૦ મહેરખાન એમ. એસ. અડવાણી
સાહેબ ડીરટ્રીકટ જીજ સાહેબ
સુરત
- ૧૦-૦-૦ ખુદારંત મહેરખાન સચીનના
નરાય સાહેબ બહાદુર તરફથી
માસિક મદદના સચીન.
- ૨-૦-૦ બામળના તમેળીના પંચ તરફથી
દા. મનમોહનદાસ.
- ૨-૦-૦ પટેલ હરકીશનદાસ ફકીરચંદ
વાડીદળીયા.
- ૧-૦-૦ રૂઠ પરમાનંદાસ સુરજરામ
મેળીપુરાઅચીકુમારના મદદમાં
- ૧-૦-૦ રૂઠ કોઠારદાસ માણેસાલની
છોકરી લીલીના પૂનર્વાર્ધ અચીનો-
કુમારના મદદમાં મૈથરપુરા
જડાખાડી.
- ૧-૦-૦ રાં ઉત્તમચંદ કાપાણ્યંદ અ-
ચીકુમારના મદદમાં ધીઆશૈરી
સુરત.
- ૪-૧૫-૬ વધીસ સાહેબ બીમલાઇ હીમત-
રામના તરફથી તા. ૨૦-૭-૮૫
ના રોજ જમણુ આપવામાં
'આવેલું' તે દિવસના પરસુરજી
ખર્ચના.
- ૫૧-૦-૦ મોંગલોરી નળીયાના વેપારી
મહેરખાન બી. એમ. કીસોજા
તરફથી.
- ૪૩-૪-૦ મહેરખાન ડીરટ્રીકટ પોલીસ
સુપ્રિટેન્ડેન્ટ સાહેબ તરફથી
ઉધરાણના નીચેની વિગતે.

- ૨-૦-૦ સરદારજીવન મોહન
બધસર્.
- ૩-૦-૦ શેઠ છોટાલાલ ચક્રબાઈ
- ૧-૮-૦ શેઠ નાથુભાઈ લક્ષ્મીદાસ
- ૧-૦-૦ શેઠ પરસોતમ શંકર
- ૧-૦-૦ શેઠ ગોરાભાઈ દાવુદભાઈ
- ૨-૦-૦ શેઠ, આત્મરામ ૧૨-
સોતમ.
- ૨-૦-૦ શેઠ શામનાથ બાપુજી
- ૧-૦-૦ શેઠ મગનલાલ અ-
નુપરામ.
- ૧-૦-૦ શેઠ મણીલાલ છોટાલાલ
- ૧-૦-૦ શેઠ રતીલાલ લલ્લુભાઈ
- ૧-૦-૦ શેઠ કાળીદાસ હરીભાઈ
- ૧-૪-૦ શેઠ દુબેરભાઈ બાજીભાઈ
- ૧-૦-૦ શેઠ સોમા પંચુ
- ૧-૦-૦ શેઠ મોતીલાલ છોટાલાલ
- ૨-૦-૦ શેઠ કૃષ્ણચંદ કેસવજી.
- ૨-૦-૦ શેઠ જમાલ દાસમ
- ૧૦-૦-૦ દલાલોના પંચતરણી
- ૨-૦-૦ દલાલ બધસર્.
- ૨-૦-૦ શેઠ ભોગીલાલ કીર-
પારામ.
- ૨-૦-૦ શેઠ ગોવન દરગેવન
- ૩-૮-૦ રૂપીઆ એકથી એકી
રકમનું ટોટલ.
- ૪૩-૪-૦
- ૩-૦-૦ દેસાઈ કસનજી પરગજી મુ.
સાહેબ, વાયા અમલસાહ.
- ૮-૦-૦ શેઠ મંજીરામ સીવલાલ ખાડવાળા
વરસગાંઠી ખુશાલીમાં.
- ૩-૦-૦ શેઠ જમનાદાસ પેલાભાઈ નવસારી
- ૨-૦-૦ વૈદરાજ જુહારામ લક્ષ્મીરામ
નવસારી.
- ૧-૦-૦ સોની જીવીલદાસ પ્રેમાનંદ ગોલ-
વાડગેટ નવસારી
- ૨-૦-૦ સોની જમનાદાસ પ્રેમાનંદ ,, ,,
- ૨-૦-૦ શેઠ ખેરામજી દાદાભાઈ દરાખાની,
- ૧-૦-૦ શેઠ કાલાભાઈ ગોઠજીદાસ પારેખ
કુળીયા ,,
- ૧-૮-૦ સોની ગણપતરામ મગન દશગુની,
- ૨-૦-૦ રા. રા કલ્યાણજી શંકરજી દેસાઈ
અવલકારકુન સાહેબ જલાલપોર
- ૨-૨-૦ રા. રા. ખંડુભાઈ વલ્લભરામ
સખ રજીસ્ટર સાહેબ જલાલપુર
- ૨-૦-૦ રા. રા ગુલામખાઈ ગોપાળજી
પેનથનર ,,
- ૧-૦-૦ શેઠ સમજી ઉઝાલાઈ જલાલપોર,
- ૫-૦-૦ રાવસાહેબ મામમતદાર સાહેબ
જલાલપોર.
- ૧-૦-૦ રા. રા. નરભેરામ દીનાનાથ
દેજાદાર સાહેબ ,,
- ૧-૦-૦ રા. રા. નીળાભાઈ રજુછોડાભાઈ
તલાટી કાલીયાવાડીવાળા જલાલપોર
- ૧-૦-૦ રા. રા. રજુછોડાભાઈ ખુશાલભાઈ
તાલુકા રફૂલ ખારતર. ,,
- ૧-૦-૦ શેઠ જીવજીભાઈ ગોવિંદજી બખરમાં
જલાલપોર
- ૧-૦-૦ શેઠ દુલલભાઈ હરીભાઈ બોદાલી
નવાઈગીયા.
- ૫-૦-૦ વૈદરાજ કૃષ્ણરામ કૃષ્ણરામ
બખરમાં જલાલપોર.
- ૨-૦-૦ રા. રૂદરજી હરીભાઈ બખર
જલાલપુર.
- ૧-૦-૦ શેઠ હાજીસલેમાન હુસેન મસીદ
પાસે જલાલપોર.
- ૧-૦-૦ રા. ખંડુભાઈ ગોરાજી ખારતર
સાહેબ બોદાલી.
- ૧-૦-૦ રા. રજુછોડાભાઈ હરીભાઈ બોદાલી
- ૧-૦-૦ પટેલ છીખાભાઈ ભાણુભાઈ ,,
- ૨-૦-૦ શેઠ લક્ષ્મજી દાસજી ,,
- ૧-૦-૦ શેઠ રામજીભાઈ જુલાભાઈ ,,

- ૧-૦-૦ શેઠ દયાળજી દાજીભાઈ „
 ૧-૦-૦ શેઠ રવજીભાઈ જુલાભાઈ „
 ૧-૦-૦ શેઠ દેવાભાઈ હરીભાઈ „
 ૧-૦-૦ શેઠ નારજીજી હાંસજી „
 ૩-૦-૦ એક સદગૃહસ્થ હા. નાથુભાઈ
 મુળચંદ નવાપુરા-સુરત.
 ૧-૦-૦ બાબજી રજુછોડભાઈ મોતીભાઈ
 નડીઆદવાળા ગાયનાડી કાઢવેલ
 રઈદ મુ'બાઈ.
 ૧-૦-૦ મોતીરામ રામવજી મોતી શેરી
 અમીનીકુમારની ગદલામાં.
 ૧-૦-૦ બે જેમતીના પુન્યાર્થે રા. રા.
 રજુજીતભાઈ કાળાભાઈ ગોપીપુરા.
 ૧-૦-૦ દેના ગોવન સમરામપુરા.
 ૫-૦-૦ મેહેરબાન સી. સી. મહેતા,
 સીવીલ મેડીકલ ક્વાર્ટર્સ બાપ-
 કસા, મુ'બાઈ.
 ૫-૦-૦ મે. G. G. Godbole મેટ
 મેડીકલ કોલેજ ક્વાર્ટર્સ બાપ-
 કસા, Bombay.
 ૧-૦-૦ શા. મગદાસ પીનાબરદાસે લાકુનું
 જમણુ આપેલું, તે સાથે લાકડા
 વંગેરે સાડુ આપેલા.
 ૧૫-૦-૦ અઘકા કેશવલાલ કરસનદાસના
 અનામત ખાતે.
 ૭-૮-૦ બાવા કીશોરીદાસના અનામત
 ખાતે.
 ૨-૦-૦ ઇમામ મક્કા મયખાના અનામત
 ખાતે.
 ૫૦-૦-૦ મે. ડીસ્ટ્રીક્ટ પોલીસ સુપરિન્ટે-
 ન્ટ સાહેબ બહાદુર મારફતે
 ઉચ્ચશાળાના આગ્રા તે.
 ૧-૦-૦ રા. ગાંડાભાઈ નાર-
 જીદાસ
 ૧-૦-૦ હાપગર નારજીદાસ
 વંદનભદાસ

- ૧-૦-૦ „ રામદાસ વલ્લ-
 ભદાસ.
 ૧-૦-૦ રા. ડાલાભાઈ પરભુ-
 દાસ ચોકશી.
 ૧-૦-૦ રા. આત્મારામ પર-
 દાસ.
 ૧-૦-૦ અતરી દુર્લભરામ રામજી
 ૧-૦-૦ કાનજીભાઈ પરસોતમ
 ભંડારી
 ૧-૦-૦ જુધીયા ઉકા ભંડારી
 ૨-૦-૦ નવસારી બળરના કા-
 પડબળરના પંચ તરફથી
 ૧-૦-૦ લવમા
 ૧-૦-૦ દુરામજી હેરમસજી
 તાડીવાળા
 ૧-૦-૦ અબ્દુલ રહેમાન
 ૨-૦-૦ ફકીરમહમદ જાનમહમદ
 ૧-૦-૦ કાજી શીખમહમદ હા.
 ફેશજી.
 ૨-૦-૦ નાનપુરાના અનામતના
 પંચ તરફથી.
 ૧-૦-૦ નાનપુરાના માધીના
 વારા તરફથી.
 ૧-૦-૦ ધાંવીપરજીદાસફકીરચંદ
 ૧-૦-૦ પરજીદાસ નાનાભાઈ
 ૧-૦-૦ નાનપુરાના તંબોળીના
 તથા પાતરાં તંબોળીના
 પંચ તરફથી.
 ૨-૦-૦ રજુછોડ જુલાલ
 ૨-૦-૦ નવસારી બળરના મ-
 લાઇવાળા તરફથી.
 ૧-૦-૦ નવસારી બળરની
 ધાંવીની પંચ
 ૧-૦-૦ આત્મારામ પીતાબર
 ૧-૦-૦ કલ્યાણદાસ વિકલદાસ
 લંકાપતી.

- ૧-૦-૦ શા. પરમાનંદ સુરજરામ ડે. ગોપીપુરા, સુરત
- ૧-૦-૦ ઠક્કર દાકારદાસ કીરપારામ ડે. ગોપીપુરા
- ૧-૦-૦ રવાળાના ડેકરાના ગાંધીઓની પંચ તરફથી હા. ડાહ્યાભાઈ નારજીદાસ
- ૫-૦-૦ શા. નગીનદાસ પીતાંબરદાસના પુત્રધર્મે (પીતાંબર માટે) હા. જગનનાથ ત્રિભોવનદાસ તારમાસ્તર
- ૧-૦-૦ શા. રૂપચંદ ખીમજી ડે. ગોપીપુરા કાચરખ મહોદ્દેશ. (અશ્વત્થીકુમારના મદદમાં)
- ૧-૦-૦ સોની નગીનદાસ દોશ્વતરામ ડે. અંબાજીને ચકલે
- ૧-૦-૦ દેસાઈ અંબેદાસ ખંડુભાઈ એર તાલુકે જલાલપોર
- ૧-૦-૦ „ શુભાંગભાઈ લક્ષ્મીભાઈ „
- ૧-૦-૦ શેઠ દોરામજી જમસેદજી સીધવ
- ૧-૦-૦ પટેલ નરસીદાસ દાણમાઈ મોતી વાડા પોસ્ટ ઉદવાડા
- ૨-૦-૦ શેઠ અવેરચંદ નારજીજી શુભાંગવાડી કોકાર્ટોટ નં. ૧૦૦ મુંબાઈ
- ૧-૦-૦ શેઠ અચરતલાલ મોહનલાલ ઉદવાડા રટેસન
- ૨-૦-૦ રા. રૂદરજી સામભાઈ શેઠ કુંભરી ગોળજી દારખાતું પોસ્ટ ઉંટડી
- ૧-૦-૦ સોનવાડી ગામના વેપારી મંડળ હા. કુલેશભાઈ બ્રિજવંદનલ પો. ગણુદેવી
- ૨-૦-૦ ઇન્જીપોરના પંચ તરફથી હા. શેઠ શુભાંગચંદ વદાજ
- ૫-૦-૦ રા. શુભાંગચંદ વદાજ તથા અમી. ચંદ સત્રાજી તથા વીરચંદ શુભાંગ શુભ ખતે, ઇન્જીપોર
- ૨-૦-૦ અનાવીલ પંચ તરફથી ઇન્જીપોર
- ૧-૦-૦ રા. ખુશાલભાઈ ફરીદભાઈ વેગમ
- ૨-૦-૦ રા. માધવભાઈ નારજીજી ખડમુખા પો. સુપા.
- ૧-૦-૦ શેઠ લાલચંદ ખુમાજી „
- ૧-૦-૦ રા. મારુત નરસીભાઈ કીકાભાઈ „
- ૧-૦-૦ શેઠ શુભાંગચંદ પાનાચંદ „
- ૧-૦-૦ રા. પ. દુલ્લભભાઈ રામાભાઈ „
- ૧-૮-૦ રા. પ. પરમુખાઈ હીરાભાઈ „
- ૧-૦-૦ રા. જીવજીભાઈ માધવજી „
- ૧-૦-૦ રા. દાણભાઈ ઉમાજી „
- ૧-૦-૦ રા. છીનામાઈ ગોવિંદભાઈ „
- ૦-૦-૦ રા. રા. રંગનાથ ખાત્રાજી શેઠજી વકીલ નવસારી
- ૩-૩-૦ રા. રા. દારકાનાથ રંગનાથ શેઠજી વકીલ નવસારી
- ૧-૦-૦ રા. શેઠ બ્રીજજીખજીદાસ ઘેલાભાઈ પારેખ મોહોદ્દેશ. નવસારી
- ૧-૦-૦ રા. અમથાભાઈ ભુખજીદાસ પારેખ મહોદ્દેશ. „
- ૧૦-૦-૦ રા. રા. શેઠસાહેબ જમશેદજી બેરામજી વીમા દલાલ „
- ૫-૦-૦ રા. શેઠ રતનજી દુરામજી દાણ „
- ૧-૦-૦ રા. ખરશીદજી બેજનજી બોરી „
- ૧-૦-૦ રા. કંસારા ઘેલાભાઈ કુંવરજી ગણુદેવી.
- ૫-૦-૦ કંસારા પંચ તરફથી હા. જીવજીભાઈ હરકીસન „
- ૨-૦-૦ શા. વરજદાસ જગવાનદાસ „
- ૧-૦-૦ શેઠ ગાંડાભાઈ ગીરધરદાસ „
- ૧-૦-૦ રા. વૈદ્ય કીકાભાઈ રામચંકર „
- ૧-૦-૦ શા. દામોદર હરજીવન „
- ૨-૦-૦ અત્રીના પંચ તરફથી હા. પીતાંબર ગાંડા „
- ૧-૦-૦ રા. વિક્રમદાસ મનોરદાસ „
- ૧-૦-૦ શેઠ રાવચંદ દુલ્લભભાઈ કાળીયાવાડી
- ૧-૦-૦ રા. દેવચંદ રામાજી „ ખાઈ અમથી તરફથી „

- ૧-૦-૦ કૈશુરચંદ્ર પ્રેમચંદ્ર „
 ૧-૦-૦ શેઠ લક્ષ્મી નાથજી „
 ૧-૦-૦ શેઠ જીવણ મેઘાજી હા. ડાહ્યા-
 બાઈ રામચંદ્ર „
 ૧-૦-૦ શેઠ ભવાઈ કેશવજી „
 ૧-૦-૦ શેઠ ગુલામચંદ્ર રામજી „
 ૧-૦-૦ રા. ઝવેરચંદ્ર વદાજી „
 ૨-૦-૦ ગંગારવરૂપ કીકીબેન બાપુભાઈની
 છોકરી „
 ૧-૦-૦ શા. નેમચંદ્ર ફકીરચંદ્ર „
 ૧-૦-૦ શા. મગનલાલ નરોત્તમ આઘી-
 પોર તા ચીખલી „
 ૧-૦-૦ શા. જુલા પનાજી „
 ૧-૦-૦ રા. કલ્યાણ દરિયાઈ ચીખલી „
 ૨-૦-૦ રા. પટેલ પ્રસાદ ઉકા કોઠમડી
 તા. જલાલપુર „
 ૩-૦-૦ રા. રામભાઈ દરિયાઈ ખત્રી „
 ૧-૦-૦ રા. મોરારભાઈ જોગીભાઈ „
 ૧૦-૦-૦ રા. પટેલ કાળાભાઈ નાગરજી „
 મોખા દેવા સાર „
 ૧-૦-૦ શા. કુલ્લભ મેઘાજી કરાડી મટવાડ „
 ૧-૦-૦ શા. ભગાજી ધોરાજી „
 ૧-૦-૦ શા. કુલચંદ્ર જીરાજી „
 ૧-૦-૦ પટેલ પંચા રામજી „
 ૧-૦-૦ શા. રામચંદ્ર લખાજી „
 ૫-૦-૦ રા. રા. જી. જી. દેસાઈ કતારગામ „
 ૭-૦-૦ રા. શેઠ સાહેબ ચીમનલાલ તથા
 રતનલાલ શેઠ મોતીરામ તાપીદાસના
 સ્મરણાર્થે મુંબઈ „
 ૧-૦-૦ મોચી જુહા આંબા નાગદેવી
 રટીટ મુંબઈ „
 ૧-૦-૦ મોચી આણંદ અરજણ „
 ૨-૦-૦ મોચી બહાલા લાખા „
 ૨-૦-૦ અમરતખાઈ તે લખા વાલજીની
 વિધવા, લક્ષ્મીનારાયણના મંદીરવાલા
 નમણી મહોલ્લો મુંબઈ

- ૧-૦-૦ રા. રા. કુબ્જલાલ મોહનલાલ
 ઝવેરી કોઠાવાડી મુંબઈ „
 ૧-૦-૦ તારદેવની બળેર હા. કાનજી શીરજી „
 ૩-૦-૦ રા. વીરજી તેલુની કું. નવા નાગપાડા „
 ૧-૦-૦ તેલુ કાયાનીની કું. „
 ૧-૦-૦ શા. જીવણલાલ રાજલાલ નલબળર
 બીડીબળરને નાકે મુંબઈ „
 ૩-૦-૦ શા. મંજુકચંદ્ર કેશવજી „
 ૧-૦-૦ શા. રામચંદ્ર પરસોત્તમની કું. „
 ૧-૦-૦ શા. ગોવિંદરામની કું. નલબળર
 ઢંથુ રટીટ મુંબઈ „
 ૫-૦-૦ અનુકંપા જંડ હા. રા. ડાહ્યાભાઈ
 ન્યાલચંદ્ર સરાઈબળર રા. બા.
 મણિકચંદ્ર કપુરચંદ્રની પેઢી „
 ૨-૦-૦ ઝંકુશર્મીના માલીક રા. જીગ-
 તરામ, એલશીનરટન રોડ મુંબઈ „
 ૧૦-૦-૦ માંડવી પોળના માધી, મહાજન
 તરફથી હા. પ્રેમચંદ્ર ઉત્તમરામ
 અમદાવાદ „
 ૨-૦-૦ માસ્તર હીરાચંદ્ર કલ્લભાઈ
 માંડવીની પોળમાં નાગજી „
 બૂધરની પોળ „
 ૧૦-૦-૦ કંસારા મહાજન તરફથી - માંડ-
 વીની પોળમાં હા. કેવલદાસ
 ઉત્તમચંદ્ર „
 ૧-૦-૦ મોચી તલશી દરી રાવપુરા વડોદરા „
 ૭-૦-૦ કપાશીઆના મહાજન તરફથી
 હા. ભયુભાઈ કેશવદાસ કાલુપુર
 અમદાવાદ „
 ૪-૦-૦ કાલુપુર ઘી વાલાના મહાજન
 તરફથી હા. મગનલાલ જેઠાભાઈ „
 ૨-૦-૦ શા. જગનલાલ દેવચંદ્ર કાપડ
 બળર દુવારા સામે „
 ૧-૦-૦ શા. જમનાદાસ જ્યેષ્ઠ „
 ૧-૦-૦ રા. પ્રેમચંદ્ર પોચાભાઈ „
 ૧-૦-૦ શા. મણિલાલ હીરાચંદ્ર „

૧-૦-૦ શા. ચીમનલાલ રતનચંદ	૩-૦-૦ „ શુભાખચંદ કેશાજી
૧-૦-૦ શા. નાથાલાલ સુનીલાલ	૩-૦-૦ „ દેવચંદ કેશાજી
૧-૦-૦ શા. મગનલાલ રતનચંદ	૩-૦-૦ „ વીરચંદ કેશાજી
૧-૦-૦ બાણુ રામનાથ એન્ડ બ્રધર્સ	૧-૦-૦ „ કરસન મોતીજી
૧-૦-૦ શા. મણિલાલ આશારામ	૨-૦-૦ „ વજ્રંગ દેવજી
૧-૦-૦ શા. મૂળજી પ્રેમાનંદ બીડીવાળા	૧-૦-૦ „ હીરાજી કેવડાજી
રીચીરોડ.	૨-૦-૦ „ ખુશાલજી રામાજી
૫-૦-૦ શ્રી ચંદ્રવિલાસ હિંદુ હોટલ હા.	૧-૦-૦ „ દેવચંદ ગમનાજી
જ્ઞેશી ચીમનલાલ હેમરાજ રીચીરોડ	૧-૦-૦ „ વીરાજી ખીમાજી
૫-૦-૦ શા. સોમનાથ મગનલાલ દરજી	૫-૦-૦ „ હીમાજી દલાજી
રીચીરોડ	૨-૦-૦ „ મકનાજી લાલજી
૧-૦-૦ લાલા તપાદરમજી જંગસીમલ	૧-૦-૦ „ ઉકાજી ગમનાજી
અંતરવાસા	૧-૦-૦ „ ઝવેરચંદ ગોવીંદજી
૧-૦-૦ શા. મગનલાલ પ્રેમચંદ કુવારા સામે	૨-૦-૦ „ ભાણુભાઈ જગાજી
૧-૦-૦ શા. શીવલાલ દયારામ રતનપોળ	૧-૦-૦ „ નથુભાઈ ભાણુજી
૧-૦-૦ શા. ખોડીદાસ લક્ષ્મીભાઈ	૫-૦-૦ „ લખાજી મોતીજી
૧-૦-૦ શા. જ્ઞેસંગભાઈ કલિદાસ	૨-૦-૦ „ નથુજી પિતાંબર હા.
૧-૦-૦ શા. બાલાભાઈ હકમીચંદ સા.	બાઇ દેવી
મળાની પોળ	૨-૦-૦ રા.માસતર ભીમભાઈ મોહનભાઈ,
૧-૦-૦ શેઠ ભોગીલાલ પરસોતમ	૧-૦-૦ „ ભગવાનજી ગોવતજી દેશાઈ
૧૦-૦-૦ રીચીરોડના બીડીના મહાજન તર-	૧-૦-૦ „ રૂપનાથજી હરીરભાઈ દેશાઈ
ફથી હા. બાલાભાઈ નગીનદાસ	૧-૦-૦ „ સોની પરસુદાસ બીખાભાઈ
૧-૦-૦ ધડીઆળી લક્ષ્મીભાઈ જ્ઞેશ નગીનપોળ	૧-૦-૦ „ લાલભાઈ પ્રાગજી
૧-૦-૦ શા. લક્ષ્મીચંદ લહેરચંદ બીડીની	૧-૦-૦ „ લગાભાઈ મોરારજી
કુશન રીચીરોડ	૧-૦-૦ „ નારજી મોરારભાઈ
૧-૦-૦ શા. ભુતાજી માતાજી ભુલા	૧-૦-૦ „ હરીભાઈ ધનાભાઈ
ફળીઆ પો. અજગમ	૧-૦-૦ શા. શુભાખચંદ ઉકાજી
૧-૦-૦ બાઇ ભાવી તે શા. પના વળની	૨-૦-૦ પા.દરિભાઈ દાજભાઈ ભુલાફળીઆ,
ધણીઆણી ભુલાફળીઆ	૨-૦-૦ પા. લખાભાઈ વલ્લભભાઈ રજવાડા,
૧૦-૦-૦ શા. ખુશાલભાઈ રાસાજી નંદા	૩-૧૨-૦ પાટી. ટ્રેડિંગ કું. જોહોનેસંગ
તળાવ પો. અજગમ	આફ્રીકા
૭-૦-૦ શા. ખુશચંદ નથુજી	૩-૧૨-૦ શેઠ વલ્લભભાઈ પરાગજી
૩-૦-૦ ગામ નવાતળાવ પંચ તરફથી	૭-૮-૦ શેઠ ગોવીંદજી નાથાભાઈ હિંદુ
હા. રામચંદ ખુશાલજી	હોટલ
૫-૧-૦ શા. મોતીજી ખીમાજી અજગમ	૧૦૧-૮-૩ પરચૂરણ. રૂપીઆની અંદરનું
૩-૧-૦ „ ખુશાલજી કેશાજી	૧૧૭૧-૮-૪ એકંદર કુલ.

પંચાંગ.

સંવત્ ૧૯૭૧ના ભાદરવા વદિ ૧થી આસો સુદિ ૧૫ તા. ૦ ૨૪-૯-૧૯૧૫થી
તા. ૦ ૨૨-૧૦-૧૯૧૫ સુધી.

તારીખ.	વાર.	તિથિ.	નક્ષત્ર.	રાશિ.	વિશેષ દર્શક.
૨૪	શુક્ર	વદ ૧	ઉત્તરભાદ્ર.	મીન	શ્રાદ્ધ બેઠા. મહાનવાર'ભ.
૨૫	શનિ	૨	રેવતિ	મીન	પંચક-ઉતર્પા.
૨૬	રવિ	૩	અશ્વિની	મેષ	સંકટ ચોથ.
૨૭	સોમ	૪	ભરણી	મેષ	હરત નક્ષત્રનો સુધ' (વાહન ગર્ધેશ્વર)
૨૮	મંગળ	૫	કૃતિકા	વરખ	
૨૯	બુધ	૬	રોહિણી	વરખ	
૩૦	શુક્ર	૭	મૃગશિર'.	વરખ	બતિષાત. વિઠી ૧૧-૧૮ સુધી,
૧	શુક્ર	૮	આર્દ્રા	મિથુન	અકલેષ્વર માસ બેઠો. કાળ આઠમ
૨	શનિ	૯	પુનર્વસુ	મિથુન	અવિધરા નામ' (ડાહીનામ)
૩	રવિ	૧૦	પુષ્ય	કર્ક	
૪	સોમ	૧૧	અશ્લેષા	કર્ક	છંદિરા એકાદશી' (સિવમાર્ગીની)
૫	મંગળ	૧૨	મઘા	સિંહ	છંદિરા એકાદશી (વેશ્વેશ્વરી) સંન્યાસીનું શ્રાદ્ધ
૬	બુધ	૧૩	મઘા	સિંહ	પ્રદોષ આજે કળિયુગ બેઠો હતો.
					જવાનિયાનું શ્રાદ્ધ.
૭	શુક્ર	૧૪	પૂર્વાશ્વિન	સિંહ	શિવરાત્રિ ધાયા છુકયાનું શ્રાદ્ધ
૮	શુક્ર	૧૫	ઉત્તરાશ્વિન	કન્યા	સર્વપિત્રી અમાવાસ્યા ઉદય' શ્રાદ્ધ.
૯	શનિ	સુદ ૧	ચિત્રા	કન્યા	આસો માસ બેઠો. નવરાત્ર બેઠો
					માતામહ શ્રાદ્ધ, ષટસ્થાપન
૧૦	રવિ	૨	સ્વાતિ	ગુલા	ચાંદરાત ચિત્રા નક્ષત્રનો સુધ'.
૧૧	સોમ	૩	વિશાખા	ગુલા	
૧૨	મંગળ	૪	અનુરાધા	ટલિક	વિનાયક ચોથ.
૧૩	બુધ	૫	જ્યેષ્ઠા	ટલિક	લલિતા પંચમી. ઉપોગલસિતવત.
૧૪	શુક્ર	૬	મૂળ	ધન	સરસ્વતી આવાહન.
૧૫	શુક્ર	૭	પૂર્વોષ્ઠા	ધન	સરસ્વતી પૂજન. દુર્ગાઆઠમ.
૧૬	શનિ	૮	ઉત્તરાષાઢા	મકર	સરસ્વતી વિસર્જન
૧૭	રવિ	૯-૧૦	શ્રવણ	મકર	વિજ્યાદશમી (દશેરા). બૈાદ્ જવ'તિ
					દશમનો દાય પંચક બેઠો.
૧૮	સોમ	૧૧	ધનિષ્ઠા	કુંભ	પંચક. પાશાંકુશાએકાદશી સમીપૂજન
					(સિવમાર્ગીની)
૧૯	મંગળ	૧૨	શતભિષા	કુંભ	પંચક ભાગવત પાશાંકુશા એકાદશી.
૨૦	બુધ	૧૩	પૂર્વાભાદ્ર.	કુંભ	પંચક પ્રદોષ અકરીયઃ
૨૧	શુક્ર	૧૪	ઉત્તરાભાદ્ર.	મીન	પંચક
૨૨	શુક્ર	૧૫	રેવતિ	મીન	માણ્યકારીપૂનમ. સરદપૂર્ણિમા. કાતિક
					સ્નાનનો આરંભ નવાન બહાજુ.
					પંચક ૨૯-૩૧ સુધી છે.

સત્સંગ.

! કાવ્યશાસ્ત્રવિનોદેન કાલો ગચ્છતિ ધીમતામ્ ।
વ્યસનેન તુ મૂર્ખાણામ્ નિદ્રયા કલહેન વા ॥

પુસ્તક ૭ મું.
અંક ૩ નો.

[આસિક.]

આધિન
સં. ૧૯૭૨

દીવાળીનું પુણ્ય પર્વ.

(વિષય હરિગીત.)

પુણ્ય . મને દીવાળીનું—

આવ્યું, ઉરે લાવ્યું ઘણું !

સંભારી સારા વર્ષના સહુ કર્મને !

વિચારી પાપ ને પુણ્ય કેશ મર્મને !

બાકી 'દીવાળી' ખેંચતાં શું ખોટ કે આવે નફો ?

! પ્રેરક થએ તેં ભણી, કરવા છવનનો ઉજવવા સફો !

હોએ નફો તો પણ વધુ નવ લાભ નેજવવા તથા !

જો ખોટ રહે તો ખૂરવા તે ચત્રનાળી થએ થયા !

x x x x

“દીનો અને દુઃખી જનો કેશ હરી લઇ દુઃખને .

આશીર્વાદ લિઓ, અશકત-અનાથના દઇ સુખને !

ધાર્મિક અવૃત્તિ તણા સહાયક થઈ પ્રીતે ઉદ્ધારને !

ને માત્રી પુણ્ય ફળી નફો ચિર સુખ અસિન્ન થામનો !”

“રાસેશ્વરી-રમણ—

-શીર્ષાભિષેક-

(મિત્રહરિગીત)

આશીષ આ તુંજ શીર્ષાં ઓ 'સત્સંગ' રંગ સુહાવળે;
શુભ શબ્દ સ્નેહ સ્વરૂપથી, નિજ નામ સાર્ય સ્મરાવળે.
કંઈ બોધથી, અતુરોધથી;
પ્રત્યેક માસે પંચમાં,
શુધાઈ ખોટા અંધમાં,

બહાલા વિશારદ વાયકોમાં, ગાન તારૂં ગળાવળે,
ઉગતા પરોઢ અગાઉ સહુને સ્નેહમંત્ર સુણાવળે !
કંઈ શબ્દથી, કંઈ શૌર્યથી;
કંઈ બલુથી, અણબલુથી
અધુરાં ઉંણાં બેધાલુથી;

સરખા સમાણા સ્નેહીઓના સંગમાં,
કે પામરોના પાપમય પાસંગમાં,
સર્જવંન બળે, સિંચાયલો, મદાની રંગ મચાવળે;
ઉર ના ઉંડા અધારમાં પળિ દિવ્ય જ્યોતિ જગાવળે ! ૨
આભારના ભારે ભર્યા જન ભાગતા,
ત્રીશ દીવસ તારે કાજ તન તલસાવતા;

સૂચનો વડે, સ્મરણો વડે,
તન તૃપ્ત તેઓનાં કરી,
ભય જ્ઞાંતિને ભીરૂતા હરી;

મધુરા મનોહર ટહુકડે; ઉર સાગરો ઉછળાવળે,
ધરી હાલ કરમાં ધૈર્યની ત્રયલોક આપુ તપાવળે ! ૩
કિરણોફી કરપલ્લવે,
જગ આપુ જે રસથી દ્રવે,
તેવાં અને તેના સમાં

ગોરા રસિલાં ગાત્રથી, ગંધાઈ જગની બાથમાં;
હો હિંદુ ચિના કે ચહુદી, સવ જનના સાથમાં;

કવિ ભાઈશંકર તણો, સંદેશ આ સંભળાવળે,
ને અણુવિધ્યાં આશ્રય શા ! આ શાંતિપાઠ શીખાવળે ! ૪
પ્રાણરક્ષક આપધાવવ, } કવિ ભાઈશંકર વિ. વિદ્યારામ પંડિત.
મલમલેવી—મુખ્ય.

-બ્રહ્મચર્ય-

સદૈયા-એકત્રીશા-લાવણી.

બ્રહ્મચર્ય વિષુ શૌર્ય છુદ્ધિનો, બહાલા વેગે થાય વિનાશ;
આર્ય તણું કાં બિરદ કુખાવો, શોધી સાચ લઈ અવકાશ;
પુરૂષ ખીજ ત્યમ સ્ત્રીના રજની, કેમ પકવતા આવે આમ ?
હૃદય ચક્ષુ લવ હવે ઉઘાડો, લાગે છે પૂર્વજનું નામ.
સાંપ્રતની શોભા શી જોવી. પરિ પાટી પકડો પ્રાચીન;
ધર્મ-કર્મનો મર્મ તણને, મિથ્યા કેમ બનો છો દીન !
ધર્મણ, છેદન, તાપ, તાદને, સોનાનો કસ છેવટ થાય;
બ્રહ્મચર્યને પંથે પળતા, મનુજ જાતિનું મન પરખાય.
ગઈ ધીરતા કયાં સંતાઈ ? કયાં ગયું સમજણનું નીર ?
સુશ્રુત વાગ્મટને કયમ ભૂલો ? ધ્યાન ધરી ઉર સમજો વીર.
સોળ વર્ષની ત્રિયા યોગ્ય છે, પુરૂષ તણું વય વર્ષ પચીશ;
એનાથી જો ન્યૂન હોય તો, અબળ પ્રજા હુઃખ આવે શીશ.
આજ કાલ તો લોક રૂચિમાં, દેરદાર દેખું હલ જહાર;
હાનિ થાય પણ નહિ છોડે, જરા જોય ના સાર અસાર.

ઓધવજી રામજી મહેતા.

મહુવા (કાઠીઆવાડ) ગૌરદાસ સલાના બો. સેક્રેટરી.

મનુષ્યત્વ પ્રાપ્ત કરવાનું પ્રથમ પગથોડું.

આજ કાલ આપણા દેશમાં નાના પ્રકારના શિક્ષણ સંબંધી આંદોલન ચાલી રહ્યાં છે. હવે શિક્ષણનો સવાલ વિદ્યાર્થીનીના ચાર દિવાલમાં ફક્ત બંધ રહ્યો નથી. એના અર્થ અથવા માહાત્મ્યને ધીરે ધીરે સર્વ કોષ જાણવા લાગ્યા છે. અને વિદ્યાર્થી જીવનનું કર્તવ્ય શિક્ષણ-પ્રણાલી ઇત્યાદિ ઇત્યાદિ વિષયોમાં ચોંટાળે મત જણાવવા લાગ્યા છે. સઘળા દેશમાં પ્રસારેલું આ પ્રકારનું શિક્ષણનું અદિલન ધણું જ આશાજનક છે. એનાથી એવું માલમ પડે છે કે આપણા લોકો પોતાનાં પુત્રોનું લવિષ્યનું જીવન ધ્યાનમાં લઇને તેમને જમપણીની જોવા રસ્તાપર લાવવા માગે છે. કે જે રસ્તે માલવાથી તેમનું ખરેખર લેણું થઇ શકે. હવે

શિક્ષણનો સમયો બાર એક કે બે શિક્ષકો પરજ રાખીને પોતે નિશ્ચિત બેસી રહેવાની ઇચ્છાવાળા લોકો રહ્યા નથી. પણ જાતે પોતે આ વિષયની મીમાંસા (Solution) કરવાને માટે બની શકે એટલો સમયનો ભોગ આપી પરિશ્રમ કરવા લાગ્યા છે.

આપણામાંનો મોટો ભાગ શિક્ષણ ક્ષેત્રમાં અને પૈસા કમાવાના ઉપાયમાં કંઈ પણ ફેર સમજતો નથી. વિદ્યા જે એવી હોય કે તેમાંથી પૈસા પેદા થઈ શકે નહિ, તો તેની કીમત લોકો મંદિ નેવીજ આપે છે. લોકો વિદ્યાને અર્થોચ્ચ કરવાનો એક રસ્તો સમજે છે. અને તેનેજ લાધે નોકરીને માટે કેટલા રસ્તા છે, કંપો કંપો ધંધો કરવો આ વખતમાં લાભ કારક છે. અને કપામાં કાપદો નથી. એવા એવા પ્રયત્નો તો પહેલેથી નિષ્ફળ પડી શિક્ષણનો સત્તાલ હાથ ધરે છે. પરંતુ જે આજ દિવસે એવાય તો શિક્ષણ-પદ્ધતિ એક નીચ વસ્તુ થઈ જાય છે. વાસ્તવિક રીતે તો વિદ્યાર્થીનું રથાન ધણું ઉચ્ચ અને મહત્વનું છે. વિદ્યાનો ઉદ્દેશ કેવળ ધન કમાવું એટલોજ નથી, અથવા સાંપ્રતિક ઉત્તતિ અને સમાજમાં આખરે એજ માન એવું લદા નથી.

અવશ્યજ જ્યારે મનુષ્યને શરીર છે તો શરીર ધારણ કરવાને માટે આર્થિક ઉત્તતિ પણ મનુષ્યને માટે આવશ્યક છે. એટલે જે શિક્ષણ-પદ્ધતિ મદણ કરવામાં આવે તેને વિદ્યાર્થીના ભવિષ્યત્ લક્ષ્યની સાથે સંજ્ઞ રાખીનેજ મદણ કરવી જોઈએ. આશ્વમજાળના શિક્ષણથી નેની જ મળે છે. તેની સહાયતા જીવાનીના દરેક ક્ષેત્રોમાં ઉપયોગી થઈ પડે છે તો ઉચિત છે કે શિક્ષણના પ્રજ્ઞધની સાથે સાથેજ ભવિષ્યનો ખાવા પીવાના સંવાલનો પણ નીવેડો મળે જાય અને જે વખતે ભવિષ્યની તૈયારી થતી હોય, તેની સાથેજ ધન કમાવાનો ઉપાય પણ નક્કી કરી લેવો ઉચિત છે.

એટલા માટે પહેલાં જીવન શું કામમાં સમર્પણ કરવું એ વિષયને નક્કી કરવો જોઈએ. જે એવું નહોં થાય તો વિજ્ઞાનમાં કે ઇતિહાસમાં એમ. એ. પાસ થઈને અથવા ગણિતના અનુસન્ધાન કારી વિદ્યાર્થી (Research Scholar) બનીને ડેપુટીમીરી અથવા વકાલત કરવા જેમાં અંતરાશાંતિક કામો કરવા પડશે. જે જીવનનું લક્ષ્ય વિજ્ઞાન અર્થાં હોય અથવા એવોજ વિચાર હોય કે એ દ્વારા જે કંઈ પૈસો તમે મેળવો તેટલાથીજ સંતોષ રાખવો, તો એને માટે નાનપણથીજ તૈયારી કરવી પડશે. આ ઉપાયથીજ વિજ્ઞાન કેરાળ પુસ્તકની અંદરની વિદ્યા અથવા વિજ્ઞાનગાર (Science Room) ની પરિક્ષામાં જીતી પુસ્તક વસ્તુ નહોં રહેતાં પ્રકૃત જીવતાં જાગતાં સત્ત્વના રૂપમાં મનની અંદર રથાન મેળવી શકે છે. આજ શિક્ષણ સુખદાયી છે એની અંદર લોકો મસ્તક-ધુમાવવાથી પણ અધિક જાન પ્રાપ્ત થાય છે.

આ કારણે લીધે પૈસા કમાવાના અને ખાવા પહેરવાના વિષયને તદ્દન ઉપાસી દેવાની આવશ્યકતા નથી. કિન્તુ શિક્ષણને ઉપયોગી બનાવવાની આવશ્યકતા છે. વિદ્યાર્થી જીવનને ભવિષ્યના જીવનની સીડી રૂપે ગણવું પડશે, અથવા જેનાથી આજ જીવનની સાથે ભવિષ્યનો ખાનગર અથવા સંવાલવિક સંજ્ઞ રહે એની મેટા દરવી પડશે. કારણકે આપણ અતિમ લક્ષ્ય વિચર ક્યાં સિવાય ક્યાં આરંભ કરવાથી વિદ્યા મેળવવામાં આનંદરિકતા રહે છે. જોતી જીવન મોંઘું ધન તો મેળવી શકાતુંજ નથી.

ને લોકો વિદ્યાનો કેવળ પૈસા કમાવા અને ખાત્રા પહેવવાની સહાયક હોવાને કારણે બાંધે કરતા નથી, કિન્તુ વિદ્યાને મનુષ્યત્વવિકાસનો ઉપાય સમજે છે તે લોકો શિક્ષણને માટે જે કંઈ કરે છે તે ધણું ખર્ચ મદલુ કરવા ચૈત્ત્ય હોય છે ખરું, પરંતુ મનુષ્યની પૂર્ણતા કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકાય છે એ વિષયમાં ઘણા લોકોની ધરણી સ્પષ્ટ છે કે નહીં એ વાતમાં જ સંદેહ છે. પ્રાતઃકાલથી પ્રારંભ કરી ને આખો દિવસ પુસ્તકો વાંચ્યા કરવાં, લખવા વાંચવાની આલોચના કરવી, વાદનુવાદ સભા, (Debating Club) ને માટે ભાષણ લખવું અને તે વાંચવું, વગેરેજ એમના મત પ્રમાણે વિદ્યાર્થીઓનું કર્તવ્ય છે.

ઘણા લોકો એ પણ નથી સમજતા કે કામ કરવાની શક્તિનો વિકાસ વીંછાર્થી જીવનમાં થવો જોઈએ. કેવળ શોડા ઘણા મુન્દર લાવે મદલુ કરવાથી જ કર્તવ્ય પૂરું થતું નથી. ઘણા લોકોની સાથે હળી મળીને નાના પ્રકારની વિષતિ તથા મતભેદની વચમાં ફેંકીને 'રિયર ચિંતથી શાંત કરવાનું' શિક્ષણ મળવું પણ આવશ્યક છે. એ કામને માટે પહેલેથી જ કાર્યકારી શક્તિઓના અભ્યાસ કરવો જોઈએ આ ઉદેશથી કાર્ય-ક્ષેત્ર અને સ્વાધીન ક્રિયા શક્તિઓને વિષયક પ્રયોગ સ્વયં તૈયાર કરી દેવું શિક્ષા યુગ્યનું કર્તવ્ય છે. આ ઉપાયથી સ્વેચ્છાંવે દહં અને કાર્ય તત્પર થાય છે. પ્રકૃત એમના સમ નૈતિક ઉત્પત્તિ બીજા કોઈ ઉપાયથી થઈ શકવાની નથી. એક જ ઉદ્દેશને લઈને કાર્ય કરવામાં જેટલા પ્રમાણમાં સંદિગ્ધતા, લાજ સ્વીકાર અને ધૈર્યની જરૂર પડે છે, એટલી બીજા કદામાં પડતી નથી. પૈથાના સદુપદેશ કે વૃક્તા દ્વારા એ સેવં ગુણ મનુષ્યને શિખવી શકાતા નથી. એને માટે તો એવાં કર્મ-ક્ષેત્રની જરૂર છે, કે જ્યાં બાળક પેતાપેતાની અવસ્થા અને સામર્થ્ય અનુસાર પોતા પોતાના વિચાર તથા કાર્યદ્વારા કોઈ બીજા કે કામ કરી શકે. આવી રીતે કાર્ય કરતા રહેવાથી વિદ્યાર્થી ભવિષ્યમાં ક્ષત્રજ્ઞ યજ્ઞને કોઈ મહાત્મા કામમાં હાથ ધાલવે, સ્વાધીન કામને અનુકુળ અવસ્થા પેદા કરતી, ઇલાદિ કામને માટે તૈયાર થઈ શકે છે.

સંલે તો એ છે કે જો માનસિક વૃત્તિઓનો પ્રયોગ ખરાબના કામોમાં નહિ કરવામાં આવે, તો તેને વધવાનો સમય મળતો નથી. મન ધીરે ધીરે તેજ રહિત તથા લંગડું થઈ જાય છે. 'કર્મ-ક્ષેત્રમાંથી પોતાને પુષ્ટ કરવા લાયક રસ મદલુ કરી શકવાથી જ મન સમજાઈ શકે, અને સંતૃપ્ત થાય છે. હાનિ (Responsibility) ના કામો કરવાથી જ હાનિ મદલુની શક્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. એટલા માટે સાર્વજનિક તો તેમ છે કે જે મનના ભાવોને પરિપૂર્ણ કરે, અને સાથે સાથે એ લાવેને કાર્યમાં પરિણીત કરવાનો પ્રયત્ન પણ કરી આપી શકે.

મનુષ્ય જીવનમાં કેવળ વિચારોનું ક્ષેત્ર દેખી જ રવાનું રહેતું નથી, પણ ધણું ખર્ચ કામ પણ કરવું પડે છે. સમાજમાં રહેતાં ધણું કંઈ તેમજ નુકસાન સહન કરીને ચાલવું પડે છે. તથા ઘણા પરોપકાર પણ કરવા પડે છે. આ કોઈ કર્તવ્યમય જીવનને માટે જે અવસ્થામાં મનુષ્ય તૈયાર કરવામાં આવે છે તેજ અવસ્થામાં જીવિત વિદ્યાર્થી જીવનમાં જ સંસ્કારના સંધાના કામોમાં મન ધાલવું આવશ્યક છે, એમ નહીં કરવાથી ભવિષ્યને વિષયક

યશ યશસ્વં નથી. એનું ફળ પાછળથી જોગવવું પડે છે. બીજી બાજુથી વિદ્યાર્થી જીવનમાં કામ કરવાનો સુયોગ મળવાથી મુખ્ય લાભ એ યાવ છે કે બચપણથીજ સ્વાધીન કર્મનું શિક્ષણ મળી જાય છે, અને ઇચ્છા પેદા થયા માટે છે. એનું ફળ એવું આવે છે કે ધણી લોકોને એક મતમાં લાવીને સર્વમાં ઐક્ય કરી અથવા સમાજને સ્થાપન કરીને, મોટાં-મોટાં કામો કરવાની યોગ્યતા આપે છે.

આપેલા દેશના લોકો આ કામ કરવાની ઇચ્છા અથવા આકાંક્ષાનો ધબ્બોળો થોડો આદર કરે છે, એટલુંજ નહીં હિન્દુ એને શિક્ષણના અંગોમાં પણ ગણતા નથી. આ દૃષ્ટિથી શિક્ષણ બીલકુલ અન્તઃસારશૂન્ય નકામું તેમજ કદ જનક યશ પડે છે. આજ કારણને લીધે ઇતિહાસનો ઉપદેશ આપણા મનમાં ઉત્સુકતા પેદા કરી શકતો નથી. જૂજોળ ધણીજ સુધી અને નીરસ વિષય લાગે છે. ધણીએ વિદ્યાર્થીઓની ખારણા એવી હોય છે કે સંસ્કૃત શિખવાની કંઈજ આવશ્યકતા નથી. અને ધણી લોકો ગણિતના આકાંક્ષાથી વાંધના જેટલા કરે છે. તાદર્ય એ છે કે વિદ્યા અંધ-ગત વસ્તુ યશ ગઈ છે. જીવનનાં પ્રતિદિનના કામની વસ્તુ રહી નથી. સમાજના દરેક જણને માટે શિખેલી વિદ્યાને અમલમાં લાવવી એ કંઈજ કામ યશ પડ્યું છે. કેવળ પરીક્ષા ગૃહ અથવા મન્યોની સન્મુખ નહિ બેસવાથી અથવા અમુક વાક્ય અથવા વિષય પોથીમાં કંઈ જગ્યાએ છે એ ખરેખર જતાંની (Localise) નહિ શકવાથી ભારી વિપત્તિમાં રૂસવું પડે છે. એનો અર્થ "જ્ઞાન મનનું અંગ નહીં બનતાં બહાર જંમણું કરી રહ્યું છે." એ શિવાય બીજો શું યશ શકે ?

પુસ્તક વાંચવાના સંબંધમાં પણ ધણી લોકોની ખારણા હોવી જોઈએ, તેથી સારી હોતી નથી. એ લોકોની સમ્મતિમાં વિદ્યાર્થીઓની એક માત્ર તપસ્યા, લખવા વાંચવાનીજ હોવી જોઈએ, પરંતુ એ લોકો આ વાતને સમજવાની. એણે પણ કરતા નથી. કે કયા ઉપાયથી આ લખવું વાંચવું એ પ્રકૃત શિક્ષણનું ઉપકરણ (Ingredient) બની શકે ?

એ વાત સમજી રાખવી જોઈએ કે સ્વાધીન મનન કરી શકવાથી બીજાનાં આપેલાં ભાવ અને વિચાર આપણા મનમાં સ્થાન મેળવી શકતા નથી. જોજન કેવળ પેટમાં નાંખી લેવાથી સારીર પુષ્ટ થતું નથી. શરીરને પુષ્ટ કરવાને માટે જોજનને રક્ત અને માંસ માં બદલી નાંખવું પડે છે. જેવી રીતે શરીરને સ્વાસ્થ્ય અને સ્વાભાવિક અવસ્થામાં રાખવાની આવશ્યકતા છે તેવીજ રીતે મનને સ્વાધીન બનીને કામ કરવાનો સંજોગ નહિ આપવાથી પુસ્તકપાઠ તથા બીજાનો આપેલો ઉપદેશ ગ્રહણ કરવો પણ અસંભવ છે. સ્વાધીનતા પૂર્વક વિચાર નહિ કરવાથી મનની વૃત્તિઓ વિગ્રહ પામતી નથી. જે સદા બીજાનું 'આવેલું' ચલણ ચલાયા કરે, તો ચક્રિતનું સંચાલન કયારે યશ શકે ? અને સુદ્ધિ કામમાં કયારે વે ? એથી એવો પ્રશ્ન કરવો જોઈએ કે વિદ્યાર્થીઓ પોતે પોતાના મનના વિચારોનો પ્રગટ કરીને યથાર્થ લાલ ઉઘાડી શકે ? એને માટે અમુક માણસ શું કહે છે ? અમુક ચક્રિતની સમ્મતિ શું છે ? એટલુંજ સમજી જાણીને નિશ્ચિત રહેવું ઉચિત નથી. કારણ કે વિષયમાં (લાલા, સાદિલ, ગણિત, ઇતિહાસ) અને પ્રત્યેક જણવા યોગ્ય વાતમાં જાતિના જ્ઞાન બહારમાં અમારે પણ કંઈક વધારો કરવાનો છે.' એ વિચારથી

નુપ્રાપ્તિન યથ વિદ્યાવ્યયમાં દાખલ થવું પ્રત્યેક વિદ્યાર્થીનું કર્તવ્ય છે.

જો સ્વાધીન ચિન્તનની સૃષ્ટિ નહીં કરી શકે તો શિક્ષણનું આયોજન પ્રશંસા યોગ્ય આપણો દેશ, જોતિ, સમાજની સંવૃત્તા, ઇતિહાસ અને રીતિ નીતિ વિદેશીય પ્રથામાં નાંખીનેજ સંપૂર્ણ રહેવું ઉચિત નથી. હું જાણે મારા દેશના ઇતિહાસને તેના સત્ત્વ રૂપમાં શીખીશ અને યથાર્થ વાતોની જોગ કરીને આપણી સ્વતંત્ર સંવૃત્તાનો ઉદ્ધાર કરવાનો યત્ન કરીશ. જો આ કાવ વિદ્યાર્થીમાં નહીં હોય તો તેનું શિક્ષણ પ્રકૃતિ શિક્ષણ નથી, જો દક્ષિણની વાતો, મહારાષ્ટ્રીય કવિઓની રચના તથા તામિલ અને તેલુગુ ભાષાઓના પ્રસંગ ભારતવાસીને ન્યુઝીલેન્ડની વર્તમાન સંવૃત્તા અને પીઠ પ્રદેશના પુરાણા ઇતિહાસના જેવા માત્રમ પડે તો દેશમાં કેટલાઓ અનુસંધાન કરી વિદ્યાર્થી (Research Scholar) કેમ નહીં વધે ? અધિક M. Sc. Ph. D. પાસ કેમ નહિ થાય, સઘળું રાજનૈતિક વિજ્ઞાન (Political Philosophy) કેમ નહીં શીખવામાં આવે, તોપણ એટલું તો કહેવું પડશે કે દેશનું શિક્ષણ દુષ્ટ અધુરું છે.

સ્વધીન ક્રિયા તથા ચિન્તન સક્તિ ઉત્પન્ન નહિ કરી શકવાથી શિક્ષણનો ઉદ્દેશ સિદ્ધ થઈ શકતો નથી, અથવા વિદ્યા મનુષ્યત્વ વિકાસના ઉપાય તરીકે કામ લાગતી નથી, વિદ્યાર્થીના મનમાં સ્વાભાવિક જે વિચાર સમૃદ્ધ અને ભાવો હોય, તેનો સદ્વ્યવહાર કરવાને માટે વિદેશીય પૃથાથી ઉદ્દેશ સફળ થઈ શકતો નથી. દેશમાં જે નિયમ અને આદર્શ સનાતન કાળથી ચાલી આવે છે તેને ઉપયુક્ત-શિક્ષણ પ્રણાલી જો નહિ બનાવવામાં આવે, તો વિદ્યાર્થીઓના મનમાં નીરસતા ઉત્પન્ન થઈ જાય છે. આવી રીતે શિક્ષણનો વિષય વિદ્યાર્થીઓના હૃદયપર આધિપત્ય જાણી શકતો નથી. કેવળ બનાવટી શિક્ષણનો યોગ જગત્પરિવર્તિથી સિરપર લાંબવામાં આવે છે. એટલા માટે દેશની ઉપલબ્ધિ જેટલી જગ્યાએ કરવામાં આવે, જેની કે ધર્મ, સમાજ, રીતિનીતિ, તીર્થ શિલ્પ, મેળા ઉત્સવ, મહાપુરુષ એ સર્વેની સાથે સંબંધન કરીનેજ શિક્ષણ આપવું જોઈએ.

શિક્ષણના સંનિધમાં એક ખીજ પશુ આવશ્યકતા છે, જે એ છે કે દેશના શિક્ષણના પરિચાલક અથવા ચલાવવાવાળા દેશના લોકજ્ઞ હોવા જોઈએ. બહારના લોકો આપણું મને એટલું જાણું ચલાતા હોય, પરંતુ તેમના મનની ગતિની સાથે આપણા મનની ઇતિઓ મેળ ખાઈ શકતો નથી. એક જાતિ ખીજ જાતિના હૃદયની વાત સારી રીતે સમજી શકતો નથી. એને લીધે હજારો શુભ ઇચ્છાથી કામ આરમ્ભ કરવા છતાં પણ આપણું ભણું થઈ શકતું નથી. સ્વાધીનતાના તોર પર પોતપોતાના અભિપ્રાયોને પોતે જાણે નહિ કરી શકવાથી મનને અનુસાર ફળ મળી શકતું નથી, દેશના શિક્ષણનો ભાર દેશના લોકોના હાથમાં રાખવાથી જે શક્તિની આવશ્યકતા પડે છે, તેજ શિક્ષણનું પ્રધાન અંગ છે.

સારાંશ—પ્રકૃત શિક્ષણ આપણે માટે આજવાસ્થાથીજ લવિષ્યના લક્ષ્ય ઉપર દૃષ્ટિ રાખવી જોઈએ, અને સ્વાભાવિક તેમજ સંદેશામયી પ્રકૃત 'કરના યોગ' વિપ્રયોગ શિક્ષણ આપણું પડશે જે વિદ્યાનો સંગ વિદ્યાર્થીને સમાજની સપ્તશ્રી ચિન્તા અને કર્મોના યોગ સહન કરવાની સરળતા અને તરણ વધમાં પણ કર્મની ઉપર આધિપત્ય સ્થાપન કરવાની આકાંક્ષા પેદા કરે, એવી પ્રતિજ્ઞા કરવાની આવશ્યકતા છે.*

D'Ray.

* હોદી 'પ્રમા' ના એક લેખને આધારે.

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા.

(લેખક:—રા. રા. ભગવાન શિવચંદ્ર ભટ્ટ—સુરત.)

અધ્યાય ૧૮ મો.

અર્જુન કહે, હે હૃષીકેશ ! હું જાણુવા ઇચ્છું વળી;
 સંન્યાસ, ત્યાગનું સ્વરૂપ જુદું કહો તેજ કૃપા કરી.
 શુદ્ધ કામ્યકર્મનો ત્યાગ તે સંન્યાસ વિદ્વજ્જન લહે;
 સહુ કર્મ ફલના ત્યાગને, કહે કૃષ્ણ, ત્યાગ ધીમત્ કહે.
 વળી દોષવાળું કર્મ તેને ત્યાગ્ય કો પુરૂષો કહે;
 ત્યમ યત્ન દાન તપાદિ કર્મો અન્ય અત્યાગ્યજ લહે.
 તવ કર્મત્યાગ વિષે તું અર્જુન શ્રવણ કર મુજ નિશ્ચયો;
 હે પુરૂષવ્યાધા ! એ ત્યાગ છે ત્રણ મંકારે નિશ્ચ કહ્યો.
 છે યત્ન દાન તપાદિ કર્મ અત્યાગ્ય કરવા યોગ્ય તે;
 કારણ ખરે એ કર્મ બુદ્ધિમંતને પાવન કરે.
 એ યત્ન આદિ કર્મ પણ ફલ સંગનો ત્યાગજ કરી;
 છે પાર્થ કરવા યોગ્ય અહોવો શ્રેષ્ઠ મુજ નિશ્ચય વળી.
 વળી નિત્યનાં જે કર્મ તેનો ત્યાગ તે ઘટતો નહિ;
 મોહે કરેલો ત્યાગ તામસ-ત્યાગ તેજ કહ્યો સહી.
 ગણી દુઃખ, કાયા કલેશભયથી, કર્મત્યાગ કરે સહી;
 જે ત્યાગરાજસ કરી, તે-કદિ ત્યાગ ફલ પામે નહિ.
 હે પાર્થ કરવા યોગ્ય માની, નિત્ય કર્મ કરાય જે;
 વળી સંગ ફલને ત્યાગીને સાત્વિકી-ત્યાગ મનાય તે.
 નહિ દ્વેષ અકુશલ કર્મમાં, નહિ કુશલ કર્મે રાચતો;
 આ ત્યાગી તત્ત્વે વ્યાસ જય, તત્ત્વજ નિસ્સંશય થતો.
 દેહાભિમાની અશેયે કરી કર્મ ત્યાગ શકે નહિ;
 પુણ્ય-કર્મ ફલનો ત્યાગી તે ત્યાગીજ કહેવાયે સહી.
 વળી-ભિન્ન ઇષ્ટ, અનીષ્ટ, ત્રિવિધિ, કર્મ ફલ પામે સહી;
 મુદ્ધ-અમન્ટર ન-અત્યાગી; સંન્યાસી કો કાળે નહિ.
 પાર્થ પાર્થકારણ-પાંચ આતુઃજાણુ મુજથી નિશ્ચયી;
 જે સર્વ કર્મની સિદ્ધિમાટ, કૃતાન્તર સંજીવ્ય કહ્યાં સહી.

શૂણ્ય આધ્યાત્મ અનેજ કર્તા, કરણ વિવિધ પ્રકારનું; ૧૩
 છે વિવિધ એટલા વળી તેમાં-દૈવ કારણ પાંચમું. ૧૪
 વળી શરીર વાંચા મન થકી નર કર્મ જે પ્રારંભતો; ૧૫
 પછી ધર્મ વા વિપરીત, તેનાં પાંચ છે આ હેતુઓ. ૧૬
 એ છતાં એમાં મૂઠ જે આત્માજ કર્તા રૂપ જીએ;
 અવિવેકી, બુદ્ધિ રહિત હોઈ, ન દેખતો દુર્મતિજ તે ૧૬.
 જે અહંકૃત વૃત્તિજ નથી નથી બુદ્ધિમાં લેખન થતો;
 આ લોકને હણતોજ તે, હણતો નથી, નથી બાધતો. ૧૭
 વળી જ્ઞાન, જ્ઞેયજ, પરિજ્ઞાતા; વિવિધ કર્મનો પ્રેરણા;
 ત્યમ કરણ, કર્મ, અનેજ કર્તા, કર્મ-સંબદ્ધ વિવિધતા. ૧૮
 વળી જ્ઞાન, કર્મ, અનેજ કર્તા, ત્રિશુભ લેહે વિવિધ જે,
 છે સાંખ્ય શાસ્ત્ર વિષે કહેલાં, યથાવત તું શૂણ્ય તે. ૧૯
 શૂણ્ય, સર્વ ભૂત વિભક્તમાં દેખાય છે જે જ્ઞાનથી;
 અવિભક્ત, અવ્યય, બાવ એકજ, જ્ઞાન તે સાત્ત્વિક સહી. ૨૦
 વળી સર્વ જુતે લેહ બાવે. જીએ છે જે જ્ઞાનથી;
 પૃથક, નાનાવિધિ આત્મા, જ્ઞાન તે રાજસ સહી. ૨૧.
 ત્યમ, કોંઈક કાર્યે પૂર્ણ રૂપ છે તેજ, હેતુ રહિત જે
 વળી અદ્ય, અતત્ત્વર્થવત્, છે જ્ઞાન તામસ જ્ઞાન છે, ૨૨
 વળી દ્રેષ-રાગે રહિત નિત્ય અસંગ કર્મ કરાય જે;
 ફલતણી ધર્મજા રહિત પુરૂષ; કર્મ સાત્ત્વિક જાણતો. ૨૩
 વળી સાંભિમાનો સકામ પુરૂષ; કાર્ય કર્મ કરાય જે;
 અનિયત અને બહુ કલેશકારી; કર્મ રાજસ જાણુ તે. ૨૪
 અનુબંધ, દમ્ભ, હિંસા અને સાંમર્થ્યને ન વિચારીને;
 અવિવેકથી જે આદ્યું, કહેવાય તામસ કર્મ તે ૨૫
 અભિમાન હીન, ધર્મજા રહિત, વળી ધૃતિ હિંસાહે ભર્યો.
 અવિલક્ષી પ્રાપ્તિ અપ્રાપ્તિમાં, સાત્ત્વિકી કર્તા તે કહ્યો. ૨૬
 ફલેચ્છાસહ, રાગી, હોલી, અગૃચ્છિ હિંસક વળી;
 છે હર્ષ શોકે યુક્ત ફલમાં, રાજસી કર્તા સહી. ૨૭
 વળી અયુત, પ્રાકૃત, સ્તબ્ધ, શઠ, ને, અનુપકારી, મુક્ત જે;
 ત્યમ અસતોષી, દીર્ઘ સૂત્રી, તામસી કર્તાજ તે. ૨૮
 વળી બુદ્ધિ, ધૃતિના સર્વ આદિ શુભ થકી ત્રણ લેહ જે;

કહું' લિજ્ઞ લિજ્ઞ સમગ્ર હું, હે 'ધન'નય ! શૂણ્ય તેહને. ૨૯
 જે બુદ્ધિ, કાર્ય, અકાર્ય' ને પ્રવૃત્તિ, નિવૃત્તિ સહી;
 વળી બાંધ, મોક્ષજ નાણતી, તે બુદ્ધિ, અભુ'ન ! સાત્વિકી. ૩૦
 જે વડે ધર્મ, અધર્મ, કાર્ય, અકાર્ય' નાણે છે વળી;
 અયથાર્થ ને સંશય સહિત, તે નાણુ બુદ્ધિ, રાજસી. ૩૧
 વળી તમે આવૃત બુદ્ધિ જે, માનેજ ધર્મ' અધર્મને;
 ગણે પાર્થ વિપરીત અર્થ' સૌ, તામસી બુદ્ધિ નાણુ તે. ૩૨
 જે ધૃતિએ મન પ્રાણુ ઇન્દ્રિય' ક્રિયા નિરોધન કરે;
 હે પાર્થ યોગે યુક્ત એવી, વૃત્ત તે સાત્વિક ખરે ૩૩
 હે પાર્થ ધારણુ કર્યો જેણે ધર્મ', અર્થજ, કામને;
 કર્તૃત્વ લાવે ફલેચ્છાએ, વૃત્તિ' રાજસી તેહ છે. ૩૪
 જે વડે સ્વપ્ન, વિભ્રાદ, મદ, વળી શોક, લય ને દુર્ભતિ;
 નથી ત્યાગતો કેા વેળા, અભુ'ન ! ધૃતિ' છે તે તામસી. ૩૫
 હે પાર્થ વળી હાવે તું' હુ'થી ત્રિવિધ સુખ કર શ્રવણુ તે;
 જેમાં રમે અભ્યાસથી નર પામતો. હુ'ખ અન્ત તે. ૩૬
 જે અગ્રમાં વિષવત્ દિસે પરિણામમાં અમૃત સમું;
 વળી આત્મબુદ્ધિ પ્રસાદજ તે યોગીએ સાત્વિક; કહું' ૩૭
 વિષયેન્દ્રિયી ઉત્પન્ન થતું' જે અગ્રમાં, અમૃત સમું
 પરિણામમાં હોય વિષ નાણુ રાજસી તે સુખ કેહું. ૩૮
 જે અગ્રને પરિણામમાં નિજ બુદ્ધિને મોહક વળી;
 ત્યમ ઉંધ, આળસ, પ્રમાદે ઉત્પન્ન થયું' તે તામસી. ૩૯
 નથી વિદ્યમાનજ પૃથ્વીમાં, વળી સ્વર્ગમાં કે દેવમાં;
 પ્રકૃતિ જન્ય પદાર્થ કેા, પૂર્વોક્ત—આ તણુ શુણુવિના. ૪૦
 (અપૂર્ણ)

(ગતિકથી આણુ)

મીરજાએ કહું—“ ભાકિ લક્ષ્મીશંકર ! મને મારું કરો, હું' કદી આપું કામ કરીશ નહી.”
 લક્ષ્મીશંકર—ખરા અંતઃકરણથી કહો છો અયરા ઉપર ઉપરથી ?
 મીરજા—તહી, ભાઈ ! હું' મારા હૃદયની માત કહી રહો છું.
 લક્ષ્મીશંકર—મીરજા ! તમારા શુણના હું' વખાણુ કરી શકતો નથી, જ્યારે તે

સૌ વાતો શદ આવે છે ત્યારે તમને દેવતા સમજાવું કરવાનું મન થાય છે. ભાઈ એકજ દોષથી તમારા તે સૌ ગુણો પર પાણી ફરવા લાગ્યું છે.

મીરજી—લક્ષ્મીશંકર । હું સૌ સમજું છું, હું સૌ જાણું છું, પણ તમે મારા મનનું દુઃખ જાણતા નથી, મને તે વાતથી ધણો ખેદ થાય છે

લક્ષ્મીશંકર—હીં, હું માની લઉં છું કે-તમારી ધરવાળી ધણી વાચાળ છે, તેનામાં સાચી પતિભક્તિ નથી, તમે તેની પ્રીતિથી મુખી નથી, તો શું તેથી તેનાં પર ગુસ્સો કરી તમે પોતાના પગ પર પોતેજ કુવાડો મારો કે તેથી તેજ ધણી કે કોઈ યાજ્ઞી ચોળી મળે તે ધરતી પરજ ખાઈશું અને કદી યાજ્ઞી લઈશું નહિ આ તમારી, કેવી અચ્છ છે ? તમારી તે અચ્છથી તમારાં આખા ધરના માણસોને દુઃખ પહોંચી રહ્યું છે, તમે મળ્યું તે જાણો છોજ,

મીરજી—લક્ષ્મીશંકર । તમારાથી મેં કદી મારા મનની વાત સંતાડી નથી, સૌ વાંતો તમે જાણો છો. મારી સ્ત્રી મારા મન જેની નથી, વિવહ યવા મહેમાં મેં જે સુખનું સ્વપ્નનું જોયું હતું, તેનાથી તો હું સોએ ટકા નિરાશ થઈ ગયો છું, હૃદયમાં પણ બારે આઘાત ખમી ચૂક્યો છું. મારા દુઃખની વાત તમને શું કહું ? જ્યારે હું યરાજ પીતો પણ ન હતો, જ્યારે મને યરાજથી ધણી ધૂણા હતી, ત્યારે પણ મારી સ્ત્રી મારા પર યરાજ પીવાનો શક ક્યાં કરતી હતી. આવી રીતે ધૂણિત બની રહેવાનું દુઃખ કેવું બારે હોય છે; જેણે કદી 'ભોગવ્ય' છે તે સમજ શકે છે. સમજાવવાથી પણ તમે સમજશો નહિ. યરાજ કદીર અને મન-ખનને નુકશાન પહોંચાડે છે, તે હું સારી રીતે જાણું છું. પણ દરેક મેં જોઈ લીધું છે, તેનામાં એક બારે યજ્ઞ પણ છે જ્યારે હું કદી યરાજ પી. લઉં છું, તે સમય મારા અસહ્ય દુઃખને બૂઝી જઈ છું. આજ જે મેં યરાજ નહિ પીવાની પ્રતિજ્ઞા કરી છે તે મારા ચારા માટે નથી કરી, મેં મારી સ્ત્રીનું મોડું જોઈને કરી છે; પ્રતિજ્ઞા કરી છે તો મારી જોઈને-અને માનની વાત વિચારીને કરી છે. કાલે રાત્રે મારે તેમના સામે ધણું જાણીત થયું પડ્યું હતું અને તે પણ હું સારી રીતે સમજું છું કે મારા આચરણથી તેમને મારે દુઃખ વેઠવું પડ્યું છે. આજ ધૂણને લીધે મારો જીવ આજ છે કે માણુ આપી દઉં."

આવી રીતે બોલતાં બોલતાં મીરજીનાં નેત્રો અશ્રુથી ભરાઈ ગયાં. લક્ષ્મીશંકરે તેમનાં આંસુ લોહીને તેમને પોતાની જાતી સાથે દગાવી દીધાં.

અષ્ટમું પરિચ્છેદ

સંધ્યાના સમયે લક્ષ્મીશંકર મીરજી નદયદને તેમને મકાને મુકી આવ્યા અને મીરજીની માતા કાતમાને એકાંતમાં લઈ જઈ સમજાવી ગયા. રાતની વાત કોઈએ કરી નહીં અને મીરજી પણ કોઈ સાથે બોલ્યા નહીં. પોતાના સરના રમમાં ચૂપચાપ ખેસી રહ્યા. કાતમા તો સમીક્ષાથી પધારીમાં સહ જવા પડ્યાં. અમીનાએ ધણી ધલથી બોજન બતાવ્યું. પણ તેને તેમના સામે આવવાનો સાદસ થયો નહી, દસીનાએ પોતાના બાઈને હોંશથી હોંશથી બોજન કરાવ્યું. હંમેશાં જ્યે. જમતી વખત દસીના પોતાના બાઈને તરેહતરેહની વાતો કરી આનંદ આપતી, તેમ આજે પણ દરરોજના રીવાજ પ્રમાણે વાંતો કરી બાઈનું મન આનંદ કરવા લાગી. તેમાં તેની વાત આવતી નહોતી, કે જે સાંભળી પોતાના બાઈને

ખોટું લાગે અને પોતાના મનમાં અથડા ઉત્પન્ન થઈ છે તેમ સમેજ દસીનાના પતિ મનમાં કદી મહિનતા પ્રવેશ કરી શકત નથી.

આઠ પીને મીરજી જઈ પતંગ પર પડ્યા. તે પહેલાંથી અમીના આવી સૂઈ ગઈ હતી. તે રાત્રિ પતિ—પતિવર્યે કાંઈ પ્રકારની વાતચીત થઈ નહીં. મીરજીને જોઈ અમીનાએ પાસ ફેરવી લીધું, મીરજીએ પણ પોતાનું મોઢું ફેરવી લીધું, સાર પછી થોડા સમયમાં મીરજી નિદ્રાવશ થઈ ગયા, પરંતુ અમીના આખી રાત્રિ તરફથી રહી, પણ સવાર થતાં સુધી પણ તેને નિદ્રા આવી નહીં.

બીજા દિવસે સવારે જ્યારે મીરજી ઘર બહાર જઈ બેઠા. તેમનો એક પાડોશી તેમને મળવા આવ્યો. જેને તેઓ સન્માનની શ્રદ્ધાથી જોયા કરતા હતા. પાડોશી પણ તેમનો શુભ ચિન્તક હતો. પાડોશીએ આમ તેમની વાતો કરી પછી પૂછ્યું “મીરજી તમારે માટે એક વાત સાંભળી મને ઘણો અફસોસ થયો છે. વાત એવી લગાવક છે કે એકાએક તેનો વિશ્વાસ થઈ શકતો નથી.”

મીરજીના માથા પર વિજળી તૂટી પડી. દુરત કંઈ ઉત્તર તેમને જણાયો નહીં. ચૂપચાપ માથું નીચું કરી બેસી રહ્યા. પાડોશી ફરી કહેવા લાગ્યો—“તમારા જેવા પુત્રકો, આજ કાલ થોડા છે, પછી કેમ તમારી બદનામી ફેલાઈ, મારા સમજવામાં કંઈ નથી આવતું.”

મીરજીએ આ વખતે ધીરથી કહ્યું. “કેવી બદનામી? કાઠા?” પાડોશી કંઈ અચકાતાં અચકાતાં બોલ્યો—“શોક કહે છે કે તમારી આલ ચલણ બગડી ગઈ છે. વેસ્વાસકત થઈ ગયા છે; રાત્રે ધેર નથી આવતા, ધેર આવો છો તો નશો કરીને આવો છો. આ કેવી વાત છે? મીરજી?”

પાડોશીની વાત સાંભળીને મીરજી થોડો વખત તો અવાજ થઈ ગયા. પછી કંઈ રિથર થઈ બોલ્યા—“આપે આ વાત કાની પાસેથી સાંભળી છે?”

“વાત તો અમારા ઘરની દાસી કહેતી હતી, પણ તેણે તમારા ઘરના કોઈ માણસના મોઢેથી સાંભળી છે.”

“ઘરનાજ કોઈ માણસે કહી છે? તે કોણ? તે જાણી. ભેરાં માટે મીરજીને ઘણો પરિચય છે. પછી પછી નહિ. તે ઘરની. “હા” અમીના ચિચાવે બીજું કંઈ સૂઝ શકે કે તે કામ તેવું જ છે. નિદાન તેજ અનુમાન તેમના મનમાં પાકું થઈ ગયું, અને આમ અનુચિત નિંદા ફેલાવવા માટે અમીના પર ઘણો કોષ થવા લાગ્યો. એટલો કોષ વધી ગયો કે કંઈ બદલો લેવાની યોજના પણ કરી શક્યો નહિ. પાડોશીનો અંતિમ ઉપદેશ થયો—“નાણી શકાય છે કે જુરી સંગતમાં પડીને તમારા પવિત્ર જીવન પર કલક લાગવા માંડ્યું છે. પણ પુત્ર! ખોટું લગાડશો નહિ. હમારું કહેવું માનો, અત્યારેથી કુસંગતથી દૂર થાઓ. તમને કોઈ સમજવનાર નથી તેથી તમને આવું કંઈ છુટું.”

મીરજી ચૂપ. અમીનાથી તેનો બદલો કેમ લેવાય, તેજ ચિંતા. તેમના મનમાં ઉદ્ભવવા લાગી. અમીના તો આમાં કંઈ બચતી ન હોતી, તેવું જ્યોત તે પેલી બાટક બોલી

દાસી હતી. ઉપરથી પેલી દાસીએ મોકું મરચું બમણીને વાત ધણી વધારી દીધી હતી. 'ઓ' ચરિત્ર સમજવાની શક્તિ દેવતાઓમાં પણ નથી, અને દાસી ચરિત્ર સમજવાની શક્તિ દેવતાઓનાં દેવમાં પણ નથી, તો માનવ જાતિની ઓ ચરિત્ર આગળ મણતરી શી ?

(અપૂર્ણ)

હીવાન.

પશુપક્ષો પ્રતિ દયા.

(રા. રા. દવાચંદ્ર ગોવલીય, બી. એ.ના હોદ્દા પુસ્તક પરથી)

પાકકમળ, એકવાર બહાર આવી જુઓ. નદી, સરોવર, વન, ઉપવનની કેવી શોભા યથા રહી છે. વેશા, યુક્તાય, ચંપક, ચંબેલી, છલાદિ સુગંધી સુંદર પ્રકુલ કુસુમરાશિ ચિત્રમાં એક અનિર્વચનીય નિર્મલ આનંદ આજી આપે છે. મધુપાનના ઉન્માદમાં પ્રભાત યત્નાં ભમરકુલ ગુંગોરવ કરે છે, અને પુલ્કનો પરાગ હુંડી પત્તાવન થાય છે. સુંદર સુંદર નાના વર્ણુનો પક્ષીસમૂહ કોઈ વેળાએ સતા થર, તો કોઈ વેળાએ વૃક્ષની શાખાપર, અથવા કોઈ વેળાએ ઉધડતાં પુલપર ભેરી કેવું મિષ્ટસ્વરે ગાન કરે છે. પાકકમળ ! આ રમઝંદે વિચરજી કરનાર; વિહંગમકુલની મનોમગ્ન કોમલ આત્મિ દેખી આપતું હૃદય શું આનંદની સુધાધારાથી ભરાઈ ઉડતું નથી ? એઓના અસ્પૃશ્ય મિષ્ટ કિલ્લ કિલ્લના ચરણથી આપતું ચિત્ત શું મોહિત થતું નથી ? આ સર્વે નિરપરાધી નાના નાના પક્ષીનું માંસ ભક્ષણ કરી તેને આપતું ઇન્દ્રિય તૃપ્તિ સાધન કરવા ચાહે છે ? મૃત્તિના (કુદરતના) આ વિચિત્ર સૈદ્ધ્યની અપેક્ષાએ એઓને મારીખાઈ જવામાં શો લાભ થવાનો ? કદિ પણ નહીં. જે વસ્તુ દેખાતાં ચિત્ત સ્વતઃજ આનંદ પ્રાપ્ત કરે, તેના નાશ કરવાનું કદિ પણ ચાહે નહીં, તેના ઉપર એક પ્રકારનો સ્નેહ આવી જાય એટલે કે સર્વદા તેને દેખવાની આંકાંક્ષા જાગૃત રહે છે. તેના વિશેષ (અભાવ)ના નામે હૃદય કંપી ઊઠે, સરીર : શોભાચિત થાય, મનુષ્યને પશુ મધ્યે આ નાનો સરખો ભેદ છે જે મનુષ્યને વિચારશક્તિ છે. તેમનામાં વિવેચના (વિવેક) છે. અને પશુને તે વિવેક મનુષ્યની અંદર પણ એવી શ્રેણી જાતિ છે કે જેઓ રસજનની દક્ષિણ તૃપ્તિથી સ્વાસ્થ્યને વચીજીવન મજા દરિદ્રે જુલો લીધજી (ભયંકર) નિર્દયતાનું અવસ્થાન કરે છે. પાકકમળ ! આનો વધમરને (કસાઈ ખાનામાં) જઈ જોઈએ. કેટલાં બકરીના બચ્ચાં કેદીની પેઠે છતાં રક્ષા છે અને સુધા તૃપ્તિનું દુઃસહ દુઃખ સહન કરે છે. વધમરનના દાર ખૂસતાંજ તેઓ ખાવા પીવાની આશામાં બહાર આવી અને આકુલનેત્રે જોઈ પુછડી દલાવતાં દલાવતાં આગળ થવાને ઉદ્યમ કરે છે. તેઓના નેત્રમાંથી નિર્મળ વિશ્વાસ અને ખાવાનું મજાવાની આશા પુટીને બહાર આવે છે. પરંતુ દુઃખને વિષય છે કે દશ્યુચરમાં તેઓ પોતાની દયા સમજી શકે છે તે બહાર હોવાનું ચાહતાં નથી તે ભયથી કંપવા લાગે છે, અરે જુઓ, એઓની મુખમાંથી એક બકરીના બચ્ચાંને વ...ધ...ને માટે છુટું કરેલ છે. સદાય વિનાનું નિરપરાધી પશુ

“તે ગમે તેમ હો, તે મારી માતા છે, તથા ઘડપણમાં તેની પાસે રહી તેનું સંરક્ષણ કરવું મારે કર્તવ્ય છે. આપણે જાને ગર્ભાદાત તો સારું થાત ! પણ આખરે મારે તો જીવું જ જોઈએ.”

“તે આપ જશે તો ત્યાં કેટલાક દિવસ રહેશે ? એકાદ અડવાડીઉં જ કે વધારે ? પણ નહિ.”—તમે બેચાર દિવસથી વધુ રહેશો નહિ. મને તમારા વિના ખીલકૂલ ગોઠવાનું નથી.”

“હું જઈશ—જીવનભર ત્યાં જ રહીશ ! મારે જ એ તું આવી હોત તો સારું થાત ?”

“હું તો આવવાની જ નહિં જ, પણ આપને એક અડવાડીઆંથી વધારે રહેવા દેવાની નથી. અત્યારે તમારે જીવું હોય, તો જાઓ. હું એક અડવાડીઆંની મુદત આપું છું. હવેથી આ સંજયે મને આપ ખીલકૂલ ત્રાસ આપશે નહિ.”

“વાહ વાહ ! તું એ આવતી નથી, અને મને પણ જવા દેતી નથી ! એ તો જીલમજ રહેવાય ને ! તું આવે અગર ન આવે, પણ હું જવાનો છું એ તો નક્કી જ !”

“જ્યારે આપની માતાએ આપને વેચ્યા, ત્યારે એવો કરાર ન હતો. અત્યારે આપ મારા છો. જે વખતે આપ ધર જમાઈ થયા, તે વખતથી જ આપની માતાનો આપના પરથી હક હટી ગયો છે. ધર જમાઈ એટલે વેચાતી લીધેલી વસ્તુ પ્રમાણે જ રહેવું જોઈએ, તેને સ્વતંત્ર રહેવું સક્ય જ નથી. એ હિંદુથી જ મારા પિતાએ આપનાં શિક્ષણ સારું આપ્યું. ખર્ચ કર્યો હતો.”

(૨)

કૃષ્ણરાવ ગર્ભશ્રીમંત હતા. મુશીબા એ તેની એકનું એક છાકરું ! ધુત્રીમાં તેનો સર્વ છાવ સમાયો હતો. તે હંમેશાં પોતાની પાસે રહે તે માટે તેમણે ધર જમાઈ કીધો હતો.

પ્રજુહ્યદ્રની ધરની સ્થિતિ ગરીબ હતી. ઘેર ફક્ત તેની માતા જ હતી. તેના મનમાં જાણવાની ઇચ્છા પુષ્કળ હતી પરંતુ ગરીબીને લીધે તેને તે દાટી દેવી પડી. કિન્તુ સુદૈવે લગ્નનો યોગ આવતાં અદાર વર્ષની વયે કૃષ્ણરાવનો જમાઈ જન્મ્યો, અને ત્યાં તેની જાણવાની ઇચ્છા પૂર્ણ થઈ.

મુશીબા સ્વરૂપવાન હેઠ તેણે પ્રવેશ પરીક્ષા (મેટ્રીક્યુલેશન) સુધી શિક્ષણ લીધું હતું. પણ મા આપના લાડને લીધે તેનો સ્વભાવ મમતા જન્મ્યો હતો. આપણી કથા સાર થઈ તે વખતે પ્રજુહ્યદ્ર બી. એ. ના દલાસમાં હતો બી. એ. થયા પછી એકાદ નોકરી શોધી કાઢી પોતાની મા સાથે સ્વતંત્રપણે જઈ રહેવું, એવો વિચાર હતો, પરંતુ તે ધર જમાઈ હોવાને લીધે તેને સાસરાની પરવાનગી વિના શું કરવું તે સમજતું ન હતું. તેણે કૃષ્ણરાવને એક બે વાર પોતાની ઇચ્છા જણાવી, પરંતુ તે તેને પસંદ પડી નહીં. તથા એ પછી પોતાની પાસે માતું નામ પણ કાઢવું નહીં, એવી તેણે ઉંચટે પ્રજુહ્યદ્રને તાકીદ આપી. આથી પ્રજુહ્યદ્રનો છાવ સ્વાભાવિક જ અકળાયો. તેના મનમાં હજારો વિચારો જન્મ પામવા લાગ્યા “હું જી મારે તથા સંપત્તિ મારે મારાં કર્તવ્યને મુકું ? મારી જન્મદાતા માતાને ઘડપણે મારી પાસેથી શું કહેજ સુખ મળી શકે નહિ ?” આમ એકને મારે બે હજાર વિચાર તેના મનમાં ધોળાતા હતા. ઉંચટે તેણે એક વિચાર નક્કી કર્યો.

(૩)

પ્રશુદ્ધ્યંદ્ર અત્યારેજ બી. એ. થઈ અગ્રણ્ય કમથી હમણાજ છૂટો થયો હતો. પુત્ર તેના પૂર્વના માતા સંનધીના વિચાર શરૂ થયા.

તેને સાસરામાં સુખની મહા નહતી. તેના ખાવા પીવાની, કપડાં લેવાની, વગેરે વ્યવસ્થા તેના સાસરાં તરફથી હિતમ પ્રકારે થતી હતી. દુઃખમાં દુઃખ હતીએ તો એટલુંજ કે તેને પોતાની માતાને મારે પૈસા, અગર ખીજ કંઈ એકાદ પશુ જલુસ મોકલવાની સખત મનાઈ હતી, એટલુંજ તેને દુઃખ । માતાનેજ અહીં આજુબી તે પશુ તેને યોગ્ય લાગ્યું નહિ, તેમજ તેને ત્યાં જંઘ રહેવાની સંમતિ પણ મળતી નહિ.

પ્રત્યક્ષ પોતાની માતૃશ્રીને પોતે ઘડપણમાં જરાએ મદદ કરી શકે નહિ, એટલે બધો પરતંત્ર । પછી બહે બીજા સર્વ સુખો હોય તેના શો ઉપયોગ ? “ પરતંત્ર અવસ્થામાં ગમે એટલા સુખો હોય, તે સર્વ સુખ ન હોઈ ઉલટાં કેવળ દુઃખજ હોય છે । ” પોતાની માતૃશ્રીના જીવન નિર્વાહ એક નાની ખાગાયતી જમીન પર થી રીતે ચાલતો હતો ? તેના કાણુ-જંઘે શા હવાલ થતા હશે ? અને હું માત્ર અહીં ખાવાની, એન ખાજની મેળે ઉગાધું, અને પ્રત્યક્ષ મારી માતાને-જન્મ દાતા જનનીને દુઃખો સહી જેમતેમ નિર્વાહ કરાવું, એના જેવી દુઃખદરિયતિ ખીજ કંઈ હશે ? એવા એવા નેને પ્રતિક્ષણ વિચારો ઉદ્ભવતા હતા.

સસરાની તો ઇચ્છા નથી. પરંતુ આખરે પોતાની પત્નીના વિચાર કેવા છે તે જોઈએ, નહિતો પછી પોતાનો વિચાર તો તપ્પી ઉભ. એવો વિચાર કરી નેણે પોતાની ઇચ્છા સુધીસાને જણાવી. તેડું ને પ્રસંગે યજેશું સંભાષણ આરંભમાં આપું છે.

(૪)

ઉપકાળ હમણાજ થયો હતો. લગનન સહઅ રરિમ-દિવાડરે હમણાજ ઉલ્લ પામી પોતાની હામજ હેમ કંઈ પૃથ્વીતળ ઉપર પસારતા હતા. સુચીલા પથારીમાં હમણાજ જાગૃત થઈ હતી. તેણે ઉંઘમાં કંઈ સ્વપ્ન જોએલું હોવાને લાંધે તેનો અહેસો-ઉદાસીન જણાતો હતો. તેણે આંખો ઉઘડતાંજ કાવરે બદાવરે અહેરે એક વાર ચારે તરફ જોયું, તથા પોતે જોએલી રિયતિ ખરી ન હોઈ સ્વપ્ન હતું. એની ખાતરી કરી લીધી.

તે જાગૃત થયા પહેલાંજ પ્રશુદ્ધ હાથે હતો. ગિજાનાપર પતિરાજ નથી, એવું જોઈ ‘ને ક્યાં ગયા હશે વાર ?’ એવો વિચાર ફણ માત્ર તેના મનમાં આવ્યો. થોડી વારે તે ઉઠી, તથા પોતાના નિલ કમે વળગી. સવારનાં આઠ વાગ્યા, સાડા આઠ વાગ્યા, પ્રશુદ્ધ્યંદ્રની રાજની થાહ સેવાની વેળા વીતી ગઈ । પણ તેનો પત્રોજ ન હતો. અત્યારે માત્ર તપાસ શરૂ થઈ, પરંતુ પ્રશુદ્ધ્યંદ્રની કંઈ પણ લાગ જડી નહિ.

ઉવટે તપાસ કરતાં કરતાં એક નોડર જોઈએ—“જમાઈજ મધ્યરાત્રિને સુમારે ક્યાં એકલાજ ગયા છે. ‘હું સાથે આવું ?’ એમ મેં પૂછ્યું, પરંતુ તેમણે ના કહી, અને મને ચિઠ્ઠી આપી તીકળી પડ્યા.”

તે પ્રશુદ્ધ્યંદ્રનો પત્ર હતો.

“પ્રિય સુશીલે !

હું ગરીબ છું, મારી શ્રીમંત પાસે રહેવાની જગ્યા મરજી નથી. આ ઉપરાંત તું ગમે એટલો આગ્રહ કરે, કુબેરની સંપત્તિ આપવા કબૂલ કરે, તોપણ હું તારે ઘેર આવવા ઇચ્છતો નથી. માતૃશ્રી મારું પરમ દેવન છે. તેને મૂકી પરતંત્રપણમાં તારા હુકમમાં હું રહેવા ઇચ્છતો નથી. વધુ શું લખું ?

તારો ગરીબ પતિ,

પ્રભુદયંદ્ર.”

આ પત્ર વાંચી સર્વને ધણું આશ્ચર્ય લાગ્યું. વિશેષે કરી સુશીલાને તો ધણુંજ આશ્ચર્ય લાગ્યું. પોતાની ઉદ્ધતાઇનું આ પરિણામ ! પોતાને ગમતા શબ્દ બેલી પોતાના પતિને પોતાના પૂજ્ય દેવતને અતિશય ત્રાસ આપ્યો, તથા પોતે પણ જાતે ત્રાસ વહેરી લીધો એવું હવે તેને લાગ્યું. તેનું કહેવું વાજબી હોય એ માત્ર વીતંડવાદ કીધો ! બે હું તેના હોવા પ્રમાણે કબૂલ. યાત તો આતું પરિણામ આવત નહિ, એમ તેને હવે જણાવા લાગ્યું.

પ્રભુદયંદ્ર આજ્ઞા ગયા પહેલાં તો તેને કેટલો પ્રિય છે તે સમજાતું નહતું. જરાજરા છે. ઉનાળાનો તાપ સલા વિના શીતળતાનું મધુર સુખ શી રીતે મળી શકે ? કોઈના માર્ગો આજ્ઞા ગયા હશે, તે કેટલાક દિવસ ગયા બાદ પરતાઇ પરત આવશે. એમ જેમ તેમ પોતાના મનનું તેણે ચાલવન કયું.

(૫)

પ્રભુદ કૃષ્ણરાવને ત્યાંથી ગયાને લાગલાગટ ત્રણ વર્ષ થયાં. એ સુદતમાં સુશીલાનો પૂર્વનો મમતી સ્વભાવ હવે બદલાયો હતો. અમારે તેને પોતાના ઉદ્ધતપણાનો ધણો પશ્ચાત્તાપ થતો હતો. આવી સ્થિતિમાં છાંંવા કરતાં મરવું સારું, એવું તેને વાજબી જણાતું. તે દિને દિને એકસરખી સુખાતી ચાલી. કૃષ્ણરાવે પોતે જાને પુષ્કળ શોધ કરી, પરંતુ પ્રભુદયંદ્ર ક્યાં ગયો, તે કંઈજ સમજાતું નહિ !

છેવટે એક દિવસે કૃષ્ણરાવ પર પ્રભુદયંદ્ર તરફથી એક પત્ર આવ્યો. તેમાં તેણે એવું લખ્યું હતું કે, “ મને સાધારણ રીતે કુટુંબનો નિર્વાહ કરવા જોગી નોકરી મળેલી છે, એથી આપની શ્રીમંત પુત્રીની જો અહીં આવી રહેવાની ઇચ્છા હશે, તો જણાવશો. ”

આ પત્રથી સર્વને ધણુંજ આશ્ચર્ય લાગ્યું. સુશીલાનો આનંદ તો મગનમાં એ સમાય ના ! કૃષ્ણરાવે આપણે નોકરીની જરૂર નથી, આપ તથા માતૃશ્રી અહીંયાજ રહેવા આવો. ” એવા આશયનો ઉત્તર જમાઈને મોકલવા નહી કયું. પણ આ ઉત્તરથી પ્રભુદયંદ્રને પુનઃ ક્રોધ ઉભર્યો ! તથા મને માત્ર દુઃખ-ઓઠાસિન્ય એમાંજ જન્મ યુગાવચો પડશે, માટે આવો ઉત્તર મોકલશો મો, એવી હદ સુશીલાએ લીધી. છેવટે તેની તે દુઃખદ સ્થિતિ જોઇ તેને પતિ પાસે જઈ રહેવાની કૃષ્ણરાવે તથા તેની માતાએ રાજ આપી, અને તે પ્રમાણેજ પ્રભુદયંદ્રને પત્ર લખાવ્યો.

બે ચાર દિવસે પ્રભુદયંદ્ર આવ્યો. તેનો પોલાક ગરીબના જેવો જણાતો હતો. તથા

સાથે સામાન-સમાન કંઈ જણાવે. ન હતો. એ દિવસ સાસરામાં રહી તેણે મુશીલાને સાથે લઈ જવાનો પોતાનો વિચાર છે, એમ જણાયું. તેને કૃષ્ણરાવ તરફથી સંમતિ મળી એ કહેવુંજ નકામું છે !

(૬)

તે ઘર કહેતાં એક ઘાસની ઝૂંપડી હતી, ત્યાં મુશીલાની તળીયત જળરત્ના દાસ દાસી, નોકર ચાકર વગેરે ઠાંઈ ન હતા. પ્રમુદ્યદ્રે તેને સ્પષ્ટ કહ્યું હતું કે, જો તારે મારી સાથે રહેવું હોય તો સર્વ અડચણો સહન કરવી પડશે, તથા ઘરમાંના સર્વ કામકાજ જાતેજ કરવા પડશે. આ પોતાના નવીન ઘરમાં મુશીલા પણ આનંદથી રહેવા લાગી, પ્રથમ તેને થોડી અડચણ લાગી. પરંતુ થોડા સમયમાંજ સર્વ કામકાજ તે જાતેજ કરવા લાગી. તે જે કામ કરતી તે વ્યવસ્થિત કરતી, એવી રીતે કે જાણે તેણે નવીન ચરિત્રની શરૂઆત કરી હતી.

આવી રિયતિમાં સુમારે પંદર વીસ દિવસ ગયા બાદ તેને પ્રમુદ્યદ્રે એક જંગલમાં કેટલાક દિવસ રહેવા માટે મોકલી ત્યાં નોકર ચાકર વગેરે સર્વ બચાવ્યા હતા. મુશીલાને કંઈજ કામ કરવું પડતું ન હતું.

“અહીં હજી કેટલાક દિવસ રહેવાનું છે ? ધરતી કંઈ સંભાળ લેતી નથી શું ? ” સુમારે આરેક દિવસ ગયા બાદ મુશીલાએ પોતાના પતિને પૂછ્યું.

“એટલે ? તે બીજાની ઝૂંપડીમાંજ રહેવાની તારી છુટા છે ને ! પણ જ્યાં પાણીના નળ નથી, આસ લાઈટના દીવા નથી, એક બે.....”

આગળ પ્રમુદ્યદ્રેને બોલવા દીધો નહિ. ત્રણ વર્ષ પૂર્વેના પોતાના વાક્યનું સ્મરણ થતાં તે ગગમળા યથ ગણ. તે કાનર સ્વરે બોલી “ના, ના, એવા જાહેર બોલણ ના ! તમારું સુખ તેજ હવે મારું સુખ, અને તમારું દુઃખ તેજ હવે મારું દુઃખ. તમારી સાથે ઘાસની ઝૂંપડીમાં જે સુખ હશે, તે રજવાડામાં પણ તમારા ચિત્તાય મળનાર નથી, એવી મારી પાકી ખાતરી યથ છે.”

આ પછી “આખરે મમત મુકાયો ને ! એટલુંજ હસતાં હસતાં પ્રમુદ્યદ્રે બેઠ્યો, તથા તેણે મુશીલાને જાતી સરસી ચાંપી.

તે જંગલ પ્રમુદ્યદ્રેનેજ હતો, એ મુશીલાને પાછળથી જણાયું. ઝૂંપડીમાં પોતાની પરીક્ષા કરવા સાર તેને પંદર દિવસ રાખી હતી, એ તરતજ મુશીલાના લક્ષમાં આગ્યું. આ સદે એધર્ષે પ્રમુદ્યદ્રે ત્રણ વર્ષમાં પોતાની જાતિ મહેનતથી મેળવ્યું.

ત્યાર પછી આ યુગલ આનંદથી રહેવા લાગ્યું. પ્રમુદ્યદ્રે ઘરજમાઇ યથ રહ્યો હતો, ત્યાં જે રિયતિમાં રહેતો હતો, તે કરતાં હમણાં તે ધણજ આનંદમાં તથા ઉત્તમ રિયતિમાં છે. હાલ મુશીલા પણ પતિની તથા સાસુની સેવામાં હાજર રહેવામાંજ ઘણું મુખ માને છે.

“શારદા-વિદાર”

સુરત.

છાંદસાધ દાહસાધ દેશાધ.

—સીતાન્યેષણ—

(તોટક)

ધિક્ હા ! મુજ રક્ષણ માટ જ તે—

વનમાંહ પ્રયાણ અનર્થ કર્યું !

ફરી પશું—કુટી' થઇ ગ્રેત—કુટી,

વનમાં અતિ સારસ વ્યથ' કર્યું.

અથવા વિધિ ગ્રેરિત. તું, થઇને—

મનમાં ઉપદેશ ન મુંજ લઈશ,

હતી શક-પ્રિયા શી, સીતા ગઇ કયાં ?

ખતલાવ મને, અથ કેમ થયો ?

(માલિની.)

કુસુમ-શયન છોડ્યું, પ્રીતિથી મૈથિલીએ,

નિજ નિયમ નિભાવ્યા, નીતિથી મૈથિલીએ;

હૃદય રહિત એથી, ચૂકું બલે, યશું આ,

વદ અનુજ મરાલી-આલવાળી ગઇ કયાં !

હતી જનક' સુતા તે, તો થઈ રામ-જાયા,

વળી તૃણ-ગૃહ આવી, દુઃખ કેવાં ઉઠાવ્યાં;

મમ વિરહ સહારો, કેમ તેથી અધુના !

વદ વિમલ' શુભાની બલવાળી ગઈ કયાં ?

સર નિકટ અકેલી, શું ગઇ છે નહાવા ?

કરી કંઈથી મને એ, કે ગઇ છે બુલાવા ?

સ્મરણુ' સ્ફુરણુ યાતા, છાય છે શોક-છાયા,

વદ વિદ્યુ-રૂચિશાલી, બાલવાળી ગઇ કયાં ?

x

x

x

x

રાજ્ય. ગયું, છૂટી માતાએ, પિતા દશા શી થઈ અરે !

અલગ થયો હું હાય ! ભરતથી તોપણ વિધિ શું, રૂંટ' ખરે !

કે નેથી આ વિપદ પીજ હા ! એણે નાંખી છે શું નવી !

અનુજ! બતાવ, તે જિતમધુમાલી-બાલવાળી કયાં ગઈ ?

‘ રાસેશ્વરી-રમણુ—

-વિવિધ વિષય.-

વિજળી દ્વારા વર્ષા.

આસ્ટ્રેલિયન કોમનવેલ્થના વાયરલેસ એક્સપર્ટ મિ. જે. ઇ. વાલ્સિલીનું કહેવું છે કે તે વિજળીદ્વારા મેઘ બનાવી પાણી વરસાવી શકે છે. થોડી મુદતમાં તેઓ પોતાના સિદ્ધાન્તના વ્યાવહારિક પ્રયોગ કરનાર છે. ન્યુસાઉથ વેલ્સની સરકારે એને માટે આર્થિક સહાયતા આપવાને કહ્યું છે. મિ. વાલ્સિલી વિજળી દ્વારા પાણી વરસાવવાનો પ્રયત્ન આજે ચાર પાંચ વર્ષથી કરી રહ્યા છે. સિડનીસન (Sydney) ની મહત્ત્વી, વિજળીની ધારા (Current) બલૂન દ્વારા ૭ સાન હજાર ફુટની ઊંચાઈએથી લાવવામાં આવશે. વિજળીની બલિદારી છે. એ આ યોજના બર આવે તો લવિંગમાં સહાયું સુખ યોગ્ય. દુકાળના તો સમજાએ નહિ આવે ?

એક વિચિત્ર રોશની.

મિસ્ટર એડવર્ડ મેરટને એક અદ્ભુત ચીજ બનાવ્યું છે. આ ચીજને જે ચીજ સાથે લગાડીએ, તે ચીજ પ્રકાશમાન થઈ જાય છે. અને તેનાથી એક લેમ્પનું કામ નીતી શકે છે. રોશનીમાં ગરમીનું તો નામ નિશાન પણ નથી. તેમજ તેનાથી કોઈ ચીજ પણ બળતી નથી, એટલે સુધી કે પ્રકાશમાં પણ એ રોશની આવી શકશે, પરંતુ તે કંઈક સદા નહિ. આપણા ભરતખંડમાં જે પ્રકાશિત પદ્યાર્થની વાતો આવે છે, તે હવે થોડો આનંદથી માનશે ખરા !

થાક એણે કરવાના ઉપાય.

જે લોકોને ઘણી વાર પગની મુસાફરી કરવી પડે છે, તેમના પગોમાં ફાટ પડી જાય છે. એટલે સુધી એવામાં આવ્યું છે કે એના પગ લોઢી લોઢાણુ થઈ જાય છે, અને લાચાર થઈ હોસ્પિટલનો આશ્રય લેવો પડે છે. એને માટે એક વિદ્વાને એનો સહેલો ઉપાય બતાવ્યો છે. તેનું કહેવું છે કે તેણે મુસાફરી કરવા પહેલાં ત્રણ દિવસ પહેલાંથી જ પોતાના પગોને દંમેમાં ઠંડા અથવા ગરમ પાણીમાં અડધા કલાક સુધી બેળી રાખવા. પાણીમાં થોડું (જે મૂડી) મીઠું અગળવી નાખી રાખવું. તે કહે છે કે એ પછી ૧૦૦ મૈલ સુધી આઢી ચાલે જાય, પણ પગો ખરાબ થશે નહિ, જો કે સાથે બૂટ બોર્ડ અને ગરમ મોજાનો ઉપયોગ કરવો પડશે. આમાં સંદેહ નથી. સિનિકોને માટે આ ઉપાય લાભદાયક છે. આપણાં પગપાળા ભટકતા ફરતા સાધુ આવડોને પણ આથી કાપશે યશે, પરંતુ તેઓ જે છુટ મોજાં પહેરી ફરવામાં હરકત ન ગણે તો !

કીસસનો મુવજુનો સિક્કો.

લીડિયન રાજ કીસસ (ઇ. ઇ. યુ. ૫૦૦)ના સમયનો એક સિક્કો મેળવવામાં આવ્યો છે. કહેવાય છે કે તે સિક્કો સિંધુ નદીની આસપાસના એક મરીનો વ્યાપારી પાસે મિ. મુલ્કનજીરાય ચોધરીએ લીધો હતો. એનો આકાર કંઈક લંબગોળ જેવો છે. અંતિમ

ભાગ ગોળ ગોળ બિન્દુઓથી બનાવેલો છે. એની એક પીઠપર સિંહ અને બગીચાની છત્રી છે, તથા બીજી જાણુ બે ચિત્રો અંકિત છે. જેમાં એક ચિત્ર બીજીથી કંઈક મોટું છે. આવો સિક્કો પહેલાં કદીએ જોવામાં આવ્યો ન હતો.

દીપિત રાગઓનો નાચ થવા પછી ઈરાનના ડેરિકસે એ સિક્કાનો વ્યવહાર એશિયાના વ્યાપારમાં કર્યો. મારી શહેર સિન્ધુને કિનારે કાન્નાબાગની દક્ષિણે દટાયું છે. અહીં જોશમ રાવણપિંડીની સડકો સિન્ધુને મળે છે. ત્યાંથી એક સડક કાશુર તથા બીજી ગીઝની તરફ છે. સંભવ છે કે પહેલાં એ તરફ વ્યાપારનો સંબંધ હતો, અને તે દ્વારા આ સિક્કો પણ અહીં આવ્યો હશે.

સિક્કાનો દેખાવ તથા ઝલક હજી સુધી નહિ ચર્ચા નથી. એથી અનુમાન કરાય છે કે અલેક્ઝાન્ડરના ભારતમાં આવ્યા પહેલાં આ સિક્કો આવી ગયો હશે. આઠ કર્માં ધૂળમાં દટાઈ રહ્યો હશે, જે આજ ૨૫૦૦ વર્ષ કાઠના દાયમાં લાગી ગયો!

દેવરાખાદમાં અશોક સ્તંભ.

દેવરાખાદમાં એક નવો અશોકનો સ્તંભ જોવામાં આવ્યો છે. એ મદ્રાસના હુડીયાંતની સોનાની ખાણ પાસે છે. રાય સાહેબ, કૃષ્ણ-શાસ્ત્રી એની તપાસ કરે છે. જેઓ થોડી મુદતમાં તેની વિગત પ્રકાશિત કરશે.

અવિવાહિતો પર કર.

જર્મન પ્રભ પોતાની આબાદીના ઘટાડાના પ્રશ્ન પર હાલમાં વિચાર કરી રહી છે. એઓ થોડી મુદતમાં વધારે ઉમરના અવિવાહિત ઓ પુરૂષો પર એક પ્રકારનો નવો ટેકસ નાંખનાર છે. ખેર, સારી વાત છે. આ ટેકસથી બચવાને માટે લુગાન કુમારીઓ તો ઝડ બચી શકશે, પરંતુ જેના કાંઈ લાકડા પહોંચ્યા હશે તેનું શું થશે?

જર્મન પ્રભ જેની પ્રભની વૃદ્ધિ કે જે દસ વર્ષમાં લગભગ બમણી થાય છે, ત્યાં હજી પણ વધારો કરવાના ઉપાયો યોજાય છે, તો પછી બિચારી ક્રાન્સની પ્રભે અપુત્ર ઓ પુરૂષો પર કે પૌડનો કર નાંખે, તેમાં અભયમ પણ થું થયું?

કીડા જેવા જંતુઓની શક્તિ.

બેટ્સવમના ફેલિક્સ ફેટ નામનો એક વિદ્વાન એક દિશાન પ્રકટ કરે છે કે જો મનુષ્યની શક્તિ પણ પાણીમાં રહેતી કેટલીક મોટી માછલીઓની શક્તિ બરાબર હોત, તો મનુષ્ય કોણ જાણે કેવાં રાણસી અને અસંભવિત કાર્ય કરી બતાવતે. મોટી માછલી પોતાની પીઠપર એક મોરસ ધરે જેટલી જગ્યામાં કોણ પૌડ જેટલું વજન ઝીલી શકે છે. જો આ પ્રમાણેની શક્તિ મનુષ્યોને આપવામાં આવી હોત, તો તે આગમાંથી એક દારને સદેશાધી ઉઠાવી શકતે.

જૂમધ્ય સમુદ્રમાં એક પ્રકારની માછલી થાય છે, જે પોતાના વજનથી ૪૯૨ ગણું વજન વધારે ઉઠાવી શકે છે.

મધમાખી પોતાના વજન પ્રમાણે થોડાથી ૩૦ ગણી શક્તિ રાખે છે. અર્થાત્ મધમાખી થોડાની બરાબર બનાવવામાં આવે, તો તેમાં ૩૦ થોડાની શક્તિ હોય છે. બપોરે સાધારણ થોડા પોતાનાથી ૫ કે ૬ ગણું વજનમાં એટલી શક્તિ છે.

કરચલો અને વીંછી,

દાહમાં એક વૈજ્ઞાનિક વીંછીના વિષની પરીક્ષા કરી સિદ્ધ કર્યું છે કે જૂદા જૂદા છવો પર એ વિષની જૂદી જૂદી અસર થાય છે. કેટલાક છવ વીંછીનો ડંખ લાગતાંજ મરી જાય છે, કેટલાક બેશુદ્ધ યક્ષ જાય છે, અને કેટલાક અત્યંત દુઃખથી તકડરા માડે છે. એઓમાં મનુષ્ય પણ સામેલ છે. કિન્તુ કેટલાક એવા પણ હતા છે, કે જેના પર આ વિષની કંઈ પણ અસર થતી નથી. એવા છવોમાં કેટલાકના નામ ગણાવ્યાં છે, તેમાં કરચલો મુખ્ય છે. આંખે જોએલી વાત કહે છે, કે એક મોટા કરચલાએ એક બે ઈંચ લાંબા વીંછીને મોંમાં દાખી રાખ્યો. વીંછી ઝડપપણ ડંખો મારતો હતો, પરંતુ કરચલાને ખબર પણ પડતી નહિ કેવડ તે ડંખ સહિત વીંછીને ગળા ગયો હતો.

હવા પર મિથ્યા કલંક.

હજી સુધી અનેક ડોક્ટરો તથા જન-સાધારણની એવી દૃઢ માન્યતા છે, કે -રેલેરિયા પીત્તજ્વર, પ્લેગ આદિ રોગના જંતુઓને પોતાની સાથે કંઈ દવા ખીજી લેકોને પહોંચાડે છે. પરંતુ કેટલાક સમયથી ડોક્ટરોનો આ વિશ્વાસ એહો થતો જાય છે, અને દાહમાં સામિત થઈ ગયું છે, કે દવા વિચારી પર આજ સુધી નકામું કલંક લગાડ્યું છે. એક નાખી ડોક્ટર શાપીને સિદ્ધ કીધું છે, અને ધણાએ ડોક્ટરોએ માની લીધું છે કે રોગના જંતુ વાયુ-દ્વારા નહિ, પરંતુ પાણી અને ખાદ્ય પદાર્થો દ્વારા અથવા સ્પર્શથી ફેલાય છે. ડોક્ટરો વિદ્યાના પ્રસિદ્ધ માસિક પત્ર “લૅન્સેટ”માં પણ એ વિચારનું સમર્થન થયું છે.

એક નંબું એન્જિન.

અમેરિકાની સધર્ન પાસિફિક રેલ્વેએ એક નવી જાનનું એન્જિન બનાવ્યું છે, તે આખી દુનીઆબરના સર્વ એન્જિનોમાં મોટું છે. એમાં કાપલાની જગાએ જમીનમાંથી નીકળતું તેલ (Mineral oils) બાળવામાં આવે છે મોંધા ચૂલના એન્જિનોની કાપલાની ગાડી ઝડપમાં એની પાછળ રહે છે. આ એન્જિનનું વજન આઠરે સઠા સાત હજાર મણકું છે.

ઉંદરોની વૃથા હત્યા.

કલકત્તા મ્યુનિસિપાલિટીના હેલ્થ ઓફિસર મિ. કે. દાહમાં પ્રગટ કર્યું છે કે ઉંદરો મારવાથી પ્લેગ ઘટના કરતાં વધે છે. જ્યાં ઉંદરો સેંકડે ૫૦થી ૮૦ સુધી મારવા માં આવ્યા; ત્યાં પ્લેગ ખંભણો વધે છે. અને જ્યાં બીલકુલ મારવામાં આવતા નથી, ત્યાં એની મેજેજ પાંચ વર્ગથી ઠમી થતો આવે છે. માટે પ્લેગ અટકાવવાના નામથી મારવા માં આવતાં ઉંદરોની પૃથાને બંધ કરવી જોઈએ. અને આજ સુધી તેમની કરેલી વૃથા હત્યા માટે ગણેશજીની કાયા આદવી જોઈએ.

આ પુસ્તક બહુમત્ ગણિત શુદ્ધ "બ્રાહ્મણ" છે, તે સમયમાં દર્શાવે છે બ્રહ્મજ્ઞતા ગણિત જેણે આપણું પ્રતિદર્શ પૂજા પર મોટા મોટા ઉપકારો કર્યા છે, તે તેના જીવનના માનો સીધેલા સાદિતો બ્રાહ્મણ થતાં તથા વચગાંણના સમયમાં વિદ્યાલેખ થતાં તે પોતે બ્રાહ્મણ છે, એવું તેમના પંથુ કેટલાક જણ્યોતો નથી. લેખકે ગણિત પ્રતિના પ્રેમથી આ પુસ્તકે અખલા મારે એવિતિ ગ્રંથ સીધો છે.

રૂપસુંદરી—લેખકે આશાલાલ અમુલજી શાહ. પ્રકાશક રા. રા. મુંબઈ કેસનદાસ કાપડીઆ. સંપાદક, દિગંબર જૈન—મુરત પૃષ્ઠ ૬૬ (૩મી આંક પેજ) કિ. રા. ૦-૪-૦

દિગંબર જૈનના આશ્રમા વર્ણની છઠી ભેટ તરીકે આ બોધક કથા પ્રકટ કરવામાં આવી છે, સત્સમાગમનું ફળ મિષ્ટ છે તે બતાવવાનો આ પુસ્તકનો ઉદ્દેશ છે. રૂપસુંદરી જેવી રવજાંદી સ્ત્રી, તથા તેની પાછળ પડેલા દેવદાસી સત્સમાગમથી થતી શુભ રિચિતિનું દર્શન વાંચક સમક્ષ દર્શાવે છે.

મુરતીલાલ—લેખક શ્રીપુત નખીનદાસ મજરામ વેલાભાઈ. પ્રકાશક—રા. રા. મુનીલાલ મનમલોધ શાહ, બુકસેનર-સીમંગલોડ, મુરત. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૩૧૬ (૨૫૫ સોળ સોળ પેજ—ગ્રેજી) ૧૬ ચિત્રો સાથે પાકું પૃષ્ઠ સોનેરી નામ સાથે. કીમત રૂ. ૧-૦-૦ 'સત્સંગ'ના બ્રાહ્મકેને આસ માત્ર રૂ. ૦-૬૨-૦ થી મળશે.

આ નવલ કથા લેખકે તરફથી કેટલાક વર્ષ પર પ્રકટ થઈ હતી, તેની આ બીજી આદિતિ એ પુસ્તક પ્રતિ લોકોનો અતિ પ્રેમ જોઈ પ્રકાશકે પ્રકટ કરી છે. સદા ઉપરજી જીવન જીવનનારા કહેવાતા શેદીઆનું આંતરિક રહસ્ય દર્શાવવું, એ આ પુસ્તકનો મુખ્ય હેતુ છે. મુરતીલાલ પિતાની નામરેણું છતાં મુંબઈ જઈ સદાના ધંધામાં સંપડાય છે. સદા આંતરિક ઠીક બાલક ધંધાથી તે ખરેખરો સરોળીઓ અને છે, પરિણામે નાપિંદાના રૂઢી સંપડાઈ પડતાં હૃદયની સારાસારતાની વિચારો નષ્ટ પ્રાપ્ત થઈ બુવાર થઈ ગય છે, આ રિચિતિમાં તેના એક સમિત્ર મોહનલાલ તેને ખરેખરો સદાઈ કુર્તા નીવડી ખરેખરો મિત્ર ધર્મ બન્યો છે. લેખકની કલમ પ્રતિભાશાળી હોવાથી વાંચતા હૃદય રસલીન બને છે. આવા બોધક પ્રુસ્તકનો બહોળો ફેલાવો થવો જરૂરનો છે. દાનિકારક ઉગાધિ ધંધાઓથી લોકોની થતી દુર્ગતિ અટકે, ત્યારે જ ભારત ઉન્નતિનાં ચિદ્ર કંઈ જોઈ શકશે. આ નવી આવૃત્તિમાં કેટલાક જોણીના દોષો રચનેરચને આવી ગયા છે, પરંતુ તેથી ગ્રંથની ઉત્તમતા બદલી થતી નથી.

નીચેના પુસ્તકો અમને મળ્યાં છે, જે સાંભાર રચીકારીએ છીએ. સમાલોચના યથાવકારી કરીશું.

(પુસ્તક)

૧ પાપપુજ

૨ સાક્ષર અને તેની સ્ત્રી.

૩ મહારાણા દમીરસિંહ

૪ શાન્તિ નિકેતન.

(લેખક)

૨૧. રા. છમનલાલ નારાયણદાસ મેશી.

૨૨. રા. દાલતસિંહ સીસોદીઆ.

૨૩. જોશલાલ મીમનલાલ સ્વામીનારાયણ.

૨૪. રા. શંકારાસ રામચંદ્ર મહેતા.

- ૫ કાવ્ય કુંજ . ૨૧. જનાર્દન ન્હાનાભાઈ પ્રભાસ્કર.
૬ સાંત અને સાદું જીવન. ૨૨. રા. ભગવાનદાસ ભૂખજીદાસ પટેલ.
૭ શિર્ડીની રામ ૨૩. પત્રાચાલ ડાહ્યાભાઈ અવેરી.
૨૪. રા. જીવનલાલ અમરસી મહેતા તરફથી
૮ હાર્ય મંદિર. ૨૫. જ. રમણભાઈ નીલકંઠ અને સા. વિદ્યાગૌરી
૯ શ્રી પ્રદ્ભાદ. સ્વર્ગસ્થ શ્રી હરિજીવ હંપદરાય ધ્રુવ.
૧૦ બાળ મહાભારત. સ્વર્ગસ્થ શ્રી નારાયણ હેમચંદ્ર
૧૧ ગોપાળકૃષ્ણ ગોખલેતું જીવન ચરિત્ર. ૨૬. રા. જીવનલાલ અમરસી મહેતા.
૧૨ માત્રી ભર્મિલા. ૨૭. રા. મણિલાલ વિશ્વનાથ માસિક
૧૩ પ્રેમદા દેવી. ૨૮. રા. મણિલાલ વિશ્વનાથ માસિક.
સંસ્કૃત સાહિત્ય પર્યંક કાવ્યાલય તરફથી
૧૪ શ્રી ભગવતી ભાગવત. ૨૯. કાલિદાસ ગોવિંદજી
૧૫ શ્રી શિવાજી જન્મપતિ. ૩૦. ડાહ્યાભાઈ રામચંદ્ર મહેતા.
૧૬ જોન એન્ડ આર્ક. ૩૧. હાસમ હીરજી આરણીયા.
૧૭ ભારતની દેવીઓ.
૧૮ મહાત્મ અલેક્ઝાન્ડર. ૩૨. પ્રજ્ઞલાલ જંદવરજી ઠક્કર.
૩૩. રા. સદ્ગુણાઈ ગુલાબચંદ અવેરી, જીવદયા જ્ઞાન પ્રસારક ફક્ત-મુંબઈના આનંદરી
મંત્રી તરફથી જીવદયાને લગતાં સાહિત્યના પુસ્તકો ૧૪૪ (નાનાં મોટાં સાથે) અમારાં સન્મા
નાર્યે મોકલી આપ્યા છે, તે બદલ આ પત્ર તથા મંડળ તરફથી અમે આભાર માનીએ છીએ.
જીવર સિવાય જાન્સન-સ પ્રકાશનો પશુપણ પર્વનો અંક, હિંદીમાં જીવનનો આવણી
અંક, રા. દેશવ દ. શેઠ તરફથી સાદર શ્રી ચણુપતરામ અ. ત્રાહીતું સંક્ષિપ્ત જીવન,
રા. ગોવર્ધન સદ્ગુણમ વસો નિવાસીનાં જ પુસ્તકો વગેરે અમને મળી ચુક્યા છે.

તંત્રી.

ભારતનું પ્રાચીન ગૌરવ અને મુકદ્દમા.

ભારત વાસીઓની આજકાલની નિષંનનાં અને દરિદ્રતાનાં કારણોમાંનું એક મુકદ્દમા પશુ છે. જે લોકોને ઐતિહાસિક પ્રથા વાંચવાનો અવસર પ્રાપ્ત થયો હશે, તે લોકો તે બજુતા દશે કે પ્રાચીન સમયમાં ભારતવાસીઓ આ દેશથી કેટલાં મુકદ્દમો દેતાં.

સાતમા સૈકામાં એક ચીન દેશનો તીર્થયાત્રી ભારત વર્ષની યાત્રા કરીને ભારે પોતાના દેશમાં પહોંચ્યો, ત્યારે તેણે ભારતવાસીઓના સંબંધમાં એવું કહ્યું હતું કે “ભારતવાસી જીવું બોલતું, એ મહાપાપ સમજે છે. તેટલા માટે તે મેકો બીજકુલ જીવું બોલતા નથી” આ વત તેણે તેના એક રચયિત પુસ્તકમાં પણ લખી છે.

મેક્ઝેથાનીય કહે છે કે “યોરીતે બ.ગ્રેજ વાંચ છે. તેઓ એવા સાચા છે, કે એક બીજને ત્યાં થાપણ ચૂકતા સહી મિલ્કા સાદીઓની જરૂર પડતી નથી પર તથા મોંઘ-મોઠકતને તારાં ચોપાપણ હોતાં નથી તેઓ કોઈ પણ બ.ગ્રેજ ચહે છે. ખોટી સોદેદી પૂરે તેનાં કાંઈ કંપી લેવામાં આવે છે. સત્ય ને સદાચાર માટે તેને બદુ માન છે.”

- ૧-૦-૦ બસુ બહેનના પુણ્યાર્થે અમલી-
કુમારના ગદલામાં ઠે. કીરપારામ
મહેતાના ખાંચામાં.
- ૩-૦-૦ શેઠ માણેજી સોરાખજી વડોદરા
મોદીખાંડ.
- ૨-૦-૦ કંઠાકટર દેરામજી કાવજી વડોદરા
રેડેશન ખાસે.
- ૧-૦-૦ ખારેટ અમરસીંગ વીરમજી ધોડાદ
નવલ ખામ વડોદરા.
- ૨-૦-૦ રા. રા. વણીસ સાહેબ નંદલાલ
લક્ષ્મીજી અમદાવાદીપોળ વડોદરા.
- ૧-૦-૦ રા. રા. હોટાલાલ અવેરલાલ પ્રણીલ
જોગીદાસ વીલદાસની પ્રાણ વડોદરા.
- ૧-૦-૦ રા. રા. વણીસ સાહેબ મનુલાલ
ચેત્રકલાલ લીમડાપોળ વડોદરા.
- ૧-૦-૦ રા. રા. સી. એમ. આમલબેચર
વડોદરા.
- ૧-૦-૦ મે. જ્યેષ્ઠકર પ્રેમાનંદ, જોધી ડે.
એ. ઇ. પેટલાદ.
- ૧-૦-૦ રા. રા. ઇશ્વરભાઈ પરસોતમ
બોડિંગ હાઉસ. પેટલાદ.
- ૨૫-૦-૦ રા. રા. તારણભાઈ કેશવભાઈ જુની
રંગલાળા પેટલાદ.
- ૧૧-૦-૦ રા. ખરીખાં મોતીલાલ જમનાદાસ
નવી રંગલાળા પેટલાદ.
- ૧-૦-૦ રા. રા. મણીલાલ સામળદાસ
જ્યેષ્ઠકર પેટલાદ એવલિંગ ગ્રીસ.
- ૨-૦-૦ રા. શેઠ નાથાભાઈ સુરજદાસ
પેટલાદ એવલિંગ, મીલના વડે સોપ
વડે પી પરચુરસુ બેટના.
- ૧૧-૦-૦ રા. હોટાલાલ નરેશભાઈ મુખા-
ધરાળા પેટલાદ.
- ૩-૦-૦ શેઠ જીવણદાસ નારણદાસ પોરેમા
મનોદાસ રીટ ૨૧-૨૩ કોટ મુખાઈ
૨ આશ્રમને મદદ ખાતે

- ૧ જુ. માણીની સામગ્રી માટે
૮૦-૫-૦ રા. રા. કોઠારદાસ રંગીલદાસ
મારદતે સુધર્ન રોડસીઆ સાઉથ
આફ્રીકાના સરીસબરી પોસ્ટ ઓ-
ફીસ બોક્ષ નં. ૫૫ આંબ્યા તે
પૌ.સિ.પે.
- ૦-૧૦-૦ રા. રા. ગુલામભાઈ મકનજી
૦-૧૦-૦ શેઠ અલીમહમદ ઇચાક
૧-૫-૦ દુદા મહેરામજી કાધુર્સ
૧-૦-૦ મેસર્સ કદમાંજી ભગવાનદાસ
એન્ડ કો.
- ૦-૧૦-૦ શેઠ કાસમ એન્ડ ઇમરાલીમ
એન્ડ કો.
- ૦-૫-૦ શેઠ ઉસમાન જાનમહમદ
૦-૫-૦ શેઠ પ્રેમજી રાજુજીની કુઠી
૦-૨-૦ શેઠ જોષાજી કીકાભાઈ
૦-૫-૦ શેઠ ભદવજી કાનજી
૦-૨-૦ શેઠ કાનજી બમરાશી
૦-૪-૦ શેઠ પરસોતમ મોદરાજી
૦-૫-૦ શેઠ સુરમહમદ મની
૦-૨-૦ શેઠ સુરમહમદ હાજી
૦-૧-૧ શેઠ મોદનલાલ મુખાદાસ
૦-૨-૦ શેઠ દુલમ દેવજી
- ૫-૬-૬
- ૧-૫-૯ મનીઓડરના કમિશનના ખાદ
જતાં નકી રા. ૮૦-૫-૦
- ૫-૦-૦ આશ્રમમાં નિફાયેલી જુના નળી
યાની રીમતના
- ૧-૦-૦ મુખાધવાળા રા. મંગળદાસ રંગી-
લદાસ હ. બહેન શીવગંગા મોતીરામ
ખાંડવાળા માસિક મદદને.
- ૨-૦-૦ રા. હોટાલાલ વજેચંદ હરીપ્રસાદ સુરત
- ૧-૦-૦ રા. રંગીલદાસ સુનીલાલ.
- ૧-૦-૦ રા. શીવચંદ વજેચંદ વડે ચોટા.
- ૨-૦-૦ રા. દુલચંદ પાનાચંદ

૧-૦-૦ સા. મગનભાઈ નગીનદાસ નાણવટસુરત
 ૧-૦-૦ મી. પરસોતમ લાલભાઈ વડાચેટા
 ૧-૦-૦ સા. રતનચંદ ધીવચંદ વડાચેટા
 ૧-૦-૦ શાહખાતે ઢા. શા. નગીનદાસ
 જગનભાઈ ડાપરીઆશેરી
 ૨-૦-૦ સા. ગુલાબચંદ મલુચંદ ડાપરી-
 આશેરી સુરત
 ૩-૨-૦ ડાપરીઆ શેરીના બેરાના અપાસરા
 તરફથી
 ૨-૦-૦ શા. રંગીલદાસ નરેતમદાસ ડાપ-
 રીઆશેરી
 ૧-૦-૦ બહેન લીલાવતી દરીપુરા સુરત
 ૧૦-૦-૦ શેઠ દારાદા કે. સુનાવાલા અને
 બહેનો ધુળાયા
 ૩૦-૦-૦ શેઠ લક્ષ્મીભાઈ ધરમચંદની પુત્રી
 બેન જ્યાગૌરીના પૂણ્યાચે ગોપીપુરા
 ૧-૦-૦ સા. મંજુલાઈ કરવચંદ ગોપીપુરા
 સુરત
 ૧-૦-૦ શાહખાતે વડાચેટા
 ૬-૦-૦ શાહખાતે દરીપુરા
 ૬-૪-૦ વડાચેટાના અપાસરાના બેરા તરફથી
 ૪-૦-૦ ટાંકલ તાલુકે ચીખલી પોસ્ટ રાન-
 કુવાના જૈન મહાજન તરફથી ઢા.
 ભવાન લુખાઈ
 ૧-૪-૦ સા. ગુલાબચંદ કંપાણજીની ધણી-
 માણી ભાઈ સાકુ ટાંકળ
 ૧-૪-૦ સા. કેરીગજી છાણ ટાંકળ
 ૧-૪-૦ સા. કરસનજી હીમાજી ટાંકળ
 ૨-૦-૦ સા. રામાજી અસરાજીની ધણીવાણી
 બાંધ પારવંતી ટાંકળ
 ૧-૦-૦-૦ શેઠ સાહેબ ઠાવચંદ ધનજીભાઈ
 ધનજીરાવેળા વસથાડ
 ૧-૦-૦-૦ શેઠ અર્જવનજી માનાજી પેતાની
 માણેજી બાંધ રાંમીના પુણ્યાચે
 નોગામા તાં. ચીખલી
 ૧-૦-૦ સા. રામા. માનાજી ધુબ ખાતે
 નોગામા

૧-૦-૦ શા. પ્રસાદજી મજાજી નોગામા
 ૧-૦-૦ પટેલ દુર્લભભાઈ જીવજીભાઈ પારડી
 તા. ચીખલી પોસ્ટ અષ્ટગામ
 ૧-૦-૦ પટેલ મેદાર ભંગા પારડી તા.
 ચીખલી પોસ્ટ અષ્ટગામ
 ૧-૦-૦ સા. માનાજી કૃષ્ણજી સરપોર તા.
 ચીખલી
 ૧-૦-૦ સા. પુનમચંદ બાલીજી " "
 ૧-૦-૦ સા. મોતીજી રમણજી તરફથી જવેરભાઈ
 વીરચંદ સરપોર " "
 ૨-૦-૦ સા. કીકાભાઈ અમરચંદ
 સીસોદરા તા. જલાલપોર
 ૧-૦-૦ શા. રાંમીજી પનેજી " "
 ૧-૦-૦ સા. મંગળ પનેજી " "
 ૩-૦-૦ શા. દલાબજી જુદરભાઈ " "
 ૨-૦-૦ સા. ગોવીંદજી અંબરાજી " "
 ૧-૦-૦ રા. રો. મણીલાલ ડી. પટેલ " "
 ૨-૦-૦ સા. પ્રિયાજી વંદાજી " "
 ૬-૦-૦ સા. પેમાજી વેદાજી " "
 ૨-૦-૦ સા. માનચંદ કૃષ્ણજી " "
 ૨-૦-૦ શા. નરેન્દ્રજી બીધચંદની વિધવા
 બાંધ નંદી " "
 ૧-૦-૦ સોની ધરજીરામ મગનભાઈ " "
 ૧-૪-૦ સા. દુર્લભચંદ કરવચંદ મુનસાડ
 તા. જલાલપોર
 ૫-૦-૦ સા. જગનદાસ ભોલેકલાલ સરભો-
 જી જુવાળા કે. મંવસારી બનરમાં
 ૫-૦-૦ સા. નરેતમદાસ જીવજીભાઈ દેગમપુર
 અમીની કુમારના મલ્લામાં
 ૨-૦-૦ સા. પુરુષોત્તમદાસ, દરજોવંદાસ
 ભાગતગાવના કાપડ બનરના
 વારામાંથી
 ૧-૦-૮-૦ સા. તારાચંદ પાનાચંદ દરીપુરા
 એક દિવસના અશ્વકતાના ભોજન
 વિજેરના અમીના

આ પુસ્તકમાળા વિષે કેટલાક વિદ્વાનો તરફથી મળેલા અભિપ્રાય

આ યોજના બહાર પાડતાં પહેલાં અભિપ્રાય તથા સલાહ માટે અમે તે સુબર
નોને મોકલી હતી. તે ઉપરથી તે અભિપ્રાય મળ્યા છે, તેમાંના કેટલાક નીચે પ્રમાણે છે.

રા. રા. નરસિંહરાય ભોળાનાથ દિવેદીઆ, બી. એ.—પ્રેસપેક્ટસ હું ધ્યાનથી
વાંચી ગયો છું. યોજના ખરેખર યથા આપનારી છે.

રા. સા. જમીનતરામ ગૌરીશંકર શક્તી, બી. એ. ઉત્તર વિભાગના એન્જીનેયર તથા
ઈન્સ્પેક્ટર-તંત્રે ને કામ કરવા ધાર્યું છે તેને હું દરેક ઈચ્છું છું.

રા. રા. કેશવલાલ હર્ષદરાય મુન, બી. એ.—યોજના પુરેપુરી ફોટોમંદ થાઓ
એમ હું ઈચ્છું છું.

રા. રા. કૌશિકરામ વિપ્રહરસમ્ મહેતા, બી. એ. ભાવનગર રોડના કેળવણી
ખાતાના ડીરેક્ટર—આપની યોજનાથી શુભચિંતા સાહિત્યક્ષેત્રમાં સારો લાભ થવા સંભવ
છે; અને એ યોજના ઉત્તેજનને પાત્ર છે.

રા. રા. હંમનલાલ હરિલાલ પંડ્યા, જુનાગઢ રોડના બીર એન્જીનેયર તથા
ઈન્સ્પેક્ટર-મેકેનિકલ વાચકવર્ગને લાભદાયક જણાય છે, અને તેમાં આપે પ્રસિદ્ધ કરવા ધારેલાં
પુસ્તકો પશુ આગમ્યથી સુરે પ્રભુ સમક્ષ મુદ્રાપેતાં નાહ હોવાથી અભિપ્રાય ઉપન કરે એવાં છે.

રા. રા. કૃષ્ણલાલ મોહનલાલ ઝવેરી, બી. એ., એફએફ, બી.—મુંબઈ રેલવેમાં
કોર્ટના જન-તમારી ધારેલી યોજના સારી છે.

રા. સા. ગણપતરામ અનુપરામ ત્રવાડી—તમારી પ્રવૃત્તિ શુભ તથા પ્રમતિવાળી
હોવાથી મને આનંદ થાય છે. આપણું સાહિત્ય પ્રવેશી આપની પ્રીતિ, તેના પ્રસાર માટે
આપનાં ઉત્સાહ અને સાહસ તથા તેને આચારમાં મુકવા માટેની યોજના હું વરોધી નેતો
આવ્યો છું ને હાલમાં તેના સાક્ષાત અનુભવ થતાં એ લોકહિતના તથા સાહિત્યની અભિ-
વિદિના કાર્યમાં તમારી જય ઈચ્છું છું.

ચૌ. રા. બ. રમણલાઈ મહીપતરામ નીલકંઠ, બી. એ., એફએફ, બી.—
યોજના બહુ ઉપયોગી છે. એ રીતે નાંચવા લાયક પુસ્તકોના સારો સંગ્રહ કરતી કિંમતે
વાચકવર્ગના હાથમાં આવશે, અને સાહિત્યખંડારમાં ધીમે ધીમે વધારો થતો જશે.

મે. કેપુરાઈ અરદેરાંર બાલા, બી. એ., પ્રે. સ. ટ્રેનિંગ કોલેજના પ્રિન્સિપાલ—એ
જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળાની યોજના કરવા ધારી છે તેના પ્રેસપેક્ટસ ઉપરથી જણાય છે કે, જે
તેજ પ્રમાણે તે યોજના અમલીમાં મુકાય તો ખસંદ કરવા નોવી ચાલ પડે.

રા. રા. હિંમતલાલ મણેશભાઈ અખરિઆ, એમ. એ., એફએફ, બી. મુંબઈની
નિશાળોના ઈન્સ્પેક્ટર-તમારી પ્રવાસ વાગેને યોગ્ય લાભ આપી પ્રદાનકરેને વેશાળની ખાતરી આ-
પનારો સર્વે વક્તે લાભદાયક છે એમ માનું છે; અને સુરે પ્રભુ તેને આનંદથી સ્વીકારે તેવો છે.

રા. રા. રણભટ્ટરામ વાવાલાઈ મહેતા, બી. એ.—યોજના મણી સારી છે. તમને
સારું ઉત્તેજન મળશે એવી આશા છે. તમ પસંદથી (પુસ્તકોની) પશુ સારી કરી છે.

રા. રા. હીરાલાલ વૃજભુખજીદાસ આફ, બી. એ. વડોદરા શ્રી સંપાદક હાઈસ્કૂલના
પ્રિન્સિપાલ—આપનાં અતિ આવકારણ્યક છે.

૧. ખીરમરાહ રોડ

અમદાવાદ.

છવનલાલ અમરસી મહેતા,

એનજર, જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા.

૩૧. ૮૧ નો ઉત્તમ ધાર્મિક ગ્રંથ દિવાળી સુધીને માટે માત્ર રા માગ્ય!

શ્રીમદ્ ભગવતી ભાગવત.

અથવા 'દેવી ભાગવત' નું વેદધર્મ સલાવાળું ઉત્તમ ભાષાંતર.
અગાઉ ડ્ર. ૮૧ થી નીકળેલા ગ્રંથની તવી આવૃત્તિ, શ્લોકનાં
અંક, સ્લોકો અક્ષર, જડા કાગળ, તથા પાકાં ચોનેરી
પુઠાં સહિત તૈયાર છે. પૃષ્ઠ ૬૫૦ છતાં માત્ર રૂ. ૨૧૧

આ ગ્રંથના નામ ઉપરથી તેને કેઇ વાગમર્ગીઓને ગ્રંથ ન માની લે, તે
અર્થે જણાવવાનું કે, વેદધર્મસભા જેવી કાળજીથી પસંદગી કરનારી સંસ્થાએ
લોકોપકારક જણાયાથી જ આ ગ્રંથ ૧૯૪૩માં છપાવ્યો હતો. હવે તે મળતો નહિ
હોવાથી તથા કેટલાક સાધુચરિત ગૃહસ્થોની લલામણ થવાથી, અને અનેક વિદ્વાનો
આ ગ્રંથને વિશ્વભાગવત કરતાં ચહીયાતો અને તેમાંના ધણીખણ ઉપદેશ વેદા-
નુકુળ તથા ઉપકારક હોવાનું માનતા હોવાથી આ સંસ્થાએ હાલ તેની ખીણ
આવૃત્તિ પોતાના સસ્તાપણના ધોરણ પ્રમાણે માત્ર રૂ. ૨૧૧ માં કઢાડી છે.

ભાગવતાદિ પુરાણોની પેઠે આમાં પણ 'ધર્મ'માં કાંકરાની પેઠે કેઇ કેઇ સ્થળે
આવી જતી ગપ્પાઇકં જોડી અને ન ગમે એવી બાબતો સિવાય આ આખો ગ્રંથ
અનેક બોધપ્રદ વિષયો અને આખ્યાનોથી ભરપૂર છે.

શ્રીમદ્ ભાગવત અને આ ગ્રંથ એ બેમાંથી અદાર મહાપુરાણમાં સમાતા રૂ
મહાપુરાણ કયું અને ઉપપુરાણ કયું? એ જાણતપર આ ગ્રંથના 'મહાવિદ્વાન
મહાકવિ ટીકાકાર નીલકંઠ' એક લંબાણ ઉપાદેશ તબીને ભગવતી ભાગવતનું
સમર્થન કયું છે; તેનું ભાષાંતર પણ આ ગ્રંથની શરૂમાં આપ્યું છે.

સત્સંગ.

કાવ્યશાસ્ત્રવિનોદેન કાલો ગચ્છતિ ધીમતામ્ ।
વ્યસનેન તુ મૂર્ખાણામ્ નિદ્રયા કલહેન વા ॥

પુસ્તક ૭ મું.
અંક ૪ થો.

➤ [માસિક.] ◀

કાર્તિક.
સં. ૧૯૭૨

નૂતન વર્ષની નન્દન વાણી
-હીનતાણી એ છે હીન લહાણી.

[અનુક્રમ ૫૪]

નૂતન વર્ષનો આજે, તેજઃપુરુષ એ જગે ।
ધીમતી । હશે સત્કાર, ને સિંચે પ્રેમ શોભે રમે રમે । જમણેતાપિચારસ્તે ।
જનની । જન્મમૃત્યુ સ્વર્ગોદયિ ગરીબસી !
વતારો દેવથી દેવે, સેવા મેજ બલીયસી !
વધો શ્રી, પદ અને આયુ, સદા દો સાંવિ, સ-મર્પિ ।
શ્રીપદિ સર્વને આપો, તમા કવે નથી મરિ ।
દોષભાર્ય શાલભાઈ રાજા ।

શું નવું ?

(પુષ્પતાગ્રા. વરસ પુરુ થયું બધાં વહે છે.
હૃદય રસિક સુહર્ષથી ભરે છે.
' નવલ સુખદ' એમ સૌ ભણે છે,
જન મન આશ નવીન કેં ધરે છે.

[(ઉપભતિ) જનો જૂનાને વિસરી જઈને,
નાવન થયે પગતાં જણાયે.
નવિનતામાં જન મોહ રાખે,
ભૂનું તણ નિત્ય નવું ચહે છે.
વર્ષો ગયાં કેંક હજુય પ્લયે,
' નવું જૂનું ' એમ સદા વદારે.
પરંતુ (વશ્વે નવું શું બને છે ?
અતે નવું સર્વ જૂનું ઠરે છે.

(વ'શસ્થ.) અનન્તમાં નાશ ન વસ્તુનો બને,
રૂપાન્તરોથી બ્રમ યાય છે મને.
સત્ય સ્વરૂપે ન વિકાર સંભવે,
બ્રમે કરી કિન્તુ નવું ગણાય છે.

ભારતીમંદિર, }
બરવાળા. } ધીરજ.

ફટાકા

(માલિનિ.)

નહિ નહિ નહિ કીધું ઝમ દેસાલિસાની,
નહિ નહિ સુખ દીધાં લીનનાં કહ વામી.
બળ રળ છળથી હા ! નિત્ય કીધા ધડાકા.
ફટ ફટ ફટ તેને આજ કે'છે ફટાકા.
તન-મન-ધન જેણે દેશી કાળે ન ધાર્યું.
અણુધ-અધમ સંગે આયુઃ સર્વે સુમાળ્યું.
નવલ વરસ આળ્યું તોય કીધા તડાકા,
ફટ ફટ ફટ તેને આજ કે'છે ફટાકા.

ભારતીમંદિર }
બરવાળા તા. ધંધુકા. } ધીરજ.
દીપેતસવી ૧૯૭૧.

એક દિવસે સંજે ફરતા ફરતા શહેર બહાર બગીચામાં જઈ પહોંચ્યા. આમ તેમ ઘુમી રહ્યા હતા, ત્યાં પોસેજ એક પથ્થરની સમીપમાં એક ખાવાળને બેસ્યા.

ખાવાળ મૃગયમં પર ધ્યાન લગાવી નેત્ર ઓળી બેસી હતા; મેં જુવને એમની પાસે જવાની સૂચના કરી, મિત્રોમાંથી એક કહ્યું, ત્યાં શું રાખી મૂક્યું છે, એવા ઢોંગી તો આજ કાલ ઘણાએ રખડ્યા કરે છે." બીજાએ કહ્યું, " જો સાચા સાધુ આમ રથે રથે મળી આવે, તો પછી શું નેપ્રએ." આમ કેટલાક પક્ષમાં તે કેટલાક વિરોધમાં બોલ્યા; પરંતુ અંતે સહુએ લાં જવા ખુશી દર્શાવી.

ખાવાળની પાસે જઈ અમે પ્રણામ કરી ગોળાકારમાં બેઠાં બેઠાં, થોડીવારમાં બેઠાં-જીએ નેત્ર બોલ્યાં, અંતે અમે સર્વેને આશીર્વાદ દીધા, તથા લગવદ્ બંધિત સર્વોર્થાં ચર્ચા કરવા લાગ્યા. એમનું શુદ્ધ ભાષામાં યત્ન સંભાળવું સાંભળી અમને આશ્ચર્ય લાગ્યું વિનિર્મલ રહ્યું નહિ.

આવી રીતે થોડા એક વાર્તાલાપ થયા બાદ એકાએક બગીચામાં મોઢીનાં શાવતો અર્ધાંજ સંભળાયો. સહુનાં કાન તે તરફ આકર્ષાયા. ધણો મુશ્કેલીથી અમે તે સમજી ચકાસ્યા. શાવતે તો પૂરું સંભળવામાં ન આવ્યું, પરંતુ તેની ટેક

મજા જાણે તથા કથમ નાથ !

એ હતી.

આ પદ સાંભળતાં વાર ખાવાળનું આજુ શરીર ધુલકાપમાને થઈ ઉઠ્યું; અંતે એમના નેત્રોમાં પાણી ભરાઈ આવ્યું. ખાવાળની આવી દશા જોઈ અમે સર્વે દસી પડ્યાં. ખાવાળએ પૂછ્યું, " કેમ; હસો છો શાને ?"

હું—ખાવાળ ! વાર આ ગીતમાં એવી રીતે જાગત હતી કે જેથી આંખ રહેવા લાગ્યાં ખાવાળ—તમે એનો કંઈ મર્મ સમજે છો, કે આમ પાગલની માફક હસવા લાગ્યાં.

હું—એમાં સમજવાનું શું છે ? એનો અર્થ તો સ્પષ્ટ છે.

ખાવાળ—સારે એનો અર્થ કહો.

હું—રાધાજી કૃષ્ણને કહે છે, કે હે નાથ ! તમે મજને કેમ છોડી જાણો છો ?

ખાવાળ—વાર, મજ કાને કહે છે ?

હું—મજ એ દેશનું નામ છે, જે ભારતના મધ્ય ભાગમાં છે, ત્યાં શ્રી કૃષ્ણ ગોપીઓની સાથે વિહાર કરતા હતા.

ખાવાળ—વત્સ, તું ધણી બહો છે ભુજા, પાણિનિએ કહ્યું છે, કે મજ ગમતે મજ ધાવતો અર્થ મમન કંઠનું, ચાલનું, જતું એવો થાય છે.

હું—આ ઘજ ધાતુ વળી કેવી ? મુવપાં વગેરે આઠ ધાતુમાં તો એ નથી આવતી ?
બાવાણ—તુ તો કેવળ પાગલજ બણાય છે. કેવળ હસી જાણે છે. ઘજનો અર્થ જે
ચાલે તે વજ.

હું—એ તો વણા આશ્ચર્યની વાત છે, આપ ચાલો છો, અને ચાલીએ છીએ, પશુપંખી
વગેરે સર્વ પ્રાણી ચાલે છે, તો શું તે વજ છે ?

બાવાણ—હા સર્વ વજ છે. આખો સંસાર વજ છે. સંસાર પણ સ્વ ધાતુ પરથી
થયેલો છે. એનો પર્યાયવાચી શબ્દ છે ; જગત્, એ પણ ગમ્ ધાતુથી થયો છે, જેનો
અર્થ જવું, ચાલવું થાય છે.

હું—સાધુજી ! પણ જન્મદાવનનેજ સર્વ વજ દેશ કહે છે, એ શાથી ?

સાધુજી—એ જન્મદાવન તો કોઈ સંન્યાસીએ વસાવ્યું. જન્મદાવનનો મૂળ અર્થ તો
'વનભૂમિ' ન્યાં જન્મદા વાસ કરે છે.

આટલું બોલી સાધુજી ફરી મસ્ત થઈ એ ગીતની ધુનમાં ગૂંકવા લાગ્યા. અને એમનો
ભક્તિભાવ, તથા પ્રેમાશ્રુ વિસર્જન બોધ આનંદાશ્ચર્યથી ચક્રિત થઈ ગયા, અને મોહિમોહિ
એમની પ્રસંસા સચક વાતો કરવા લાગ્યા.

ગોડીવારે ન્યારે મહાત્માજીની ઝળખ મારી તરફ કરી, સારે ફરીથી મેં પૂછ્યું, "મહા-
રાજા ! દયા કરી એટલું કહેશો કે જન્મદા કોણ છે ?"

સાધુ—જન્મદા રાધાતું ખીલું નામ છે.

હું—યં રાધા, ગોપની કન્યા રાધા ?

સાધુ—સાંભળો, રાધા રાધ્ ધાતુપરથી થયો છે. જેનો અર્થ 'આરાધના
કરવી' થાય છે. જે આરાધના કરે તે રાધા. હું રાધા, તમે રાધા, તમામ લોક
જન્મદા રાધા.

હું—ત્યારે વાર નન્દનો શો અર્થ હશે ?

સાધુવર—જે આનન્દ, તે નન્દ અહીં 'આ' ઉપસર્ગનો લોપ થઈ ગયો છે.

હું—સારે કૃષ્ણચંદ્ર 'આનન્દ' ના પુત્ર શાથી ?

સાધુવર—તમે ભૂલો છો. વિચાર કરો. કૃષ્ણને નન્દનો પુત્ર કોઈ કહેતું નથી.
તે તો વધુદેવનો પુત્ર છે, જે નન્દના ઘરમાં રહ્યો છે, અને ક્રીડાશ્રુ 'આનન્દ'
ધામ છે.

હું—સાધુજી, સારે સાચે આ પણ કૃપા કરી કહો, કે યશોદા કોણ ?

સાધુવર—શ્રીકૃષ્ણના યશને પોતાના હૃદયમાં ધારણ કરે તે યશોદા.

હું—અને ગોપિની ?

સાધુવર—ભૂલો છો, ગોપિની નહિ ગોપી કહેા. 'ગો' શબ્દનો અર્થ પૃથ્વી છે,
એની જે રક્ષા કરે, એને પાળે તે ગોપ.

હું—સાધુવર ! તે ગોસાક ક્યાં છે ?

સાધુવર—ગોસાક તેં આ પૃથ્વી લોક.

હું-(અધીરા થઇ) મહારાજ ! કૃપા કરી કહો કે શ્રી કૃષ્ણચંદ્રનો પણ કોઇ બીજો અર્થ છે ?

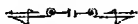
સાધુવર-હા, હા, કૃષ્ણ ! કૃષ્ણ 'હૃદ આકર્ષણે' ધાતુથી બન્યો છે. જે ભક્તના ચિત્તાતું આકર્ષણ કરે, તે શ્રી કૃષ્ણ છે.

આટલું કહેતાં કહેતાં સાધુવર ફરી પ્રસન્નિત થઇ ગયા. અને પણ રોમાંચ અનુભવ્યો. સાધુ મહારાજને આઠાશ તરફ મુખ રાખી સજળ નેત્રે આનંદપૂર્ણ મધુર સ્વરથી કહ્યું—

“જય જય કૃષ્ણ કૃષ્ણ જય કૃષ્ણ” ૩

અને બધા પણ ઉન્મત્ત થઇ એકદમ ગોલી ઉઠ્યા.

“જય જય કૃષ્ણ કૃષ્ણ જય કૃષ્ણ.”

શ્રીમદ્ભગવદ્ગીતા.

(લેખક:—રા. રા. ભગવાન શિવચંદ્ર ભટ્ટ—મુન્ત.)

અધ્યાય ૧૮ એ ગાંતકથી શરૂ.

હે પાર્થ! બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રી ને વળી વૈશ્ય તેમજ શુદ્રનાં; કર્મો કહું હું સ્વભાવ જન્ય શુભો વડેજ ભુદાં ભુદાં. ૪૧
શમ, હમ, અને તપ, શૌચ, તેમજ શાન્તિ ને વળી આજ્ઞવ; વળી જ્ઞાન ને વિજ્ઞાન, આસ્તિક્ય, બ્રહ્મકર્મ સ્વભાવજ. ૪૨
શૌર્ય, તેજજ, ધૃતિ, દાક્ષ્યજ, યુધ્ધથી અપલાયન; વળી દાન, ઇન્દ્રિયભાવ એ સહુ, ક્ષાત્રકર્મ સ્વભાવજ. ૪૩
કૃતિકર્મ, ગોરક્ષા અને વાણિજ્ય એ સહુ વૈશ્યનું; આ ત્રિવર્ણીની શુશ્રુષા એ સહજ કર્મજ ભુદ્રતું. ૪૪
નર પામતો સંસિદ્ધિને નિજ કર્મમાં અભિરત થઇ; જે પેર આ નિજ કર્મરત લહે-સિદ્ધિ જો તું શૂણ સહી. ૪૫
ઉત્પત્તિ જેથી સર્વ ભૂતની, વ્યાપ આ સહુ જે વડે; સતોષી, તે ઇન્દ્ર સ્વકર્મે, સિદ્ધિને માનવ લહે. ૪૬
યુ—અનુષ્ઠિત પર ધર્મથી, વિસ્મૃત સ્વધર્મજ શ્રેય છે; નિજ કર્મને કરતો છતો નર પામતો નથી પાપને. ૪૭
સહજ કર્મ સદૌપ પણ હે પાર્થ! નર ત્યાગે નહિ; કાં-ધૂમ-આવૃત અગ્નિવત, સહુ ધર્મ દોષાવૃત સહી. ૪૮
સર્વત્ર બુદ્ધિ આસક્ત, એવ આત્મા નિરપૃહ અધિકારી જે,

નેકમ્યં સિદ્ધિ પરમ જે સંન્યાસથી પામેજ તે ૪૬
 હે પાર્થ સિદ્ધિ, પ્રાપ્ત પામે બ્રહ્મને જે રીતથી,
 વળી પરાનિષ્ઠા ચાનની, તું શુષ્ક કહું સંદેપથી. ૫૦
 વિશુદ્ધ બુદ્ધિ યુક્ત થયે, નિયમી આ સંઘાતને;
 શબ્દાદિ વિષયો રાગ દ્વેષજ ત્યાગી પામે બ્રહ્મને. ૫૧
 એકાન્તવાસી, મિતાહારી, વાણી મેન કાંયા છોડી;
 નિત ધ્યાન યોગ પરાણ નર, વૈરાગ્યનો તે આશ્રયી. ૫૨
 હું ભાવ, ને બલ દર્પ કામજ, ક્રોધ, પરિશદે ત્યાગી જે;
 મમતા રહિત, વળી શાન્ત સાક્ષાત્કાર માટ સમર્થ તે. ૫૩
 વળી બ્રહ્મ ભૂત પ્રસન્ન આત્મા, ન શોચે નથી ઇચ્છતો;
 સામાન્યદર્શી સંવે બૂતો; પરાભક્તિ પામતો. ૫૪
 ભક્તિજ વડે જે તત્ત્વથી મુજ સ્વરૂપને જાણે ખરે;
 તે વડે તત્ત્વે જાણી હુંમાં પ્રવેશે દેહાન્તરે. ૫૫
 કરતો છોડો સહુ કર્મને જે શરણગત થાતો મુને;
 શાશ્વત ઝંને અવ્યય-હું પહેને, પામતો મુજ અનુકૂળે. ૫૬
 ચિત્તે સમંધી કર્મ સહુ હું વિષે મુજ આધીન થઈ;
 સ્વીકારી બુદ્ધિ યોગને મમચિત્તી સઘ તું થો સહી. ૫૭
 હું પ્રસાદે મમચિત્તી થઈ, કાંમાદિ દુગ્ધ જઈશ તરી;
 યદિ અહંકારે શુણીશ નહિ મુજ વચન તો નાશીશ સહી. ૫૮
 અહંકારમાં જઈ એમ માને કદી સુદ્ધ કરે નહિ;
 મિથ્યાજ નિશ્ચય એ ખરે, પ્રેરશે તુજને પ્રકૃતિ. ૫૯
 વસીકૃત થએલો પ્રાપ્ત તું નિજ સ્વભાવજ કર્મે કરી;
 જે સુદ્ધ મોહે ન ઇચ્છે તે કરીશ તું પરવશ થઈ. ૬૦
 હે પાર્થ અન્તર્યામી કહું જૂત દુહ્ય દેશે સ્થિત થતો;
 માયાથી ચત્રાચૂડવત સહુ જૂત જમણ કરાવતો. ૬૧
 હે પાર્થ તવ સર્વ પ્રકારે પામ તહેના શરણને;
 પામીશ તહેના પ્રસાદે પરશાન્તિ શાશ્વત સ્થાનને. ૬૨
 અતિ શુંદરમાં પણ સુલ એવું કહું મેં આ જ્ઞાન તો;
 અથ ઇતિ એને વિચારી કર જે પ્રકારે ઇચ્છતો. ૬૩
 શુંષ્ટ ફરીથી અલ્યન્ત ગૂઢ વળી પરમ આ મુજ વચન જે;
 કારણ તું અતિશય પ્રિય મુને તે માટ કહું દ્વિતજ તહે. ૬૪

યા ભક્ત પુનઃ માહરો, નમ મહને મન હુંમાં ધરી;
 પાર્મોશ મહને, પ્રિય મહને છે, કહું-પ્રતિજ્ઞા સાચી કરી. ૧૫
 પરિત્યાગી સંવે ધર્મને શરણે રહે એકજ મહને;
 તું શોચમાં, હું કરીશ, સવે પાપથી મુક્તજ તહને. ૧૬
 વળી ભક્તિ ને નિશ્ચય રહિતને, યોગ્ય નહિ ઉપદેશવા;
 નહિ તેમ શુદ્ધિ અને અનુરાગ હિતને, કદિજ આ. ૧૭
 આ પરમ શુદ્ધિજ શાસ્ત્રને મમ ભક્તમાં સ્થાપેજ ને;
 હુંમાં પરાભક્તિ કરી, પામે મહને નિશ્ચેજ તે. ૧૮
 વળી મનુષ્યોમાં તેથી કાંઈ હું વિષે અતિ પ્રિયકર નથી;
 નહિ થશે, નથી વળી પૃથ્વીમાં કે અન્ય પ્રિય મમ તે થકી. ૧૯
 વળી આપણો આ ધર્મરૂપ સંવાદ અધ્યયન ને કરે;
 નિશ્ચે હું થાઉં જ્ઞાન યજ્ઞે તેહને પૂજીત ખરે. ૨૦
 શ્રદ્ધાળુ, અસુધા દોષહીન થઈ અવણ આ નર ને કરે;
 પદ મુક્ત તે પામે વળી પુણ્ય કર્મના શુભ લોકને. ૨૧
 કહે, પાર્થ ! આ તે સાંભળ્યું કે કેમ ? એકજ ચિત્તપડે;
 અજ્ઞાનનો તુજ મોહ પામ્યો નાશ કે નહિ-તે કહે. ૨૨
 અન્યુત ! આપ પ્રસાદથી, મળી સ્મૃતિ; મોહજ દૂર થયો;
 કહે પાર્થ માનીશ આપનું નિશંક આજ્ઞામાં રહ્યો. ૨૩
 સંન્ય કહે ધૃતરાષ્ટ્ર મહાત્મન કૃષ્ણને અર્જુન તણો;
 રોમાંચ આ અદભૂત હું સંવાદ સાંભળતો હવો. ૨૪
 આ પરમ શુદ્ધિજ યોગને હું-વ્યાસ પ્રાસાદિત થયો;
 ને કૃષ્ણ યોગેશ્વરે પોતે કહ્યા તે શુંણતો હવો. ૨૫
 વળી પુનિત આ સંવાદ અદભૂત કૃષ્ણને અર્જુનનો;
 બહુ હર્ષને હું પામું, રાજન ! નિરુદ્ધાર સ્મરતો થકો. ૨૬
 અદભૂત અતિ શ્રી કૃષ્ણનું તે વિશિષ્ટ સ્મરતો થકો;
 અતિ પામતો આશ્ચર્ય, રાજન ! પારવારજ હર્ષતો. ૨૭
 જ્યાં કૃષ્ણ યોગેશ્વર અને જ્યાં ધનુર્ધર માર્ગજ વળી;
 શ્રી, વિજય, ભૂતિ, નીતિ, ત્યાં છે અવશ્યે એ મુજ મતિ. ૨૮

શ્રી કૃષ્ણાર્પણમસ્તુ

(ગતાંકથી ચાલુ)

નવમ પરિચ્છેદ.

પાછલા પ્રકરણમાં કહેલી બીનાથી અમીના પર મીરજાના કોષે લારે જડ પકડી લીધી, તેથી પોતાની પત્ની સાથે વાતચિત કરતી પણ મુકી દીધી અને આ તરફ પતિના આવા આચરણથી અમીનાનું અભિમાન પણ વધતું જતું હતું. અમીના તનમનથી તેજ કંઈક દત્તી કે પતિ સાથે કોઈ પણ રીતે પોતે પ્રથમ તેમને બોલાવી પોતાના મનની દુર્ભક્તા બતાવતી નહિ. પરંતુ જ્યારે પતિએ તેની સાથે બોલતું પણ બંધ કરી દીધું, ત્યારે માનિતી અમીના બીજી શું કરે ? તેના અભિમાનનાં કારણે પણ બહુ કંઈ હતું. તેથી આ વિષયમાં તેને કોઈ આપી શકતા નથી. મીરજાના મનમાં વાત જેવી જમી મધ દત્તી, તેથી પોતાની પત્ની પર કોષ કરવાનાં કારણ પણ ચોક્કસ નહોતાં, તેથી આવી દાસતમાં મીરજાને પણ આપણે કેવી રીતે દોષી કહીએ ? ત્યારે કહો આ વિષયમાં દોષ કોનો છે ? કોનો દોષ બતાવીએ ? વધુ બાધી આવાજ પેચ પડી જાય છે, બહુકે કુટુંબ આવી રીતે અસાંતિમય બને છે. આનંદ લાં કલેશ થાય છે.

આવી રીતે બે ત્રણ દિવસ વીતી ગયા, પતિ પત્નીમાં પ્રેમાલાપ થયો નહિ. મીરજા નિર્ધીમિત સમયે નોકરી પર જવા લાગ્યા, કદાચ મિત્રદિ સાથે પણ મળવા જતા નથી. સંધ્યા થતાં પહેલાંજ દરવા માટે જતા દત્તા, દપે તેમણે તે દરવાનું પણ મુકી દીધું છે. પણ મીરજાના મનમાં સુખ નહતું. રાત્રિ દિવસ મન મારી ઉદાસ રહ્યા કરતાં મનનું દુઃખ કોષને કહી દેવામાં આવે તો દુઃખ બહુજ દલકું માય છે. પરંતુ મીરજા માટે તેવો અવસર પણ દુર્લભ હતો. કોષને પોતાનાં મનની વાત કહીને પોતાનું દુઃખ દલકું ન મન વજન દિવસે દિવસ વધવા લાગ્યું. તેમના સૌ મિત્રોમાંથી લક્ષ્મીચંદ્ર તેમની સાથે એક ઝાઝટરખાનામાં કામ કરતા હતા; જેથી જાનેને નિલ બેટ થતી હતી, તેમ છતાં પણ મીરજાએ પોતાના મનની વાત તેમને કહી નહિ. તેમના કમંકની વાત તેમની પત્નીએ મીઠું મરચું બજારની મહોલ્લામાં ફેલાવી દીધી, તે વાતને પોતાના પરમરનેરી મિત્ર લક્ષ્મીચંદ્રને કહેવાને પણ લક્ષિત થતા હતા. જ્યારે મીરજાની એવી દશા હતી, તે સમય એક દિવસ નોકરીપરથી મેર પાછા ફરતા સમય માર્ગમાં મુશરીલાસની બેટ મધ મધ. મુશરીલાસે

મીરજીને જોતાં જ કહ્યું—“ કેમ લાઈ ! હકીકત શી છે ? આજકાલ તો આપ જણાતાજ નથી ? અને કદી મારે લાં નથી આવતા, શું આ સેવકથી કંઈ બૂલ થઈ ગઈ છે ?

બહુ અધિક કામ પણ વાત સારી નથી થતી. મિથાજ પણ બહુ અધિક સારું નથી લાગતું. અધિક રોદ તે દુઃખનાકામાં ફેરવાઈ જાય છે. ગુણ પણ આવશ્યકતાથી અધિક થઈ જવાથી ખરાબ થઈ આવવા લાગે છે । તેજ દાર્ણ આખની શરમતો પણ છે. મીરજીની આંખોમાં શરમ દૃઢી થઈ હતી તે મનમાં ને મનમાં મુરારીલાલની ઘણી ધૂણ કરતા હતા, પરંતુ સુખથી કહેવું તેમને માટે કહિન થઈ પડતું હતું. તેમણે કહ્યું—“તમારી કંઈ પણ ભૂલ નથી ? માફ શરીર સારું નથી, તેથી સંધ્યા થઈ જવા પર ધરતી બહાર નિકળતો નથી.”

મુરારીલાલે જરા હસીને કહ્યું—“ શરીર સારું નથી । ડબીપર તો રોજ જોવ છે, કામકાજ સૌ કરે છે, અને દોસ્તોને મજલું હોય ત્યારે તબીબત ખરાબ થઈ જાય છે । ”

મીરજી—કંઈ વાત થોડીક બીજી પણ છે. મેં પ્રતિજ્ઞા કરી લીધી છે કે શરાબ હવે કદી પણ પીશ નહિ.”

મુરારીલાલ—વાહ ! વાહ ! બહુ સારી વાત છે. પણ શું હું એક વાત પૂછી શકું છું ?—આપે એવા શપથ એકાએક કેમ ખોલ લીધા છે ?

મીરજી—મારા વિષયમાં મારે માટે ઘણી નિંદા થાય છે. આટલા દિવસ કામ જાણતું ન હતું, હવે બહુ સોડોના જળવામાં આવી ગયું છે.

મુરારીલાલ—જો નિંદાની બીક હતી તો પ્રથમ કામના જાણી લીધા પહેલાં પ્રતિજ્ઞા કરવી હતી । જ્યારે સૌને માલૂમ થઈ ગયું છે તો, હવે કોનો દર છે ? અને તેમાં નિંદાની વાત પણ શી છે ? આજકાલ દારૂ-તાડી કેણું નથી પીતું ?

મીરજી—જે લોક દારૂ-તાડી પીએ છે, તેના કામ વખાણ કરતા નથી.

મુરારીલાલ—જે લોક નિંદા કરતા ફરે છે તેજ સંતાઈ ચોરીથી શરાબ પીયા કરે છે. નિંદા કરવીજ જોનો ગુણ છે તે તો જરૂરજ નિંદા કરશે- સારા માણસો કદી બદનામ નથી કરતા. બોલ ! હું તો કામની નિંદા બંધાવી નથી કરતો.”

મીરજી—બીવડાવવા માટે તમારે જેજ કોણ, આરી બીકથી સૌ લોક થરથર કંપિયા કરે છે. મોરી પેટે તમારે આ બહેન હોત તો હું તમને જોત-તમારા સગામાં પણ કામ નથી તો પછી તમને બીક છે કેની ?

મુરારીલાલ—પછી તમે પણ ન્હાના ધાવણા બાળક નથી કે મા બહેનની આટલી બીક માનો. પોતાનો પરસેવો વહેવડાવી રૂપિયો કમાઓ છો, ને સાંતું ભરણ પોષણ કરો છો. અને પોતાના આરામ માટે કંઈ પણ નહિ કરો ? તમારી પત્નિની આંખોમાં તો દુઃખન જોઈ શકાય. લાલ ? દુનિયામાં કયું સુખ છે ? અરે ! ધરી બે ધરી ભાખણો સાથે જીવને આરામ આપે તો કામનું શું જગડશે. તમારે તેટલુંજ બસ છે. જો તેને તણ દેશો તો પછી જીવને શું કામ ?

આટલા સમય બાદ મુરારીલાલની વાતો મીરજાના મનમાં ફસી. હવે તેમને પોતાની બૂલ જાણવા લાગી. તે વિચારવા લાગ્યા—“સલ તો છે, દુનિયામાં મને સુખ પણ શાનું છે! અપ્પો દિવસ મહેનત કરીને ઘેર જાવું છું, ત્યાં જમીને મને કંઈ સુખ મળે છે.”

અકસ્માત મીરજાના વિવાદથી જાહેરાત અંધારા હૃદયની અંદર સ્નેહમયી માતા અને ભક્તિમતી સહોદરાની મૂર્તિ તેમના મોનસી નેત્રોના સમક્ષ આવીને ઉભી થઈ ગઈ, શું તે વહાલી અમા અને જાતા માટે પોતાના પ્રાણ કુરબાન કરી દેનારી હુસીનાની સાચી પ્રીતિથી મીરજાને સુખ નથી મળી શકતું? મુરારીલાલની વાત સાંભળી જોઈશું હૃદય મીરજાનું આગળ વધી ગયું હતું. માતા અને જીવનના શુદ્ધ આત્માજી તેમણે ફરી પાછળ દટી મથું તે મુરારીલાલને કંઈ કહેવા રહ્યા હતા, પણ તેમના મુખની વાત મુખમાંજ રહી ગઈ ગઈ, તે ચૂપચાપ મનમાંજ વિચારવા લાગ્યા.

સારે ફરી મુરારીલાલ કહેવા લાગ્યો—દોરત ! સાંભળો. તમેજી ઘરમાં સ્ત્રી શું પણ એક વામણ પાળી છે. ઘેર એકાદ દેશો તો તેને સીધે તમને આરામ કેમ મળશે ! દિલને આરામ મળતો ન હોય તો ચેન ઉઠાવવા માટે પ્રયત્ન કરો. પાર ! સલ કહેજો, શરાબથી વધીને દિલને આરામ પહોંચાડનાર બીજી કંઈ વસ્તુ છે ?

મુરારીલાલના આ પ્રશ્નના સામે મીરજાની ચિંતા હવામાં ઊડી ગઈ. તેમણે કહ્યું—
“થોડી ધણી પીવાથી તબીબત જરૂર ખુશ થઈ જાય છે, ”

વખત જોઈ મુરારીલાલે જોરથી કહ્યું—હીક, તમે કહો છો તેજ સાફ. થોડીક થોડીક પિયો કરો, વધારે કેમ પીઓ છો ?

મીરજાના મનની જડ ટીલી પડી ગઈ હતી. જલ્દી હાંસી મારવા છતાં પણ પોતાને સંભાળવા છતાં પણ, તે ત્યાં જલ્દી વાર સુધી થોભી રહ્યા નહિ. સમજે તે જારે જાળમાં ફસાઈ ગયા છે. શું કરવું, તે વિચારી શક્યા નહિ. ત્યાં સુધી તે મુરારીલાલ સાથે વાતો કરતાં કરતાં ચાલી રહ્યા હતા, તે સમય આવતાં ચાલતાં એક એવી જગ્યા પર આવી પહોંચ્યા જ્યાંથી સડક એ ભિન્ન દિશાઓમાં ચાલી ગઈ હતી એક સડક પોતાના મકાન તરફ જતી હતી, બીજી મુરારીલાલના ઘર તરફ, મુરારીલાલે કહ્યું—“ચાલો, મારે ત્યાં ચાલો. આ'સેવકનું મકાન પાવન કરો. અસારથી ઘેર જઈ શું કરશો ? ”

મીરજાને પણ વિચારમાં પડી ગયા. કયે રસ્તે ચાલવું, તેજ વિચારવા લાગ્યા. ચિત્ત ડામરોળ થવા લાગ્યું. એક વાર વિચાર્યું—“નહિ” ઘેરજ ચાલીશ, તેનો સર્જ અન્તમાં દુઃખ દેશે.” ફરી વિચાર્યું—“નુકસાન શું છે, ચાલો ઉજા ઉભા તેને ઘેર પણ જતા જઈએ.” તેમને ચૂપચાપ વિચારતા જોઈ મુરારીલાલે તેમનો હાથ પકડી પોતાના ઘર તરફ ખેંચ્યો. સારે શું થયું ? મીરજા પણ મુરારીલાલ સાથે ચાલવા લાગ્યા. વેગવતી નદીના પ્રવાહમાં મીરજા પણ વહી ચાલ્યા. સારાસારનો વિચાર કરવાની સકિત પણ તેમનામાં રહી ન હતી. તેમના પોતાના ઘરમાં લાવી મુરારીલાલના આનંદની સોખા ન રહી. ખોયેલું મન ફરી મગનારને પણ આટલો આનંદ થતો નહિ દોષ !

આ જગતમાં કુસંગતિજ સર્વ નાશની જડ છે. તેની સાલસ પર જય મેળવવી દુર્બલ ચિત્તનું કામ નથી. મનુષ્ય પોતાની પ્રતિગામાં કેટલો દુઃ, કેટલો ધર્મથી ખીનાર, શિશુમાં અમે તેટલો વધેલો કેમ ન હોય, એક વખત ખરામ સંગતિમાં લપેટાયા પછી બચી શકતો નથી. યદિ સંસારમાં સારું નામ મુકી જવાની ક્ષમ્મા મનમાં હોય, તો સત્સંગ રૂપી પ્રવૃત્તાની તરફ જોઈ પોતાના લક્ષ્ય પર તીક્ષ્ણ દષ્ટિ રાખીને આ સંસાર સાગરમાં પોતાની નાવ-જીવનરૂપીનાવ ચલાવે. કંઈ એક વખત પણ પાપની છાયામાં પડી જશે, તો સહજમાં તેનાથી તમારો છુટકારો થશે નહિં. હાથ સંસારના મનુષ્ય કેવા દુર્બલ છે, પછી મનુષ્ય કંઈ વાત પર ધમક કરે છે? મહ વાત પર આટલો અહંકાર કરે છે, આટલો ગર્વ કરે છે?

(અપૂર્ણ)
હીવાન.

ધાર્મિક ઇવહિંસા.

દયાળુ હિંદીવાનાને અપીલ.

(૧) ધર્મને નામે ફીંદુઓ સેકંડે ખીચારી વિધવાઓને જીવતી બાળી નાંખતા હતા, અને તેમાં પુણ્ય માનતા હતા. ખરેખરી સતી હોય તે તો આજે પણ પોતાનો જીવ કાઢી નાંખે છે. ૫૦. અગાઉના વખતમાં તો સંખ્યા નંધ બાહ્યોને જીવતી બાળી નાંખવામાં આવતી હતી, તેમાં ખરેખરી સતી કેટલી હતી? હજારમાં લાગ્યે એક?

(૨) ધર્મને નામે રોમન કેથોલીક સત્તાવાળાઓ પ્રોટેસ્ટન્ટ લોકોને જીવતા બાળી નાંખતા હતા, અને પ્રોટેસ્ટન્ટ સત્તાવાળાઓ રોમન કેથોલીક લોકોને ફાંસી દેતા હતા, અને તે બંને પંથના લોકો તેમાં પુણ્ય માનતા હતા. ("Before Elizabeth's death she had hanged as many Roman Catholics for their religion as Mary, her sister, had burnt Protestants for theirs," *A First Book of British History by T. F. Tout, M. A.*)

(૩) ધર્મને નામે ફીંદુઓ મુસલમાનો તથા ખ્રીસ્તીઓ એક બીજા જોડે લડી મરતા હતા, અને તેમાં પુણ્ય માનતા હતા.

(૪) ધર્મને નામે જ્યારે ખ્રુદ માણસોનાં જીવ કરવામાં પુણ્ય માનવામાં આવતું. — અને એ રીતે હજારો માણસોનાં જીવો-વળે છે, — તો પછી ખીચારા મુર્ગા જનાલરોને મારી નાખવામાં પુણ્ય માનવામાં આવે તેમાં નરાઈ નથી.

(૫) જેમ જેમ જમાનો સુધરતો ગયો તેમ તેમ ધર્મને નામે થતાં પાતકી કામો સામે દયાળુ અંગ્રેજો તથા ખીજા યુરોપીયનોએ પોકાર ઉઠાવ્યાં મહિયો અને ધર્મને નામે માણસ જાતને હેરાન કરવી એટલો મહા પાપ છે, એમ આજે લાખો ખ્રીસ્તીઓ, મુસલમાનો, ફીંદુઓ તથા ખીજા કોમોનાં લોકો માને છે.

દંપતીએજ ક્રાન્સમાં જન્મ લીધો હોય. લૉડ-કેલવિને લંડનના રાયલ ઇન્સ્ટીટ્યુશનમાં ભાષણ આપવાને માટે એ દંપતીને ખોલાયા હતા. અને ભાષણ સમાપ્ત થતાં સુવર્ણ પદકથી એ દંપતીનું સન્માન કરવામાં આવ્યું હતું.

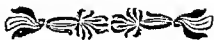
આ જગ્યાએ અત્યંત શોક સાથે કહેવું પડે છે કે અગીયાર વરસ વિજ્ઞાનની આલોચના કરતાં અને ગવેષણા પૂર્વક કાર્ય કરતાં કરતાં મિ. પિયારીએ ઇસ્વીસન ૧૯૦૫માં આપણી અરિત નાણિકાને સદાને માટે દુઃખસાગરમાં કુબાવી રવર્ગ પ્રતિ પ્રમાણું કર્યું.

આ દારણ શોકમય ઘટનાની સાથેજ શ્રીમતી કુરીના સર્વ સુખનું પણ મૃત્યુજ થયું. કેમ નહીં થાય ? જે જોનો સર્વેસવ પ્રાણ તેના પતિજ છે, જે પોતાના જ્ઞાતિ સુખનું સાધન પોતાનો પતિજ છે, એમ સમજે છે. તેને માટે પતિના સ્વર્ગવાસથી દુઃખ નહીં થાય એવો સંભાવજ કર્યા છે ? તો પણ અસીમ ધૈર્ય ધારણ કરીને જે પણ પતિના હાથથી અંધુર રહી ગયું હતું, તથા જે કાર્યમાં મિ. પિયારીનું અધિક મન લાગેલું હતું તે કાર્યને આગળ ચલાવવાનો એણે આરંભ કર્યો. પેરીસના વિશ્વવિદ્યાલયમાં પતિનું અંધુર રહેલું કામ પૂરું કરવાને માટે તે ૫૬ પર કુરીજ નિયુક્ત થઈ. સર્વ શોકો એક મતથી સ્વીકાર કરતા હતા કે આ કાર્યને માટે કુરી સિવાય બીજું કોણજ નથી.

શ્રીમતી કુરી પેરિસ વિશ્વ વિદ્યાલયમાં પ્રથમ અધ્યાપિકા હતી. અર્થત દક્ષતા સાથે જોડામનું તેણે સંપાદન કર્યું. સ્વામીના મૃત્યુ પછી તેના પદપર નિયુક્ત થયા પછી જે દિવસે કુરી ભાષણ આપવાની હતી, તે દિવસે મોટા મોટા નાગરિકો તથા દૂર દેશીય પંદીતગણો પધાર્યા હતા. શ્રીમતી કુરી જે વખતે ભાષણ આપવાને માટે સ્થાન પર ગઇ તે વખતે સર્વ કોષ અત્યુત્સુક થઇ જોઇ રહ્યા હતા.

પેરીસથી કંઈક દૂર એક ગામમાં પોતાના ટક શશુર તથા પોતાની બે કન્યાઓની સાથે તે રહેતી. એ કન્યાઓની ઉપર આ સમે ક્રમશઃ પંદર અને અગીયાર વર્ષની છે. શ્રીમતી કુરી વિશ્વવિદ્યાલયનું કામ કરીને રેલ્વે ટ્રેન દ્વારા પોતાને ઘર આવી આ કન્યાઓને શિક્ષણ આપવામાં તત્પર રહેતી હતી. જે દિવસે તે પોતાના શશુરની સેવા કરતી અને કન્યાઓને શિક્ષણ આપતી તે દિવસે તે પોતાને ધન્ય માનતી હતી. આ પછીજ તેણે રેડિયમ અને પાલોનિયમ ધાતુઓની શોધ કરી.

બહાલી ભગિનીઓ ? કૃપા કરી તમે પણ આ પ્રકારે પરિશ્રમ અને - કાર્ય દક્ષતા કરવાને માટે તત્પર થઇ જાઓ ! ભારત વર્ષની પડતી દશાને સુધારો ! ભારતની જીવન મરણની દોરી હવે તમારે હાથજ છે.

સ્વર્ગના સંદેશો.

(હરિગીત ૭૬)

વીર જનનીના એ વેશજો, હિત વચન મુજ હૃદયે ધરો,
શીઘ્ર સ્વાર્થમાં અથડાઈ ઉત્તમ લાભ આ અળગો કરો;
નથી તીર્થ નિરાશ્રિત સેવા જેવું નિશ્ચય છે વડો,
પ્રભુ પાઠવે સૌ પ્રેમીને આ સ્વર્ગથી સંદેશડો.*
તન મન ધનેથી જ્યમ કરો નિજ પુત્રની પ્રતિપાલના,
ત્યમ હો સદા ત્રાતા તમે જગમાં નિરાશ્રિત બાળના;
કૃષ્ણ એ સમાન કૃષ્ણ ન ગંગાસ્નાન ગિરનારે થકો,
પ્રભુ પાઠવે સૌ પ્રેમીને આ સ્વર્ગથી સંદેશડો.
જન માત્રનું છે જીવન શિશુબલ વૃદ્ધિમાંહી સમાયલું,
બીજ પોષણે જ્યમ વૃક્ષ રે ' રૂડી રીતથી રક્ષાયલું.
સમજ્યાથી એ સિદ્ધાંત સહુને સ્વર્ગનો પથ હુંકડો,
પ્રભુ પાઠવે સૌ પ્રેમીને આ સ્વર્ગથી સંદેશડો.
મળતી નથી મહીમડળે ગૌદાનથી પણ જે ગતિ,
પણ માગી દે તે આવીને તમ આંગણે દીન સંતતિ;
તત્ તુલ્ય તૃપ્તિ ન દઈ શકે કદી દેવગૃહનો દીવડો,
પ્રભુ પાઠવે સૌ પ્રેમીને આ સ્વર્ગથી સંદેશડો.
ઉપકારી યાત્રુ અનાથ પર કુળવાનનું એ કર્મ છે,
દીન દુખળોને પોષવા ધનવાનનો એ ધર્મ છે.
કરી જાય જે એ કરજથી ફિટકાર તેને શીર ખડો,
પ્રભુ પાઠવે સૌ પ્રેમીને આ સ્વર્ગથી સંદેશડો.
મધુમાંથી મક્ક નહીં તો મુઠી પણ દુનમાં જે ઘઈ શકે,
સંભાળનાર ન સહજના પણ એકના જે ઘઈ શકે;
પ્રભુ તો ગણી લે પૂણું, દિલ યદ્વા ધરી દો દોકડો,
પ્રભુ પાઠવે સૌ પ્રેમીને આ સ્વર્ગથી સંદેશડો.
દીન જનની ધરજે દાઝ લીલ નિજ દૃષ્ટિમાં ધરજે દયા,
અમરીષ મુવ પ્રહલાદ એ રીત કીર્તિ અત્ર કરી ગયા;
શિશુ આશિષે સહુ સિદ્ધિ છે અહતાં પછાતજ દો પડો,

* 'સંદેશડો' શબ્દ અમને પ્રિય નથી, પણ કવિતાના ભાવ અમને
સ્મિતર દોવાથી આ કાવ્ય પ્રકટ કર્યું છે. તાંત્રી.

પ્રભુ પાડવે સૌ પ્રેમીને આ સ્વર્ગથી મહેલો.
 મળવાનું નથી વાતો ક્યેં વિત્ત વાપર્યે મળવાનું છે.
 મતલબી ધરો તો નર્ક નકી આ મૃત્યુ પછી મળવાનું છે.
 જન માત્રને એ જવાબ દે કવિ ભાષણકર રોકડો,
 પ્રભુ પાડવે સૌ પ્રેમીને આ સ્વર્ગથી મહેલો.

પ્રાણરક્ત આપવાનું. } કવિ ભાષણકર (વિ. વિદ્યારામ પંડિત
 માવનારીશ મુખાલ્લ

“ નાની ! એ નાની ! ભગી કે નહીં ? હા, હા, ” એવા મોડા મહેલો
 અવાજથી દીપર દેરાજીને જગાડવાના નિમિત્તે પુકાર કર્યો. સાત વીલી ૧૫ ઘોળ છ
 કાટ્યો ન હતા. નહિ અંધાર કે નહીં અજવાળું. નહીં સાતમાં કે નહીં દીપરો એ
 સમયે કોચાઓના ડા ડા થી ગામની સીમો જાગી રહી હતી. પોતે ભગી ભગી
 કોચીને જગાડતી. ચહેરાના ચોખમાં તરબોળ થયેલી પાકિયાઓ ! તમે જાણો કે
 આ એક ખીલને જગાડવાની અડતને સમજી શકશો નહીં. સાતના રિયાતે એ
 દીવરના હાથવા સાથે તમારે સેવા દેવાનું થું છે ! આખી દુનીયાના સ્થાન
 અવાજ કીંતે મળું ફાળી પડે તમે કેમ સહીશો તમારે કોઈકની મોં
 થી ! ભયારે કંઈક નથી કંઈક. જે દિવસે કોઈકી પુણ્યોને આજીવંતો રહી જ
 તે દિવસે તે પોતાને મનાજી કે જે જાણે છે તે જાણે છે.

કોઇ સ્વપ્ને. પણ વિચાર લાવે તો તેને મનુષ્યના રૂપમાં કેવળ ગદ્યેડોજ સમજવો જોઇએ. નહીં નહીં સહેરની શોખીન ભગિનીઓ! ન માટે તો તમારી વિશ્વાસી બહેનો પાસેથી જે નાચ નંખરા તમે મેળવ્યા છે તેનાથીજ પતિરામોને પ્રસન્ન રાખ્યા કરવા, અને કોઇ કોઇ વખત હીરદીરીયાની જે જે શીર્ષા પર પડી જાય તેનું દુર્લભ તરંગ સ્પર્શ એને પહેલાં વાળ્યા હોયો.

જેઠાણીએ દેરાણીને બેલાવી. એકચર બે વાર ત્રણવારનું “ઉઠ ઉઠ” બ્યારે બ્યારે ગયું, ત્યારે ધીરેથી સાંકળ ખખડાવતી જેઠાણી બોલી “કેમ આજે કંઈ પતિદેવ ઘેરે આવ્યાથી ભારી, યદ્યપિ એ કે શું? આટલું યતાં પણ જેને બેલાવવાને માટે પ્રયત્ન થયો હતો તે તો નહોતો બોલી. પરંતુ એક ખીજેજ અનાજ આવ્યો. “કેમ જુમ શું કરવા માયાં કરો છો?” અવાજ દેરાણીનો નહોતો પણ શીમાન દીવરજીનો હતો. જરા મથકોડાતી બોળાઈ બોલી, “નહીં જુમ નહીં મારો” ચાલ અટપટ હઠીપડ રે નાની.”

દીવર—કેમ જરાવાર પણ નિરાંતે સુવા દેવો નથી. એને તો મેંજ જરા કામમાં રોજી રાખી છે.

બોળાઈ—તે તો મને ખબર છે. તમેજ રોજી રાખો છો, તે તમે નહીં તો ખીજે કોઈ આવીને રોજી શકવાનો હતો? તમારે સુવું હોય તો સુઓને મજાથી પગપસારીને, હું ક્યાં ના પાડું છું. પણ મારી દેરાણીને રોજી રાખવાનો દ્રવે તમને શી હક. દ્રવે તો દીવસ થયો એટલે એના પર અમારો દક્ષ થયો, ચાલો જોડો એને, ચાલ નાની! બદાર આવ તો”

નાની ધીરેથી સાંકળ બેલી ધીરેથી બાજીને અલગ કરી બદાર આવી. જેઠાણી બોલી, “જો સૂયું નારાયણ ઉગવાની તૈયારી તો વખત યદ્યપિ થયો છે. આપણા જેવાને આટલા પંખત ‘સુધી પડી રહેવું’ ચાત્રે ખરું કે? અરે પણ આમ છું રોજે શું કરવા? મારી છે કે શું?

નાનીએ માથું હલાવીને સમજાવી દીધું કે મારી નથી. જેઠાણી દેરાણીની રજાથી સુઝને લાલ ચપટી આંખોમાંથી સરતી મોટી આંખધારને લુગડાના છેડાથી સાફ કરતી બોલી, “ચાલ, બહેલી ચાલ, ધરનાં સાંકેડને જાગવાનો વખત યદ્યપિ થયો છે. એ મોટા ધમકાવવાવાળા, મોટા માગવાવાળા, જેકું તો ખરી એનામાં કેટલુંએક પાણી છે તે આજે એની હું ખુબ સરખી ખબર લંછણ અને દેખડાવી આપીશ કે મારામાં પણ કેટલું પાણી છે. બન્નેએ ચાલવા માંડ્યું. આંગણનાં નેવાણામાં મુકેલા જળથી ભરેલા પીતળના લોટાઓમાંથી અકેકા ઉપોડી, અંધીરને ખબર નહીં પડે એવાં હલકાં પમણાંથી પણ ધજીજ ત્વરાથી ચાલતી ને બન્ને હળુને અંધારું છે તે પહેલાં ઘેર પાછા પથ આવી પહોંચી પછી ધર કામમાં રોકાયાં. એ ધર કામની વાત સંભળીને અમારી ચહેરી ભગિનીએને કદાચ બેહોશ થઈ જશે. લોટ દળવો, કંઠોળની દાળ કરવી, મોટાં મોટાં આંગણાંએ ઝાંડીને સાફ કરવાં, રાતના સુવાના આટલાઓ આડા કરવા, ઉપરના બીજાનાંએ ઉંચડી ઉંચડીને ઝાંટકવાં, ધરની પરસાળો તેમજ ધર આગળના એસારો છાણ મરોડાંથી લીધવા, કાંસા પીતળના વાસણો, ત્રાંખાના ધડાઓ અને લોટાંની રેલ સુઢાં ધસીને અળવણી પચાસ હાથ ઉડાં કુવામાંથી પાણી બેચો તે વાસણો ધોવાં, હોદરાઓને દિશાપાણીથી સાફ કરવાં તેથી જરા મોટાં હોય તેને નહવડાવી ધોવડાવી તેમનો નિયમ સરને નાસ્તો પાણી કરાવી, કપડાં લતાં પહેરાવી,

આની સાફી દેવાને તૈયાર છે. પિદ્ધાન હેતુને લાંબા નાની ઉમરનો બાળક અસ્થિતક જન્મેજય સર્પ યત્રમાં વૃદ્ધ અસ્થિતોને પણ “મેટા” કહીને બોલાવતો હતો. કુન્દેત્રમાં જઈ ખૂબ સંસ્કૃત બહેલો એક વેદાન શાસ્ત્રી પોતાના મૂખ કાઢીને “મેટા” કહેતો હતો. નહીં મોટાભાઈને ફક્ત મારા કરતાં બે પાંચ વરસ પહેલાં જન્મવાના કારણસર માન આપવાની જરૂર નથી. હા જો તે સારો અંગ્રેજી બહેલો હોય, ‘જો બી. એ. કે એમ. એ. એલ. એલ. બી. પાસ હોય. તો તે બધે તે માનની આશા રાખે. પણ જો એક સાધારણ કારકુન, મશિકાના રથાનપર મશિકા બનાવવાવાળો જેના નામ માત્રથી પણ તાંબીયત બગડી આવે છે જો અંગ્રેજી રાજ્યના નિતાનત દબોના જીવરૂપ ઓશીસરોના છુટની ઠોકરો ખાવતો માટેજ જન્મ્યા છે અને કુતરાં બીલાડાંની માફક કોઈ પણ મોટું કામ કર્યાં શિવાય ખાંધ પીધ, એક દીવસ દાત કાઢી પાડી મરી જવાનાં છે, એવા નિર્બલ મૃજિત, કલકરૂપ મનુષ્ય બહે ને મોટાભાઈ કેમ નહીં હોય. પણ મારા સમાન ઇન્દર મીઝાંટ કલાસમાં બચ્ચતા વધાર્યોના જેટલું કદી માન મેળવી શકતો નથી. આપો ભાવ મનસુખરામના મનમાં મહાસુખરામને માટે પેદા થયો.

(૬)

વખતસર કોઈ કોઈ આવીને મહાસુખને કહણું કે “તમારો મનસુખ બહુજ મગરૂર થવા લાગ્યો છે. તમને કંઈ માલમ નથી પડતું.” ફક્ત ‘માયું’ બોલાવ્યા ઉપરાંત મહાસુખરામ એને માટે બીજો કશો ઉત્તર વાળતા નહીં મહાસુખરામના આખો કંઈ કમતેજ નહતી. જે વાત પ્રસંગ ઉપજ જાવ સાબળી-સવાળાઆ કદ્યા શકે, તેવી વાત રાતદીવસ જતો સાંભળતા સમજી નહીં શકે, અટકી કમઅકલ મહાસુખરામ ન હતો છતાં પણ બે વખત જન્મવાનું તૈયાર કરી યત્નપૂર્વક અવગ્રાવણું અન ખરાં પ્રેમયા પૂર્વવત આદર અને પ્રેમનો વર્તાવ બધ કરી મહાસુખરામ કદી મનસુખને એક બોલ ખોજવાણ કહેતા નહીં. આનાથી કોઈ સમજદાર પકડ બલે એમ સમજી લે કે દુદ્ધથી વધારે પ્રેમન લાંબી કંઈપણ ધાક રાખવાના કમખરી તથા અવકુશને લાંબે મહાસુખરામ જતેજ નાનાકાન જગાડે છે. પણ મહાસુખરામ સમજતા કે વળા પાછાના પ્રવલન અટકાવવા માટે અનિરય પ્રવલનની જરૂર છે. ફક્ત નામના પ્રવલનથી આ પ્રવાણું જરૂર ઘટવાન બહેલે વધે છે. મહાસુખરામ પોતા તરફના નાનાલાઈના રાજના વધતી જતા અમદા જોઈ જાગર સમજતા હતા કે જે ઘી આગને વધારવાવાળું છે. તજ ઘી આગને કદી પણ જુઝારી શકવાનું નથી. કું કે જે મનસુખને ધૂણાપાત્ર છું. તે જો મનસુખને ધમગાવે તો તેનું પરિણામ ઉત્કટ આવ્યા વગર રહેશે નહીં. અટલા માટે કરી તરતજ વોડફોડ કરી નાખવા કરતા ચાલે લા સુધી નકાવી રાખવાની ઝાઝા રીત મહાસુખરામના મનને કીક લાગતી. આનોજ સ્થિતિમાં પણ ચાલે લા સુધી ચલાવ્યા કરવાથી નિલ બગડતા જતા મનસુખના નિચારને અચાનક કોઈ દિવસ પણ ધકકા લાગી જઈ રસ્તે આવી જવાનાં પણ કંઈકે આશા મહાસુખરામને હતી.

મનસુખ ન મુલાઈ લાગ્યા સિવાય આનંદાલના દગળું રોજગારીશિક્ષણ આપવાનો ક્ષીર્ન કોઈ રસ્તો નહોતો મુલાઈમાં લાવવાથી કુસંગના પ્રસાવમાં પડી જઈ બગડાની ધારતી પણ વિશ્વ હતી. તથાપ મનસુખના બાગ ઉપર આધાર રાખી તેને શિક્ષણ સંપાદન કરવાની જગ્યા મુખની નિલ વધતી જતી રાજનીમાં લાવવાના પડ્યો. ઉમર અને વધા

વધવાની સાથે મનસુખની ગતિ સર્વત્ર વધવા લાગી, નાનપણમાં પૂન પાડ આદિનો જે અભ્યાસ કરાવ્યો હતો તે આજકાલના વિદ્વાન કહેવાતનાઓમાં નહીં એતાં મનસુખ વિચારવા લાગ્યો કે આ બધું પણ મોટા ભાઈની માફક થોડું ભણેલાં અને નિરક્ષર ગમારોની બેવકુશીનું જ ધર્તીંગ છે. થોડું ભણવાને લીધે મોટા ભાઈપરની લડિત ઉઠી જવાની સાથેજ થોડું ભણેલા મોટા ભાઈના આચાર વ્યવહાર પણ મનસુખની કૃપા અને ભક્તિમાં ટકી રહી શક્યા નહીં; ભણવાની અગણિત પુસ્તકો વાંચવાની જરૂર આવી અભક્તિની ચીજોને ક્રમશઃ છોડાવવા લાગી, મોટા ભાઈની ભક્તિથી બચેલો અને તેના આચાર વિચારથી છુટો થયેલો મનસુખ પોતે જોને મોટા માનતા હતો તે મોટાએના જેવી વિદ્યામાં પોતાને આગળ વધતો જોઈ પોતાનીજ બરાધથી રંગાવા લાગ્યો. પોતાના વિચારના પોતાના વડિલોની વાત સાંભળી સાંભળીને 'આએને' પણ પોતાની મજાકનું શિક્ષણ આપવા પ્રત્યક્ષ પ્રયોજન મનસુખને સુઝવા લાગ્યું, એની સાથેજ પોતાની જીને ભણાવી ગણાવી પોતાના જેવી બનાવી દેવાની પ્રબલ ઇચ્છા એને થવા લાગી.

ભણેલી ગણેલી જીએ જે સ્વતંત્રતાથી બગીમાં બેસીને હવા ખાવા જાય છે, તેની માફક પોતાની જીને સાથે વિચરવાની પ્રબળ ઇચ્છા મનસુખને પણ થવા લાગી, અહા "ગડેન" પહેરવાથી જીએનું સૌંદર્ય કેવું ખીલી નીકળે છે ?

મુગંધી ચીજોનો પમરાટ અને પુલના ચણગારથી તેઓ કેવી મનોહારિણી બની જાય છે ! મનસુખના મનમાં પોતાની જીને પણ એવી બનાવી દેવાની વાસનાના આગ નિરંતર સળગાવા લાગી. પતિવ્રતા તો તેજ છે કે જે જી પતિના મનની વાત સમજી તેવોજ વર્તાવ રાખે, બહારથી જેઓ ઘરમાં આવે તેવીજ દોડીને સામે આવે હસી હસીને વાતો કરી મારું મન ભરપૂર પ્રફુલ્લતાથી ભરી દે. હું કપડાં ઉતારું તો તેમાં પણ મને કંઈ નહીં ને કંઈ મદદ કરે, જ્યાં સુધી હું ઘરમાં રહું ત્યાં સુધી મારીજ જગતમાં બેસી રહે. જ્યારે હું બોજન કરવા બેસું તે વખતે તે પંજો હલાવ્યા કરે, અને આ ખાઓ, પેડું ખાઓ કહીને મને ઠીક રીતે બોજન કરવામાં મદદ કરે. આ પ્રકારે મારા સુખની વ્યવસ્થા કરવા સિવાય એને માટે નિરંતરનું કાંઈ બીજું કામજ નથી. મારી જીને બીજા સાથે શું મતલબ? તેતો બાહ્યની માફક મૂર્ખ પતિની પત્ની નથી કે ગૃહસ્થના ઘરની વીણીની જંગળમાં પડી રહી મૂળ પતિની બગવામાં દાખર રહેવાનું કામ સુધી જાય? જીવનના આવા ઉચ્ચ ખ્યાલોની સમજ મોટાભાઈની સમજમાં આવી શકવાનીજ નથી. આવે, ક્યાંથી? એ બધાજ શું છે ? ઉચ્ચ જીવનનો પતો મેળવ્યા સિવાય કાંઈ ઉચું સુખ મેળવી શકતું નથી. મોટાભાઈને જરા જરા વાતમાં હસીને આનંદ માનતા જોઈ મારો જીવ ખળી જાય છે. ઘેર જાય તો બાહ્ય સાથે પુરું એમને મગવાનું પણ થતું નથી. હું કહીએ તો મૂર્ખતાનું જીવન પસંદ પણ કરવાનો નથી, અને બાહ્યના જેવી મારી જીને થવા પણ દેવાનો નથી. સાથીઓની સાથે ફરતો તેમની વાતો સાંભળતો અને મુનઘના તરેહ તરેહના દંગ જોતો મનસુખ પોતાના દામપલ જીવનને આવી રીતે બનાવી દેવાનો અનુરાગી થયો હતો, અને તેટલા મારેજ આ વખતે મહેવારની રજામાં મોટાભાઈની સાથે ઘેર આવી મનસુખ પોતાની પત્નીને પોતાની મરજી

માફકતી તાલીમ આપવા લાગ્યો. સારી રાત્રી જે દિશાએ ચાલ્યું હતું તેમાં સવારના પહેર-
મા, ભાલીએ આવીને જે વાંધો નાંખ્યો તેથી મનસુખ સીંગણને રાખ થઇ ગયો.

પોતાની ઓ ભાલીની સાથે ચાલી ગઇ તેથી મનસુખ, મનમાં મનમાં ધૂંધવાતો.
વિચારવા લાગ્યો કે ભાલીના છુરા સંઘથી મારી ઓ પુરી બમડી ચુકા છે. હવે અધિક
નહી બગડે એવા બદામસ્ત જરૂર કરવા જોઇએ. નહીં તો મારી છાંદગીના સઘળાં
સુખનો નાશ થઇ જશે. જાસ, આ વખત મુંઝવે ગયો કે તરતજ કોઇ રકુલમાં
માસ્તરની નોકરી શોધી કઢાડીશ અને નોકરી કરતાં કરતાંજ કમસા, ઇન્ટર, પી. એ.
આનો પરીક્ષા પાસ કરીશ, એને હવે અઢીઆ રહેવા દેવી નહીં, હવે તો સાથેજ રાખીને
તૈયાર કરવી પડશે. તો પણ જેટલાં દિવસ હજી આ રસ્તો ચેતાં વાર થાય. એટલા દીવસમાં
એ વધારે નહીં બગડે એને માટે ખુબ ધમકાવીને અને ભાલીને પણ કડવું પાછને આ.
વખત જવું પડશે. ભાલીને શું શું કડવું પીવડાવવું પડશે, એનો વિચાર કરતો આખો
રાત જાગતો રહેતો મનસુખ નિદ્રાધિન થયો.

જેઠાણીએ દિવસનું ધરકામ કરતાં કરતાંજ દેરાણી પાસેથી વિચરણની રાતની વાતનો
બેઠ જાણી લીધો. એક વખત પતિને બોલાવીને પણ કંઈક વાતો કરી; ઓ બોલી “ પોતાની
સાથે રાખ્યા છતાં પણ ભાષને બગાડી મુક્યો ને ?

પતિ—તે કેમ જાણ્યું ? તને કેણે કહ્યું ?

ઓ—તમારી ઓમાં એટલી થોડી અછલ પણ નહીં હોતે તો. પછી આ તમારા
ચંદ્રચાંદ્રમના ખટલાને કેમ સમાવતે ? તમારા ભાષને બગાડવાનું મળ્યા કારણ તો, એજ છે.
કે તે તમારું કહેલું કંઈક સાંભળતોજ નથી. કેમ મેં કહ્યું છે, તે ખરું છે ને ? કેમ ચૂપ
કેમ થઇ ગયા ?

પતિ—ચૂપ કંઈ અમથો નથી થયે. તારી અગાધ જ્યોતિષ વિદ્યાથી તાબુખ થઇ
ચૂપ થઇ ગયો છું. રામ રામ જોડીજ મહારાજ જરા કૃપા કરીને એટલું તો કહેા કે આ
વખતે મને છોકરો થશે કે છોકરી ?

ઓ—અઢાઢા. તમારી તો લુલીજ બહુ વધી પડી છે. કાણ, જાણે શું જોઇને કાઢી
ગયા છે, તમારીએ ખજર લેતો પડશે. પણ આજ પહેલા નંબરના આસામીને કાઢ
કરવો છે, જેલે તમારા ભાષણને કેવી કરામત દેખાડે છે તે, સીધાવા; હવે સીધાવવું
હોય તો આપને.

પતિ—ફક્તિલાના લાલચુ બાઝણુ ખાલી હાથે સીધાવવાનું જાણતાજ નથી.

પણ સીધાવવુંજ પડ્યું. ફક્તિલાની રકઝક રાત્ર થાય તે પહેલાં, તો કાતાજીદીતા
બન્નેને આધું પાછું થવું પડ્યું. “કાઝજાક ? શુકલજી મહારાજ મળવા આવ્યા છે.” કહેતો
કહેતો મહાસુખરામનો પંચ વધેનો નાનો જાળક લઈ આવી પહોંચ્યો. પ્રસન્નમુખી જેઠાણી
બન્ને દેરાણી ધરકામ પુરું કરી સુઠી છે. છોકરાંની મા જેઠાણી દરેક કામમાં દેરાણી તરફથી
ધણીજ રાહત મેળવી છતાં પણ હદ ઉપરાંત કામનો. બોલે દેરાણી પર પડવા દેતી નહીં.
તે મનમાં વિચારતી કે એના આવ્યા પહેલાં સઘળું કામ હું એકલીજ કરી લેતી હતી. તો
હવે એ જેટલું સમાલી લઇ સહે તેટલુંજ બહુ છે. જેમ જેમ મોટી થતી જશે, તેમ તેમ

કામ ઉપાડી શિતી જશે. હાલને હાલ એકદમ કામનો બોળે નાખવાથી તે કામ ખરેખર કરી શકશે ને નહીં. મારી સાથે બહેન જેવો વર્તાવ રહેશે. આવો વિચાર નહીં રાખવાવાધી અકકસ વિનાની ઓછો ધરને સુખ અને સતોવના સ્થાન બદલે દુઃખ અને હવ બાળવાનો જવાણામુખી રૂપ બનાવી મુકે છે. કામ કરવાની પણ રીતદોષ છે. આપણે વર્તવજ એવો હોવો જોઈએ કે સામાન્ય માણસને બેસી રહેતાં શરમજ લાગે સામું માણસ પેતાના-ધરતું 'પોતાનું' ધારીને કામ કરે. એવો બનાવ હોવો જોઈએ. ગરીબ માથાપની છોકરી અને ગરીબ માથાપને ત્યાં જ ગૃહસ્થાશ્રમની સાચી કેળવણી પામેલી જેઠાણી સાસુ-સસરાનો સુખ અને સ્વાસ્થ્યભર્યો ગૃહસંસાર જોઈ શિક્ષણ પામેલી જેઠાણી ધાર્મિક અને હૃદયવાન પતિના સંસર્ગથી પતિની સાચી સહભાગિની બનેલી જેઠાણી અને પેતાના બાળકે તરફ કોમળ વાત્સલ્ય રાખતાં થીજેલી જેઠાણી પોતાની દેરાણી પાસે જરી વધારે તેમ નહીં ઓછું કામ લેતી તેને પણ ગૃહસંસારની કેળવણીમાં આગળ વધારી રહી છે. પ્રેમ અર્થે સામે પ્રેમ મેળવી રહી છે. બન્નેના મધુર હૃદયોના મધુરતાનું વિતરણ બન્નેના કર્મભય હવનની કર્મથીલ હાથેને શાકવા નહીં દેતાં મુખોને નિરંતર મધુરું હાસ્યથી રંગેલું રાખે છે.

કર્મ પરંપરાની વચમાં મધુર હૃદયના માધુર્યને સ્થિર રાખીને ઓછોને કર્મકુશળ અને હૃદયવતી બનાવવાવળી હિંદુશિક્ષણની આ નિર્મળ, નિર્દોષ અને સુંદર રીત છે. આપણા જે વિદ્યાસાગરો આજકાલ ઓછોને પુસ્તકીય શિક્ષણ અપાવીને શબ્દોચ્ચારણનું હવણ થઈ બનાવવાને માટે કમર કસીને તેપર યષ્ટ ગયા છે. તેઓએ આપણી સી સમાજની કર્મકુશળતા અને હૃદયવતી સ્થિર રહેશે કે નહીં તેને માટે પણ વિચાર કીધો છે ખરો કે ? યાદ રાખવું કે જેઠાણી અને દેરાણીનું જે નિઃકર્મ ઉપર બતાવ્યું છે. તેમાંનું એક પણ ઓછું થવાનું નથી. યાદ રાખવું કે એમાંનું એક પણ કામ નહીં યષ્ટ સક્રિયથી કે ગગડવાથી ગૃહસંસારનો સુખનો તાર તુટી જશે. યાદ રાખવું કે આપણા હાલના કેળવણીના સુવાનો જેવી રીતે પોતાની ઓને પોતાની ઈન્દ્રિય લોહપતાનું કેવળ રમકડું બનાવવા માંગે છે તેવું રમકડું અમારી પુત્રીઓ યર્ષ શકશે નહીં. યાદ રાખવું કે હિન્દુ રમણી કેવળ પોતાના પતિની ઓ માત્ર નથી તે તેના સાસુ સસરાની પુત્રી પ્રણ છે તે પોતાના કીવર નણક, દેરાણી જેઠાણીની બહેન પણ છે, તે પોતાના બાળકોની માતા પણ છે. આથી જણાશે કે ઓના પતિનું મૃત્યુ થતાં કેટલાએ ગાદા પ્રેમ સંબંધમાંથી ફક્ત એક સંબંધ ટુટે છે. એટલા માટે જ બપોરે આપણે કન્યાદાન કરીએ છીએ ત્યારે મુરોપીયનોની માફક ફક્ત વરને જ નહીં જોતાં આપણે આપણી પાકી શુદ્ધિથી વરના ધરની અણુએ અણુની તપાસ કરીએ છીએ. વરના માથાપ કેવો છે. વરના માંઠ, કાઠ, કાંઈની પ્રવૃત્તિ કેવી છે એ સર્વેની તપાસ કર્યા પછી જ આપણે વરને પસંદ કરીએ છીએ. એટલા માટે જ પુત્રીને એવો આશીર્વાદ આપવામાં આવે છે કે મુવ નક્કર જેવું આકાશમાં અચળ છે તેવી જ રીતે તું (પતિમાં નહીં પણ) પણ પતિકુળમાં અચળ થા. યાદ રાખવું તમારા પ્રવલ્નથી આ સર્વે આવશ્યક વાતોમાંથી કાઢીની જડ ટુંટી બધ નહીં.

ઉપર કહી ગયા છીએ કે જેઠાણી અને દેરાણી બંને પર સુધીનું કાપ પુરું કરી મુકી છે, આને દેરાણીને જેઠાણીએ જોત જાતની મીઠી મીઠી વાતોથી ખુશ કરી મુકી છે. કારણ

સર ફીરોજશા મહેતા આજ આ સંસારમાં નથી.

‘છિદ્રેષ્વતર્થા’ ઘણી ભવન્તિ’ એ કહાણી અભાગી ભારતપર આજે ચરિતાર્થ થઈ રહી છે. હજી ભારત હિતૈષી સર હેનરી કોટનનાં શોકનાં આંસુ પૂરેપૂરાં લાગ્યા નથી, તેના શોકના અક્ષરો હજી પૂરેપૂરાં સુકાયા નથી, તેવામાં આ ધીન્ને પ્રબળ આઘાત ! ‘કોણ બાણે, આ હતભાગી ભારતના ભાગ્યમાં શું લખ્યું હશે?’ જે વખતે દેશમાં ભારતના હિતૈષી, ભારતના સપૂત-ભારતના યોગ્ય પુરોધાની આવશ્યકતા છે, તે સમયે એક એક કરી અકેકથી અહતાં બહુ મૂંઝવે રતો ભારતથી અલગ થતાં બધા છે.

બાબૂ ગંગાપ્રસાદ વર્મા, ડૉક્ટર શતીશચંદ્ર, અને મિ. ગોખલેના વિયોગના આઘાતની ભારતને હજી મૂંઝાં વળી નથી, તેવામાં આ પ્રબળ આઘાત લાગ્યો છે. નવ વર્ષ ઉપર એક વખતે એક માસમાં જેવી રીતે હળદ્યુ. સી. બેનરજી, બદરદીન તૈયબજી, તથા આનંદમોહન ધાસ જેવા ત્રણ મહોને ભારત સેવક નેશનલ કોંગ્રેસના પ્રમુખોનું એક ખીલાની પછી, જલદી જલદી ભારતથી અલગ થવાનું દુઃખ ભારતવાસીઓને સહન કરવું પડ્યું હતું, તેવોજ અથવા તેથીજે અધિક દુઃખ વિદારક વખત અત્યારે ઉપસ્થિત છે.

હજી મિ. ગોખાલ કૃષ્ણ ગોખલેના વિયોગને દશ મહોના થયા નહીં એવામાં સર હેનરી કોટનના શોક સમાચાર સાંભળવા પડ્યા, અને બંને હાથથી પાતા કરતાં સર ફીરોજશાહ મહેતાના વિરહનો ઘોર વજ્રઘાત બેસી ટોપી સીવી રહી છે જરા ફીરોજશાહ મહેતાની અવસ્થા અત્યારે ૭૦ વર્ષની બેસી ટોપી સીવી રહી છે જરા ફીરોજશાહ મહેતાની અવસ્થા અત્યારે ૭૦ વર્ષની નીચે એક ખીલાડી સુધ રહી તિશય હાનિકર્તા છે. આ સમયે ભારતને પાપક વણી રહી છે. દરેક ચીજ છેલ્લી, તે સંભાળવું આપણે ઘણું મુશ્કેલ પડશે. જાતોજાતે પણ જાગતો મનમુખ અતેનરજી અને મહેતા એ ત્રણે સર્વને માનનીય એક સાથે જો દાખલ વજ્રઘાત : કોઈ જઈ શકવા સમય નહતું. ઇ. સ. વધારે આશ્ચર્ય ચકિત નહીં કરી શકે. યુગ થનાર હતા. ભારતનું દુર્ભાગ્યે તે

હું ! મોટાભાઈ બી. એ. પાસ. એમને રવાને સર ફીરોજશાહ મહેતા પુનઃપાઠી બંધાય અને અલગ નક્કી પ્રમુખ નીમ્યા. તેમણે એ કાર્ય એવી છું. મનસખના સુકા પડી ગયા હતા આશ્ચર્ય સાથે વાહ વાહ કેવી પડી. “ભાઈ ! મોટાભાઈ બી. એ. પાસ છે. યરે તુરતજ કહું હતું” “મહેતા સુવણ” “મહેતા આજ આ સંસારમાં નથી.”

હાય એવા દેખાવ કરી બાબી બોલી,

સર શ્રીરાજશાહ મહેતાનો જન્મ ઇ. સ. ૧૮૪૫ના આગષ્ઠમાં થયો હતો. સ્કુલ અને કોલેજોમાં તેમની શુદ્ધિનો ચમત્કાર જોઈ તેમના અધ્યાપક વિસ્મિત થતા હતા. ૧૯ વર્ષની અંદર તેઓ M. A. થઈ ચૂક્યા હતા, ત્યાર બાદ તેઓ વિલાયત ગયા. ત્યાં રબરબુ. સી. એનરજી સાથે રહી બારિસ્ટર થયા. એ ઉભય મિત્રો ત્યાં દેશભક્ત દાદાભાઈ નવરોજીની સલાહ પ્રમાણે આલતા હતા. દાદાભાઈને દેશ સેવા કરતાં ઘણો વખત થયો હતો, તેનું જ અનુકરણ સર શ્રીરાજશાહે કર્યું હતું.

વિલાયતથી બેરિસ્ટર થઈ સર શ્રીરાજશાહ ઇ. સ. ૧૮૬૪માં ભારતમાં આવ્યા. અહીં આવી જીવન પર્યંત એમણે દેશ સેવા કરવામાં જ પોતાનું કર્તવ્ય માન્યું છે. ગુંબાઈની મ્યુનિસિપાલિટિના પોતે ૪૫ વર્ષ સુધી મેયર રહ્યા હતા તેમજ ગુંબાઈ કોરપોરેશનનું ભારતમાં અગ્રસ્થાન એમને જ આભારી છે, ચાર વાર તેના પ્રમુખ થયા હતા. ગુંબાઈની મ્યુનિસિપાલિટિમાં મહેતાની સરખામણી વિલાયતના ઉદાર પક્ષના મિ. બ્લેકરન સાથે સ્વર્ગવાસી મિ. ગોખલેએ કરી હતી. ગુંબાઈના ગવર્નરની સભામાં મહેતા ૨૨ વર્ષ સુધી માનનીય મેમ્બર તરીકે પસંદગી પામ્યા હતા. ત્રણ વાર એઓ વાઇસરાયની ધારાસભાના સભ્ય તરીકે પસંદગી પામ્યા હતા. પરંતુ પછીથી ઇ. સ. ૧૯૦૧માં મિ. ગોખલેને માટે ભારતીય ટ્રેડિંગના પદનું એમણે રાજીનામું આપ્યું. આ કેટલી ઉદારતા! કેવળ માનાવિલાસ માટે મ્યુનિસિપાલિટિ, ધારાસભા વગેરે સ્થળે સભ્ય થનારાઓને આમાંથી શિક્ષા લેવી ઘટે છે.

૧૫નામાં ઇ. સ. ૧૮૯૨માં ભરાયેલી ગુંબાઈની પ્રાંતીય કોન્ફરન્સના પ્રમુખ નીમાયા હતા. ઇ. સ. ૧૮૯૦માં કલકત્તામાં ભરાયેલી કોંગ્રેસના પ્રમુખ નીમાયા હતા. બે વાર કોંગ્રેસની સ્વાગત દારિણી સભાના પ્રમુખ નીમાયા હતા. આ પ્રમાણે દેશની પ્રબળ સેવા કરવા છતાં સરકારમાં પણ એમનું અધિક માન હતું. સરકારે ઇ. સ. ૧૮૯૪માં સી. આઇ. ઇ. અને ૧૯૦૪માં કે. સી. આઇ. ઇની પદવી એનાયત કરી હતી. આ પ્રમાણે દેશભક્ત અને રાજસન્માન પ્રાપ્ત ભારતના સૂપ્રમ, ગુંબાઈના વિના તાજના રાજા સર શ્રીરાજશાહ મહેતા ગઈ તા. ૦૫મી નવેમ્બરને દિવસે બાર વાગે આ સંસારને છોડી ગયા છે. ભારતને આ અતિ જરૂરને વખતે તેમના વિયોગથી બેશક અતિ પ્રબળ આઘાત લાગ્યો છે. ભગવાનને શુકરવું મંજુર છે, તે તેજ જાણે ! કોણ જાણે ! કદાચ તે ભારતના હિતને માટે ઈશ્વરે આવા યોગ્ય ભારતહિતૈવીઓને જોવાની પોતાની પાસે “ભારત દુઃખ મોચન કમિશન” બેસાડવું ધાધુ હોય ! નહિં તો આવા ભારતહિતૈવી મહાત્માઓના વિયોગ આ સંસારમાંથી આવા જરૂરને પ્રસંગે કદાપિ થાત નહિ !

વિવિધ વિષય.

એકસ-રેઝનો અમલદાર.

એકસરેઝ એક પ્રકારના કિરણોનું વૈજ્ઞાનિક નામ છે. ચિકિત્સા વગેરે ધણી કામો એની મદદથી થાય છે એ કિરણો મનુષ્યના શરીર ઉપર નાંખવાથી શરીરનું દાહપિંજર સારી રીતે જોષ શકાય છે. બંધ પેટીઓપર નાંખવાથી અંદરની સર્વ ચીજો એવી રીતે દેખાય છે, કે જાણે તે ચીજો કાચના શીશાની અંદરજ મુકેલી છે. રોગીના શરીરની અંદરની સ્થિતિ કેવી છે, અથવા ગોળી લાગતાં અંદર કયે ઠેકાણે ભરાય એકી છે, તે સહુ જાણવાને ડોક્ટરોને આ કિરણોથી ધણી મદદ મળે છે.

હાલમાં એક જર્મન વૈજ્ઞાનિક ધ્યાન પોતાના અનુભવથી સિદ્ધ કર્યું છે કે આ કિરણોથી જંતુઓ અથવા મનુષ્યના તંતુઓ ધણી ઝડપથી વધે છે. એક કીડા ઉપર રોજ સાં મિનિટ એ કિરણો નિર્ધારિત નાંખી દેતાં ત્રણ અઠવાડીયામાં તે કીડા તે જોતના કીડા કરતાં બમણાં મોટા થઈ ગયો. આ શોધ પૂર્ણતઃ સત્ય નીવડે તો અન્યને હાસ્ય પાત્ર થતાં બહુક મનુષ્યોને મારે એક રામબાણુ નરેશ તૈયાર થશે.

દીવાળી પર લક્ષ્મીજીનો તાર

પ્રિય ભારતી તારે ત્યાંથી વિદાય થઈ હું મુરોપમાં રહેતી હતી, પરંતુ કંઈ કારણોને લીધે મારે ત્યાંથી નાશવું પડ્યું છે. હાલ હું અમેરિકામાં, રહું છું. પરંતુ મારાં જૂના ધરતું મને વારંવાર સ્મરણ થયા કરવાથી દીવાળીમાં એ ધડીને માટે તમારે લાંબા આવી રહીશ પરંતુ જરૂર માદ રાખજો કે હું એ ધડીધીવંધારે જરાવાર પણ યોશી શકીશ નહિ.

લિ. તમારી પૂર્વ પરિચિત્તા લક્ષ્મી.

એનું પૂરું શિરનામું "મિસ લક્ષ્મી. C/o. મેસર્સ રામકેલર, કાર્નેગી, મોર્ગન એન્ડ કંપની. U. S. A. અમેરિકા.

મિ. કાર્નેગી આજ કુનીઆમાં સૌથી વિશેષ ધનિક ગણાય છે. એના જેટલું દ્રવ્ય આજ બીજો કોઈ સ્થળે નથી. એમણે એકવાર જોહર કંઈ હતું કે પ્રિંત સેકેડ હું ૨૫૦ પૌંડ ખરતું તો પણ મને મારા જીવન, દરમિયાન કથી દરકત નડે એમ નથી. આટલું દ્રવ્ય છતાં પણ હજી તેઓ ખતથી ધણી ક્યાં જાય છે પાંચ પૈસાની આગમકાની થતાં શેક બની આજસુ નિરૂપમી થઈ મોજ ઉડાવનારા લોકાતવાસીઓને આથી શિખામણુ લેવી ઘટે છે.

લોહ લક્ષક કીડાઓ.

પાશ્ચાત્ય વિજ્ઞાન વિશારદોએ આજ સુધીમાં અનેકાનેક જીવો સંબંધી શોધ જોળ કરી છે. હાલમાં એક અંગ્રેજ વૈજ્ઞાનિકે એવા જંતુ શોધી કાઢ્યાં છે કે જેઓ લોહાં જેવા સખત ધાતુની પણ ચટની કરી નાખે છે. એક નહેરમાંના લોહના નળમાંથી મિ. મમફોર્ડ કેટલાક કીડા એકઠા કરી તેની પરીક્ષા કરી.

જેથી જોવાયું કે વાલુની તેના પર કશી અસર થતી નથી. તેઓ પાણીમાં, જમીનમાં પણ જમીનની તદ્દન અંદરના ભાગમાં જમી સર્વત્ર લોહાનોજ ભક્ષ શોષ્યા કરે છે.

સગન આદત.

સર્વધર્મના નીતિનિયમો મુજબ કેમકે મરદ પોતાની સ્ત્રી જીવતાં બીજ સાથે સગન કરી શકે તે નથી. આવે પ્રતિબંધ હોવા છતાં પણ યુરોપ-અમેરીકામાં બહુ સગનની વિચિત્ર ઘટનાઓના હેવાલ આપણા સાંભળવામાં આવે છે. દક્ષિણ આફ્રિકાના એક ખેતર સ્ત્રી ડી બીસને પતિ દાઢમાં મરી ગયો છે. તે આ સ્ત્રીનો જો પતિ હતો. જોકે પતિથી મળી બીસને પોતાને જીવતાં મરેલાં મળી ૪૬ છોકરાં છોકરી તેમજ પોત્ર પ્રેત્રી, તથા દોહર-દોહિત્રી મળી ૨૭૦નો પરિવાર છે. બે પતિ કુંવારા તથા ચાર રડિલા હતા. જેમના પોતાના આગળનાં બાળ બચ્ચાં હતાં તે તે જુદાં.

કેટલાક દિવસ પર અમેરીકાની એક સ્ત્રી શરીરને બહુ સગનના અપરાધ માટે જેલમાં મોકલવામાં આવી છે. સ્ત્રીની ઉંમર ૨૭ વર્ષની હતી. ૧૭ વર્ષની ઉંમરમાં એના પ્રથમ વિવાહ થયો, ત્યારથી ૧૦ વર્ષની અંદર તે એણે ૧૨ પતિને ઉપભોગ કર્યો. તે સ્ત્રીએ અતિ બેપરવાંદપણે કેટલાં માત્ર એટલેજ જવાબ આપ્યો “ જે હો તે, મને સર્વ પતિથી સુખ મળ્યું છે ”

કેટલાક વર્ષની વાત છે કે રશીયામાં એક કુલીન ધરતી ધણી જાણેલી જાણેલી અને અતિ રૂપવાન સ્ત્રી એકી સાથે ઘણા સગન કરવાના અપરાધમાં રેશનીકાલની સગને પાત્રી સેમિરિયાના બહીરસ્તાનમાં મોકલી દેવામાં આવી હતી. તે સ્ત્રી સગન કરવા કરતાં આધિક લાભ ઉપર ખાસ ધ્યાન આપતી હતી. ૨૦ વાર તે પત્ની બની, અને તે વીસોનું દંપ્ત દરેક સદ તે બધા સાથે છુટા છડા કર્યાં. આપણા વેદ્યાસહચારી બાલિયો આવા બેનાવો જાણી કંઈ ધડા લેશે, એવી આશા છે.

પુરોના સંધર્મમાં સ્ત્રીઓને પણ સગન એવી વાતો જાહેર પડેલી છે. આ સર્વમાં સૌથી ઓછ એક વ્યક્તિ જોર્જવાઈજરે જેણે એ સર્વમાં પોતાના કુલીની દલ કરેલી છે. જેણી જાણ પ્રમાણે એનાથી વધારે ૯૭ કેમકે માલમ પડ્યું નથી. એને સગન કરવાની ખરેખર દેવ પડી ગઈ હતી. જોર્જવાઈજરે સહુ મળી ૧૦૦ સગન કરી ચુક્યા છે. એકવાર એક અઠવાડિયામાં આઠ સગન કર્યાં હતાં. વાસ્તવ રંગ દંગમાં મુખ અને લ પાક પાકિઓ, આતું અનુકરણ કરતાં બચે, એવી અમે પ્રભુ પાસે વાત્સના કરીએ છીએ.

સર્વથી ઓછ હોટલ.

અમેરીકાના ન્યૂયૉર્ક નગરમાં એક હોટલ તૈયાર થાય છે. જે હોટલ ફુનીઆની સર્વ હોટલથી મોટી થશે. એ હોટલમાં ૧૮૦૦ ઓરડાઓ બનાવવામાં આવનાર છે. અને એના ખર્ચ માટે રૂપિયા ચાર કરોડનો અંદાજ અધિકારીઓ આપ્યો છે.

છાતીના ધબકાર.

પ્રત્યેક વ્યક્તિની છાતીની ડાબી બાજુ એક એવી અવયવ છે, જે હમેશા ધબકે ધબકે થાય છે. તેને હૃદય કહે છે. ત્યારે એના આકારની સરખામણી એના ધબકારાની શક્તિ પર કરવામાં આવે તો એના અસ્તિત્વ માટે પણ સંદેહ થાય. એનું વજન કેવળ ૧૧ ગ્રામ છે. પ્રતિ દિન તે લગભગ ૧૨૦ દન જેટલું વજન એક કુટ ઉંચે ઉંચકી શકે છે. અર્થાત્ દરેક ૨૪ કલાકમાં સાધારણ હૃદયમાં ઉક્ત વજન ઉઠાવવાની શક્તિ હોય છે. પ્રત્યેક ધબકારે હૃદય ૧ ગ્રામ લોહી શરીરની રગોમાં પહોંચાડે છે. પોતાની નાડી પર આંગળી રાખતાં, જે

હવે સુરવરથ અથવા સામાન્ય દશમાં હોય તો નાડી એક મિનિટમાં ૭૦ વાર ચાલશે, અને પ્રત્યેક વખતે ૬ આંસ (૩ અધોળ) હોહી શરીરની રગોમાં ફેલાશે. આ અવયવ ૨૪ કલાકમાં ૧૦૦૮૦૦ વાર અર્થાત એક વર્ષમાં ૩૦૦૦૦૦૦૦ વાર ધડકે છે,

મનુષ્યના જીવનની સાધારણ અવધિ ૭૦ વર્ષ છે. જે દરમિયાન ધનકારાની સંખ્યા ૨૫૦૦૦૦૦૦૦૦ થશે. દરેક ધનકારામાં ૩ અધોળ હોહી શરીરની રગોમાં પહોંચે છે. અને દરેક મિનિટે ૭૦ ધનકારા થાય છે. એ દિસાએ એક મિનિટમાં પોષાત્રણુશેર ને બે અધોળ હોહી રગોમાં પહોંચે છે. અર્થાત એક વર્ષમાં એ લોહીનું વજન લગભગ ૨૭૧૮૫ શેર થયું. પક્ષીદ્વારા ગાયન વિદ્યાની કેળવણી.

પૂરેપૂરી એક પાઠશાળામાં છોકરાને ગાયન શીખવવાને માટે પક્ષીઓની ધણી મદદ લેવામાં આવે છે. ત્યારે ગાયનનો સમય થાય છે, ત્યારે પક્ષીઓ મધુર મધુર અવાજો બોલવાં મંડી જાય છે, અને આખો ઓરડો એટી ચીચીઆરીઓથી ગાણ ઉઠે છે. નાની ઉમરના બાળકો એ પક્ષીઓ સાથે એટી બોલીઓની તકલ કરી ગાવાં મંડે છે. આ પછુ જમાનાની એક બલિદારી છે ! કુદરતને પૂરેપૂરો ઉપયોગ કરવો અને સર્જિતતાની પ્રત્યેક બીજ કાઢને કોઇ પ્રકારે માણસના હિતને મારેજ છે એની સિદ્ધતા, આ શુદ્ધિવાદના જમાનાનો મહાન આશય છે !

આર્થાનાં વાળનાં વસ્ત્ર.

જનપતિઓએ માણસના માર્થના વાળના કપડાં બનાવવાં શરૂ કર્યા છે. જનપાનની સ્ત્રીઓના વાળ લાંબાં, મુંવાળાં, ચળકતાં, અને ચીવટ હોય છે. અમેરીકા અને ફ્રાન્સમાં એ વાળની ધણી સારી કદર થાય છે. એટલે એ વાળને રંગી રેશમની સાથે મેળવી શીટ વગેરે જાતનું કાપડ બનાવી વેચે છે. જે કાપડ એક મજના અમુક પૌંડે વેચાય છે. આ વાળનો વેપાર ધણી સારી રીતે ચાલે છે. ચાલે ઠીક છે. થેટની માફક સ્ત્રીઓના વાળની પણ ઠીક કદર થવા લાગી છે. સ્ત્રીઓના મેલા પ્રપત્ને વધતા પરંતુ નકામા જતા વાળનો આવો સદુપયોગ થતો જોઇ પાશ્ચાલ દેશના શુદ્ધિમતો પ્રતિ આશ્ચર્યસહ સન્માન ઉત્પન્ન થવા વિના રહેતું નથી. પ્રકીર્ણ.

સર્વે રથજે મળી પોરટની ટિકિટ એકવીસ હજાર કરતાં પણ વધારે જાતની છે. સત્તરમા સદામાં પુરૂષ પેલાની પત્ની અથવા છોકરાને ચૂંબન કરે એ ઇંગ્લેન્ડમાં ભારી શિક્ષા થવા જોવા સુઝેા ગયુતો. હવે બર મનુષ્યની મેદની વચ્ચે પણ એવા કુલથી કાઢને આશ્ચર્ય લાગતું નથી. અર્થેર દવે લાં એવો શિરસ્તો થઇ ગયો છે. ઉલટું આ પ્રમાણે છુબન ન લેનાર ગમારમાં ગણાય છે.

એક જર્મન કારીગરે એક વિલશણ ઘડીવાળ શોધી કાઢ્યું છે. તેણે ઘડીવાળ સાથે ફોનોગ્રાફની યોજના કરી છે. ઘડીવાલમાં ફોનોગ્રાફ મધુર અવાજથી ફટલા વાગ્યા તે બોલે છે.

એક ઉદરના જોડાંથી ત્રણ વર્ષમાં ત્રણ હજાર પ્રગ ઉત્પન્ન થાય છે.

નોવે દેશમાં પતિપત્ની બંને સાથે હોય તો દોઢગણા દરથી રહેવામાં મુસાફરી કરવા દે છે હિંદુસ્થાનની રહેવા કંપનીઓએ આવો સુધારો કરવો ઘટે છે.

ફનીઆના સુધરેલા દેશો પૈકી કેઈપણ કરતાં રશિયામાં ડોક્ટરોની સંખ્યા ધણી ઓછી છે.

અશકતાશ્રમની પહોંચ.

લેડી વિલ્ડન અશકતાશ્રમ—રામપુરા—મુરત.

મહેરબાન “સત્સંગ” પત્રના અધિપતિ સાહેબ,

નમ્રતાપૂર્વક સલામ સાથે વિદ્યાર્થિ જે સદરહુ આશ્રમમાં નીચે મુજબની મદદ દેશદાએક વીરપુરોએ મોકલવા કૃપા કરી તે એ. સેક્રટરી ડો. ડી. જે. એલબેલેસ્ટમ ધણા માન તથા આભારસહ સ્વીકારે છે. સ્વીકાર એકની અંદરની પહોંચ રચનાભાવથી લીધી નથી, પરંતુ તેમનો આભાર પણ એછો નથી.

તા. ૧ થી તા. ૩૧-૧૦-૧૫ સુધીમાં મળેલી મદદની યાદી.

૧-૦-૦ પારેખ ઇશ્વરલાલ પ્રાણીજીવનદાશ
વાડીફળીઆ રજુછેડદાશ વકીલની
શેરી.

૧-૦-૦ શા. વીજળીખણદાશ પરમાનંદદાશ
ની બોલમંદી કંટા.

૧-૦-૦ જમનાદાશ પ્રેમચંદની ધણીઆણી
નવાપરા.

૧-૦-૦ મહેરબાન એમ. એસ અડવાણી
સાહેબ તરફથી માસીક મદદ

૧-૦-૦-૦ શેઠ સોરાખજી રૂસ્તમજી સુના-
વાળા શંકર શેઠના દેશ પાસે તાલ-
દેવ મુંબઈ.

૧-૦-૦ શેઠ કેમસર નસરવાનજી સાહેર
નાનપરા.

૨-૦-૦ શેઠ છમીલદાશ મુલાખચંદ હરીપરા

૧-૦-૦ એક શખી મદરથ વાડીફળીઆ.

૧-૦-૦-૦ ખુદાવંત મે. સંચીનના નવાખ
સાહેબ માસીક મદદ.

૨-૦-૦ મીસીસ એમ. એ. અડવાણી
સાહેબ.

૨-૦-૦ શા. પ્રાણીજીવનદાશ સીવલાલ
ખાંડવાલા વાડીફળીઆ.

૧૨-૦-૦ સૌ બેન જમનાખાંડએ પેતાના
પીતાશ્રીદલ લમાએકલાલ અગુખાંડ
ના પુત્રાર્થે શ્રી રામચંદ્રની
બેટના, ઘીના દીવા સાથે

૭-૦-૦ શેઠ નગીનદાશ મુન્નાલાલ હસ્તક
આવેલી રકમ.

૪-૦-૦ શેઠ શોમાભાઈ દેશાઈ
ભાઈ પાલેજ

૧-૦-૦ શેઠ કેશવલાલ જગનલાલ

૧-૦-૦ મીઆ ગોવર અલ્લી
ધારી

૧-૦-૦ શેઠ હરેશંકર તુરફી,

૧-૦-૦ ઇશ્વરલાલ નખમીદાશ પારેખ
વાડીફળીઆ રજુછેડદાશ વકીલ
ની શેરી.

૧૦-૦-૦ કે. કે. સુનાવાલા સખ જડજ
સાહેબ બુશાવળ

૧-૦-૦ જી. આર. ગોખલે વકીલ સાહેબ,

૨-૦-૦ વી. શી. વકીલ

૧-૦-૦ ડા. ડી. દારતાને

૧-૦-૦ આર. પી. દેશમુખ

૨-૦-૦ કે. એસ. પાટણકર

૫-૦-૦ એલજી અને અરેસર કાવસજી
અમરાવતીવાલા બુશાવળ

૧-૦-૦ જમનજી પેસતનજી અમરોલીવાલા
બુશાવળ

૫-૦-૦ જમનજી આર. કેટવાલ

૨-૦-૦ શીરોજ હો. દસ્તુર

૫-૦-૦ રૂસ્તમ તથા જહાંગીરજી મંચેરજી
પટેલ

૨-૦-૦ દાદાભાઈ પેસતનજી

- ૫-૦-૦ મચેરજી માણિકજી અણ્ણેવીઆ,,
 ૧-૮-૦ અણ્ણે નારણં 'જેકણ્ણેલુ. મુ-
 નીસીપાલેટીના ચીક્ર ઓશીયર.
 ૫-૦-૦ શેકં જરસેદજી ફરામજી કાળાવાળા
 જુઝાવજી
 ૧-૦-૦ કુંભાર ગાવા કરચન ,,
 ૧-૦-૦ પીરોજશા પેરતનજી અમરો
 લીવાલા ,,
 ૨-૦-૦ પેરતનજી હોરમસજી અમરોલીવાળા
 ૨-૦-૦ કેખસર જહાગીરજી શરારૂ ,,
 ૫-૦-૦ અરદેશર ફરાતમજી કોટવાલ
 એનજીનફાઇવર જુઝાવજી
 ૩-૦-૦ ફરાતમજી અહેરામજી ખતીવાલા
 ઇ. શુધવર જુઝાવજી ,,
 ૩-૦-૦ જેક્ર. જેસ. કેકાબાર ગવન'મેન્ટ
 ટેલીગ્રાફ ઓશીસ.
 ૧-૧-૦ મ્યુનિસીપાલિટી કમિટીના કારકુન
 તરફથી હા. ચલાસીવ હેડ કારકુન,,
 ૮-૩-૦ જુઝાવજી એ. વ. સ્કુલ તરફથી
 W. R. Madholkar.
 ૧-૫-૦ એ. વી. સ્કુલના ઓકરાઓ તર-
 ફથી હા. હેડ માસ્તર ,,
 ૧-૪-૦ નંબર ૧ની ચાળાના માસ્તરો
 તરફથી હેડ માસ્તર ,,
 ૫-૦-૦ શેકં કેખસર જહાગીર ઇન્જીનેય-
 રીઆ ,,
 ૫-૦-૦ શેકં ફરામજી કાવચજી પટેલ
 જુઝાવજી
 ૧-૦-૦ નવરોજી પેસતનજી ખાલાપરીઆ,,
 ૧-૦-૦ ધનજીશાદ કાવરાજી અમરો-
 લીવાલા ,,
 ૨-૦-૦ ફરાતમજી કાવચજી ,,
 ૩-૦-૦ આરદેશર કાવચજી ,,
 ૨-૦-૦ શેકં નયરવાનજી બરજોરજી
 શુધવર ,,
 ૨-૦-૦ શેકં માણિકજી હોરમસજી ડોક્ટર,
 ૧-૦-૦ મરહુમ દોરાબજી હોરમંચજી ,,
 ૧-૦-૦ બરજોર કુવરજી કાધવર ,,
 ૨-૦-૦ માણિકજી દોરાબજી અમરોલીવાલા
 શુધવર ,,
 ૨-૦-૦ હોરમસજી કુંવરજી, કાધવર ,,
 ૧-૦-૦ શેકં પેસતનજી કુંવરજી કાધવરમેન ,,
 ૨-૦-૦ જહાગીરજી 'દોરાબજી કલકાદી
 શુધવર ,,
 ૧-૮-૦ હો. એ. મથાની. પ્રેસ જુઝાવજી
 ૧-૦-૦ એદલજી કુવરજી મસાવલા ,,
 ૧-૦-૦ સોરાબજી મચેરજી ધડીઆલી ,,
 ૨-૦-૦ સોરાબજી માણિકજી ખીલીમેરીઆ,
 ૧-૦-૦ સોરાબજી માણિકજી પાવરી ,,
 ૫-૦-૦ ફરામજી રતનજી નરીમાન ,,
 ૧-૦-૦ હવણજી કુવરજી માખણીઆ ,,
 ૧-૮-૦ પેસતનજી હીરજીભાઇ. ,,
 ૧-૦-૦ જહાગીર પેસતનજી ,,
 ૧-૦-૦ બરજોરજી હીરજીભાઇ. ,,
 ૧-૦-૦ પે. ધ. પટેલ ,,
 ૩-૦-૦ ફરામજી હોરમસજી લાદર જુઝાવજી
 ૨-૧-૦ ડી. ડી. બાવે ગવરમેન્ટ
 ટેલીગ્રાફ ઓશીસ ,,
 ૧-૦-૦ વામન વી. કેલકર વડીલ ,,
 ૨-૦-૦ લક્ષમણ નારાયણ ,,
 ૨-૦-૦ ડેગિરજી કે. પાટીલ કોટ
 જુઝાવજી ,,
 ૫-૦-૦ શેકં ગુલાબચંદ નારમજી ,,
 ૫-૦-૦ મુલચંદ ધનજી ,,
 ૨-૦-૦ કનૈયાલાલ વીંદલ ,,
 ૩-૦-૦ છોરમલ હીરાલાલ ,,
 ૧-૦-૦ જીતરમલ મોતીરામ ,,
 ૨-૦-૦ ડીશનલાલ દરકરજી ,,
 ૧-૦-૦ વીંદલદાસ રામપ્રસાદ ,,
 ૧-૦-૦ શેકં નયમલ દુળરીમલ ,,

- ૨-૦-૦ શેઠ હશનઅલી મદમદઅલી ,,
 ૧-૦-૦ ઇસમાઇલ અલાખઅસ ,,
 ૧-૦-૦ રતનલાલ જોશીરામ ,,
 ૧-૦-૦ જુરમલ સુધમલ ,,
 ૧-૦-૦ હજીરીમલ લહીરામ ,,
 ૪-૦-૦ રોઠ સીવજી રામચંદ ,,
 ૩-૦-૦ કેળાપીડના તંબોલીના પંચ તર-
 ફથી હા. શા. ઇચ્છારામ મોતી-
 રામ સુરત
 ૧-૦-૦ મુખપ્રવાળા મંગલદાસ રંગીલદાસ
 તરફથી બહેન સીવગંગા મોતીરામ
 ખાડનાલા માસીક
 ૧૭-૭-૬ શા. ડાહ્યાભાઈ પાનાચંદ રવાલા-
 એ મેવા લાંપસીના જમજુના
 ખરચનો આપ્યાં તે કલજુગ મહો-
 લા હરીપુરા
 ૫-૦-૦ નાનપુરાની કણીઆની પંચ તર-
 ફથી હા. રતનચંદ કુલચંદ
 ૧-૦-૦ શા. નગીનદાસ નરોત્તમદાસના
 ઓકરાના પુન્યાથે હરીપુરા
 ૨-૦-૦ લીમડાચોકના કાપડ બજારના
 પંચ તરફથી હા. શા. જીવજીલાલ
 જેડીશનદાસ
 ૧-૬-૦ શા. રંગીલદાસ જમનાદાસની
 ઓકરીના ઓકરા બાણુના પુન્યાથે
 સોનીફળીઆ
 ૨-૦-૦ શેઠ જગનલાલ હરદેવ બજાર
 જુલાલ
 ૧-૦-૦ મુધોલકર હમરાવતી
 ૧-૦-૦ એક ગૃહસ્થ જુલાલ
 ૨-૦-૦ બાળકશન વીઠલ કેળકર
 પો. કચેરી
 ૧-૦-૦ ગોવીંદ બાબાજી પવાર
 શબ રજરડર
 ૧-૦-૦ આત્મારામ કેશવ કુલક-
 રથી કચેરી

- ૧-૬-૦ મુનીસીપાલ મરોહી રુક્મના
 હેડમાસ્ટર નારણ ગંગાધર રાવેર
 ૧-૦-૦ શેઠ પીરોજશાહજી કાવજી
 મહેતા ગામડીઆ પ્રેસ. રાવેર
 પુર્વખાનદેસ
 ૫-૦-૦ અગરવાલા શેઠ દેવીદાસ દેવલાલ
 રાવેર
 ૧-૦-૦ શેઠ ઇચ્છારામ રામરામ-મોતી-
 ડવાલા બજાર રાવેર
 ૧-૦-૦ શેઠ તારાચંદ હીરાચંદ ખડાપતા
 રાવેર
 ૧-૦-૦ શેઠ ગુડુ લાલચંદ હા. હરીશી-
 પતી ચીતોડેવાલા-રાવેર
 ૧-૬-૦ રતનજી સોરાખજી વાણીયા
 રાવેર બજાર
 ૧-૦-૦ જહાંગીર મંચેરજી પટેલ ,,
 ૧-૬-૦ કુંજલાલ દેવચંદ અમરવાલા ,,
 ૧-૦-૦ બાજીરાવ ફીરચંદ વાણીયા ,,
 ૧-૦-૦ રા. સાહેબ ગણેશ ગંગાધર નાનુ
 ફારેસ્ટ રેન્ડજર રાવેર
 ૧-૦-૦ રા. બીમરાવ ગુરરાવ ચીકરલ ,,
 ૧-૦-૦ રા. લીલકંઠ સાંકરેબેળ પોલીસ
 રટેશન
 ૧-૦-૦ શેઠ દુધીઅમીઆ મુનીરમીઆ
 પોલીસ
 ૨-૦-૦ રા. રા. રંજુનાથરાવ જેડેજી
 દેશમુખ દેશ પાંડે
 ૧-૦-૦ મામલતદાર સાહેબ આનંદરાવ
 આખાજી
 ૧-૦-૦ શેઠ દામોદરદાસ રજીઓડદાસ
 ૧-૦-૦ ધનજીભાઈ પાલજીજી બોધવડે તા.
 જુલાલ
 ૧-૦-૦ ચેતનજી પાંડવજી વજીદાર
 બોધવડે તા.
 ૧-૦-૦ રત્નમજી કાવજી હરીઆવાલા
 બોધવડે

૫-૦-૦ શેઠ હોરમચંદ્ર દાદાભાઈ બો-
ધવાલા ”
૧-૦-૦ અવેરલાલ હોણલાલ ઇજનેર
જીનીંગ ઇન્ક્ટરી બોધવડ
૫-૦-૦ શેઠ જમસેદજી મહેરવાનજી કં
ગ્રાન્ટર બોધવડ
૧-૦-૦ મે. કૃષ્ણજી ભાસ્કર ગોખલે
રોચન માસ્તર બોધવડ
૧-૦-૦ ઈન્કરરાવ દાણ્યા દાધિમેડીપર
બોધવડ
૫-૦-૦ રા. વાસુદેવ બ્યંકટેય પી. વ.
ઈન્સપેક્ટર બોધવડ
૧-૦-૦ રા. પાલીલ જગદેવની લીસીંગ
નાદિગામ
૧-૦-૦ પા. માહાધવ ચાગી ”
૧-૦-૦ એસ. એ. કુલકરજી સખ
ઈન્સપેક્ટર બોધવડ
૩-૦-૦ શેઠ મોતીલાલ રામધન ”
૨-૦-૦ કૃષ્ણરાવ હોડોળા દેચમુખ ”
૧-૦-૦ શેઠ જંકટલાલ ગણપતલાલ ”
૧-૦-૦ રાધા કીચન સુનીલાલ ”
૧-૦-૦ મુલતાન તર્નસુખદાસ ”
૧-૦-૦ રૂધનાથરાય લક્ષ્મણદાસ ”
૧-૦-૦ મુલચંદ લાલચંદ રૂધનાથ ”
૧-૦-૦ માનમલ ચંદમલ ”
૧-૦-૦ ધીકૃષ્ણ રામગોપાલી ”
૧-૦-૦ માલસી પુંજ ”
૧-૦-૦ લાલુરામ જીવજીરામ ”
૧-૦-૦ મેં ખાનસાહેબ વજીરભાઈ
હીદાયત એ. સે. મે. ”
૧-૦-૦ અવારમલ રામધન ”
૧-૦-૦ દોર મુરતંગ એનુસીંગ ”
૧-૦-૦ હોતેરાજી શીવનાથ ”
૧-૦-૦ માદાવીર માતાદીન અરીજી
ઇજનેરાર બોધવડ

૧-૦-૦ મરેડી શાળાના હેડ માસ્તર
આસીરન્ટ માસ્તર તરફથી
૧-૦-૦ કેપ્ટુરી રોશન માસ્તર બાજી
લાવ
૧-૦-૦ રામજી લક્ષ્મણ નાડ મામરોચ
૧૧-૦-૦ શેઠ છગનલાલ નરસીદાસ
ગામ તાલુકે કુશા
૫-૦-૦ તુકારામ દરી-બોધરી ”
૪-૦-૦ કાસીનાથ બાલાજી વરજી
૬-૦-૦ અંબારામ દયારામ ”
૨-૦-૦ રંગુ કુલાખી ”
૨-૦-૦ કચ્છી ગની દાજી કાશમ ”
૨-૦-૦ દોરામજી મચેરજી દારવાલા
ચાલી વારણા ગામ
૧૦-૦-૦ શેઠ સુનીલાલ ગંગાદાસ વરજી
૪-૦-૦ હીચચંદ નંદલાલ
૫-૦-૦ ગણેશરામ દેવચંદ
૧-૦-૦ ચંદુલાલ શુખલાલ
૨-૦-૦ ગેરધનદાસ ગંગાદાસ
૨-૦-૦ શેઠ દાજીદાસ દાજીકાશમ
૨-૦-૦ દરી સંકુ બોધરી ટાંકલી
૨-૦-૦ શા. મુ. ગોવીંદા માદામન
૨-૦-૦ મરેડીશાળા નં. ૧ના હેડ મ
વરજી
૨-૦-૦ રામુ ગનુ વાલી
૧-૦-૦ મોતીરામ બાજીરામ
૨-૦-૦ તુકારામ ગંગારામ
૧-૦-૦ બાબા સાહેબ દેચમુખ
૨૫-૦-૦ અમદાવાદ ચંનકવાસી મંડળ...
તળીઆનીપોળા
૧-૦-૦ ગોવીંદરામ મુળચંકર નવાજી
અચનીકુમારના ગદ્દામાર્મ
૫-૦-૦ શેઠ જગમોદનદાસ પ્રાજીજન
વચ્છ
૧-૦-૦ દાદા નાયુ બેદાજી મદુવા

પંચાંગ.

સંવત ૧૯૭૨ના કાર્તિક વદિ ૧થી સંવત ૧૯૭૨ના માર્ગશીર્ષ સુદી ૧૫ તા. ૨૨-૧૧-૧૫થી
તા. ૨૧-૧૨-૧૯૧૫ સુધી.

તારીખ.	વાર.	તિથિ.	નક્ષત્ર.	તિથિ સુદી-પૂન.	વિશેષ દર્શકત.
૨૨	સોમ	૧	કૃતિકા	૪૪-૨૯	
૨૩	મંગળ	૨	રોહિણી	૪૫-૩૮	
૨૪	બુધ	૩	મૃગશિર	૪૬-૪૬	
૨૫	ગુરુ	૪	આર્દ્રા	૪૭-૨૩	સંક્રાંતિ ચતુર્થી.
૨૬	શુક્ર	૫	પુનર્વસુ	૪૦-૦	
૨૭	શનિ	૫	પુષ્ય	૩-૨૭	
૨૮	રવિ	૬	આશ્લેષા	૬-૨૨	
૨૯	સોમ	૭	મઘા	૮-૮	
૩૦	મંગળ	૮	પૂર્વાશ્વિનુ	૮-૩૪	
૧	બુધ	૯	કેતરાશ્વિનુ	૭-૪૦	શ્રીરત્ની દીસેખર માસ બેઠા.
૨	ગુરુ	૧૦	હસ્તા	૫-૨૯	
૩	શુક્ર	૧૧	ચિત્રા	૨-૨૦	ઉપતિ બેઠાદથી.
૪	શનિ	૧૨	સ્વાતિ	૫૫-૫૮	ખારસનો ક્ષય છે.
૫	રવિ	૧૩	વિશાખા	૧૩-૧૭	
૬	સોમ	૧૪	અનુરાધા	૪૮-૬	
૭	મંગળ	૧૫	જ્યેષ્ઠા	૪૨-૨૭	સોમવતી અમાસ.
૮	બુધ	૧૬	મૂળ	૩૬-૩૩	માર્ગશીર્ષ માસ બેઠા.
૯	ગુરુ	૧૭	પૂર્વાષાઢા	૩૦-૪૨	ચાંદ્રરાત.
૧૦	શુક્ર	૧૮	ઉત્તરાષાઢા	૨૫-૬	
૧૧	શનિ	૧૯	શ્રવણ	૧૬-૫૪	વિનાયક ચોથ.
૧૨	રવિ	૨૦	ધનિષ્ઠા	૧૫-૨૦	પંચક ૪૫-૪૨ પછી બેસે છે નામ પંચમી.
૧૩	સોમ	૨૧	સ્વતિષ્ઠા	૧૧-૩૬	ચંપા પંચી.
૧૪	મંગળ	૨૨	ચતુર્થા	૮-૪૯	
૧૫	બુધ	૨૩	પૂર્વાભાદ.	૭-૧૭	
૧૬	ગુરુ	૨૪	ઉત્તરાભાદ.	૬-૪૮	પન રાશિનો સર્વ.
૧૭	શુક્ર	૨૫	રેવતિ	૭-૪૯	પંચક ૫-૫૯ સુધી છે.
૧૮	શનિ	૨૬	અશ્વિની	૧૦-૨	મોક્ષદ બેઠાદથી.
૧૯	રવિ	૨૭	ભરણી	૧૩-૨૪	
૨૦	સોમ	૨૮	કૃતિકા	૧૭-૪૫	
૨૧	મંગળ	૨૯	રોહિણી	૧૨-૪૩	
૨૨	બુધ	૩૦	મૃગશીર્ષ	૧૭-૫૯	શ્રી મોદી અમાસની પાત્રા, દસમપતિ.

માહિત્ય ક્ષેત્રમાં નવીન પુષ્પ.

સુંદર મહાશય!

અમારા તરફથી એક તદ્દન નવીન, નવલકથા ટુક સમયમાં પ્રસિદ્ધ થનાર છે, અને તે કેવી અને કેટલો ઉત્તમ છે, તથા તેમાં કેવા કેવા વિષયોનો સમાવેશ કરવામાં આવેલો છે, તેની સંપૂર્ણ પ્રકરણવાર માહિતી આ સાથે આપવામાં આવેલ છે, આશા છે કે આપ ઉક્ત પુસ્તકના આહુક ધરોજ એમ ધારી આ પત્ર, હેન્ડબીલ તથા ઓડર ફોર્મ આપના ઉપર ગોઠવવામાં આવેલ છે, તો આપ મહાશય પોતે તથા પોતાના મિત્રમંડળમાં લલામણુ કરી અગાઉથી આહુક થનાર તરીકે નામ નોંધાવશે. ઓર્ડર ફોર્મ આ સાથેનું ભરી મોકલશે, તેમજ બીજા જોઇતા માલનો ઓર્ડર આપશે. હાલ એજ વિનંતિ

લી. સુ. મ. શાહ.

તાંકીદ નામ નોંધાવો ! આજેજ આહુક થાઓ !

દરેક દરેક વિષયથી ભરપુર, લાયબ્રેરીના શણગારરૂપ નવીન નવલકથા. સાંસારિક ધાર્મિક અને રાજકીય વિષયોથી ભરપુર, વીર, શૃંગાર કથણા અને હાસ્યરસથી છલબલ અતિ ઉત્તમ બોધપ્રદ નવીન નવલકથા.

ઉમા સુન્દરી.

ભાગ-૧-૨ સાથે

લમભગ ૪૫૦ પૃષ્ઠ, ઉત્તમ કાગળ, સળંગ છીટનું મનમોહક સુવર્ણ અંકિત બાઇડીંગ્સ છતાં કીંમત માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ અંગાઉથી આહુક થઇ નામ નોંધાવનારને માત્ર ૧-૪-૦

અંગાઉથી આશય આપનાર મહાશયનાં મુળારુઢ નામ પુસ્તકની દરેક દરેક નકલમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે. માટે તમારું નામ આજેજ નોંધાવો. આવી સોનેરી તક શુભાવશે નહીં.

હાથ કંકણને જોવા માટે આરસીની જરૂર રહેતી નથી. કસ્તુરીની સુવાસ માટે સર્ટિફિકેટ હોતું નથી, તેમજ ઉક્ત પુસ્તકની વધુ પ્રશંસા નહિ કરતાં તેમાં આવેલાં પ્રકરણો આ નીચે આપીને તે તરફ આપશ્રીનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ, જે ઉપરથી પુસ્તકની વસ્તુ સંકલના યથાઘટિત સમમત્યા સિવાય રહેશે નહિ.

ભાગ ૧ લો—૧-ભાઈ બહેન. ૨-અંગીચો. ૩-ઉમાનું શયનગૃહ. ૪-ભાંચકેર સ્વપ્ન. ૫-ભવિષ્યની રાજરાણી. ૬-રાજકુમાર. ૭-લીંમ પ્રતિજ્ઞા. ૮-આશાં મુદ્રા યદિ. ૯-પ્રધાનની પ્રપંચ વાળ. ૧૦-આન્દોલન. ૧૧-ધર્મ સંકટ. ૧૨-મિત્રોપદેશ. ૧૩-સંગતિદોષ. ૧૪-કન્યા નિરીક્ષણ. ૧૫-સૌન્દર્ય મેહુ. ૧૬-વિચિત્ર ઘટના. ૧૭-કલકત્તામાં ઉમાસુન્દરી. ૧૮-મનોરમા. ૧૯-નિરૂપમા. ૨૦-શરતચંદ્ર. ૨૧-મહાત્મા ૨૨-નિરાશામાં આશાનું કિરણ. ૨૩-અર્પૂર્વ દર્શ. ૨૪-ગુપ્ત સંકેત. ૨૫-લગ્નના બજાર. ૨૬-વધામણી. ૨૭-ઝી સ્વભાવ. ૨૮-એક નવીન સંકેત. ૨૯-રીઝ રિવાજ. ૩૦-લગ્ન.

ભાગ ૨ જો—૩૧-વિદાયગીરી. ૩૨-રંગમાં ભંગ. ૩૩-ધોષ બાણ. ૩૪-દિવાનની દુર્જનતા. ૩૫-કારસ્થાન. ૩૬-માતૃ ધાતક. ૩૭-પોલિટિકલ એજન્ટની ધમકી. ૩૮-પાસા ઉંધા પડ્યા. ૩૯-દાદીમા. ૪૦-ચંદ્રિકા. ૪૧-સલ્તનોજય. ૪૨-અહધર્મણી ૪૩-રાજ્યમહેલ. ૪૪-રાજ્ય લક્ષ્મી. ૪૫-પાળી મીલન. ૪૬-અન્તર્ધાન. ૪૭-પડતા પર પાટું. ૪૮-પાપ ભાગી. ૪૯-ચિત્ત વ્યથા. ૫૦-પ્રાયશ્ચિત. ૫૧-શોકાવશેષ. ૫૨-પતિ ભક્તિ. ૫૩-શબ્દબાણ. ૫૪-મિત્ર-ધર્મ. ૫૫-વિયોગ. ૫૬-વિચારમાળા. ૫૭-દેશમાં અશાન્તિ. ૫૮-વિધિ નિર્માણ. ૫૯-બ્રાન્તિ નિવારણ. ૬૦-ભતીય કર્તવ્ય. ૬૧-મૈત્રી. ૬૨-દિવ્યજ્ઞાન. ૬૩-માતૃ મંડળ. ૬૪-પવિત્ર પ્રેમ. ૬૫-બ્રહ્મચારિણી. ૬૬-જીવન સાહસ્ય. ૬૭-સંન્યાસિની અને ઉપસંહાર.

વાંચક મહાશય ! આપને આથી વિશેષ માહિતીની જરૂર છે? હવે જો તમારી ઇચ્છા ધર્મ, સંસાર અને વ્યવહારની શ્રેષ્ઠતા પ્રાપ્ત કરવાની હોય તો આજ ને આજ વગર દીલે આ સાથેનું ઓર્ડર ફામ બરી મોકલો. પુસ્તક તૈયાર થએ વીઠી પીઠથી રવાને કરવામાં આવશે. આવી અમૂલ્ય તક આપને કવચિત્ જ મળશે. વળી ઉક્ત પુસ્તકની બે હજાર પૂત પ્રકટ થવાની હોવાથી જાહેર ખજાના આપનારા અને વેપારીઓને ઉત્તમ સાધન થઈ પડશે.

ફક્ત એકજ ફર્માની ચુંટી કંહાડેલો જી. ખ. લેવાની હોવાથી તાકીદે તમારી જાહેર ખજાના મોકલાવી ભાવ માટે પુછાવો.

સુનીલાલ મગનલાલ બુકસેલર.

માલેક

મનહર પુસ્તકાલય સીમંચોક—મુરત.

રા. બા. હરજીવીંદાસ કાંઠાવાળાનો અભિપ્રાય—

“ ઓબોધ—એ માસિક એટલું ઉપયોગી ને હોકપ્રિય છે કે તેનાં હિંદુ આદક ધણા છે. એની જોડમાં મૂકી સંકોચ એવું એક પણ માસિક ગુજરાતીઓને હાથ નિકળતું નથી.”

‘ સાહિત્ય ’ માસિકનો અભિપ્રાય—

“ ઓબોધનો ઓગરટનો અંક ધણો સુંદર છે...આહુ વાતો ‘ ગુમાસ્તાની મતી ’ તથા સ્નેહ કે મોહ ’ એ જિંદગી પ્રતિની નવલકથાઓ છે. ”

ઓબોધનું વાર્ષિક સવાળમ રૂ. ૧૧.

ઓબોધમાં આવી ગયેલી રસિક વાર્તાઓ પ્રસિદ્ધ લેખક રા. ભોળી-દ્રશ્ય દીવેગીયા દ્વારા ચમેલી—(આજ પુસ્તકમાં બીજી ૪૫ વાર્તા અને ૮૨ ચિત્રો. પણ છે) રૂ. ૧૧, પાસ ખર્ચ ચાર આના.

તરલા—બીજી ૨૭ વાર્તા અને ૧૨૧ ચિત્રો સહિત રૂ. ૨ (દપાલ ખર્ચ ચાર આના.)

સ્નેહ કે મોહ (ઓબોધમાં આડ છે) બુનથી અંક મંગાવો. ચોદ આના (દપાલ મૂકવી)

સજો—ઓબોધ આફ્રીસ, પ્રિન્સેસ. ઓટ, અંબજ (૨)

શ્રીમંતોના ઘરનો સુપ્રિન્ટેન્ડન્ટ કાણ ?

મેસર્સ ટી. અમીચંદની કુંઠની

ફાયરપ્રુફ ગ્રીબેરીઓ.

જો તમારા ધનમાણનું રક્ષણ કરવું હોય, ચોરોની અને લપંકર આગની ધારતીથી બચવું હોય, તેમજ દગલદોષી દૂર રહેવું હોય તો સ્વર હમારા ગુન અને અનુભવી કારીગરોના હાથની બનાવેલી એકાદ તીજેરી વાપરવાની હમો ખાસ લંચામણ કરીએ છીએ. હમારે ત્યાં બીજાં પણ ધણી જાતનાં હામો અને છે. જેનાં કે નહીં નથી ફેરવના જમાનાને અનુસરતા મન પ્રસન્ન તીજેરીના, કેશમોક્ષના, કથોના તથા તાળાઓના કોઝાઓ એવાં તો સુંદર અને મજાજુત બને છે. કે માત્ર એક વખત જોવાથી જ ખાતરી થઈ શકે છે. હાલમાં લોકોને લીધે લોખંડના ભાવો ધણાજ વધી ગયાં છે. છતાં હમેંએ હમારા માલના ભાવો બીજાકુલ વધાર્યા નથી માટે આવી તક ન ગુમાવતાં એકાદ તીજેરી ખરીદી લેવાની હમો ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. હમારી તીજેરી ફાયરપ્રુફ તથા એકું સામીત કરનારને રૂ. ૧૦૦૦નું ધનામ આપવામાં આવે છે.

મેસર્સ ટી. અમીચંદ એન્ડ કુંઠ

કુણીઠ. બગર—મુરત.

❀ સત્સંગ. ❀

કાવ્યશાસ્ત્રવિનોદેન કાલો મચ્છતિ ધીમતામ્ ।

વ્યસનેન નુ પૂર્વાણામ્ નિદ્રયા કલ્હેન વા ॥

પુસ્તક ૭ મું.

અંક ૫ મો.

➤ [ભાગિક.] ◀

માર્ગશિર્ષ.

સં. ૧૯૭૨

વિરહવાણી.

વિભુ ! વેદના વિરહે નથી, કયમ દિલદરદ દહતો નથી ?
આપણ હતા એ એક એ ઘટના તું કયમ સ્મરતો નથી ?
વિષ્ણુદે! કયોં ને દિવસથી દિલદાર ! ક'ઈ ગમતું નથી !
ખાલું-પીલું કે ખેલવું અસોસ ! ક'ઈ રચતું નથી !
શા માટે દીધો છે એ પરિપૂર્ણ સમગતું નથી !
કયારે ઘશે મયોગ એ પણ દેખ અહિં કહેતું નથી !
હુનિઆ યદ દોઝખ વિભુ ! કિલથી કયું ચઢતો નથી !
અંતર નથી પ્રણ વેદના મરહુ મને મળતો નથી !
મમ સખત સીનાને ચીરે આવેમ દિલે રહેમન નથી !
ખેઝાર લેએતે મરૂં તલતાર મમ કિમ્મત નથી !
નાદાન છું, હેવાન છું, તુમ ધ્યાન આવડતું નથી !
મુજ દુઃખતું વિશ્રામ સ્થળ વિભુ ! કોઈ અહિં જડતું નથી !
ભૂલું-ભણું કે શેડું પણ શાન્તિ જસી મળતી નથી !
અસોસ ! ત્યાગું તોય રે ! જન્મજં આ ટળતી નથી !

લ્યાગી ફીકર ફીરી ધરે તેનેય તું ! મળતો નથી !
 કર ! દર ગુઝર સહુ વાંક, વિનતિ કેમ સાંભળતો નથી !
 કંઈ ઈશ ! મુજ પર કર ! કૃપા ભુલાઈ આ લાગિમ નથી !
 તું ! હું સદા બે એક એ વાણી ! કેમ કેં માલમ નથી ?
 તુજ મહેર બે મુજ પર સદા તો કોઈની પરવા નથી !
 બ્રહ્મોક્તિ સૂત્રો વિના તરણી બીજી તરવા નથી !

ભારતી મંદિર.
 ખરવાળા, તા. ધંધુકા.

}

ધીરજ.

પ્રાણાયામ-ધ્યાન,

(લાવણી)

આ હુનીયામાં બડા અટપટા, અજબ બેલ અબધુતનકા;
 ગગન ગુફામેં ગુપ્ત શેહેર જ્યાં, ડરખ નહીં જમદુતનકા !
 પંચ પંચ યમ નિયમ સાધકે, ધોતી નેતી કરતા હે,
 દેહ પ્રાણી શુદ્ધિયું કરકે, ધ્યાન નિરંતર ધરતા હે !
 ચોરાશી આસનકો સાધે, કસરત એસી નિત્ય કરે,
 સિદ્ધાસન પદાસન સાધકે, સકળ દેહકો રોગ હરે !
 મોહ માન મેવાશી બંકા, કામક્રોધકો દેહ કરે,
 આશા તૃષ્ણા દૂર નિવારી, સત્ય નામ શમશેર ધરે !
 શૂરવીર નર પુરન બેલ એ, કોઈ પુત્ર સપુતનકા.—આ હુનીયામાં
 ઈંડા નારમેં શ્વાસ પુરકે, મધ્ય લાયકે સ્થિર કરે,
 રેચક નારી કરે પિંગળા, પ્રાણાયામ યું સાધ્ય કરે !
 પિંગળા ઈંડા યુંહી નીકાસે, ફીર ફીર યું સાધે શ્વાસા,
 એક દીલમેં એસા કુંબક, ચતુષ્ટ ઠાળ નિત્ય અભિયાસા !
 ધુર પ્રયાસે એહી પ્રાણસે, બ્વાતક સકળ મલગલ જતા,
 પીછે સાધકર પ્રત્યાહાર નર, નિરમળ મન વહી દીખલાતા !
 બાલ વૃત્તિકો અંતર લાકે, અંતર વૃત્તિકો ગગન ભરે,
 અનહદ નાદ બજે નિશવાસર, તામે મન લયલીન કરે !
 દેખ દીલમેં કરી ધારના, બેલ પંચ મહા ભૂતનકા.—આ હુનીયામાં

મહુવા-કાઠિઆવાડ,

} આધવણ રામજી મહેતા
 ઓનરરી સેક્રેટરી, મહુવા ગૌરદાસ સલા.

આત્મજ્ઞાન

લેખક-રા. શામળદાસ હાલુભાઈ યાજ્ઞિક.

ભોક્ષ મેળવવાના અનેક રસ્તા છે. કર્મ, ઉપાસના, જ્ઞાન વગેરે આ સર્વ રસ્તાઓ ઇષ્ટ સ્થળે પહોંચવાના માત્ર ભિન્ન ભિન્ન પથો છે. જેમ એકજ સ્થળેથી બીજે સ્થળે આપણે જુદા જુદા માર્ગ દ્વારા જઈ શકીએ છીએ; તેમ “સ્ત્રીનાં વૈષ્ણવ્યાદૃજકુટિલ નાનાપયજુષાં મૃગામેકો ગમ્યસ્ત્વમસિપયસામર્ણવ ઇવ” કેટલાક સરલ માર્ગે જાય છે કેટલાક કુટિલ-વાંકે માર્ગે જાય છે, એમ ભિન્ન ભિન્ન માર્ગો હોય છે. પણ જેમ બધું જળ સમુદ્રમાં જાય છે, તેમ ભિન્ન ભિન્ન માર્ગે જનારા લોકોને પણ હે સિવ તું એકજ ગમ્ય છે ! આ સર્વ માર્ગમાં પૂજ્યપાદને જ્ઞાન માર્ગ ઇષ્ટ છે, તેમજ ઉત્તમ છે. “ઋતે જ્ઞાનાન્ન મુક્તિઃ” જ્ઞાન વિના મુક્તિ નથી. એ વેદ વાક્ય અને જ્ઞાનાગ્નિઃ સર્વ કર્માણિ મમસાસ્કુરતેર્જુન” મ—ની. તું વાક્ય જ્ઞાનનું ગૌરવ સ્પષ્ટ છે. જ્ઞાન તે અમુક વિષયનું નહિ, સાધનનું નહિ, ગણપતિનું નહિ, અશ્વિત શાસ્ત્રનું નહિ, પણ સર્વથી પર જે આત્મજ્ઞાન તે ભોક્ષ મેળવવાને આવશ્યક છે.

આત્મજ્ઞાનને અમુક વિદ્યા સાથે, ધન સંપત્તિ સાથે સંબંધ નથી. કોઇ પદ્માશ્રમ ને અશરે પુરાણોના પાકક હોય પણ તે “આત્મવત્ સર્વ મૂતેષુ” એ મહા મંત્રથી અગ્ર હોય છે. કોઇની પાસે પુણ્ય ધન હોય, સંજ સેવકો હોય, પણ તે આત્મધાતી હોય છે. રાવણ પદ્માશ્રમચાતા ને વેદ પઢી હતો, છતાં પાતકી હતો. આશ્વાક્ય સમર્થ વિદ્વાન હતો, છતાં હજારોનાં ગર્જા કાપતો. દુર્યોધનને જરાસંધાદિ, ધન સંપત્તિ સુકત હતા છતાં, પોતાનું શ્રેય કરી શક્યા નહોતા, એથી ઉલટું ધન સંપત્તિ ધણું કરી અનામારને સદાપ્યકારક છે.

સુખ-આનંદ બહુ વિધ છે, વિષયાનંદ-પાંચ ઇન્દ્રિય જન્ય પાંચ મુખો તેનાથી મેળવી શકાય છે.—રસ, મધ, સ્પર્શ અને શબ્દ પણ તે ક્ષણિક છે વિદ્યાનંદ, આત્માનંદ અર્થાત્ બ્રહ્માનંદ, ઉપરોક્ત મુખોમાં આત્માનંદ સિવાયના આનંદો સાપેક્ષ મુખો છે, અર્થાત્ એક એકને મુકાબલે સુખ છે, પણ આત્માનંદ એ નિરપેક્ષ સુખ છે. આનંદનું મૂર્તિમાન સ્વરૂપ છે, આત્માનંદ એ આત્મજ્ઞાન અને આત્મ સંબંધથી મેળવાય છે, આત્મા એજ સુખ દુઃખ અને સ્વર્ગ નરકનો અપાવનાર છે. “બ્રાહ્મૈવહ્યાત્મનો ચંપુરાત્મેવ રિપુરાત્મનઃ” અર્થાત્ આત્મા એજ આત્માનો બંધુ અને આત્માનો શત્રુ છે.

“મન છત્યું તેણે જગત છત્યું” એવી લોકોક્તિ આપણમાં પ્રચલિત છે. ઉત્તાન-પાદના પુત્ર બાળકુવજ તપ કરતા હતા, ત્યારે રાતમાં ભગ્નકર પ્રાણી પણ તેનાથી ડરતા, તેના ભિન્ન જનતા ! એક વિદ્વાન કહે છે કે “કોઇ રાત્રીના પરાક્રમ વાંચી આપણે મસત

ત્યાગી ફીકર ફીરી ધરે તેનેય તું ! મળતો નથી !
 કર ! દર ગુઝર સહુ વાંક, વિનતિ કેમ સાંભળતો નથી ?
 ક'ઈ ઈશ ! મુજપર કર ! કૃપા જુદાઈ આ લાગિમ નથી !
 તું ! હું સદા જે એક એ વાલુ ! કેમ કેં માલમ નથી ?
 તુજ મહેર જે મુજપર સદા તો કોઈની પરવા નથી !
 મેલોડસ્મીતિ સૂત્રો વિના તરણી બીજી તરવા નથી !

ભારતી મંદિર.
 બરવાળા, તા. ધંધુકા

}

ધીરજ.

પ્રાણાયામ-ધ્યાન.

(લાવણી)

આ હુનીયામાં જડા અટપટા, અજળ જેલ અણધુતનકા,
 ગગન શુદ્ધિ શુભ શેહેર ન્યાં, ડરપ નહીં જમદુતનકા !
 પંચ પંચ ધમ નિયમ સાધકે, ધોતી નેતી કરતા હે,
 દેહ પ્રાણુદી શુદ્ધિયું કરકે, ધ્યાન નિરંતર ધરતા હે !
 યોગશી આસનકો સાધે, કસરત એસી નિત્ય કરે,
 સિદ્ધાસન પદાસન સાધકે, સકળ દેહકો રોગ હરે !
 મોહ ગાન મેવાશી બંકા, કામક્રોધકો કેદ કરે,
 આશા તૃષ્ણા દૂર નિવારી, સત્ય નામ શમશેર ધરે !
 શૂરવીર નર પુરન જેલ એ, કેઈ પુત્ર સપુતનકા,—આ હુનીયામાં
 ઈંડા નારમે' શ્વાસ પુરકે, મધ્ય લાયકે સ્થિર કરે,
 રેચક નારી કરે પિંગળા, પ્રાણાયામ યુ' સાધ્ય સરે !
 પિંગળા ઈંડા યુ'હી નીકાસે, ફીર શીર યુ' સાધે શ્વાસા,
 એક દીલમે' એસા કુંભક, ચતુષ્ટ કાળ નિત્ય અભિયાસા !
 ધુર પ્રયાસે એહી પ્રાણુસે, વ્ષાતક સકળ મલજલ જતા,
 પીછે સાધકર પ્રત્યાહાર નર, નિરમળ મન વહી દીપલાવા !
 ગાલ વૃત્તિકો અંતર લાકે, અંતર વૃત્તિકો ગગન લરે,
 અનહદ નાદ જાળે નિશવાસર, તામે મન લયલીન કરે !
 દેખ દીલમે' કરી ધારના, જેલ પંચ મહા ભૂતનકા.—આ હુનીયામાં

મહુવા-કાઠિઆવાડ.

} આધવજ રામજ મહેતા
 આનરરી સેકેટરી, મહુવા ગૌરક્ષક

મનુષ્ય ત્રિદંડ ધારણ કરે, જ્ઞાન રાખે, મસ્તક પર જરા રાખે, મુંડન કરાવે, વસ્ત્ર ધારણ કરે
મત નિવરો પાળે, વારંવાર સ્નાન કરે, તપથી ઘડીરતું શોષણ કરે પણ જ્યેને આત્મા
પવિત્ર નથી, વશ નથી તેને સર્વ અફળ છે-નિરર્થક છે. ખરો ધર્મ તો અદંત્યોત્તર ત્યાગ
ને આત્મજ્ઞાન છે. અદંતા મોક્ષપાથ છે. એ માટે એક રમુજ દાખલો સ્વામી રામતીર્થમાંથી
આપીશ. “એક બાઇએ આખા જન્મારામાં ફક્ત ગાજરનું પુણ્ય કર્યું હતું. ધૃત્યુ વખતે તે
ગાજર તેની સંમુખ આવ્યું, તેને લઈ તે સ્વર્ગ અણી ગમન કરતું હતું, તે બાઇને વગળી
બીજા તેનાં સંબંધીઓ અહનાં અહનાં સ્વર્ગદ્વાર સમીપ જતાં તે બાઇએ નીચે જોયું,
તો મનુષ્યોની તેણે દાર જોઇ, અને કહ્યું કે ગાજર તો મારું છે. એટલું બોલતાંમાજ
ગાજર આંસુ ગયું, અને બાઇ સમસ્ત પરિજન સાથે પૃથ્વી પર પડી ! !

“અયં ત્રિજઃ પરોવેતિ ગજનાં લુપ્તચેતસામ્

સ્વાસ્ત્યચરિતાનાં તુ વસુધૈવ કુટુમ્બકમ્”

રાતા, લીલા, પીળા, વાળી, નારંગી, અંતર્ગત-આલોચન પાસાવાળા આદિ કિત્ર
મિત્ર કાચમાં આપણી આકૃતિઓ જેમ જેમ જુદી દેખાય છે, તેમ આ સર્વ પ્રાણી માત્ર
આપણા આત્મનાં જુદાં જુદાં રૂપ છે, એમ માણસ બધારે સમજે ત્યારેજ અમલ કરી શકે
એ સત્ અમલમાં મૂકી શકે ‘અહં પ્રજ્ઞારમ, તત્ત્વમસિ’ એ પૂનઃપાઠ શરૂ કરી ઉક્તિઓ
ત્યારેજ ‘પદાર્થ’ સમજાય, બાકી ઉપયુક્ત ઉક્તિઓને મિથ્યાકાર સર્વ ધારણ કરી શકે, ન
જાણી શકે, તેના કંઈ કંઈએ ધર્મરો રાખેલ નથી.

આવી રીતે પોતાનામાં સર્વને અને સર્વમાં પોતાને માનવાર મનુષ્યને મિત્ર-શત્રુ,
આપણું-પારણું, આદિ છુટી જાય છે, અને તેથીજ મોક્ષ મળે છે. સર્વ ભક્તોમાં મુક્તી છે
છે. તે ભક્તવાનને અનિર્મિત છે. અરે ! ભક્તવાન કહે છે કે મારોજ આત્મા છે. મારા
આત્માનું ધારણ તેના વિના નથી. “મિથો દિ જ્ઞાચિતોઽર્થમહં સત્ત્વ મમ મિથઃ ક્વાસ્થિતઃ
સ દિ યુક્તારામા મામેવાનુત્તમો ગતિમ્” આત્મજ્ઞાનીને સર્વવંધ્ય છે. તેને કંઈ કરવાની
આવશ્યકતા નથી, તે તો તીર્થ પરમેશ્વર સર્વ પોતામાંજ છે, એમ જાણે છે. “આત્માનંદી
સંયમવુપ્પતોઽર્થઃ સત્ત્વઃ હૃદા શીલતટા દયોર્મિઃ તત્ત્વવિગદ્ધંકુરુપાન્ડુપુત્ર ન વારિણા
શુષ્યતિ ચાન્તરાત્મા” ॥ અરે તે તો મનુષ્યજ્ઞાને ઉત્તમી આત્મામિક દેશની પરાક્રમ્ય
ને પહોંચી વળી નીચે પ્રમાણે કહે છે, જગતને મિથ્યા માને છે. હતો ન કિંચિત્
પરો ન કિંચિત્ યતો યતો યામિ તતો ન કિંચિત્ । ચિત્તાર્થ પર્યામિ જગત્ । કિંચિત્
સ્વાત્માવંશોવાદંધિકં ન કિંચિત્ ॥

મનુષ્ય કેવી વસ્તુઓના ઉપયોગ કરે છે ?

તેનું એ કારણ છે કે મનુષ્ય તે વસ્તુઓનો પ્રયોગ એટલી અધિકતાથી કરે છે જે ઉપકાર કરવાના સ્થાનમાં પ્રત્યેક રીતે તેમનો અપકાર કરે છે, અને તેમને બેહોશ કરવામાં સદાયક થાય છે ? શરાબ, તંબાકુ, અશીષુ અને તે યિવાય ધણી બીછા ઉન્માદક વસ્તુઓ એટલી જનપ્રિય કેમ થઈ રહી છે ? તેના પ્રયોગની ટેવનો જન્મજ કેમ થયો ? અને તે ટેવ સભ્ય અને અસભ્ય જાતિઓમાં આદત્ત વેરથી કેમ ફેલાઈ ? અને કેમ અદ્વિતીય ફેલાતી જાય છે ? તેનું કારણ એ છે કે જ્યાં બીર, ચેમ્પેન આદિનું અસ્તિત્વ નથી, ત્યાંની જન-સમૂહાય અશીષુ અને કેફેનનો વ્યવહાર કરે છે. તંબાકુનું તો કંઈ કહેવાનું જ નથી. તે તો સર્વ વ્યાપી અને સર્વ પ્રિય છે, મનુષ્ય આવા પ્રકાર પોતાના ચેતવને નષ્ટ કરવાની એટલા કેમ કરે છે ?

કાંઈ મનુષ્યને પૂછો કે તે મદિરાપાન કેમ આરંભ કર્યું અને કેમ એકવાર આરંભ કરીને તેનો પરિપાગ કરી શકતો નથી ? તેનો ઉત્તર મસરી-“ મદિરાપાન ધણું આનંદદાયક હોય છે. એક વાર મદિરા પિવાથી મનુષ્યનું મન પ્રવૃત્તિ થઈ જાય છે. તેનું હૃદય-કમલ ખીલી ઉઠે છે અને સૌ કાંઈ તેથી પીએ છે.” તે લોક જમણે તે વિચાર કરવાને કષ્ટ કદી લીધું નથી કે મદિરાપાન દાનિકારક અથવા લાભદાયક હોય છે. તે કહેશે કે મદિરાપ્રયોગ મનુષ્યના સ્વાસ્થ્યને હીક રાખે છે અને તે બળને વધારે છે. તે ધણીજ એવી એવી વાતો બકશે જે વ્યર્થ સાબિત થઈ ચુકી છે. એક તંબાકુ પીનારને પૂછીશું કે તેણે તંબાકુ પિવી કેમ આરંભ કરી અને હવે કેમ પીએ છે તો કદાચિત તે તે ઉત્તર આપશે કે “ સમય વિતાડવા માટે અને સૌ કાંઈ પીએ છે તે માટે. ” અશીષુ ક્ષત્યાદિનો પ્રયોગ કરનાર પાસેથી પણ એવાજ ઉત્તર મળવાની સંભાવના છે કે “ સમય વિતાડવા માટે, મનને પ્રસન્ન રાખવા માટે સૌ કાંઈ પીએ છે તે માટે ” તેજ પ્રાપ્ત સૌના ઉત્તર થશે કે “ ચિત્તને પ્રસન્ન રાખવા માટે, સમય વિતાડવા માટે, સૌ પીએ છે તે માટે. હાથ પગનું દલાવવું, પિપ્પુલીનું વગાડવું, સિતારનું વગાડવું તે સૌ ખોટું નથી, પરંતુ પ્રકૃતિના લાંઝારનો આવા પ્રકાર અપવ્યથ કરવા જેને ઉત્પન્ન કર્યામાં એટલા ધન, એટલા પરિશ્રમનો વ્યય થયો છે તેનો એક પ્રકારથી દુરુપયોગ કરવો એક અસન્ત પૃથ્વિત કર્મ છે. તંબાકુ, અશીષુ ક્ષત્યાદિને ઉત્પન્ન કરવાને માટે લાખો મનુષ્ય જિવંત રાત અગાય પરિશ્રમ કરે છે, એટલો પરસેવો વહેવાય છે કે યદિ તે એક બૃહદ્કુડમાં એકત્રિત કરવામાં આવે તો તેથી સૌ ખેતીનું સિંચન થઈ શકે છે. આગામત ભૂમિંત્રા હજારો વીધા તેની ઉત્પત્તિ સારા ઉપયોગમાં લેવામાં આવે છે. પરંતુ તે સૌ વાતો તેમના સંકુચિત મસ્તિષ્કમાં નથી સમાતી, અને તે મહા નિર્દયપણે તે માલનો અપવ્યથ કરે છે. તેમ નહિ, તે વસ્તુઓનો પ્રયોગ ધણો દાનિકારક છે અને માનવ જાતિના મ્હોટા મ્હોટા દુર્નિવાર્ય દુઃખોનો ઉત્તરદાતા છે. મહા મહા સંપ્રાપ્તોથી, સંક્રામક રોગોથી એટલા અધિક લોક નથી મરતા જેટલા આ વસ્તુઓના પ્રયોગથી મરે છે. સૌ મનુષ્યો એ

વાનને જાણે છે-માને છે, પરંતુ ત્યારે પણ ત્યારે તે કહે છે કે સમય વિનાશવાને માટે, મન પ્રસન્ન રાખવા માટે, તે તંબાકુ ઇલાદિનો પ્રયોગ કરે છે તો તેમની વાતો નિઃપ્રયોજન બકવાદ સિવાય બીજું શું હોઈ શકે ?

તેનું બીજું કારણ છે. હમો પણ એવા મનુષ્યો. સાથેજરાયર મજાતા છીએ જે પોતાનાં સન્તાનોને પ્રાણેથી પણ અધિક પ્યાર કરે છે, અને તેમને માટે કોઈ પણ પ્રકારની દાનિ ઉઠાવવાથી અચકાતા નથી, પરંતુ તેજ લોક ચરણ, તંબાકુ અને અરીજીમાં એટલું ધન ઉઠાવી દે છે કે તેના દારિદ્ર્યાસિંબૂત બૂખ્યા બાળકોને ખાવાને લીધે એક પેસો સુદાં પણ રાખતા નથી. પરિણામ એ થાય છે કે બૂખથી એકાદ ચપ્પા કેમજ બાકડો થોડા સમય બાદ મૃત્યુ ચરણ થાય છે. હાવ! શરાબ! અરીજી! તંબાકુ ! એક મનુષ્ય જેના અનુસરણાર્થે બે માર્ગ બુદ્ધતા છે. સીધા અને ઉપયોગી માર્ગને તજીને આડા અને દુઃખકારી માર્ગનું અવલંબન કરે, પોતાના વહાલા પરિવારનાં કષ્ટ નિવારણનો વિચાર ન કરતાં ઉન્માદક વસ્તુઓનો પ્રયોગજ સ્વીકૃત કરે, તે વિચારથી તે નથી કરેના કે તેને આનંદ મળે છે અથવા તેનું મિત્ર પ્રસન્ન થાય છે, તે કોઈ મહાન કારણના પ્રભાવમાં પડીને એવું કરે છે.

ટોલસ્ટૉય કહે છે,-“તે કારણ ત્યાં સુધી હું આ વિષયમાં અધ્યયન મનન કરવાથી અને બીજા મનુષ્યોના તરફ પોતાના તે અવરથ ના આશરણોને, ત્યારે હું શરણ ઇલાદિનો પ્રયોગ કરતો હતો, ત્યારે સારી રીતે જોઈ શકે છું, ને એ છે કે. ત્યારે મનુષ્ય પોતાના જીવનનું અનુસંધાન કરે છે તો તે તેમાં બે વૃત્તિઓને પામે છે. એક તો (blind) તથા શારીરિક (Physical) વૃત્તિ, અને બીજી દૃષ્ટિ યુક્ત (seeing) અને આત્મિક (spiritual) વૃત્તિ. એક તુટેલી મશીનની ચેટ (blind) અને પાશવિક વૃત્તિનું કામ ખાતું, પીતું, સૂતું, આરામ કરવું, ગાલવું કરવું છે. બીજી અર્થાત્ આત્મિક વૃત્તિ પાશવિક વૃત્તિ માટે નિર્ભય છે, સ્વયં કંઈ કરી શક્તી નથી, તે પાશવિક વૃત્તિના આશરણને જોવા કરે છે અને જ્યારે તેના સાથે સદમત થાય છે તો તેની સાથે મળીને કાર્ય કરે છે, નહીં તો અલગ થઈ જાય છે.”

આ જીવનાનુસંધાનની સમતા દિશાનિર્ણય બંનેની સેવથી કરી શકાય છે, જેનો એક છેડો ઉત્તર તરફ અને બીજો દક્ષિણ તરફ રહે છે. જ્યાં સુધી આપણા લોકોએ કરેલું અનુસંધાન અને તે સેવ એક દિશાનું દિગ્દર્શન કરાવે છે. ત્યાર સુધી તે સેવ એક અનિર્વચનીય આનંદાદનથી આનંદાદિત રહે છે, પરંતુ મનિવૈપરિત્ય ચતાંજ બેદ દુરત જાણવામાં આવી જાય છે.

આની રીતિની દૃષ્ટિ યુક્ત આત્મિકવૃત્તિ જેને હમો અંતઃકરણ (Conscience) ના નામથી સંબોધીએ છીએ. એક કિનારાથી ઉચિત અને બીજાથી અનુચિતનું દિગ્દર્શન કરાવે છે, અને તેના અસ્તિત્વનું જ્ઞાન હમોને ત્યાં સુધી નથી થતું, જ્યાં સુધી હમો તેના ખતાવેલા માર્ગનું અનુકરણ કરીએ છીએ. અર્થાત્ અનુચિતને મુશીને ઉચિતનું અવલંબન કરીએ છીએ. પરંતુ જેનું તેની આતા વિરૂદ્ધ હમો કાઈ કાર્ય કરીએ છીએ તેના અસ્તિત્વનું જ્ઞાન હમોને થતા લાગે છે, અને તે પણ જાણવામાં આવી જાય છે કે કેવા પ્રકારે પાશવિક વૃત્તિ અંતઃકરણના વિરૂદ્ધ આવી તે એક નાવિક જેનું તેના જાણવામાં આવી જાય છે, કે તે

પોતાની હોડીને આડે માર્ગે લઇ જાય છે તે નાવને રોડી દે છે, અને જ્યાર સુધી તે સીધા રસ્તાને જાણી નથી લેતો, ત્યાં સુધી તે નાવ રોડી રાખે છે. તેવી રીતે પ્રત્યેક મનુષ્ય જે પાશવિક વૃત્તિ અને અંતઃકરણ બંનેને અસ્તિત્વથી અભિન્ન છે. ત્યાં સુધી કોઇ કંઈ નથી કરી શકતો. જ્યાર સુધી અથવા તેનામાં અંતઃકરણના અનુકુળ ચાલવાનું સાદુસ કિંવા તેના આદેશોના તિરસ્કાર કરવાની ધૃષ્ટતા ન હોય અથવા તે તેને અંતઃકરણ દર્શિત માર્ગ પર ચાલવું પડશે અથવા તેને પોતાનાથી તે ચિદ્વેગ સંતાડવા પડશે. જેને પ્રાદુર્ભાવ ત્યારે થાય છે, જ્યારે અંતઃકરણ અવલંબિત માર્ગની પ્રતિકૂલ પોતાની સમ્મતિ પ્રગટ કરે છે.

સંપૂર્ણ માનવીય જીવન તે બે વાતોથી ભરેલું હોય છે (૧) પોતાનાં કાર્યોને અંતઃકરણના આદેશોના અનુકૂળ કરવાં અને (૨) પૂર્વવત્ અર્થાત્ અનુચિતનું અવલંબન કરી રહેવાને લીધે અંતઃકરણના આદેશોને પોતાનાથી છુપાવવા.

ધણાએ પહેલી વાત કરે છે અને ધણાએ દ્વિતીય વાત કરે છે. પ્રથમ વાત કરવામાં સમય થવાને માટે એકજ માર્ગ છે. નૈતિક ઉત્પત્તિ, દ્વારા પોતાનાથી અંધકારને દૂર કરવો અને પ્રકાશને વધારવો, જેથી અંતઃકરણ દ્વારા દર્શિત માર્ગ સારી રીતે જણાય. અંતઃકરણના આદેશોને પોતાનાથી છુપાવવાના બે માર્ગ છે—એક બાહ્ય અને બીજો આંતરિક. બાહ્ય અવલંબનમાં મનુષ્યને પોતાને જ્ઞાનમાં પ્રવૃત્ત રહેવું પડે છે, જેથી કે અંતઃકરણની વાત સંભળાય નહિં અને આંતરિક અવલંબનમાં અંતઃકરણનેજ ચૂપ કરી દેવું પડે છે. મનુષ્ય પોતે સામેની વસ્તુને જોવા ન હરે તે બેજ વાતો કરી શકે છે. તે—તે તરફ ન જોઇ બીજી અધિકાર ચિત્તાકર્ષક વસ્તુઓને જોવા લાગે અથવા પોતાની દૃષ્ટિનો કોઇ રીતે અવરોધ કરી દે. આવી રીતે મનુષ્ય અંતઃકરણના આદેશોને પોતાનાથી બે રીતે સંતાડી શકે છે (૧) બાહ્ય અવલંબન દ્વારા અર્થાત્ પોતાના મનને રમતમાં અને વિવિધ પ્રકારના કાર્યોમાં પ્રવૃત્ત કરવાથી (૨) આંતરિક અવલંબન દ્વારા અર્થાત્ અંતઃકરણને ચૂપ કરવાથી. તે મનુષ્યોને લીધે, જેની કે સદ્વિચારની શક્તિ એટલી તીવ્ર નથી, તે ચિદ્વેગને સંતાડવા માટે જોના દ્વારા અંતઃકરણ તેમની અનુચિત જીવન નિર્વાહની પ્રણાલીનો પ્રતિવાદ કરે છે. બાહ્ય અવલંબનજ પરત્વે છે. પરંતુ તેમને લીધે જોનામાં વિવેક તે અવરોધને પહોંચી ગયો છે, જ્યારે કે કોઇ અનુચિત કાર્ય કરવું કહિન્જ નહિં. પરંતુ અમલબ થઇ જાય છે ત્યારે કોઈ પ્રકારે બાહ્ય અવલંબન દ્વારા પોતાનાથી અંતઃકરણના આદેશોને સંતાડવા પર્વાપ્ત નથી થતા. જીવન નિર્વાહ પ્રથા અને અંતઃકરણનો સચોટભાવના જ્ઞાનને છુપાવવા માટે બાહ્ય અવલંબન પર્વાપ્ત નથી તે જ્ઞાન મનુષ્યના જીવન નિર્વાહ કરવામાં મ્હોટી મ્હોટી આદતોનો આધારો કરવો પડે છે, અને પૂર્વવત્ અનુચિત રીતિથી રહેવાના નિમિત્ત આંતરિક અવલંબન દ્વારા અંતઃકરણને ચૂપ કરવાને માટે ઉન્માદક વસ્તુઓના પ્રયોગથી પોતાના મસ્તિષ્કને નકામું કરવાની ચેષ્ટા કરે છે.

એક મનુષ્ય અંતઃકરણના આદેશોને ન માનીને પોતાની ધૃષ્ટાનુસાર જીવન નિર્વાહ કરે છે. તે જાણે છે કે તે અંતઃકરણના આદેશોના તિરસ્કાર કરે છે, પરંતુ તેમાં એટલું માનસિક જળ નથી કે તે પોતાના જીવનનો સુધારો કરી શકે. તે પોતાના મનને રમત ગમતમાં લગાડીને અંતઃકરણના ઉપદેશોને ભૂલવાની ચેષ્ટા કરે છે. જ્યારે તે નિષ્કૂળ પ્રયત્ન થાય છે, ત્યારે તે સનેઃ સનેઃ ઉન્માદક વસ્તુઓના પ્રયોગથી પોતાના સાચા મિત્ર અંતઃકરણને નષ્ટ કરવાના પ્રયત્ન કરે છે અંતઃકરણના દેહીપ્રમાણ પ્રકાશને હોઝવવાથી નિમિત્ત અંધકાર ફેલાઇ જાય છે અને પછી તે મનુષ્ય નિર્બળ થઇને દુર્માર્ગનું અનુકરણ કરે છે.

દીવાન.

દશમ પરિચ્છેદ.

હવે આપો, તમને મુરારીલાલનો પુરો પરિચય કરાવી દઉં. સાચું પૂછો તો મુરારીલાલનો સંપૂર્ણ હેવાલ અમને પણ માલુમ નથી. પરંતુ જેટલો અજુવામાં આવ્યો છે, તેટલોજ અમે અહિંયાં કહીશું. સુરતની પાસે જે ગામમાં મુરારીલાલનું ઘર હતું, તેનું નામ અમને યાદ નથી. પણ અમે એટલું સાંભળ્યું છે કે ત્યાં તેનું ઘરગાર-જમીન જે કંઈ હતું તે હવે તેના અધિકારમાં નથી. તે સૌને વેચી નાખી મુરારીલાલે ગામથી સંજંધ સંપૂર્ણ રીતે છુટી દીધો છે. તેથી તેના ઘરગારની હકીકત કેમ મળી શકે ? આપણે તેના અજુવાની એટલી આવરપકતા પણ શી છે ?

પહેલાં મુરારીલાલ તે તરજા હોષ જીલ્લામાં કોઈ જમીનવારને ત્યાં નોકર હતો. કંઈ જ-સાંન વર્ષથી તેની તે નોકરી પણ છુટી ગઈ છે. જેવા તેના દેવથી તેને નોકરી પરથી દૂર કરવામાં આવ્યો નથી, તે અપરાધ એટલો ભારે હતો કે નોકરી પરથી દૂર કરી દીધાથી પોતે પોતાનું અહોભાગ્ય માન્યું હતું. તેને અધિક દંડ—સજા ઘાત, પણ બચી ગયો. ત્યારથી તે વડોદરામાં આવી નોકરીની તલાશમાં ફરતા લાગ્યો. પરંતુ તેને કંઈ નોકરી ચાકરી ન મળી, ત્યારે તેણે જુદી જાતનું કામ કરવાનો આજ્ઞ કર્યો. જમીનદારીમાં થવા દિવસે સુધી કામ કરી ચૂક્યો હતો, તેથી કચેરીની નીચિરીનીમાં જતું કુશળ દેતો. તેથી બહુધા મુકદ્દમાની પેરવી કરીને પણ દંડ, રૂપિયા કમાઈ લેતો. તે જિવાય ધનવાનોના હોદ્દાઓને ફોસલાવી તેમની પાસેથી પણ પોતાની મતજાજ પૂરી કરતો હતો. વાત આમ છે, જેવા તેના મુરારીલાલની આવક બહુ થોડીજ ન હતી. પરંતુ તેટલો ધન માટે તેને દુઃખ પણ ઉઠાવતું પડતું, ત્યાં સુધી કે કદી તેને ઉપવાસ પણ કરવા પડતા. પછી જ્યારે ચાર પૈસા હાલ આવી જતા, તે દિવસ મુરારીલાલના આનંદનો પાર રહેતો નહિ. જ્યાર સુધી હાથમાં પૈસા રહેતા, ત્યાં સુધી તે કમાવવાની એટલી કરતો નહિ; પરંતુ જ્યારે ખર્ચ પુરતો, તો તેજ ઠગવિઠા. લાગ દારૂનું તો મિત્રોને ભુલાવવામાં નાંખી તેમને મોઝ ઉઘાડી લેતો, આ સૌ વાનોનો તેને-પૂરો અભ્યાસ હતો. બે ચાર રૂપિયા માટે જુદી સાક્ષી પુરવી તેને માટે બહુ કંઈ મોટી વાત ન હતી. સત્ય તો આમ છે, અને તેમ કરીને મુરારીલાલને પોતાનું કામ ચલાવી લેવાનું હતું, ધર્મ અધર્મની ચિંતા તેને માટે બનાવવામાં નહોતી આવી.

હવે પ્રશ્ન એ છે કે આટલું ધન મેળવવા છતાં પણ મુરારીલાલને બુદ્ધિ કેમ મરતું પડતું હતું. તેના ઘરમાંથી દારૂ કેમ દૂર થતું નહોતું. તેનું કારણ પણ આપ સમજાવ ગયા હતા. તે નશાખાજ—મદિરા સેવક હતો. ધન હાથમાં આવતાં વસ, ભોજન, સૌ વાતોમાં તે બે દિસાજ ખર્ચ કરી દેતો હતો. ધન મળતાંજ તે ન્યાં સુધી તેને ફેંકી દેતો.

નહિં ત્યાં સુધી તેને એકેન પડતું નહિં. અધર્મના પૈસા આવી રીતે ઉડી જાય છે. તે આજ સુધી કામની પાસે રહ્યા નથી.

મુરારીલાલના પરિવારમાં તેની સ્ત્રી, દસ વર્ષની એક કન્યા અને છ મહિનાનો એક પુત્ર અસ આટલાજ હતા. તેની જન્મદંડસ્તીથી કાંઈ તેને ત્યાં વધારે વાર નોકર ચાકર રહેતું નહિં. દાસદાસી-ઝોની બદલી સર્વદા થયા કરતી હતી. બહુધા દાસ-દાસી કાંઈ રહેતું જ નહોતું. મુરારીલાલની સ્ત્રી રાધા પોતાના હાથોથીજ સૌ કામ ધંધો કરી લેતી હતી તેની કન્યા સુખદેવીએ પણ આટલી નાની ઉંમરે સૌ ગૃહકાર્ય સીખી લીધું હતું, તેમ તે પણ પોતાની માતાને સદાયતા કરતી હતી. રાધા પોતાના પતિના અત્યાચાર એટલા સહી લેતી કે 'જોનાર ચકિત યંત્ર જતા, મુરારીલાલ નિત્ય મદિરા અગર તો તાડી પીતો, અને રાધાને પીને મારવી તે તેવું પ્રથમ અને પ્રધાન કાર્ય હતું. મારવું તે પણ જેવું તેવું નહિં; સમય સમય પર રાધાના પ્રાણ પર આવી જતું હતું. બાલિકા સુખદેવી પણ મારખાવાથી બચી જતી નહોતી, પરંતુ તે પંથ સુખચાપે સૌ સહી લેતી. પણ હા, સૌ સમય મુરારીલાલ તેમને મારતો નહોતો, ઉન્મત્ત દશા-માંજ સૌ અત્યાચાર થતા હતા. સ્વાભાવિક દશામાં તેમને તે કંઈ પણ કહેતો નહોતો. બસિદારી છે મદિરાની !

હવે મીરજી મદમમદને મુરારીલાલથી પરિચય કેમ થયો, તે પણ સાંભળો. મુરારીલાલ પહેલ વહેલાં ત્યારે વડોદરામાં ઉમેદવારી કરી રહ્યો હતો, તે સમય મીરજીને સાહેબની જમીનદારીમાં એક ચતુર માણસની આવશ્યકતા હતી. મુરારીલાલે દોસ્તી બાંધી તેમનાથી પરિચય વધારી દીધો. અને મીરજીને સાહેબના વિશ્વાસ પાત્ર બન્યું એકજ અઢવાડિયામાં. તેમની સાથે ધણીજ મિત્રતા વધારી દીધી. મીરજીના મનમાં તે વાત જામી ગઇ કે મુરારીલાલ જમીનદારીના કામમાં ધણે ચતુર છે, તેથી મુરારીલાલની નોકરી માટે તેમણે સાહેબને સિફારસ પણ કરી. અને સાહેબે પણ તેને નોકર રાખવા માટે સ્વીકાર કર્યો, પરંતુ ઉચિત જમીન નહિં આપી શકવાથી તેને તે નોકરી મળી રાહ નહિં. મુરારીલાલે એવો દંઘ ફલાવ્યો કે મીરજી સ્વયં જમીન યવા તૈયાર થયા. મીરજીનો સ્વભાવ જેવો સીધો સારો હતો, તેથી તેમણે હા કહી હતી, પરંતુ તેમના મિત્ર લક્ષ્મીરાજે એક અપરિચિત મનુષ્યના માટે જમીન જનવાથી તેમને રાહી દીધા.

પરંતુ મુરારીલાલે મીરજીનો સ્વજાન જાણી લીધો. આવા પરાપકારી સરસ સ્વભાવના મનુષ્યથી ભવિષ્યમાં બહુ કામ નિકળશે આટલું સમજી તેણે ધીરે ધીરે મીરજી સાથે પોતાની મિત્રતા દટ કરી લીધી વડોદરામાં મીરજીથી ધણા મોટા મોટા માણસોથી મિત્રતા હતી, તેથી પોતાની મતલબ સાધવા માટે મુરારીલાલ બહુધા મીરજીની સદાયતા લેવામાં યુક્તો નહોતો. તે ઉપરાંત ધનનો અભાવ હોવા છતાં પણ મીરજી મુરારીલાલના સંબંધમાં કંજુસાઇ કરતા નહોતા. તો પછી આવી સોનેરી ચકલી હાથમાં આવેલી મુરારીલાલ કેમ જાડાઈ ર. પણ એટલું દબો કહીશ કે મુરારીલાલ મીરજીનો દિતેશ્વર હતો. કાંઈ કંઈ તેમની નિંદા કરતું, તો મુરારીલાલ પોતાના ગ્રાણ આપી તેમને બચાવવા તૈયાર થઇ જતો હતો. પણ હા, પોતાના રાગ્ય મારે મિત્રના દિવ અહિન પર દષ્ટિ રાખી મુરારીલાલની

જન્મપત્રિકામાં લખ્યું નહોતું. તેથી મુસરીલાલ પોતાની મતલબ પુરી કરવા કદી કોઇના શુભાશુભનો વિચાર કરતો નહતો. મીરજનાં અસાધારણ પરોપકારી ગુણ જનુધા દોષ બની જતા હતા. અને તેથી મુસરીલાલને એક એવું અસાધારણ મિત્ર સુન હાથ આવી ગયું હતું.

મીરજનાં મદિરાસક્ત યવાનું કારણ પણ તેજ મુસરીલાલ હતો. આપણે જોઈ મીરજને જેવા સત્જનક અને બુદ્ધિવાન જાણીએ છે. એકલી અમીનાની તીવ્રબુદ્ધિતાજ મીરજનાં અધઃપતનનું કારણ નથી. મુસરીલાલની જલ્દમાં ફસાઈ મીરજનાં અમીનાના હૃદયમાં સંતાપેલા પવિત્ર પ્રેમનો કંઈ પતો મેલવી શક્યો નહિ. મુસરીલાલ પોતાની સ્ત્રી સાથે કેવો વર્તીત કરતો હતો, તે પણ હમે કહી ચૂક્યા છીએ. જેથી આવા મિત્રની સંગતિમાં રહેવારા પતિથી મનાવતી અમીના શી આશા કરી શકે ?

એકાદશ પરિચ્છેદ.

મનુષ્ય કેટલો વિદ્વાન, બુદ્ધિમાન અને ગુણવાન કેમ ન હોય, એકવાર ધર્મના માર્ગ પર ચાલતા ચાલતા તે ઠોકર ખાધને પડી જાય તો પછી સંભાળવું તેને મારું કહીને યંત્ર પડે છે. મીરજનું ચરિત્ર નિઃશંક હતું. જે સમય તે કોલેજમાં ભણતા હતા તે સમય તે પોતાના વિશ્વ-વિદ્યાલયના બૂલથુ સ્વરૂપ સમજવામાં આવતા હતા. કોઇને કોઈ વિષયમાં સમ્મતિની જરૂર થતી તો તે પહેલાં મીરજનાં પાસે આવતો અને તેમને પૂછતો. તેમનાં બરાબર વિધાવાન, પરોપકારી, મિષ્ટ ભાવી સત્જન વિરજાજ જાણાય છે. પરંતુ હાલ તેજ મીરજ ઠોકર ખાઈ એવા પડી ગયા છે. હવે તેમનામાં બેઠા ધરાની સક્તિ પણ રહી નથી. પ્રતિજ્ઞા પર દંડ રહી શક્યા નહી. ત્રણ દીવસ પણ યત્ન ન પામ્યા કે તેમની દંડ પ્રતિજ્ઞા શિથિલ થઇ ગઇ. એવી કોઇ પણ વાત નથી, કે જેથી આવા સ્વભાવવાળા મનુષ્યના ન તૂટી શકે. એક નીચ પ્રકૃતિનો મનુષ્ય-જેનો સાથ મીરજનાં હૃદયથી ધૂણા કરે છે-તેનાજ કહેવાથી તેમણે પોતાની પ્રતિજ્ઞા તોડી નાખી. તેથી હમે કહી ગયા હતા કે મનુષ્ય ગમે તેટલો ઉત્તમ કેમ ન હોય એક વખત નીચે પડ્યા લાગે તો પછી તેના જ્યજાનો બરોસો રહેતો નથી.

પાપની શક્તિ એવીજ મોહિની હોય છે. મુસરીલાલે એક વખત ફોસલાયો, અને મીરજનાં સત્યાસત્ય જૂઠીને પોતાની શુદ્ધિ ખોદીને તેની જલ્દમાં ફસાઇ ગયો. તેની પાછલ પાછલ ચાલવા લાગ્યો. પદિ તે મુસરીલાલની વાત ન માનતો હાનિ શી થાત? આટલાથીજ મીરજની પ્રતિજ્ઞાનું મૂલ્ય સમજવામાં આવી જશે. મીરજનાં આકાંક્ષાનો અગ્નિ તેમના હૃદયની પ્રતિજ્ઞાનું મૂલ્ય સમજવામાં આવી જશે. મીરજનાં આકાંક્ષાનો અગ્નિ તેમના હૃદયની પ્રતિજ્ઞાનું મૂલ્ય સમજવામાં આવી જશે. મીરજનાં આકાંક્ષાનો અગ્નિ તેમના હૃદયની પ્રતિજ્ઞાનું મૂલ્ય સમજવામાં આવી જશે. મીરજનાં આકાંક્ષાનો અગ્નિ તેમના હૃદયની પ્રતિજ્ઞાનું મૂલ્ય સમજવામાં આવી જશે.

તે સમય મીરજનાં મનમાં કોઇ તરેહની કુર્તી નહોતી. કોઇ ખરાબ કાર્ય કરતાં પહેલાં ચાલે છે, મીરજના મનની દશા પણ તેવીજ હતી. સારે પડી કુર્તી-આંધળીના સુરેશ્વરીના પ્રસાદથી તેમના હૃદયમાં ફરી આનંદ લરાઇ ગયો, પરંતુ આજ તેમણે ધણી સાવધાનીથી થોડો દારૂ પીધો. મુસરીલાલે પણ તે માટે વાંધો લીધો નહીં. પરંતુ પોતાના લાગમાં અધિક આવેલો જેથી મનમાં ને મનમાં ધણો પ્રસન્ન થયો. બીજા દિવસમાં મીરજને તે અધિક પીવાને કહા કરતો હતો. તેણે એક કારણ તે હતું કે ઉત્તમ અવસ્થા યવધી મીરજનાં

પોતાની ગાંઠના પૈસા કંઈ પણ વિચાર કરે ખર્ચ કરતા હતા. પરંતુ આજ કંઈ વિચાર કરી મુરારીલાલે તેમને અધિક પીવાને આગ્રહ કર્યા નહીં. તેથી પોતે અતિક લેવાય તેની ઉન્મત્તતા પણ અધિક થઇ ગઇ. અને ઉન્મત્તતાના વધતાંજ તેની પૈસાચિક ક્રિયા પણ વધવા લાગી. મંદિરા પીને મુરારીલાલ એવા પૃથ્વિત કાર્યો કરવા લાગ્યો, તેને જોઇને મીરનાને પૃથ્વા થઇ અને તે નારાજ થઇ ઘેર ચાલ્યા ગયા.

જે મનુષ્ય જે સ્વભાવનો હોય છે, ઉન્મત્ત દશામાં તેનો તે રામાય પણા સદૃશમાં પ્રકટ થઇ જાય છે. તે સમય તેની ચાત્ર ચત્રણ પર પડેલો રહેતો નથી, શીત્ત, લજ્જા, ભય કંઈ પણ તેના મનમાં રહેતું નથી. તેનો અસલી સ્વભાવ પોતેજ ઉઘાડે પડી જાય છે. નીચ જાતિના લોક તેથી મંદિરા પીને કેવા નિઘ વર્તીવ કરે છે, તે કોઇથી ગુપ્ત નથી. કોઇ કોઇ સીધા સ્પષ્ટ ભદ્ર પુરુષો પણ તેથી ઉન્મત્ત થઇને શિષ્ટાચાર બૂલીને નીચ જાતિના લોકથી પણ અધિક ખેરાળ આચરણ દેખાડે છે. મુરારીલાલનો સ્વભાવ તો આપણાથી ગુપ્ત નથી તે ઉન્મત્ત થઇને પહેલાં નીચ લાખામાં ખોલવા લાગ્યો. પછી તેનાથી એકે કોઠડીમાં, ટકી સકાયું નહિ. સડક પર નિકળી આડોરીપાડોરીઓને ગમીય—ખિન્નત્ત ગાળો દેવા લાગ્યો. તે મહોદ્ધમાં ધણી સરસ સ્વભાવના માણસો રહેતા હતા. એવા સરસ મનુષ્ય મુરારીલાલના શિકાર જતી જતા હતા. તે તે ખિચારાઓ પર મનમાં આવે તેમ અત્યચાર કરેતો હતો.

આજ એક બળવાન યુવક ત્યાંથી ચાલ્યો જતો હતો. મુરારીલાલની દુષ્ટતા તેનાથી જોઇ સકાઇ નહિ. તે ઉભો થઇ જઇ મુરારીલાલને નિભત્ત નહિ ખોલવા સમજાવવા લાગ્યો. તેથી મુરારીલાલથી તે ધણુ વાર થઇ ગયું. અને તે યુવાન મુરારીલાલને ધરતીપર પાછડી ખુબ મેઘીપાક જમાડ્યો.

યુવક ચાલ્યો ગયો. તેણે માર્યો પણ સારી રીતે. પરંતુ તેના ચાલવા જવા પછી મુરારીલાલના ત્રિભુવં કોણુ રણું નહિ. મહોદ્ધના ગરીબો પરજ તેના કોષની માત્રા ઉતરી પડી. લોકોએ ગભરાઇને કમાડ બંધ કરી દીધાં. બીકને લીધે કોઇ ખોદ્યું પણ નહિ. મુરારીલાલ તેમને સડક પરથી લાખો ગાળો દેવા લાગ્યો.

તેના પર જે માર પડ્યો હતો. જ્યારે તેની જવાબા તેથી પણ ન મટી, ભારે કોઇને પોતાના હાથોથી માર્યા સિવાય તેની ઉવાળા કેમ સાંત યાત્રા કોને મારે? આ સમય સડક પર બહુ ભીડ થઇ ગઇ હતી. એક વખત મુરારીલાલ માર ખાંધ સુક્યો હતો, તેથી કોઇને છેડવાનો સાદસ તેને થયો નહી. તે લોક પણ તેનાં તેવાં આચરણથી કોષ દેખાડવા લાગ્યા. સંભવ હતો કે ધણો જલદી તેને તેમનાથી દંડ મળત. અકસ્માત્ કરી માર ખાવાની વાત યાદ આવી ગઇ. મુરારીલાલ પોતાના મકાનમાં પેસી ગયો. બહારનાં કમાડ તેણે બંધ કરી દીધાં અને પોતાની સ્ત્રી પર પોતાની સક્રિય પરીક્ષ કરવા લાગ્યો. (અપૂર્ણ)

રીવાજ

● દયાળુ અંતઃકરણના શિકારીઓને એક અરજ

તા. ૭મી અક્ટોબર ૧૯૧૫ના બોમ્બે ફોનીક્સમાં મી. આર્નેસ્ટ અકરમાતથી કુછર એક માણસને ગોળી મારી છે. એણે જણાવતાં દયાળુ અંતઃકરણના શિકારીઓને નીચેની બાબતપર ધ્યાન લગાડવા વિનંતિ કરે છે.

૧—શીખડીના ગાદીવારસ જ્યારે શીકારે ગયા હતા, ત્યારે તેમના પામમાં અકરમાત ગોળી લાગી હતી.

કાલિયાવાડ ટાઇમ્સ ૬-૧-૧૯૧૫

૨—મીસીઝ આર. ડબલ્યુ. ફોર્મબી, બેલરીના એક્ટ્રીસ્યુટીવ ઈન્જનીયરની ધર્મવતીનું પક્ષીઓનો શિકાર કરતાં તેના પતિના હાથેજ અકરમાત ગોળી લાગી મરણ નીપજ્યું હતું.

ટાઇમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા ૭-૧-૧૯૧૫

૩—શિકાર કરતાં જ હીઝ હાઇનેસ થી જમમ્મહેબને મેહાડાપર ગોળી લાગી હતી.

ટાઇમ્સ ઓફ ઇન્ડિયા ૩-૬-૧૯૧૫.

શિકારથી યતો પ્રાણીવધ—મેઇનીસ બીગ ગેમસીઝન ફેલોએક વખત મ્યાન્ડ કરવામાં આવી છે. રેટના ઇન્સપેક્ટરોએ સાધારણ ગજુની કરી છે કે દસદશર દરજ્જા ખસો મુઝા અને સત્તર માણસોના આ શિકારી શોખમાં ધણ નીકળ્યા હતા.

"ક્યાં સુધી! અરેરે ક્યાં સુધી! સુધારાના આગળ વધવા ઉપર, નમ્ર લાગણીઓના પ્રાદુર્ભાવ ઉપર આ મારી નાખવાની રાક્ષસી પ્રેરણા છત મેળવશે." કે. વી. વી. એમ. એન્ડ રેડીસમેન, પ્રેસીડેન્ટ ઓફ થી અમેરીકન હુમન એસોસીએશન (અંગ્રેજી) ન્યુયોર્ક.

ધી નેશનલ હુમન રીઝ્યુમાર્ચ ૧૯૧૪.

"એ શિકાર તારા નામ હેઠળ કેવાં કેવાં ભયંકર કામો થાય છે!" ન્યોર્થ મીનનુડ એમ. પી.

(કોર્મીંગ ફોર રપોર્ટ પબ્લીસ્ટ બાઇ થી હુમેનીયન લીગ લંડન)

વિનંતિ

હું વિનંતિ કરું છું કે દયાળુ અંતઃકરણના શિકારીઓ ગરીબ પ્રાણીઓ ઉપર શિકારથી ગુજરાતાં ધાતકપણા ઉપર તેમજ મનુષ્યની જીવંતોના જોખમ કે જેને માટે આ લોકીનુકાલ્ય સર્વે શિકારજ જોખમદાર છે, તેના ઉપર વિચાર કરીને દયાલાભે આ મુંઝા પ્રાણીઓનાં દુઃખ, બીક અને ખેતમાંથી મળા પામી કદાકલાત જંધ કરવા દેવા કરશે. દયાળુઓજ ઇશ્વરી આશીર્વાદ મેળવે છે.

જુનાગઢ

ઇન્ડિયા

૧૦ અક્ટોબર ૧૯૧૫

લાલરાજીર લક્ષ્મીદાસ.

● ઉપરનું લખાણ જમને અંગ્રેજીમાં મળ્યું હતું. પરંતુ સર્વ સાધારણ જનસમૂહને ઉપયોગી થાય, એવા હેતુથી અને તેનું ગુજરાતી કરી અને પ્રગટ કર્યું છે.

તત્તી,

પેગંબર સાહેબના ફરમાનો.

હઝરતઅલી સાહેબે ફરમાવ્યું છે કે:—

મીસરો.

॥ ફલાં તજબલ બુતૂનકુમ મકાવરલ હમૂવાનાલ ॥

અર્થ.

હું પશુ—પક્ષીઓની કબર તારા પેટમાં કરીશ નહિ. અર્થાત્ પશુ—પક્ષીઓને મારી હું ખાઈશ નહિ.

ફારસીબેત.

નસાક્ષી મકામે શિક્ષણ લુગૂર । જેવેહરે વહાયમ જેવેહરે તૂયૂર ॥

અર્થ.

હું પશુ—પક્ષીઓની કબર તારા પેટમાં કરીશ નહિ. અર્થાત્ પશુ—પક્ષીઓને મારી હું ખાઈશ નહિ.

કુરાનનાં પ્રમાણો.

કુરાને સરીફમાં સુરાઅન આમ-આપત ૧૪૨ માં અલ્લાતાલાએ સાફ ફરમાવ્યું છે કે:—

વ મિનલ ઇનઆમે હમૂલતેવ વફર્શી । કુલ્મિમ્મા રજક કુમુહાદો ॥

અર્થ.

અલ્લાએ મોખમાં જનવરોમાંથી કેટલાંક બાર ઉપાડ્યા માટે પેદા થયાં છે, અને ખાવા માટે જમીનને લગતી વનસ્પતિ તથા અનાજ ઉત્પન્ન કર્યું છે તે તમે ખાઓ.

સુરાઅન આમમાં લખ્યું છે કે:—

તમે ન ખાઓ:—લોહી અને હુક્કરનું માંસ. મોતથી મરે તેનું માંસ, કોષ મૃતિના તામથી મારવામાં આવે તેનું માંસ, ગળે ફાંસી દઇ મારવામાં આવે તેનું માંસ, ધાથી મારવામાં આવે તેનું માંસ, પડવાથી મરે તેનું માંસ અને કોષ ખીન પ્રાણીના મારવાથી મરે તેનું માંસ ખાવું નહિ.

અહીં, મકે સરીફમાં ચિકારની મનાઇ કરે છે, વાંચો કુરાનમાં સુરાઉલિઆયદ સિપારા ૪ મંજલ ૩ આપત ૩ લખ્યું છે કે:—

મહામાં તેની હદ સુધીમાં કોષએ જનવર મારવું નહિ; અને કોષ બુલથી મારે તો તેને ખાવે પોતાનું પાણી જનાવર મૂડી દેવું, અથવા બે ડાઘા મારુસો જે કીમત દરાવે તેટલી કીમતનું ખાણું ગરીબોને ખરચવું.

અફરી ઇદના દિવસે અફરી ન મારવા વિષે કુરાનમાં સુરાન હુજની ૨૧ મી આયાતમાં અલ્લાતાલાએ ખુદ ફરમાવ્યું છે કે:—

“ માંસ અગર લોહી મને પહોંચશે નહિ. પણ એક પરહેજગારી પહોંચશે.”

ઈબ્રાહીમ પેગંબર ત્યારે જમાનમાં આવ્યા, ત્યારે તેમના ઇમાનની પરીક્ષા કરવા સાફ અલ્લાએ તેમને કહ્યું કે:—તારી વહાવામાં વહાણી ચીજનો ભોગ આપ, તે ઉપરથી

મુઘાલીમ પેગમ્બરે પોતાના એકના એક છોકરા ઈસ્માઇલને મારવા તૈયાર થયો, અને પોતાની આંખોએ પાંચે પાંચી તેને છરી વડે મારવા જાય છે, તેવામાં મુશ્વરતથી છોકરાને ઠેકાણે એક ઘેડું. (દુખો) આવી ઉભું રહ્યું (એક ફેરતાએ છોકરાને છઠ્ઠાવી લઈ તેની જગ્યાએ ઘેડું મુક્યું.) અને તે કપાઈ મૃત્યુ. અને છોકરો બચી ગયો. અરસાએ ઘેડાને પણ સજીવન કર્યું.

આ ઉપરથી જાણવું એમ છે કે અલ્લાએ તો પેગમ્બર સાહેબના ઇમાનની પરીક્ષા કરવા માટે ઉપરોક્ત પ્રયત્ન કર્યો હતો, નહિ કે ઘેડાનો ભોગ માગેલો, માટે બન્ધુએ દયા લાવી કાઢી પણ પ્રાણીનો વધ સમજી વગેં બેઠી દેવો એમણે, કારણ કે કુરાનમાં સુરેઆનઆમમાં લખ્યું છે કે-

وَمَا مِثْرُهَا وَمَا يَكْفِيهَا إِلَّا كَيْدُ الْبَاطِلِ الَّذِي هُوَ أَلْقَاهُ فِي الْبُحْرِ

यतीरो वजनाहीये ईला वमनूम अमसालोकुम ॥

અર્થ

“અને જે પણ પૃથ્વી ઉપર આસે છે, અને જે પક્ષી પોતાની પાંખો વડે ઉડે છે, તે બીજું કંઈ નથી, પણ તમારા જેવાજ લોકો છે. (મતલબ કે તેમને તેમનું જીવન તમારા જેવું જ વધાવું છે.)

M. T. W.

મર્તામાન મુદ્દા અને સાધુ ફકીર

ઇમાનને મુદ્દાને લીધે ઉપરિચિત યએસા આ જારીક સમયમાં પ્રત્યેક ભારતવાસીનું એ કર્તવ્ય છે, કે યથા સંભવ આપણી બ્રિટિશ સરકારને સહાયતા કરવી. ધનવાન લોક ધનથી સહાયતા કરી શકે છે, દિનુ લાખો એવા ગરીબ માણસો પણ છે, કે જેની સેવાને બે સારી રીતે ઉપયોગમાં લેવા ધારીએ, તો તેઓ પણ ઉપયુક્ત વિધિઓ દ્વારા સહાયતા કરી શકે છે. આ મુદ્દાને મોઝા પર ભારતના સાધુ અને ફકીરોની સેવાને કામે લગાડવા તરફ ફક્ત ધર્મપ્રિય રિશીદ ફક્ત અને ભારતના દિતચિન્તક તથા રાજબક્ત સજ્જનોનું ધ્યાન ખેંચવું જોઈએ. જો કે સાધુ અને ફકીરો લડી શકે નહિ, દિનુ તેમને જાન એમ્બ્યુલેન્સ કોર્પ્સમાં ભરતી કરી ધાપણ યએલાઓની સેવાને માટે તૈયાર કરી ચકાવ એમ છે. મુદ્દ સમય ઉપર જારીગ્રાધી જોતાં અનુમાન આપ છે કે ધાપણોની સંખ્યા ઘણી વધી જશે. મારે સાધુઓ અને ફકીરો સાથે વધારે વખત રહેવાનું થાય છે, અને તેથી તેમના મારા સંતાન વખતના અનુભવથી કહી શકું છું કે જો એમની સેવાએને ઉપયોગમાં લાવી, એમને ઉપયોગી બનાવવા તરફ વિશેષ કાળજી રાખવામાં આવે, તો તેથી સદર્પ સેન્ટ જોન એમ્બ્યુલન્સ કોર્પ્સમાં ભરતી થવાને તૈયાર થઈ જશે.

મને આશા છે કે ભારતના દિતચિન્તક અને રાજબક્ત નાગરિકો મારી આ સહાયને સંપૂર્ણ સહાનુભૂતિ દર્શાવશે.*

ટલકરામ ગાંધારામ

જમીનદાર

દેરા ઇસ્માઇલી (પંજાબ)

* શ્રીમત ટલકરામ તરફથી કેટલાક દિંદી લેખો અમને મળ્યા વખતથી મહેલો છે. તેમાંના એકને મુજરાતી કરી અને પ્રકાશમાં મૂક્યો છે. તંત્રી.

અખ
Mr. D'Ray.

શ્રીમતી અન્નપૂર્ણા

દિંદી તિપરયા,
શુદ્ધિ, શુદ્ધિ, સાચે
અંગુવાદ

વિષ્ણુકાન્ત એક ઉજળાં બનિષ્યની આરાધના આપતો નવયુવક છે. વિદ્યાભ્યાસમાં તે એવો તેજ છે કે કોણેજનાં અધ્યાપકો તેને કોલેજનું રતન સમજે છે. બોર્ડીંગના સુખો-
નર-કંઠ કોઈ વિદ્યાર્થીમાં કોઈ વાતનો દોષ જુએ તો તેને સુધારવાને વિષ્ણુકાન્તનું દર્શન
આપે છે. વિદ્યાભ્યાસમાં આગળ અને નિર્મળ ચરિત્રનો હોવા ઉપરાંત વિષ્ણુકાન્તમાં એક
વિશેષતા એ છે કે હજુ તો આજ સાલ ખી. એ. થયો, તે પહેલાં એની વકતુર શક્તિ
એટલી તો ખીલી નીકળી હતી કે કેટલોએ વખત થયાં શહેરની દરેક દરેક સભાઓમાં
વિષ્ણુકાન્તને આપઠપૂર્વક નિમંત્રણ થતું હતું, અને કંઈ પણ બોલવાને માટે અનુરોધ
થતો હતો. કેળવણીના પ્રતાપે જે મહિલાઓ પડકાર પાંચશમાંથી જઘાર, નીકળી સ્વતંત્ર-
તાની આમોદવામાં વિચરવા લાગી છે. તેના સમાજમાં પણ વિષ્ણુકાન્તનો વિશ્વશ્રદ્ધ આદર
સત્કાર થતો હતો. તે લોકોની સભામાં પણ વિષ્ણુકાન્તને જરૂર નિમંત્રણ થતું. વિષ્ણુકાન્તનું
સ્વરૂપ જેવું મનમોહકારનું છે, તેવાજ તેનો વિનય નમ્ર મધુર સ્વભાવ છે. બાલ્યકરતાં વિષ્ણુકાન્ત-
નો મધુર અવાજ સર્વના મન હરી લઈ પ્રગળ અંસર કરતો હતો. વિષ્ણુકાન્તના જેટલું
સંમાજમાં માન તેના સદાધ્યાયી કે.ઇ. પણ વિદ્યાર્થીને મળતું નહોતું. આ સર્વ આગતમાં
વિષ્ણુકાન્ત પૂર્ણ સુખી હોવા છતાં તે સંપૂર્ણ સુખી નહોતો. આ સર્વ સુખથી લઈ
દુઃખપાત્રમાં એક દુઃખરૂપ દર્શનો છટિ પડી ગયો છે. તેનું આ દુઃખ એ પિતા. માતાના
મૃત્યુનો શોક નથી, તેમજ કોઈ સ્વજન નહીં હોવાને લીધેનું પણ નથી. ધનવાન નહિ
હોવાનું દુઃખ તો તેના મનથી આનંદનું ઝરણ હતું. તેની એવી માન્યતા હતી કે મર્જ
શ્રીમંત જન્મી ધની કહેવડાવવામાં કંઈજ સુખ નથી પણ નિર્ધન માણાપને ત્યાં જન્મી
ધનવાન થતું એજ પદ્ધતિ છે. તેની શક્તિમાં પણ તેને દડ વિશ્વાસ હતો. એટલે વખત
પરતે ધનોપાજન કરતું એ તેને મન રહેલ હતું. વારતવમાં ધનવાનનો પુત્ર ન થયો એ
તેના મનથી કંઈ પણ દુઃખ જેવું નહોતું. વિષ્ણુકાન્ત આ સર્વ વાતમાં દુઃખથી ખરેખર
હતો, છતાં પણ દુઃખનો બોજ તેના પર કંઈજો નથી. તે દુઃખ કેવળ એક જ છતાં એટલું
તે કારી છે કે તેના સર્વ સુખનું લોભ તે એક દુઃખ કરતાં દબકું છે. ખાતાં, પીતાં,
સતાં, ભગતાં, ઉક્તાં, ભેસતાં, લખતાં, વાંચતાં, બોસતાં, ચાલતાં, કોઈ પણ દેશમાં આ
ભયંકર દુઃખ તેના સર્વ સુખોને દબાવી દઈ તેના જીવનને નેશરખનાં કુલજામાં કુલજાનું
રાખે છે.

પોતાના મિત્રમંડળમાં આ નેશરખનક દુઃખને તે ભહેર કરી ચુક્યો છે, અને તેમનાં
તરફથી તેને લીલાસો પણ મળી ચુક્યો છે. વિષ્ણુકાન્તનું આ દુઃખ વારતવમાં અસાધારણ

છે. દુઃખ એ છે કે તેની નાનપણમાં પરણેલી સ્ત્રી ભણેલી ગણેલી નથી, અને તેને કાંઈ પણ કાળે બાણી મણી શકવાનો સંભવ પણ નથી. કારણ કે તે એક મોટા પૈસાદાર જમીન-દારની છોકરી છે. અને તેનો બાપ એવો તો પુરાણી માટીનો ધડેલો. છે કે તે સ્ત્રીઓને બણાવવું ગણાવવું એ, તેમના વખતને નિર્ણય નહ કરનાર અને તેમના શુદ્ધ મધુર સ્ત્રી સ્વભાવનો ધ્વંસ કરનાર માને છે. બીજી આફતની વાત એ છે કે વિષ્ણુકાન્ત એજ છુટ્ટાના પૈસાથી વિદ્યાભ્યાસ કરી રહ્યો છે, તેથી કરીને હાથ તો તે છુટ્ટાને તે નારાજ કરી સકતો નથી. પણ વિદ્યાભ્યાસ કરી રહ્યા પછી પણ કૃતઘટાને ખાતર તે સામ્ય મસુરની મતાનુસારિણી પત્નીને નારાજ કરવું એ પણ અનુચિતજ છે. અરેરાં પત્નીની સાથે આ કેવો વિકરાળ સંબંધ ખડો થઈ ગયો ? કૃતઘટાનો સંબંધ પત્ની સાથે ? ઉપકાર અને કૃતઘટાના સંબંધથી શું કદી પરિત્ર પ્રેમની નિર્મળ મંદાકિની વહી શકે છે ? એક બીજાના ગુણથી, કાર્યથી, સ્વભાવથી, પણ પરિચિત થયા વિના, અને પરિચય થયા પછી એ ગુણપર, એ કર્મ પર અને એ સ્વાભાવ પર મુખ્ય થયા વિના વિશુદ્ધ પ્રેમનું ઉત્પન્ન થવું અસંભવ, અસંભવ, નિતાન્ત અસંભવજ છે. અને વિશુદ્ધ પ્રેમવિના વિવાદ કેવો ? વિશુદ્ધ પ્રેમનું પાત્ર નહિ હોય તે પત્ની કેવી ? આ ઉલ્લુ જેવા હીંદુઓના ઢંગ તો જુવો. અહીં તો પ્રેમ ઉત્પન્ન કરવાની એટલા કષ્ટ વિતાવે બે જણાની ગાંઠ જોડી દેવી, અને તે પણ એવી મજબુત, કે કદી છુટી ન શકે.

વિષ્ણુકાન્તની આ મનની સ્થિતિમાં બે તેના મિત્રમંડલ તરફથી સદાનુમૂતિ નહીં મળતી હોત તો તે જરૂર દિવાનો થઈ ગયો હોત. તેના એળખાણવાલાઓમાં ધણાઓ એવા છે કે જેની સ્ત્રીઓ ભણેલી નહિ હોય, પણ ત્યારે તેમને દરેક રીતે બણાવી શકવાનો સંભવ છે. વિષ્ણુકાન્તના આ દુઃખમાં ખરા અંતઃકરણથી ભાગ લેનાર ડાહર રામસીસ ડુબે અને અને તેની પુત્રી લીલી છે. શહેરમાંની સ્વતંત્ર નારી સમાજમાં લીલીથી વધારે ગુણવતી ડાહજ નથી, કારણકે લીલીને વિલાપતી સંખ્યામાં ટળાવાની ટક મળી ગઈ હતી. આઈ. એમ. એસ. ચંવાની કામનાથી વિલાપત જઈ જેમ રામસીસ ડુબે, ડાહર આર.એસ. ડુબે થઈ આવ્યા હતા. તેમજ તેની સ્ત્રી અને છોકરી પણ સાથે જઈ બદલાઈ ગઈ. તે વખત ની ૧૩-૧૪ વરસની લીલા ત્રણ વરસ સુધીના ત્યાંના સુવક સુવતિ આશરથી લીલી ઇન્ડિયાના કહેવાયેલી અહીં આવતાં પાછી લીલા નહીં થઈ ગઈ. લીલી આ વખતે ૨૧-૨૨ ની છે. હજુ સુધી વિવાદ યોગ્ય વર ન મળવાથી તે કુંવાઈ છે. ડાહર સાહેબ પત્ની સંદ એજ વિચાર કરે છે કે વિવાદના નામથી હીન્દુ લોકો ગાંઠ જોડીતી જે વાલીવાત ખચ્ચાંની રમત કરે છે, તેને તોડી નાખવાનો ઉપાય બે રૂણી બંધ, તો લીલી અને વિષ્ણુકાન્તનો કેવો મેળ બેસી બંધ ! હાંફુ જોડીને તેડવાનો કાલો બનાવવાની વાત મી. માલવીયજીને ત્યાં એક દિવસ ચર્ચાતી ડાહર સાહેબે સંભળી હતી. પણ હજુ સુધી તેનો કંઈ નીકાલ આવ્યો નહોતો, અને આવવાનો પણ નહોતો. માલવીયજીને ત્યાં રોજ રોજ ધકકા ખાઈ હીન્દુ વિવાદને ડાહવાસથી તોડાવવાનો સનન ઉપયોગ ડાહર સાહેબ કરી રહ્યા હતા.

લીલીની સાથે મુલાકાત થઈ તે દિવસથી વિષ્ણુકાન્તના નૈરાશ્ય-નિરસ જીવનમાં આશાના લીલા અંકુર ઊગી નીકળ્યા છે. એક વિરલ મુખ અને પ્રદક્ષિણાનો ઉમંગ ભરાવા

લાગ્યો છે, વિષ્ણુકાન્તને પોતાની સ્ત્રી અન્નપૂર્ણાને મળવાનો વધારે સંયોગ પ્રાપ્ત થયો નથી. વિષ્ણુકાન્તના ઘરમાં ખીલું કોઇ નહીં હોવાથી અન્નપૂર્ણાને પીપરમાંજ પડી રહેવું પડે છે. અને જ્યારે કોલેજમાં રમ પડે છે, ત્યારે આવી મૂર્ખ ગમાર પત્નીને જોઇ પોતાના મનની શાન્તિનો ભંગ થાય એ અપેક્ષાથી કંઈ નહીં ને કંઈ જદાને વિષ્ણુકાન્ત સાસરાના તેડાને ટાળતો હતો. તથાપિ કોઇ કોઇ વખત પ્રસંગોપાત તહેવાર ઉત્સવમાં લાચારીથી જવું પડતાં લાથી સ્ત્રીના વિષયમાં જે ભુરો ખ્યાલ મગજમાં ભરીને પાછો ફરતો, તેના કરતાં કેવું મધુર સુખ લીલીથી મસવાનો ખ્યાલ તેના રોમેરોમમાં ફરી વળ્યો હતો. અન્નપૂર્ણાની આંખો જો કે સુંદર હતી. પણ તેની લાજથી રંગેલી છાતીએ કદીપણ વિષ્ણુકાન્તના ચરણોથી વધારે ઉંચે જોવાની દોષત છાંયી નહોતી. જ્યારે લીલીની સામી નજર કેવું 'અનોખું' આકર્ષણ કરીને શરીર, ધન્દિય અને મનમાં કોઇ અજ્ઞ પ્રકારનો નરો ભરી દેતી હતી. વારંવાર એકની એક વાત પુછવામાં આવે, ત્યારેજ અન્નપૂર્ણાના સ્વાભાવિક મધુર રિયતિમાં મચી રહેલા શ્વશુર હોઠોમાંથી કેટલીક વારે જરા સરખો દા કે નાનો ઉત્તર મહા યુક્તિમતે નીકળી પતિના હૃદયના સ્ત્રીની વાત સંભળવાના અધ્યાત્મ આમદને અપૂર્ણ રાખતો. જ્યારે વાન કરતાં લીલીના ફોત વૈજ્ઞાનિક બહારદાર કેવળ હોઠોજ નહિ દામતાં હોઠોની સાથે સાથે તીર છોડવાને તૈયાર તાલેમાં કમાન જેવી કાળી ભમરો, યુગલ અંધારોની પુલક પેદા કરવાવાળી ખાસી પુતળીઓ અને યુગમેદાર પાઉડર અને પેરીસની રોઝક્લર કેસમેટીકથી રંગેલા ચટકદાર શુભાખી ગાજ, લોહ યુગલની માથેક હૃદયને પોતા તરફ ખેંચીને વશીભૂત કરી શકે. અહા! કોઇ વખત એવું લાગે છે, રોકસપીપરનું ગુણ ગંભીર ગર્વ ગંભીર લીલીના કંઈથી મધુર થવાને મારેજ પેદા થયું હતું. કદી કદી ટેનીસન અને રોસીના યુગારોત્પાદક કામોમાં એકનાન થઈ સમા માણસને એકતાન કરી દઈ શકતી હતી. "જીવનને આપું કવિતામય બનાવી દેવાને બદલે એક રિવસ અન્નપૂર્ણાએ ગરમી અને પસીનાથી અને તરબોળ જોઈ આખી રાત પ'ખો દલાવી પવનજ નાખ્યા કર્યો, અને એક દીવસ છું પગેથી વધારે આસવાતું ચતાં યાદી જવાથી અરધી રાત સુધી આંખ ન મિ'ચ્યાં વગર મારા પગેજ દબાવતી બેસી રહી જલો પગ દાખવાને મારેજ મારો' વિવાદ થવા હોય. એવી દાસી અને રસોઇવાની ગંધ વાગી સ્ત્રી મેળવીને તેની સાથે જીવનન વસંતના સુખને ભરમ યુગંદરથી જારવમય બનાવવા માંડુ છું" આવા વિલાસ રસમાં કુખીજઈ વિષ્ણુકાન્ત અન્નપૂર્ણાને બદલે લીલીને હૃદયેશ્વરી બનાવવાના સુખ સ્વાદથી પોતાના દુઃખી જીવનને સુખી બનાવવા લાગ્યો.

કિન્તુ જે રાત્રે લીલીની સાથે તેના પિતાની આડેની પુલવાડીમાં પુલોના ખીણેલા ગુરુછોથી સજ્જતી કુળેમાં નૈયત્રમણ કરી તે ઉપરના ખ્યાલોને વધારે મજબુત બનાવી તે બોર્ડિંગમાં આવીને રાત ગાજવાને પાછો ફર્યો. તે રાત પુરી થતાં સવારે બગેચેના જાણીના પેપર "પાંચો નીપર" માં પોતાના અને પોતાની સ્ત્રીના નામના વિષયને એક રોષ વાંચી તે ચોંકી ઉઠ્યો. તે લેખ નેતાં સાસરાના જીજ્ઞાસા માજરટેટ સાહેબને લખેલા હતો. માજરટેટ લખ્યું હતું કે હું યુક્ત પ્રાંતના વિકરાળ દુકાળથી અળખું રમણ કરવાને મારે મારા જીજ્ઞાસા તાણકદારો અને જમીનદારોને મળવા ગયાં હતો

ત્યાં વિશ્વકાન્ત નામના આ વર્ષે શ્રી.એ.ની. પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થએલા એક નવયુવકની ધર્મ પત્ની શ્રીમતી અન્નપૂર્ણા દેવીની દાનધીલા જોઈને હું એવો તો શ્રેષ્ઠ ભાવેથી મદનદ યથ મયો છું, કે સર્વને એ વાતની જાણ કરાવ્યા વિના હું રહી શકતો નથી. અન્નપૂર્ણા હજી તો સત્તર વર્ષના ઉમરની નાની બાલિકાજ છે, પરંતુ હીંદુલોકો કન્યાઓને આપણા સમાજનું અનુપયોગી પુરતકીય શીક્ષણ આપવાને જલ્દે તેના હૃદયને ધણજ મદનપૂર્ણા સ્વર્ગપિ સદગુણોથી સમ્પન્નવાની જે સુંદર મૂલશિક્ષા આપે છે. તેનાં દર્શાત રૂપે અન્નપૂર્ણા આ નાની ઉમરમાં બની શકી છે. એક પણ અન્નપૂર્ણા પેદા કરી શકવાથી પૃથ્વીની કોઈ પણ સમાજ ધન્ય યથ જાણ. અન્નપૂર્ણાની ચરચરજ અડવાથી કોઈ પણ સમાજની સ્ત્રીઓ પરિત્ર યથ જાણ. મેં હીંદુસમાજના શિક્ષાના વિષયમાં જે નિરીક્ષણ કર્યું છે, તેનાથી હું કહી શકું છું કે એનાથી વધારે સારી શિક્ષા આપવાનો આદર્શ ઉપય. બીજો કોઈજ નથી. અન્નપૂર્ણા તેજ હીંદુ શીક્ષાનું અમૂલ્ય રત્ન છે. એટલી વાત એ છે કે કોઈ પણ યુરોપીય મનુષ્ય એ દેવીનાં કથન કરી શકતો નથી. પણ યુરોપીય મહિલાઓએ એ દેવકન્યાની સેવામાં જઈ તેની આસપાસના પરિત્ર વાતાવરણમાં જઈ જીવને ધન્ય બનાવવાના અવસરનો પરિણામ કરવો જોઈએ નહીં.

આટલું વાંચતાં વિશ્વકાન્તના કાનમાં વિલક્ષણ પ્રકારનો ગજગજાટ ધવા લાગ્યો. પાસે પડેલા જળપાત્રમાંના શીતળ જળથી મોં કાનને ધોપ નાખ્યા પછીજ તે આગળ વાંચવાને સમર્થ થયો. તેણે આગળ વાંચવા માંડ્યું. "અન્નપૂર્ણાના પિતા પણી મોંટી જગીરના મોંટીક હોવા છતાં કેવળ સાદા ભોજન અને કપડાંથી પોતાનો યુક્તરો કરતા, ધર્મકર્મમાં કુબ્યા રહેતા હતા, દેશનું રિતકર એવું કોઈ પણ કાર્જ ન હતું કે જેમાં તેમનું ધન નહીં વ્યયરતું હોય, પરંતુ સર્વ એવી છુપી રીતે કામ થતું કે જ્ઞાના પ્રધાન એશીસર સિવાય બીજો કોઈ જાણી શકતો નહિ. મારી પૂર્વના માછરોટની માફક જમારે હું પણ તેમને કંઈ જિતાગ લેવાને કહેતો, સારું, તે દસીને કહેતા કે "સાહેબ જૂથી કેમ જાણ છે કે હું એક દીન બ્રાહ્મણ છું. જિતાગ લઈને હું છું કંઈ? તેમના ધનદાનથી જ્ઞાની અંદર અને બહાર કેટલાંએ મોટા મોટા કામો યથ સુકયા છે. હજી મુઠ્ઠી કોઈએ એવું નામ બહાર પાડ્યું નથી. પણ કમીઝરથી માંડી ગવર્નર જનરલ અને સ્ટેટ સેક્રેટરીના હૃદયમાં સુઠાં આ દાની જગીરદારના યુક્ત દાનનો ધન્યવાદ ચુંચ રહ્યો છે. એ બાહ્ય જગીરદાર મૂલરયાદમાં હોવા છતાં કેવળ સન્યાસી છે. કેટલાંએક રિવસ ઉપર પત્નીના વિધો. ગથી ધરમાં રહેવું કીક ન લાગતાં એ મદકમા પોતાની એકનીંચે કન્યા અન્નપૂર્ણાને સધળી ધન દોલત જમીન જગીરનો બહાર સમર્પણ કરી ધર છોડી ગયા છે. એ અવસરથી જાપ અને દીકરીને, જે વાતચિત યથ અને એ દીકરીની પાછગણી કાર્યવરરથા જોઈ ને ઉપરથી જાગે છે કે એવા પાપની જેવી દીકરી હોવી જોઈએ, તેવીજ અન્નપૂર્ણા છે. પિતા માતાના હિતમ ચારિત્રનો આદર્શ સંતાનના ચરિત્રને જેવું ઉત્તમ જનાવે છે, તેવુંજ ચરિત્ર અન્નપૂર્ણાએ તતાવી આપી પોતાનું તેમજ પોતાના પિતાનું કુળ ઉત્તમજ કર્યું છે.

આટલું વાંચતાં વાંચતાં વિશ્વકાન્તને વિચાર આવ્યા લાગ્યો કે, કોણ જાણે છું વિલક્ષણ કામ કર્યું હશે કે માછરોટ સાહેબ તેની ચાટલી ગથી તારીફ કરે છે. પોતાની પત્નીની

ધણીજ પ્રથમ સા જીવનના પ્રધાન અંગેજ અધિકારી દ્વારા પ્રકાશ થવાથી એક વિરલ આનંદ અને કંઈક ગૌરવ ભુદિ પશુ નશીમાં ફેલાવા લાગી. જે કે લેખને પુરો વાંચી જવાને મનને આગ્રહ અપાર હતો, તોપણ સ્વાભાવિક નિવર્તને માન્ય રાખવામાં તે વધારે ઢીલ નહિ કરી શક્યો. નિત્યની માફક આજે પણ તેને દાનભુપાણી કરવાને માટે ઉડવા પડેલા ખીજાનાપર પડી રહેવાને સમયેજ “ખયોનીયર” મળી ગયું હતું. સુતાં સુતાંજ અહીં તરીની વાતો વાંચતાં વાંચતાંજ પોતાનાં તેમજ પોતાની પત્નીના નામ પેરમાં જોઇ અચક્યો, આખો સ્નેહ વાંચી જવાને મનનો વિશેષ આગ્રહ હોવા છતાં તે પુરો કરવા પૂર્વેજ દાનભુ પાણી કરવાની તાકીદને લીધે તેને થોડો વખતને માટે વાંચવું છોડવું પડ્યું.

વિષ્ણુકાન્ત દાનભુ કરતાં ભારી ચિન્તામાં પડ્યો, અને વિચારવા લાગ્યો મેઝસ્ટ્રેટ તો નિશ્ચય મારી સ્ત્રી અનુપૂર્ણાનીજ વાત લખી છે. એ ગમાર સ્ત્રીમાં તેણે શું શું જોયા હશે કે તેને સ્ત્રીઓની સિરામણિ રૂપ માને છે. તેના શિક્ષણનીજ તો તે પ્રથમ કરી રહ્યો છે તેનું ભણતર તો એટલું બધું છે કે તેના લખેલા કાગળો અક્ષરને જાહેરે ખરોટાની લીટી અને શાહીના ઉપકાથી ભરેલા હોય છે. અને તેની ભાષા ? છી છી એક પણ કાગળમાં પ્રાણેશ્વર, હૃદયેશ્વર, પ્રાણનાથ, જીવન સખા, કાન્ત જેવો મીઠો શબ્દ તો ઠાપ્યો નથી જડતો. તેના તરફથી આવેલા કાગળો ફોડતાંજ તખીયત એવી જગડી આવે છે, કે વાંચવાની ઇચ્છાજ મરી જાય છે. વૃણાના માર્યો જેના કાગળને આ છપ્પન મદિના થયાં ખોલવાની સુઠાં દરકાર નથી કરી, તેનાજ શિક્ષણના માઝસ્ટ્રેટ આટલાં વખાણ કરી રહ્યો છે, એનાં જોડાની સ્ત્રી આખી પૃથ્વીમાં શોધેલી જડવાની નથી. તો પછી એવું તે શું શિક્ષણ હશે કે જે પુસ્તક નહીં વાંચવા છતાં પણ મળી શકે. અદા ! લીલી તો જુલજ છે. જે જુલવાડીની દવા લાગવાથીજ લીલી ખીલીને પોતાનું મોહન રૂપ, પોતાનો મધુર સ્વભાવ, પોતાનું વિરશિક્ષણ, પોતાના ઉત્સાહ ભર્યા પ્રેમથી મારા હૃદયની વ્યથાને મટાડી શકી છે. તેજ લીલી જુલને ખીલવવા વળી હવાનેજ માઝસ્ટ્રેટ અનાડી ગમાર અનુપૂર્ણને અડકવા લાયક પણ નથી સમજતો. માઝસ્ટ્રેટની વાન પણ અજાજ પ્રકારનીજ માલમ પડે છે, કિન્તુ અંગેજ માઝસ્ટ્રેટ કંઈ સુરખ હોતા નથી. તો શું ભરવા સિવાય પણ શિક્ષણ મેળવી શકાય છે કે જેને લઇને મારી અનુપૂર્ણ રમણી રત્ન જની ગઇ. આવા ચિંતા તરંગમાં તરતો વિષ્ણુકાન્ત પાછો પોતાના ખીજાનાપર પડી ખાનોનીયર વાંચવામાં ફરીથી તન્મય થયો.

માઝસ્ટ્રેટના લેખના બાકાના ભાગમાં વિષ્ણુકાન્તના વાંચવામાં આવ્યું કે “મેં જમીન દારની કોડીમાં જઈ જ્યારે દિવાનને દુર્લેખને મદદ કરવાની વાત છેડી, ત્યારે દિવાન એક વિચિત્ર ગૌરવવાળાં દાસથી મને આશ્ચર્યમાં નાખતો કહેવા લાગ્યો કે “સાહેબ અમારી શેઠણીને કંઈ દશ વીસ હજાર કે લાખ બે લાખ રૂપીઆ ધર્માંદાં આપવાનો વિચાર નથી, પણ તેની પાસે છેલ્લી કોડી રહે, ત્યાં સુધી તે નરનારી બાગક અને પદને દુકાંતના કરાજ દુઃખમાંથી જમાવવામાં વાપરવાનો તેનો દૃઢ નિશ્ચય છે. તેના એ પછને પ્રક કરવાને માટે કસથી અહીંઆ જે કામ શરૂ થયું છે તે પણ દુઃખને ત્યાં લઇ જઈને દાલજ

હું દિવાનની સાથે જમ અજકુટની વિદ્યાજી વ્યવસ્થાને જોતો દંગ થઈ ગયો. હજારો માણસની રસોઇની તૈયારી થઈ હતી. અનાજ વાસણ અને લાકડાના ઢગને, ઢગલા આવી પડ્યા હતા. આ બધી તૈયારી જોતાં માથું દુઃખ દુઃખથી ઉભરાઈ જવા લાગ્યું, અને વારંવાર એજ વિચાર આવવા લાગ્યો કે જો હોદ્દાઓમાં પડદાનો રીયાજ નહીં હોત તો, આ દેવી અમનપૂર્ણના દર્શન કરીને મારી આંખોને પાવન કરી દેત. અન્તમાં આ અઘોરિકા દિવ્દુ મહિલાનું સર્વસ્વ વેચીને દરિદ્રી બની જવું અને ઠીક ન લાગ્યું, જેથી મેં દિવાનને કહ્યું કે દાનનું મહત્ત્વ સમજવામાં આવતાં મહાન દાનના આ વિરાટ દરમ્યાની જે મહા શિક્ષા મળી છે, તેનાથી જો કે હું અવાક થઈ ગયો છું, તો પણ દેવી હજી કેવળ બાળક છે. તેથી હું સલાહ દઈ રસ્તે વેચી દેવાનું અને તો બંધ કરાવવા માગું છું, પણ દિવાનખાનાના પડદાની અંદર ખેડેલી અમનપૂર્ણાએ જે ઉત્તર મારી સલાહ સાંભળતાં દીધા તેથી મને લાગે છે કે જે દિવ્દુ જાતિ અમનપૂર્ણા જેવી બાલિકા જન્મવાવાનું ગૌરવ ધરાવે છે, તે જગતને મોટાપણ શિક્ષણ આપવામાં હજી સુધી કંગાળ નથી.

શ્રીમતી અમનપૂર્ણાને મેં જે સલાહ આપી, અને તેનો ઉત્તર દિવાનખાનાની મારફતે મને મળ્યો, તે હું નીચે આપું છું.

હું-મેં સાંભળ્યું છે કે આપ દુઃખદશામન કરવાને માટે આપની સમગ્રી મીઠકત ધન દાગીના અને મહાન સુદાં વેચી દેવાનું પણ લઈ ચુક્યાં છે ?

અમનપૂર્ણા—જી હા. અજવિના ભુખે મરી જવા કરતાં વધારે દુઃખી હોવને માટે ખીલું કાઢ નથી. ધન જો પાસે હોયતો એવા કામમાં વાપરવા કરતાં તેનો ખીલો કાઢ સારો ઉપયોગ નથી.

હું—આપનું કહેવું સત્ય છે, તો પણ પોતાને માટે થોડું દ્રવ્ય રાખી ચુકવું, એ મનુષ્યનું અવશ્ય કર્તવ્ય છે.

અમનપૂર્ણા—હજાર કહે છે તો મનુષ્ય કર્તવ્ય એ અવશ્ય હશે જ. પણ હું તો અંતી છું. ધન, દાગીના, જમીન એ કંઈ સ્ત્રીનું ધન નથી.

હું—દાગીના તો નારીના અંગોની શોભા છે. પૃથ્વી ભરની સ્ત્રીઓ દાગીનાથી પોતાના સૌંદર્યને વધારી જગતના મનુષ્યને સુખી કરે છે.

અમનપૂર્ણા—પતિને સુખી કરવા સિવાય સ્ત્રીને સૌંદર્યની ખીજ કશાને માટે જરૂર નથી. પતિ જો પત્નીને દાગીના પહેરેલી જોઈ સુખી થતો હોય, તો પતિના આપેલા દાગીના નિશ્ચયજ તેણે પતિને સુખી કરવાને માટે પહેરવા જોઈએ નહીં. તો કાંઈ પણ કારણને માટે કંઈ પણ દાગીનાની સ્ત્રીને જરૂર નથી.

હું—પતિને માટે પણ તો કંઈ ધન જગ્યાની રાખવાની જરૂર છે.

અમનપૂર્ણા—ધનોપાર્જન કરવું એ પતિનું કામ છે; અને પત્નીનું કામ એ છે કે પતિના ઉપાર્જન કરેલા ધનમાંથી પતિના ગૃહસ્થીનો સુખવંધ કરવો. પત્નીએ પતિને માટે ધનોપાર્જન કરી અથવા તો કષાયો પણ મળેલું ધન પતિને માટે રાખી મુકી પતિનું કર્તવ્ય પોતાને માથે લઈ શા માટે લેવું. પતિનું કર્તવ્ય છીનવી લેતાં પતિને દુઃખ સમજવાનું કાણ પત્નીને લાગે છે; પત્ની તો પતિની મોટાપણીજ મોટી થવા વાળા છે.

આ નાની સરખી બાલિકાની વાતથી હું પરાસ્ત થઇ ગયો. તેની મોટી મોટી ઘાટનિક વાતો સાંભળીને ભારી સમજમાં આપ્યું કે હીન્દુ સમાજનો પતિપત્નીનો સંબંધ કેવા દૃઢ પાયાપર બાંધવામાં આવે છે. અને યુવોપના સમાજનો પાયો કેટલો કમો છે. પરાસ્ત હોવા છતાં પણ એક વાત પુછવાનો લોભ હું સમાવી શક્યો નહીં. પણ તે એ જેમ કિંમ્પ શુરને પુછે તેવીજ ઢબથી પુછ્યું.

હું— આપે સરસ રીતથી સમજાવી દીધું કે પિતાનું આપેનું ધન અવેશન જાગીર એ સર્વ સ્ત્રીનું ધન નથી. તો પછી સ્ત્રીનું ધન કયું ?

અન્નપૂર્ણા—સ્ત્રીનું ધન સતીત્વ છે. સરીરથી, ઇન્દ્રિયથી, મનથી અને છુદ્ધિથી પતિ સિવાય કિન્ન પુરૂષની સાથે કંઈપણ સંબંધ નહિ એનું નામ સતીત્વ કિન્ન પુરૂષના વિષયમાં પિતૃશુદ્ધિ, સહોદર શુદ્ધિ કે પુત્ર શુદ્ધિનો સંચાર સતીત્વને બાધક નથી. સ્ત્રીનું આનું સતીત્વજ પતિને વંશોન્નવસકારી પ્રયુત્ત દેવાનું બળ ધરાવી શકે છે, સ્ત્રીનું આ બળજ સ્ત્રીનું ધન છે એના સિવાય બીજા ધનની સ્ત્રી દરબાર કરતી નથી.

હું સાંભળીને દંગ થઇ ગયો. આ બાલિકાના શિક્ષણના મંબોરત્વનો વિચાર કરતો અને તેના હાથના મહત્વના મહિમાને નસેનસમાં જરી પોતાની જાતને નિતાન્ત દુઃ સમજતો હું ત્યાંથી વિદાય થયો.

લેખને સમાપ્ત કરતાં પૂર્વથીજ વિષ્ણુકાન્ત વીણુના કંમ્પ જેવી બળતરાથી બળવા લાગ્યો હતો. તેજ સમાપ્ત થતાં તે બીજાના પર તરફીયાં ખાતવા લાગ્યો, યા બળતરા અનુતાપના અનજથી બળવાની હતી. આજ દેવી અન્નપૂર્ણાને હું મૂર્ખ ગમાર સમજતો હતો અને તેનો નિરાદર કરી હું હીલાની કુંજમાં મોજ શોધતો. પોતાની જાત ઉપર તેને ભારી તિરસ્કાર ઉપજવા લાગ્યો. હું એ સાવિત્રી સતીનો સર્વમા અધોઅધ પતિ છું. એ શુદ્ધ સતિ શિરામચિત્તે અડકવાને પણ હું લાયક નથી, તો પણ ને હિંદા નારી રત્ન આ અનુત્તમ પતિના સોંકો અપરાધો ક્ષમા કરશે, આજજ હું તેની સેવામાં જઇ દાનર થઇશ. ત્યાં જઇ ક્ષમા માંગવામાં જે જે શબ્દો કહેવા જોઇએ, તેને વિષ્ણુકાન્ત મનમાં વારંવાર વિચાર કરવા લાગ્યો. શું હીલાની વાત પણ તેને કહીશ ? હા જરૂર કહીશ. મારા સર્વ પાપોની વાત વિચારવાર કહીશ. આ પ્રમાણે વિચારતાં વિચારતાં વિષ્ણુકાન્તને ગયા ૭ મહીનાથી અત્યાર પૂર્વક અન્નપૂર્ણા તરફની તેજજ પોષિના સસરા તરફની નહોં વાંચેલા કાગળોની સંભારણી થઇ આવી. જટપટ હસી પેટીમાંથી તે કાગળો કઢાડી વાંચવા માંડ્યા, અને પત્ની અને શ્વસુરના વારંવાર બોલાવવા છતાં ત્યાં નહિં જવાને માટે તેને ભારી ખેદ થવા લાગ્યો. અરે ? હું કેવો અકૂતલ નિમક દરામ છું. શ્વસુરના પૈસાથીજ તો હું ભણ્યો છું, અને તેનીજ વારંવારની પિનંતિને ટાળતો મહીનાઓ મયા તેનાજ વગર માંગે મોઢાલા પૈસાથી પેટ કરતો અને ભણતો આવ્યો છું. પત્નીના જે કાગળોમાં તેને પ્રેમની ગંધ શુદ્ધા ન માલમ પડતી, તેજ કાગળોને આજે તે છાતી સાથે ચાંપી મનને ચાંત કરવા લાગ્યો. પણ હવે અધિક વખત મુખાવેલો જરૂરનો નહતો, કાગળ ગાડીનો સમય થવા

આમો દતો. સારું વિષ્ણુકાન્ત તેના શ્વસુર ગૃહે જઈ પહોંચ્યો. આખો દિવસ અન બહેની બહેની યાદીને લોથપોથ યથ ગયલી અનપૂર્ણા પતિના દશનથી સર્વ શ્રમ ભુલી ગઈ. અને કંઈ પણ શબ્દોચ્ચાર કરે તે પહેલાં પતિને ધણાજ ગભરાટ સાથે કામા માગતો બોલે તે સાંજની મારી લાલ યથ ગઈ, અને વિચારવા લાગી કે “એને આ શું ખેલ સુઝ્યો છે ?” જ્યારે વિષ્ણુકાન્તે ધણાજ ગંભીર સ્વરથી વારંવાર “ મને કામા કરીશ કે નહિ, કામા કરીશ કે નહી ?” એમ કહેવું ચાલુજ રાખ્યું, ત્યારે ધીરેથી “ આ, લો, કામા કરે છું” કહીને અનપૂર્ણા વિષ્ણુકાન્તના ચરણોમાં પડી. કમણાં પતિની સાથે અનપૂર્ણાની. પહેલેની લાજ ઓછી થવા લાગી. જ્યારે સર્વ વાતોનો જવાબ વિષ્ણુકાન્તને અનપૂર્ણાની મધુર લજ્જાળી રસીલી વાતોમાં મળવા લાગ્યો. ત્યારેજ તેને સમજ પડી કે અનપૂર્ણા સી પોપટની માફક ગોંધી રાખેલી વાતો ન બોલી શકે તે પણ અંગ્રેજી ભણેલા પતિને અનેક ગૂઢ દાર્શનિક તત્ત્વ ચોતાની રીતિતિને યોગ્ય ધણીજ નમ્ર ભાષામાં શીખવી શકે છે. પછી વિષ્ણુકાન્ત પણ સાંજ રહી અનદાન કરવામાં મદદ કરવા લાગ્યો. એક દિવસ માછરોટ સાહેબની ઓઢી આવી, જેમાં વિષ્ણુકાન્ત અને તેની સ્ત્રી અનપૂર્ણાને અનદદ ઉપકાર માનવામાં આમો દતો. સાહેબે વિષ્ણુકાન્તને કંઈ પણ સરકારી નોકરી લેવા બલામજી કરી નોકરી મેળવવામાં જોઈતી મદદ આપવા લખ્યું હતું. પણ વિષ્ણુકાન્તને અને તેની સ્ત્રીને એ વાત ઠીક નહીં લાગી. આખરે વિષ્ણુકાન્તે એક સ્કુલમાં રૂ.૫૦ ના મહીનાથી શિક્ષકની જગ્યા સ્વીકારી, અને તેજ નાની આવકમાં સુખ પૂર્ણ દેવતા જીવન ગુજારવા લાગ્યો. વિષ્ણુકાન્તને એક તેજસ્વી પુત્ર રતનો લાભ થયો. એક દિવસ તેજ અંગ્રેજી માછરોટ મહા મુશીબતે વિષ્ણુકાન્તનું પર શોધી કાઢી આવી પહોંચ્યો. વિષ્ણુકાન્તના નાના પુત્રને અનદદ બદલ પૂર્વક રમાડ્યો, અને જતાં કહ્યું, કે દેવી અનપૂર્ણાએ પોતાનું અધ્યાગ રસી ધનનું આજે મનાહર વ્યાજ તમને આપ્યું છે. તે ચિરમુદવ રહે !

તાબૂત કે તાજિયાં.

સર્વ વાયક ગણે જાણ નહિ તો એક વાર તો તાબૂત જરૂર જોવાં હશેજ. પરન્તુ મણે ભાગે તેઓ જાણના ન હશે કે તાબૂત વાસ્તવિક રીતે શું છે ? અને તે શા માટે ઉદાવવામાં આવે છે ? તેથી અમારા વાચકોની જાણ માટે સરસ્વતીના ગતાંકમાં પ્રકટ થયેલા એક લેખને આધારે તાબૂત સંબંધી કેટલોક ઐતિહાસિક હેતુસ અને રહસ્ય કરીએ છીએ.

મદરાસા મદરમદ સાહેબ જ્યારે મરણાસન થયા, ત્યારે તેમના શિષ્ય હુજરત અલીએ મોઆવિયાને મદરમદ સાહેબની પાસે એકલીને ‘પુલગ્યુ’ કે તેમના પછી ખસાફાતનો અધિકારી કેશ થવાનો ? નહીં સાહેબે કહ્યું, કે પહેલો અધિકારી અબૂબકર સિદીક

યશે. તેના પછી ખતાખતો પુત્ર ઉમર, તત્પચાવ અમુકાનનો પુત્ર ઉસમાન. એટલું કહેના છતાં મોઆવિયાએ પુછ્યું કે તેના પછી કોણુ યશે ? જવાબ મળ્યો કે પુછવા વાળો યશે. મહમ્મદ સાહેબનો પ્રાણાન્ત થયા પછી તેમના કથનાનુસાર વિષદુક્ત ત્રણે મહાનુભાવ ખલીફા થયા. ઇમામ ઉસમાનના મરણ બાદ મોઆવિયાએ ખલાફતને માટે દાવો કર્યો. કેમકે મહમ્મદ સાહેબે ઉસમાનની પછી પુછવાવાળાને અધિકારી કરાવ્યો હતો, અને પુછનાર હજરત મોઆવિયાજ હતો, હજરત અલીએ કહ્યું કે મેં તમને મારા દૂત બનાવીને મોકલ્યો હતો, તેથી કરીને તે વખતે ચારતરિક પુછવા વાળો હું હતો, અને મનેજ ખલાફત મળવી જોઈએ.

હજરત અલી મહમ્મદ સાહેબના જમાઈ હતા. તેમજ શિષ્ય પણ હતા. સંભવ છે કે નખી સાહેબે એમનેજ પુછવા વાળો કહ્યો હોય, કારણકે તે બચ્ચાના દુના કે અલીએજ મોઆવિયાને મોકલ્યો હતો. જેમ હોય તેમ પણ ધણજ વિતરણના પછી એમ નહીં થયું કે મોઆવિયા છત્રે ત્યાં સુધી ખલીફા રહે, તેના પછી હજરત અલી અને તેના વંશ વાળા ખલાફતના અધિકારી યશે. મોઆવિયાની પછી હજરત અલીના વંશવાળાને અધિકારી કરાવવાનું એ પણ એ કારણ હતું કે મોઆવિયાનો પુત્ર યજીદ પોતાના ભ્રા આયરજોથી સમાજમાં ખલાફતને અરોગ પ્રમાણિત થઈ ચુક્યો હતો. તે જેવો દારૂંથી દત્તો તેવોજ વેટલ તેમજ કર હતો. એક વખત તેણે એક ચાલુદી આપને કે જેના ધણીને હજરતઅલીએ શિક્ષણની લાઠીમાં મારી નાંખ્યો હતો, તેને ઉચ્છેરી કે તે કોઈ પણ વાનથી અલીસાહેબને મારી નાંખીને પોતાના ધણીનું વેર લે મોઆવિયાના છત્રન કાળમાંજ હજરતઅલી એજ ચાલુદી આપને નિયુક્ત કરેલા ઈબ્નમુલજીમ નામના એક મારાના હાથથી મધ્યજમાં નખાજ પદતી વખતે ખાણત થયા એટલે મારાએ તત્કારથી તેમના ખાંધ પર એક ઊંડો ધા કર્યો. તરતજ ઇમામ સાહેબના મહયરોદાના તે પડાઈ ગયો. હજરતના સંબંધીઓએ તેજ વખતે તેને મારી નાંખવાની ઇચ્છા દર્શાવી, પરંતુ ઇમામ સાહેબે એમ કરવું અન્યાય ખતાવી ફરમાવ્યું કે " જો હું જીવે જાયો તો એની સાથે કોઈ પણ પ્રકારનો ધુરો વર્તાવ નહિ કરવો. હું મરી જઈ તો પણ એને છોડી દેવો એજ ઠીક યશે. કારણકે તમે લોકો તમારા કોષને નહિ રોડી રોકો અને એને સળ કરવાજ આહો તો મારા મરવા પછી એજ તરવારથી એની ખાંધ પર એરડોજ ધા કરવો કે એરડો એણે હમણા મારા ખભા પર કર્યો છે, એજ ન્યાયદંડ છે. " ઇમામ સાહેબ એ ધાનાહુદીથી બે ત્રણ દિવસમાં મૃત્યુ પામ્યા. તેમના કથનાનુસાર પેઠા મારાની ખાંધ પર એટલો તો મોરો અને ઊંડો પા કરવામાં આવ્યો બે ચાર દિવસ કહ્યો એવા ત્યાં તે પણ આ લોકમાંથી વિદાય થયો.

યજીદનું આ કામ પ્રગટ થઈ જવાથી દેશમાં ખગલખાટ મચી રહ્યો. લોકોએ મોઆવિયાની ખલાફત વિરુદ્ધ વિરોધ કરવા માંડ્યો. હજરતઅલીના મોરો પુત્ર હસને (જે મહમ્મદ સાહેબનો સગો હતો) મોઆવિયાને કહ્યું કે આજ શામ-આન્તમાં જમને સાસન કરો. અને આ પ્રાંત મારે માટે રહેવા દો. એમાં સદમત થઈ મોઆવિયા શામ ગયો. અને મદીના પ્રાન્ત, હજરત હસને આધીન થયો. યજીદે પોતાના પિતાની પશ્ચાત્ત

શામ પ્રાન્ત પણ હુંસનને મળશે, એવું વિચારી હુંસનની અને પોતાની પતિને કોઈ પણ પ્રકારે મારી નાંખવાને માટે બહેકાતી. જાવિ પ્રયત્ન હોય છે. તે આ કુમંત્રણામાં ફસી પડી. ઇમામ-હસનને છ વખત વિષ ખવડાવવામાં આવ્યું. સાતમી વખતના વિષપાનથી તેમનો પ્રાણાન્ત થયો, આ બેદ ઉંઘાડો પડ્યા વિના રહેવો નહિ. હુંસનના અનુયાયીઓને સર્વે વાન વિહિત થઈ ગયું. આ વખત તેમનું ધીરજ જતું રહ્યું. યજ્ઞને તેના કુર્મ્મતું પ્રતિકૂળ ચખાડવાને ખૂબ એવી તે લોકો તૈયાર થઈ ગયા. રજુનાદ દુદબી વાગવા લાગ્યો, નગારાનો ઘોષ સંભળાવા લાગ્યો. “યા અલી”ની ધ્રુમ મચી રહી. કુચના કંકાનો અવાજ આકાશ ફાડવા લાગ્યો. ધીર યોદ્ધાએ આગાને માટે ઇમામ હુંસનના દરવાજા પર પહોંચ્યા, પરંતુ ધન્ય તમારી સદિબ્જતા! ધન્ય તમારી ઉદારતા! તેમણે કાયરતાથી નહીં, પ્રાણના મોહને લીધે નહિ, ધનનાચના ભયથી પણ નહિ, કેવળ દિ’સાના કરથી, એકને માટે અનેકનો સંહાર થવાના ભયથી, પોતાના બન્ધુનાશતું કારણ હથેરેગઢા બતાવી મોઢાં વચનોથી સર્વને શાન્ત કરી દીધા, સર્વે લોકો કોષ સમાનો પોત પોતાને ઘેર પાછા ફર્યા.

એ પછી હુંસન પોતાના મૃત લાઇ હસનના પદપર પ્રતિષ્ઠિત થયો, એજ નિવસે જોઆનીઆને પરલેકવાસ થઈ જવાથી તેનો અધિકાર યજ્ઞને પ્રાપ્ત થયો. યજ્ઞે હુંસનને પોતાનો મુરિદ બનવાને માટે કહેણ મોકલ્યું. હુંસન સાહેબે ઉત્તર દીધો કે “એ તે સચ્ચરિત્ર તથા નિર્દોષ હોત, તો અવશ્ય હું તેની શિષ્યતા સ્વીકાર કરી હોત. કિન્તુ તે એવો રહ્યો નથી. તેના જેવો અપવિત્ર, બદ્ધ ચરિત્ર, તથા ક્રૂર બક્ષિતો કુ કદી પણ મુરિદ થઈ શકતો નથી. ઉત્તર ઘટતોજ હતો. પણ યજ્ઞને એનાથી ઉંડો ધા લાગ્યો. હુંસન સાહેબ પણ એ જાણી ચુક્યા. તેમજ એ પણ સારી રીતે સમજાયું કે લોકોને ઉચ્ચરીતે તેની વિરુદ્ધ ઉપા કરવાને આરોપ પણ યજ્ઞે મારા ઉપર મુક્યો છે. જે કાંઈ પણ પ્રકારે દૂર થઈ શકતો નથી. તેટલા માટે તે અવશ્ય ઉપદ્રવ કરશે. આ કારણેને લીધે ખલાહત છોડીને શાન્તિપૂર્વક જીવન વ્યતીત કરવાને મટે તે જાલ બચ્ચાં સમેત મદીનાથી કામેચરીફ જઈ વસ્યા.

કુફ્રાના લોકોએ આ સમાચાર જાણી તેમને પોતાને ત્યાં આવી રહેવાને આમ્રહ પૂર્વક કહેણ મોકલ્યું. હુંસન સાહેબે પહેલાં પોતાના કાકાના છોકરા મુસલિમને ખાલબચ્ચાં સહિત ત્યાં મોકલ્યા.

મુસલિમે ત્યાં જઈ થોડા દિવસ રહ્યા પછી હુંસન સાહેબને કબી મોકલ્યું, કે આપ નિર્ભયપણે ચેલ્યા આવો. અહીંના વસ્તીના હૃદયોમાં નિસાદેદ આપને માટે અપૂર્વ બક્ષિ છે. પણ વાંચી હુંસન સાહેબ કુફ્રા જવાને તૈયાર થયા, અને કુફ્રા વાસીઓને એની સૂચના આપી દીધી.

શુબ્તયરો મારશ્વે આ સમાચાર મળતાજ યજ્ઞે આબેદુલ્લાને બાર દળર સિપાઇઓને સેનાપતિ બનાવી, કુફ્રા તરફ મોકલ્યો. કુફ્રામાં આ વખતે હુંસન સાહેબના આગમનોત્સવમાં નાનાં પ્રકારનાં ઉત્સવ થઈ રહ્યા હતા, લોકોની એક ગોટી સંખ્યા સલામતપર્મા એકત્ર થઈ હતી. નાચ ગાન થઈ રહ્યા હતા, ચૂર આબેદુલ્લા હુંસન સાહેબનો કપડેવસ ધારણ કરી નગરમાં દાખલ થયો. અને સમામાં જઈ પહોંચ્યો. સમાના લોકોએ હુંસન સાહેબના સંમતી થણા આદરથી તેમનું સન્માન કર્યું. અવસર જોઈ આબેદુલ્લાએ સીટી વગાડી

તેના સિપાહીઓએ તરતજ ઉપરિચિત યએલાં સર્વ મનુષ્યોને પકડી લીધાં; સર્વના પછી
મુસલિમ સાહેબે પણ પકડાયા, અને બાલગચ્ચાં સહિત માર્યા ગયા. સારપછી હુરે આપેલું.
જ્ઞાના આદેશથી હુમ્મરેા સિપાઇઓ લઇને કાએ સરીર તરફ પ્રયાણ કર્યું. માર્ગમાં હુસેન
સાહેબને તેણે ઘેરી લીધા, અને પોતાના માલીકનો સદેશો કહી બતાવ્યો. પરંતુ ઈમામ
સાહેબે 'યહુઃ ના શિય્ય બનવાનો સ્વીકાર કર્યો નહિ, તેમણે કહ્યું કે હું કરમખા બાબુ
હું, ત્યાં મયા પછી તમારી મરજી હોય તેમ કરજો. જેવો તેમણે કરમખામાં પ્રવેશ કર્યો,
તેવાજ શત્રુએ તેમને ઘેરી લીધા. બહારના માણસોને પણ અંદર જતા અટકાવવામાં આવ્યા.
અંદર જતું અત્રાજ પાણી તેમજ કરમખામાં યકને વહેતી ફરાત નદીનું જળ પણ રોકી
દેવામાં આવ્યું. ચહેરમાં કોઈ બીજું જળાસય નહોતું, કે જેથી હુસેન પકડતી પ્રાણ રક્ષા થાય.

આખરે જળ વિના તરસથી તરુનાં માણસો મરણ પામવા લાગ્યાં. હુસેન સાહેબે
હરને ધક્કોજ સમજાવ્યો. અને કહ્યું કે “પાણીનો રસ્તો છુટો કરો: પાણી વિના શોક
મરવા લાગ્યા છે. મારે માટે આટલા છવેનો સંદાર શા માટે કરો છો ? મેં ખસાદત છોડી
દીધી. મદીનાનો પણ ત્યાગ કર્યો. દવે તમારે શું નોંધ્યું છે ? કેવળ દુકારની માફક મને
જગતમાં જીવવાની પ્રજા છે,” પણ દાવ ! તે નિર્દયને જરા પણ દયા આવી નહિ. . . .

હુસેન સાથે કેવળ દોડસો મનુષ્ય અને હુરની સાથે હજારો સૈનિક હતા. ઉભય પક્ષ વચ્ચે ધીર યુદ્ધ ચલ્યું, બેઉ પક્ષના દગલાખંધ મનુષ્ય ભૂમિચરા થયાં. હુસેની પક્ષના સર્વ મંત્રણાનો અંત આવ્યો, કેવળ હુસેન સાહેબ અને તેનો રાગી પુત્ર જેનુલ આખરીને બચ્યા. પુત્રએ પિતાને કહ્યું કે, હવે મને પહેલાં યુદ્ધમાં જવા દઇ માફા પ્રાપ્તો અંત લાવવા દો. પછી ખાખ બંજો. પરંતુ પુત્રવતસહ હુસેનથી એવું કેમ રહ શકે? તેમણે રજા નહિ આપી. આજ વખતે અવસર તોષ્ટ હતોટ કરવા માટે શત્રુના માથેસો પ્રવેશ થવા લાગ્યાં. એ જોતાં ઈમામ સાહેબની શાન્તિ અંગ ચક્ર ગઈ. આંખો અંગારની માફક ચમકવા લાગી. હાથ-ઉઠળવા લાગ્યા. શરીરનું રક્ષિત છડળવા લાગ્યું. કોષથી અધીર થઈ શત્રુઓ ઉપર સિંહની સમાન તુડી પડ્યા. એ દીવસ સુધી એકલાએ ધીર યુદ્ધ કર્યું. આખરે, ખીજે દીવસે સંધ્યાકાલે શસ્ત્રપ્રતોથી વિવશ થઈ ભૂતલાશથી થયા. હુરની આઘાતી એક સોપાનએ તેમનું મરતક કાપી એામેદુલ્લાની પાસે મોકલ્યું. એામેદુલ્લા તે મરતક ધણાજ ચલતથી શામ લઈ ગયો, અને યજ્ઞને બેટ કીધું. પાપી યજ્ઞેહુસેન કાઢેબના તે મૃત મુખ ઉપર જામ લઈ ગયો, અને યજ્ઞને બેટ કીધું. પાપી યજ્ઞેહુસેન કાઢેબના તે મૃત મુખ ઉપર જામ લઈ ગયો, અને યજ્ઞને બેટ કીધું. પાપી યજ્ઞેહુસેન કાઢેબના તે મૃત મુખ ઉપર જામ લઈ ગયો, અને યજ્ઞને બેટ કીધું.

મરીના આલ્થો, આલ્થો, અને તપન રહેવા લાગ્યા.
કહેવાય છે કે હરોત સાહેબના અગ્નિયાથી તે પાછળથી થઈ અને આમંદુલ્લાને
પણ એજ પ્રકારે મરણ કાપીને મારી નાંખ્યા.

પહેલ પહેલું તુર્કસ્તાનના ગાદશાહ તેમજ તેમજ એક તાજીખું બનાવી આ ઘટનાનું સ્મારક બંધી દીધું. પછી તે પુણ્યું શું ? મુસલમાનોમાં એ જગદંબાપી તહેવાર યમ ગયો. દિવસે બેવડો અને રાતે ચાર ગણો વધીને હવે તે એ એટલો બધો સર્વ વ્યાપી થઈ ગયો છે, કે જ્યાં મુસલમાનનું માત્ર એક ધર હોય ત્યાં પણ દર વર્ષે બોલામાં બોલું એક તાજીખું તે જરૂર કઢાડવામાં આવે છે. હિન્દુઓમાં પણ હવે આ તહેવારને અંગે કંઈ કંઈ ખાધા આખડીયો મનાયા લાગી છે.

તંત્રી.

વિવિધ વિષય.

અદભૂત અસંખ્યિકિસા

પાચાત્પ ડોક્ટરોએ અસંખ્યિકિસામાં કમાલ કરી દીધી છે. હાલમાં એક ક્રાન્સિસ ડોક્ટરે આંખ સુધારવાની નવી રીત શોધી કાઢી છે. તે આંખનો ખગડેશો ભાગ કાપી નાંખી તેની જગ્યાએજ તેવાજ બીજો કાપનો ભાગ લઈ મુકી દે છે, એથી ગુમ થયેલું આંખનું તેજ પાછું આંખમાં આવે છે. હાલમાં એલે પોતાની એ શોધ એક આપરેશન કરાવી બહેરમાં પ્રકટ કરી છે. એક માણસની એક આંખ મુતાની ગરમીથી ખળી મઈ. ડોક્ટરે કાકી સિવાય આંખના ડોળાનો સફેદ ભાગ કાઢી નાંખી તે જગ્યાએ એક રોગીની આગળથી કાઢી સંઘરી રાખેલી આંખનો સફેદ ભાગ કાપી તે જગ્યાએ લગાડી દીધો. થોડા દિવસમાં તેને પૂર્વવત્ત ડોળાવા લાગ્યું. તેને બધી ચીજો રખડ જણાય છે. ડોક્ટરે આ શોધથી આધળાઓ ઉપર ધણો ઉપકાર કર્યો છે, પરંતુ દિલ્હીની પાત છે કે આપણા અભાગી ભારતની ગરીબ વસ્તી ત્યાં જઈ એમની આ મહાન્ શોધનો લાભ શી રીતે ઉઠાવી શકે !

રેડીયમનું રહસ્ય

રેડીયમ એક જાતની ધાતુ છે. જેનામાં બેહદ શક્તિ છે લાંડનના એક વૈજ્ઞાનિક ડોક્ટર દિલિએ એનાપર વ્યાખ્યાન આપતાં જણાવ્યું કે એક વખત એવો આવશે, કે રહેવે, મોટાર, વહાણ વગેરે સર્વ રેડીયમની શક્તિથીજ ચાલશે, તેમજ બતાવ્યું હતું કે રેડીયમમાંથી અદ્ધા અને બીટા નામના જે બે કિરણો નીકળે છે, તેમાં અદ્ધાની ચાલ એક મિનિટમાં ૧૦૮૦૦૦૦૦ મૈલ અને બીટાની ૧૦૮૦૦૦૦૦૦ મૈલ છે. સમુદ્રમાં અભારે લગભગ ૧૬૦૦૦૦ મણ રેડીયમ મોલુદ છે. એક મણ રેડીયમમાં ૧૫૦૦૦૦૦ મણ કેપ્તાની શક્તિ છે. એક માસ રેડીયમની શક્તિની બરાબર અતિદિન બહાર નીકળતી રહે છે, અને તે ૪૫૦૦ વર્ષ સુધી ચાલી શકે છે. આ અજમ શોધ જોળ જાણતા અંતરમાં આનંદ થાય છે કે હાલો વરસ ચાલે એટલો જમીનની અંદરનો કેપ્તાનો ખલાસ થએ તેની જગ્યા આખાદ સાચવે એવો તેમ વારસ તેની હયાતિમાંજ તૈયાર છે.

શોખીન સ્ત્રી.

પૂરોપના ખાનદાન ઘરેની સ્ત્રીઓની સ્વતંત્રતા, એમના ખેલ તમાસા, મોજ શોખ અને પરચુરણ અર્થે જોઇ આપણને મોઝ ધારણ કરવાની સગ આપણી પોતાની મેજાજ ખમવી પડે છે. ગૃહસ્થાપનો બંધ થતાં લાંબી મતાભિલાષિણી "સંક્રેમિષ્ટ" સ્ત્રીઓનાં હોમ વધતા જાય છે. હાલમાં વિદાયતના એક છૂટા છેલ્લા મુકદ્દમામાં ધણીના વકીલે ધણીઆણીને પૂચ્યું, "તમને મોજ શોખ, ભુગાર વગેરેનાં ધણી શોખ છે ખરેખર?" સ્ત્રીએ જવાબ આપ્યો, "જોવા ખીણ સ્ત્રીઓને છે, તેવોજ મને છે." વકીલે તે સ્ત્રીના હાથની લખેલી ડાયરી આગળ ફરી તેમાંથી એક દિવસનો હાલ વાંચી સંભળાવ્યો.

૧. આજે, ડુડાનની હોટલમાં બોજન કર્યું. ૨. માન્ડીકાંઠેમાં જઈ ભુગાર રમી, પંચુ હારી મધ. ૩. ખીજ (એક જાતની રમત) રમી. ૪. માન્ડીકાંઠેમાં ફરી ભુગાર રમી, તેમાં મારી જીત મધ. ૫. કેસિના (એક પ્રકારની વીથી, જેમાંની સર્વ સ્ત્રીએ ધણી મોંઘી મળે છે.)માં બોજન કર્યું. ૬. સંજના નાના પ્રકારની રમતો રમી. રાતે નાચમાં સામેલ મધ. "વિચિત્ર પ્રાયશ્ચિત."

આજથી લગભગ ૧૦૦૦ વર્ષ પહેલાં જાપાનમાં ડામો તામસી નામનો એક બ્રાહ્મણ સાધુ રહેતો હતો. તેણે કોઈ પાપના પ્રાયશ્ચિત સાર પોતાના ધર્મ મંથની નક્ક મણીજ સ્ત્રીના અક્ષરોમાં ૧૩ ઇંચ લાંબાં અને ૭ા ઇંચ પહોળા કાગળ પર કરી હતી. બધા મળી તેમાં ૧૨૬૦૦૦ શબ્દો છે. આ લખાણ ફક્ત ઉચી જાતના સદ્ગમ હંફકે ધંધળીજ વાંચી શકાય છે. પ્રાયશ્ચિતનું આ અદ્ભૂત રજૂ તે સાધુના વંશજો પાસે હજી પણ હયાત છે. ૧૯૧૩ માં તે અમેરિકામાં બતાવવામાં આવ્યું હતું. હાલનાં વર્ષ પૂર્વે જ્યારે સદ્ગમ હંફકે ધંધળીજ શોધ પણ નહતી, તે વખતે તે સાધુએ આ લખાણ કેવી રીતે લખ્યું હતું? તેનાં આખ, હાથ કેવાં કેળવાયલાં હશે? તે તિયારવા જેવી વાત છે.

કુરાનની એક નકલ.

કુરાનના શોધ પાસે કુરાનની એક નકલ છે, તેની કિંમત અઢી લાખ રૂપીયા છે. એવું કહેવાય છે કે તેનાં પૃષ્ઠો સોનાના ગ્રહા વરખથી મરેલાં છે. તથા તેને ૧૦૯ હીરા, ૧૬૭ મોતી, અને ૧૨૨ માણેક જડેલાં છે. કેવળ એક ધર્મ મંથ ઉપર પ્રીતિ માટે તેના પર કેટલા ખર્ચ શબ્દગાર સજેલા છે. અને તેને લીધે, કેટલું બધું દુન્ય સંમકાધું છે.

ચીનાઓની ખેર આક્રીયત.

દેશ દેશના રીવાજો ધણી ભુદા ભુદા હોય છે, તે માંહેનાં ધણી વિચિત્ર, રમુજ અને કેટલાક નવાઈ ઉપજાવનારા પણ હોય છે. કહે છે કે એક ચીનો જ્યારે ખીજને મળે છે, ત્યારે તેના કુટુંબના ખેર આક્રીયતના સમાચાર નીચે પ્રમાણે પૂછે છે.

"તમારી ધણીજ ડાહી, ચતુર, શાણી, વિવેકી, ચંચળ, ચંચારાક, સુશીલ, બુદ્ધિશાળી, સુખ પત્ની કેમ છે?"

સામો જવાબ આપે છે, કે "મારી નાદાન, અજાન, ગંદી, ગંધીય, નાંસાયક, ખોચક, સુરત, અદના, અસમજ, કુવડ પત્ની ધણીજ મળ્યામાં છે."

“ તમારા હુશીયાર, ચંચળ બેભના, ખાદોશ, પ્રવીણ, મંદ, વિદ્વાન, ડાંઘા, કોણા, મનુર, આશાક, અને સુધક છોકરાઓ કેમ છે ? ”

સામાવાળો—“ મારા નાશાયક, નાદાન, અસાન, કમચક્રમ, ગંદા, ગંદીય, અસ્વચ્છ, ખીન કેળવાયેલ છોકરાં આપની પહાડી દુઆથી પૂરે આનંદ અને તંદુરસ્તીમાં છે. ”

કેમ, આપણા ભારતમાં આવો રિવાજ દાખલ કરવા માટે કોઈ સુધારક મંડળ આ સંવાલ પોતાના બળવાન અવાજ વડે ઉચકી લેશે કે !

તારાની સંખ્યા.

તારાઓ આપણાથી ઘણે દૂર આવેલા છે. આપણે આકાશ તરફ જોઈએ છીએ ‘સારે એમ કહેવાય છે કે આપણે આશરે ૨૦૦૦ તારાઓ જોઈ શકીએ છીએ, અર્થાત્ આપણી દૃષ્ટિ મર્યાદામાં એટલી સંખ્યા સમાય છે, એના કરતાં આપણે સૂક્ષ્મ દર્શક યંત્રથી જોઈશું તો આશરે ૧૦ કરોડ કે એક અબજ તારા જોઈ શકીશું. કેટલાક મોટા જગમગતા તારાઓનું પરિમાણ ૨૦૦૦ થી ૨૭૦૦૦ ડીમી જેટલું હોય છે. જે તારાઓનું પરિમાણ એથી ઓછું હોય તેઓ આપણાથી જણાતા નથી. એ સંબંધમાં મિ. એફ. એ. લીડગ્રેન જણાવે છે કે આ દેખી શકાય નહિ એવા તારાની સંખ્યા જગમગતા તારા કરતાં ધંધીજ વધારે છે. તે એવા અનુમાનપર આવ્યા છે, કે ઝાંખા તારા જગમગતા કરતાં ૪૦૦૦ હજાર ગણા છે. આપણે ઉપર કહ્યું છે કે જગમગતા તારાની સંખ્યા (જે સૂક્ષ્મ દર્શકમાંથી જણાય છે તેની) એક અબજ છે, તો પછી ઝાંખા તારાની સંખ્યા આશરે ૪૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦. એટલી હોવી જોઈએ. કહેશો હવે આપણે ભારતના ન્યોતિપીએ ગણેલા ત્રણ કરોડનો હિસાબ ક્યાં રહે ?

પ્રકાશ.

અંગ્રેજ લોકોમાં જેમ વિવાહ જોડવાની નીશાની તરીકે વર તરફથી કન્યાને વિંટી આપવામાં આવે છે, તેમ પ્રમાણે જાપાનમાં એક સુંદર રેશમી કમરબંધ વર તરફથી કન્યાને ભેટ આપવાનો વ્યવ છે.

કાન્સમાં નિશાળોમાં ઇનામના મેળાવડા વખતે જાળકોની માતાને હાજર રાખી માતાને હાથેજ જાળકોને ઇનામ અપાય છે.

એક ટન કોલસામાંથી દશ હજાર થન પુટ જેસ તૈયાર થાય છે.

એક ટન કોલસો બળના ત્રણ લાખ થન પુટ હવા આસેનથીસને માટે નિરપયોગી થાય છે.

જગતમાં સુનાં નાણાનું વજન ૬૨૦૦ ટનથી કંઈક ઓછું છે.

પૃથ્વી પર કોઈ પણ દેશના માણસો કરતાં નોર્વેના લોકોનું અધુણ્ય-પ્રમાણ વધારે છે.

દુનિયા ઉપરના સર્વ પોપટોમાં નાનામાં નાના પોપટની લંનાઈ અઢી ઇંચની છે. એવો પોપટ ન્યુગાયના નાં બીટીસ મ્યુઝીયમમાં આજુવામાં ઓળ્યો છે.

ન્યુયોર્કમાં એક ઇન્જનીયરે એવો કેમેરો શોધી કહાડ્યો છે કે જેને તીજેરીની અંદર રાખતાં તીજેરી ફેડનાર ચોરનો ફોટો આપોઆપ લેવાઈ જાય છે.

અમેરિકાના સંયુક્ત સંસ્થાનમાં પ્રસિદ્ધ થનારા વર્તમાન પત્રો પૈકી ૨૪૬૭, દૈનિક ૫૬ અઠવાડિયામાં ત્રણ વખત પ્રસિદ્ધ થનારા ૬૧૦, અઠવાડિયામાં એ વખત પ્રસિદ્ધ થનારા અને ૧૬૧૮૧ સાપ્તાહિક સમાચાર પત્રો છે.

તાત્રી.

અશક્તાશ્રમની પહોંચ.

લેડી વિલંગ્ડન અશક્તાશ્રમ—રામપુર—મુરત.

મહેરબાન " સત્સંગ " પત્ની અધિપતિ સાહેબ

નમ્રતાપુર્વક સલામ સાથે વિનયિતી જે સદરહુ આશ્રમમાં નીચે મુજબની મદદ દેશદાતા પીરપુરપોએ મોકલવા કૃપા કરી તે એ. સેક્ટરી ડૉ. ડી. જે. એલ્લમેદરામ ધણા; માન તથા આભારસહ સ્વીકારે છે. ૩૫૧ આ એકની અંદરની પહોંચ સ્થાનામાવધી લીધી નથી, પરંતુ તેમનો આભાર પણ એછો નથી. નવેમ્બર ૧૯૧૫માં મળેલી મદદની યાદી;

૧-૦-૦ યા. ખુબચંદ ધર્મચંદ કમલુ

૧-૮-૦ ,, હરકીશનદાસ અંગાલાલ ,,

૧-૦-૦ ,, ઉત્તમચંદ ૩૫ચંદ ,,

૧-૦-૦ ,, હંસરાજ ચેલાલ ,,

૧-૦-૦ ,, મીલાપચંદ વીરચંદ ,,

૨-૦-૦ ,, ખીમચંદ હરનાથ ,,

૧-૦-૦ ,, ઝવેરચંદ ખુસાલચંદ ,,

૧-૦-૦ ,, મેધા પનાળીની દુકાન તર-

ફથી કમલુ

૧-૦-૦ બકત ભુલાભાઈ હરિભાઈ ગામ હરી

૬ ૧૨-૦ બકત ધીરજભાઈ ગોરધનભાઈ

ધામલુ પોસ્ટ નવમરી

૨-૦-૦ પા. ગોકલદાસ ભગવાનદાસ

૧૦-૦-૦ શેઠ ઝવેરચંદ પ્રભુદાસ તથા

છગનલાલ ઉત્તમચંદ તથા

લક્ષ્મીભાઈ કુમેરદાસ

૨-૦-૦ માણેકજી દોરાબજી ખોદાણુ

૧-૦-૦ આદરજી ફરામજી પાત્રાવાલા

ખોદાણુ ડાકટર

૨-૦-૦ એક જરબોરથી તરફથી ,,

૩-૦-૦ શા. પના ખુસાલજી ,,

૧-૦-૦ ,, સમતા ખુસાલજી ,,

૧-૦-૦ ,, ગુલાબચંદ ખુબચંદ ,,

૧-૦-૦ મોદી ધીરજભાઈ લક્ષ્મીભાઈ ,,

૧-૦-૦ શા. ધરજીરામ હરગોવિંદદાસ ,,

૧-૦-૦ ,, કૃષ્ણાણુ લક્ષ્મીદાસ ,,

૨-૦-૦ શેઠ રતનજી શોરાબજી ,,

૧-૦-૦ શેઠ ફરામજી જમશેદજી ,,

૧-૦-૦ ,, બમનજી તથા માલનજી

દોરાબજી ,,

૧-૦-૦ ,, ફરતમજી પીશતનજી ખોદાણુ

૧-૦-૦ શા. કરજીચંદ શમનાજી ,,

૧-૦-૦ શેઠ કાનદાસ રામરામ ,,

૧-૦-૦ ,, જવેર શ્રીજલાલ ,,

૨-૦-૦ ,, કૃષ્ણાજી જગાજી ,,

૧-૦-૦ પટેલ જમશેદજી હોરમજી ,,

૧-૦-૦ શા. જવેર જીવાજી ,,

૧-૦-૦ ,, પ્રેમચંદ કૃષ્ણાજી ,,

૧-૦-૦ પરચુરજી નામના.

૧-૦-૦ ઉપમરામ જેઠીતારામ ધણા

તા. કામરેજ

૧-૦-૦ સોની મહાગૃહ તરફથી

૨-૦-૦ કાળીઆ પંચ તરફથી હા.

શંકર ગંગાદાસ

૧૧-૦-૦ રા. રા. ગીરધરલાલ નારણદાસ

મુલતાની તરફથી તેમની પુત્રી

બહેન ગમનગૌરી દશેરાના રોજ

દેવસોક પામી તેના પુત્રપથે

૧-૦-૦ નાનાભાઈ ગોરધનભાઈ ગોડળ.

ભાઈની ખડકી જંબુસર

૧-૦-૦ શા. અમરતલાલ મોહનલાલ

જંબુસર

૧-૦-૦ રેવાશંકર જમજીવનદાસ શેઠ

ખડકી જંબુસર

- ૨-૦-૦ વકીલ શીવચંદ્ર. જગન્નાથ
જાણસર
- ૧-૦-૦ ગુલામભાઈ ગોવિંદજી મુખ્ય
રકુલ જાણસર
- ૧-૦-૦ મોતી લાલભાઈ પટેલ-પટેલ ખડકી
- ૧-૦-૦ વકીલ સાહેબ પ્રાણવલ્લભદાસ
હરીવલ્લભદાસ-જાણસર ખખર
- ૧-૦-૦ જગમોહનદાસ પ્રેમાનંદદાસ
- ૧-૦-૦ ગૌરીચંદ્ર બીખારીદાસ જોશી
- ૧-૦-૦ શેઠ બીરધરલાલ જમનાદાસ
ગોકળલાલની ખડકી જાણસર
- ૧-૧-૦ પ્રાણજીવનદાસ નરોત્તમદાસ
વાઘજી પ્રેસીડેંટ
- ૧-૦-૦ વકીલ મી. માણેકલાલ લલિત
ભાઈ જાણસર ખખર
- ૧-૦-૦ ચોક્કસ મોતીરામ મીલકાલ
- ૧-૦-૦ ચીમનલાલ કાલીદાસ
- ૫-૦-૦ દેશાઈ નંદલાલ મેતાઅમરામ
આમોદ
- ૧-૦-૦ જગપતી જોન ખી.
- ૧-૦-૦ ધીરજલાલ નંદલાલ
- ૧-૦-૦ ડૉ. કાકિજેશ્વર ભગવાનદાસ
- ૧૦-૦-૦ રા. સા. કેશવલાલ ગીરધરલાલ
આમલતદાર સાહેબ.
- ૫-૦-૦ ઉધરાતદાર-ઈસમ બાપુ ગામ
કેલવજી
- ૨-૦-૦ શેઠ હરજીવન રાવજી આમોદ
- ૧-૦-૦ પા. બેચરદાસ ખુશાલદાસ
- ૧-૦-૦ રા. ઘેલાભાઈ નરોત્તમ
- ૧-૦-૦. ડાહ્યાભાઈ અમરચંદ
- ૧-૦-૦ માત્રોળ રાવસંગ બાવા અબે-
સીંગજી ગમણદ તા. આમોદ
- ૧-૦-૦ સોની ગીરધનદાસ દામોદરદાસ
આમોદ.

- ૫-૦-૦ શેઠ હરીચંદ મોતીચંદ
- ૨-૦-૦ હરીખાવા નારાયણ અંબારામ
- ૧-૦-૦ જઠાઉદીન નુરદીન ડોક્ટર
- ૧-૦-૦ ફકીરચંદ મોતીચંદદાદાપોર તા.
- ૧-૦-૦ શા. અમરચંદ અમરચંદ
- ૧-૦-૦ શા. ચુનીલાલ મોતીલાલ
- ૧-૦-૦ શંકરલાલ તાપીદાસ ખખર
- ૧-૦-૦ પા. અંબાઈદાસ વેરીભાઈ
ખખાસીઆ ચોરા
- ૧-૦-૦ નગીનલાલ મોતીચંદ
- ૧-૦-૦ પા. હરિભાઈ પરજીદાસ
ગામ સીકાડી તા.
- ૨-૦-૦ સોની શીવલાલ પ્રશ્નદાસ
- ૨-૦-૦ પા. આશારામ જીભાઈ બીમરા તા.
- ૧-૦-૦ સોની દુલકભાઈ મંછારામ
- ૧-૦-૦ વેલ જમનલાલ લલિતભાઈ
- ૧-૦-૦ પ્રાણજીવન રૂઢનાથભાઈ
- ૧-૦-૦ શેઠ પાનાચંદ કેશવજી તરફી
તેમનાં શેઠાણી
- ૧-૦-૦ બાલાહેબ હરીસીંગજી કોતર
સાહેબ
- ૧-૦-૦ ભાઈજી ગરખડ દાર્નો ખખરદાર
- ૧-૦-૦ કેશવજી ગુલામચંદ
- ૧-૦-૦ હરીભાઈ બાપુભાઈ
- ૨-૦-૦ પા. મોહનભાઈ ગુલામભાઈ
વેડજા તા.
- ૧-૦-૦ સોની આશારામ દુલકભાઈ
- ૧-૦-૦ મોતીચંદ કાલવજીવાળા
- ૧-૨-૦ કોકરદાસ રંગીલદાસ સખ
રજીસ્ટર સાહેબ
- ૨-૦-૦ એક સખી મુદત્ય
- ૧૫-૦-૦ એક સદ્યુદત્ય તરફી સુર
- ૧-૦-૦ બેન પદ્માવતી વનીતા વિશ્વામ
- ૧-૦-૦ બેન ઇંદુમતી વાડીફળીઆ સુર

- ૨-૦-૦ વસી વસત્રમાત્ર કદવાણુક દા.
જેમીમાત્ર શંકરજી-પાણી
- ૧૦-૦-૦ ડૉ. રૂપમાત્ર મોરારજી વિજ-
બુખજીદાસની શ્રીએત દોરણીયાત્ર
નવા વસત્રની ખુશાલી
- ૧૦-૦-૦ નસ ગોદુમાત્ર એન. માંદી
માંથી સારાં ચપાં તે બદલ
પ્રથમના આચાર તરીકે
- ૨-૦-૦ શેઠ શીવલાલ નરસદાસ બાર
સાર-સગરામપરા ખાંડગેરી
- ૨-૦-૦ શેઠજીવજીદાસ નારજીદાસ પોરેમા
મોરદાસ રીટ મુજબ
- ૨૧-૨૩ નવા વસત્રની બોધીના
- ૧૦-૦-૦ મહેરમાન ખુદાવંત સમીજીના
નવાજ સાહેબ મારીક મદદ
- ૧-૦-૦ બાઇ મણીબાઇ તે ગજુપનરામ
અંબારામની દીકરી હરીપુરા
- ૧૦-૦-૦ શેઠજી સાહેબ રતેયંદ તારજીદાસ
માંદેબે મરમાજીવર રહેવાસી કોકો
- ૨-૦-૦ નાનામાત્ર નાયુમાત્ર ચંચેરપરા
ખરાદી શેરી
- ૧-૦-૦ મારતર મહાસુખરામ માણેકરામ
વકીલ-ગોપીપરા
- ૧-૦-૦ શા. હમીદદાસ વીજબુખજીદાસ
સુખડીઆ ગોપીપરા
- ૫-૦-૦ ધીરજીરામ પરજીદાસ મોડી
છીપનાં વાર્તિક
- ૧૦-૦-૦ કોકામાત્ર રતનજીત્ર હરીમાત્ર
(દા. નારજીદાસ મેલીરામ)
- ૧-૦-૦ મે. એમ. એસ. અડવાણી
સાહેબ મારીક મદદ
- ૧૦-૮-૦ શા. નમીનદાસ કાલામાત્ર હરીપરા
એક દીવસના મજુનો ખર્ચ

- ૧-૦-૦ શાલમાત્ર નાયામાત્ર ખંભાતી
ખતી મંચેરપરા અમીનકુમારના
મજામાં
- ૧-૦-૦ નાથાલાલ હમીરચંદ એન
- ૧-૦-૦ શા. નાથામાત્ર ચોમચંદ રરિર
- ૧-૦-૦ શા. માણેકલાલ શુભાજીચંદ ,
- ૧-૦-૦ શા. સુનીલાલ મંગળચંદ ,
- ૧-૨-૦ બાઇ જોગેર વિગેરે તરફથી ,
- ૧-૦-૦ શા. નાનચંદ વિરચંદ ચલમાજી
- ૨-૦-૦ ,, ધેમામાત્ર દેરચંદ નવાપરા મુરત
- ૧-૦-૦ ,, કુણુજી મેહાજી કાપડખાનર
(મડીયાળ આગળ)
- ૨-૦-૦ શા. રાએચંદ તારેવજી પારસીશેરી
- ૧-૦-૦ ,, નંદલાલ પરજીદાસ મડીયાળ
પામે
- ૨-૦-૦ શા. તેમજી તેમાજી રરિર
- ૧-૦-૦ ,, નમીનચંદ ખીમચંદ ખરાદીશેરી
- ૨-૦-૦ ,, લખમાત્ર જીવજી દા.
દમીચંદ વીરચંદ-નવાપરા
- ૨-૦-૦ ,, તલકચંદ કમવાજીચંદ
ખરાદીશેરી.
- ૧-૦-૦ ,, તાપીદાસ અંબારામ-રરિર
- ૧-૦-૦ ,, ખીમચંદ કરદુરચંદ-નવાપરા
- ૨-૦-૦ ,, સુનીલાલ કરદુરચંદ-ખાંડખાન
- ૧૦-૧૨-૦ પરેસ-નાયુમાત્ર દુલ્લારામ તથા
અયુમાત્ર રસીકદાસે દા. માણેકલાલ
કાસીદાસ મેલાસાવસીના જમ-
જુનો ખર્ચ આપો.
- ૨-૦-૦ શા. વરજીદાસ લાલમાત્ર ખાંડ
વાળા-રાડીકુળીઆ.
- ૪૫-૦-૦ એક સખી મુદરચ તરફથી દા.
શા. રંગીદાસ શુભાજીદાસ
અંબારામ બુખજીવાળા-મુરત
- ૧-૦-૦ રા. રા. જમીનદાસ મોતીરામ
તરફથી પોતાની ધણીઆણી

- આઈ આરતના સંવતસરીની
પાદમાં-હવાડીએ । ચક્રો.
- ૧-૦-૦ બાવસારના પંચ તરફથી હા.
વીરસરામા કરચળીઆ પો મહુવા
- ૪-૦-૦ શા. ભુદર બગાજ વિગેરે-
- ૩-૧-૦ શા ગોવિંદ ભુદરાજીની વહુ
નામે વની " "
- ૨-૮-૦ શા. નાનચંદ કૃષ્ણજી " "
- ૧-૦-૦ " કરતુરચંદ ભુદરાજી-મહુવા
- ૧-૮-૦ " કરતુર રામજી-કરચળીઓ પો.
મહુવા.
- ૧-૦-૦ " વાલા બાવાજી ધરમાદામાંથી
- ૧-૪-૦ " કપુરચંદ મોતીચંદ " "
- ૨-૩-૦ " માનાજી હીરાજી " "
- ૧-૦-૦ " માનાજી કાકરાજી " "
- ૧-૦-૦ " તલકચંદ મોતીચંદ " "
- ૧-૦-૦ " કેશરીચંદ ગુલામચંદ " "
- ૧-૦-૦ " શમનાજી ગુલામચંદ " "
- ૧-૩-૦ " ચંદાજી ગુલામચંદ " "
- ૧-૦-૦ " માનાજી વખતાજી " "
- ૧-૦-૦ શા. હીરા વાલજી કરચળીઆ
પો. મહુવા.
- ૧-૦-૦ " અંબાલાલ વખતાજી " "
- ૧-૦-૦ " ઝરેજીમાં મનાજી " "
- ૫૦-૦-૦ " અ.ધ ગંના તે નારજી લખ-
મીચંદની વિધવા હા ઈશીવદાસ
નાનામામદરની વિગેરે-વોધાર-
જીની મોટી છોપવાડ
- ૧-૦-૦ " કાકરાદાસ કરતુરચંદ મહીપર
પરા દાળીઆશીરી અચની
કુમારના ગદસામાંથી.
- ૫૧-૦-૦ " શેઠ નવરોજી પેસ્તનજી
નરગામવાળા. ખોલક દીરદીકટ
ખાનદેશ.

- ૧-૦-૦ બેન શીવગંગા મોતીરામ ખાંડ-
વાળા-વાડીકળીઆ માસીક
- ૫-૦-૦ વૈદ્ય-ભવાનીશંકર નોતમરામ
કોટ શરીલ વાણિક
- ૫-૩-૦ જુરાનંપુરી બાગોલના બજાયા
વાલાના પંચ તરફથી હા. શા.
ત્રીભોવન રાજરામ,
- ૨૫-૦-૦ શેઠ અમીચંદ ગુલામચંદનવાપર
- ૧-૦-૦ ગાંધી મોતીલાલ ગરબડદાસ
ડોમોઈ બખર
- ૧-૮-૦ પા. દેવજીમાં દયાલભાઈ શુકલતીંદ
- ૧-૦-૦ પા. પ્રતાપસિંગ ગુમાનસંગ "
- ૧-૦-૦ શા. પિરચંદ રાજજી-અમવાડા
- ૧-૦-૦ " રૂપાજી હેમાજી "
- ૨-૦-૦ શેઠ પ્રદાના બંદા શીલાડ
- ૧૦-૦-૦ રેશન માસ્ટર-મોહનલાલ કદમા-
જીજી મારશ્વે માસના વેપારીઓના
બીલાડ
- ૧-૦-૦ લક્ષ્મીલાલ કથનજી પટેલ કોપરલી
તા-પારડી
- ૨-૦-૦ સોની નાનાઆઈ માધવરામ-ચાપી
- ૧-૦-૦ શા. ઝવેરચંદ વરધાજી સાતેમ
પો. નવસારી.
- ૨-૦-૦ " જીવાઈ વેલાજી "
- ૧-૦-૦ " શવાજી લખાજી "
- ૧-૦-૦ " બાણાઈ દેવાજી "
- ૨-૦-૦ " લાલાજી ઉગાજી "
- ૧-૪-૦ શા. મોટાજી ઉગાજી સાતેમ
પો. નવસારી
- ૨-૦-૦ " લખમાંઈ ઝેરામજી "
- ૧-૩-૦ " દીપાજી ઉકાજી "
- ૧-૦-૦ " જસાજી ગોખીદજી "
- ૧-૦-૦ પટેલ ઉકામાં માધવરામ "
- ૧-૪-૦ શા. નવજાજી ગુમાનજી ચરીગામ
પો. બિલાડ

- ૧-૦-૦ ,, કુંપાળ પુરાળ ,,
 ૧-૦-૦ ,, હેમાળ નેમાળ
 ૧-૦-૦ પટેલ મંછરામ લક્ષુભાઈ ,,
 ૧-૦-૦ રા. રા. હરીકેશવ આરેકર
 ૧-૦-૦ શા. ભગવાનદાસ તલકચંદળ
 કરમજા પો. જિલ્લા
 ૨-૦-૦ પા. પરચમસીંગ ડાહ્યાભાઈ મેરી
 નરોલી પરચણા નગરાવેલી પો.
 જિલ્લા
 ૧-૦-૦ પા. ઉકામજા ભગાભાઈ એજન
 ૧-૦-૦ પા. બીખાભાઈ બાવાજી ,,
 ૧-૪-૦ શા. નવજી કેશજી નરોલી પો.
 જિલ્લા
 ૨-૦-૦ પા. નાગરભાઈ જીવજીભાઈ મેરી
 નગરાવેલી નરોલી પો. જિલ્લા
 ૨-૦-૦ શા. દશીચંદળ સંતોકજી ગામ
 અંબારી પો. જિલ્લા
 ૨-૦-૦ શા. જુહારમજી સગાજી ,,
 ૫-૦-૦ શા. ગુલામચંદળ ગોમાળ ,,
 ૧-૦-૦ રા. રા. છાંડુ નાગક-શરીગામ
 પો. જિલ્લા
 ૧-૨-૧ રા. મેરસીદ આરેકર ,,
 ૧-૦-૦ પા. રકડા જીજીકનાડ પો. ફણસા
 ૫-૦-૦ શા. ગંબીરમજી જસરપજી
 ફણસા તા. ઉમરગામ
 ૨-૦-૦ શા. ગંગારામ અગળ ,,
 ૨-૦-૦ ,, ખુમચંદળ જસરપજી ,,
 ૨-૦-૦ ,, પુનમચંદળ દેવીચંદળ ,,
 ૧-૦-૦ ,, લીમરાજ મુલચંદળ ,,
 ૧-૦-૦ રા. જામાળ ઉકાળ કળગામ
 પો. ફણસા
 ૫-૦-૦ શીલોત્રી બકેલી શેલવકે પો.
 મેરોલી તા. ઉમરગામ
 ૧-૦-૦ રા. રા. રામચંદ્ર કુંપાળ સર

- કારકુન સાહેબ મેરોલી તા.
 ઉમરગામ
 ૨-૦-૦ શા. પત્રાળ મગાળ મેરોલી ગોલવાડ
 ૧-૮-૦ રોક કરસનદાસ વલ્લભદાસ ,,
 ૧-૦-૦ શા. મુલતાનમજી રવરપચંદળ,,
 ૧-૦-૦ રા. રા. નારાયણ લક્ષમણ રાઉત,
 ૨-૦-૦ શા. બીમાળ કાનાળ ખતલવાડા
 ૧-૦-૦ શા. પ્રાણજીવનદાસ માણિકદાસ,,
 ૨૨-૮-૦ અશક્ત નંદરામ દોકારે મરતા
 પહેલાં આશ્રમને પોતાના કાનની
 કડી અપર્ણ કરી તેની કીમતના
 ૧૦-૦-૦ રા. રા. શુભાજીભાઈ મેરારજી
 છંડોનેડીવ પોસ્ટ મેરોલીસ આ
 ક્રીકા જોદાનસગર્ગ
 ૧-૦-૦ શા. હરિભાઈ દુલભરામ હરીપરા
 ૨-૮-૦ દક્કર શુભાજીદાસ જમનાદાસ
 નાનપરા
 ૧-૦-૦ શા. નગીનદાસ હરજીવનદાસ
 પોતાના ડોકરા રંગીલદાસના
 પૂન્યાથે ગલ્લામાં
 ૫-૦-૦ બાઈ જરજાઈ હોરમસજી મુલ્લા
 તથા માણિકબાઈ ફરદુનજી
 દેશાઈ નવસારીવાળા
 ૧-૦-૦ ગોવીંદજી હરીભાઈ સનાલી
 જીલ્લે એડા
 ૭-૮-૦ જંપો બખરના દરખાતામાંથી
 નવેમ્બર માસના
 ૧૬૬-૪-૭ રા. એકની અંદરની પરચુરજી
 રકમનું એકંદર

૧-૦-૦ શા. મામળ જેતળ કોપરલી
તા. પારડી

૧-૦-૦ શા. જમતાળ ઓપાળ „

૧-૦-૦ શા. દલાળ જોધાળ „

૧-૦-૦ શા. દલાળ જેતળ હા નેમચંદ
કોપરલી

૧-૦-૦ શા. ગોવીંદળ જમતાળ „

૧-૦-૦ પટેલ રવાલાહ કરસનળ „

૧-૪-૦ મુરતના પંચ તરફથી હા.
મી કાલા વસરામ „

૧-૦-૦ શા. પ્રેમચંદ લક્ષ્મણની છોડરી
બેન પાલીની પછારાડે કોપરલી

૧-૦-૦ શા. મગનલાલ લક્ષ્મણની છોડરી
બેન લીલાવતી „

૫-૦-૦ શા. મોતીળ પદમાળ હડેગામ
તા. પારડી પો. વાપી (ખાસદ)

૧-૦-૦ શા. પ્રેમચંદ મામંગળ „

૧-૦-૦ કાવસળ જમસેદળ તા. પારડી
ગામ કરવા પો. પરીઆ

૧-૦-૦ સાપુરળ માલોકળ હડેગામ પો. વાપી

૧-૦-૦ શા. મકનાળ જોરાળ „

૧-૦-૦ શા. બાઈચંદ દેવચંદ રાતા
પો. વાપી.

૧-૦-૦ શા. દેવચંદની પાછલ શા.
મંજારામ જેચંદ શુભ ખાતે „

૧-૦-૦ શા. નરેણળ વણાળ પાછલ
શા. મંજારામ જેચંદ „

૧-૦-૦ ભીખાળ ગમનાળ અંબાચ તા.
તા. પારડી પો. ઉદવાડા

૧-૦-૦ લક્ષ્મણાહ નરસી „

૧-૦-૦ „ ગોવીંદળ જેતાળ હા.
મગનલાલ „

૧-૦-૦ „ તારાચંદ જેતાળ „

૨-૦-૦ „ ઉમેચંદ નરસીળ ખેરલાલ

૫) શુભ ખાતામાંથી અને
૧૫) જેચંદની વડુ પાછલ

૧-૦-૦ શા. ખુશાલળ રામળ ખેરલાલ
પો. ઉદવાડા

૧-૦-૦ શા. ભીખાળ મોતીળ ગોધમા
પો. પરીઆ

૧-૦-૦ „ ભગાળ મોતીળ „

૧-૦-૦ „ ગોવીંદ મોતીળ „

૫-૦-૦ રા. રા. છગનલાલ હડેગામ
મોઢી દવાડીઆ ચકો બાલાચરો

૧-૦-૦ રા. બા. કમળાચંદર પ્રાણચંદર
ગીવેદી „

૮-૦-૦ રા. રા. મોદનલાલ પાવંતીચંદર
દેવે ખપાડીઆ ચાડો.

૧-૦-૦ શા. જેઠાલાલ શીવલાલ જરીવાલ
મોટીશેરીવાલાએ લાપરીનું

જમણ આપેલું તેની સાથે
પરચુરણ ખરચ.

૨૫-૦-૦ શા. નાયુભાઈ જમનાદાસનાં પુત્ર
જેઠીચંદલાલ તરફથી પોતાનાં

ધર્મ પત્ની બાઈ જઠાવ ઉદે
સોમીના પુન્યાચંદ દુકપાક પુરીનું

જમણ કરવા.

૨-૦-૦ શીરાજ દીનશાહ મુંબઈ

૧૫-૦-૦ જનાના મીરાન હાદરકુલના
દોરકલાલ તરફથી કા. આર.

જેમીરાન.

૩-૦-૦ દેકર-ગુલામદાસ જમનાદાસ
નાનપુત્ર.

૧૭-૧૧-૦ શા. નાનચંદ કોકાભાઈ દરીપરા
વાલાએ મેવાલાપરીનું જમણ

આપેલું તેમાં ખરચના.

૫૫-૦-૦ પદમસોંગ મુસરાજ-મુંબાઈ
દત્તમાનગથી હા. નેણીલાલ

જેઠીચંદલાલ-વડોલ-માજીવીપી

- ૧૦-૦-૦ શા. અમનલાલ ગુલાબદાસ વજીવ
વાલા પોતાના પુત્રના નજીવીકાતના
પુન્યાથે
- ૨-૮-૦ શા. કદવાણદાસ-શામદાસ રવા-
લાનો ટેકરો મુખડીઆજેરી.
- ૨-૧૨-૦ દેશાઈ હકીરભાઈ અમુભાઈ
કતારગામ
- ૧૦-૦-૦ હોરમસજી રતનજી માજી ધ્રમ
રદાર નાદેઈ લીકવારોજ
- ૨-૦-૦ દેશાઈ ગોવનજી હરિભાઈ ભવાઈ
- ૧-૦-૦ શેઠ હંધરલાલ પ્રણજીવજીદાસ
રજીછોદાસ વડીલની શેરી વાડી
ફળીઆમાં
- ૨-૦-૦ મેળાપચંદ આનંદચંદ હીવાન
વડા મહિરા
- ૧-૦-૦ બાઈ નંદોર
- ૨-૦-૦ શા. છબીલદાસ ગુલાબદાસ હરિપરા
- ૧-૦-૦ શેઠ કેમશર નસરવાનજી સાહેર
નાનપરા
- ૭-૧૨-૦ ઝાંપા ખમરના દવાખાનામાંથી
- ૧૭-૧૦-૪ રૂપીઆ એકની અંદરનું પરચુરુ
- ૦-૬-૦ શ્રી. રામચંદ્રના ગદામાંથી
- ૧-૦-૦ શેઠ મેલીજી પતાજી મહુવા
પ્રાંત નવસારી
- ૧-૦-૦ „ દોલામન રૂપચંદ્ર „
- ૧-૦-૦ „ અમરતદાસ જગજીવન „
- ૧-૦-૦ „ વનાજી હરનાયજી „
- ૧-૦-૦ „ કાવસજી હીરાજી મોગલ તા „
- ૧-૦-૦ „ કાવસાર પંચ તરફથી હા.
મહુવા પટેલ વેણી બેચા „
- ૭-૦-૦ નાના પ્રાગજી આટ તા જલાલપોર
- ૧-૦-૦ દેસાઈ પ્રાગજી મીલભાઈ પટેલ આટ
- ૧-૦-૦ બાઈ અંબા શા. દુલભ શામજીની
છોકરી દમડાજી
- ૧-૦-૦ શા. રામચંદ નેમાજી ચ્વાટ
- ૧-૦-૦ શા. મોતીજી હીરાજી „
- ૧૦-૦-૦ શા. ગણાભાઈ સંદેરજી અપ્રામા
શા. વીરચંદ નયુભાઈની કુંવરી
ખરરા
- ૨૦-૦-૦ વર્ધમાન લદમજીજી હા. શા.
વીરચંદ નયુભાઈ „

- ૧-૦-૦ દેલાઈ ખંડુલાઈ નીચ્છાભાઈ „
- ૧-૦-૦ શા. દુલભજી વનાજી „
- ૨-૦-૦ કાવસાર પંચ તરફથી હા.
હરીભાઈ મોરધન. „

૮૮૪-૦-૧૦

- શા. કોકોરદાસ અમનાદાસ પનજીવાલા
હનુમાનની પોજી નાણાવટ ચોખા મણ ૧
૨. ધરજીદાસ રજીછોદાસ-રામપરાની
ચાવકોરી ચોખા મણ ૧
- શા. કાંધા લાલાજી-ઈન્જાપુર તા.
જલાલપુર માતાજી નંદોરની પળાડી ચોખા
મણ ૧
- ચોકખમરના ફણીઆના પંચ તરફથી
ગુવેરની ઘાગ મણ ૮૧૧ હા. રંગીલદાસ
અમનાદાસ
- શા. ગુજરીદાસ ત્રીભોવનદાસ બાલાજીનો
ચકલો મહિ ૧
- શા. મોતીચંદ કિતમચંદ ધી કાંઠા બાઈ
મણી તારાચંદ કિતમચંદની ધણીઆણીના
પુન્યાથે ધી મણ ૧
- બાઈ સનમુખમવરી ગોપીપુરા હા.
વંદવન છોટાલાલ મવન ૧
- દયારામ ભગવાન લાલા દરવાજા દુધ
મણ ૦૧ ખાંડ ચાર આનાની
- ડોભના સંગના તરફથી ચોકસીદશીચંદ
ધનજીભાઈ ખાંડની લાપસીનું જમણું
- દયારામ કાપડીઆ લાલદરવાજા સરન
દુધ મણ ૦૧ ખાંડ શેર દોઢ
- મગનલાલ જયશંકર રમનાથપરા કેળા
નંગ ૧૦૦
- પટેલ નાણુભાઈ, દુલકરામ જલાખાડી
હા. માણેલાલ કાસીદાસ ખાંડની લાપસીનું
જમણું
- મોજી કચીઆ નાણાવટ બાઈ મોતીલાલના
પુન્યાથે લાકડ નંગ ૨૫
- બાઈ જ્યોગરીની અમચરીને નિમિત્તે
- હા. ધીરજલાલ મોરારજી દુધવાકુરીનું જમણું
- શા. કોકોરચંદ કવેચંદ દુધ મણ ૧
- ખાંડ શેર ૨૧
- નાનપરાના ખમર તરફથી હા. મગનલાલ

ગોરધનદાસ દુધ મધ્ય ૧ ખાંડ શેર ૩
શેઠ ગંગારામ વરજદાસ ભરતીઆ દુધ
મધ્ય ૧૥

નનપરાના તંબોળીના પંચ તરફથી હા.
મગનલાલ હરગોવીંદાસ દુધ શેર ૪૫ ખાંડ
શેર ૩

બાઇ મણી હા. શા. મોતીચંદ ઉત્તમચંદ
દુધ મધ્ય ૧

લેવા પટેલના પંચ તરફથી મનીઆરી
શેરી લાડુ નંગ ૪૦

શા. રતનલાલ ચુનીલાલ શીદમાતાની
શેરી વાડી ફળીઆ લાડુ નંગ ૪૦

રેવગંવાસી શેઠ મણીલાલ દાકેશદાસ
મોદીની વીધવા બાઇ મંગળા માછલીપીઠ-
વાળાએ એકવાની બનુસ નંગ ૪૬ અશકનોને

પહેંચી આપ્યાં.

શા. અમરાજી સુરતજી વાંઝવાળા
દેમચંદ અમરાજીના પુત્રાચે જુવાર મધ્ય ૨
શેઠ મગનલાલ પરસોતમદાસ હા. રામ-
દાસ ધનજીરામ સોનીફળીઆ

ધોતી જોડા ૨૫ પચીસ.

જેરાનાં લુગડાં ૮ આંક

રા. નાનાલાલ લલ્લુભાઈ મધ્યપરા
પંચીકે ૫ એક

રા. રા. ભીમેભાઈ લાલભાઈ રોટારની
શેરી-વડીફળીઆ

દુધ મધ્ય ૧ એક

ખાંડ આનાંઆંઈની

તંબાકુવાળી નાપીદાંસ હીરાચંદ

પીત્તાની બીડી નંગ ૫૬ હળાર પાંચ હળાર

સાભાર સ્વીકાર.

નવા વર્ષનું કેલેન્ડર-

પ્રકાશક ખંડુભાઈ નાગરજી મહેતા-વાડીફળીઆ, કેટશેરી સુરત, અમને આ નવાવર્ષનું
ભીતિ દોગવાનું બાર પાનાનું સંદર કેલેન્ડર બાઇ ખંડુભાઈ તરફથી મળ્યું છે. જેનો સાભાર
સ્વીકાર કરીએ છીએ. આ કેલેન્ડરમાં સીંગર કુંડોની દબે તારીખ, તિથિ, પારસી રોજ, મંદો-
મેદન, તારીખ, ઉપરાંત હીદુ, પારસી તેમજ મહોમેદનભાઈઓના તહેવારો, પણ સમાવવામાં
આવેલા છે. જેથી આ કેલેન્ડર હરકાંઈ કામને ઉપયોગી થઈ પડે એવું છે. આ કેલેન્ડર
માત્ર એક આનાની ટીકીટ મોકલી મંગાવનારને મોકલી આપવા પ્રકાશકે અમોને જણાવ્યું
છે. જેથી અમો પણ અમારા ગ્રાહકોને કેવળ પ્રેમ બદલે મળતું કેલેન્ડર મંગાવી ઉપયોગ
કરવા બહામણ કરીએ છીએ.

ઉપર સિવાય અમને ધણાં પુસ્તકો મળેલાં છે, જેની પહેંચ અમે અમારા આગલા
અંકમાં સ્વીકારી છે. તેમજ કેટલાકની સ્વીકારવી બાકી છે. તેની સમાલોચના અસક્તાઅમની
પહેંચ વધી જવાથી અભિપ્રાયના પૃષ્ઠ વધારતાં દાલના કામગીરી તજેરની મેંધવારીથી અમારે
નાચારી કંપોઝ થવનું લખાણ મુલતવી રાખવું પડે છે. આવતા અંકથી નિયમિત પ્રકટ
કરવાની ગોઠવણ કરીશું.

તંત્રી.

સૂચના—આજના અંક સાથે પહેલવામાં આવેલાં પંચાંગ તરફ અમારા
ગ્રાહકોનું લક્ષ્ય ખેંચવામાં આવે છે.

તંત્રી.

પંચાંગ.

સંવત ૧૯૭૨ના માગશર વદિ ૧થી સંવત ૧૯૭૨ના પોષ સુદી ૧૫ તા. ૨૨-૧૨-૧૫થી
તા. ૨૦-૧-૧૯૧૬ સુધી.

તારીખ.	વાર.	તિથિ.	તં.	તિથિ. ચંદ્રી-પળ.	વિશેષ હકીકત.
૨૨	બુધ	૧૬ ૧	આદ્રા	૩૩-૮	
૨૩	ગુરુ	૨	પુનર્વસુ	૩૭-૫૩	
૨૪	શુક્ર	૩	પુબ્ધ	૪૧-૪૫	
૨૫	શનિ	૪	આશ્લેષા	૪૪-૪૧	ક્રીસ્ટમસડે, નાતલિના તહેવાર શરૂ, સંકટ ચો.
૨૬	રવિ	૫	મઘા	૪૬-૧૯	
૨૭	સોમ	૬	પૂર્વાશ્વિનુ	૪૬-૪૪	
૨૮	મંગળ	૭	ઉત્તરાશ્વિનુ	૪૫-૪૭	
૨૯	બુધ	૮	હરત	૪૩-૩૨	
૩૦	ગુરુ	૯	ચિત્રા	૪૦-૧૯	
૩૧	શુક્ર	૧૦	સ્વાતિ	૩૬-૧૪	
૧	શનિ	૧૧	વિશાખા	૩૧-૧૦	નં-યુઆરી સને ૧૯૧૬ સફા એકાદશી
૨	રવિ	૧૨	અનુરાધા	૨૫-૫૬	પ્રદોષ
૩	સોમ	૧૩	જ્યેષ્ઠા	૨૦-૧૫	શિવરાત્રિ.
૪	મંગળ	૧૪	મૂળ	૧૪-૨૩	મુરત પાસે મોરાં સુવર્ણની કુંવાની થોવા.
૫	બુધ	૩૦	પૂર્વાષાઢા	૮-૩૭	
૬	ગુરુ	સુદ ૧	ઉત્તરાષાઢા	૩-૬	પોષ માસ બેઠો, ચાંદરાત.
૭	શુક્ર	૨	અવળ	૫૪-૫૩	બીજનો દિવ.
૮	શનિ	૩	ધનિષ્ઠા	૫૩-૩૧	પંચક ૫૫-૬૬ પંચી બેસે છે.
૯	રવિ	૪	શતભિષા	૪૯-૫૭	
૧૦	સોમ	૫	શતભિષા	૪૭-૧૯	વ્યતિપાત ૨૯-૧૦ સુધી.
૧૧	મંગળ	૬	પૂર્વાષાઢા	૪૫-૪૬	
૧૨	બુધ	૭	ઉત્તરાષાઢા	૪૫-૨૮	
૧૩	ગુરુ	૮	રેવતિ	૪૬-૪૦	પંચક ૨૬-૫૪ સુધી છે.
૧૪	શુક્ર	૯	બિશ્મિની	૪૬-૧૩	
૧૫	શનિ	૧૦	બરણી	૫૨-૨૯	મકરસંક્રાંતી મકર રાશિનો સર્વ.
૧૬	રવિ	૧૧	કૃતિકા	૫૬-૫૭	પુવદા એકાદશી સમાપ્ત.
૧૭	સોમ	૧૨	રોહિણી	૫૦-૦	
૧૮	મંગળ	૧૩	મૃગશીર્ષ	૧-૫૯	સોમ પ્રદોષ.
૧૯	બુધ	૧૪	અર્દ્રા	૭-૧૫	
૨૦	ગુરુ	૧૫	પુનર્વસુ	૧૨-૨૨	
			પુનર્વસુ	૧૭-૪	શ્રી મોટી અબાજનો જન્મ દિવસ.

રા. બા. હરગોવીંદલાસ કાંઠાવાળાનો અભિપ્રાય—

“શ્રીભોધ—એ માસિક એટલું ઉપયોગી ને લોકપ્રિય છે કે તેનાં દિંદુ માહક
જે. એની જોડમાં મૂકી શકાય એવું એક પણ માસિક ગુજરાતીએને હાથ નિકળતું ન

‘ સાહિત્ય ’ માસિકનો અભિપ્રાય—

“ શ્રીભોધનો આગરનો અંક ધણે સુંદર છે...આણ વાતો ‘ ગુમાસ્તાની મતી’
‘ સ્નેહ કે મોહ ’ એ ઉંચી પ્રતિની નવલકથાઓ છે. ”

શ્રીભોધનું વાર્ષિક લઘુગ્રંથ ૩૧. ૧૧.

શ્રીભોધમાં આવી ગપલી રસિક વાર્તાઓ. પ્રસિદ્ધ લેખક રા. લોગીન્દ્રશવ દીવેડીયા
અમેલી—(આજ પુસ્તકમાં બીજી ૩૫ વાર્તા અને ૮૨ ચિત્રો ‘ ૫૪ છે) ૨
ટપાલ ખર્ચ ચાર આના.

તરફા—બીજી ૩૭ વાર્તા અને ૧૧૨ ચિત્રો મહિત ૩૧. ૨ (ટપાલ ખર્ચ ચાર
સ્નેહ કે મોહ (શ્રીભોધમાં આણ છે) છુનથી અંક મંગાવો. યોદ આના (ટપાલ

લખો—શ્રીભોધ આફ્રીસ, પ્રિન્સેસ સીટ, ‘ મુ’બઈ (૨)

શ્રીમંતોના ઘરનો સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ કાણ ?

મેસર્સ ટી. અમીચંદની કુંઠાની

ફાયરબ્રુક ત્રીજેરીઓ.

જે તમારા ધનમાલનું રક્ષણ કરવું હોય, એરોની અને બાયંડર આગની ધારતીથી
હોય, તેમજ દગાફટકાથી દુર રહેવું હોય તો જરૂર હમણા જુના અને અનુભવી કારીમ
હાથની બનાવેલી એકાદ તીજેરી વાપરવાની હમે ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. હમા
બીજાં પણ ધણી જાતના કામો અને છે. જેમાં કે નવી નવી ફેશનના જમાનાને
પ્રસન્ન તીજેરીનો, ફેશમોડના, કબોનાં ત્યા તાળાઓના ડીઝાઇનો એવાં તો સુંદર અને
બને છે કે માત્ર એક વખત જોવાથીજ ખાતરી થઈ શકે છે. હાલમાં લોકોને લીધે લો
ભાવો ધણાજ વધી ગયાં છે. છતાં હમેએ હમણા માલના ભાવો બીજકુલ વધાર્યા નહીં.
આવી તક ન ગુમાવનાં એકાદ તીજેરી ખરીદી લેવાની હમે ખાસ ભલામણ કરીએ
હમારી તીજેરી ફાયરબ્રુક નથી એવું સાબીત કરનારને ૩૧. ૧૦૦૦)નું હતામ આપવામાં આ

મેસર્સ ટી. અમીચંદ એન્ડ કુંઠા

કચ્છીક બજાર—મુરત.

સંપૂર્ણ વાંચી આલેખ શાહક થાઓ. મિત્રોને લલામણુ કરો.

અતિ સસ્તું સાહિત્ય! અપૂર્વ પુસ્તકો!

સસ્તી કિંમતમાં ઉત્તમ નવલકથાઓથી તમારી લાઇબ્રેરી ભરાઈ જશે! પ્રત્યેક નવલકથા એક એક રત્ન સમાન છે! સાચા મિત્ર જેવી છે!

લવિષ્યનાં સંતાનોને માટે લાખો રૂપિયાનો વારસો છે!

એક પણ મનુષ્ય, એક પણ કુટુંબ અને એક પણ લાઇબ્રેરી "સસ્તી વાર્તામાળા" વગરની હોવી જોઈએ નહિ! ઉત્તમ દળદાર સસ્તાં પુસ્તકો! તુરંતજ શાહક થાઓ. ઉત્તમ ઐતિહાસિક, સામાજિક, ધાર્મિક, હિરેક્ટરી નવલકથાઓનું સંગ્રહ રચાત!

સસ્તી વાર્તામાળા.

ત્રિજુ વર્ષ. વાર્ષિક રૂ. એમાં ૧૫૦૦ પૃષ્ઠ! પોષ્ટેજ સાથે.

[ચિકાગા કામળ, મુંબઈ મગજૂત લાહુ પુસ્તક દેવગૃહ છાપ, ૧૯૦૧ ના બસાટથી ત્રિજુ વર્ષ શરૂ થયું છે. તુરંતજ શાહક થવામાં લાગ છે.] મહિને ૧૨૫ પૃષ્ઠને દિસામે દરવર્ષે ૧૫૦૦ પૃષ્ઠનાં ઉત્તમ પુસ્તકો મળે છે.

ઉત્તમ નવલકથાઓના વાચનથી જેમ મુગ્ધ થોતે ઉત્તમ નરનારી બને છે અને જીવનનું ફે સાધક કરે છે તેમ પ્રમાણે તે પુસ્તકોનો સંગ્રહ લવિષ્યના ગ્રાણિકોને-વારસોને માટે રાખ અને હુદિપ્રદ થઈ પડે છે. મનુષ્ય લાખો રૂપિયાનો વારસો મુકી ના જાય તો તેની ચિંતા કરવાની જરૂર નથી; પરંતુ તેણે વારસોનેઉત્તમ મનુષ્ય બનાવવા માટે ઉત્તમ નવલકથાઓનો સંગ્રહ તો અનશ્ય મુકી જવો જોઈએ. ઉત્તમ વાંચન એ વાંચકોને માટે સાચા મિત્ર જેવું છે, અને કિંમતિ રત્નો જેવાં છે. પ્રત્યેક મુર્ખરૂપણે "સસ્તી વાર્તામાળા" ના શાહક થવું જોઈએ.

આહુ (ત્રીજી) વર્ષમાં નાયત્રી નવલકથાઓ મળશે.

૧. શાંતિ નિકેતન-અહુતા.) અથવા સુખપ્રાસિનો મહામંત્ર-લેખક-ડા. રા. જૂના નવલકથા બહુ ઉત્તમ છે. એમાંથી

દેતાં પ્રત્યેક પાત્રોમાંથી વાંચકોને કમલે પ્રભે ઉત્તમ ભાષ માત્ર થાય છે. આ એક નવલકથા હોવા છતાં તેમાં પાત્રોની રચના એવી ખુબીથી કરવામાં આવી છે કે જેથી વાંચકને દુઃખ, તાપથી ભરેલા સંસારમાં સુખ અને શાંતિ શી રીતે પ્રાપ્ત થાય તેવું રાખ અને ઉપદેશ મળે છે. વાંચકોનાં જાણેલાં ત્યાં માવા મોહને લીધે શોક, કલેશનું સંભવ જગ્યાય છે. મનુષ્યો સુખ શાંતિ મેળવવાને માટે આમતેમ લટકીયાં મારે છે; પરંતુ તેમનાં એ દુઃખનું નિવારણ કરી, તેમને ભાવ, શોક, કલેશથી મુક્ત કરી, તેમને સત્ય ધર્મ સમજાવી, ચિરકાલને માટે શાંતિ મહિરમાં લઈ જઈ સુખ સમર્પે છે. અને આવીથી કદીએ કદીએ કે આ નવલકથા ધર્મપ્રણુ હિંદુ જનોને સનાતન ધર્મનાં ગુણ તત્ત્વો સરલતાથી સમજાવી તેમના હૃદયને આનંદ પામ તરફ વાળે છે અને તેના દુરાગ્રહી સ્ત્રી પુરોને માટે આ નવલકથા પારસમણિરૂપ થઈ પડશે. એમાં નીતિ, ધર્મ, છે અને તેના દુરાગ્રહી સ્ત્રી પુરોને માટે આ નવલકથા પારસમણિરૂપ થઈ પડશે. એમાં નીતિ, ધર્મ,

નસીબ અને તેના છુપા લેદ.

આજકાલના સુધારાવાળા લોકો જ્યોતિષ્ય વિદ્યાને બેઠી માને છે, તો તેવા સત્જનોને ખાસ એક વખત અમારી મુલાકાત લેવા હાલાક છે. કેમકે પણ જગ્યાએથી નિરાશ થયેલાઓને એક વખત અમે પ્રત્યક્ષ પુરાવા કરી આપીને જ્યોતિષ્ય વિદ્યાનો અદ્ભુત અમલકાર બતાવીશું. જન્મોત્તરી, જન્મમાહર, પ્રત્યક્ષ વર્ણન વગેરે બતાવી તેમજ એક પ્રજન ઉપરથી આખી જીંદગીની વર્તણૂક જુલ, બિવિધ અને વર્તમાન કાળ સાથે દરકાષ્ટ પ્રશ્નો પુલાસો કરી આપીશું, અનેક દુઃખથી પીઠાતા મનુષ્યોને માટે આ એક ઉત્તમ તક છે. વધુ વિગત માટે અધ્યા આનાની ટીકીટ મોકલી પ્રાપ્ત સીટ મંગાવો.

જ્યોતિષ્ય રેવાશંકર લવાનીશંકર.

૬. ડાપરીઆ શેરી, સુરત.

સ્ત્રીઓ માટે ટોનીક દવા.

૨૭૫૬-

નં. ૩૧૦

પ્રદર, (નખખાઇ)

અનિયમિત રુતુસ્રાવ, પ્રદર વિનાશક ગર્ભાશયનો સોજો; દવા વાપરો.

ઉપર જતાવેલા દરદી અને બીજા રોગો માટે જેવા કે, રક્તપ્રદર, કસુરાવડ, છેડ, બીરટીરીઆ, પેડુનો દુઃખાવો, છાતીમાં દાઢ, હાયપગનું કળતર અને સુવારોગથી થતાં લુનાં, હડીયાં દુઃખો વગેરે મટાડવા માટે અમારી જગપ્રસિદ્ધ પ્રદર વિનાશક દવા એક અગતીયર ઇલાજ છે. ફક્ત આઠ દિવસમાં દવાનો સુલ ચોક્કસ માલમ પડે છે આઠ દિવસની દવાના રૂ. ૧-૭-૦ પોસ્ટેજ સાથે. બાટલી ૧ની કીંમત રૂ. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ સ્ત્રીરોગ ચિકિત્સાનું પુસ્તક મફત મંગાવો.

એન્ટ-
મેસર્સ ડી. પી. માદ-
નના કુ. ડે. કંજીવી
સુરત.

પ્રદર વિનાશક
ઓફિસ,
ખલાત (૧૬)
(ચુગરત).

❀ सत्संग. ❀

काव्यशास्त्रविनोदेन कालो गच्छति घीमताम् ।
व्यसनेन तु पूर्वार्णाम् निद्रया कलहेन वा ॥

पुस्तक ७ भु.
अंक ६ हो।

❀ [भासिक.] ❀

पृ. ५,
सं. १८७२

समश्लोकी पद्यावली.

किं चित्रं यदि राजनीतिकुशलो राजा भवेदार्मिकः
किं चित्रं यदि वेदशास्त्रनिपुणो विमो भवेत्संघितः
तच्चित्रं यदि रूपयौवनवती साध्वी भवेत्कामिनी
तच्चित्रं यदि निर्धनोऽपि पुरुषः पापं न कुर्यात्कचित्
शुं आश्चर्यं नीतिसं जे नरपति धर्मिष्ठ धाम्ने कटी !
शुं आश्चर्यं कल्लेख हो श्रुति जने लूडेन पडितछ !
ते आश्चर्यं गणाय यौवन वती साध्वी जने झेदरी !
ते आश्चर्यं गणाय जे गरीबनी धामे न वृत्ति जरी !

२

का विद्या कवितां विनाऽर्थिनिजने त्यागं विना श्रीश्च का
को धर्मः कृपया विना क्षितिपतिः को नाम नीति विना
कः सुतुर्विनयं विना कुलवधूः का स्वाभिमर्कि विना
मोक्षं किं रमणी विना क्षितितले किं जन्म कीर्ति विना
शुं विद्या कविता विना ! जरीजने शुं लक्ष्मी कष्टे विना !
शुं धर्मो सु-दया विना ! नरपति शुं नाम नीति विना !
शुं सुतुर्विनये छिछो ! कुलवधू शुं स्वाभिमर्कि विना !
शुं पत्नी विलु लोग्य आ क्षिति तले ! शुं जन्म कीर्ति विना !

૩

કિં વૌહપં રહતિ યો નવાર્તન કિં વા વનં નાર્થિજનાય વત્સ્યાત્
 તા કિં ક્રિયા યા ન હિતાનુવદ્ધા કિં જીવિતં સાધુવિરોધિ યદ્વે
 શું શૌર્યં રક્ષા કરી હીનની ના! શું અથાં જો આપ્યું ન અધિને હા!
 શું તે ક્રિયા જે ન હિતપ્રદ છે! શું છંચું તે સાધુવિરોધી જે છે!

૪

કિં કર્મસ્ય મરણ્યથા ન વપુષિ ક્ષમાં ન શિપવ્યેષ-વત્
 કિં વા નાસ્તિ પરિશ્રમો ન દિનપતેરાસ્તે ન યાગ્રેશ્ચલઃ
 કિં સ્વપ્તીકૃતમુલ્ત્રજનનસા શ્લાઘ્યો જનો લજ્જતે
 નિર્વાહઃ પ્રતિપજવસ્તુપુ સતોમેતદ્ધિ ગોત્રવતમ્

શું ના બાર જણાય કૂર્મ શીરને? કે પૂંઠી ફેંકી ન હે!
 શું ના થાક જણાય સૂર્ય પગને? કે સ્થિર બેસે ન તે!
 શું લાજ નવ થાય શ્રેષ્ઠ જનને? કાર્ય છોડી ન હે!
 હા! હા! કામ લીધેલ જે શિર સદા ગોટા જનો ના લજે!

૫

સીખ

આજકાલના

વિદ્યાને બેઠી માને છે, શક્યો વારવિતું જલેન હુતમુક્ છત્રેણ સૂર્યાતપો
 ખાસ એક વખત અમારી મુલાકાતે નિશિતાદકુરોન સમદો દેખડેને મોગદેમો
 બલામણ છે. કેટલા પણ જગ્યાએથી નિરાશ દેશ વિવિધેમત્રમયોર્ગવિમ્

થયેલાંએને એક વખત અમે પ્રવક્ષા પુરાણ
 કરી આપીને જ્યોતિષ વિદ્યાનો અદ્ભુત
 ચમત્કાર બતાવીશું. જન્મેત્રી, જન્માશ્વર, પ્રત્યેયો
 વર્ષફળ વગેરે બતાવી તેમજ એક પ્રકાર
 ઉપરથી આખી છંછળીને પતારી જાણ, જાણ,
 બાનિષ્ઠ અને વર્તમાન કાળ સાથે હરકેટ
 પ્રજાનો ખુલાસો કરી આપીશું, અનેક દુઃખથી
 પીડાતા મનુષ્યોને માટે આ એક હનુમતક છે.
 વધુ વિગત માટે અધ્યા આતાની ટીકીટ મોકલી
 આપસ લીધે મંગાવો.

જ્યોતિષી દેવારાંકર ભવાનીરાંકર.

કે. ડાપરીઆ શેરી, સુરત.

મૂર્તિસ્ય નાસ્ત્યૌપવમ્
 ઉપર આ છત્રી વડે તાંપનું,
 માટે નેચા કે, છત્રી વડે તાંપનું,
 હીસ્ટીરીઆ, પેટુનો દુઃખથી હુસ્તીયું,
 કાચપમનું કજાર અને છત્રે જિતરે,
 જુનાં, હાકીયાં દુઃખો વગેરે આજે,
 અમારી જગપ્રસિદ્ધ મદર પિત્તો, જે
 એક અકસીર ઇલાજ છે. કત આજે,
 દવાનો ચુલ એકસ માલમ પડે સર્જો
 દિવસની દવાના રૂ. ૧-૭-૦ પોરો
 પાટથી ૧ની કીમત રૂ. ૨-૮-૦ પ્રેવોન્તિ
 સ્ત્રીગમ વિગ્રિસાનું પુરતક મુદ્ધિમાન,

મેસર્સ ડી. પી. માદ- } વિવિધે વસ્તે છે.
 નના કુ. ડે. કમ્પીકે } ધીરમ.
 સુરત.

પ્રાણાયામ-ધ્યાન.

(ગતાંકથી શેષ.)

ધરા- તાવ ક્ષીધરે ધારનાં, હૃદય કમળ ખીચ કર ખાસા,
પીત ભરન પ્રત્યક્ષ દેખ નર, સાધ્ય ઘટીકા પંચ ખાસા.
સ્થંભ કરી સીધીસો પાવે, અવની ઊર ઓર અહર હરે,
કંઠ કમળ જળ ધરે ધારનાં, રવેત ભરન શશી તુલ્ય સરે.
ઝેહર સકળકું ઝોહી ઝરાવે, ધરે ધારનાં જો અવક્રી,
અમ્રત પાન કરે નીસવાસર, ખખર લહે ઝો પલ પલકી.
પાવક ધારે પાતક કરદે, દરદે ભસ્મ કપુતનકા.-આ હુનીયા.
વહની તાવ તાલુંકે ખીચમે, રક્ત ધુન ત્રિકોણ લહે,
ઘટી પંચ મન પવન રોક યુ, જપી જાપ જોગેંદ્ર રહે.
તામેં સીદ્ધિ પાવે ઝેસી, ઝેસે નહીં તન વહી નરકા.
અહલુત ખેલ ખેલાવે છાનકું, ઝોહી અજયખ છાન ધરકા.
હરી ધુનહે ઝોહી પવતકા, ભૂમંડળમેં ધ્યાન ધરે,
અરક તુલ્ય તન હોવે તીનકા, મીન ભુવનમેં ગમન કરે.
પ્રહારંધ્રમેં મનકું ધારે, સંગત જો ઠગ છુતનકા.-આ હુનીયા.
હૈ જળ સરવર સમ અતી સુંદર, શૂન્ય ધારનાં હૈ સારી,
શીરકા કયારા ખેલ તું પલમેં, નીગાહ પરે કુદરત ભારી.
સકલ ખલકકા મન તું જાને, ત્યુંહી સકલકા રાજ સુને,
બોમ બરાબર હોતા બ્યાપક, રાજ સદા હંકાર ભને.
ઝોહી બીધ પંચ ધારણુ ધારે, હેર પ્રાણકા ધ્યાન ધરે,
જોત કમલમેં જાત સમરપે, ઝોહી સમાધી કાજ સરે.
ઝોહી ધ્યાન સત શુરંકરતાંસે, અનંતશક્તિ સત્ય જાસનકા,
આ હુનીયામેં બડા અટપકા, અજળ ખેલ અખલુતનકા.

મહુવા-શાહીઆવાડ.

}

આધ્યત્મ રામજી સરવૈયા.

ઝોનરરી સેકેટરી-મહુવા ગૌરસક સભા.

*એકંજ માળાના મણકા.

(એક કહે સંવાદ)

(સિકંદર આદરણીય તંત્ર, આદરણીય ઉચ્ચાસનપર બેઠો હોય, તેની આગળ દાસ પગમાં બેઠો નાખેલો એક કેદી દરિયાકાંઠે રીવાજોના પહેરામાં ઉભેલો છે.)

સિકંદર-(કેદીને ઉદેશી) આજ કેટલાક દિવસથી આ આજુબાજુનાં પ્રદેશમાં લુટકાટ કરી રેયતને હેરાન કરનાર બંડખોર તુંજ છે ને ?

બંડખોર-હા, હુંજ તે ખરો સિપાઈ બન્યો ?

સિકંદર-શું, સિપાઈ ? સિપાઈ શેનો !-ચોર, લુટાર, ખુની અને ગરીબગુરખાનો કાળ ! તારા શરીરનું લોહી વખાણવા જેવું છે, પણ તારાં નીચ તથા દગલખાણ સરેલાં કૃત્ય માટે તને કડકમાં કડક પ્રાપચિન મળવું જોઈએ.

બંડખોર-આટલું બધું કડક પ્રાપચિન જેવું મેં શું કહ્યું છે તાર ?

સિકંદર-શું કહ્યું છે ? સાર્વજનિક શાંતતાનો ભંગ કર્યો, અને આપણા દેશપાંધવોના છવિતઃ અને સંપત્તિ હરણ કરવામાં આપો જન્મ મુખાળ્યો, આમ છતાં શું કહ્યું એમ પૂછે છે ?

બંડખોર-રાજાનું. આજ હું તમારા હાથમાં સપડાયો છું. એટલે તમે જે કંઈ ખોલશો તે મારે ખૂબે મોઢાંએ સાંભળી લેવું પડશે, તથા તમે જે શિક્ષા કરશો, તે સહન કરવી પડશે. મારા શરીરપર આપની સત્તા છે, પણ તેની મારા મનપર નથી. મારાં મનમાં આ વખતે જે વિચાર યોગ્ય છે, તે જો આપને કશી દડ, પણ—

સિકંદર-ખુશીથી કહે. તારા અચાર માટે તારે જે કંઈ ખોલવું હોય તે માટે તને મનીષ કંઈ, એવો હું અનુદાર નથી.

બંડખોર-હીક છે. હું જે પૂછું, તેના સરળપણે વિચાર કરી ઉત્તર આપજો. તમે પોતે આજ મુખીનો જન્મ શી રીતે વ્યતીત કાપો તે કહો જોઈએ !

સિકંદર-કેવી રીતે એટલે એકાદ વીરને શામે તેમ ! હું જે જે લોકોમાં ક્યો છું, તે, શ્રેષ્ઠ, સેની, આદી, આપણા શ્રેષ્ઠો, અગ્રણી, અત્યંત અભિપ્રતિ, અને વિજયી પાંદડાઓના મુકુટમણિ છું, એમ આજુ જગત કહે છે.

બંડખોર-એ જો સહ હોય તો મેં પણ લોકમાં એવીજ નામના મેળવી નથી ? લોકોએ સાદરી અને અચૂક કૃત્ય કરનાર મારા જેવો લુટાર આજ મુખીમાં ક્યાંએ પણ જોયો યા સાંભળ્યો છે ખરો ! મારા સરખો-પણ રહેવા દો એ, પોતાનાજ મોઢાંએ પોતાનીજ બાંધ કહેવા બેસવું મને પસંદ નથી. આજ આટલે વયે મને પકડવા માટે તમને કેટલું શોખવું પડ્યું છે, તે તમે જાણોજાજ.

સિકંદર-પણ આટલું બધું કરી આખરે શું ? બંડખોર તે બંડખોરજ ! લોકોમાં તારી લાપકાત શી ?

બંડખોર-અને રાજા સાહેબ આપ પણ બંડખોરજ ને ! એકાદ સેતાનની પેઠે રાજ્યના રાજ્યો પાપમાસ કરવાની દામ ધરી ને સાર્વે અવદાર, ધર્મ તથા નીતિને કોરાણે મૂકી

મારી, લૂટાલૂટ અને પ્રાણનાશ, આવા રાક્ષસી કૃત્યો કરી આખી પૃથ્વી ઉપર ધાંધલ મચી નથી કે ! આ નાના સરખા ટાપૂમાં સૌ પચાસ મણસની મદદથી મેં જે ક્યું છે, આપે મોટા પ્રમાણમાં ક્યું છે ! મેં થોડા આશુસોને ઈચ્છ્યા હશે, સારે આપે રાત્રીના થોડે ઇંચા છે. મેં કંઈ ખેતરપાથર નાહ્યા હશે, ત્યારે આપે દેશોના દેશો બાળી આખ હવે આપજા કહોને તમારામાં અને મારામાં બેઠું ? હું સાધારણ કુળમાં એટલે નાનો સરખો બંડખોર નીવડ્યો, અને આપ આપના કર્મયોગે રાત્રીકુળમાં એટલે, બંડખોરપણામાં રાત્રસ્વરૂપજ થયા ! એટલેજ !

સિદ્ધર-પણ દેશ છતવામાં હું નેવો ચર છું, તેવાજ. છતેલા પ્રદેશમાંનાં લોકોના કષ્ટાણુ માટે બહીસો આપવામાં ઉતાર છું. મારા રાજ્યમાં સર્વ પ્રકારની વિધા કળા કૌશલ્ય તથા આપાર ધંધા વગેરેને મેં સારી રીતે ઉત્તેજન આપેલું છે.

બંડખોર-એ કામમાં હું પણ કંઈ કમ નથી. ખાંધ પી ચેતનાછ ઉઠાવનારા શ્રીમંતો ને હુંદી ગરીબ-ચૂરખાંતું મેં પોષણ ક્યું છે, દૂર તથા બપોરે કર્મ કરનારા દગાખોર લોકોને શિક્ષા આપી તેમનાપર મેં હકુપન ચઢાવી છે, અને જુદમી લોખો પાસેથી નિરપરાધીનું મેં રક્ષણ ક્યું છે. લોકોનું કષ્ટાણુ એટલે આપ ને કંઈ કહો છો તેની મને જરાએ સમજણ નથી, પણ આપણે બંનેએ જગતમાં ને કંઈ નુકસાન ક્યું છે, તેની બરપાઠ આપણા બંને ના દાપથી કહી પણ થવાની નથી, એવી મારી સમજણ છે.

સિદ્ધર-(સિવાઇને) આને અર્દાથી લઇ જાઓ. એના હાથ પગમાંની ખેડી કાઢી નાંખો, અને એનો થોડા બદાખસ્ત કરો (સિવાઇ કેડીને લઇ જાય છે) (સ્વગત) એકંદરે આ કેડી અને હું "એકજ માળાના મણકા" છીએ છું હું સિદ્ધર ખાદરાહ સુદાં બંડખોરજ ! મારે એનો વાજબી તિયાર કરવોજ એમજ.

છાડુબાઇ હાજીબાઇ દેશાઇ.

સમસ્ત હિંદ મહાનિષેધક પરિષદ.

સમસ્ત હિંદ મહાનિષેધક પરિષદનો ૧૨ મો વાર્ષિક ચેળાવડો ગરે ચુરવારે તા. ૩૦ મી ડીસેમ્બર ૧૯૧૫ને રોજ ગીરગામમથિયેવેન મેમેરીઅલ હોલમાં સત્કારના ૮ વાગે એન. રાયબદાશ્વર ગોકુળ પ્રસાદ મુનશીના પ્રમુખપદે થયો હતો. સભામાં મિતપાન સોસાયટીના ડેલીગેટો હાજર હોવા દ્વપરાંત જુદી જુદી કોમના ઘણા આગેવાનોએ હાજરી અર્પિત હતી. ડેલીગેટોને આવકાર આપનાર આપણુ ડો. સર બાળચંદ્ર કૃષ્ણે ક્યું હતું. તેમણે મિતપાન સોસાયટીઓની હિંદમાં રચાવના યજ્ઞ ત્યારથી જાણે ક્ષતિહાસ આપ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે ૧૯૦૪ માં પહેલી મિતપાન પરિષદ યુનિયનમાં મળી હતી. એ પછી ટેપરંસ સોસાયટીની લડતની પરિણામે હિંદમાંથી હજારો દારની દુકાનો કાઢી નાંખવામાં આવી છે. દારની દુકાને મોડેથી ઉઘાડવાનું અને રાતના ૯ વાગે બંધ કરવાનું ધોરણ અમલમાં મુકાયું છે; નાનાં જાળકોને દાર વેચવાનો પ્રતિબંધ કરાયો છે. ડો. સર બાળચંદ્રે જણાવ્યું કે, આખકરી સત્તાદારક કમિટીએ જોખતા પ્રમાણમાં સજ્જનીવડતી નથી તેનાં કારણો એ છે કે તેમાં સરકારી અમલદારોની મોઠા પ્રમાણમાં

નીમણુંકો કરવામાં આવે છે. એન મીં વામના જણાવ્યા પ્રમાણે એ કમિટીઓ 'ફાઈ' સમાન છે. હિંદમાં દેશી દારૂ અટકાવવાની આપણી સત્તને પરિણામે યુરોપી દારૂનો ખર્ચ વધતો જાય છે. એનું ખીલું કારણ એ પણ છે કે-સરકાર-યુરોપીઅન દારૂની દુકાનો ઉપર અકુશ મુકતી નથી. અને ઉલ્ટું એવી દુકાનોને વધુ પરવાના આપે છે. સરકાર દારૂનો ઉપયોગ અટકાવવા હજી વધુ પ્રયાસ કરતા નોંધશે.

ડા. સર ભાળચંદ્રના ભાષણ પછી ડા. જહાંગીર ખ દાહાએ રાય ખદાદૂર ગોડુન પ્રસાદને પ્રમુખસ્થાન લેવા વિનંતિ કરી હતી. પ્રમુખે પોતાના ભાષણની શરૂઆતમાં એન. મિ. ગોખલેના મરણ માટે દિલ્લીગીરી દર્શાવી હતી. તેઓ મરણનિષેધક કાયદેને ધણો ટેકો આપતા હતા એમ પ્રમુખે જણાવ્યું હતું. તેઓએ એકવાર કહ્યું હતું કે હિંદમાં દારૂ તદ્દન અટકાવવાની રીત મહત્ત્વ કરવી જોઈએ. એન. મિં ગોખલે જ્યારે પણ પોતાને સમય પ્રાપ્ત થતો ત્યારે આ રીતની હિમાયન કરતા. તેઓ પુનામાં મળેલી કોન્ફરન્સના પ્રમુખ થયા હતા, અને હિંદી પ્રધાન પાસે મરણનિષેધક સંજ્ઞામાં અપલા પ્રતિનિધિ મંડળના એક સભાસદ હતા. તેમના મરણથી કોન્ફરન્સે એક મોરો સદાયક ખોલ્યો છે. હિંદના લુદા લુદા ભાગોમાં થતી મરણનિષેધક દિલચાસો સંજ્ઞાથી પ્રમુખે કહ્યું કે અંગ્રામાં દિલચાસ ગયા વર્ષમાં ધણી આગળ વધી છે. ત્યાંની સમાજોના ફોડો સારી દાલતમાં છે. તેને ભગતો સાહિત્યોનો પ્રસાર પણ ઠીક ચાલે છે. પરવાના આપનારી કલકત્તાની બેરોડે પણ આ પત્ર ઉપાડી લીધો છે. મીં એસ. રાય આ સંજ્ઞામાં ત્યાં અસરકારક ભાષણો કરે છે. દારૂની દુકાનોમાં ધણો સારો ઘટાડો થયો છે.

મુંબઈ ઇલાકા સંજ્ઞાથી પ્રમુખે જણાવ્યું કે-પુના, સતારા, અહમદનગર અને સોલાપુર ખાતે પણ દારૂનો ખર્ચમાં ટેટલોક ઘટડો થયો છે. થોડો ટેક ચડે એવા દારૂના ભાવ જલદ દારૂ જેટલા રખાયા છે એ રીતે પણ કેટલી પીણાની બીડી અટકાવનાર તરીકે મધ્યી શકાય. માહસોરમાં આ દિલચાસને જેવી રીતે મળી છે તેવી મુંબઈમાં મળે એમ હું ધ્રુવું છું. પંજાબમાં પણ દારૂની દુકાનોમાં ઘટાડો થયો છે એ ખુશી થયા જોશ, છે. હું દારૂનું પીણું તદ્દન અટકે એ મતનો છું. ભરૂચી નૈકાખાતાની અને ખીજ કોષ્ટ પણ ફરજો જાળવવા માટે મજબૂત શરીર અને રિયર મગજની જરૂર છે. આથી જો દારૂ પીવામાં આવે છે તો માણસ નિર્જાળ બની જાય છે અને ફરજ જાળવી શકતો નથી. એથી દારૂ ન પીવો જોઈએ. યુરોપના દેશોના દાખલા આપી પ્રમુખે જણાવ્યું કે-હિંદુસ્તાનમાં દારૂ સમૂળગો શા માટે બંધ ન થયો જોઈએ ? શાળામાં અને કોલેજોમાં એ સંજ્ઞા ભાષણો આપવા જોઈએ. મેજીકલેટનથી મિતપાનની સભાઓમાં આ બીડીના ગેર લાભ દર્શાવવા જોઈએ. વસ્તીવાળા ભાગોમાંથી દારૂની દુકાનો ખસેડવી જોઈએ. છુટક દારૂ વેચવો જોઈએ નહિ. સલાહકારક કમિટીઓમાં ધણી સુધારા કરવા જોઈએ. છેવટે પ્રમુખે ગયા વર્ષમાં આ દેશમાં મરણનિષેધક દિલચાસ ઠીક આગળ વધેલી જણાવી સતોય દર્શાવ્યો હતો.

બાદ પંડિત મેહન મોહન મળવીઆએ, નાં સહેનચાહનો સહાય બંધ રહેતા સુધી દારૂ નહિ વાપરવાનો સંકલ્પ દર્શાવ કરવા માટે આંશર માનનારો અને લોકો તથા જગતનાં

ખીજ રાખ્યોએ તેવું અનુકરણ કરવું જોઈએ એમ સૂચનારો હરાવ રહ્યું ક્યો હવે. હર વના ટેકામાં લોપણ કરતાં પડિતશ્રીએ શ્રીમંત લોકમાં હારની ફેશન થઈ પડેલી હોવા માટે બળાપો ક્યો હવે, અને એ રીતિ દુર કરવા એ લોકને બાંધામણ કરી હતી. બાંધ દિંદી સરકારને કેટલાક ધોરણોસર કામ લેવા નિનતિ કરનારા હારો પધાર-કરવામાં આવ્યા હતા. કોન્ફરન્સનું કાર્ય પાર ઉતારવા માટે મુજબની એસોસીએશનના સેક્રટરી મી. ધનજીભાઈ ગીહરને કોન્ફરન્સે આહાર માન્યો હતો.

દ્વાદશ પાંચેદ.

થોડા સમયમાંજ મુસરીલાલના ઘરમાંથી ઘણા જોરથી મારવાને અવાજ અને કરણ કંપાત 'સંજળાવા-લાયું'. મુસરીલાલની પત્ની રાધા અને પુત્રી સુખદેવીની બૂમોથી દરે દિશાએ કંપી ઉડી. નિશામાં ચકચૂર થઈ મુસરીલાલ બપોરે ઘરમાં ગયો, તે સમય રાધા રસોઈ બનાવતી હતી અને તેની પુત્રી પણ તેમાં સાક્ષતા કરી રહી હતી. મુસરીલાલનું સ્વરૂપ જોતાંજ બનનેના પ્રાણ ઉડી ગયા. માત.એ સુખદેવીને લાંથી નાસી જવાને કહ્યું પરંતુ સુખદેવીને માતાને એકલી મુકી નાસી જવું એ કામ જણાયું નહિ.

મુસરીલાલ રસોડામાં જમને બોલ્યો-“ રસોઈ બની ગઈ, જોઈ, જોઈ ? ”

રાધા ચૂપ. રસોઈ તૈયાર નહોતી. મુસરીલાલે શરૂ કરીને કહ્યું-“ હે ! અલાર સુધી રસોઈ નથી બની ! ”

રાધાએ મુજતાં મુજતાં કહ્યું-“ શાક દજ બાકી છે. હાથ માત તૈયાર છે. થોડીક વાર થોભી જાઓ. શાક પણ તૈયાર થઈ જશે. ”

મુસરીલાલ કોષથી અધીર થઈને બોલ્યો-“ હરામખોડ ! હું થોભી જાઉં ! હું તારા બાપને મોકરું છું ? ! હમણાં મને પીરસી દે. ”

રાધા પાંનેના સ્વભાવ જણતી હતી. આવી ઉત્તર દશમાં આઠા માનવામાં વાર કેરવાથી તેના પ્રાણો પર આવી પડતાં જે કંઈ બોલે તૈયાર હતું તે ઝટપટ પીરસવા લાગી. પરંતુ શાક ન જોઈ મુસરીલાલ કોષથી હાથ લાગ્યો. મોંથી કંઈ ન બોલ્યો. મુકીમાં રાધાને ચોટલો પકડી પીક પર બે-ચાર લાતો લગવી દીધી. લાત પડતાં રાધા જોરથી બૂમ પાડી ધડતી પર પડી ગઈ અને પડતાંજ અચેત થઈ ગઈ. માતાને અચેત જોઈને સુખદેવીથી રહી શકાયું નહિ. તે પણ જોરથી રડવા લાગી. અને દોડીને માતાના મોંઢા પર પાણીની ડાલકો મારવા લાગી. સુખદેવીને ચેલાની માતાની સેવા કરતી જોઈ નિર્દય પિતાના કામ તેના પર આવી પડ્યો, તે સુખદેવીને નિર્દયપણે મારવા લાગ્યો. બાલિકા

સુખદેવી નિર્દય પિતાનો માર કેવી રીતે સહી શકે ! તે અધિક જોરથી ચિત્રાણ ચિત્રાણ રડવા લાગી. રાધા પાનિનો માર ચૂપચાપ સહી લેતી હતી, રડવાનો પણ અધિકાર તેને નહોતો. હવે તેને ચેતન આવ્યું. પ્રાણથી વદાવી અમાગી પુત્રીને નિષ્કૃતાથી માર ખાતી જોઈ તેનાથી સહી શકાયું નહિ. તે જોરથી ચિત્રાણ ઉઠી. ભારે મા-પુત્રીના આત્મનાદથી ફળિયું ગૂંચી ઉઠ્યું.

નરાધમ મુરારીલાલનો ક્રોધ તેથી શાંત થયો નહિ. પત્ની અને પુત્રીને કદપાત કરતાં જોઈ તેનું પત્થર સદૃશ હૃદય પિગળ્યું નહિ. તેની ઉન્મત્તતા વધારે સનેજ થઈ ગઈ. તેણે જોજનની સામઝી ઉઠાવીને ચોકમાં નાખી દીધી થાળી અંગણમાં પડીને ભાગી ગઈ. દાળતું ખાકું આ તરફથી પેલું બાજુ ફરવા લાગ્યું. દાઝથી સવળું અંગણું રંગાઈ ગયું. વાનની વાતમાં પ્રસવ જેવું થઈ ગયું. તે મનુષ્ય નામધારી પિરાય ભારે પોતાની પિરાયી લીલા દેખાડીને ઉન્મત્તજ દયાનાં મકાનથી બહાર નીકળી ગયો.

હવે મા-પુત્રી બન્ને મળી રડવા લાગ્યાં. માતા પુત્રીના આંસુ લૂછવા લાગી. પુત્રી પણ માતાનાં વારંવાર આંસુ લૂછવા લાગી સુખદેવી માતાનાં જેમ આંસુ લૂછતી તેમ માતાનાં નેત્રોમાંથી અતિ વેદથી અશ્રુ ધારા નિકળતી. પરંતુ હવે સુખદેવીનાં નેત્રોમાં આંસુ નથી. હવે તેનું હૃદય માતાનું દુઃખ જોઈ વ્યાકુળ થઈ રહ્યું હતું.

સુખદેવીએ પૂછ્યું—“ અમા ! જલ્દી જોરથી લાન વાગી છે શું ? ” રાધાએ ઉઠાથી પોતાની આંખો લૂછીને કહ્યું—“ નહિ પુત્રી ! જલ્દી નથી વાગી. ”

કહેવાનું તો તેણે કહી દીધું, પરંતુ ન જાણે ક્યાંથી, પ્રયત્ન ધારાએ તેની આંખોમાંથી કુદી નીકળી.

સુખદેવીએ પૂછ્યું—“ ભારે તું આજ આટલી રડે છે કેમ ? ”

રાધાએ કહ્યું—“ હું મારે માટે નથી રાતી, હું તારે માટે રડું છું. તું નાની માલિકા છે. આમ મારવામાં આરશે તો કેટલા દિવસ જીવિશ ? ”

રાધાનાં આંસુ હજી સુધી આંખોમાંથી ગરતા હતાં. આજ તેની આંસુ નદીનું બંધન તૂટી ગયું હતું. પ્રયત્ન ધારાથી તેની જાતી ભિન્ન થઈ ગઈ. સુખદેવીથી હવે દેખાઈ શકાયું નહોતું. તેનાં નેત્રો ક્ષણભાવા લાગ્યા તે ગરારાઈ બોલી ઉઠી—“ માતા ! આજ તમને ભારે લાત વાગી છે. જુલો આ લુંગર બોલીથી ભિન્ન થઈ ગયું છે. પિતાનો માર ખાઈ ખાઈને મને ટેર પડી ગઈ છે. હવે પિતાજી મારે છે તો મને ધણું વાગતું. નથી. પણ મા ! તમને મારતા જોઈને માર્જીવો રડ્યા સિવાય રહી શકાતું નથી. ”

રાધાએ પુત્રીને જાતી સાથે આંખોને કહ્યું—“ અત્રિ અભાગણી ! આટલી ન્હાની ઉંમરમાં તારે આટલું દુઃખ ભોગવવાનું વિધાતાએ લખ્યું હતું ? અત્રિ સુખદેવી ! હવે મારાથી તારું દુઃખ જોઈ શકાતું નથી. એક દિવસ મન જીતીને તને રાજપુત્રી જોઈને મરી શકું તો મારું અહંભાગ્ય બાનીય મારું ભાગ્ય એવું ખગમ છે કે કોઈ સંનંધી પણ નથી કે જે હાથ તને સોંપી નિશ્ચિત મરી શકું. ”

સુખદેવી ધણી ગરારાઈ ઉઠી અને તેનાથી રડી દેવાયું. તે બોલી—“ તમને તજીને મારાથી ક્યાં પણ રહી શકશે નહિ. ” વદાવી મા ! હું કદી જન્મશ તો આપુજી તે દિવસ તમારે પ્રાણ લઈ લેશે માતા ! તમે પણ મને તજીને ક્યાં પણ જશો નહિ. ”

રાધાથી વધારે કાંઈ બોલી શકાયું નહિ. થોડા વખત સુધી તેજામાંથી આંસુ સારતો રહી પાંજી ગાંડીની માફક એક વખત ચારે તરફ નંજર ફેરવી બોલી-“ હાથ કરેમ ! મારી વહાલી પુત્રી મારા આપનેજ મધ્ય રહેશે ? તેવાર કરેલી રસોઇ પણ જગડી મધ. હવે ધરમાં જરા-થોડું અનાજ પણ નથી કે જે રાંધી આવું. ”

આમ કહીને રાધા ભેરથી રડવા લાગી. સુખદેવીએ માતાને શાંત પાડવા માટે કહ્યું-
“ માતા ! મને બૂખ નથી લાગી. તમે તો માટે કેમ રડો છો ! જે દિવસે આવુજ મને મારે છે, તે દિવસે મને બૂખ લાગતી નથી.

હવે પુનઃ માતાના વાગેલાપર સુખદેવીની નજર પડી મધ. અચાર સુધી તે ધામાંથી રશિર વહી રહી હતું. સુખદેવીએ ઝટપટ પાણીથી પાટો ભિંજતી ધા પર બાંધી દીધો. પણ રાધાનું ધ્યાન તે તરફ નહોતું. વાગેલાનું દર્દ તેને કંઈ પણ જણાતું નહતું, હવે એકલા મનના દર્દથીજ રાધા આકુળ થઇ રહી હતી. સુખદેવીએ ધા પર પાટો બાંધીને કહ્યું-“ માતા ! પૈસા હોય તો આપોને ! તમારા માટે કંઈ ખાવાનું લઇ આવું. રાત વધારે વીતે જશે તો દુકાનો બંધ થઇ જશે. ”

માતાએ કહ્યું-“ પૈસા ક્યાંથી લાડિ ? પુત્રી ! હું અભાગણી છું. હાથ ! પરમેશ્વર ! મારી લાડકવાળી પુત્રી.....”

રાધાથી વધારે બોલી શકાયું નહિ. તેના કંઈ રૂંધાઇ ગયો. સુખદેવી પણ કંઈ બોલી શકી નહિ. અને ચૂપચાપ આંસુ ઢાળતી રહી.

તે નર-પિશાચ પતિ વા પિતાના વિરૂદ્ધ તેની પતિન રાધા અને કન્યા સુખદેવીએ એક વાત પણ ન કહી.. મા. પુત્રમાં આટલી દુઃખની વાતો થઇ મધ, પરંતુ તેમના દુઃખની જડ નિષ્કુર પછાના વિરૂદ્ધ કોઇના સુખમાંથી એક ચખ્ખું પણ ન નિકળ્યો. તે પતિ નામના અચોક્ષ્ણ પછુને માટે પણ રાધાની પતિ ભક્તિ ! અને તે બાગક સુખદેવીને શિશુજી આપનાર પણ તેજ માના દેતી; તેવી. સુખદેવી પણ પોતાના નિષ્કુર પિતાનું સતમાન કેમ ન કરે ? તેના સિવાય સુખદેવી પોતાના પિતાને વમરાજ જેટલો ભવ રાખતી તે પણ હવે સારી પેઠે કહી શકીએ છીએ.

રાધા જે વાતને કહેતાં કહેતાં કહી નહિ શકી હતી, તે હવે હરીને તેને કહેવા લાગી-
“ હું કેટલો વિચાર કરું ? ધરમાંથી ગમે કેટલો વખત થઇ ગયો, હજુ સુધી આજ્ઞા નથી. ન જાણે ક્યાં કેવી રીતમાં પડ્યા હશે. એવો પણ કોઇ નથી જણાતો કે તેમને પકડી લાવી મેર પહોંચાડે. હવે મને ગમે તો મારે, ગમે તો દમરા પ્રતિ હે, હવે સૌ સહી લઇશું ! પણ બીજું કોઇ શા માટે સહેશે. હવે તેનો ઉપાય હું શું કરું ? કેમ દાઢ પીવું શીખ્યા હતા ?

સુખદેવીએ આંખોમાં અશ્રુ ભરીને કહ્યું-“ માતા ! તમે નથી જાણતા, આવુજ દાઢ શા માટે પિંચાડું શિખ્યાં છે ? આપણને મારવા માટે. તમે જોનાં નથી કે જ્યારે પીએ છે ત્યારેજ મારે છે. બાપી તો કહી એ નથી મારતા. ”

તેજ સમય સુવાની કાટડીમાં એક ધડાકો થયો. સાથે મુસારીલાયનો નાનો બાગક પણ ધડાઝો ભેરથી રડી ઉઠ્યો. મા-પુત્ર બીકથી કપી ઉઠ્યા. બાગકનું રડવું સાંભળી માતાથી રહી શકાયું નહિ. તે વેગથી કાટડીમાં ગઈ. તેની પાછળ પાછળ સુખદેવી પણ દોડી મધ.

(Tusculumbia) નામે ગામમાં તારીખ ૨૭ મી જૂન સને ૧૮૮૦ માં થયો હતો. પોતાનાં માતાપિતા તે પહેલું જ ૧૨૯૪ હોવાથી તેમને તે ઘણી બહાણી હતી; પરંતુ જુઓગવથ દોઢ વર્ષની અવસ્થામાં જ આ હાકરીને એક ભયંકર વ્યાધીએ દબાવી આ વ્યાધિએ એને આંખો તથા કાનોના હિપ્પોગ્રાફી વચ્ચિન કરી દીધી. સાથે તે ગુંગી પણ યજ્ઞ. જેવી રીતે ગુંગા સંકેત દ્વારા પોતાના વિચાર બીજા આગળ પ્રગટ કરે છે; તેવીજ રીતે એ હાકરી પણ પોતાનું કામ ચલાવતી હતી; પરંતુ હજી સુધી તે એટલું ન સમજતી હતી કે કુનીઆમાં દરેક વસ્તુને માટે જુદું જુદું ચિહ્ન કે નામ છે.

હેલન કેલરના બાપની એવી અંતરથી ઇચ્છા હતી કે અમે અમારી દીકરીને બાણીએ પરંતુ પણ દિવસ સુધી એવો શિક્ષક મળી આવ્યો નહીં કે તે આવી અધિજી, બહેરી અને ગુંગી હાકરીને બાણવત્વ સાદસ કરે. ઘણી બોજ કરનાં મિસ (કુમારી) સલીવાન (sullivan) નામની એક વિદ્યુધીએ એ કાર્યને સ્વીકાર કર્યો. હેલન કેલર કેટલીક ભાષાઓમાં ઉચ્ચી કેળવણી પ્રાપ્ત કરવામાં સફળતા પામી. તે એજ બાણના સત્તા પરિશ્રમનું ફળ છે. ન્યારે કુમારી સલીવાને બાણવત્વનો આરંભ કર્યો ત્યારે કેલરની ઉંમર સાત વર્ષની હતી. બાલ્યાવસ્થામાં જ દરેક વસ્તુ લઇ તેના સંબંધની સર્વ વાતો બાણવાને માટે કેલર ખડૂ આગ્રહરહેતી. પોતાના રમવામાં એક વસ્તુને તે બહુ પસંદ કરતી હતી. કુમારી સલીવાને એક દીવસ તે રમવાનું તેની પાસે લઇ લીધું. ન્યારે તે રડવા લાગી ત્યારે તેના હાથ પર આંગળીથી કુમારી સલીવાને પુતળી (Doll) લખી દીધું. એવીજ રીતે બેચાર વાર કરવાથી કેલરને માત્રમ પડ્યું કે તે ચીજ પુતળી (Doll) છે. આથી ન્યારે તેને રમવાની ઇચ્છા થતી ત્યારે પોતાની આ અથવા સલીવાનના હાથ પર પુતળી (Doll) લખી તે ચીજ મેળવી લેતી. આવી રીતે કુમારી સલીવાને ઘરની સર્વ વસ્તુના નામાક્ષર તેને શીખવી દીધા. દિવસે દિવસે એ નામાક્ષરની સંખ્યા વધતી ગાતી.

આવી રીતે સંઘા શબ્દોના અક્ષર શીખી રહેતાં કુમારી સલીવાને તેનું ખ્યાન ક્રીયાઓ ઉપર ખેચ્યું. Doll (પુતળી) Table (ટેબલ) વગેરે ચિન્હ અથવા સંકેત તે બાણતી હતી, આ કારણથી પુતળી માંગતા કુમારી સલીવાને તેના હાથ ઉપર Doll is, on the table પુતળી ટેબલ પર છે, વગેરે વગેરે વાક્ય લખવાનો આરંભ કર્યો. ધીરે ધીરે એવી રીતના અનેક વાક્યો પણ કેલર સમજવા લાગી. આથી તેને બાણવત્વનો આરંભ થયો.

આધિજાને બાણવત્વ માટે ઉપસેલા અક્ષરોની ચોપડીઓ જાપવામાં આવે છે. તેના પર આંગળીએ મુકી તેઓ શીખી શકે છે. આવીજ એક ચોપડી કેલરને આપવામાં આવી. જે જે શબ્દોના અક્ષર તે શીખી ગુપ્ત હતી તેને ચોપડીમાં એક તે ઘણીજ રાજી થઇ. આથી તેન એક રમત સમજ તે આંખો દીવસ જે જે વસ્તુ મેળવતી તેના અક્ષરો ચોપડીમાં શોધી શોધીને કુમારી સલીવાન પોતાની માને જનકાવી રાજી રાજી થતી ધીરે ધીરે તે ઉપસેલા અક્ષરો તથા વાક્યોના સાથ સમજવામાં હતેહર્મક નીવડી. સાથે સાથે અક્ષરો અખતાં પણ તે શીખી ગઇ.

૧૦ વર્ષની અવસ્થામાં તે હાથ પર લખી લખીને વાતો કરવા લાગી. પરંતુ કેટલીક

વાર પોતાના માથાપના હોડો હાથતા જોઇ તે 'મનમાં વિચારતી કે હું પણ કેમ એમ ન કરું. એને લીધે તે બોલવાને અતિ ઉત્સુક થઇ ગઇ. આમ જોઇ કુમારી સારા કુનરે (Sara fuller) હેલન કેથરના હાથ પોતાનાં મોં પર રખાવી વારંવાર પાણી (Water)નું ઉચ્ચારણ કર્યું. આથી તે બુદ્ધિમતી બાકીઓએ જીભ તથા હોઠની આગ પોતાની અગિયોઆથી ધ્યાન પૂર્વક જોઇ અને પોતે તે પ્રમાણે અનુકરણ કરવા લાગી. અભ્યાસથી શું નથી થઇ શકતું થોડાજ દિવસમાં તે હોઠ દ્વારા છૂછ કરી મળ્યાં શબ્દોનું ઉચ્ચારણ કરવા લાગી એટલે સુધી કે અભ્યાસે તે લાવણું સુઢાં આપે છે. એનું ઉચ્ચારણ આપણા લોકોનાં ઉચ્ચારણથી કંઈક અંશે ભિન્ન હોય છે.

આવી રીતે લખતાં વાંચતાં અને બોલતાં શીખી અંગ્રેજ, ફ્રેંચ, જર્મન તથા લેટીન જેવી ભાષાઓમાં એણે ઉંચી પરીક્ષાઓ પસર કરી. એ સિવાય બીજી પણ કેટલીક ભાષા તે જાણે છે. જેવા તથા સાંભળવાની શક્તિ તેની અગિયોમાં આવી ગઇ છે. પોતાની સખીઓ તથા દિતેથીઓને તે ગમે તેટલા વખત ઉપર મળી હોય છતાં હાથ ફેરવતાં તરત પીછાની ચોકે છે, જ્યારે કોઇ નરીન મનુષ્ય એને મળવા આવે છે, ત્યારે તે એના મોં પર હાથ ફેરવી તેને સ્કાતે માટે બોલાવી લે છે. વાંચવા લખવા ઉપરાંત તે શેતરંજ પણ સારી રીતે રમી શકે છે.

(સંસર્ગના " વાંચકોને જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ થાય એ હેતુથી આ જીવન વર્તતાં પ્રસિદ્ધ દિલ્હી માસિક સરસ્વતીમાંથી એનાં સારાંશ ઉપર પ્રગટ કર્યો છે.)

કાયદા દેશની શાંતી માટે છે.

કાયદા દેશની શાંતિ માટે છે. કળા, કૌશલ્ય અને વ્યાપારની વૃદ્ધિ થાય, ગિલાનો પ્રચાર

થાય, મહિમાંહે પ્રેમની ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ થાય, એ કાયદાઓનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે. સત્તા તળેની પ્રજાની આર્થિક દશા સારી રહે, તેના જીવનમાંનું રક્ષણ થાય, નિર્મળ પર બળવાનો અત્યાચાર ન કરી શકે, આ સત્તા ધારણ કરનારનો ઉદ્દેશ હોવો જોઇએ. કોઇ કોઇનું સ્વતંત્ર વા અધિકાર છીનવી લઇ શકે નહિ, પરસ્પર ન્યાય અને ધર્મ પુરઃસર વ્યવહાર રહે એ કાયદાનો આંતર હેતુ છે. કાયદો જે પારિભાષિક શબ્દ હોઇ એની પારિભાષા જોઇશું તો નીચે પ્રમાણે છે;—

That body of rules and principles which regulate the intercourse of states with each other and to some extent the relations of a state with the subjects of another state.

અથવા કાયદો તે છે જે દુનીઆના સમસ્ત સભ્ય રાજ્યોના મહિમાંહેના આચરણને નિયમમાં રાખે. આ પારિભાષાથી સારું જણાય છે કે કાયદો અથવા નિયમોનિતિની હદ સર્વ રાજ્યોને લાગુ પડે છે. આ સંબંધે પણ એ પુરતક આજ સુધીનાં લખાણો છે. કારણ આ

મદદવનો વિષય છે. આણુ સમયના મદદલુદમાં સંડેવાયલા રાજ્યોના દાવપેચ સમજવાને તે । આ કાયદાનું સંપુર્ણ જ્ઞાન યહુ' ધર્મજ્ઞ જરૂરનું છે. તેટલા માટે કાયદાની ઉત્પત્તિ, અને એનાં આધુનિક સ્વરૂપના સંબંધમાં સંક્ષેપમાં અમારા વાંચકોને કંઈક થવા માટે લખવું એ લેખનો મુખ્ય હેતુ છે.

ઉત્પત્તિ—લગભગ ઇ. સ. પૂ. ૨૧૬ માં રોમના ધર્મચાર્ય પોપની પીપી વાગી રહી હતી. રોમજી લાં તે વખતે કળાકૌશલ્ય અને લક્ષ્મીનું નિવાસસ્થાન હતું. ત્યાંજ વિદ્યા અને સભ્યતાનો અબુદ્ધ્ય હતો અને તેથી થલે દૂરના લોકો ત્યાં વિદ્યા બહુવા અને કળાકૌશલ્યમાં પ્રવીણ થવાને સારૂ આવતા હતા. થોડાજ સમયમાં વિદેશીઓની સંખ્યા લાં ધર્મજ્ઞ વધી એટલે લાં આચરણ ઉપરિચિત થઈ. એમને કયા કાયદા લાગુ પડી શકે. રોમનિવાસી એવું શી રીતે ધ્રુવથી શકે. તેઓ પોતાના જાતીય કાયદા (Civil laws) ને લાજ લે એથી એમના જાતીય ગૌરવને કલંક લાગતું હતું. સાથે દેશની ઉત્પત્તિ માટે તેમનો બહિસ્કાર કરવો પણ વાજમી ન હતું. એ માટે રોમ સામ્રાજ્યમાં જસજેન્ટિયમ (Jus gentium) નામનો કાયદો જનાવવામાં આવ્યો. આ કાયદા પ્રમાણે રોમનિવાસી તથા વિદેશી વચ્ચેના મહિમાદિના અગ્રહ સાત થવા દના. આ કાયદામાં એવી વાતોનો સમાવેશ કર્યો હતો કે જે દરેક રાજ્યમાં સાધારણ રીતે પ્રચલીત હતી. દરેક દેશમાં રિતરિવાજ જળવાયું અથવા જૂનીની વિશેષતાને લીધે કાંઈ વિચિત્ર બાજનો પ્રચલીતો હોય તેથી અર્થાતે આ કાયદામાં સ્થાન આપવામાં આવ્યું ન હતું. અસારે આ જસજેન્ટિયમ (Jus gentium)ને સામાન્ય નિયમ કહેવો યુક્ત નથી, પરંતુ તે અત્યારે પણ આપણા વર્તમાન કાયદાને થલે અંશ મળતો છે.

ઉત્પત્તિ—લગભગ ઇ. સ. પૂ. ૨૭ માં રોમ સામ્રાજ્ય સ્થાપિત થયું. એ સમયે વિશ્વવ્યાપી સામ્રાજ્ય (Universal Empire) ના પ્રરને મોટી ધાંધલ મચાવી હતી. સર્વની એવી ઇચ્છા હતી કે આવું મોટું સામ્રાજ્ય સ્થાપિત થઈ તેના દાયમાં બીજા રાજ્યની લગામ રહે. તેના મહિમાદિના અગ્રહનો નિકાલ એ સામ્રાજ્ય કરે. પરંતુ દેવની ઇચ્છા એવી ન હતી. વિશ્વવ્યાપી સામ્રાજ્યનો જનકતો તારો જોતજોતામાં અસ્ત થઈ ગયો. કેટલાંક નાના મોટા રાજ્યોનો નિકાસ થયો. એ રાજ્યોમાં મહિમાદિ લગાજ્યો થવા લાગી. ધર્મમાં પણ પ્રોટેસ્ટન્ટ (Protestants) અને કથોલિક (Catholics) એ બે ભાગ પડી ગયા. એઓમાં ૩૦ વર્ષ સુધી લાાલ ચાલુ રહી.

દાલના સામાન્ય કાયદાએ એ સમયે નહીં થવા. તે ભૂગર્ભતિક સ્વાધીનતા અને જમીનપર ની સત્તા (Territorial sovereignty)ના આધારપર જનાબ્વા. સોહમાં અને સત્તરમાં સદામાં મોટી મોટી લડાઈઓથી માણસોનો નાશ જોડુમારપણે થવા લાગ્યો. આ વખતે યુદ્ધ ના કાયદા માટે કંઈ નહીં ધોરણ બાંધવાની જરૂર પડી. કારણકે તેથી યુદ્ધ તથા મનુષ્ય દાનિ એછી થાય. આ કાયદા માટે તે સમયના પ્રસિદ્ધ કાયદાજ્ઞાન દુગ્રો ગ્રેટીયસ (Hugo Gratus) ને નિમવામાં આવ્યો. પ્રયેક દેશ વચ્ચેના દાલના સામાન્ય કાયદાએનો જન્મદાતા તે છે. તેણે " A treaties on the law of war and peace " નામનું એક પુસ્તક રચ્યું. ગ્રેટીયસે પ્રસિદ્ધ રોષ્ટર વંચના કાર્લનિકાના પ્રાકૃતિક નિયમોનો આધાર લીધો છે. પ્રોટેસ્ટન્ટ ગ્રેટીયસ કહે છે કે—

(1) That there is a determinial law of nature.

અર્થાત્ દરેક દેશમાં કેટલાક એવા નિયમ જોવામાં આવે છે કે જેનું પાલન મનુષ્ય પોતાના આત્માની પ્રેરણાથીજ પોતે કરે છે. હથરની કૃપાથી જન્મતાં સાથેજ પેદા થનારી એક હૃદયરથ સક્રિત દરેક મનુષ્યને એવા નિયમોનું પાલન કરવાને માટે પ્રેરણા કરે છે અને તેથી તેને માટે તેના પર સત્તાધારીની જરૂર નથી. તે સાથે તેવા નિયમની પણ જરૂર નથી, કારણકે તે મનુષ્ય માત્રને સંમત છે. તેનું પાલન તે પોતાના રક્ષણ સાર કરે છે.

(2) That international law is binding on states enter se.

અર્થાત્ અર્ધા રાજ્ય આવા નિયમોનું પાલન કરવા સંમત છે. આજ નિયમોથી બે અથવા બેથી વધારે રાજ્યોની મહિમાહિની તકરારનો નીવેડો યથ શકે છે.

(3) Sovereigns should be related to each other, like the members of a group of Roman Proprietors.

અર્થાત્ રાજાઓનો પરસ્પર સંજંઘ રામના જમીનદારોના પરસ્પર સંજંઘ જેવો હોવો જોઈએ, મતલબ કે તેઓમાં મૈત્રી યથ રહેવી જોઈએ. તેઓ એક બીજાના અધિકારને માને. કોઈ રાજ્ય ગમે તેવું સંપત્તિ અને શક્તિશાળી હોય, તોપણ કોઈ નાના અથવા અશક્ત રાજ્ય વિપર વિના કારણ અત્યાચાર કરી શકે નહિ. આનું નામ રાજનૈતિક સ્વતંત્રતા છે.

આ પછી પણ બીજી ઘણીએ સંધિઓ યથ, એમાં ઘણા નિયમો નહીં થયા

(1) વેસ્ટ ફેલિયાની સાંઘ-આમાં એ નહીં યથુ કે દરેક રાજ્ય મોટું હોય કે નાનું પણ તે પોતાની દૃઢની અંદર સ્વતંત્ર છે.

(2) ઇ. સ. ૧૮૪૧ની સંધિ. આમાં એ નહીં યથુ કે પાસેના સમુદાય પ્રત્યેક રાજ્યનો પૂર્ણ અધિકાર રહે. જેમકે ઇંગ્લંડનો ઇન્ડીયા ચાનલ પર છે.

(3) વાશિંગ્ટનની સાંધ. એ સંધિ પ્રમાણે પ્રત્યેક તટસ્થ રાજ્યનું કર્તવ્ય છે કે તે પોતાના રાજ્યના કોઈ પણ ભાગમાં કોઈ પણ યુદ્ધમાં સંડોવાયલા રાજ્યને (Belligerent) યુદ્ધની તૈયારી કરતાં અટકાવે.

(4) સને ૧૮૬૨ની સેન્ટ પીટસ્બર્ગની ઘોષણા તથા સને ૧૯૦૬ની જર્મન પંચાયત વગેરે, આ સંધિઓમાં વિશેષ કરીને ઉદાસીન-તટસ્થ રાજ્યોનું કર્તવ્ય નહીં કરવામાં આવ્યું છે. આ પ્રસ્તાવોના રુજંઘમાં પ્રોફેસર લીકોક (Prof. Lickok) લખ્યું છે કે અરાધમાં તથા ઓગણીસમાં સૈકામાં તટસ્થતા સંજંઘોના નિયમો પર વિશેષ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે. આ સર્વમાં ઉત્તમ ઇ. સ. ૧૯૦૭માં હેગ સંદેશમાં યથ દત્તી તે છે. તેમાં યુદ્ધ સંજંઘી નીચે લખેલી બાબતો નહીં યથ દત્તી.

(1) જે સત્રુ હથિયાર છેડી કે તેને મારવા ન જોઈએ.

(2) અચાનક દુમ્મો (Surprise Assaults) કરવો નિષિદ્ધ છે.

(3) પુરતકાલેમાં આગ લગાડવી, કળા ટોચલ અને વિદ્યાનની ચીજો નષ્ટ કરવી નિષિદ્ધ છે.

(4) પ્રજાનું ધન કુટવાની મના છે.

(5) સ્વતંત્રતા તથા કુલ મર્્યાદાનું રક્ષણ કરવું પોતાઓનું કર્તવ્ય છે.

(6) ઝોન-દાન કરતી વખતે ધર્મસ્થાન કે પ્રાર્થના મંદિર (Churches) કળાસ્ત્રવન વિદ્યાન શાળાનું ધ્યાસક્ષિત રક્ષણ કરવું જોઈએ.

(૭) એવો ટોરપીડોનો ઉપયોગ નિષિદ્ધ છે કે જે નિયામ સુધી જતાં પણ કંઈ ને કંઈ હાનિ કરે.

(૮) પ્રજાનાં હિતમાલ જાળવ કરતાં નહીં વગેરે ઉપસંહાર—જનમાન મહા યુદ્ધમાં આ નિયમોનું પાલન કેટલે સુધી થાય છે, તે વાત સમાચાર પત્રો વાંચનારા જાણે છે. આ સામાન્ય કાયદાઓનો અનાદર કરનાર કોણ છે તે દરેક દેશની સુદ્ધ સંખ્યા પ્રચલિત કહેવતો પરથી સાફ જણાઈ આવશે અને એને વાંચકોની જાણ માટે એમાંની કેટલીક કહેવતો આપીએ છીએ.

અંગ્રેજીની કહેવતો

(1) Since the foolish part of mankind will make wars from time to time, with each other, not having sense enough otherwise to settle their differences, it certainly becomes the wiser part, who cannot prevent these wars, to alleviate as much as possible the calamities attending them. (Benjamin Franklin)

અથવા મંદ બુદ્ધિ વિના યુદ્ધનો નિવેડો પોતે પોતાની મેળે કરી શકતો નથી. એણે યુદ્ધની ભીષણતા ઓછી કરવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. (બેન્જામિન ફ્રેન્ક્લીન)

(2) My thoughts are turned on peace, already have our quarrels filled the world with widows and with orphans (Addison)

શાન્તી જોઈએ. યુદ્ધની ધ્વજા હવે રહી નથી. આપણા માંડોંમાંડેના જવાને લીધે વિધવાઓ તથા અનાથોની સંખ્યા વધી વધી ગઈ છે. (એડીસન)

(3) War, the needy bankrupts' last resort (Rowe)

દેવાળીઆઓને આખરે યુદ્ધનું યરજી લેવું પડે છે (રો)

ફ્રાન્સની કહેવતો.

(1) Peace is the daughter of war (Voltaire)

યુદ્ધની દીકરી શાન્તી છે. (વોલ્ટેર)

(2) To arms ! to arms ! ye brave ; The avenging sword unsheathe March on ! March on ! all hearts, resolved on Victory or death (T. R. Delisle)

અહાહુરો હથિયાર ઉઠાવી લો. રજુપૂરથી પાછા ફરો તો જીત કરી ને ફરજો, નહીં તો ત્યાં મરી જાઓ.

(ડી. સિસ્લે.)

જર્મનીની કહેવતો.

Everlasting peace is a dream. There is not one more beautiful, and war is a factor in God's plan of the world... Without war the world would sink into materialism.

સ્થાયી શાન્તિની આશા સ્વપ્નવત છે. સંસારના રક્ષણ-સાર લડાઈ વણીજ જરૂરી છે. લડાઈ વિના સંસારમાં જડતા ફેલાઈ જશે.

(2) The war maintains the war. (Schiller)

લડાઈ લડાઈથીજ જીતતી રહે છે (શીલર)

(૩) A peace that has the prospect of being disturbed every day and week has not the value of a peace. A war is often less harmful to the public welfare than such a peace.

એવી શાંતિ શાંતિ કહેવા જેવી નથી કે જેનો ભંગ થવાની પ્રતિશ્વ આશંકા રહે છે. આવો શાંતિ કરતાં તો લડાઈજ સારી છે.

આ સિદ્ધાન્તો અને કહેવતોથી પતો લાગશે કે આ યુદ્ધમાં જિયાતલી કાતી છે, આત્યાચારી કાણ છે અને કયું સત્ય શાંતિ પ્રિય છે.

“ કર્તવ્યમાં મુકવા લાયક જીવન મૂત્રો.”

(યોજક શતાવધાની પંડિત શ્રી. રતનચંદ્રજી સ્વામી.)

૧ મોટું મન અને મોટા કાર્યોમાંજ ખરી મોટાઈ અમાપેલી છે, પણ મોટી-વાતો કરવામાં મોટાઈ સમાપેલી નથી.

૨- સમાવત વગરની દોલત ચૈતન્ય વગરના દેહ જેવી નિર્માર્થ અને સ્પર્શ કરવાને નાલાયક છે.

૩ દાનનો પડો સ્વર્ગના દ્વાર સુધી પહેંચે છે અને દાતાના પશોચુલુ ગાત્ર ચાસન દેવાને આકર્ષે છે.

૪ આપણાં માટે દોલત છે પણ દોલત માટે આપણે નથી, દોલત માટે જીવંતી ગુમાવવી તે આત્માને ગુમાવવા બરાબર છે.

૫ કરણી તેવી પાર ઉતરણી. જેવું દેવું તેવું લેવું, દાંચે તે સાચે, આ અનુભવી વાક્યોને હમેશાં યાદ રાખો.

૬ લક્ષ્મી ચંચળ છે. ગ્રાણુ ગ્રાહણી છે. જીવંતી જીવંતી છે, આલુબ્ધ અસ્થિર છે, ધીરજનું સ્થાન એક ધર્મ છે.

૭ મતકાગનો શોય કરવો નહીં, ભવિષ્ય કાગનો વિશ્વાસ રાખવો નહીં, અને વર્તમાનને વ્યર્થ જવા દેવો નહીં.

૮ મૃત્યુ એક ક્ષણ પણ ચોમશે નહીં, લાસ્યધી સંતચારો નહીં, માટે કોયે કરવું હોય તે આજેજ—આત્યારેજ કરો.

૯ જરીયાન વસો અને હોરા માણેકનાં અન્નકરો કરતાં માણસને વધારે શોભાવનાર શીવળ (ધણચર્મ) છે.

૧૦ સોના રૂપાનાં અને હોરા માણેકનાં ભુપણો નહીં થાય છે ત્યારે શીંગરપ ભુપણ અખંડ રહે છે તે સ્ત્રીઓ અને પુરુષો, કુમાર અને કુમારીકાઓ સર્વેને એકસરખી રીતે શોભા આપે છે.

૧૧ પાછળથી પચાતાપ કરવો પડે તેવા કામની શરૂઆત ન કરવામાંજ ખરું ઠઠાપણ સમાયડું છે.

૧૨ ઇષ્ટ કે અનિષ્ટ કોઇ પણ નશ્વર વસ્તુનો સંયોગ એજ દુખનું મૂળ છે, કેમકે સંયોગ ત્યાં અવસ્થા વિયોગ છે.

૧૩ અભયપદ મેળવવું હોય તો બીજાઓને અભય આપો, તેમજ સુખ મેળવવું હોય તો સુખ આપો.

૧૪ કોઇને સુખી બનાવવાની શક્તિ ન હોય તોપણ કોઇને દુઃખ તો નહીં આપવું.

૧૫ બીજાનું શુરં ચિંતવું તે પોતાનું શુરં કરવા બરાબર છે, કેમકે " ખાડો ખોદે તે ખાડામાં પડે."

૧૬ પ્રાણીઓનાં પ્રાણ્ય હુલ્લવા, એજ હિંસા નથી પણ લાગણી દુખાય તેનું કંઈ પણ કરવું કે ચિંતવું તે હિંસા છે.

૧૭ કોઈની કૂરતા સામે ક્ષમાનું અરજ રાખો અને માનનું મદન કરવા નમ્રતાનો પાક શીખો.

૧૮ માયાના મૂળને કાપી સરજ બનો અને લોભને હોઠા પમાડી સંતોષી રહો, કેમકે જ્યાં સરજતા અને સંતોષ છે ત્યાં ધર્મનો નિવાસ છે.

૧૯ આપણે બીજાને ઉપકાર કર્યો હોય અને બીજાએ આપણો અપકાર કર્યો હોય એ બંને વાતો યાદ કરવી નહિ.

૨૦ સત્યની સીમામાંજ વિજયનો વાવટો ફરે છે. " કુડ ત્યાં ધૂળ અને કપટ ત્યાં અપટ " એ નીતિનો પરમ મંત્ર છે.

૨૧ અપ્રામાણિકતાથી મેળવેલ અશુદ્ધ દ્રવ્ય કરતાં પ્રામાણિકતાનો એક પૈસો વધારે કિંમતી અને ટકાઉ છે.

૨૨ વિશ્વાસપાત, ચોરી, કપટ, પ્રાણીવધ, કન્યાવિક્રય અને સ્વામી મેલ કરી મેળવેલી સંપત્તિ, સંપત્તિ નહીં પણ વિપત્તિ છે.

૨૩ અન્યાય અને અધર્મથી ઉપાજન કરેલ દુનને પૂરના પુરના પુરો ટેકો ન હોય તો તે દસ વરસથી વધુ રહી શકે નહિ.

૨૪ જે ધનથી દીન અને દુઃખી જનોનો ઉદ્ધાર કર્યો નહીં, સત્યાવધા દાન આપ્યું નહીં અને કુટુંબીઓનું પોષણ કયું નહીં, તે ધન નહીં પણ ધૂળ છે.

૨૫ આવકના પ્રમાણમાં ધર્મ માર્ગે ધનનો કાંઈ પણ વ્યય ન કરવો તે લક્ષ્મીને હુધી બનાવવા બરાબર છે.

૨૬ અંતરમાં ગુણ ન હોય તો બહારનો આડંબર લુપ્ત થાય છે, એટલુંજ નહીં પણ તે દુનીયાને ફસાવનાર ફાંસી છે, માયતી કિંમત ઘન્ટડીઓ બાંધવાથી વધતી નથી પણ ઇષ્ટ અને મિષ્ટ દુષ્કર્મો વધે છે.

૨૭ નિંદા કર્યા વગર ન રહી શકાવું હોય તો પોતાનીજ નિંદા કરવી, કેમકે બીજાની નિંદા કરવી તે આત્માને ઝેરી બનાવવા બરાબર છે.

૨૮ વિકરાળ વાપના મુખમાં દાઢ નાખવા કરતાં દુઃખની સોજત કરવામાં વધારે બળપૂર્વક છે.

૨૯ માતાપત્ની સેવા ભક્તિ કરવામાં અને તેમની આજ્ઞા પાળવામાં પુત્રી ખરી પવિત્રતા સમાયેલ છે.

આ પ્રમાણે અમારી સ્વારી સર્વના પ્રજ્ઞામ શીક્ષતા શીક્ષતા ધૃષ્ટિત રથને આવી લાગી. અત્યેક પરીક્ષા ઉત્તમ રીતે પ્રસાર કરી, નયા રોકાવરીયો મેળવી સાતમાં મંજલા પર્વત સુખરૂપ જઈ પહોંચ્યા. મેટ્રીકપુલેચન પરીક્ષામાં પણ ધણું માન સાથે સફળ થઈ ચંદ્રશેઠની રોકાવરીય મેળવી. આ આનંદ કારક બાતમી જ્યાં ત્યાં ફેલાઈ ગઈ. આ વખતે મારી સ્વારી ઘેરજ હતી. હું પરીક્ષામાં પાસ થવાથી કેટલીક ઊંડા રીઝોના બાથોએ પત્રિકાના ઢગલાથી મારો ઉબર ટાંકી નાંખ્યો. બી. એ. થયાં પહેલાં લગ્ન ન કરવાનો મારો એત હતો. તેમજ લગ્ન કરું તો સાત આઠ વરસની ઊંડરી-જેને લગ્ન એટલે થું તેનું તો કશું ભાવ નથી, તેની સાથે કરતાં કરતાં એકાદ ઉપવર Romantic ઊંડરી સાથેજ કરવું. આ મારા મનમાં ઠઠ વિચાર હતો, પણ મારો આ મનમનો વિચાર મનમાંજ રહ્યો. મા તથા બાપાના આગ્રહથી મારી સ્વારી તરતજ ચલુશું થઈ.

તો પણ મારો અભ્યાસ આગળ જતી રહી મોકાજ વખતમાં યુનિવર્સિટિના ચરકમાં પિલાઈ પચરવી રીતે બહાર પડ્યો. મારાં સતેજ બેળમાં ઉચ્ચશિક્ષણની હવા બારતાં ઓશિક્ષણ, પ્રૌઢ વિવાહ, પુનર્વિવાહાદિ ધણા વિષયો કે જે આજ કાલના યુનિવર્સિટિના ચરકમાં પીલાતા જુવાનીઆઓમાં સ્વાભાવિક પછે હોય છે. તે મારા બેળમાં પણ અવિરતપણે ચમકા લાગ્યા. ઓશિક્ષણ એ વિશેષ તો મારો પેટાં વિષયજ થઈ ગયો હતો. કપાંચે ચાર એકઠા થવા હોય, કે તરત મને રકુરજ થઈ મારા હંમેશના વિષય પર અસર કારક બાપામાં બોલવા મંડી જતો. એક દિવસે મારી પડોશમાં રહેતાં રામરાયને ત્યાં કંઈ બેઠક હતી. બીજાની સાથે મને પણ પાને સોપારીનું નિમંત્રણ થયું હતું. તે વખતે વારતવિક રીતે કંઈ પણ કારણ ન છતાં મારી સ્વારી મારાં પેટાં વિષય તરફ વળી. તમા તરત ગમે તે બધી માર્યું. આજ કાલ કેવળ બી.એ. એલ. એલ. બી. અગર એમ. એ. એલ. એલ. બી. થવામાં કંઈ સાર રહ્યો નથી એટલુંજ નહિ પણ કેટલાક ગુનાશય જેવા વધીયો છુટ પાટલને ખર્ચ પણ મેળવી ચક્રવાતમાં અતિ અચકત મેં પ્રત્યક્ષ જોયા છે. આમ હોવાથી મારા બેળમાં વિલાપન જઈ બેરિસ્ટર થવાનો ઉમદા વિચાર આવ્યો, પણ વિલાપત જવું, અને બેરિસ્ટર થવું કંઈ મોહોની વાત ન હતી. તેને માટે પૈસા પણ પાણીની માફ ખર્ચ કરવાને જોઈએ છે. આ વિચારમાં મારું મન ચૂંચાઈ રહ્યું હતું, પણ "સાકરના ખાનારને દેવ દેનાર" એ કહેવતની મને તરતજ સત્યતા જણાઈ. એક દિવસે હું "ટાઇમ્સ" જોતો હતો, તેમાં મેં એક નીચે પ્રમાણે જાહેર ખગર જોઈ. "Wanted an Indian Graduate to accompany a native prince to London. apply sharp with testimonials;" મારા પર અમારા પ્રેક્ષક સાહેબો, તેમજ પ્રિન્સ પાલ સાહેબોનો વિશેષ પ્રેમ હોવાથી શિક્ષકસં પત્ર મેળવવાને મને ડાહ્યો ત્રાસ સહ્યો પડ્યો નહિ. આવી રીતે વિલાપત જવાનો આકર્ષક યોગ મળી આવ્યો. રાજકુમારના પત્ર પ્રમાણે હું તેને ગુરવારે સવારે "તાજ મહાલ દોટલ" માં જઈ મળ્યો. તથા સનિવારની બોટમાં હું રાજકુમારનો companion એ સંબંધથી તેની સાથે જવા નિાળ્યો. રાજકુમાર પોતે સુચિહિત તથા પ્રેમાળ હોવાથી મારે અને તેને

મનની રાશ આવી. અનેક વિષય પર ચારે અને તેના વાદવિવાદ થતો હતો. તેના સહવાસમાં વિલાપતમાં મારા જે વર્ષ કેવી રીતે પીતા, તે બીજાક સમજાયું નહિ. સાંતા શ્રી સ્વાતંત્ર્ય, શ્રી પુરુષના સમાન દૃષ્ટિ વગેરે અનેક રીતોએ અમને પાંદ પડ્યા. તથા દિવસનામાં પાછા ગયા પછી તેવો સુધારો છેવટે મારા પોતાના ઘરમાં તો કરવોજ એમ મેં નક્કી કર્યું. અંબાસ સારી રીતે કરવાથી હું આરિસ્ટર બન્યો, એ કહેવાની બીજાક જરૂર નથી. યોગ્ય વખતમાં હું મુખ્ય પાછો આવ્યો. રાજકુમાર પોતાના સંસ્થાનમાં ગયા. તથા અમારી સ્વારી ટેકાણે ટેકાણે મુકામ કરતી તથા છટ્ટ મિત્રો પાસે મેળાનાનીઓ ઉઠાવતી અમારે મામે જવા નીકળી. પહેલ પહેલાં શીખવા જતી વખતે જે જે મંડળીએ પ્રવાસમાં અમારે સ્વાગત કર્યું હતું. તે મંડળી આ વખતે પણ સ્વાગત કરવાને હાજર હતી. પૂર્વના પ્રવાસમાં તથા આ વખતના પ્રવાસમાં જે કંઈ પણ ફેર હોય તો યોગ્યકમાં તથા વાહનમાં હતો. મુખ્યપિયન હેટ, 'અદામ માધલ' કંપનીનો ચર, 'મુદર બેન્ડ કંપની'ના બૂટ, યોગમાં કંઈએ તો up to date હતો. તેમજ આ વખતે પહેલાંના જેવી સ્વદેશી મોટર ન હોય તદન અતી વિલાપતી મોટર હતી. અમારી સ્વારી રવિવારે સવારે આઠ વાગ્યાને સુમારે અમારા ગામને પાદરે જઈ ચંબી. અમારી સ્વારી આવવાની દાક દા દા કરતાં ગામમાં યોગ્ય વખતમાં ફેલાઈ ગઈ. ગામમાંની શિષ્ટ મંડળી અમારી મુલાકાતે આવી. અમારા સન્માનાર્થે તે દિવસે નિશાળામાં રજા આપવામાં આવી હતી. મોટરમાંથી નીચે ઉતરતાજ અમારા માતૃધી પાણી ઉતારવા આમળ આવ્યાં હતાં, તેમને ઇંગ્લિશ પ્રદક્ષિત પ્રમાણે Good morning (ગુડમોર્નિંગ) કરી. હસ્તદિલન (શેકહેડ) કરવાને માટે મારો હાથ આગળ કર્યો. અમારી સ્વારી તેવીજ રીતે ઘરમાં પહોંચી, ત્યાં અમારી અર્ધાંગના નજરે પડતાં તેને પણ શેકહેડ કરવા માટે મેં મારો હાથ આગળ કર્યો, પણ તે વખતે મને ધણી નિયંત્ર પ્રાપ્ત થઈ. શેકહેડ કરવાતું તો બાલુએ રેલું, પણ મને બેનિયંત્ર તે ઘરના ત્રાજ બૂલાયા જઈ બરાઈ. યોગ્ય વિવસમાં અમારી સ્વારી સહકુટુંબ મુલાકાત જઈ ફોર્ડમાં "મેરી મેનચન્સ" માં આવી રહી. અમારી અતિયથ ભુદ્ધિ સામર્થ્યની કીર્તિ જ્યાં ત્યાં યોગ્ય વખતમાં પ્રસરી ગઈ. ખરોખરજ છે. શા માટે ન પ્રસરે ? ખરું રત્ન શું હશે ? રહે ખરું ? એવી આપણી ભૂતી કહેવત છે. તે ખરી ફરી.

મારાં શિશુભૂધી મારા સ્વીટ હાર્ટના ધણીજ પૂર્વના સુરસિદ્ધિવિષયે કલ્પનાને રોકી મળ્યો હતો. કેવળ હુંજ એવું સમજતો હતો એટલે ન હતું. અમારા આગ્રહથી પારી મિત્ર મંડળી પણ તેવું માનવાને તૈયાર થઈ હતી. મારી પાસેથી સ્વાતંત્ર્ય તથા સમાન દૃષ્ટિ માટે યોગ્ય શિશુભૂધી પામેથી હોવાથી અમારી ડીઅરના પણ ધણી વખત આવતા હતા તથા ધણી વખત સુધી એવી ચલાવતાં હતાં.

તરફ વળી પુછ્યું " What right have you to enter my room without my permission, shows you are unaware of English etiquette " (મારી રજા વિના મારા ઓરડામાં પ્રવેશ કરવાનો તમને શો દક્ષિણે વાર્તા તમે ઇંગ્લિશ એટીકેટ નથી જાણતા એ સ્પષ્ટ છે.) ઉપર પ્રમાણે અનપેક્ષિત તથા આગમી તેજ રેડનારો પ્રમ સાંભળી મારો મિત્રજ એકદમ ગંભીર થયો. હું પણ જોટલાજ જોરથી, સંતાપથી બોલ્યો. "Your present action lays aside our Marriage oaths" (તારું આ વર્તન આપણું લગ્ન વખતનાં પશુને બાળુએ મુકે છે.) મારી પોતાની તાલીમથી તૈયાર થએલાં અમારા રાણી સરકાર હવે કંઈ પહેલાંના જેવાં કાચાં રહ્યાં ન હતાં. તેટલીજ અપથી તેમણે ઉત્તર આપ્યો, " Am I not free to do anything that I like ? I doubt very much my sight, whether you are the very same philosopher who always preached equality of men & women. " શું હું મારી મરજી પ્રમાણે વતવા લાયક નથી ? જો હું ભૂલતી નહોતી, તો તમે તેજ શીશોસોફર હો કે ને સ્ત્રી પુરુષતા સરખા હક મળે છે.

આ પ્રમાણે યુરની વિદ્યા યુરનેજ ફળી. એકાદ જગલી મનુષ્ય પ્રમાણે હું તે પાછ મનુષ્ય ઉપર ધસી ગયો. તથા તેનો હાથ જોરથી ખેંચ્યો, પણ આશ્ચર્યની વાત છે કે તે બદમાસ તત્કાલ પશુ ડગમગ્યો નહિ, તથા પોતાની જગાએથી જરાં હાલ્યો પણ નહિ. મારું દુઃખ અતિશય વધુ. હાથમાંની લાકડી મેં તેને ખાંચવાને માટે ઉઘામી દુઝેટસે શું ? થઈ લેતો કે તે બદમાસ પાછળ ખસ્યો, અને પોતાના માથાપરનો ફેટો સહાયથી નીચે ઉતારી શરીર પર ધારણ કરેલાં ઓવરકોટ પણ ઉતારી નાખ્યો. હું એકદમ અંખવાણો પડી ગયો. કરણ હું સમજું છું, તે પ્રમાણે જો તરણ, પુરુષ ન હોય મારી ન્હાની બહેન ગુલાબજ હતી. મારી પત્ની તથા ગુલાબજા હસતાં હસતાં આંતરડા દુખ્યાં. હું પણ એકલાંમિટ પ્રમાણે ગાંઠા પ્રમાણે તેમના તરફ જોતો ત્યાંજ ઉભો રહ્યો. કેટલીક વારે ગુલાબ મારા તરફ વળી બોલી " કેમ બાપ સાહેબ, આજ આપની કુરાચ છુદ્ધી, અરખસિત વાણીથી, પ્રતિપક્ષની આંખોમાં ધુળ ફેંકાઈ, પણ આજ હવે અમે સીઓએજ આપના જેવાં મુજબ હાથકોટમાં માન પામેલા પ્રખ્યાત બેરીટરની આંખમાં ધોળે દિવસે ધૂળ નાખી. બિચારી ભાભી બસી છે એટલે ઠીક જો એકાદ કોષ બીજી હોત, તો આપના શિક્ષણના પ્રતાપે જરૂર વિદ્યારી ગઈ હોત ! ભાષ સાહેબ, ઇંગ્લંડમાં સીઓએ પતિની મિત્રમંડલીમાં બોલવા ચાલવાનો શીરસો છે, સ્ત્રી પુરુષોના સમાન હક માટે લાં સદ્ એકમત હશે, પરંતુ આપણા તમે તેવું ધણું ધણું મુરોલ છે લાંના લોકોની હોશીમારી માટે, જન્યર દરત હોયગીપણા માટે આપણે તેને ગમે તેટલું માન આપીએ, પણ સતી પાતિવ્રત માટે કોઈ પણ રાષ્ટ્રે અમારી આર્થસીએ પાસેજ શિક્ષણ લેવું જોઈએ. અમારો ત્યાંના તે સમાન હક જોઈતા નથી. તથા તે માટે અમે ક્યારે પણ મનમાં વિચાર અણીયું નહિ. સમાન હકથી રહેવા કરતાં પ્રેમાજ તથા સદ્ગુણી સામુસસરાના તથા તે પ્રમાણે પતિના જન નીચે રહેવામાંજ અમને અધિક આનંદ મળે છે. વડીલીની આગમાં રહેવામાંજ અમે મોહમ માનીએ છીએ. પાછાની જાળીજ બાજતમાં અનુકરણ કરવું એ શાણા વર્ણ

લક્ષ્ય નથી. ત્યાંના સારા સારા યુવો અવશ્ય મદ્ય કરવા જોઈએ. તેટલીજ આપણા સમાજને ન શોભે તેવી યાજ્ઞતોનો ત્યાગ પણ કરવો તેટલોજ આવશ્યક છે. તારા મગજમાં ધુસી ગયેલું આ નકામું ગાંડપણ કાઢી નાખવાને માટેજ મેં તથા આખીએ મળી આ આજનો નાટક ભજવ્યો હતો. " અરે બાપરે! મુશામતું આ લોકચર સાંભળી હું આભોજ ખની ગયો. તેનું કહેવું. મને તદન વાજળી લાગ્યું. મને ત્યારેજ જ્ઞાન આંચું. હું તેનો જેટલો આજાર માનું તેટલો ઓછો મને ઠેકાણે આવવાને બે ચપ્પડો કહેવા કરતાં આ પ્રસક્ત નાટક ભજવી મને શુદ્ધિમાં લાવવાની કુક્તિ માટે પ્રિયાને ઉત્તમમાં ઉત્તમ મદીસ કહેતાં એક મધુર સુંગમ કથું, એ કહેવું જરૂરું નથી.

"શારદા વિદાર"
અંબાજી રાણ-સુરત

છાંદસાષ્ટ દાટસાષ્ટ દશાષ્ટ.

વિવિધ વિષય.

કારાજીમાં મધ્યલેખન.

તુરંગમાં રહી લખવામાં આવેલાં ગ્રંથો પૈકી મદરવના જણાયા છે. તે પૈકી એક Consolation of philosophy એ છે. એ પુસ્તક બોધિષ્ઠ નામના વિદ્વાને ઇ.સ. ૫૨૪માં લખ્યો. 'મટાલીના તે વખતના રાજાને ફાંસીની સજા ફરમાવી હતી, છતાં પણ તેની સ્થિતિમાં ફિલોસોફી સાંભળી આવડો મોટો મધ્ય લખવો એ કટકું બધું સામર્થ્યનું કામ છે.

ઇંગ્લિશ ભાષામાં કારાજીમાં લખાયેલાં એવાં પૈકી પુસ્તકો છે. રોકવેલ્ડના પદેસા જેમ્સે ઇ. સ. ૧૪૨૩ માં તુરંગમાં Kings book નામનું એક કાવ્ય લખ્યું હતું. આ રાજા ૧૮ વર્ષ તુરંગમાં રહ્યો. પોતાના વરથી નીકળતાં તેને ઓળા હેનરીની છાત્રી બેડી જેન ખુફોર્ટ નજરે પડી, અને તેના સૈદ્ધ પર જેમ્સને મોઢ ઉત્પન્ન થયો. તેના કથનથી તેના કાવ્યની જેમ્સને રચુર્તિ આવી. કાવ્યમાંની નાવિકા તે જેમ્સની ખરેખરી નાવિકા છે. સરચોટર રેડે લંડન ટાવરમાં તુરંગમાં હતો, ત્યાં " History of the world " નામનું અત્યુત્કૃષ્ટ પુસ્તક ઇ. સ. ૧૬૧૪ માં લખ્યું.

Stone walls do not make a prison, nor iron bars a cage આ ચરણ રિચર્ડ લંડલેક્સ નામના એક સુપ્રસિદ્ધ કવિએ તુરંગમાં લખેલાં કાવ્યની પ્રથમ વક્ર છે આ કાવ્ય અતિશય સુંદર છે. જોનબેનન નામનો એક મોટો કવિ બાર વર્ષ તુરંગમાં રહ્યો, તે મુંદતમાં તેણે ઘણાં સારાં ગ્રંથો લખ્યા છે. તેઓમાં pilgrims progress કાવ્ય વિશેષ પ્રસિદ્ધ છે. ઇ. સ. ૧૭૫૮ માં " સરલેન્ડ-મેટ ગીઝ એનું પરાક્રમ " એ મોટું પુસ્તક મોલેટ લખ્યું. રોબીન્સન ક્રુઝો, આ વિવિધ પુસ્તકનાં છતાં ડૉનિક્સ ડેકે તુરંગમાં રહી એક વર્તમાનપત્ર ચલાવ્યો હતો. કેલાસવાસી આગરકર એમણે એમનું લોકપ્રિય હેન્ડલેટ તુરંગમાં લખ્યું હતું. તેમજ હાલમાંજ આપણા લો. મા. તિલકે તુરંગમાં ગીતા રહસ્ય નામનો એક અદ્વિતીય ગ્રંથ રચ્યો છે.

ફાંસાહાર.

જન્મનીના પ્રખ્યાત ડૉક્ટર કુન્હે કહે છે કે ઘરીરના વ્યાપાર નૈસર્ગિકપણે તથા આરોગ્યમાં રાખવા માટે ફોનો નેટ્રોલ ઉપયોગ કરવામાં આવે તેટલો સારો છે. માંસાહાર કરવા કરતાં ફળાહારી અતિથય તાકાદવાળા, સ્વચ્છ, પ્રકૃતિએ યાત્રિ હોય છે. તેને રાગ ચલાવી શકીને જોઈએ. અર્થાત્ કદાચિત્ યામ તો તેનો ઉપાય પણ સહેલો જ હોય છે. કારણ તેનો કોડો સ્વચ્છ, ઉત્તમ પચનક્રિયા, જળવાન મજબૂત, નિરોગી તથા સ્વચ્છ શોદી, આરોગ્યદાયી ત્વચા, જળવાન શાન્તત્વ તથા ઉત્તમ શ્વેદ એ હંમેશ તેને અનુકૂળ હોય છે. તથા સ્વાસ્થ્ય-વિક રીતેજ તેનું આયુષ્ય વધારે. હેતુ જીવન યાત્રિથી વ્યતીત યાય છે.

આપણા ઋષિ મુનિઓ યાત્રિ, તથા દીર્ઘાયુ તદ્દન નિરોગ, : હોવાનું કારણ આજ છે. આહાર વિહારની ભૈતિક સામગ્રી વધવા સાથે આપણામાં રોગોની પણ અતિ વૃદ્ધિ થઈ દરેક ધરે ડૉક્ટરની દરરોજની જરૂરીયાત યથા પડી છે. આપણાં જીવન, અર્થાત, કલેશમય અને કંટાળા બરેલા યથા પડ્યાં છે.

નિદ્રામાં વાળી વધતાં નથા

આપણા કેટલાક અવસ્થામાં અતિ ઝડપથી વધ્યા જાય છે, ત્યારે માણસ ઉંઘમાં હોય છે, ત્યારે તે ખીલકુલ વધતા નથી. દારૂ તદ્દન ભોળાને લાગલાગટ ઉંઘમાં રાખી તે માટે પ્રયોગ કરતાં કેસ જરા પણ વધતા જણવા નથી.

સુખી ધણીઓ.

Man is what woman makes him (rousseau)

રોસો નામનો એક વિદ્વાન અંગ્રેજ ગૃહસ્થનું એવું વચન છે કે " ઈશ્વરે બનાવે તેવો પુરુષ યાય છે." સંસારમાં પુરુષોને જે યોગ્યતા પ્રાપ્ત થાય છે તે તેની ઈના પર્તન ઉપરથી યાય છે. એ સંજોગે લખનાં રોમલુક કહે છે, " મારું લગ્ન થતાં સુખી હું કંઈ મજાનામાં ન હતો. પણ પાછળથી મને મારી કીમત જણાઈ આવી હોય પણ સંકટ વખતે મારી ઈચ્છે મારું દુઃખ દલકું કરવા જતી ચક્રે તેટલા પ્રવળ કર્યાં છે. " લૉડ, બેકન્સ શ્રીદઃ એ પણ આ બાબતમાં ધણે સુખી હતો. તેનો વિવાહ જરા મોડો થયો. તેની પત્ની ઈમાન હતી. તેના પર બેકન્સ શ્રીદઃનો ધણે પ્રેમ હતો. એક વખતે હોમન્સ સભામાં ભાવજ કરવા માટે બેકન્સ શ્રીદઃ જતો હતો, ગાડીમાં તેની પત્ની હતી. લૉડ સાહેબની ગાડીમાં ધાંધલ થતાં ગાડીનો દરવાજો ઉપડી જવાથી તેમણે જોરથી દોકો, તેમાં તેની પત્નીનો અંગ્રેજો આવવાથી ચૂરો યથા થયો. ત્યારે આ વાત લૉડ સાહેબે જાણી સારે તેને આશ્ચર્ય થયું. તેમણે ભાવજ કરવા જવા છોડી ડૉક્ટરને ત્યાં જ ગાડી હંકારી ધેકરેની પત્નીને ઝડપણ લાગ્યું હતું, છતાં તે તેના પર અતિથય પ્રેમ રાખતી, અને તેને સારી રીતે સંતોષતી. લૉડગ્રેસો તો એ મરી જવા પછી ધણેજ દુઃખી થયો. બ્લેકસ્ટનની ઘરીર પ્રકૃતિ અતિથય સારી રહી, તેના હાથથી જે મોટાં કાર્ય થયા, તેનું ધણું માન તેના કુટુંબને છે, તેની પત્ની તે દરેક પ્રકારે સુખી રહે એવા પ્રવળ હમેશ કરતી.

આ નામાવલિ પૂરી થતાં આપણને આનંદ થાય છે કે આપણા ભારતમાં આવી ઈશ્વર તો જડવા ધર ધર મળી આવશે. દરેક ધર એવું માલમ પડશે, કે તેમાં આવા પતિ સેવાના દાખલા ન મળે.

કુકરો રખવાળ તરીકે.

મેડિકલમાં કેટલાક ભાગમાં એકત્રિત હોય કુકરોનો ઉપયોગ કુતરાની પેઠે રૂબેચળો કરે છે. આ જંગલી કુકરો નાનપણથી પાળવામાં આવે છે, અને તે પેટા સાથે ચરવા પણ જાય છે. કાંઈ પણ રાત્રી પણ પેટાને ચોરવા આવે, તો તે તેની સાથે લડી પાછાં કાઢે છે. એટલું જ નહિ પણ ખુપડીમાં રહેલી વસ્તુનું રક્ષણ પાળેલા કુતરાની પેઠે કરી શકે છે. જંગલી કુકરોએ પ્રાણી સ્વભાવે ધર્ષા કરે છે. પરંતુ ત્યાં તે એટલું જુદું નરમપણે રહે છે, કે તે પાળેલા કુતરાની પેઠે ધણીની પાછત પાછત પણ કરે છે તે પ્રદેશના એક પીયોના માલિક પોતાના હાકરા સાથે રમવા કુકર પાળેલું છે. બહો માણસોને આનંદ કારક માહિતી.

જાપાનમાં મિ. હિકેમ મામનના એક ડોક્ટરે એક નાનું સરખું પત્રક જાપેડું દોષ તેનું નામ " લઘુ માણસોને આનંદકારક માહિતી " એવું રાખ્યું છે. તેમાં એવી વિગતો છે કે મનુષ્ય જેટલા પાતળા તેટલા તેના જંગમાં જંતુઓ વધારે હોય છે. મનુષ્યના શરીરમાં સાધારણ રીતે પ્રત્યેક ચોરસ ઇંચમાં ૪૦૦૦ જંતુઓ હોય છે. પણ લઘુ માણસોના શરીરમાં તે સેંકડે ૨૦ પ્રમાણે કમી હોય છે, એ પણ સિદ્ધ થયું છે. સાચા ઉપયોગથી એ જંતુઓ વધવાને સંભવ છે. ઉના પાણીથી જંતુનો નાશ થતો નથી. શરીરમાંના કમી નાંત માટે ઠંડા પાણીનું રનાન હિતકારક છે, એવું તેવું કહેવું છે.

વિઝિટિંગ કાર્ડ.

ઈંગ્લેન્ડમાં ૧૭ મા સેક્રા પછી વિઝિટિંગ કાર્ડ ચર થયા છે. ચીનમાં હજારો વર્ષ થયાં આના કોડી પચસિત્ત છે ઇંગ્લેન્ડમાં વિઝિટિંગ કાર્ડ ઉપર પહેલાં સુંદર ચિત્રો કાઢતા હતા. નેસ્ચને કાર્ડ પર નીર્ધારના લોડ નેસ્ચન એમ લખાવ્યું હતું. નેસ્ચ એક જોના કાર્ડ પર આઈસલેન્ડનો નકશો રજોલો હતો. ડોક્ટર આનસન્સ એના કાર્ડ એક ચિતારાએ તેપાર કરેલા હોના. તેના પર વેલ વગેરે દોષ વગેરે તેનું નામ હતું. સરે જોશી આરેનાઈડ એના કાર્ડ પર એક બાઇનું ચિત્ર હતું. લેડી વૉલ્ફિસ આ ગાઇના કાર્ડ પર બે કાળા પીયા જેડેલા તથા " મદન " હાકવાને બેસાડેલા એવાં એક રચ કરેલા હોના.

પ્રકીર્ણ નાતાલના કાર્ડ પ્રથમ સન ૧૮૪૬ માં ચર થયા વાંત્રિક ધડીઆળ પ્રથમ તેરમા સેક્રામાં તેપાર કરાયા.

એક હાર્મિરી સાત તેપાર કરવાને ત્રણ માણસોને બાઠ મદિના લાગે છે. થોડાની ચરત પહેલવહેલી ઇંગ્લેન્ડમાં ચેરટર-ચહેરમાં ચમે ૧૬૦૬ માં ચર થય. સર્વથી ગીય વસ્તી માટલામાં છે. એક ચોરસ બેઠમાં તરે માણસ લો વસે છે. જાણેલાસમાં એક ચોરસ બેઠમાં ૧૦૫૪ લોક વસે છે. જાવા બેઠમાં ૨૫૦૦ એકર. જમીન સિંચાના જાનના ઘુસો માટે ચોખાપલી દોષ જવ જમણેથી આવતાં કિનામનનો કે બાગ સાથી આવે છે. ફનીઆમાં સૌથી વધારે નાટકયાગા ઇટલીમાં છે. વિલાપુતમાં સાત લાખ ક્લાઈ અને ૩૦ હજાર એક્ટર છે.

જૂદા જૂદા દેશમાં પ્રત્યેક દળદર પુરૂષે સ્ત્રીઓનું પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે છે.

મેક્ષો ૧૦૬૯, ઇંગ્લેન્ડ અને વેલ્સ ૧૦૬૮, સ્કોટલેન્ડ ૧૦૬૩, ડેન્માર્ક ૧૦૬૧, સ્વીડન ૧૦૪૬, ઓસ્ટ્રિયા ૧૦૩૬, ફ્રાન્સ ૧૦૩૨, સ્વિટ્ઝર્લેન્ડ ૧૦૩૧, જર્મની ૧૦૨૬, નેધર્લેન્ડ ૧૦૨૧, હંગેરી ૧૦૧૯, બેલ્જિયમ ૧૦૧૭, ઇટાલી ૧૦૧૦, આયર્લેન્ડ ૧૦૦૪, હિન્દુસ્થાન ૯૫૩, અમેરિકા ૯૪૩, દક્ષિણ આફ્રિકા ૯૪૧, આસ્ટ્રેલિયા ૯૨૬, કાનડા ૮૮૬ આ સરાસરી સુમારે ત્રણ વર્ષ પૂરતી છે.

તાંબી.

સાહ્યાર સ્વીકાર-સમાલોચના.

હાસ્યમંદિર:—લેખક જી. રા. બ. રમણભાઈ મહાવતરામ નીચકંઠ. બી. એ. એલ્એલ્. બી. તથા સો. વિદ્યાગૌરી, બી. એ. પ્રકાશક:—રા. રા. જીવનલાલ અમરથી મહેતા. પીરમલા રોડ, અમદાવાદ. ડેમી આઠ પેજ સાઇઝ પાકું પૃષ્ઠ કિંમત રૂ. ૧-૮-૦. જાનવર ૧૯૩૦ અંકમાં પ્રાપ્ત થયેલે રૂ. ૦-૧૨-૦.

ગુજરાતી ભાષામાં હાસ્યરસના પુરસ્કારની લાગણી જોઈ છે. આજ સુધીમાં ઉંચી પ્રતિભા હાસ્યરસની ગરજ સારે, એવા ત્રણ ચાર પુસ્તકોજ માત્ર પ્રકટ થયેલા છે. બાકીના જો કે બીજા પુસ્તકો છે, પરંતુ દલકા પ્રકારની દૂધ મરકરીવાળાં હોય નીચ વૃત્તિને પોષક અને શિષ્ટ વાંચકોને અતિ અપ્રિય તથા સખ્ત કંટાળો ઉપજાવે છે. પ્રજાને ઉત્તર કરવાને તેવા પુસ્તકો બાધા રૂપજ છે. આ પ્રસંગે બીજી પણ એક વાત કહેવી જરૂરની છે કે પાશ્ચાત્ય તથા બીજા સુધરેલા દેશોના સાહિત્યમાં દરેક રસને પોષક તેના મૂળ તત્ત્વને સ્પષ્ટ કરનારાં મોટા મોટા અથો વિદ્યામાન છે, સારે આપણા સાહિત્યમાં એવા પુસ્તકો છેજ નહિ, એમ કહીએ તો ચાલે. હાસ્યરસને લગતાં પણ એકાદ બે ચર્ચાપુક્ત નવાના નિબંધો સિવાય જે વિષયને તેના યથાર્થ સ્વરૂપમાં સમજાવનારો કોઈ મધ્ય ગુજરાતીમાં નથી. સારે “હાસ્ય મંદિર”માં સાહ્યારથી રા. બ. રમણભાઈએ લગભગ ૧૨૫ પાનાના નોંધેલો નિબંધ મોટામાં મોટોજ છે. આ નિબંધમાં રા. બ. રમણભાઈએ નમ્ર અને મર્મપુક્ત હાસ્યના સારા ઉદાહરણો સાથે સ્કોટલેન્ડ ક્યુરે. હાસ્યરસના લેખો તથા પુસ્તકો લખનારાઓએ આ નિબંધ એકવાર અવશ્ય વાંચવો જોઈએ. જેથી તેમના લખાણમાં અવશ્ય સુધારો થયે તેમના પુસ્તકો શિષ્ટ વર્ગને અરજી રચિતર દેશે.

આ નિબંધ પછી “જાનસુધા” માં તથા બીજે સ્થળે રા. બ. રમણભાઈ તથા સો. વિદ્યાગૌરીના પ્રકટ થયેલાં નાના મોટા લેખો, પ્રદક્ષનો એકત્ર કરી પ્રસિદ્ધિમાં મૂક્યા છે. રા. બ. રમણભાઈ થોડા નજીવ અપવાદ સિવાય હાસ્યરસના લેખક તરીકે ગુજરાતી જિરામાં સર્વ માન્ય છે. તેમના આ હાસ્યરસ પ્રધાન લેખોમાં હાસ્યરસ ઉંચી પ્રતિભા છે. કોઈ પણ લેખમાં ક્યાંક પણ દલકા પ્રકારની દૂધ મરકરી અથવા અચીત કે બીજાતલ શબ્દો જણાઈ નહિ. એમના હાસ્યરસ શુદ્ધ, સંસ્કારી તેમજ મર્મપુક્ત હાસ્ય પ્રતિષ્ઠ કરનારો છે.

આવું પુસ્તક જાનવર્ષકે અંધમાળાનું પ્રથમ અંધ તરીકે પ્રકટ કરેલું જોઇ અમને અતિશય આનંદ થાય છે. હાજરી ઘણી માળાઓમાં જલ્દી લોકપ્રિય વિદ્વાનોના જણ પણ હાથ લેતો નથી. ત્યારે આ માળામાં એક સુપ્રસિદ્ધ સાહ્યારનો અંધ કે જેના માટે કોઇને પણ જેમત નથી, તેનાથીજ સરજાત થય છે. માળાના આદ્યકોને આ પુસ્તક માત્ર રૂ. ૦-૧૨-૦ મળે છે. જે કીમત તદ્દન પડતર છે. અમો રા. 'જીરનલાલના આ પ્રયાસનો અભ્યુદય ધન્યજીએ છીએ. અને આ માળા લોકોમાં માનપત્ર થઇ તેનો પડોળો ફેલાવો થાય એવી આશા રાખીએ છીએ.

શાંતિ નિકેતન:—લેખક અને પ્રકાશક રા. રા. કાળાભાઇ રામચંદ્ર મહેતા અમદાવાદ સરતી વાર્તામાળાનું ત્રીજા વર્ષનું પ્રથમ પુસ્તક.

આ વાર્તામાળાનું ત્રીજું વર્ષ સર થઇ ગયું છે. તેટલા વખતમાં તે લોકોને પ્રિય પણ થઇ પડી છે ત્રીજા વર્ષનું પ્રથમ પુસ્તક "શાંતિ નિકેતન" એક ઉત્તમ નવલકથા છે. આ નવલકથામાં નવલકથા સાથે ધર્મના મૂળ તરવેલો સહબોધ મળે છે. હાલમાં આપણી સાક્ષી પ્રતિ તેમના રહસ્ય જાણવા વિના આલેખો થાય છે તેવા વખતમાં આવા પુસ્તકોની પ્રસિદ્ધિ અતિ પ્રશંસનીય છે. કેવળ રહસ્યોનાં પુસ્તકો કરતાં આ કથા સાથે મિશ્રિત થયેલું પુસ્તક વાંચકોના મનપર વિશેષ અસર કરી શકે છે. હાલમાં લોકોને બીજા પુસ્તકો કરતાં નવલકથા વાંચવાનો વિશેષ શોખ છે. લોકોની આ રૂઢિ સંદોષવાને આવી માળા પ્રકટ કરી તેમાં આવા બોધક પુસ્તકોજ પ્રકટ કરતા માટે તેના પ્રકાશક રા. કાળાભાઇની ખત, આમદ માટે તેમને અવધ્ય ધન્યવાદ થતે છે. વળી આ માળાનું લગભગ પણ વાર્ષિક રૂ. ૨-૦-૦ થયું પૂરું તથા રૂ. ૩-૦-૦ પાકું પૂરું તદ્દન સરતી જેવું છે. અમો ધન્યજીએ છીએ કે આ માળા દરેક પણ વધારે લોકોને અતિ પ્રિય થાશે.

શાંત અને સાદું જીવન:—લેખક રા. રા. જમવાનદાસ જીખણદાસ પટેલ, મુજર ફોર્મ, મુજર. સુપરોધન સામ્રાજ્ય એક કાગળ. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૧૨૮ કિંગ્મ ૦-૪-૦

આ નાના પુસ્તકમાં સાદા જીવનની મહત્તા દર્શાવી છે. શાંતિ અને સાદા જીવનમાં જ છે. તે માટે આ પુસ્તકમાં ઘણી સારી રીતે વિવેચન થયું છે. એક જ આજે લેખકે પ્રાચીન ઉદાહરણો સાથે રજૂ કરેલું છે કે પદોર્થો જ્યારે કોઇ વધારે પેસાદાર થાય તો તેને ત્યાંના બેઠા પાસેજ વધારે રૂપાના કે સોનાનાં સામાંત્રી, પરંતુ તેમના ઘરની સ્ત્રીઓ કંમેશા શુદ્ધાત્મીમાં તો પ્રગટ રહેતીજ. જ્યારે હાલમાં પેસાદારની સ્ત્રીઓ શુદ્ધાત્મ કરામાં નાનમ સમજે છે. લેખકે પ્રાચીન કાળમાંથી એવા ઉત્તારા ક્યાં છે કે જે નગરશેઠ હોય તો તેની વડુ તથા એકીસો સોનાનાં બેઠા લઇ પાણી ભરવા જતી. આ જોઇ અમને પણ અગિયમ આનંદ થયો. આ માળાનું પણ અતિ ઉપયોગી પુસ્તક દરેક વાંચક જેવું છે, એવો અમારો અભિપ્રાય છે.

અમોને નીચેનાં પુસ્તકો અભિપ્રાયથી મળ્યાં છે, જે સાહ્યાર સ્વીકારીએ છીએ.

૧. ધલમ જંગ બહાદુર.

રા. ભાગ્યંકર વિ. વિવારોમ પતિ.

૨. નજી ભાખાનો લોખિયો.

શ્રીમાન કરીમચી રહીમ નાનણીઆણી. બી.એ.

૩. મુલસાન

રા. મુલસાલ બીદરજી ડંકર.

- ૪ નર્મદાચક્રેની સાદિલ સેવા. રા. છોટાલાલ કદાનેદાસ પટેલ.
 ૫ વિદ્યાસાગર અને રવિદેવ (સંવાદ) રા. ચંદુલાલ નદલાલ દેસાઈ.
 ૬ મોટાં મીયાં સાહેબના પડછા. રા. કીશાભાઈ લંધુભાઈ પટેલ.
 ૭ સુણાવ સુવણ મહોત્સવનો દેવાલ B. N. Varteji.
 ૮ આપસમાજી પંડિતોનું પોકળ. રા. મણિભાઈ ખંડુભાઈ દેસાઈ.
 ૯ બનુકમણિ રાંભાપણ. રા. નારાયણ હેમચંદ.
 ૧૦ સવિતા યાને ભૂલનો ભોગ, રા. કંધ્યાજીજી વિઠ્ઠલભાઈ મહેતા.
 સરેવું સાંદિલ વંધક કાંપાંમય તરૂથી. રા. કંધ્યાજીજી વિ. મહેતા અને ચુંનીલાલ શેખેત
 ૧૧ ધીઓડાર પાકર. ધીપુત રનેદ બયોતિ.
 ૧૨ ટૂંકી વાર્તાઓ. ભા. ૩ રા. હનલાલ વિ. પૂરમાનંદદાસ નાણાવડી.
 ૧૩ મહેતાની શીખ ગૂરઓ. રા. હનલાલ વિ. પૂરમાનંદદાસ નાણાવડી.
 ૧૪ રંગમી રામતીય ભા. ૮-૯.
 જીવદયા. ગાન. પ્રકાશક મંડળ તરૂથી. રા. હનલાલ વિ. પૂરમાનંદદાસ નાણાવડી.
 ૧૫ વનરપતિ ખોરાકનું મહરવ. રા. હનલાલ વિ. પૂરમાનંદદાસ નાણાવડી.
 ૧૬ બળનું મહરવદર્શક ચિત્ર. રા. હનલાલ વિ. પૂરમાનંદદાસ નાણાવડી.
 ૧૭ બાઓદયનો દિવાળીનો અંક ૧૮ દિગંજર જનનો મહેાવીર અંક.

તઃત્રી.

અશક્તાશ્રમની પહોંચ.

લેડી વિલિંગ્ડન અશક્તાશ્રમ—રાંમપૂર—સુરત.

મહેરબાન “ સત્સંગ ” પત્રના અધિપતિ સાહેબ

નમ્રતાપૂર્વક સંભામ સાથે વિવરિત ને સદરદ આશ્રમમાં નીચે યુજનની ગદ્દ દર્શદાઝ
 વીરપુરપોએ મેં કિલવા કુપા કરી, તેઓ. સેક્ટરી ડો. ડી. જે. એલબેદરામ ધણી માં
 તથા આભારસદ સ્વીકારે છે, રૂપાંબા એકડી અંદરની પહોંચ સ્થાનાંભાવથી લીધી નથી,
 પરંતુ તેમનો આભાર પણ માણી નથી. નવેમ્બર ૧૯૧૫માં મળેલી મદદની યાદી.

- ૨૫-૦-૦ શીમંત સરકાર મહેરબાનવાંસદાનો
 રાજા સાહેબ તરૂથી મદદ દાખલ
 ૧-૦-૦ મહેરબાન એમ. એસ. અંડવાણી
 સાહેબ ડોરડોકેટ બડગ સાહેબ
 માસીકે મદદ

- ૧-૦-૦ નાનપરાના મધીના પંચ તરૂથી
 ૧-૦-૦ કેપ્સર નંસરવાનજી સાહેર
 ૨-૦-૦ શાં. હમીલદાસ ગુલાબચંદ હરીપરા
 ૧-૦-૦ બાઈ લલીતા રંગીવદાસ જમના
 દાસ માહમીપીક

- ૨-૦-૦ શેઠ ડાહ્યાભાઈ સુરજલાલ ઠાકી
 ૧-૦-૦ શેઠ, ધંધરલાલ ધીરજલાલ ગોપી-
 પરા કાપરથ મહોદેવો
 ૨-૫-૦ ખુશાલ નેમચંદ અચકત મરતી
 વખતે અર્પણ કરી ગયો તે
 ૧-૪-૦ જમનાદાસ ગુલામદાસની કંપની
 ખાદિમખર
 ૧-૪-૦ હરદેવલાલ ધંધરલાલ ગવરીચંદર
 ભટ્ટ હરીપરા ભવાનીનો વડ
 ૧-૦-૦ ધોળી નાયુ મોરાર હરીપરા
 ધોળી શેરી
 ૧-૦-૦-૧ ખુશાલ, મહેરખાન સચીનના
 નવાળ સાહેબ મારીક મદદ
 ૧-૦-૦-૦ શેઠ સુનીલાલ પ્રગતમદાસ હરી-
 પરા ભવાનીના વડવાળા મારફતે
 શેઠ નાયુભાઈ પરજુલાસના પુ-પાયે
 ૧-૦-૦-૦ રા. રા. હરણ ગોપાલરાય દેશાઈ
 પચસાણા પ્રાંત નવસારી
 ૧-૦-૦-૦ મયનપુરી ભોમંગના સુખડીઆના
 પંચ તાંદેથી કોકિણાસ મુંદરાલાલ
 ૧-૦-૦-૦ શા. હરીભાઈ ગંગાશમ હવાડીઆ
 ચંદલાવાળાએ રાટલી ચાકના
 જમણુ સાર
 ૨-૦-૦-૦ મુલચંદ દેહીચંદ કેટસરીલ
 ૨-૦-૦-૦ દેશવંતાસ હંપેરભાઈ વાર્ષિક મદદ
 વ્યારા
 ૨-૦-૦-૦ મે. વહીવટદાર સાહેબ બોર્ડિંગલાલ
 હર્ગનલાલ
 ૧-૦-૦-૦ દેશાઈ રૂરજી મહેનજી
 ૧-૦-૦-૦ વહીવટદાર સાહેબનાં ચીટનીસ
 ગણપતરામ
 ૧-૦-૦-૦ શા. હેમાભાઈ મંજુભાઈ
 ૧-૦-૦-૦ શેઠ હાજી હરમાન રબળ
 ૨-૦-૦-૦ એક સદગૃહસ્થ હા. દેશવંતાસ
 ૧-૦-૦-૦ શા. સુનીલાલ પીતાબર

- ૧-૦-૦-૦ દેશાઈ દુલ્લભભાઈ નાગરજી
 ૧-૦-૦-૦ ડા. પ્રભાકર નરેાતમ
 ૧-૦-૦-૦ શ્રીમાળીના પંચમાંથી હા.
 વળેચંદ વેળીચંદ
 ૧૨-૧૨-૦ ગામ વ્યારા તરફથી ૨. એકની
 અંદરતી પરચુરણ રકમતી મદદ
 ૨-૦-૦-૦ શેઠ સોમચંદ ભગવાનદાસ પાન-
 દારતે નાંદે અમદાવાદ
 ૧-૦-૦-૦ વખતસીંગજી ખુશાલસીંગજી કંઠાર
 ૧-૦-૦-૦ ચંદાસીંગજી ભાસંગજી
 ૧-૦-૦-૦ કુમેર હીલ વાંસદા
 ૧-૦-૦-૦ શેઠ ધેમાભાઈ માણેલાલ અમ-
 નીકુમારના ગલ્લામાં માલાજીરા
 ૨-૦-૦-૦ નગીનદાસ નારજુલાસ સંવાડીઆ
 વાડ એજન
 ૧-૦-૦-૦ બાઈ રામજીર ગીરધર દેતેચંદની
 ધણીઆણી મોટીશેરી ગલ્લામાં
 ૧-૦-૦-૦ શા. ડાહ્યાભાઈ દુલાચંદ પંડોળની
 પોળ
 ૧-૦-૦-૦-૦ અમદાવાદના સારંગપોર મીલના
 શેર એકના માસ છના ડીવીડન્ડના
 ૧-૦-૦-૦ શેઠ માણેલાલ મધુરાદાસ નાણાવટ
 ૨-૦-૦-૦ મગીનદાસ નારજુલાસની ડોકરી
 બાઈ સનકોર પોતાના પિતાના
 પુત્રાચે
 ૧-૦-૦-૦ જીન સ્વેતનિર કાનર-સના
 સિપદેસક અંમરતલાલ વાડીલાલ
 અમદાવાદ
 ૨-૦-૦-૦ શેઠ જીવજીલાલ નારજુલાસ પોરેમા
 મંડેરાદાસ રટીટ મુળજી
 ૫-૦-૦-૦ બોદાલના પરજી હીના કંટાકેટર
 નુ દાહીકા અંદલાવાદ ગરીબોની
 ખોરાકી મંદે
 ૫-૦-૦-૦ શા. નગીનદાસ દામેંદરદાસ
 કેળાપીઠ માંડુશીના પુત્રાચે

- ૧-૧૦૦ સમના પુખ્ત-રોષીતગાવ
 ૧-૦-૦ બેન ધીવ મંગા મોતીરામ ખાંડ
 વાગા-માસીક મદદ
 ૫-૦-૦ શેઠ રામદાસ ત્રીભોવનદાસ મુંબઈ
 ૨-૦-૦ શેઠ વરજીવનદાસ નારણદાસ ..
 ૧-૦-૦ શેઠ નાનાભાઈ વીજલુખજીદાસ
 નાણાવટ હરમાન પોળ
 ૨-૦-૦ મણી બેન તે ગણપતરામ અંબા-
 રામની મેરઠરી-હરીપરા
 ૩-૦-૦ બાપ ચંદા તે શા. ગુલાબદાસ
 મોતીલાલની વિધવા-સેવદપરા
 બેરડી શેરી
 ૧-૦-૦ શા. મંજારામ માણેકચંદ-સમ-
 રામપરા
 ૧-૮-૦ રતનલાલ નરભેરામે ખાંડના લાડુ
 તથા ગવન અને ચોળી સાથે
 પરચુરણ અર્ચના આપ્યા
 ૧-૦-૦ બાપ રૂખી તે ઠકિરદાસ પેલુ-
 ભાઈના ધણીઆણી સેવદપરા
 અમનીકુમારના ગણામાં.
 ૧-૦-૦ રા. રા. વીરસુખરામ જેવયરામ
 હોરા-ગોપીપરા
 ૫-૦-૦ શેઠ અરદેયર પેરતનજી તાડીવા-
 ણના ધણીઆણી તે મરહુમ
 પાલજીજી ફરામજી કુમસીઆની
 ઠાકરી બાપ નાનીના પુન્યાયે
 ૨૫-૦-૦ મે. એનરેબલ. એવ. એ. શાહ
 જરદીસ એફ ધી પી. મુંબઈ
 લામકોઈ
 ૩૦-૦-૦ રા. રા. વીરમનરામ જેવયરામ
 હોરા-હરજી આચાર્ય જાદવાં
 નંગરે બરાવવા સાથે તથા
 ગજી ફરાક નંગે ૧૫ સાથે
 ૨૫-૦-૦ દેશાઈ ધીરજલાલ પ્રમોદરાય
 ભરૂચ હા. શ્રીપતરાય હુમતરાય.

- વાડીશીઆ શીદમાતાની શેરી.
 ૨૫-૦-૦ મુનપ પવિન શી વલ્લભ વિજ-
 વજીએ સુરતમાં દીક્ષા આપી
 તેની યાદગીરીમાં હા. શેઠ તલ-
 કચંદ કલ્યાણચંદ ખરાદી શેરી.
 ૧-૦-૦ ઠાળીદાસ અમાઈદાસ ધમ્મજોર
 ૧-૦-૦ શા. ખુશાલદાસ ધમ્મજોરતાડુ
 બોરપાડ
 ૧-૦-૦ મુંબઈના એક ચાહેવાળા મૃદચે
 હા. નાયબાઈ ભીમભાઈએ દીએલ
 ૧-૦-૦ શેઠ વેણીલાલ ગોરધનદાસ મેજ
 મપરા અશ્વની કુમારના ગણામાં
 ૧-૦-૦ શા. હેમચંદ ગમેચંદ ગોપીપરા
 અશ્વની કુમારના ગણામાં
 ૧-૦-૦ શેઠ ચંદુલાલ નગીનદાસ અંબાત-
 ના માજી જડજી ગણામાં
 ૨-૦-૦ શેઠ નાયબાઈ નરોત્તમદાસ માવ-
 જીભાઈ દુધવાક પુરીના જમણ
 સાથે પરચુરણ અર્ચના અલ્લમંદોર
 મોટી શેરી
 ૧-૪-૦ કતારગામના સીધપોરીઆ ધણી
 ના પંચ તરફથી ટા. કેવળદાસ
 જગજીવનદાસ કતારગામ
 ૨-૦-૦ શા. જીવીલદાસ ગુલાબચંદ
 હરીપુરા
 ૨-૮-૦ કીમ રટેજના દુકાનદારો તરફથી
 ગાંધી આતમારામ દવારામ
 ૧-૦-૦ શેઠ મનજી નંયુભાઈ કીમરેસ
 ૧-૦-૦ ,, ફકીરશાહ શીરોજશાહ દારની
 દુકાનવાળા
 ૨-૦-૦ ,, દોરાજશાહ એદલજી કંટાકર
 એલાવ
 ૭૦-૮-૮ મરહુમ શેઠ નરોત્તમદાસ કાસી
 દાસના એકપુત્રકુટુંબે શેઠ અચરત
 લાલ બાલગોવિંદદાસ તથા સુની

જામ ડી. ગાંધીએ ચરદુમના
નીમીતે શ્રી રામચંદ્રના જન્મ
દિવસ વિગેરેના ઉત્સવ પ્રસંગે
વાપરવા મોકળ્યા તે
૧-૦-૦૦ કૃષ્ણલાલ શ્રી. દેસાઈ આમોદ
૧-૦-૦૦ પા. હમરજી અમરરામ આદમ
ટંકારીઆ
૨-૦-૦૦ હીરાભાઈ ખેચરભાઈ દાંદા તા.
આમોદ
૧-૦-૦૦ માધવરામ અગ્રજીવન ટંકારીઆ
તા. આમોદ
૧-૦-૦૦ પા. ત્રીભોવન વેણીભાઈ આમોદ
૧-૦-૦૦ પા. નાગજી કુશા રનડા તા.
આમોદ
૧-૦-૦૦ પા. મુળજીભાઈ અવેરભાઈ દેસાઈ
તા. આમોદ
૧-૦-૦૦ સવાઈચંદ મુનીસાલ રેવાડા.
૧-૦-૦૦ જી. એન. ત્રીવેદી આમોદ
૧-૦-૦૦ અક્ષુભાઈ લક્ષ્મીરામ
૨-૦-૦૦ આ. ધર્માવજા બાપુસાહેબ રતેલ
અગ્રજીની વિધવા હકરાણી આમોદ
૧-૦-૦૦ હીતા કરમન તરફી વીરલ
મેરજી ગોડકા તા. આમોદ
૧-૦-૦૦ દોલતરામ દલસુખરામ આમોદ
અમર
૧-૦-૦૦ પા. હીરાભાઈ નાગજી કુરમજી
તા. આમોદ
૨-૦-૦૦ રા. શા. ચૌતામજી રાજી ગુમત્રે
ભામલતદાર સાહેબ ધાવલ
૧-૦-૦૦ શેઠ માધવ ચંકર વાણી
૧-૦-૦૦ વામનરાવ બાણુરાવ
૧-૦-૦૦ શ્રીમદર આનાજી દેસપાડે
૧-૦-૦૦ શ્રીમદર નારાયણજી
જીનીંચ પ્રેસ કંપની
૧-૦-૦૦ શેઠ સોરાણજી હોરમસજી
રહિરીઆ દાર્વાણા

૧-૦-૦૦ શેખ હસિમુદ્દીન શેખ ઇમામ
દારના દુકાનદાર સાંકળી તા.
૧-૦-૦૦ રા. વકીલ બાલકૃષ્ણ વિશ્વનાથ
મદાજની વજીલ
૨-૦-૦૦ શેઠ ગોડજીદાસ ડોસાભાઈની
કંપની જીનીંગ ફેક્ટરી
૧-૦-૦૦ હોરમસજી બહેરામજી
ઈન્જનેર
૧-૦-૦૦ શેઠ નારાયણ માર્તીંડ દેસપાડે
૧-૦-૦૦ રા. વકીલ પુરષોત્તમ ગણેશ
બેનડે
૧-૦-૦૦ રા. રામચંદ મસવંત મંડપે
૩-૦-૦૦ શેઠ પંડુરંગ દાંડુ
૧-૦-૦૦ રા. નારાયણ આનાજી કુલકરણી,
૧-૦-૦૦ રા. વકીલ વિનાયક હરી મંડપે
૧-૦-૦૦ શેઠ વિશ્વદાસ કાસીદાસ વાણી
૧-૦-૦૦ શેઠ અંબાદાસ હીરા
૧-૦-૦૦ રા. વકીલ લક્ષ્મજી
વિશ્વ કાટીબારકર
૧-૦-૦૦ દામેદર શ્રીકૃષ્ણ જમખેડકર
૧-૦-૦૦ મજી શેઠમુદીન
૧-૦-૦૦ વકીલ વિનાયક ધર્માવંત પ્રધાન,
૧-૦-૦૦ સોનાજી રામલાલ
૧-૦-૦૦ નાનાજી ગોપાલ નાયક
૧-૦-૦૦ પંદરીનાથ ગંભીરરાવ દેસમુખ
૨-૦-૦૦ મહેરબાન સેકન્ડ કલાસ
સખજી સાહેબ ગોપીનાથ
મહીપત ખારદાર
૧-૦-૦૦ ર. શ્રી દામેદર ગોપાળ શુદે
૧-૦-૦૦ શેઠ અચંદ નથુ
૧-૦-૦-૦ મહેરબાનજી આર.
ગંભીરરાવ દેસમુખ
૩-૦-૦૦ પા. તોતારામ, ઇન્જીનિયર
૧-૦-૦૦ પા. નારાયણ બાપુજી
૨-૦-૦૦ શેઠ વિશ્વ ભવાની

૧-૦-૦ લક્ષ્મણ નારાયણ મહાજન
 ૧-૦-૦ શેઠ ગની મહમદ
 ૨-૦-૦ શેઠ હાજીમમદ બેગમમદ
 ૫-૦-૦ સ્વામી જગત્પુત્ર ચંકરાચાર્ય
 સ્વસ્થાનમંડ સંકેતર વકત્રી
 ૨-૦-૦ સદાશીવ શ્રીકૃષ્ણ દોડે સાલિદા
 ૧-૦-૦ રામચંદ્ર દેસાઈ દુતરદાર સખ
 રજીસદાર
 ૧-૦-૦ જગન્નાથ ખાલાજી ગજકે
 ૧-૦-૦ રંચ રુકુ પાટીલ
 ૩-૦-૦ કીષ્ણ દુગ્ગી પટેલ
 ૨-૦-૦ પા. મીઠારામ રંચ
 ૧-૦-૦ વિષ્ણુ દરિ પાટીલ
 ૧-૦-૦ જમશેદજી નસરવાનજી
 ૧-૦-૦ ખંડુ મોતીરામ પાટીલ
 ૩-૦-૦ મણીરામ મોતીરામ બરાનપુર
 ૧-૦-૦ ખાણસાહ નયુસાહ
 ૨-૦-૦ શેઠ ભગવાનદાસ પ્રેમચંદ
 જરીવાળા
 ૧-૦-૦ શેઠ હાજીકરીમ નુરમહમદ
 કચ્છી
 ૧-૦-૦ જણુશા વિલપદાસ
 ૧-૦-૦ શેઠ સામલાલ દોરાચંદ
 ૧-૦-૦ પીતાબરદાસ નારણદાસ
 ૨-૦-૦ ઝવેરચંદ ઉપમચંદ
 ૧-૦-૦ શેઠ દરકીસનદાસ કનકપાલાલ
 દોતવારપેઠ
 ૧-૦-૦ શેઠ દુરસરામ ગોપાલદાસ
 ૧-૦-૦ „ વેલચંદ ગોપાલદાસ
 ૩-૦-૦ „ કીસનજી કોકરદાસ
 ૧-૦-૦ „ જી. રા. કુંગરદાસ
 ૧-૦-૦ „ કીસનદાસ મોતીરામ
 ૧-૦-૦ „ ભગવાનદાસ શીરોમણદાસ
 ૧-૦-૦ ભાવસાર લાલચંદ માણેચંદ
 ૧-૦-૦ બાલિ મયારામ

૧-૪-૦ ભાવસાર શેઠ કુંગરજી
 ૧-૦-૦ દુરસરામ સુનીલાલ હલવાઈ
 બર
 ૧-૦-૦ દેવચંદ તેમીદાસ અગરવાળા
 ૧-૦-૦ મુખંડવાળા શેઠ રંગીલદાસ
 દરલાલજી
 ૧-૪-૦ ભાવસાર ચંકરલાલ ભવાનીદાસ
 ૧-૦-૦ ચાલી શાભારામ ગોવીંદરામ
 ૧-૦-૦ શેઠ દુરસરામ શ્રીધરચંદ બરાનપુર
 ૧-૮-૦ ત્રીકમદાસ હેમચંદ તારકસ
 ૧-૦-૦ શેઠ ગોરખનંદાસ રામદાસ
 ૩-૦-૦ „ કેવળદાસ વલ્લભદાસ શાહી
 ખાલા
 ૨-૦-૦ „ રામપાળ જયપાળ દોદી
 ખાલા
 ૨-૦-૦ „ ઇસ્રાએલી સેખ બાદશાહી
 કોઠાવાલા
 ૨-૦-૦ „ જીનીલદાસ ગોકળદાસ કા.
 નયુખાખ જીનીલદાસ
 ૪-૦-૦ નાવક ગણપતસંગ શુરાનંદ
 ૧-૦-૦ મેદરખાન સેઠ કલાસ સખ
 જાજ સાહેબ નારાયણ નાનાજી
 ૧-૦-૦ દેવચંદ લાલચંદ સોનાર
 ૨-૦-૦ મે. રા. અમાનતજી કમી-
 યુલા વકીલ
 ૧-૦-૦ માસ્તર તાદેરઅદલી મુલ્લા અખ-
 દુલહુશેન
 ૧-૦-૦ વહેરા. મદ્રેસા રુકુલ હેડ માસ્તર
 દશનઅદલી હાફરુકુલ
 ૧-૦-૦ રા. રા. વેંઘ વિષ્ણુરામ કૃષ્ણરામ
 શુધવાર, પેઠ
 ૩-૦-૦ શેઠ લક્ષ્મીદાસ ત્રીકમદાસ સહા
 ખખર
 ૨-૦-૦ „ રામદાસ રૂપનાથદાસ મુહી
 ૧-૮-૦ રેઠાવાલા શેઠ નવલસંગ ધરમ-
 સંગ બોરવાડી

૧-૦-૦ શેઠ. નારાયણ ગોનાર સોનાર.
મહાજન પેઠે
૧-૦-૦ „ બકુ નેમીદાસ સોનાર „
૧-૦-૦ „ કીશનદાસ મનોરદાસ „
૧-૦-૦ „ ગણેશ કીસનાથ ચોકજીવર „
૩-૦-૦ „ રામદાસ જમનાદાસ માર-
વાડી. મહાજન પેઠે
૩-૦-૦ „ દેવીદાસ દેવલાલ અગરવાલા,
શાહજીવર. „
૫-૦-૦ „ કરતુરચંદ્ર રૂપનાથદાસ મહા-
જન પેઠે „
૨-૮-૦ „ નાનચંદ કાકોરદાસ „
૧-૦-૦ „ સુકેશવર કેશવરાવ માલગુજર
૧-૦-૦ હિતમચંદ હીરાચંદ „
૧-૮-૦ „ કેનઈઆલાલ વીઠલદાસ અગર-
વાલા મહાજન પેઠે „
૨-૦-૦ „ દોલતરામ વગવંતરાય. સીન્દી
પુરા. „
૦-૦-૦ મહેરજાન નવાબ સાહેબ, મીર
કુદરત અલીખા બે. મેહરેટ
સીધીપુરા બરાનપુર „
૦-૦-૦ રા. સા. મુનસેફ સાહેબ, વાઘ
દેવ ગંગાધર સનવાર પેઠે „
૩-૦-૦ શેઠ અબ્દુલ રામદ કંટાકટર
સનવારપેઠે „
૧-૦-૦ પંડીત કૃષ્ણપ્રસાદ મિશ્ર વકીલ
મુછલી „
૧-૦-૦ રા. રા. રામચંદ્ર રૂપનાથ દીપ
તીસ સખજીજી સાહેબ નવાપરા
૧-૪-૦ મુદનાં અદલાખદા ગલીઆવા
ચોકજીવર „
૫-૦-૦ પ્રામવેટ સેક્રેટરી-ચસવત હવાલ
મારુતે રાણી સાહેબ બેદ સાવંત
વામી મુનીસીપાલ ઓફીસ સામા „
૧-૦-૦ શેઠ. ગોકળદાસ હનુલાલ તારકસ
સીધીપુરા. „

૧-૦-૦ મે. જી. બાર. મંબીરાવ દેશમુખ
સાહેબ મહાજનપેઠે „
૧-૦-૦ મે. રા. રા. બાણુ ગંગોરામ સખા
રામ રીટાયડ જ્ઞાન સુપ્રી-ટેન્ડન્ટ
વાર્ષિક. બરાનપુર
૧-૦-૦ શેઠ. નરદાસદાસ મુદરલાલ તાર-
કસ સીધીમપુરા. „
૧-૦-૦ „ રામદાસ ગીરધરલાલ „
૧-૦-૦ કનઈયાલાલ પુખચંદ મહારવાલા
શાહ અગર „
૧-૦-૦ શેઠ છુલાખીદાસ હરલાલજી તાર-
કસ સીધીમપુરા. „
૧-૦-૦ ઈ. કેવળરામ મંગળદાસ જડી-
આ વાડ. „
૨-૪-૦ સુનીલાલ ચીમનલાલ. ગામ
રાજપરા „
૨-૦-૦ „ રૂપચંદ નાનાભાઈ. ગામ
જનાબાદ. „
૨-૦-૦ મે. રા. દેશમુખ યશવંતરાવ
કૃષ્ણરાવ. „
૧-૮-૦ મે. મીર્વા સાહેબ તૈયબ અલી
મીર્વા. „
૧-૦-૦ મે. આ. સજન. W. V.
નાઇક. સનવાર પેઠે „
૧-૦-૦ મુનીસીપાલ સેક્રેટરી રૌપદ બરા-
રતઅલી. „
૩-૦-૦ શેઠ. કીસનરાસ કાકોરલાલ છની-
ગ દેકટરી સીધીમપુરા. „
૧-૦-૦ વિશ્વપ્રસાદ મોહનલાલ શરદા.
ગામ રાજપરા. „
૧-૦-૦ રા. મી. ગોકલ પ્રસાદ પેદસીદાસ
૧-૦-૦ રા. રા. તપસી બાલકૃષ્ણ કાસમી
કા. મહાજન પેઠે „
૭-૧૨-૦ ઝા. બંજરના દસખાનામીથી.
૧-૮-૦ શેઠ. રૂપનાથદાસ ચેવકલાલ તાર
કસ. ગામ રાજપરા બરાનપુર

- ૨-૦-૦ શેઠ. ત્રીકમદાસ કાસીદાસ સરાધ
રાજપુરા.
- ૭-૦-૦ અમદાવાદ સાકર બજારના મહો
જન તરફથી હા. જીવજીવાલ.
- ૧-૦-૦ શેઠ. માણિકલાલ વસ્તારામ. અમ
દાવાદ સાકરપુર
- ૧-૦-૦ „ અંબાલાલ છુલાખીદાસ „
- ૨-૦-૦ વહોરા. બીખાભાઈ વાલમજી
રાધિકાપોર પાંજરાપોળ
- ૧૫-૦-૦ અમદાવાદ સાકરપુર જન મેતાબર
સંધ તરફથી ડાહ્યાભાઈ રોલતરામ
મંગળ પારખેનો ખાચો અમદાવાદ
- ૧૮૮-૧૪-૪ રૂપીઆ એકની અંદરની રકમનું
એકંદર
- ૪-૧૨-૦ શ્રી રામચંદ્રજીના ગદ્યામાતા

૮૬૪-૬-૭ (કુમે આદરો તાલુ ૭ આના
સાત પાંચ)

ખીજી મહદ.

માણિકલાલ સુરજરામ ખડેપાંકિ-ખાલા-
જીનો ચકરો-સુરત, ગોળની સાવસો સાથે
રાજ સાતનું જમણું

મોદી જીનલાલ પરસોતમદાસ પોતાની
ધણીઆણીના પુન્યાયે હંદરપરા ગમેવન દુધ
મણુ ના અકપો.

લાલીઆ કાળીદાસ અંબારામ રૂવાળાનો
ટેકરા દુધ મણુ ૧૧ સવામણુ

શ્રી. રતનલાલ ઝુનીલાલ વાડીજીઆ
ચીખમતાની શેરી સાકુ નં. ૪ યાલીસ
શ્રી રમેશના સંધ તરફથી-શ્રી. દલસુખ
કર્મચંદના તરફથી મેરા લા નીનું જમણું
આપું.

સરેઆ. શોરવદો પેલાભાઈ જુરાનપુરી
ભાગલ. પોતાની મજીશ્રી પાછ જોરની સમ
યરીના પુન્યાયે દુધપાક પુરીનું જમણું.

દરીપરાના આવકના સંધ તરફથી દુધ
પુરીનું જમણું.

જેઠા કાલીદાસ સેવદપરા. જો ૧૦
લાકુ ગોળના નંગ. ૫૦ પચાસ.

શેઠ. એમચંદ નાનચંદ ખીંચીમોચ
બરેશી શેર. ૨૫ પચીસ.

જેઠીચન મોતીરામ ધાંચી રંગાપીક દુધ
મણુ. ૨ જે તથા ખાંડ શેર ત્રણ આના આકની

સ. રા. શેઠ. મંજુભાઈ જરેતીઆ નાણા
વટ પડેલની પોળ દુધ મણુ. ૧૧ સવા

શ્રી. પેલાભાઈ દરેશીચનલાલ દેગમપરા
જુલા મોદીની પોળ બરેશીશેર. ૩ ત્રણ તથા

ધર્મ શેર. ૧૫ પંદર,

શેઠ. ત્રીજોવનદાસ નરોતમદાસ માધવી
તરફથી પોતાની માતૃઓના સ્વતંત્રરીના

નીમીતે દુધપાક પુરીનું જમણું તથા મંજુદાસ
નંગ. ૫૫. પંચાવન. ગરમ.

ત્રીમનલાલ પેલાભાઈ. ભવાનીનો વા.
પહેરણુ નંગ. ૩ ત્રણ મહમનના

શ્રી. જીનલાલ ઉમેશચંદ. પારડી. ૪૫૫
નંગ. ૩૨ ખંચોસ વાપરેલાં

શ્રી. વલભજી મોતીજી મણુદેવી.
તપેલું નંગ. ૧ એક

કચરોટ નંગ. ૧ „
કમણાલ નંગ. ૨ જે

વાડકો નંગ ૧ એક

૫ પાંચ.
કાસીદાસ ત્રીજોવનદાસ મજવાલા. બેગમ
પરા એખા મણુ. ૫. ૧૧, પાંચ મણુ સોગ

શેર
શેઠ. બીખાભાઈ નારણદાસ બેગમપરા
એખાના વાટલા મણુ ૨. જે તથા જુવાર

મણુ ૧. એક

રા. બા. હરગોવીંદાસ કાંટાવાળાનો અભિપ્રાય—

“શ્રીભોધ—એ માસિક એટલું ઉપયોગી ને લોકપ્રિય છે કે તેનાં દિંદુ માહકે ધણા છે. એની જોડમાં મૂકી શકાય એવું એક પણ માસિક ગુજરાતીઓને હાય નિકળતું નથી.”

‘સાહિત્ય’ માસિકનો અભિપ્રાય—

“શ્રીભોધનો ઓગસ્ટનો અંક ધણો સુંદર છે...ચાહુ વાતો ‘શુભાસ્તાની મતી’ તથા ‘સ્નેહ કે મોહ’ એ જામી પ્રતિની નવલકથાઓ છે.”

શ્રીભોધનું વાર્ષિક સવાજમ રૂ. ૧૫.

શ્રીભોધમાં આવી ગયેલી રસિક વાર્તાઓ, પ્રસિદ્ધ લેખકોના સોગીન્દ્રરાવ દીવેદીયા કૃત અમેલી—(આજ પુસ્તકમાં બીજી ૩૫ વાર્તા અને ૮૨ ચિત્રો પણ છે) રૂ. ૧૫, ટપાલ ખર્ચ ચાર આના.

તરસા—બીજી ૩૭ વાર્તા અને ૧૧૧ ચિત્રો સહિત રૂ. ૨ (ટપાલ ખર્ચ ચાર આના.)

સ્નેહ કે મોહ (શ્રીભોધમાં ચાહુ છે) જુનથી અંક મંગાવો. ચૌદ આના (ટપાલ મફત).

સજો—શ્રીભોધ આદીસ, પ્રિન્સેસ બીટ, મુંબઈ (૨)

શ્રીમંતોના ઘરના સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ કાણ ?

મેસર્સ ટી. અમીચંદની કુંઠ ની

ફાયરબ્રુક ત્રીજેરીઓ.

જો તમારા ઘનમાણનું રક્ષણ કરવું હોય, ચોરોની અને લાવંડર આગની ધારતીથી બચવું હોય, તેમજ દગાફટકાથી દૂર રહેવું હોય તો જરૂર હમારા જુના અને અનુભવી કારીગરોના ફાયરની બનાવેલી એકાદ ત્રીજેરી વાપરવાની હમો ખાસ લલામણુ કરીએ છીએ. હમારે ત્યાં બીજાને પણ ધણી ખતના કામો જાને છે. જેમાં કે નવી નવી ફેશનના જમાનાને અનુસરતા મન પ્રસંગ ત્રીજેરીના, કેશમોડાના, કળોના તથા તાંગાઓના કી જમીનો એવાં તો સુંદર અને મજાનું બને છે કે માત્ર એક વખત જોવાથી જ ખાતરી મળે સકે છે. પુલમાં લકાઇને લીધે લોખંડના ભાવો ધણાજ વધી ગયાં છે. છતાં હમોએ હમારા માથના લાવેલ ફાયરબ્રુક લલામણુ નથી માટે ખાતરી તક ન ગુમાવના એકાદ ત્રીજેરી ખરીદી લેવાની હમો ખાસ લલામણુ કરીએ છીએ. હમારી ત્રીજેરી ફાયરબ્રુક નથી એવું સાબીત કરનારને રૂ. ૧૦૦૦)નું ઇનામ રૂપવામાં આવે છે.

મેસર્સ ટી. અમીચંદ એન્ડ કુંઠ

કચ્છીક. બગર—સુરત.

૨૦૦૦૦ હજાર રૂપિયા ધનામ !!

તા. ૩૦મી એપ્રિલ ૧૯૧૬ સુધી આદેશોમાં હેંચવામાં આવશે. અને તે ધનામ દરેકને મળી શકશે. હાઇવણ આદેશ આ ધનામ મેળવ્યા સિવાય રહેશે નહીં. આદેશો પછી ધનામ હેંચી આપનાર કમીટીના મેમ્બર થઈ શકશે. પહેલું ધનામ રૂ. ૪૦૦૦ રોકડા-મીલું ધનામ રૂ. ૨૦૦૦ રોકડા. આ પ્રમાણે ક્રમવાર ધનામ જેઓ નીચેની દવાઓમાંથી એક પણ દવા ખરીદી અમારા આદેશ યશે, તેઓમાં હેંચવામાં આવશે.

આરોગ્ય જીવન:—લોહી સુધારી વધારે છે, દસ્ત સાફ લાવી જીવનના તાવ મટાડી તંદુરસ્તી બક્ષે છે. (કી. રૂ. ૧)

રો-ડો પીટરા:—ગમે તે કારણે આવેલી નીજાંજાંતને દૂર કરી અગ્નિ પ્રદીપ્ત કરે છે. ઉધરસ, શ્વાસ, શ્વાસ, હોઝરીનો ગંગાડ, આંખની કબજાઆત વગેરે મટાડી અખૂટ શક્તિ આપે છે. (કી. રૂ. ૨)

હંતામૃત:—મેમાં ચાંદી, અવાળું, હાંતમાં કળતર, લોહી નીકળતું, હાંતના પેદલું પુલવું, મોઢાની ચીકાસ, મોની દુર્ગંધ વગેરે મટાડે છે. (કી. રૂ. ૧)

અંજનામૃત:—આખના દર્દી પર ઉત્તમ છે, ચરમાની જરૂર મટે છે. (કી. રૂ. ૧)

અગ્નિ પ્રદીપ્તી:—અજીણું, વાયુ, પેટનું ચટવું ને ગરગટાટ, મોઢામાં મોળા આવવી, મોઢામાંથી પાણી ગળવું વગેરે તમામ દરદોનો નાશ થાય છે. (કી. રૂ. ૧)

જવરનાશિની:—જેરી તાવ રોજીઓ, એકાંતરો, ત્રીજીઓ, ચોથીઓ, ગમે તેવા જીવજેણ તાવનો મૂળમાંથી નાશ થાય છે. (કી. રૂ. ૧)

પુનર્નવાદિ મંકુર:—પિત્તપાંકુ, કમળો લોહીનું પાણી થયું જવું, શરીર સોજે મોંઘર થોથર વગેરે તમામ મટે છે. (કી. રૂ. ૧)

આ સિવાય દરેક રોગ ઉપરની દવા તેવાર છે. દરેકની કી. રૂ. ૧) દરેક દવા લેનારને ધનામ છે. વધુ ખુલાસા માટે ટીકોટ કે રીપ્લાય કાર્ડ મોકલવું. ધનામો મોટા મોટા વકીલો, ડાક્ટરો, સૂબ્ય ગૃહસ્થો દ્વારા આપવામાં આવશે. ધનામની ટીકો સ્વીકૃત દવા સાથે પી. પી. આર. મોકલવામાં આવે છે. જલદી આદેશ યાઓ. આજ સુધીમાં આવી સમ્યામથી આદેશો પણ કામ કર્યું નથી-દવા મળવાનું સ્થળ:—

મેસર્સ:—પ્રાંતમ મહિશંકરજી પડિત. મેનેજર, લોકહિતેન્દુ.

ખંલાત.

પુસ્તક ઉચું.
અંકે ઉભો.

સત્સંગ.

માલ.
સં. ૧૯૭૨

કાવ્યશાસ્ત્રવિનોદેન કાલો ગચ્છતિ ધીમત્તામ્ ।
વ્યસનેન તુ મૂર્ચ્ણામ્ નિદ્રયા કલ્પદેન વા ॥

માસિક

પ્રિય પચિકને !

હે પચિક ! શું સૂઈ રહ્યો છે બેળબર ચપને આડી !
સંભાળ છે અવસર હજી, સન્માર્ગે જોને છે કહી !
આંખો છતાં ધની અન્ધ તું આવી ફર્યો આ પથ વિષે !
અતિ વિકટ કંઠક વન વિષે અતિ સંકટે ઘેર્યો દીસે !
સ્મરજે, તું કરશે શોય અતિ પાછો વદિ ફરશે નહિ !
ઈન્દ્રિય દસ્યુ લૂંટશે મહુ ધર્મ ધન તારું કહી !
ઉંઢી પાસના તણી મટરમાં ગળકાવશે તુજને સહી !
વળી ફસાવશે કેમે કરી આસક્તિ કેરા હીચ મહી !
છાયા નથી શાંતિ તણી જો તરફ સાચું માન તું !
દે ત્રણ તાપોના તપનમાં યઈ ગયો હેરાન તું !
માની કથન મમ મિટ્ટી કરી બરબાદ કર ના જીવનને !
આશ્રય ગ્રહણ કરી ધર્મનો મુલભથી મેળવ લક્ષ્યને !
જ્યારે જસ જર્જરજ કરશે મૂઠ તારી દેહને !
તો બન્ધુ બાન્ધવ બાલ વનિતા છોડી દેશે સ્નેહને !
દે રોગ—રાક્ષસ ઘેરશે આપાસથી તને ભક્ષવા !
ને કાળ કળો નાગ યઈ ઉદયત ઉભો શિર હાથવા !
જ્યાદેજ ધારો બુદ્ધિ—વૈભવ-શક્તિની ઘટલી કેલ !
જો અવસ્થામાં વ્યવસ્થા તું કરી શકશે મું ભક્ષા !

“ શારદા-વિહાર ”
અંબાજીવોડ-ચુરત. }

છોડુભાઈ દાહભાઈ દેશાઈ.

વસંતે સદ્બોધ.

હોરી.

જેલો જેલ સુધડ નરનારી.

અહા ! વસંત આનંદકારી

જેલો.

અવસર આજ મળ્યો અતિ મોઘો, હૈયે ધરો હોશીયારી;
વીતી જતાં વાર કાંઈ ન યાશે ! ભૂલ ગણાશે ભારી,

વેગે સહુ વાત વિચારી

જેલો.

પ્રેમના રંગનું પીપ ભરોને, નીતિની લ્યો પીચકારી;
સાંજ-સવાર રમો રસ રેલી, માયાનો મેલ નિવારો,

વિષય તણી પ્રીત વિદારી.

જેલો.

સત્સંગનું શુભ ચંદન ચોળી, શોભા કરો અતિ સારી;
આભૂષણો ધરાનાં સહુ પહેરો, પાપ-અપંચ વિસારી,

તમ્ને જીજી રીત નકારી.

જેલો.

સંયમના શુભ વૃક્ષને સીંચો, સમુદયનું શુદ્ધ વારિ
શીતળ શાન્તિના મંદ સમીરથી, તાપ ત્રિવિધ નિવારી

પ્રભુને અંતરમાંજ ઉતારી.

જેલો.

શુક્રાલ શુભોનો ખૂળ ઉઠાવો; સંતોષ અત્તર ધારી;
સંપ-સદાચારનાં પુલકાંથી, વિશ્વમાં વાસ પ્રસારી

રમો સાંઝા ઝાઝા ઝાઝા ચિત્તહારી.

જેલો.

વિનય-વિવેકથી નિત્ય દીપાવો મંદિર માળ અટારી
જ્ઞાન ને ધ્યાનથી પ્રજ્ઞાની સાથે કેલિ કરો નરનારી

ખમો ના લેશ ખુવારી.

જેલો.

વસંતઋતુ,
વિક્રમર્ક ૧૯૭૨.

}

ધીરજ.

પ્રિયાજી હૃદયને !

(હરિગીત)

હૃદય-મધ્યા બૃદાં પડે યતી શોકે કેરી લાગણી,

હૃદય-અંતરનાથી યતી પુનર્મિલનની માગણી;

સાદ્ય રવિના અસ્તથી જ્યોત્સ્ના વિના જ્યમ પોયણી,

હિમ રશ્મિ હીણી રાત્રિ યતાં શોચે ચકોર થકોરિણી.

‘ રાસેશ્વરી-રમણ-’

“ભાવીની ચાવી” તેજ “સંસારની બાહ”

રથી સંસારનો ભાહ, રમે છે અન્ય પ્રાણીઓ;
પ્રભુના બંધને ચાલીજ પાસા નાખતા સૌકો.
પડે પોખાર કંકોના; પડે જે મીઠી. કંકોની;
ઘણા છુટ્યા ગયા હારી, ઘણા હાર્યા ગયા છુટી.
છુટે માદા અગર તો નર, છુટે કાં નર કિંવા માદા;
અલૌકિક એ લીલાઓની, નથી કંઈ સીમ-મર્યાદા.
મરે જ્યાં સોગટી નરની, હૃદય કલ્પાંત છે કરતો;
ભલેને ખુરતી માદા, પડે જે દાવ પાછો તો.
અડ્યા છે ખેલ કુદરતનો, નથી તદ્દખિર તગૂદિરની;
થવાનો છુટ તો તેની, પુરી છે રૂઢાય ઇન્ધરની.
ધુરંધર સત્યના સાથી, હુતા પાંડવ પાંચાંગી;
હાર્યા કૌરવોથી એ, થવાનું તે થયું ભાવી.
ખરેખર ભાવીનો ચાવી, નથી મળતી ! નથી મળતી !
મથીને હું ઘણું યાકયો, જગત બાહ મને છળતો.

ગાંડાભાઈ મકનહાલ દેશાઈ.

અન્તરનાથને ચરણે શરણે !

ચરણે તમ હો ! નાથ ! ચરણે તમ !—

—રે ! શરણે તમ ! હો નાથ !

ચરણે શરણે તમ,—

—રમે હૃદય મમ. હો ! નાથ ! ચરણે તમ.

યોગ તેજ ને વહે અમોહ, આત્મ મહિથી આપ;

ઝીલે તે રમતું હૃદય મમ,—

—હો ! નાથ ! ચરણે તમ, હો ! નાથ ! શરણે તમ.

આપ જરા સ્પર્શે પુનિત ને, ગંગા દેડું નિર;

ચરણે રમતું હૃદય ત્હેમાં,—

—કરે સ્નાન હો શિવ ! હો ચરણે તમ !

આનન્દ આનન્દ આપ ચરણમાં, દિન દિન વધતો જાય;

રમવા હો મુજ હૃદય હવેથી, કરી કૃપા શંભુ સદાય,—

—ચરણે તમ, હો ! નાથ ! ચરણે તમ.

બલવન્ત.

અહિંસા પ્રથમો ધર્મ.

(લેખક:—રા. રા. શ્રીપતરાય હકુમતરાય ઠાકોર)

સંસ્કૃત ભાષામાં અહિંસા પ્રથમો ધર્મ એ વાક્ય વપરાય છે તેને ગુજરાતી ભાષામાં “દયા ધર્મ” કહેવામાં આવે છે. એ વાક્યથી એમ માલમ પડે છે કે “દયા” એ ધર્મમાં મૂળ છે. આ તે “દયા” એજ મૂળ ધર્મ છે. ધર્મ એટલે નિયમ. જે નિયમ સવ માર્ગ, સંપ્રદાય, કોમ-ન્યાત-વશું-તથા દેશ-માં સામાન્ય રીતે ચલચલમાં હોય, કોઈ માર્ગ સંપ્રદાય, કોમ, વિગેરેને બાધ કરતા નહીં હોય તથા આપાદિતપણે સર્વ સ્વિકારતા હોય તેજ નિયમ માને ધર્મ સનાતન ધર્મ-માને મૂળ ધર્મ કહી શકાય. હવે “દયા ધર્મ” કહેવામાં આવે છે કે કોમ-પક્ષ-ન્યાત-તથા દેશમાં સામાન્ય છે કે કોમ તે વિશે આપણે પદ્ધતિસર ઉચ્ચ ભૂમિ-કાપી નીચલી ભૂમિકાપર ઉતરી જતાં જઈએ.

દરેક ધર્મ-માર્ગ, સંપ્રદાય, તથા દેશના મનુષ્યો આ સદિક્ષાને દયાળુ, કૃપાળુ એવી ઉપમા આપે છે. આ સદિક્ષા વિશે એવો કોઈ ધર્મ-માર્ગ-સંપ્રદાય-વિગેરે નહીં હોય કે જેણે ઈશ્વરને અકૃપાળુ અથવા કૃતદંતી કહ્યો હોય. આપણા ધર્મ પુસ્તકમાં ઇશ્વર કૃપાળુ છે એવી ઉપમા આપેલી છે. એક સામાન્ય મનુષ્ય ત્યાં આ સદિક્ષા રચના તથા તેના સૌદર્ભપણા વિશે વિચાર કરે છે તો તુરત ઇશ્વરની કૃપા બાવના વિશે તેનું મન નિશ્ચય ઉપર આવે છે, અને એ વાક્ય સત્ય છે એમ તેનું મન કબુલ કરે છે.

આ સદિક્ષા વિશે દરેક મનુષ્યની વ્યક્તિઓમાં સર્વ એ એક વ્યક્તિ છે, અને તે મૂળ વ્યક્તિ છે. એને જે ધર્મ સંપાદ્યો છે, તે ધર્મ વશાળર પાળે છે, કેટલાક અથવા માને મૂળ પુરોષ એવી

સન્મુખ દીપ્તિ આ લક્ષ્યોદ્ધાર કરે છે, કેટલાકો તેના સામે ધૂળ ઉરાડે છે, અથવા એવાં હૃદયો કરે છે તોપણ સર્વ પોતાના ધર્મમાંથી વ્યક્તિ થતા નથી. આવા કૃતદંતી પુરોષોના કૃત્ય જોઈ તેમને પોતાનો જોઈ પ્રકાશ તથા બીજાને વધારે આપી બિજતા બતાવતા નથી. પોતાના પ્રકાશ કરી દરેક મનુષ્ય તથા પ્રાણી ગમે તેવાં આચરણ કરતા હોય તોપણ તેને તથા વનસ્પતિ વગેરેને એવો આગ્રહ કરે છે. આ સદિક્ષા વિશે થતી કૃતદંતતા તરફ લક્ષ આપી બિજતા ઉત્પન્ન કરી એક હાથવાર જે સર્વ પોતાનું તેજ આકર્ષી લે તો આ સદિક્ષા ઉપર વચ્ચનાર તમામ મનુષ્ય પ્રાણી તથા વનસ્પતિ વગેરે પ્રાણી રહિત થઈ જાય. એમ નહીં કરતા સર્વ પોતાના ધર્મ પ્રમાણે આપણા ઉપર પોતાની દયાની બાવના નિરંતર પ્રેરતા રહે છે.

કેટલાક જીવો જેઓ નિર્વાણપદ માને જીવન મુક્ત અવસ્થાના દાર નજદીક પહોંચી શક્યા છે. જેઓના પ્રમદાના અવાજને સાંભળી તે દાર આપોઆપ ખુશવાની તૈયારી કરી રહ્યા છે, જે રથાનમાં રહેલી પરમશાંતિ આવા જીવોને પોતામાં એકમેક કરી લેવા તત્પર થઈ રહી છે તેમાં જઈ અખંડ શાંતિનું મુખ ભોગવવાની ઇચ્છા નહીં ધરાવતાં તથા તેમાં વિશેષ આનંદ નહીં માનતાં આપણા જેવા અંગાનમાં અથગતા જીવો પોતે જે દશાએ પહોંચ્યા છે તે દશાએ આવે ત્યાં સુધી પોતાની મુખ પ્રેરણાને દેહતા રહી અથવા જરૂર પડે દેહ ધારણ કરી ઉપદેશ કરવાનું કામ તેઓ આપે વહેરી લે છે. આ જે તેમની મુખ પ્રેરણા

તથા ઉપદેશ કરવાનું કામ એજ દયાની પૃથ્વિ લાગણી છે, એવી લાગણી ધરાવતા જીવોને દયાસિંધુ મહાત્માઓ કહેવામાં આવે છે.

આપણા મનુષ્ય જાતિનાં મન ધણું અનિશ્ચિન તથા વેદેશી હોય છે. શાસ્ત્રના વચનો ઉપર બરાબર શ્રદ્ધા નહીં હોવાથી ભરોસો બેસતો નથી. પણ એવા દયાસિંધુ મહાત્માઓ દેહધારણ કરી આપણુ મનુષ્ય ઉપર દયા કરે છે કે કેમ તેનો કોઇ પ્રત્યક્ષ દાખવો લાઘ્યુ તે સંકાનું નિવારણ થઇ શકશે ખરું.

પૂર્વે ત્રેતાયુગમા આયોધ્યા નગરી વિષે સંન્ય સ્વશાવનાર દશરથરાજાને ઘેર શ્રીરામચંદ્રજી જન્મધારણ કર્યો હતો. પોતાના બાપના સ્વર્ગવાસ થયા પછી લાંબા કાળ સુધી સંન્યપદ ભોગવી જે કારણે સારું દેહ ધારણ કર્યો હતો તે કાર્ય પરિપૂર્ય કરી તથા દુષ્ટોનો મહાર કરી સ્વધામ પધારવાનો તેમણે વિચાર કર્યો. વશિષ્ઠ મુનિને જોવાની પોતાના પુત્રોની સંભાળ લેવા વિનંતિ કરી; પોતાના નગર લોક સાથે સ્વધામે પધારવાની તેમને પોતાની ઇચ્છા દર્શાવી. વશિષ્ઠ મુનિને આ નિવારણી શોધ થયો ખરો પણ પછીથી પોતે પોતાની સંમતિ આપી. નગરના સર્વ લોકને ઠંડેરાથી ખખર કરી કે આવતી કાલે શ્રી રામચંદ્રજી સ્વધામ પધારવાના છે. જેમને ઇચ્છા હોય તેમણે પોતાની પ્રિયવસ્તુ સહિત તૈયાર થયું. આ ખખર થતા નગરના સર્વ લોકમાં આનંદ આનંદ યાદ રહ્યો. અને નગરવાસીઓએ તૈયારી કરવા માંડી. બીજા દીનસે પ્રાતઃકાળ થતાં શ્રી રામચંદ્રજી પોતાના નિલ નૈમિત્તિક કમંચી ફરમત થઇ પોતાના નાના ભાઈઓ સુમંત આદિ પ્રધાનો સહીત બહાર નિકળ્યા. રસ્તે ચાલતા ઘેર ઘેર ખખર આપતા આગળ ચાલ્યા. ગામના લોકો જાણે યાત્રા કરવા જતા હોય તેમ ટોચોટાં તેમની પાછળ ચાલ્યા.

તેઓ સરયુ નદીના કીનારે આવી પહોંચ્યા. શ્રી રામચંદ્રજી સ્નાન કરી બહાર નિકળ્યા પછી ગામ લોહિતને આગા કરી કે જેમને મારી મારે આપણું હોય તેમણે પોતાના પત્ન સહીત સ્નાન કરવું. સ્નાન કરતાં તેમના સરીર દિવ્યરૂપ બની રહ્યાં. આકાશ માર્ગે વિમાન આવી પહોંચ્યા. વિમાનમાં નગરવાસીઓ બેસાડી શ્રી રામચંદ્રજી પોતાના એક દૂતને આગા કરી કે નગરને વિષે તપાસ કરો કે કોઇ પણ પ્રાણી અગર મનુષ્ય રહી ગયું હોય નહીં. દૂત ગામ વિષે જઈ જીવે છે તો એક જ્ઞાન જેવું મગજ કીડા પડવાથી સડી ગયલું તથા અતિશય પીકાથી દુઃખિત થતા પોલો જીવે. એ જ્ઞાનને ખાટલી જેવું બનાવી તે ઉપર બેસાડી રામચંદ્રજીની સન્મુખ લાવ્યો. આગા થતાં તેને સરયુ નદીમાં નાંખ્યો. જળનો સ્પર્શ થતાં તે જ્ઞાન તથા કીડાઓ એક દિવ્ય રૂપ બની ગયાં. શ્રી રામચંદ્રજીની સન્મુખ તે જ્ઞાનનું દિવ્ય રૂપ ખડું રહી પ્રાર્થના કરે છે. શ્રી રામચંદ્રજી તેની આ જ્ઞાન સ્થિતિનું કારણ પૂછે છે એ ઉપરથી તે જોડ્યો કે પૂર્વ જન્મે હું શુદ્ધ જાતિમાં જન્મ્યો હતો વિદ્યાભ્યાસ ધણો પ્રાપ્ત થયો. મારા વર્ગમાં મારા સમાન કોઇ વિદ્વાન હતું નહીં. મને એથી ધણો મદ બસ્યો. હું દંભી બન્યો. સાધુનો વેશ ધારણ કર્યો. દરેક ધર્મ જોડો છે એવું પ્રતિપાદન કરવા વાદ વિવાદ કરતા અનેક શિષ્યોને મારા પંથમાં એકઠા કર્યા. એ શિષ્યોએ મારી ધણી સેવા કરી, એ શિષ્યોએ મને ધણું જ ધન આપ્યું. મને સારો સાગ બોજન મળ્યો. કોઈપણ પ્રમાણે તેઓએ મારી સેવા કરવામાં ન્યૂનતા બતાવી નહીં. મારા શિષ્યો મારા જેવા આત્મજ્ઞાન રહિત ઘણું સમય નિર્દેશરૂપ બન્યા. મારો દેહ છુટતાં હું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયો. મારા શિષ્યોની આટલી બધી સેવા છતાં તેમણે કલ્પણ હું કરી શક્યો નહીં, જેથી તેઓ

કીડાણ થઈ મારા માથામાં પ્રવેશ કરી ગઈ. લોહી ચુસી ચુસી મને દુઃખી દુઃખી કરી મુક્યો. એ પીડામાંથી આપે મને તથા મારા શિષ્યોને મુક્ત કર્યા છે. હે! દીન બધુ, કંટણીનિધિ. આપે મારા ઉપર ઘણોજ ઉપકાર કર્યો છે. આટલું બોલી વિમાન હાજર હતું તેમાં તે જ્ઞાન તથા તે કીડા દિવ્ય રૂપે પ્રવેશ કરે છે. જે દેવતાઓએ સુશીલ આદિક વાનર દેહ ધારણ કર્યા હતા તેઓ સરયુ નદીમાં સ્નાન કરતાં મૃગરૂપે બની ગયા. લક્ષ્મણ, ભરત, સહુદન સ્નાન કરવાથી તેઓમાં લક્ષ્મણ રહસ્ય રૂપાળા શેષનાગ રૂપ, ભરતજી રાખ રૂપ (પાંચ જન્ય) તથા સહુદન ચક્ર રૂપ (સુદર્શન) બની ગયા. શ્રીરામચંદ્રજી રાખ ચક્ર ધારણ કરી મરડજી ઉપર બેસવા કરે છે એટલામાં પૃથ્વીમાંથી જનહીજ પ્રગટ થયાં. તેમને પોતાના વાગાંગે એસાદી પોતે મરડના વાહન ઉપર આરૂઢ થઈ ટુલસી ટટિ તથા હુદુમિના નાદ થતાં નગરવાસીઓને સાથે લઈ સ્વધામ પધાર્યાં.

હાલમાં જગતના વિશે ઘણા માર્ગો, સંપ્રદાયો તથા પંથો આડે છે. દરેક માર્ગ સંપ્રદાય તથા પંથના કોઈ કોઈ પણ અધિષ્ઠતા હોય છે. તેમાના બધા નદી પણુ ધણે ભાગે તેના ઉપદેશકો, આચાર્યો તથા ભક્ત જનો જેમાં દયાનો વિકાસ સારો પ્રસરેલો હોય છે, તેઓ જેટલે અંશે પોતાનું જ્ઞાન હોય છે તે અંશ સુધીનો ભોધ પોતાના અનુયાયીઓને સમયે સમયે આપતા રહે છે. ઉપર કહી ગયેલા પેલા જ્ઞાનની માફક જીવન માર્ગની નિષ્ઠા કરતા નથી. જન કલ્યાણ અર્થે પોતાના તન તથા મનનો ભોગ આપી અનન્ય મનુષ્યને ભોધ કરે છે. પૂર્વે થઈ ગયે સત્ય પુરુષોના તથા સાધુવી સ્ત્રીઓના સમન્વયે છે, રાજ્યના નીતિ વચનનો ઉપદેશ કરે છે, ભક્ત જનોના મનાવેલા આધ્યાત્મિક અથવા સરળ પદો સં-

બળાવે છે, અવળા માર્ગે વળતા મનને તે તરફ જતાં અટકાવી સત્ય માર્ગ તરફ વાળતા પ્રયત્ન કરે છે. આવા ઉપદેશકો, આચાર્યો તથા ભક્ત જનો આ દેહ છોડ્યા પછી જે મંડળમાં પ્રવેશ કરે છે લાંબી પોતાની દયારૂપી પ્રેરણાએ કરી આ જુમંદજી ઉપર રહેલાં એકાદ મળા અંગેની માફક પોતાનો કારમાર ચલાવે છે, પંચ દેવતાઓની મદદથી પોતાના પુનર્જન્મની તૈયારી કરી એક જીવનના સમાગમમાં આવે તેનાં રથાનેમાં જન્મ ધારણ કરે છે. એ પ્રમાણે ધર્મકાર્ય કેટલાક જન્મ થતાં થતાં, તેમાં જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થતાં થતાં એ સુધર્માં મંડળે એક થઈ જેમ શ્રીરામચંદ્રજી પોતાના નગરમાં સર્વ નરનારી પશુ પંખી વગેરેને પોતાની સાથે વિમાનમાં સ્વધામ લઈ ગયા તે પ્રમાણે આવા મંડળો સ્વધામ યાને આખરના ધારે પહોંચે છે.

જે પુરુષો ધનવાન હોય છે, જેમનામાં આ દયાનો ભાવ પ્રગટ્યો હોય છે તેનાં પુરુષો પાત્રાણુ વરેમાર્ગ તથા નિરાધાર મનુષ્ય તથા પ્રાણી સારૂ આશ્રયસ્થાનો બધાવે છે તથા સદાનતો આપે છે. કેટલાક પુરુષો જે માર્ગ પોતે ધનવાન થયા છે, પોતે વિદ્યા પ્રાપ્ત કરી છે, જેમાં રહેલા રહસ્યનો અનુભવ લીધો છે તે રહસ્યનો અનુભવ પોતાના અન્ય બધુઓ પ્રાપ્ત કરે તથા તેઓ પોતાના જેવા થાય તે કારણથી રાજાઓ, પાદશાહાઓ, અને એવા સ્થાનો ઉમાં કરાવી તેનાં તેનાં શિક્ષણે અપારે છે. પોતાનાં તન જન તથા ધનનો બને તેટલો ભોગ આપે છે. પોતાનું ધન અર્થાત્ જન્ય છે તેની શીકર ન કરતાં તેમના ધનનો સારો વ્યય થઈ પોતાના અન્ય બધુઓને દગા દોસલ્ય, વિદ્યાભ્યાસ, તથા નીતિમાં પૂર્ણ થતાં જેવાની ઘણીજ ઇચ્છા ધરાવે છે. આપણાં દેહેવત છે કે આંગળી બતાવવાનું પશું પુષ્પ છે. જે પુરુષો ધનની બાળનમાં અસમર્થ હોય

છે. પણ ખીજી બાજત શક્તિ ધરાવતા હોય તેવા પુરુષો ખીજા ધનરાતોની પાસેથી ધનની મદદ લઈ વિદ્યા તથા હુન્નર કમાના હિતજન અર્થે શાળાઓ સ્થાપન કરાવી બાળકોને તેમાં શિક્ષણ આપાને તથા એવા શિક્ષણ આપવામાં જે બાજત પોતે શક્તિ ધરાવતા હોય તે શક્તિ પછી તનની હો કાં મનની હો કાં ધનની હો. તેનો ભોગ આપે તે કાર્ય પણ કાંઈ થોડું સ્થાપના ગણાય નહીં.

કાશી વરદ નગર કરીએ તો વિદુષી બાઈ એની બીસેન્ટ હિંદુસ્થાનના બાળકોને કિલતિ પર લાવવાની શાળા સ્થાપન કરવાને અનેક અનેક શ્રીમંત પુરુષોના સમાગમમાં આવી તેમને આ બાળકોને આપવાના શિક્ષણના તદ્દય સમજાવી તેમના ધનની મદદ લઈ શાળા સ્થાપન કરી તેમાં હાથ જે શિક્ષણ આપાય છે તેને સાફ તે વિદુષી બાઈને તથા તેમાં જે જે પુરુષો પોતાના તન તથા મનનો ભોગ આપવા સામેલ થયલા છે તેઓની આ દયાની લાગણીને કાંઈ થોડો ધન્યવાદ ધરતો નથી.

હિંદુસ્થાનમાં એક પછી એક પડતા હુજાગ, લોકોની નિર્ણયતા, કળા દૈશ્વલ્ય તથા વિદ્યા વગેરેના અપાના શિક્ષણની ખામીઓ ને અનીતિને અનિશય પ્રચાર, જનમેવા તથા જનકલ્યાણના માર્ગમાં ન્યૂનતાઓ અને કસેપ વગેરે જાણાયાથી હાલમાં કલકત્તાના વિદ્યાલ ધનવાન તથા સ્વદેશાભિમાન ત્રીરપુરુષોએ અગ્રેસરતા લઈ હિંદુસ્થાનના ખીજા ભાગોમાં વસનારા તેના આમદો તથા એવા માર્ગને પસંદ કરનારા પુરુષોને ખરેખરી અચોર નિંદા પાતે એની મદ સ્થિતિમાંથી જાગૃત કર્યા છે આ તેમની જનકલ્યાણ લાગણી અમલમાં મૂકીને તેમની ધારણા અપાદન થઈ કાર્ય મિદ્ધ થાય તો એ પણ કાંઈ બાજા ધન્યવાદને યોગ્ય કહેવાય નહીં.

હવે આપણે સામાન્ય મનુષ્ય તથા પ્રાણી વિશે વિચાર કરીએ આ સુદિના વિશે કાંઈ મનુષ્ય પછી તે નિર્ધન હો કાં નિર્દય હો કાં દરિદ્રી હો તેનું હૃદય પણ આ દયાની લાગણી વિનાનું જાગ્યેલ હોય છે. એ મનુષ્ય ગમે તેવો નિર્દયી હશે ગમે તેવો કુર હશે તો પણ તેને પોતાના સ્ત્રી પુત્રોને મુખી કરતા, તેમના ભરણ પોષણ કરવાની લાગણી ધરાવતો હશેજ. સ્ત્રી પુત્રોની લાગણી ને કમી હશે તો પણ તેને પોતાના દેહ સાથે તો લાગણી હોતીજ નોંધએ. જે કાંઈ ઉદ્યોગ પ્રપંચ ચોરી વગેરે કરતો હશે તે કરવાનું કા-રણ માત્ર આ લાગણીજ છે. પણ જેમાં પ્રાણી પણ પોતાનાં બચ્ચાં તથા જનની લાગણી ધરાવી તેમના નિર્વાક અર્થે રાત દીવલ રાજ કરે છે.

આ ઉપરથી આપણે જોઈએ કે આ દયાની લાગણી છેક પરમાત્માથી તે પણ જેવા પ્રાણી સુધી યાત્રી આવી છે. સર્વ જીવ ધરાવનારા પ્રાણીમાં આ લાગણી થોડે અગર વધુ અગે સ્વેચ્છી જોવામાં આવે છે. જેમ હપ્પર બાપક છે, સર્વ મનુષ્ય તથા પ્રાણી માધમાં એ હપ્પરનો અંશ જેમ સ્વેચ્છા છે તેમ પ્રભાણે આ દયાનો અંશ પણ સર્વ મનુષ્ય પ્રાણીમાં સ્વેચ્છા જણાય છે. એટલે આ દયાનો અંશ એ હપ્પરી ધર્મ છે એમ અખાધિનપણે કહેવાને સકોચ લાગવાનું કારણ જણાતું નથી. જોવાનું થોડેથી ઉપર થી “દયા ધર્મકો મુ-ક્તિ” અહિંસા પ્રથમો ધર્મ ૫ કહેવાય છે એ જાનવાને સકો સ્વેચ્છી નથી.

દયાનો થોડો જોરઉપયોગ.

૧ પોતાની અવંતા મેળતા પ્રદર્શિત કરવા અથવા પોતાની કીર્તિ દેશમાં પ્રસિદ્ધ થવા અથવા આકર્ષનું રાત-રેટલાક પુરુષો કરે છે.

૨ પોતાના પરત્વે બીજા પુરુષોના આત્માર અગર એવા બંધનમાંથી મુક્ત થવા દયા બતાવતી દાન કરે છે.

૩ બીજા પુરુષો ભવિષ્યમાં ઉપયોગી થઈ પડશે અથવા ઉપકાર માનશે એવા હેતુથી કેટલાક પુરુષો દયાદાન કરે છે.

દાન ચબ્દ દાન=આપણું એ પરથી નીકળ્યો છે.

આ સૃષ્ટિના વિષે અનેક પુરુષો અનેક પ્રકારે અન્ય પુરુષોને મદદ કરે છે. ભગવદ્ગીતાના અધ્યાય ૫ શ્લોક ૬

યોગ વિના સંન્યાસ તો, પામવોજ દુઃખરૂપઃ
યોગ મુક્ત પામે મુનિ, તરતજ બ્રહ્મ સ્વરૂપ.

કર્મયોગ ધારણ કર્યાવિનાનો સંન્યાસ જેમ દુઃખરૂપ છે તેમ આ સકામ વૃત્તિથી કરેલું દાન પણ દુઃખરૂપ નિવડે છે. આવી સકામવૃત્તિથી કરેલાં દાન આપણી બુદ્ધિને બદલે છે એ બુદ્ધિ બદલે માણસ મનુષ્ય ગણાતો નથી.

કેટલાક પુરુષો પોતાની કીર્તિની ખાતર ઉમંગભર પ્રયત્નો ધનનો વ્યય કાઢીને મોહાઈ જોવા શિવાય કંઈ જાય છે. પછી જ્યારે એનું સરવાળું કઢાડે છે ત્યારે તેના અંતઃકરણમાંથી નિસાસા રૂપી અગ્નિની ચલુગારી નીકળી જો કરેલું તમાજ દાન બચત કરી નાંખી તે હું રાખે નહીં કરેલા દાન જેવો કરી મુકે છે.

જે પુરુષો ઉપકારની ખાતર જે દાન કરે છે તે દાન નથી પણ એક વણિકની પેટીના શરણી નામા જેવો ભેજાણોનો વિચાર છે.

દરેક કર્મ સૃષ્ટિના કામદાને અનુસાર તેના સગમ આવે પ્રત્યાપાત રૂપે વ્યક્ત થાય છે. દયા એ પ્રેમનો અંશ છે. કેટલા અંશે એમાં ન્યૂનતા હોય છે. તેના મહત્તાની. જદિ યતે આપણે દયાદીન બનીએ છીએ.

જે કર્મથી તત્કાળ સુખનો લાભ મળે છે તેવાં કામ કરવા આપણે મંદ બુદ્ધિ વાળા પુરુષો

ધણી તારાથી દોરવાઈએ છીએ. 'શેષીઅવસે ત્યાં મુતારાં બુદ્ધે મરે નહીં' એ કહેવન પ્રમાણે એવા પુરુષોને એવે માર્ગે ચલાવનારા પણ ધણા હોય છે. આ જગતમાં સારા કીર્તાન મળે, સારું ગાન મળે. -સારી કીર્તિ પ્રસરે-એવા ફંદાના બોળમાં આપણે દાસપેટાઈએ છીએ. મુતારાઓ પોતાની વાણીની ચાતુરી વાપરી આપણને ફસાવે છે. તેઓ જે કહે તે સત્ય માનીએ, છીએ. ખરું શું છે તથા ખોટું શું છે તેનો વિચાર કરતા નથી. એવા કર્મોએ કરી આપણમાં નિશ્ચયાત્મક બુદ્ધિ ખીણતી નથી.

૧ દયાળુ પુરુષોના ઉપર વિપતિ તથા દુઃખ આવી પડે છે, તે જોઈ અજ પુરુષો જેમ અનુમાન કરે છે કે મનુષ્ય અગર પ્રાણી ઉપર દયા રાખવાથીજ આવાં સંકટ આવી પડે છે.

૨ કેટલાક અપંગ, અધ, નિરાધાર, નિર્ધન પુરુષોની દયાજનક સ્થિતિ જોઈ તેમને મદદ કરવામાં આવે છે અને એ મદદનો ગૌરવ ઉપયોગ થયેલો જોઈ એમ માને છે કે દયા કરવાથી આત્મ પરિણામ નિવડે છે.

૩ કેટલાક પુરુષો કાંઈ કામનાની ખાતર દયા બતાવે છે અને જ્યારે તે કામના સિદ્ધ થતી નથી ત્યારે દયા કરતાં અટકે છે.

ઉપર બતાવેલા ત્રણે પક્ષોના ઉત્તર કુંઠમાં કડીએ તે. ૬૫નો કડી ૫૬, એ હમણે નિવધ છે. એ નિવધથી જેઓ અજ્ઞાન છે, જેઓને એ ઉપર શ્રદ્ધા નથી, અને જેઓ પોતાની અદ્ય બુદ્ધિ, અનુસાર કલ્પના કરી ભય મુક્ત થાય છે તેઓ ભગવદ્ગીતા અધ્યાય ૪ શ્લોક ૪૦ અર્થ અશ્રદ્ધાવાન વગિ, સંશયિ પામે નાશ.

સંશયીને આ લોક નહી.

નહીંપર નહીં સુખ આરા

આ લોકમાં સુખનો લાભ નહીં લેનાં આખરે નાશ પામે છે. પણ જે પુરુષોને કર્મના મહાન નિવધનો અનુભવ થયો છે, જેઓને એ જ્ઞાન યોગે અગર વધારે અંશે પ્રાપ્ત થયું છે,

જેઓ એ નિયમ ઉપર લક્ષ આપે છે. તેઓ આવા સંજોગોને સુખરૂપ અથવા વિપત્તિ રૂપે ગણતા નથી. મનુષ્ય અગર પ્રાણીદ્વારા કોઈ વિપત્તિ અગર દુઃખ આવી પડે છે તો તેઓ તે મનુષ્ય તથા પ્રાણી તરફ ક્રોધ અથવા દ્રેષ કરતા નથી. તે મનુષ્ય અથવા પ્રાણીની પર્ત્યુક તેના સ્વચ્છંદીપણાને ગણતા નથી. પણ પોતાના પૂર્વકર્મના ભોગાયતનનું નિમિત્ત કારણ છે એમ વિચારે છે. જે કાંઈ થાય છે તે યોગ્ય છે. વિશ્વમાં સર્વત્ર ન્યાયજ પ્રવર્તે છે, જેનેજેભોગવતું પડે છે તે કર્માતુસારજ છે એમજ ગણી તેઓ આડે માર્ગે નહિ દોરશાક શાંત રહે છે. શાંતિની વૃદ્ધિ થવાથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે.

“આત્મવત્સર્વમૂતેષુ” સર્વ. પ્રાણી માત્રમાં હૃદયી અંશ રહેલો છે. હૃદયના આપણે બાળક છીએ. જીન પ્રાણી આપણી માથે, એકજ હૃદયના અંશ છે. આજી કોઈ સ્નેહી તરફથી આપણને કાંઈ નુકસાન થાય છે તો તે સ્નેહને લીધે થયેલું નુકસાન કાંઈ પણ ગણતા નથી. તેમ કર્મના કાયદાના અનુયાયીઓ પણ જીન પ્રાણી તરફથી આવેલાં દુઃખો સંદર્શન ગણતા નથી. આપણા શરીર ઉપર ગોડથયું હોય તો તે ભાગને કાપીનાંખતા નથી, પણ તેને મટાકવા સાફ ધલાવે કરીએ છીએ, તેમ તે સુઝ પુરૂષો પોતાની મુઠ તથા પ્રિયવાણી વડે તેમના દોષો સુચવે છે અને તેમને અવજો માર્ગે જતાં અટકાવ કરે છે.

કોઈ અંધ અપંગ વગેરે એવા માણસને કંઈલી મદદનો જ્યારે જોર ઉપયોગ થયેલો તથા તે કુખંત નિવરેલો માલમ પડે છે ત્યારે ઉપર બનાવેલા સુઝ પુરૂષો પોતાના દાન કરવાના નિયમથી અટકતા નથી પણ આવા અંધ અપંગ પુરૂષો પોતાના પૂર્વજનોના દુષ્ટ કર્મોએ કરી આવી અધમ અવસ્થા પ્રાપ્ત થવા છતાં જ્યારે આવાં દુષ્ટ કર્મ કરતાં ચારકનાં નથી તો

એવું અતુમાન કરે છે કે તેઓ હજી નીચ થોળિને પ્રાપ્ત થશે, એમ દયાની લાગણી આપણી હોમ પામે છે.

કેટલાક પુરૂષો જેઓનામાં કર્મના કાયદાનો અંશ થોડે અંશે અતુમચામત્રે હોય છે તેઓનાં ઉપર જ્યારે કાંઈ દુઃખ અથવા વિપત્તિ આવી પડે છે, ત્યારે તેઓ ક્રોધના આવેશમાં આવે છે ખરા ? પણ આ નિયમનું જ્ઞાન થવાથી જેમ કોઈ સુપક માણસ જેને પોતાના કપમાં સાફ સુઝ રાખવાની ટેવ પડી હોય છે તે બહારથી ફરી આવ્યા પછી પોતાના વસ્ત્ર ઉપર જે રંગરંગ વર્ણવેલાં હોય છે તેને જુસ્સી અગર ઝાટકીને સાફ કરી નાંખે છે તેમ આવા પુરૂષો પોતાનામાં બરાબેરો આવેશ ખંખેરી કડાડી તેની રચકણ પોતાના અંતઃકરણ વિશે દરજા દેતા નથી. અને એની અમર કપી રચકણોને બહાર કહાડી પોતાના અંતઃકરણને નિમજ રાખે છે.

જે કામી પુરૂષોની કામના પૂર્ણ થતી નથી. તેનું કારણ પણ ઉપર બનાવેલો કર્મનો મહાન નિયમ છે. દયા એ પરમાત્માના નિર્મળ અંતનું અણ છે. નિર્મળ પાણીમાં રત્નાન કંવાથી તથા વસ્ત્ર ધોવાથી જેમ શરીર તથા વસ્ત્ર સાફ થાય છે તેમ એ દયા રૂપી નિર્મળ અણનો સ્પર્શ થવાથી મનુષ્ય પણ નિર્મળ થાય છે કોઈ પાત્રમાં નિર્મળ પાણી બર્ણું હોય તેમાં રહેલ જાંદો પદાર્થ પકડાથી તે નિર્મળ પાણી તમામ મશીન તથા બ્રહ્મ થાય છે તેમ આ દયા રૂપી નિર્મળ અણમાં મલિન ભાવના મિત્ર થવાથી નિર્મળતાનો અભાવ થાય છે અને એ મલિનતા દયાના પ્રભાવે યોગ્ય સત્કાર થતો નથી તે નવેસરે એવું નથી.

દયાનો ઉપયોગ.

દયા એ એક ઉત્તમ ગુણનું દાન છે દાન અનેક પ્રકારનાં છે. કોઈ પુરૂષ અનનું, કાંઈ

પ્રાણી માન વિગે શુભ ચિંતન કરવું. જે પુરુષો આ સંબંધી વિચાર કરતા રહે, છે તેઓને આપણા દયાળુ- પુરૂ દેવો તેવા કાર્ય કરાવવાના સંભોગમાં સુકે છે ઉદ્ધોભના કાર્ય વિના રહિત છતાં નિષ્ફળ થાય છે કેટલાંક વિધો છતાં પાર પડે છે. કેટલાંક વિધો છતાં સફળ થાય છે. અભ્યાસ કરી આપણી દયાની મર્યાદા સામેના કાર્ય કરતાં વિષેષ બળવાન નહીં હશે તો નિષ્ફળતા થશે. તેથી નિરાશ થવાનું નથી. જેમ કોઈ પહેલવાન એક વરસ બીજની સાથે કુસ્તીમાં હાર ખાય છે તો ખરી તે નાસીપાસ નહીં થતાં બીજે વરસે હારાવા સાર નેજા દીવસથી પોતાના શરીરને વિશેષ વિશેષ કસતો બળ છે અને બ્યારે તેને હારવે છે ત્યારેજ આનંદ થાય છે. તેમ આપણુ મનુષ્ય એક કાર્યમાં નાસીપાસ થાય તો તેને નારોજ થવાનું નથી પણ વિશેષ ખતીશાહથી તે કાર્યે સિદ્ધ કરવા દેના રાખવી.

આ દયાની હદ જે આપણી પ્રભાંડને વિગે પ્રસરી છે તે આપણુ દરેકે તેમાં મર્યાદા હંધી હુંધી કરતાં એટલી બધી કમી અંશે તેની હદ આપણા હૃદય વિગે રહેલી છે કે તે નહીંજ કહીએ તો આશે. આપણને આપણા સમા બાહ સામેજ પ્રેમ હોતો નથી. બધાં એકજ માતૃપિતાના સંતાનમાં પ્રેમ નહીં હોય તો જે મર્યાદાની હદ કેટલી તે જિવારી લેવાનું છે.

આપણા ભરતખંડનો ઇતિહાસ આપણે વાંચીએ છીએ ત્યારે મહાન વીરલાએ જેઓ એ પોતાના દેશની દાઝ ખાતર પોતાના દેહ અપણુ કરેલા એવા પુરુષોના ખાતર આપણી નજર આગળ ખામ રહે. આપણા શરીર વિગે તેઓનો શુરવીરતાનો બુરસો પ્રવેશ કરે છે. દેહ અપણુ કરવાની વાત કોણે સુઝીએ પણ એવા દેશની દાઝ-બાજનાર પુરુષો

આપણા ભરતખંડ વિગે પ્રાપ્ત થયેલા હોય તો તેમને આપણાથી બનતી મદદ નહીં આપીએ તો આપણે કૃતકી નથી એમ કોણ નહીં કહી શકે ?

દયાને પ્રકુલિત કેમ કરવી તેનો વિચાર પ્રથમ કરતાં પહેલાં દયાની ન્યૂનતા માને ખામી ક્યાં ક્યાં જોવામાં આવે છે તે વિગે વિચાર કરી તે આમીં દુર કરવા પ્રયાસ બરૂ શખીશ તો એટલું ઠાગ પશુ બસ થયું. એમ કહેવાને શંકા રહેશે નહીં.

૧ દયાની ન્યૂનતાને લીધે સરકાર દરબારમાં દાવાઓ તથા ફરીઆદોની સંખ્યા વધવા માંડી છે.

૨ આપારી માણસ પોતાના બ્યાપારમાં ખરે ખરો નફો નહીં લેતાં ધણીં નફો ખાંધ ધરકોને છેતરે છે.

૩ ઠોકર વગે (સરકારી કિંવા ખાનગી) પોતાના ધણી અયવા શીઠ તરફથી સુકર કરેલો જે દરબારો મળે છે તેથી સતોજ નહીં રહેતાં આડાં તેમાં શંકાં મારી દ્રવ્ય હરણુ કરે છે. પોતાના ધણીને જે ખાતર ગુમરાનમાં નાંખે છે તથા પોતાના ધણી પરત્વે બળબચાની ફરજો પાને ધર્મોમાં સુકે છે.

૪ એકજ માતૃપિતાનું તથા કુટુંબના સંતાન તેમજ એકજ માતિનાં એકજ ગામના તથા એકજ દેશના મનુષ્ય એક બીજને સાથે દેપ તથા કલેશ કરે છે.

૫ આપણા કુટુંબમાં માતિમાં કે દેશમાં કોઈ પુરુષ સારો ઉદેશ હોય તો તેને આપણી શુભ ઇચ્છાનું બળ અગર એલું પલાડું કહાડી તેને જરૂરીનું સાધન આપણે પુરૂ પાડી શકતા હોઈએ તે આપી તેને આગળ વધારવાને બદલે તેનો દેપ કરીએ છીએ.

ક કોઈ વિદ્યા અંગર મંત્ર અંગર ઉપચાર, જેવા પ્રયોગો કરી ધણા મનુષ્યના છત્રને બચાવ થઇ શકે છે તે વિદ્યા મંત્ર અંગર ઉપચાર કોઈ યોગ વિષયને નહીં બતાવતાં. તેનો નાશ થવા દે છે, અંગર છવ સેવા માટે ઉપયોગ કરે છે.

૭ ધર્મ તથા મત પચોના અધ્યક્ષો પોતાની મોજ શોખ પુરી પાડવા અનેક શિષ્યોનો વર્ગ ખાંધી તેમને ધર્મનું રહસ્ય પથારિયત નહિ સંમળવતાં પોતાની સેવા કેમ કરી તે ઉપર વિશેષ લક્ષ અપાવી દ્રવ્ય દરજી કરે છે.

૮ આપણા દેશનો માલ ખડખડો સફાઇ વગરનો તથા કીંમતે ભારી અને પરદેશનો માલ સફાઇદાર તથા કીંમતે ઓછો એ પ્રમાણે નફા સેવાનો હીસાબ દોરી પરદેશનો માલ ખરીદ કરીએ છીએ.

ઉપર બતાવેલી ખામીઓ દુર કરવાનો પ્રયાસ કરી તેમાં પાર પડીશું તો એક મહાન કાર્ય યાને શક્તિ પ્રાપ્ત કર્યા બરાબર છે. એ પ્રયાસ માત્ર વાંચી રાખવાથી થવાનો નથી. જેને જે લાગુ હોય તે તત્કાળ એ ખામી દુર કરવા આગ્રહ લેશે. તો તેમાં કોઈ તુકશાન વેકવાનું નથી. પણ આપરે તેમાં જ્ય મળવાનો છે. તોત્કાળ ખીનએ એ વસ્તુ ઉપર ચડાવેલા ઓપની માફક છે. ઓપ ઉડી ગયે વસ્તુ મુળ સ્વરૂપે દેખાય છે, માટે પ્રિયમધુએ એવા જુદા રૂપે ઉપર મોહિત ચશે નહીં. ખગાળાના વંતનીઓ જે વસ્તુ પોતાના દેશમાં પ્રાપ્ત થયેલી તેને તિરસ્કારની નજરે જોતા હતાં. તથા પરદેશમાં ભંભકા દાર વસ્તુથી મોહીત થઇ તેની ખાતર પોતાનું સંવેદન ખરચતા હતા તેજ વંતનીઓ પોતાના દેશની નિર્ધન અવસ્થા જોઈ તે સર્વે દાહનો ત્યાગ કરી આપણા દેશની વસ્તુઓ હજી

બરાબર વાપરવા જેવી સ્થિતિમાં નહીં આવ્યાં છતાં તેના સ્વીકાર કરે છે તે શું બતાવે છે! એ માત્ર પોતાના દેશની દયા એ તેમની દેશ દાહનો જુરસો આ ભરતખડના એક નાકથી ખીન નાકા સુધી પસરી ગયો છે. દયા જનકના હૃદય ભેદી કહાડયા છે, તેમની જે શુભ ઇચ્છા તે માર્ગમાં મુકાઈ ગઇ છે.

કેટલાક પુરોષો જોએને ટીકા કરવાને સારો અભ્યાસ હોય છે તેઓ કોઈ આવા કાર્ય પાછળ ટીકા કરવામાં પાછા હાતા નથી. તેઓ માત્ર દોષ ના ભરેલા જેથી દોષની દૃષ્ટિએ જોયા કરે છે. લાંબી નજર પ્હોંચાડી વિચાર કરતાં હોય તો તેમાં છેવટે કંઈ લાભ દાયક છે. તે જણાઇ આવશે.

આપણે જાણીએ છીએ કે કેટલાક સાંધાનેની ખામીને લીધે આપણા હાલના વિચાર હજી કાંઈ દરજે અપકવ હશે. અને તેવાં હોય તેમાં નવાઇ જેવું નથી. આપણા ઉપર રાજ્ય સત્તા રાજ્ય ચલાવે છે, તેમણે પોતાનું રાજ્ય બરાબર ચલાવવા સાર કાયદા બાંધનાર મંડળ રચાયેલાં છે. તેઓ અમુક મુદત સુધી વિચાર કરી કરી પછી બેઠકે કાયદો પસાર કરે છે એક કાયદો બહાર પ્રસિદ્ધમાં આવતાં પ્હેલાં વિકાનો તે ઉપર પોતાના સુધારા કરે છે તે સુધારાના ઉપર ફરી વિચાર થઈ નક્કી કરવામાં આવે છે, સારપછી છપાવવા હુકમ થાય છે આ પ્રમાણે બહુજ પ્રકારે જોવામાં આવે છે છતાં પણ કેટલાક સુધારા તથા હીસાબી સંબંધીના કાયદા પ્રસિદ્ધ ચલા પછી તેનો ઉપર પુનઃ હુક મુદતમાં સુધારા ઉપર સુધારા નીકળે છે. તે સુધારા એટલા બધા વધી જાય છે કે તેને તે ચોપડી ઉપર ચોટાડવાથી જેમ કોઈ છેલ્લે વસ વાવી સી જરા ચાકવા જાય છે કે તેની કોઈ જેમ ફાટ ફાટ થાય છે તેમજ તે ચોપડી ઉપર આવી આવેથી જાણે ફાટી જશે એવી ભીંત રહે છે.

પ્રિયમધુએ આવી સાંખા કાળથી ચાલી

આવેલી રાજ્ય સત્તા જે અનેક અનેક અનુ-
ભવીના અનુભવ લઈ પુસ્તકો બહાર પાડે છે
તેમાં બ્યારે આવી-જોઈ જણાય છે તેા ખાલી
આપણે જેવાની પ્રાજ્ઞનાએ ખાલી વાંળી હોય
તેમાં શી નવાઈ ! માટે જેવી ખાલીએ વિશે
વિચાર કરી દયાની મર્યાદા દુઃકી, નહીં કરતાં
એ પ્રકૃતિ કેમ થાય તે તરફ વિશેષ લક્ષ
રાખતા રહેવું એ આપણી મુખ્ય ફરજ છે.

આ દયાની જે મહાન મર્યાદા હતી તે
સંકાપ થતી દુઃકી થઈ છે. તેને હવે ધીમે ધીમે
વિસ્તારમાં મુકવાનો છે આપણે મનુષ્ય દુઃકી
દુઃકી બાબતમાં ધ્યાન આપણે હોઈએ છીએ
દુઃકી દુઃકી અને ન્હાની ન્હાની બાબતથી જે
બધવા કરીશું તેજ આગળ જતાં ફેરફાર
થવાનો સંભવ રહે છે. માટે પ્રથમ આપણે
આપણે કુટુંબ ઉપર દયાનો ભાવ કેમ વિસ્તારવો
તે યોજના શોધી દેવાની. તેને કર્મ માર્ગમાં
મુકવી, એક એક કુટુંબમાં જ્યાં આપણી દયા
બેસેલ સ્થાન પ્રમાણે કામ કરતી થયેલી
જણાય કે ખીજા કુટુંબો સાથે તેનો ઉપયોગ
અનુભવવો. પછી એક સમય ન્યાત થતાં
પછી દેશ ઉપર તેનો ખરો ઉપયોગ કરવો.
એમ થતે આખી પૃથ્વી એ એક આપણું
કુટુંબ રૂપ થઈ પડશે એજ ટાંચ ઉપર જવું
આપણું મનુષ્યનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે.

દયાનું મૂળ સ્વરૂપમાં લય થવું.

૧. દયા એ એક તિર્જળ અસ્તર છે.
ગંગા નદીમાં સ્નાન કરનાર પુરુષ જે પાણીમાંથી
મુક્ત થાય છે તથા શરીરે સ્વચ્છ થાય છે
તેમ દયાના અસ્તરમાં સ્નાન કરનાર પુરુષ કેમ
કૌશલિક વિકાસમાં મુક્ત થાય છે.

કોઈ માણસની પિતા, અવગણના અથવા
તિરસ્કાર કરવામાં આવે અથવા કોઈના ઉપર
કોઈ કરવામાં આવે, અથવા કોઈનું આક્રમણ

ક્રમવામાં આવે, તો " હૃદય સર્વ
પ્રાણી માનમાં રહેલો છે. " એ વાક્યનો
તિરસ્કાર થશે એમ કહી શકાય. માત્ર એટલુંજ
નહીં પણ સર્વ ભૂતામાં રહેલા હૃદયનો પણ
તિરસ્કાર કીધો એમ નિશ્ચય છે. આ ઉપરથી
હૃદય ઉપર આપણો દેટલો પ્રેમ તથા બંધિત
છે તે જણાઈ આવે છે. હૃદય એ પૂર્ણ
દયાનું રૂપ છે. એમાંથી એ શક્તિ નિરંતર
દ્રવ્યાન કરે છે. આવા વિકારી માને પ્રતિકુળ
પ્રવાહો કરી દયાની શક્તિને કે નિરંતર વલા કરે
છે તો પણ જેમ દીવેલના કોડીઆમાં પાણી
પડવાથી દીવો જેમ પુલકાઈ જાય છે તેમ તે
શક્તિ પૂર્ણ પ્રકાશ આપી શકતી નથી.

પ્રાણી માત્ર તરફ દયાના વિચારનું
નિરંતર સેવન કરવાથી આપણે પરમાત્માના
નિકટ સંબંધમાં આવતા જઈએ છીએ અને
તે શક્તિનો સાબ મેળવવા યોગ્ય થતા
જઈએ છીએ.

૨ દયા એ ધીના જેવો નરમ પદાર્થ
છે સર્વ અથવા અગ્નિનો સ્પર્શ થતાં
ધી પીગળી જાય છે અને હંડી પડે
પણ હંડી જાય છે તેમ ખીજા મનુષ્ય
અગર પ્રાણીને દુઃખી જોઈ તે મનુષ્યનું હૃદય
પીગળી જાય છે અને તે મનુષ્ય અગર પ્રાણી
દુઃખમાંથી છુટે છે ત્યારે તેની હંડકથી તે દેર છે

૩. લોકની મહામલ જેવી સુદૃઢ તંત્રીની
બંનેથી વચનમાં હલકી તથા વિસ્તારમાં ગોઠી
હોય છે તેજ પ્રમાણે દયા પણ ધ્યાન સક્ષમ
પરમાણુઓની તથા ઉચ્ચ શુદ્ધિનાજ માપથી
બંનેથી વચનમાં હલકી અને વિકાસમાં બરપર
છે. મહામલ જેમ કુમારમાં નરમ છે તેમ
દયા પણ એક ધ્યાન નમ શુદ્ધ છે. કેટલાક
પુરુષો એમ નાચે છે કે હૃદય પોતાના હાસનો
હાસ છે. તો આપણું મનુષ્યોએ પણ આ ભૂમંડળ
ઉપર વસનાર મનુષ્ય તથા પ્રાણીની તે પ્રમાણે

સેવા કરી નોંધાયે. એ પ્રમાણે સેવા કરી મહાન
વિકટ છે છતાં એ ચોનાનો હેતુ કેટલેક કેટલેક
અંશે પાર પાડવા કેટલાક પુરુષો ધર્મીઓ અંધારી
તેમાં ચેસવાના દાર આગળ નરેસા પથ્થર
ઉપર પોતાની છબી કોતરાવી તે ઉપર મનુષ્યો
પગ મૂકી ધર્મીઓમાં ભવિષ્ય કહે અને પોતાની
છબી ઉપર પગ મુકે એ પગ પોતે સર્વના,
પગની રજ સમાન ગણી આનંદ માને છે.

૪ દયા એ એક પ્રકારની પ્રેમ બતાવનારી
શક્તિ છે. ધરની અંદર જેમ હવા બહારથી અંદર
આવે છે અને અંદરથી બહાર જાય છે. તેમ
આ પ્રેમ આ દેહમાંથી બહાર અન્ય દેહોમાં
પ્રવેશ કરે છે અને અન્યનો પ્રેમ આ દેહ
તરફ ખેંચાય છે.

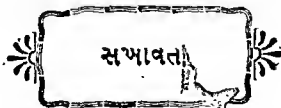
આ દયાની વૃત્તિ કોમળતા તથા સમાન
ભાવની વૃદ્ધિ કરે છે અહંતા મમતા તથા
દ્વેષનો નાશ કરે છે. અન્યના સુખે સુખ તથા
અન્યના દુઃખે દુઃખ માને છે. ચોતાના ઉપર
દુઃખ, વિપતિ આવી પડે તો કર્મના નિયમ
પ્રમાણે આવજા થાય છે એમ માની સતોષ
રાખે છે. તેને કોઈ પણ પ્રકારે હોમ થતો
નથી. સર્વ જીવનો તે રોતરી યાય છે. ભગવત
ગીતા અધ્યાય ૬ શ્લોક ૨૯.

सर्वं भूतस्थमात्मानं सर्वं भूतानि चात्मनि ।
ईक्षते योगयुक्तात्मा सर्वत्र सदृदर्शनः ॥
એ પ્રમાણે તે પુરુષ સર્વ જીવોમાં ભગ
આત્માનેજ દેખી રહે છે, 'જેથી' હાનિકારક
અથવા હિંસક પ્રાણી પણ તેના પ્રેમના દાસરૂપ
ચક્ર રહે છે. દ્વેષની લાગણીના જ્યાં અભાવ
ત્યાં વૈરભાવ હોયજ ક્યાંથી. આપણ
આપણામાં વૈરભાવથી વિશ્વાસ થતે છે,
જેઓમાં આ પ્રમાણે જ્ઞાન હોય છે તેઓને
કાંઈ પણ પ્રકારની હાનિ થવાની શીકર રહેતી
નથી. તેમ નહીં હોય તો ઋષિ મુનિઓથી
જગજમાં રહી રાકાય નહિ. અંધારી રાત્રીએ,
નિડરપણે ફરી ફરી રાકાય પણ નહીં.

આ પ્રમાણે જે પુરુષે ચોતાનામાં દયાની
મર્યાદાનો વિસ્તાર તમામ ભાગ ઉપર ફેલાવી
દીધો છે તે પુરુષ.

ભગવત ગીતા અધ્યાય ૭ શ્લોક ૨૭.
प्रज्ञातमन संयेनं योगिनं मुखमुत्तमम् ।
उपैति शान्तिरजसं ब्रह्मभूतमकल्मषम् ॥
જ્યાંમાં ઉચ્ચ સુખ પ્રાપ્ત કરી એ દયા
સર્વ વ્યાપક, ધર્મમાંથી નીકળેલી પાણી તેમાં
લય થાય છે.

॥ ૐ ॥
શાંતિ: શાંતિ: શાંતિ:

સખનાર:-મિત્ર વ્યાપુરુ દીનરાહજી સુદાસન.
"દયા ધરમૂકી ગૂણ હય, પાપ જૂજ અગિમી"
"ગુણસી દયા નહિ છાંડીએ, જ્યાં તારૂં ઘરમે પ્રાપ્ત"
ગુલમીદાસે.

"સંખ્યાવત" આ શબ્દ પૂર્વ દેશના લોકોનો મુદ્રાલેખ છે. આ મુદ્રાલેખને 'અનુસરી' પૂર્વ દે-
શની જુદી જુદી પ્રજાઓ, જેનીકે હિન્દુ, પારસી, મુસલમાન, વગેરે કહેશે, ચોતાના ભવદારમાં

આલે છે, આપણો પૂર્વ દેશ, પશ્ચિમ કરતાં, ધણી બાળતામાં પહોંત છે, પણ દયા, દાન, ધર્મ, ધૃષ્ટી માર્ગ અને નીતિની બાબતમાં, પશ્ચિમ કરતાં, ઉચ્ચ સ્થાન ભોગવે છે.

પશ્ચિમ દેશ વિદ્યા, સાયન્સ, એનજીનીયરીંગ અને ખીજી જુદી જુદી કળાઓમાં ધણી આગવ વધેલો છે, પણ નીતિ અને ધર્મની બાબતમાં પૂર્વ પશ્ચિમ પર સરસાઈ ભોગવે છે.

આ વિચારનાં ટેકામાં આપણે એક દાખલો તપાસીશું: આ જગતમાં જુદી જુદી પ્રજાઓને ધૃષ્ટી માર્ગ દેખાતાના ધર્મ મહાત્માઓ અને પવનગરો, જેવા કે અશો સંપત્તિમાન જરૂરિયાત સાહેબ, હજરત મહમદ સાહેબ, જીજ્ઞાસા કાષ્ટ, શ્રી રામચંદ્રજી અને મહાત્મા ગાંધીજી પુરુષો સ્થાન પૂર્વ દેશજ છે તેથી પૂર્વ અને પશ્ચિમના જોડાણમાં જોડાણનું દિલ સમાપ્ત છે.

પ્રુદ્યએ જેઓને ધન સંપત્તિ અને ઉચ્ચ સ્થાન આપ્યું છે, તેઓથીજ આ જગતમાં સારાં કામો થાય છે. કારણ પૈસાથી શસ્ત્ર વગર એકપણ પરમાર્થિક કાર્ય થઈ શકે નહિ. નોકરે વાંચા અને સત્ત્વ કમોથી પણ પરાપકાર થઈ શકે તેમ છે.

લંડન, ન્યુયોર્ક, મુંબઈ, કલકત્તા અને બીજાં શહેરોમાં, સાર્વજનિક હિતના ખાતાંઓ જેવાં કે યુનીવર્સિટીઓ, કોલેજો, સ્કૂલો, હોસ્પિટલો, આંધળા, લુણાં લંગડાંઓ માટેનાં આશ્રમો અને એવાં જ જનસમાજના હિતના ખાતાંઓ, શ્રીમતોના પૈસાના પ્રતાપથી નીભે છે.

અમેરિકાના મહાન પુરુષ, કુબેર જેવા શ્રીમંત મીઠા એનકુ કારનેગીજી પોતે મેળવેલી દોષતરો સદુપયોગ, પોતીકા દેશીઓના સુખ કાળે શ્રી કોલેજો, સ્કૂલો, દવાખાનાઓ અને લાંબાં જીવનની સ્થાપી કીધી છે, તો આજે અમેરિકા, બીજા સુધરેલા દેશોની હરોળમાં બીરોજ છે તે આવા પરાપકારી પુરુષના કાર્યનેજ આભારી છે.

આપણી પવિત્ર ભારતભૂમિ, પરાપકાર અને સખાવતી કામોથી હુનીયાના બીજા દેશો અને પ્રજાઓમાં ઉચ્ચ સ્થાન ભોગવે છે.

પણ ધણીક વખતે સખાવત, સારે માર્ગે નહિ ખરચતાં બીજા બહુતાજ માર્ગે ખરચવાથી આલસાઈ, દરિદ્રતા અને ગરીબાઈ વધે છે.

આપણા દેશમાં રૂઢ પુઢ, વહેરે તો અગ્યાર પાટીયાં પડે તેવા ફકીરો અને પાંખડી સાંઠુઓને દાન આપી પાળવાથી, દેશની દરિદ્રતામાં વધારો થયો છે.

આ પાંખડી ફકીરો અને સાંધુઓની એક મોટી ફાજ, જો પોતીકાં હાલકાં રાજાં ઉઘમી બની, આ સંસારમાંજ રહી, સંસારનાં જોડાં કામો પર, વૈરાગ્ય લાવે, તો ધણે અંશે દેશની ગરીબી કમી થાય.

કારણ આવા માણસો દેશનો પૈસો ખાનારા છે, તેથીજ ગરીબાઈ વધી ગઈ છે, આ વાતને અર્થે શાસ્ત્ર ટેકા આપે છે.

ખરી સખાવત અને પારંપર્ય આંધળા લુણાં લંગડાં અને નાચારોને પાળવાથીજ જે આશીર્વાદ મળે છે, તે પ્રજામાંજ પણ મંચુર છે, કારણ એવા નાચારોનોજ, પૈસાદારના પૈસા પર હક છે.

જે બીર પુરુષો પોતીકું સ્વસ્ત્ર ત્યાગી, પરાપકારી ખાતાંઓ નીભાવે છે, અને જેઓ એવાં સત્પ્રજામ કરનારાઓને મદદ આપે છે, તેઓને ધનવાદ કહે છે આવી રીતે મદદ કરવાની રીત પુરુષ મળે છે.

દરેક માણસની પવિત્ર દરજ્જા છે કે આનાં પરાપકારી ખાતાંઓ મહાવનારા સત્યામર્શી પુરુષોને યથાશક્તિ મદદ કરવી, કે જેનો બદલો પરમાત્મા આપ્યા વગર રહેતો નથી.

આપણા દેશમાંના મદાન નાનનીર અને પરાપકારી પુરુષોના દાખલા લખ્યે. પહેલા બારોનેટ સર. જમશેદજી જીજીભાઈ, પહેલા સર દીનશાહજી પીપીટ, મરહુમ ઘનશીર મીં શેઠ જમશેદજી તાતા, હેદરાબાદના મરહુમ નીઝામ મીર મહેશુજીઅલી ખાન, કલકત્તાવાળા ડૉ. રાસગિદારી ધોશ, પંજાબવાળા દેશમકત વિરજા લાલા લજપતરાય, મુરત અશક્તાશ્રમના ઉમંગી પુરુષ અને મરહુમ મી. બેરામજી મજબારી જેઓએ પોતાના પૈમા અને ભગીરથ પ્રયત્નથી દેશનું દરિદ્ર કમી કર્યું છે, તેઓ હંમેશાને માટે અમર છે.

પ્રભુ આનાં વીર પુરુષોને પોતાની મીલકત સમાન ગણે, તે વાજબીજ છે. ખુદ નોને સુગતિ આપે, કે જેથી દેશનું દરિદ્ર કમી થાય.

મરહુમ સાક્ષર મી. ડાલાભાઈ ધોળશાહજે એવા વીર પુરુષોની પ્રશંસા કરી છે તે વાજબી છે.

“જાતે સુખ જેને તથ રાખ્યાં ક્યાં નામ”

“પરાકારી પુરુષને, લાખો વાર પ્રજ્ઞામ” — “વીણા-વેદી”

ખાલું, પીતું અને મજાદ કરી જેવું દેહસાકોનું માનવું છે તે બૂઝબરૂ છે, આ મનુષ્ય દેહ એવાં એકલોટાં કાપ માટેજ નહિ, પણ સદ્ગુણ અને પરાપકારી કાર્યો માટેજ છે,

સુખેતી શોધમાં ફરનારા, દરેક માણસે આ મુદ્રાલેખ પોતાના અંતઃકરણમાં કાતરી રાખવો જોઈએ “સુખ તેને છે, કે નેનાથી સુખ બીજાને છે”

આ પ્રમાણે આપણે વ્યાવહારિક રીતે ચાલ્યું તો સુખ અને સંપત્તિ આપણીજ મીલકત થશે. વ્હાલા “સત્સંગ” ના ઉમંગી વાંચનાર, હેવટના બે બોલ. તમારી શક્તિ મુજબ રાંઠ દીનશાહજી એદલ બેહરામના આ અશક્તાશ્રમને, પોતાની શક્તિ મુજબ દાન આપશો તો તેના આશીર્વાદ ધણા મળશે.

— મુનશી “તાઝીબ” ની નીચલી લાઈન: ટાંકી વ્હાલા વાંચનાર તમારી રજા ચાલીશ,

“કુનીયા સારી સમજે જુડી. જુડા સખં સંસારે”

“કાયા જુડી માયા જુડી જુડા સગ બ્યવહારે”

સ્ત્રી કેવી જોઈએ ?

મારે આજકાલના સુપરેલા વિચારથી ભરેલી સ્ત્રી જોઈએ છે. પરંતુ જો તે અમારા પુરુષના કાળની સંચિત ચતા આવેલા સ્ત્રીઓના ગુણોને તથા કેવળ નવા રંગદમથી આજનારી હોય, તો નથી જોઈતી.

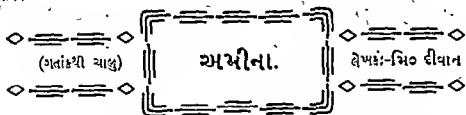
અમારે એવી સ્ત્રી જોઈએ છે, કે જે “મોડવેણુ માતા, શયનેણુ રંભા, કાર્યેણુ મંત્રી, વંચનેણુ દાસી હોય.”

“વળી એવાજ સ્પૃહાશીલ ગુણોથી તે પુરાતન કાળની સ્ત્રીઓના સદ્ગુણો પોતાના અંગમાં સોંપી એમાં અધિકાધિક રૂઢિ કરનારી તથા ચરણતા પ્રાપ્ત કરનારી હોય.”

“બલી અને વિવેક થીલ ગાના યવુ” એથી અધિક સ્ત્રીવંશીજ કશી વાનમાં નથી. પરંતુ એવી માતા જનવાને ધર્મજાન આપુએ અને સ્વાર્થત્યાગની બરેર પડે છે.”

“પુરુષોના કાર્યની કૃતકાર્યતા, સ્ત્રીને સંસારને મોગ સ્ત્રી અને પુત્રને સંસારને મોગ પુત્ર બતાવવામાં છે. આ સાધન એમને પ્રથમ માધ્યમ જોઈએ. એ પછી જે કરવું હોય તે કરે.”

ધીઓડોર ફ્રેડેર (અમેરિકાના માણ પ્રમુખ.)

ત્રયોદશ-પરિચ્છેદ.

ગર્ભાની ઝડપ છે. પૂર્ણિમાની રાત્રિ છે. નીલાકાશ ચંદ્રમાં પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર પૂર્ણ કયા ફેલાવી હસી રહ્યો છે, ચંદ્રમાના હમવાથી હવે પૃથ્વીની સૌ દિશાઓમાં ઉગ્ગતતા પ્રસરી ગઈ છે. રાત્રિનું અંધાર આવા હમવાનાં મોજામાં કેમ રહી શકે ? ચંદ્રમાના હસવા સાથેજ અંધાર કોણે જાણે કયા ખૂણામાં જઈ ભરાઈ ગયું ! પણ હું એક વાત પૂછું છું. ચંદ્રમા આજ આટલો કેમ હસી રહ્યો છે ? ચંદ્રમાની ચાંદની રાધાની કોટડીની આંદર મંદ છે. જોટલી ચાંદની ભરાઈ ગઈ છે કે ચાંદનીની લહેરોમાં તેનું ગિજનું હુળી ગયું છે અને તે લહેરો પર રાધા હવે પોતાના પતિ, પુત્ર અને પુત્રી સાથે તરી રહી છે ? પરંતુ તે ચુંદર ચાંદનીમાં હુમેક્ષા ગિજના પર તરફડી રહી છે. તેથી શું આજ ચંદ્રમા આટલો હસી રહ્યો છે ? આરે !

ચંદ્રમા તમે તમારું તેવું હાસ્ય પાતાને ને ચાંદનીને સંતાડી રાખો. ને તમે આજ જોટલું હસશો, અથવા જોટલી ચાંદની ફેલાવશો તો એક તો તમને કલંક લાગી જાય છે. તેના ઉપર બીજા કલંકનું પાણુ હમને લાગી જશે; તે કલંકને કેમ દાંકશો ? પોતાના પતિ, પુત્રની સાથે રહેવા છતાં પણ તે અળખા તમારી કામળ ચાંદનીમાં પડીને પણ તરફડી રહી છે, તેનાહલમાં શું થઈ રહ્યું છે ? તે તમે જાણનાં તમારું પથર નેનું હલ્ય

તે બિચારીના દુઃખથી પીગળી જતું હોત તો તમારાથી આટલું હસાત નહીં !

રાધાથી સહી છક્યું નહીં, હલ્યની જતાળથી ગભરાઈ બેઠી થઈ ગઈ. બેઠા થતાંજ સુખદેવી પરં તેની દષ્ટિ પડી, આજ સુખદેવીનું તે હમતું, ફૂલ સમાન વિકસેલું સુખનું, કુમળાઈ ચિમળાઈ ગયું છે. રાધા સૌ કંઈ સહી લે છે, પરંતુ સુખદેવીનું સુકાઈ ગયેલું સુખ તેનાથી જોઈ શકાતું નથી. આજે જોજન શિવાય પ્યારી કન્યાનું સુખ સુકાઈ ગયું છે. તેજ વાત અકસ્માત તેના મનમાં ઉદય થવા લાગી, આ વાતની સુદ્ધિ આવતાંજ માતાના પ્રાણ કેવા વ્યાકુલ થવા લાગ્યા હશે, તેનું વર્ણન થઈ શકે તેમ નથી. રાધા ફરી તપિન નેત્રાથી સુખદેવીનું સુખ જોવા લાગી. તે કુમળાઈ ગયેલું સુખ કમલ બધથી વધુ સંક્યાઈ રહ્યું હતું. તેની બીકનું કારણ પણ માતા જાણે છે. એક નિશ્વાસ મુકી માતાએ પુત્રીનું માથું જોળામાં લઈ પ્રેમ સુંગન લીધું. તે નિશ્વાસ અને સુંગન સાથેજ તેના હલ્યનું એક બંધન પણ તેજ, કણે વડી ગયું. માંડીની દષ્ટિ બીજી તરફ દોડી ગઈ. તે દષ્ટિએ શું તેનું હાસનું અગાન બાળક નિદ્રાથી અચેત પડ્યું છે. આજ તે ઘણું રડ્યું હતું. બહુ રડવાને લીધે હજુ પણ તે નિદ્રામાં હસકાં ખાપ છે. આટલા ન્હાનકદ બાળકમાં આટલો બધ ક્યાંથી આવી ભરાયો હશે ? માતાએ પુનઃ એક નિશ્વાસ મુક્યો. માતાએ પણ તે બાળકનું ચુંદર પણ અચારે બીકથી મલિન ગયેલું સુખ

સુમી લીધું. આ વખતે પણ તે નિશ્વાસ અને સુખન સાથે તેના હૃદયનો એક બંધ તૂટી ગયો. માતાએ ફરી પુનઃ તરફ ન જોયું. હવે તે ખીછ તરફ જોવા લાગી તે તરફ તેણે શું જોયું ? જોયું—તેના આ લોકના સાક્ષાત્ દેવતા, તેના પરજોડના મુક્તિદાતા સ્વામી, તે વખતે પણ નરામાં અચેત પડ્યા છે. રાધા ઉભી થઈ તે નિર્દય નરપિશાચનનાં ચરણો પકડી બોલવા લાગી—“સ્વામિન ! મારા સૌ અપરાધ क्षमा કરો. હું આજ ને કામ કરવા ગયું છું, તમે તેને કામ ન કરો તો ખીલું તેના પાપથી અને કોણ ઉગારશે ? તમારી સેવા કરત તો અને ધર્મ મળત; પણ હું અમાગણી છું, મારા બાગ્યમાં તે સુખ ક્યાં છે ? અને કામ કરો—મને क्षमा કરો !”

રાધાથી વધારે બોલી શકાયું નહિ, તેના કંઠ સ્વર રૂઢ થઈ ગયો. બે દીપાં આંસુ લૂછીને તેણે સ્વામીના ચરણો પર પોતાનું મથું રેકવી દીધું.

આ શું ? રાધા ! તું આ શું કરે છે ? ગાંડી ! રે ગાંડી ! તે કદામાં દોરકું કેમ બેસ્યું છે ? શું સતી નારી મનના અભિચ્છી ભરમ થઈને આત્મઘાત કરી રહી છે ? જે વાત વિચારવાથી પણ રૂપાંટાં ઉઠાં થઈ જાય છે, જે વાનને મનમાં લાવનાંજ કપી ઉડાય છે, શું તેજ વાત આંખોથી જોવી પડશે ?

રાધા ! પાછી આવ-પાછી આવ ! એક વખત પાછી ફરીને આ તરફ જો ! પોતાના નરાધમ સ્વામીની તરફ ભણે ન જો પોતાના તે પ્રેમના પુનઃગાનું જરા મુખ તો જો ! અને જેનું કુમળાઈ મુખ જોઈ તારી આંખો સામે અંધારું છાંઈ જાય છે પોતાની તે પ્રાણ પ્યારી સુખદેવીનું મુખ તો જો ! જીવતી છતાં અર્ધ સુવેશી રાધામાં આદરું બળ ક્યાંથી આવ્યું ?

તે તો અમે જાણતા નથી, પરંતુ રાધાએ પોતાના હાથોથી પોતાના બળામાં ફાંસી પરાવી દીધી. રાધાએ, તે પતિપરાયણ-સાધવી રાધાએ હમારી વાત માની નહિ. રાધાએ કાઠનું પથ્થુ મુખ જોયું નહિ.

આ રાધા આ તું શું કરે છે ? જરા યોબી જા ! પરંતુ તે ખીલેલી ચાંદનીમાં પતિ, પુત્ર અને પુત્રીનું મુખ જોઈને પણ તેનાથી મૃત્યુની લાલચ મુકી શકાઈ નહિ. ‘માફે, પણ હવે કેવું કહિને છે. કે તેથી હું આ ભયંકર દ્રવ્યનું વર્ણન કરી રહ્યા છું. પણ નહિ, આજ મારાથી પણ જોઈ શકાનું નથી. નથી કહી શકાતું. ધણા અપશુકન સમયમાં મેં આ પ્રકરણ લખતું પ્રારંભ કર્યું હતું !

જોતાં જોતાં સતીના તે દુઃખ-મય જીવન પર અંતિમ પાઠો પડી ગયો. સંસાર આકાશનો એક ઝગઝગતો તારો તૂટીને ન જાણે ક્યાં જઈ પડ્યો !

અંદ્રમાની તે મુખ-પ્રદ ચાંદની હવે નથી ! તે સમય ન જાણે ક્યાંથી એક વાદળને ઢુકડે આવીને અંદ્રને ઢાંકી દીધો. જોતાં જોતાં ધનધોર ધરાથી સંસાર ઢંકાઈ ગયું. મેષ મર્જના અને વજ્રનાદથી દરો દિશાઓ કપિત થવા લાગી. સાથેજ સાથે તોફાન થવા લાગ્યું વરસાદ પણ વરસવા લાગ્યો. શું તે પ્રકૃતિનું આદરભિન્ન પરિવર્તન છે-અથવા પ્રસવજ છે ?

અતુલ-પરિચ્છેદ.

‘સુવરના સમય એક ખરાબ સ્વપ્ન’ જોઈ મુખદેવી ઉઠી—“માતા !”

પણ, ક્યાં ? માતા ક્યાં ગઈ ? સુખદેવી પાસે માતા તો નથી ! શું નિદ્રાના આવેશમાં માતાને જોઈ શકતી મમી ? પણ જ્યારે તે પિતા અને ભાઈને સાફ સાફ જોઈ શકે છે, ત્યારે માતાને કેમ નથી જોઈ શકતી ?

અરે ! અત્યારે તેણે એક ધાર્મિક ખરાબ સ્વપ્ન જોયું છે. અત્યારે સુધી તેનું હૃદય ધડધડ થઇ રહ્યું છે. માતા માટે તેનો અંતરાત્મા રડી રહ્યો છે. આ સમય સુખદેવીની માતા ક્યાં ગઇ.

વિરિમતા બાલિકા વિરિમત નેત્રોથી કાટ-ડીમાં ચારે તરફ જોવા લાગી. યા અડલાડ ! આ કેવું ભયાનક દ્રશ્ય છે ! બાલિકા નિદ્રિત છે અથવા જાગતી છે, શું તે હજુ પણ તેજ સ્વપ્ન જોઇ રહી છે, અથવા ખરેખર તેની માતા તે વિભીષણ મર્તિથી સામે લટકી રહી છે ! સુખદેવીની બુદ્ધિ ઠેકાણે રહી નહિ. પ્રેમ-મયી માતાની ભયંકર મૂર્તિ સામે જોઇ સુખ-દેવી જોરથી રડી પડી. સુખદેવીની માતા મરી ગઇ છે કે અવિત છે ? તે જાણવા માટે હૃદયમાં કંપતી કંપતી નેત્ર ઉઠાવી તે માતાનાં મુખ તરફ જોવા લાગી. તે સમય પણ સુખ-દેવીની માતા વિરૂપાક્ષિત નેત્રોમાંથી રનેહના તરંગ ઉમડી રહ્યા છે. જોતાં જોતાં તેનાં ઉપર ચહેલાં નેત્રો પણ સુખદેવીના મુખ પર આવી ઘેબી ગયાં. પરંતુ તેની લટકતી જીભાએ સુખદેવીને ગભરાવી દીધી. તેના ગ્રાણ વ્યાકુલ થઇ ગયા. સુખદેવી ફરી ઉચ્ચ સ્વરથી રડી પડી. તે એટલા જોરથી રડવા લાગી કે નિશામાં બેશુદ્ધ મુરારીલાલની નિદ્રા પણ તૂટી ગઇ, અને નેત્રો સામે તે ભીષણ દ્રશ્યને જોઇ તેજ ધણુ તેના નશો પણ ઉતરી ગયો. તે આંખો ફાડી ફાડીને રાધાને જોવા લાગ્યો. પછી કોણ જાણે શું વિચાર ફરી ઝટપટ એક છરી લાવી રાધાની દોરડી કાપી અને તેને ધરતી પર ઉતારી. પરંતુ જે આજ્ઞાએ નીચે કીનારી, તે આજ્ઞા ક્યાંનીએ હવામાં મળી ગઇ હતી. રાધાની દશા જોઇ મુરારીલાલ થર થર કંપવા લાગ્યો આ તરફ સુખદેવીના રડવા કકણનાથી આડોલી પાડોલીના કાન ફાટવા

લાગ્યા. લોકોના કાનમાં નહિ, સુખદેવીનું નહિ નહકું કાલજીનું પણ ફાટવા લાગ્યું. તેની માતા શું તેને જોડતી મુકી, કદી તેનાથી દૂર જઇ શકે તે તેણે સ્વપ્નામાં પણ વિચાર્યું ન હોતું. હીક, તે તેને કાઢતી પાસે મુકીને ચાલી ગઇ છે ! પિતાની પાસે ! સુખદેવી. માતાને તજીને તે નિષ્કુર પિતાની પાસે એકલી કેમ રહી શકશે ! અને ન્હાના બાલકને પણ કોણ ઉછેરશે ? જો આ પાપી સંસારથી ચાલી જવાની એટલી બારે આવરવકતા આવી પડી હતી, તો એકલી કેમ ગઇ, સુખદેવીને પોતાની સાથે કેમ ન લેતી ગઇ ! સુખદેવીના ન્હાનકડા કાલજમાં તે વિચારો થવા લાગ્યા.

અને મુરારીલાલ ! ભયથી, વિસ્મયથી, આ સમય મુરારીલાલના પણ ગ્રાણ વ્યાકુલ થવા લાગ્યા. જે નગધમ પોતાની ચાલ બાજીની ગપ હાંકવા કરતો હતો, હવે તે પોતાની ગપ ભૂલી ગયો. તે ગમે તેટલો દુઃખમાં કેમ ન હોય, તે સમય તે પોતાની જ કીર્તિને જોઇ ચકિત થઇ ગયો. જો ! પાપી જો ! ! કાલ રાતની તારી પૌરાણિક ક્રિયાનું રૂઢ જો ! ! ! પાપીના મનમાં ભયનું વિંશાળ રાજ ફેલાયકું રહે છે. મુરારીલાલ તે ભયથી વ્યાકુલ થઇ રહ્યો હતો. રાધાના મરવાથી તે તેટલો ન ગભરાયો. પોતાના ગ્રાણ કેમ ખચશે, હવે તેની સુક્રિત શોધવા લાગ્યો. આ સમય થાણે ખખર આપી દેવાની તેને આવશ્યકતા જણાઇ, જેથી તે વધારે વાર ન કરતાં તે રિપોર્ટ લખાવવા માટે આગ્યો ગયો.

ત્યારે સિપાઇઓની મદદ મેચી ગઇ. દરોગા, જમાદાર, સિપાઇઓથી મુરારીલાલનું ઘર ભરાઇ ગયું. મહોલ્લાના સીધા સાદા ગરીબ આણેસોએ પોતાનાં મકાનોનાં કમાડ ખંધ કરી દીધાં. પરંતુ મુરારીલાલના ધર સામે સડક પર ગાણુઓની બારે કંઈ જામી ગઇ. તે ભીડમાં

મકોડવાનાં પણ ઘણાખરા માણસો હતા. તે પોતપોતાનામાં તરેહ તરેહની વાતો કહેવા લાગ્યા. રાતની દહ વાગ્યા બાદ રડવા કુટવાનો અવાજ સંભળાનો હતો. તે વાત પણ તે લોકો કહેતા લાગ્યા. મુસારીલાલની સ્ત્રીએ આત્મ હત્યા નથી કરી, મુસારીલાલેજ તેને મારી નાંખી હશે, લોક તેવું અનુમાન કરવા લાગ્યા અને તે વાતની અર્થા કરવા લાગ્યા. ઇન્સ્પેક્ટર માહેમે પણ તેવું મક્કનમાં પેસતાં પહેલાં તે વાત સાંભળી લીધી, ત્યારે પછી સાવધાનીથી દશે દિશાઓને ક્ષિત કરતા કરતા જલ્દી પગ ઉઠાવી અંદર ગયા. પહેલાં હાથ તપાસવામાં આવી. રાધાના મૃત શરીર પર વાગવાના ચિન્હો અને પત્થમાં રૂધિર ખરદાયેલું જોઈ તેમના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ તરત જમાદાર તરફ જોઈને બોલ્યા. જમાદાર સાહેબ ? આ મામલો ખૂની જણાય છે. ગુન્હેગારને કબજો કરી લ્યો."

"હુ હુકમ હજુર !" કહીને જમાદાર સાહેબે ગુન્હેગાર ખૂની મુસારીલાલને બે સિખ્કાઓની ચોકીમાં રાખ્યો. ત્યારે મુસારીલાલનો પ્રાચુ ગભરાવા લાગ્યો. હમો નથી જણુતા કે તેમજો ચેડીકસ જુરિસ પૂડેન્સ વાંચુ છે, અથવા નહિ. પરંતુ રાધાના શરીરની પરીક્ષાથી તેમને આત્મધાત કરવાનાં કોઈ ચિન્હો જણાયાં નહિ. જમાદારને પૂછ્યા લાગ્યા. આપને શું જણાય છે ?

જમાદાર સાહેબ વીસ વરસથી પોલિસની નોકરી કરી રહ્યા છે. તેમનાથી કોઈ વાત રુમ નહોતી. અને આ જીવનમાં તે ઘણું આત્મ-ધાતેને ખૂન અને ખૂનને આત્મધાતો જમાવી ચૂક્યા છે. જેથી તે જુદિવાનની પેઠે દરોગા સાહેબનાં કથનને પુષ્ટિ કરતાં બોલ્યા "હા, હજુર ! આ સ્ત્રીનું જરૂર ખૂન કરવામાં આવ્યું છે"

દરોગા સાહેબ ધણીજ ખુશ થયા. આ-રજા દિવસો બાદ આજ ખૂની મુકદ્દમો હાથ

લાગી ગયો છે. જો આ ખૂનમાં મુસારીલાલને ગુન્હેગાર ખનાવી શકશે તો મામલો ફતેહ થઈ જશે. તે કામ કરવા માટે તનિક સાવધાન થઈ ચિંતા કરવાની આવરપડતા છે, તે તરફ મક્કન બહાર જોવી બીક થઈ જતાં, અને એ ટકી ખૂમરાણુ થઈ રહી હતી, કે કંઈ વિચાર કરી મતલબ મઠી લેવી તે સહેજ ન હોતું. નારાજ થઈ સિપાઈઓને કહ્યું "સો લોકોને હાવી દો"

ત્યારે સિપાઈજ હાથમાં ડડો લઈને બી-ડમાં ફેરી પડ્યા. માણસો જેને જેમ કાઢ્યું તેમ નાસવા લાગ્યા, સિપાઈરામ રણજેનમાં વિ-જય પ્રાપ્ત કરી ઘણા આનંદથી ફરી મક્કનની અંદર જૂસી ગયા. અને સિપાઈના જવા પછી તરતજ લશ્મીદીન વીરપુરુષ તે જગ્યા પર ભેગા થઈ ગયા. (અપૂર્ણ)

લાયબ્રેરિમાં સમાવડા થામ્ય

અમારે ત્યાં મળતાં ઉત્તમ પુસ્તકો.

૧ રાજયોગી અને પરમાર ધારાવષાટિવ

લા. ૧-૨ (ઐતિહાસિક અતિઉત્તમ નવ-લકથા) કિ. દરેક ભાગની રૂ. ૨-૦-૦

૨ દેવી અદ્વૈત અને ચિતોડની પુનઃપ્રાપ્તિ.

(ઐતિહાસિક નવલકથા) કિ. રૂ. ૧-૮-૦

૩ સુકવિ સમિતિ. (પ્રલસન) રૂ. ૦-૪-૦

૪ રત્નવિયોગ. (બોધપ્રદ નાટક) ૦-૧૨-૦

૫ અનુક્રમણિ રામાવણ (સરળ ભાષામાં રસિક કાવ્ય) ૦-૪-૦

૬ શાંત અને સાદું જીવન (મનન કરવા યોગ્ય

નિબંધ) ૦-૪-૦

૭ આવૃત્તિ કાલનું માતમ-(આજુઓને ઉપ-યોગી) ૦-૨-૦

૮ અર્ધસા પ્રથમો ધર્મ. ૦-૨-૦

૯ સરસ્વતી (એક નોની પ્રેમકથા) ૦-૨-૦

લાયબ્રેરિમાં અંગ્રેજી, અંગ્રેજી-મુરત.

પરલોક ગત મહાત્મા

ચુકર ટી. વૉશિંગ્ટન.

ચિત્ર ચિત્ર ચિત્ર ચિત્ર ચિત્ર ચિત્ર ચિત્ર ચિત્ર ચિત્ર ચિત્ર

જે મહાપુરુષનું જીવન ચરિત્ર તેની હયાતી-
માંજ ફનીઆની સર્વ બાપામાં નાના મોટાં
પુસ્તકો તથા માસિકોમાં લેખ રૂપે પ્રકટ થઇ
ચૂક્યું છે, જેના નામ તરફ આજે સમસ્ત
ફુનિઆ ધણુ પ્રેમ ભરી દૃષ્ટિથી જુએ છે. તે
મહા પુરુષ ચુકર ટી. વૉશિંગ્ટન આજે
આ સંસારમાં નથી. આપણા દેશની હોદ્દી,
મરાઠી, બંગાળી વગેરે બધી બાપામાં જે મહા-
ત્માનું ચરિત્ર આવેખાયેલું છે. તેમજ આપણી
ગુર્જરીગિરામાં પણ એમનું ચરિત્ર પુસ્તક રૂપે
તેમ માસિક પત્રોમાં લેખ રૂપે પ્રકટ થઇ ચૂ-
ક્યું છે.

ચુકર ટી વૉશિંગ્ટનના પુનિત આત્માને
ગઇ તા. ૦-૨૭ મી નવેમ્બરને દિને આ
અસાર સંસારમાંથી નાશ થઇ ગયો છે. અમેરિ-
કાના અસમ્ય હબસીઓને એક મહાન નતિ-
માં પરિણત કરનાર એ મહાપુરુષ અસાત પિ-
તાથી એક દાસીનું સંતાન હતું. જેમને જન્મ
એક નાની સરખી હુપડી (Lug Cabin)
માં સને ૧૮૫૮માં અમેરીકાના વર્જિનિયા પ્રાં-
તમાં થયો હતો. જે વખતની આ વાત છે.
તે વખતે જોકે અમેરિકા સ્વતંત્ર થઇ ચૂક્યો
હતો, પરંતુ એમણે પોતાને આધીન હબસી
આદિ નતિઓની સાથે એજો પોતા પાળ જેવાં
મનુષ્ય છતાં જનવરોના જેવું વર્તણૂક કરવો
છોડ્યો ન હતો.

ચુકરની માતા એક ધનાઢ્ય અમેરીકનની
ખરીદ કરેલી દાસી હતી. અને તે પોતાના
માલીકના અન્ય નોકરો માટે રસોઇ બનાવવાનું

કામ કરતી હતી. જે ખીયારી પાસે રહેવાને
માટે રસોડાના બપરડાને એક ખૂણા અને
સવાને માટે જમીનપર જૂતા ચીથડાંની એક
ગોદડી હતી. ટાંકના દિવસોમાં સેંકડો છિદ્રો
માંથી હવા આવી એને દુખી કરતી હતી. તે-
મજ ગરમીમાં સહેના તાપ ઉપરાંત ચૂદાની
ગરમી પણ તેને ખૂબ સતાવતી હતી. બાળક
ચુકર ખાર વર્ષની ઉમરને થયો ત્યાં સુધી
માથા પર ટોપી પરમાત્માએ ઢાળી મામડી
વાળા મુલામેને પહેરવાને માટે બનાવી છે કે
કેવળ સદેહ મામડી વાળા માલીકોને માટે તે-
ટલું પણ સમજી શક્યો ન હતો; આ પરથી
સહેલાઈથીજ અનુમાન કરી શકાશે કે એને
સંસાર કેટલો દરિદ્રારથમાં હતો. એક વારખાળક
ચુકર પોતાના માલીકની પુત્રીઓને પુરી ખાતા
જેમજ ખીયારાના મ્હોંમાં ખાણી ભરાઇ આવ્યાં.
તેના મનમાં પ્રથમ વિચાર ઉદ્ભવ્યો તે
જેજ કે આવી રીતે પુરી ખાવાની જે દિવસે
મો મળશે તે દિવસથી વંધારે ઉઠવો સુખી
દેહાડો મારે માટે સંસારમાં ખીજો કોઇ પણ
દશે નહિ.

ચુકરનું બાળપણ ખેતરોમાં કામ કરતાં
અને બાજોમાં જાડું કઢાડતો વીત્યું. જરા મોટી
ઉમર થતાં માલીકના બાણાં વખતે માખીઓ
ઉરાડવાનો કામ પર. તેની નિમણૂક થઇ વાં-
ચવા લખવાનો તો તેના મનમાં ખ્યાલજ શાનો
હોય! ચુકરે સ્વપ્ને પણ ધાધુ ન હતું કે મારા
બાળ્યમાં વાંચતાં લખતાં શીખવાનું પણ લખ્યું
છે. એક બેવાર પોતાના માલિકોની ચોપડીઓ
પહોંચાડવાને માટે તે ગયો, અને સૂઢના દરથે

એના મનમાં એ વિચાર ઉત્પન્ન કરી દીધો કે રસ્કમાં બચવું એ સ્વર્ગલાભથી વધુ અધિક આનન્દદાયક છે.

લગભગ એજ સમયમાં અમેરિકામાં શુ-લાભોને સ્વતંત્રતા આપનારા તથા ન આપનારા બંને પક્ષોમાં વાગવુંદ બાદ અંતર શક્તિનો ઉપયોગ કરવાની નોબત વધુ વાગી ધમાસણુ ચુક થયું. પરંતુ સત્તની સદા જયજ થાય છે. પરિણામ એ આશ્ચર્ય કે હાજમી જાતિને સ્વતંત્ર કરી દેવામાં આવી.

સ્વતંત્રતા મળતાં બુકરની માતા પોતાના ખીલ બાળકોના પિતાની પામે માયડેન નામના ગામમાં જઈ રહેલા વાગી બુકર પણ પોતાના સાવકા બાપ સાથે મીડાંની બાણમાં કામ કરવા લાગ્યો. મતારમાં સાત વાગવાથી જઈ રાતના આઠ વાગ્યા સુધી બુકરને ત્યાં કામ કરવું પડતું હતું. બાણવાની અતિશય છતાંમા છતાં પણ એ ખીયારાને લખવા બાણવા માટે વખત ક્યાંથી મળે! એથી તે ખીલ બાળકોને નિશાને જતાં જોઈ મનમાં મુઝાયા કરતો હતો. ધાતુ એ કહેતાં સાંભળતા રાત્રિમ્યાળામાં બાણને માટે એને રગ મળી. પરંતુ એના શિક્ષકથી બુકરને મતોજ વળ્યો નહિ. આખરે મદા મ-હેનને દિવમની ઝૂલમાં જવાની રગ એની શરને મળી કે તે નિશાને જતાં પહેલા તથા પાછળ એાગમાં એાજા આગ કવાક કારખાનામાં કામ કરવું. પરંતુ આ નોમાગર ઝાઝા દિવસ ટકવું નહિ. એના લામચુ સાવકા પિતાએ ફરીથી આખા દિવસના કામ પર લગાડી દીધો.

મીડાંની બહી હોડી તે કોમજાની બાણમાં કામ કરવા લાગ્યો. પણ આ કામથી તો તે અતિશય અમતુષ થયો. એક દિવસ એને ખજગ મળી કે કાજા આદમીઓને માટે હેમ્પ-ટન નામના સ્થાનમાં એક માગી રફત છે. આથી બુકરને જણાયું કે હેમ્પટનમાં શિક્ષક

કામ કરતાં જતાં એની આશા પૂર્ણ થાય એમ ને. પણ ત્યાં જવું શી રીતે? એ વાતની તે રાત-દિવસ ચિંતા કરવા લાગ્યો. એટલામાં તેને ખજગ મળી કે એક ગોરાંગ સ્ત્રીને એક નોકર-ની જરૂરીઆત છે. એ સ્ત્રીને ત્યાં આજસુધી કોઈ નોકર ટકી ચકયો નથી. નોકરો તેની પામે જતા કપી હડતા. પરંતુ બુકરે એ નોકરી સ્વીકારી લીધી અને કામ કરતાં થોડા દિવ-સમાંજ તે ગોરાંગની મહિલાને એટલી બધી પ્રમત્ર કરી દીધી કે તે બુકરને નોકર નહિ પણ પોતાના ઘરનું માણસ સમજના લાગી. બુકરે પોતાનું જીવન (Up from slavery) મા લખ્યું છે કે આ સ્ત્રી પામે મેં યશુ એક જાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. દોઢ વર્ષ નોકરી કરી બુ-કરે થોડા એક રૂપીઆ બચાવ્યા. અને તે હિ-મ્પટન તરફ જવાને તૈયાર થઈ ગયો.

માલડેનથી હેમ્પટન ૫૦૦ નૈઘથી પણ વધારે દૂર હતું. બુકરને ગસ્તામાં ધગા મહત્ત સદયાં પડ્યા એક રાત ગાલતાં ગાલતાં તે એક ઠેકાણે પહોંચ્યો. ત્યાં કેવળ ગોરા આગી જ રહેતા હતા. હોટલમાં રહેવાને માટે પણ તેને ચોકચો " નહિ " તેા ઉતર મળ્યો, ખીનારો રાતે જાગ ક્યાં? આખી રાત મળીગો અને સડો પર દોડી દોડી એણે પોતાનો ટાલ શગ્દીથી બચાવ્યો. આ રીતે ખીલ અનેકો ક્ષેત્ર મદન કરતા તે ગિગમંડ નામક નગરમાં પહોંચ્યો. એ વખતે એની પામે એક વૈમો પણ ન હતો ત્રણ દિવસ થયા તેણે જોજન પણ કર્યું ન હતું. મેને ત્યાં જઈ જવાની જગ્યા ક્યાંથી મળે? મડકના એક સૂમાં નાજાનાં પૂતળી નીચે તે સૂઈ રહ્યો. સસારમાં જતાં તેણે જોયું કે એક વ-લાખ લોઈ ઉતારી રજુ છે. તે પણ તે પિતા રજા મડ્યો. ત્યારે હેઠ ચોથે દિવસે માંજ તેને જોજનની નોબત વાગી. એ પ્રમાણે તે રોજ મજૂરી કરવા લાગ્યો. ધીરે ધીરે એની પામે

હેમ્પટન સુધી પહોંચવા નેટલું ધન એકઠું થયું. એ પ્રમાણે પરિશ્રમ કરતાં અનેક કષ્ટ ઝીલતાં ઝીલતાં તે હેમ્પટનની નિશાળમાં પહોંચ્યા પરંતુ ત્યાંની મુખ્યાધ્યાપિકાએ એને ઘણાજ મેલો ખડખડો નેહ દાખલ કરવાને આનાકાની દીધી. ઘણા દાલાવાલા કરતાં અધ્યાપિકાએ એને એક ઓરડામાં ઝાડું કાઢવાની આજ્ઞા આપી. યુકરે સાવરણી લઇ નજી વાર ઝાડું કાઢ્યું. ફરી પાછી સાવરણી લઇ નજી ચાર વાર ત્યાં રાખવામાં આવેલી ચીજોને સારી રીતે સાફ કરી. બ્યારે અધ્યાપિકા તે ઓરડો જોવાને આવી ત્યારે તેણે રૂમાસ દારી દરેક ચીજોને અમેરી અમેરીને જોયું કે ક્યાંએ પણ કંઈ ધૂળ તો નથી. પરંતુ તેને કંઈ મેલનું નામ સુધાં પણ મળ્યું નહિ. તે ખુશ થઇ અને નિ- સાળમાં યુકરને દાખલ કરવાને કબૂલ કર્યું. બીજા વિદ્યાર્થીઓના ઓરડામાં ઝાડું કાઢ્યું, ખીતરા ફીક કરવા, બોજન ખનાવવામાં મદદ કરવી વગેરે કામ તેને સોંપ્યું. તેના ખદલામાં એને બોજન તથા શિક્ષણ બંને મળવા લાગ્યાં, કારણ તે ખીચારા પાસે પેસા તો હતા નહિ કે જે બોજન અને શિક્ષવવાનો ખર્ચ આપી શકે ?

ત્રણ વર્ષ સુધી યુકરે આ રીતે કામ કર્યું. રૂપીયા ન હોવાને લીધે તે રત્નમાં પણ ગેર જતો ન હતો. ક્યાંએ મજૂરી કરી તે કપડાં વગેરેનો ખર્ચ કાઢતો. જેમ તેમ કરી ત્રણ વર્ષ પીતી ગયાં અને તે હેમ્પટનની બધી પરીક્ષાઓ સમાપ્ત કરી ઘેર પાઠે પહોંચ્યો.

ઘેર પાછો ફરી પોતાના બાઈઓને માટે એણે એક રકૂલ ખોલી. તેમાં તેણે પોતાના બાઈઓને તૈયાર કરી હેમ્પટન શાળાના ઉપણા વર્ગોમાં દાખલ કરાવ્યા.

૧૮૭૮માં તે આઠ માસને માટે અમેરિકાની રાજધાની વૉશિંગ્ટનમાં ભણવા ગયો.

બ્યારે લાંબી બધી પાડો કર્યો, સારે હેમ્પટનની રકૂલની કમીટીએ યુકરને પોતાને લાંબાણવા તથા બૉર્ડિંગ હાઉસની બંવરવા કરવાને માટે બોલાવ્યો. આ નિર્મનણું મુખ્ય કારણ એમાના બાઈઓનું શિક્ષણ હતું કે જેને તૈયાર કરી યુકરે હેમ્પટનમાં મોકલવા હતા.

યુકરે હેમ્પટનમાં એવી સફળતાથી કામ કર્યું કે અધ્યાનિયા પ્રાતમાં પણ બ્યારે એક દબથી રકૂલ યુકરી મૂકવાનો કરાવ ગવર્નમેંટે કર્યો, સારે તેના અંચાલક ૫૬ થર યુકરની નિમણૂક કરવામાં આવી. સરકારે વાર્ષિક રૂપીઆ ૬૦૦૦) મદદ સિવાય પીજેનું કોઈપણ ભતતો સંબંધ રાખ્યો ન હતો. આ રકૂલને એક ઝૂંપડીથી વધારી અમેરિકાની એક પ્રસિદ્ધ હોસેન ખનાવી દેવી એ યુકરના જીવનનું મુખ્ય કાર્ય છે. જરા વિચારી જુઓ, એ કેટલા બધાં પરિશ્રમનું કાર્ય છે. યુકર એક આંગાટૂરા ઓરડામાં બેસી વાંચી રહ્યો છે. વરસાદ વરસે છે. બધી બાંતિ બીંભાઈ ગયેલી છે, વિદ્યાર્થીઓ ભણે છે, અને બીંભતા નાચ છે. આ રકૂલનું પ્રથમ દરજ છે. અઢાર વર્ષ બાદ તે રકૂલ એક વિશાળ ઇમારતવાળી બની ગઇ. તે એક પ્રસિદ્ધ હોસેન બની ગઇ. તે હોસેનનું ઓરવ એટલું બધું વધ્યું કે અમેરિકાના પ્રધાન ચાસર પ્રેસીડેંટે પણ એને જોવા પોતાના નેત્રે સરળ માન્યાં છે.

પોતાનાં કાર્યમાં યુકરને અનેક કષ્ટ સહન કરવાં પડ્યાં. સર્વથી પહેલી વાત ધનનો અભાવ હતો. ગામ ગરીબ હતું રકૂલને માટે શી આપવામાં લોક અસમર્થ હતા. બીજા નગરોમાં બ્યારે શી આંગવામાં આપતી સારે બીંભું કોઇ કાર્ય કરતાં પહેલાં તરત દાનર કરવામાં આવતી. ગવર્નમેંટના ૬૦૦૦ રૂપીઆ કેવળ શિક્ષકોના પગાર પૂરતાજ હતા. અખરે યુકરે ઘેર ઘેર જઈ દરેક આદમી પાસે ખાત્રીની ચીજોને કંઈ બાગ

હોદ્દાની સખ્યા પ્રથમથીજ ધણી હતી. હવે ધણે દૂર દૂરના વિદ્યાર્થીઓ ત્યાં બન્યા આવવા લાગ્યા. એમને રહેવાને સગવડ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો પડે. માટીની બીતમાં વંચેથી જેવો તેવો માગ બનાવ્યો. આજ દરેકની વતમાન સમયની ટીસીઓનો પ્રારંભ હતો. હજારો ભાત ગાળિ દરિદ્ર અવસ્થામાં હતી. ધણીએ વિદ્યાર્થી જેઓ પહેલ વહેલા નિસાળમાં આવતા હતા તેમની પાસે પોતાની દ્રઢિયારથા તથા ગાળિપાસા સિવાય ઓટલા પાથરવા કંઈ નહતું. આ દરેકથી ધણીએ વાર બીચારા વિદ્યાર્થીઓને આગતી ધૂળી આગળ તાપી તાપીને આખી રાત યુનરરી પડતી હતી. વળી એવા વિદ્યાર્થીઓ કે જેનું પાલન રફત કરી શકતી નહિ તેમને મટે રાત્રિશાળા ખોલવામાં આવી. ધીમે ધીમે રૂઝે ધણી ઉત્તરદશમાં આવી પુસ્તક પોતાના પુરુષાધર્મ રૂઝ પ્રાપ્ત થયું. તે સમય કોલેજ થઈ ગઈ. એ વાત આજે કેવળ અમેરિકામાં નહી, પણ આખી દુનીયાને નજીવી થઈ ગઈ છે. તે જેવી અધમાપરથીની ઉચ્ચારથા પ્રાપ્ત થઈ છે, તેના વિચાર કરતાં એમ કહેવું પડે છે, કે તે મહાત્મા પુસ્તકના અગ્રાધ અધ્યયનમાંથી થયું નામનું ઉદારથુ જેણે પોતાની આધર્મજનક ઉત્તરિથી સંસારને વિરમવ બનાવી દીધો છે. પુસ્તક ખરેખર પુરુષાધર્મની પ્રત્યક્ષ મુક્તિ છે. એમણે હજારો જાતિને દષ્ટ અવસ્થામાંથી શી અવસ્થાએ પહોંચાડી, એ પ્યેટકામ પર ખાલી બાબત કરી રહી બનારાને અતિ સિદ્ધાધદ છે. રૂઝેલોહાર શિક્ષાધર્મર સિવાય પુસ્તક પોતાની ભાત પર બીજી ધણી રીતે વેપારમાં છે. અમરજ કુચસી ભાતનો એણે એક સમયમાં સમાવેશ કર્યો. એની સ્ત્રીએ સ્ત્રીઓને માટે અને એમણે પોતે પુરુષોને માટે ભાતીય મહાસમાજો રચાવત કરી. ધણીએ હજારોઓને તિયાર કરીને હજારો ભાતના બન્ધનમાં આફ્રિકામાં શિક્ષા તથા ધર્મના પ્રચાર થે ચોકસ્યા. પરંતુ પોતાની જાતને માટે એ સવથી મહાન કાર્ય અમેરિકામાં કાળી અને ગોરી આઘીનાઓમાં એક બીજા પ્રત્યે સંદગાવ ઉત્પન્ન કરવાનું છે. આજે અમેરિકામાં કાળા અને ગોરામાં એકબી બધો ભેદ નથી, કે જેટલો ગ્રીક વાસ પૂર્વે હતો. વળી જ્યાં

તેના નિકરો મંગથ હતો. લાં.તો એ ભેદ વાન નટ થઈ ચૂક્યો હતો. કોઈપણ ગોરી સમાજમાં જેને નિમંગથ થવા વિના રહેવું નહિ. નામ રંગ, મોઢ આદિઆગાજિ વસ્ત્રોમાં તેને માનપૂર્વક નિમંગથ થવું. ગોરી ગોરી મુનિ-વિદીઓએ એમને પોતાની ગોમમાં ગોરી યુનરરી દીધીઓ આપી પોતાને કૃતાધ માની છે. દેત સમસ્તે એના મોગ આદર કરવાને દામ વંગાગો. અમેરિકાના પેરોકરે પોતે પથુ એને પોતાની માથે બેઠાન કરવાને રાજબાનમાં નિમંગથ કર્યું હતું. જ્યારે તે સને ૧૮૫૮માં ઉચ્ચક ગયો હતો, ત્યારે નામ-દાર મહાસાથી વિકટોરીઆએ પથુ એમને પોતાની સાથે જા પાણીને મારે નિમંગથ કર્યા. ખરેખર તેજ આગળ વધે છે કે જે ધીલને આગળ વધારે છે, જે રચ-દશ પ્રેમી છે, જેનું લામ્ય પરોપકાર છે, અને જેને પુરુષાર્થ તથા પરમાત્માપર ભરોસો છે.

ત્યારે હજારો જાતિ રતતન થઈ હતી. ત્યારે દરેક બ્રહ્મિને "ગોશિંચેતન (સંજ્ઞા)તિ" લે "પ્રાપ્ત કરવાની અતિ પ્રમળ ઇચ્છા હતી. અમેરિકામાં દરેક કાર્ય "ગોશ" (અનુભવ)થી થવું હતું. હજારોઓની સખ્યા પથુ ધણી હતી તેથી કોઈ હજારી અનંગ. તો મોઢજીવ વગેરે હોશ પર નિયંત્ર થઈ વૃદ્ધા દતા. એમણે પોતાના અને પોતાની જાતિથી ઉત્તરિ કરથી એનેજ ખરી દેશબક્તિ અને ખોરા રાપ પ્રેમ માંગો.

કહેવાનો પુસ્તક યુનરરી ગયો છે. પરંતુ જ્યાં ગુર્ધી હજારો જાતિ સંસારમાં ગાણુ છે, ત્યાંમુથી તે પ્રાયેક બ્રહ્મિના આત્માપર રાજ્ય કરતા રહેશે એમનું દ્યોત પુસ્તક ઉદયમાં બ્યોતિ:સ્તવ બનાવી પોતાનું કાર્ય કરતું રહેશે.—સંગમાંજ બતાવતું રહેશે.

આપણા ભારતને પણ એવાજ સમય ક્યાં વીરતી આવવડકા છે. પરમાત્મા આ દીન ભારતમાં પથુ એના એક પુસ્તક ઉત્તર કરવાની કૃપા કરે. Oshotubhai

શ્રીઓને
અતિ શિક્ષાપ્રદ
કથા

સંસાર-વિજયો વિજયા.

“ક્યાંએ પણ જુઓ. શ્રીઓને પુરુષો સમાન હક આપવા નેહએ એમ સર્વતું કહેવું છે. કોઇપણ સુધરેલા તથા સુશિક્ષિત રાષ્ટ્રના સર્વે વિદ્વાન શૈક પણ એમજ કહે છે.”

“પણ તેની ના કોણ કહે છે? શ્રીઓને નેહએ છે તો કેવળ સમાન હકજ ને.”

“પણ એ એક વાતને અમારે ઢિંક-રયાતમાંના સમાજમાં દેહકુ બધું અધર નાથી મળું છે! અને દેશની પ્રગતિના પગલાં આગળ પાવાને તેથી કંટાળી બધી અડચણ નડે છે. દેશની સમાજોત્થતિનો પ્રારંભ એક ગામથી પ્રારંભ થાય છે. ગામની સમાજોત્થતિનો પ્રારંભ એક શુદ્ધી થાય છે, તથા તે શુદ્ધી ઉત્થતિનો પ્રારંભ તેમાં વપતી મુખ્ય સ્ત્રી જ શુદ્ધિ તેનાથી થાય છે. અને તે માટેજ ભક્ત સિરામણી ક્યારે તેની યોગ્યતા નાણી કહ્યું છે કે, નારાયણનું નિન્દો નહીં, નારી રતનનો જ્ઞાન તિલ જ્ઞાનને પેદા કહે, રામ વિષ્ણવળ હનુમાન્ ॥

ત્યારે આની ઉત્થતિનું મજ જે શ્રીઓ તેનેજ પ્રથમ સુશિક્ષિત કરી. અને તેને યોગ્ય હક આપવા, એજ અને પુરુષોનું કલેવળ છે. પરંતુ કોઇ વિચિત્ર સુશિક્ષિત કુટુંબે જતાં બીજે નજર ફેરવતાં શ્રીઓની જામનમાં કેવળ જુલમ સિવાય કંઈએ જણાવું નથી. પુરુષોને નેહએ તે અધિકાર અને શ્રીઓને કંઈજ નહિ.”

એટલામાં વચ્ચેજ વિજયા બોલી, “હાં હાં, જરા થોભો. એમ તમને વલાજ નજો આ! અશિક્ષિત અને જંગલી લોકોની તો વાત રહી પણ સુશિક્ષિતોના ધરમાં તપાસ કરતાં થોતાની ચાલી આવી પ્રાચીન નીતિ પ્રમાણે આધાર વ્યવહાર કરનારાં એવા કંટાલાક કુટુંબો તો આપના આ બોલવાને અપવાદ રૂપ દર્શન! શ્રીઓને કંઈજ અધિકાર નથી એમ આપ કહો છો, ત્યારે કું પુણું છું કે તેને કશો પણ ઉદ્દેશ ન કરવા છતાં પતિના ભાગ્યનો સમાનપણે ઉપયોગ કરવાને મળે છે એ અધિકાર શું જોઈ છે કે?

“પણ જે બંનેના યોગથી શુદ્ધી થોભા સારી વધે છે, તો બંનેને છતર હકો પણ સર-એસરખા કેમ હોતા નથી?”

વિજયા હસતી હસતી બોલી, “મને લાગે છે કે આપની સમજણમાં કંઈ પણ ભૂલ થાય છે. પુરુષનું ચિત્ત એક ક્ષણ બરમાં દરજ કરનારી શુણ્વત શ્રીને શુદ્ધિ એવું નામ હોય શુદ્ધતા સર્વ અધિકારજ તેની પાસે નથી કે? પણ એમ શું કરવા! જરા ધ્યાનપૂર્વક જુઓ તો જાણી કે સ્ત્રી પુરુષમાં ખરો સંપ રાખવાનો વાતિ સુંદર અને ઉપયુક્ત શુણ્વ સ્વાભાવિક રીતેજ ત્યાં રહેલો છે. એમ આપને નથી લાગતું કે?”

બાદ વિજયાને થોડા પછા રગમાં આવેલી જોઈ મોહનરાયે સદારણ પૂછ્યું, “તે શી રીતે વાર? પ્રથમ પુરુષ સ્ત્રી કરતાં યકિનમાં એક છે, એ પણ ક્યાં?”

“અને સ્ત્રી સૌંદર્યમાં પુરુષો કરતાં ઓછું છે એ પણ કબૂલ છે?”

“પણ પુરુષો પોતાના કર્તવ્યમાં કુશળ છે.”

“અને સ્ત્રીઓ સહન શીલતામાં કુશળ છે.”

“પુરુષો ઉદ્યોગી અને વિશ્વાસુ છે.”

“તેમજ સ્ત્રીઓ સુશીલ અને વિનયી નથી?”

“પણ પુરુષની કીર્તિનું તેજ ચારે બાજુએ પસરે છે, તેવું સ્ત્રીઓને બનવું સમ્ભવ છે?”

“ખરીવાત! પરંતુ પુરુષોના ધરતી ખરી શોભા દર્શાવનાર સ્ત્રીઓનુંજ તેજ છે, તેની પણ આપનાથી ના, કહેવાયો નહિ.”

“વાર તે રહેવા દે, પણ પુરુષોનું બોલવું પૌરુષ તથા દક્ષતાપૂર્વક હોય છે તેવું—”

“આગળ બોલશો મા! સ્ત્રીઓનું બોલવું નમ્ર અને સતોષ દાયક છે, એ ખુરહુંજ છે!”

“પુરુષોનું અંતઃકરણ કાણ હોય તે સંકટમાં ધીર શખી રહે છે.”

“એથી ઉલટું સ્ત્રીઓનું અંતઃકરણ નાનૂક તથા કોમળ હોય તે પોતાના પતિના સંકટમાં સહાયકારી થાય છે.”

“વાર પણ પુરુષો જેટલો ન્યાય અન્યાય સમજી શકે છે, તેટલો સ્ત્રીઓ સમજી શકે છે કે?”

“એલ. એલ. બીની પરીક્ષા આપી એટલે સ્ત્રીઓ પણ સમજી શકે ન્યાય અન્યાય અધિક! પણ તેને શું કરવું છે? તેના કરતાં પછે મદદરતો એવો સંસાર તો પુરુષો કરતાં સ્ત્રીઓજ સારો સમજી શકે સમજ્યા?”

“હવે થઈ બાઈ તારી આગળ! મને કંઈ પણ તું આજે બોલવા દેતી નથી! પણ સ્ત્રીઓ કરતાં પુરુષ પ્રેમ અધિક જણે છે, એ સિદ્ધ કરી બતાવે!” એમ કહેતાં મોહન-

રામે વિન્યાના હસતાં મુખપર વિંદપર પ્રેમ મુંબન દીધું, બાદ તે બોલ્યો, “કેમ હવે તો બોલતી અંધ થઈને?”

વિન્યા લજ્જા પામતી બોલી, “શું પણ બા! પુરુષો અમારું આમ મોહાઈ જઈ પડી દે છે એટલે બોલીએ પણ શું?”

“એમ, આ એક બાળકમાં પણ પુરુષો ચડતા છે. એતો તને કબૂલ છે ને?”

“પણ પણ” એમ કહેતાં બંને હસવા લાગ્યાં.

પ્રથમ શરૂ થયેલ સાધારણ બોલવાનું રૂપાંતર વાદમાં થઈ તેની પરિસ્થાપિત આવી રીતે પ્રેમી તથા વિનોદી ભાવણમાં થઈ.

મોહનરામ અને વિન્યા એ દાંપત્ય વિનોદી તથા તરણ હોય તે બંને વચ્ચે અત્યંત શુદ્ધ, સાર્વિક તથા નિરતિરાય એવો પ્રેમ હતો. મોહનરામની આમદાની તલન થોડી એટલે દર મહીને ત્રીસ રૂપીઆની હતી. મુખાધ જેવા ખરચણ શહેરમાં આટલા પગારમાં સાધારણ રીતે હાથમાઠથી રહેતું ઘણુંજ કામ છે. તથા પિગણ વાન વિન્યાને ફાળવે કંઈ સુખ ન જણાવા દેતાં કરકસરથી ધરસંસાર ચલાવવાની કળા એટલી ઉત્તમ રીતે જાણીતી હતી, કે જેને લીધે તે બંનેનો વિચારો સંસાર આદર્શવત્ ચાલતો હતો. એકાદ ધાયલું ધાયલું ચોકલું વસ્ત્ર પહેરેલી તથા એક એ નજીવું દાગીના અંગ પર ધારીને સાદી સ્ત્રી જે પ્રમાણે અલંકાર તથા નેપથ્ય ન હોવા છતાં પણ જોનારાને મોહક લાગે છે, તેજ પ્રમાણે મોજ શોખની વસ્તુના અભાવવાળી, પણ વિશેષ જરૂરી જણાતી વસ્તુને ટાંપડીપથી તથા સ્વચ્છતાથી મોહવેલી વિન્યાની સંસાર ભૂમિ, અંદર પગલું ચૂકતાં જ જોનારાને આનંદદાયક લાગતી હતી.

કોઇપણ એકાદ આડેસી પડેસી પાણે
મરજ વેળા આપણે એ ચાર આદા ઉઘીના
લઇએ, તો તેનું ઝગણ પરત ન કરીએ ત્યાં સુધી
આપણે તેના કેટલાં બધા ઓશિપાળા રહીએ
છીએ ! તો પછી જે પરમેશ્વરે આપણને આ
જગતમાં જન્મ આપ્યો, એણે નાનપણમાં
આપણું સંસ્કાર કર્યું, મોટપણે વિમારશુદ્ધિ
વગેરે આપી રૂંતો બતાવ્યો તથા આપણને
સદાચારથી શાસતાં અંતે પણ સંસ્કાર આપ-
નારો જે પરમેશ્વર તેને આપણાથી વીસરી કેમ
જવાય ? તેના આપાર પરોપકારનું ઝગણ શી
નહિ ત્યાં સુધી તેને ન વીસરતાં તેની સેવા કરી
એછીએ. તથા તેને સંતુષ્ટ રાખીએ એછીએ,
આની તરેહના વિજયાના ઉજવ સંબંધી વિચાર
હતા.

વિજયા અને મોહનરાયનો લગ્ન સળધ બેઠે
આપણી પદ્ધતિ પ્રમાણે આપાપેજ એડેસે હતો.
તેમજ પરણ્યા પૂર્વે તેમનો કયાંયે પણ મેળાપ
થયેસો ન હતો, છતાં મુશિક્કણને પ્રભાવે
તથા સાસરાની સુશિક્ષિત મંદળીના પ્રભાવે
તેના વિચાર ગ્રૈહ તથા મુશ માણસને શોભે
તેવા થયા હતા. આ સર્વથી તેનું એવું માનવું
હતું કે, આ કંટકમય-દુઃખમય સંસારમાં પુરૂષને
ભાર્યાજ દાણિક સુખમાં પ્રેમાળ સખી તથા
દુઃખમાં એકલાજ સોખતી જેવી છે. પ્રત્યેક જન્મ
સેનારને કેવળ ખાવાં પીવાં કરતાં, પરમેશ્વર
વિષયે, પોતાના આજ્ઞાપ વગેરે રહસ્યવિષયે, પો-
તાની જાતિ વિષયે, એકંદર સમાજ વિષયે, તથા
છેવટે પોતાના દેશ વિષયે, એવી પાતરીએ
અનેક કર્તવ્ય કરવાનાં છે. પરંતુ કેટલાંક મરીજ
શુરબાંથી કેવળ હિંદવ ભરવાનું એક કર્તવ્ય પણ
પુરું થઇ શકતું નથી. આવી વેળાએ તેના

શુભદુઃખની સમજામિતી, અર્ધાંગનાએ તેના
સંસારની કામજી પોતાને શિરે લઇ તેને પોતાના
ના કર્તવ્ય ચોક્કા પ્રમાણમાં પણ કરવાને મોકલો
કરવો એછીએ. પોતાના પ્રેમાળ આચરણથી
તથા મધુર વાણીથી, તેના મહારતો અમ દરી
તેને પ્રદુલિત કરવો એછીએ, તથા કોઇ વાર
જૂલથી દુરાચરણ વર્તે તો એતાં તેને મીઠાં
તથા વિનય સુત ઉપદેશથી કેમણે લાવવો
એછીએ. એવું વિનયનાં માનવું હતું,
ઉપર પ્રમાણે તે બંને વચ્ચે વિતાવી આપણ
આણતું હતું, છેવટે વિજયાએ મોહનરાયને
પૂછ્યું, “ વાર તારે દહે ? અત્યારે કાણ છ-
તું વાર ? ”

“ હું હર્યો ! ” મોહનરાય બોલ્યો.

“ રે જુલમજાળા આ તો ! આખરે હતી
હું, ને નામ આપતું આગળ ! ”

“ લવારો શી કરે છે ! ત્યોએ પુરૂષોને
શી રીતે હતી રહે ? ”

“ એટલે શું ? ”

“ અત્યારે મહારાજ પાંચમા ભોજનનું રાખ્ય
છે. વિરોરિઆ મહારાણીનું નયો ! સમજ ? ”

“ એમ ? ” વિજયા હસતી હસતી બોલી.
જાદ મોહનરાય કપડાં પહેરી હસતે મુખે
જહાર નીકળ્યો. તથા વિજયા પણ હુત
એતાને કામે વળગી. આ વખતે તેનાં પાણે
મેરાવતો મુખમંડળ પર જાણે અભિમાન સુત
આનંદની લહેરો ઉઘળતી હતી. તથા ધ્યાન
પૂર્વક એનારાને “ સદશુદ્ધિ, સદાગારી તરણ
તથા વિદ્વાન પતિની ભાર્યા થઇ, એટલુંજ
નહી પણ તેના પ્રેમની સર્વ રીતે અધિકારિણી
થઇ તે માટે મને ધન્ય છે ” એવોજ તેના
મનેનો ભાવ સ્પર્શ અક્ષત થતો હતો.

“ શારદા-વિહાર ” { એકમાર્ગ દાઝમાર્ગ દેશાધ
અંજાજીવન-પુસ્તક. }

પુસ્તક ૭ મું.

અંક ૮મો.

સતસંગ.

ક્રાંદ્યુત.

સં. ૧૯૭૨.

કાવ્યશાસ્ત્રવિનોદેન કાલો ગચ્છતિ ધીમતામ્ !
વ્યસનેન તુ મુર્ખાણામ્ નિદ્રયા કલહેન વા ॥

માસિક

જુદાઈનો ઝખમ !

સહેવાય નહિ વિભુ ! આપણી જુદાઈનો આવો ઝખમ !
કહેવાય નહિ પ્રભુ ! કોઈને જાંતર તણો છોડો ઝખમ !
છુટો કરી તેં છેડ દીધો તે દિવસથી આ ઝખમ !
અય ! નાથ ! જો નજરે જરી કેવો પડ્યો કારી ઝખમ !
બાંધ્યો પ્રભુ ! તેં પ્રેમથી તેં કેમ આવો દે જખમ ?
મમ મીણતું દિલ કેમ સહેરો જીલમી આ તારો જખમ ?
ઓ ઈશ ! સૂઝયું શું તને આવો કીધો કારી ઝખમ !
તું છે હકીમ હુશીઆર તો બતલાવ કયમ રૂઝે ઝખમ !
પાપી પુરો પણ નાથ ! તારો છું ઘટે ના આ ઝખમ :
મહુ વૈધ આવી રૂઝવે પણ ના રૂઝે દિલનો ઝખમ !
મર દગ્ધ દિલમાં નાથ ! ખીજા કંઈ પરવા લાગો ઝખમ !
પણ આપણી જુદાઈનો જજરો અને જીલમી ઝખમ !
દિલદાર ! દઈને દિલ દગો છુટો કરી કીધો ઝખમ !
મરહમ પ્રભુ ! તુજ વરલનો તેથી રૂઝે જખમ !
હું, તું, થયું જ્યાં એક ત્યાં તત્કાળ મરશે આ ઝખમ !
પ્રભુ ! દરશુઝર કર ! વાંક ને રૂઝાવ આ વસમો ઝખમ !

ભારતી મંદિર,
જાસ્વાળા (ધંધુકા)

ધીરજ

સીતાનો પુત્ર-શોક.

(હરિગીત.)

ઋષિ આશ્રમે ચિન્તા કરે નિજ પુત્રની સીતા સતી,
“કુશ કેમ ના આણ્યો” કહી શ્વાસે શીતળ ભરતી હતી;
ગુનિ પુત્રએ આવી મુલાવી તુર્ત લવ-બંધન કથા,
સૂણી સીતા ળળી દુઃખના લીધણ દવાનળમાં તથા.

મૂર્છિત થઈ ફરી ઉડી તે વિલાપતી લવ-ગુણ લહી,
શું વિશ્વમાં મુજ માટ વિધએ તાપ ત્રણ સરખ્યા સહી;
દુઃખો સહ્યાં મેં સવ પણ આ એક જે બાકી રહ્યું,
તે પણ વિધિના કોધથી-સન્મુખ આજ ખડું થયું. ૨

હે નયનના આનન્દ મુજ લવ પ્રાણના પણ પ્રાણ તું,
દેખાડ જરી તુજ મુખ લલિત કર ફર મારી ત્રાણ તું;
તારા વિના પલ એક મારી તો અરે વીતતી નથી,
નિઃકુરપણું આ વિધિ તાણું મુજથી સહેવાતું નથી. ૩

દેખી ઉઠાસી હસી હસી રે કોણ મુજને હસાવશે !
ઉત્તરક થયું ઘર માફ ફરી રે કોણ પુનઃ વસાવશે ?
છુપ્યો તું ક્યાં ? આવી ભરાઈ એસ મારી ગોદમાં,
જરી તોતલી બોલી લવી કર ગસ્ત મન વિનોદમાં. ૪

કુશ પણ ગયો છે બહાર એ તુજને શું જાણીતું નથી,
છોટી જવું મુજને ભૂલી અહીં એ તને ઉચિત નથી;
મુજ દુઃખીના આંસુ અરે લહોવા ન કે માફ અહાં,
તારા વિના જગમાં મને છાયું દીસે અધાઈ હા. ૫

પ્રિય પુત્ર લવ ! મુજ દુઃખમાં તારો જરીએ દોષ ના,
રે દુઃખ દેવા મુજને વિધિને હજી સંતોષ ના,
થઈ સમય-પતિ-વિમુખ ઠોકર ખાઈ વન અચડાઈ છું.
કડવાંત કરી પલ કલ્પ તુલ્ય હું હાય કળે વિતાઈ છું.
લવકુશ હું આ અધની રે આંખની છીટી સહી,

રે એટલું મુખ પણ વિધિ ! તુજથી સહેવાયું નહી;
નિર્લજ થઈ પ્રાણ જગમાં દુઃખ નાહકતું સહે,
છે અધમ મારી દેહ નહિં તો કેમ અલગ થઈ રહે,

વન દેવ દેવીઓ ! દામા અપસાધની મુજને કરો,
ભૂતલથી કરી વિદાય સર્વે દુઃખ મારાં સૌ હરો;
માતૃભૂમિ તું કાટ હું સૂઈ જાઉં તારી ગોદમાં,
પીછો છુટે વિધિથી અને ખરે થઈશું મુખિઆં. ૭

છોટુભાઈ દાણભાઈ દેસાઈ.

એક શંકાનો ઉત્તર.

મારા આત્મજ્ઞાન—પરો ધર્મ 'એ નામક શેષ સંબંધી એક ભર્ય નિવાસી બાધને દેટીક. શંકાઓ યદ્ય હતી અને તેનો ખુલાસો લખાવવા રા. 'સત્સર્ગ'ના તત્ત્વોને તેઓ લખે છે. તત્ત્વોમાં જણાવવાની રાજ લઈ છું કે આ વિષય અતિગૂઢ છે તેમાં હું અશ્વમતિનો પ્રયત્ન કામગામી હોડકારી સમુદ્ર તરવા જેવો જાણીશ છે. આત્મજ્ઞાન જેવા વિષયમાં પદે પદે શંકાઓ ઉપરિચિત થાય અને તે શંકાઓનું નિર્મૂલન કરવાને તે કાષ્ટ વેદવેદાંગવિદ મદાત્માની વરર છે, છતાં તેમજે 'શેષક' પ્રામેયી લખાવવાનો આશય કરેલો જણાય છે તેથી યથામતિ લખવા લીધેન ધરું છું. મારો આ પ્રયત્ન મદ્દુરનઃ સ્વલ્પનં ક્ષાપિ મવત્યેવ પ્રમાદનઃ । હસન્તિ દુર્જનાસ્ત્ર સમાદયન્તિ ન પઞ્ચિદ્રા : ॥" એ ન્યાયે અનુકંપાને પાપ યશે. શંકાઓ નીચે પ્રમાણે છે (૧) આત્મજ્ઞાન શું સમજવું ? (૨) મોક્ષ ક્યાં છે ? (૩) ત્યાં જવાથી શું થવું હશે ? અને (૪) ક્યાં આત્મા મોક્ષે જઈ શકે !

આત્મજ્ઞાન શું સમજવું ? :—આત્મજ્ઞાન એટલે આત્મા સંબંધી જ્ઞાન, આત્માનું જ્ઞાન. હું કાણુ ! ક્યાંથી આવ્યો ? ક્યાં જવાનો છું ? એકજ પરમાત્માથી આ સર્વ વ્યુત્પન્ન થયું

૧ 'દક્ષીર્હં વહુસ્વામ' । 'દક્ષો દેવઃ

શ્વે. મૂતેયુગ્મઃ સર્વં વ્યાપી સર્વં મૂતાંતરાત્મા' ।
 સર્વમૂતરિયતોયોમાં મજત્યેકત્વમારિયતે : । દક્ષ
 સર્વં વહુષાયઃ કરોતિ ।

છે. એટલે મારામાં જે આત્મા છે તેજ ઈતર જૂત માનમાં છે, એમ જાણી ૨ આખી વસુધા મારૂં કુંડલ છે, એવી ઉદારતા ભાવના, ૩ વિષયો વિષ જેવા છે એમ જાણી તેનો ત્યાગ—તેનાથી દાનિક મુખ છે અને મર્ગ છે અને અંતે દુઃખદ છે, ૪ જગત દાનિક છે અને છત્ર અને ધન જુદા નથી; એવી અદ્વૈતભાવના, ૫ સંસારી લલસાવાનારી લાલસોના પ્રતિબંધનો દાવ, ઉદયમાં ઉત્થાન થવારી ઈન્દ્રિયાઓનો ત્યાગ, ૬ આ જડદેહ મનુષ્યની દાનિક સ્થિતિ છે, વિકૃતિ અને મરણ એ સ્વાભાવિક છે એમ જાણી આ જડદેહ પરત્વેની અદંતા, મમતાનો ત્યાગ, ૭ જગતમાં વિચરવા છતાં જનકરિદેહીવત્ સર્વમાં આત્મવત જુદિ, અને ૮ સાગ જતિ. વિરોધ, કષ્ટ, પ્રતિબંધો, નિર્ધુણતા આદિ

૨ ઉદારચિત્તાના તુ ચતુર્ધેવ કુર્તુમકમ્ ।

૩ વિચરણ વિષયત્વત્ર । યદલ્લં સ-
 ન્યત્વં લદ્દુઃસમ ।

૪ જગન્મિથ્યા જીવો પ્રત્યેવનાપરઃ ।

અનેનજીવેનાન્મનાનુ પ્રવિશ્ય નામરૂપેવ્યાકરવામિ ।

૫ તુનસ્તુજ્ઞાનમિતિત્વેદિ વંધ્યપરિચ્છાત ।

યદાસર્વે પ્રત્યેયુક્તે વામાયેડયદ્દિધિતાઃ ।

અથ મત્વોડમૂતોમવત્ર પ્રદ્ધસમધુને । વિગ-
 કથ વિમુચ્યતે ।

૬ મરણેદિપ્રકૃતિઃ ચારીરિણ્ય વિકૃતિ-
 જીવિતમુચ્યેત્વુર્ધઃ જાતસ્ય દિ મુવોમ્તુઃ ।

૭ ત્યાગેનૈવેન અમૃતમાનસઃ

પ્રતિ તિરસ્કાર યુદ્ધિ, સુખ દુઃખ આદિ વ્યાધિ ને ઉપાધિ આદિ પ્રાપ્ત આપણું નથી એમ જાણી અશોભાય “આદર્ય” અને દરિગામ્યર યુદ્ધિની પાછળ જે કાંઈ પણ મૂલને સૂક્ષ્મ, અગાધ, અનંત ને અગમ્ય તરફ રહેલું છે જે જગતના સર્વ આધિ. ભૌતિક અને આધિ દૈવિક, પદાર્થોને નિર્વચ્યમાં રાખનાર છે તેના શોધન પ્રતિ યુદ્ધિ વિમળનો વ્યય ” સર્વ સ્થિતિમાં શાંત, નિઃસ્વ, અંબીરને સમ યુદ્ધિ એ સર્વ આત્મગાન બોધક છે. આત્મ-ગાન વિવાસપત્રને પ્રાપ્ત્ય છે એમ નથી. એ વિશેષેષમાં ટુંકું પણ સ્પષ્ટ લેખાણ છે પૂર્વ જન્મના સંચિતને ક્ષીણે તે સદૃશ પ્રાપ્ત છે. અથવા સાંસારિક કાર્યોમાં દૈવદૃષ્ટી વિરાગરૂપિ થાય છે અને તેથી આત્મગાન તરફ ચિત્ત વળે છે—અપાવહારિક કાર્યો વારંવાર નિષ્ફલ થવાથી ચિત્ત વૈરાગ્ય તરફ વળે છે. વેદવેદાંગ નહિ પદ્યા છતાં શુન્નતાની બાંકડકવિ નરસિંહ મહેતાને, અખાને અને મરાઠી કવિ તુકારામને! આત્મગાન પ્રાપ્ત થયું હતું.

મોક્ષ ક્યાં છે ?—સંસારમાં પણ મોક્ષ છે અને મૃત્યુ પછી પણ છે. મોક્ષ મુચ્છાતુ પરથી સાધિત થયેલો શબ્દ છે. સંસારની આધિ અધિષ્ઠી ઉપધિધિ વિમુક્ત થયું તે મોક્ષ ‘વિમુક્તશ્ચ વિમુચ્યતે ! પ્રતિપણે અનંતા છટાનિષ્ઠ પ્રસંગોના પરિણામથી હર્ષશોક ન કરતાં સદા સર્વદા ‘સતોપાદ્વિતમઃ’ ‘સુખલાભઃ’ એ ઉક્તિને અનુભવું, અને ચિત્તની સ્થિરતાનો બાંધ નોડ કરતાં સર્વદા શાંત, નિર્વિકાર રહેવું એ મોક્ષ છે. સંસારમાં

રહ્યા છતાં મુક્તતા અનુભવનાર જનક કીર્તિ પુણ્ય નામ એ પ્રસન્ન હૃદાયરૂપ છે. એ સ્વતંત્રતાપાત્રક પણ છે. સંસારમાં વિમોચી સ્વતંત્ર અને આત્માને બંધનક સર્વ પ્રસંગોને તાણે નહિ ઘટાં સ્વતંત્ર તે પણ મોક્ષ છે. આત્મા વિવેકાનંદ, કહે “જગતમાં વિદરવા છતાં પણ પોતાને અદિ અને મુક્ત હોવાનો સુખદ અનુભવ થેવા પ્રસંગ તમને મળશે—એવા પ્રકારને અનુભવો તેજ ખરો મોક્ષ છે અને તેજ જીવનમુક્તિ છે, વળી આ સમસ્ત વિશ્વ માયાજ છે એવો એકવાર અનુભવપૂર્વક નિઃકરી દ્યો—હૃદયમાં ધર્મયુદ્ધિની જાગૃતિ થો—એટલે તમારી મુક્તિ થઈ જવાની.” ગવદર્શીતા પણ એવો આશયનું વદે છે....

‘જીવન્મુક્તશ્ચ વિશેષો દેહાંતે પરમં પદ મશ્ય પછી મોક્ષ છે. એ તો સર્વ કોઈ જન્મબાદ-સ્વીકારનાર નક્ષિતે વિદિત છે. સાં જવાથી શું થતું હશે. ૧:—મુક્તિ માર પ્રકારની છે, પરંતુ તેમાં અદૈતવાદને બ્રહ્મભાવને પ્રાપ્ત થવું, બ્રહ્મરૂપ થવું, તેમાં મળી જવું, એ મોક્ષ માન્ય છે. નિર્વાણ’ અર્થ એક ટેકાણે એવો કર્યો છે કે “નિગ વાનંતમનં ચસ્મિન્પ્રાપ્યે બ્રહ્મણિ” ભાષ્યઃ ‘સમપાન સંકર યી’ મુખે ખેડે છે ‘કું’ આદ્ય માથે ત્વમેવાસ્મિ’ इति मे निश्चिता मति ‘चिदानंद शिवो ऽहं शिवोऽम्’ ‘ब्रह्मास्मि’ ‘अयमात्मा ब्रह्मः’ એ દેહાંતે પરમંપદ એટલે વિદેદ થવા પદ આત્મા પરમાર્માંજ લીન થાય છે. સાધારણ લોકમાં પણ એવી માન્યતા છે કે પુણ્યાત્મા ‘પરમપુણ્યાત્માનો પુનર્જન્મ થતો નથી

૮ મુલસ્ય દુઃખસ્ય ન કોઽપિદાતા પવેદદાતીતિ કુચુદિરેતા । અગો જંતુરૂપીયોવ્ય-માત્મનઃ કુપ્પતુઃસયોઃ । અનાત્મવિન્બોચતિ । સરતિયોકમાત્મવિત્ ।

૧. તે પ્રાપ્તવર્તિ મામિવ સર્વ મૃત્યુ રિ રતાઃ । નિવલિયમિ ગમ્યેવ । મામપેત્યતુ કુન જન્મ ન વિચલે ।

અહને પામે છે. અને અવિચળ શાંતિ પામે છે. એક સ્થળે કહ્યું છે કે ૧૦ જે દાણે અધિકારી પુરૂષ આ અદ્વૈત, અનાત્મ્ય, અનિરૂદ્ધ, અનિ-લન અથવા વિષે બધથી રહિત રિયલિતે પ્રાપ્ત થાય છે તે દાણે અધિકારી પુરૂષ પુનરાવૃત્તિના બધથી રહિત અદ્વૈતપ્રાપ્તિ પ્રાપ્ત થાય છે—તદુપ થાય છે.

ક્યો આત્મા મોક્ષે જાય શકે ?—તેને માટે એટલું જ કહેવું બસ થશે કે આત્મગાન જોને પ્રાપ્ત થયું છે એવો આત્મા મોક્ષે જાય શકે.

૧૦ યદોક્ષેયં ઇતસ્મિન્ દ્રવ્ય ડનાત્મે ડ નિરુક્તે ડ નિલયને ડ મયં પ્રતિષ્ઠાં વિરતે અપ્તસી અમયુગતો મયતિ ।

(અને એટલું કહેવું પ્રાપ્ત થાય છે કે સ્વામી વિવેકાનંદ વડે છે તેમ “મનુષ્યની જો એકજ સમવાયવચ્છેદે વ્યુત્પન્ન અને ધાર્મિક થવાની ઇચ્છા હોય તો તો પત્રી તેના માટે આ વિશ્વમાં લાભદાયક માત્ર એકજ માર્ગ છે અને તે અદ્વૈતવાદ” અદ્વૈતવાદને સ્વીકારનાર, એકજ પરમાત્માને બળનારને શાશ્વત શાંતિ મળે છે. ઇતર દેવને પૂજનાર મનુષ્યને “ક્ષીણે પુણ્યે મર્ત્ય લોકં વિશાંતિ” એ ગીતા વચનાનુસાર માનવલોકમાં અવતરવું પડે છે. ઇતિ શિવમ. સિં એવક,

સામંજસ નાનુંભાઈ પાંડિક.

(ફરી હપાપી જ્ઞાન ફેલાવવાની દયા કરશો ?)

પારસીઓ ચેતશે ?

આપઘાત ! ટુંક ઉમરમાં મરણ ! કોમનો પાથો ધસતો જાય છે ! ! !

કોમની દયાજનક સ્થિતિ.

“પારસી ગરીબાઈની તપાસ” એવા મથાળા નીચે એક લખાણ તા. ૨૩-૨-૧૪ના ‘જાગે જાગશે’માં પ્રસિદ્ધ થયું હતું તેમાં નીચે પ્રમાણે વર્ણન હતું:—

“હાલ તો ઉધરતી ઓલાદનો ઘણો મોટો લાગ ક’ગાળ, અને ગીમ પરોમાં ઉધરની નખાળી સ્થિતિમાં મોટો ધાય છે, અને ટુંક ઉમરમાં મરણ પામે છે, અથવા તો મોટો થઈ કોમને ગાયે જોળા જેવો થઈ પડે છે. કેટલાકે પંદર-પચીસ રૂપિયા કમાઈને ધીકે-પાકે પોતાના દહાડા પુરા કરે છે, અને તેમને પટે જો છોકરાં હોય તો તેઓ માળાપ કરતાં પણ વધારે નખાં નીવડીને ક’ગાળ શુંદગી શુભરે છે. આવી રીતે આપણી કોમનો પાથો ધસતો જાય છે.”

આપઘાત !

“પારસી લાચારી” એવા મથાળા નીચે એક રીપોર્ટ તા. ૩૦-૧૦-૧૯૧૫ ના ‘જાગે જાગશે’માં હપાથો હતો. તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે રૂ. ૫૦ તો પગાર કમાનારા એક પારસી યુદ્ધસ્થ, જેમને બે છોકરા છે, તેમણે “ગરીબાઈ અને માંદગીના સળગે આપઘાત” ક્યો હતો. જુરીની તપાસ વખતે તે કમનસીબ યુદ્ધસ્થની વિધવાએ કહ્યું હતું કે—“અમારી હાલત ઘણી ગરીબ છે. મરનાર તેથી ઘણા ઉંદાસ હતા.”

કોમનો ખોરાક.

“અસલ જમાનાઓથી આપણા લોકોમાં ધાર્મિક તેમજ ખુશાલીના હંગામો પર ગોસ્ત અને દારૂ એક જરૂરી ચીજ ગણાતી આવી છે. ગોથા ગોસ્ત અને દારૂ ફરજિયાત જેવાં ગણાતાં આવ્યાં છે.”—સાંજ વર્તમાન, તા. ૧૯-૭-૧૯૧૫.

અંગ્રેજો, જરમનો અને જાપાનીઓનો દાખલો લેશો ?

માંસના ખોરાક કરતાં વેજિટેરીયન ખોરાક વધારે તંદુરસ્ત તથા સોધા છે એવી ખાત્રી થવાથી ઇંગ્લંડ, જરમની તથા જાપાન જેવા દેશોની સરકારો વધીક વેજિટેરીયન ખોરાકની હિમાયત કરે છે.

(૧) ઇંગ્લંડની સરકાર:—On September 23rd, an appeal to the people, issued by the Board of Agriculture, contained the following advice:—

“Replace meat by Milk, cheese, peas, beans, and lentils, which are as rich in flesh-formers as meat, and much cheaper.”—*Herald of the Golden Age*, London, October 1915

(૨) જરમનીની સરકાર:—“ખરદીનના તારમાં જીણાં છે કે હવેની દર અદવાડીએ બે ફાડા દરેક રેસોરો અને ફુકતોમાં માંસના વેચાણની મનાઈ કરવામાં આવી છે” — સાંજ વર્તમાન, તા. ૨૭-૧૦-૧૯૧૫.

(૩) જાપાનની સરકાર:—“સાકે, અનાજ, ફળ, શાક અને તાણું ગાયતું દૂધ એ વસ્તુઓ તમારા રોજના ખોરાકમાં આવે એમ કરો. માંસ ખીસકુંડ ખાણું નહીં.” — સત્સંગ, સુરત, તા. ૧૨-૧-૧૯૧૪.

INDIAN NATIONAL CONGRESS.

The Reception Committee, National Congress, Allahabad, charges Rs. 1-8-0 per diem for the Vegetarian Diet, and Rs. 2 for the Flesh Diet.”—*The Harbinger*, Lahore, 28-12-1910.

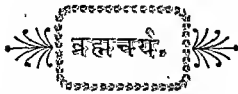
સ્વર્ગના હિમેદવારોને અપીલ.

હજોરા પારસી કુટુંબોનો ત્રસદાયક ગરીબાઈ તથા બીમારીના એક સંઘીન ઉપાધ વેજિટેરીયન ખોરાક છે. યુરોપ તથા અમેરીકાના ધણા સુધરેલા દેશોમાં સંખ્યાબંધ ડાક્ટરો તથા ખીજા વિદ્વાનોએ માંસના ખોરાકનાં નુકસાન તથા વેજિટેરીયન ખોરાકના ફાયદાઓ સંબંધી ધણાં લખાણો પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે, હજોરા યુરોપીઓ તથા અમેરીકનો તેઓના અતિ ઠંડા મુસંકોમાં ધણુ વેજિટેરીયન થઈને ધણી કરકસરથી સુખી તથા તંદુરસ્ત જીવી શકે છે. માટે તે બાબતનો અભ્યાસ કરીને પારસી કોમને વેજિટેરીયન બનાવવાનો હમેશાં પ્રયાસ કરવાનું મહા હેતુ કમાવાની તમામ સ્વર્ગના હિમેદવાર પારસીઓ મહેરબાની કરે એવી મારી પ્રાપ્ત થઈ છે.

ગરીબ પારસીઓને દાખલો આપવાની ખાતર રૂર જમશેદજી જીજીભાઈ; સર દીન-શાહ માણીકજી પીટીટ વગેરે આગેવાન તથા શ્રીમંત પારસીઓ વેજિટેરીયન થવાની દયા કરે એ મારી પ્રાર્થના નંબર બે છે. આખી કોમના બહાની ખાતર શ્રીમંતોએ એટલો આત્મભોગ આપવો ધટે છે.

જુનાગઢ, તા. ૨-૧૧-૧૯૧૫.

લાલશાંકર લક્ષ્મીદાસ.

મૂકં કરોતિ વાચાલં વનું લંબયતે ગિરિમ્ ।
યત્કૃપા તમહં વન્દે પરમાનન્દં ગાઘવમ્ । ।

જ્યાં સુધી આ શરીર રોગપાણું અથવા
વૃદ્ધાવસ્થાથી જનંરિત થયું નથી, ત્યાં સુધી
પાંચે ઇન્દ્રિયો પોતપોતાના વિષયો સમજવાને
સમર્થ છે. અને જ્યાં સુધી આ આયુષ્યનો ક્ષય
થયો નથી ત્યાં સુધી હે છત્ર ! તું તારા કૃષ્ણાણુ
માટે યત્ન કર કારણકે જ્યારે તજાવ તૂરી
જઈ પાણી બહાર નીકળવા માંડશે, સારપછી
તું પાણ કેવી રીતે બાંધીશ ? બ્રહ્મની પ્રાપ્તિ
માટે સાધકે આચરવા યોગ્ય જે મન, વાણી,
તથા કાયાના નિમ્મલ સાથે ઉપરચેદિયનો નિમ્મલ
તે બ્રહ્મચર્ય કહેવાય છે.

આર આશ્રમરૂપી નીસરણીનો અતિ ઉત્તમ
ફળ જે મોક્ષ કે અર્ખંડ સુખ, તે પ્રાપ્ત થવાનો
સર્વ આધાર બ્રહ્મચર્ય પર રહેલો છે. કારણકે
સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય પાળ્યા વિના સાધન કદી
સિદ્ધ થઈ શકતું નથી. ઉચ્ચ ને મજાનુત ધમા-
રત આંધવા માટે પ્રથમથી જ પાચો ઉડોને મજાનુત
કરવો જોઈએ, તેમ ઉત્તમ મનુષ્યદેહનું સર્વો-
ત્કૃષ્ટ ફળ જે મોક્ષ અથવા સ્વસ્વરૂપમાં રિય-
તિ તે મેળવવા માટે શુદ્ધ અંતઃકરણથી દીર્ઘ
સમય સુધી બ્રહ્મચર્ય પાળવું જોઈએ. બ્રહ્મચર્ય
અથવા બ્રહ્મની સમીપ જવાના યોગ્ય માર્ગનું
ઉત્કૃષ્ટન કરવાથી મનુષ્ય બ્રહ્મને પહોંચી શકે
નહિ, એ સ્વાભાવિક જ છે. વ્યવહારિક કે
પારમાર્થિક હરકોઈ બાબતમાં બ્રહ્મચર્યનું પાલન
એટલું બહુ ઉપયોગી છે કે અત્રે તેનું વર્ણન
થવું અશક્ય છે. શુદ્ધશાસ્ત્રમાં મનુષ્યો કયા
સાધનવડે પરમ પદ પામી શકે એ જતાવખાનો

જે આ લઘુ લેખનો હેતુ છે, તે ઉદ્દેશ અસ્પ-
શિત બ્રહ્મચર્ય પાળ્યા વિના પાર પડી શકે
એમ નથી. જેમ પગ વર્ગનો માણસ ઉચ્ચ
પર્વતના શિખર પર ચઢી શકતો નથી, તેમ
બ્રહ્મચર્યના બંધથી જેનું મનોબળ બાંધી ગયું
હોય એવો અવ્યવસ્થિત ચિત્તવાળો મનુષ્ય
મોક્ષના છેલા માળ પર જઈ શકતો નથી. આ
માટે આપણા મહાનશાસ્ત્રકારોએ અને પરમ
પદમાં રિયત થએલા જીવનમુક્ત મહાત્માઓએ
બ્રહ્મચર્યનાં એકે અવાજે બારે વખાણુ કર્યા છે
તે મનન કરવા જેવાં છે. તે મુમુક્ષુ સાધકથી
સદગ્ન સમગ્નય એમ છે. આ બ્રહ્મચર્યનાં
પાલન માટે મનુ બગવાન કહે છે કે—બ્રહ્મચા-
રીએ શુદ્ધના આશ્રમમાં રહી છત્રેન્દ્રિય રહેવું,
નત્રતા રાખવી, શરીરને કસોડીમાં ગપાવું,
ત્રિકાળ સંખ્યા કરવી, અગ્નિ, શુર કે દેવની
ઉપાસના કરવી.

શુદ્ધની ઉપાસના માટે સત્તાર સાંજ જ-
ગલમાંથી ફળ ફૂલ લઈ આવવાં, શિક્ષા મા-
ગી લાવી શુદ્ધને નિરોદન કરવી, ત્રી સંખ્યાથી
વાત કરવી નહિ, તથા સ્ત્રીના પ્રસંગ પણ
કદિ ન રાખવો. પ્રાતઃકાળમાં વહેલા ઉઠી અ-
ભ્યાસ કરવો, અને શુદ્ધની સેવા કરવી, આ
નિયમ પાળવાથી સદન સ્ત્રીલતા, ધંદ્ર્ય નિમ્મલ,
સૌમ્ય, તેજ, બુદ્ધિ અને બળ વધે છે. અને
તેથી એટલે શુદ્ધશાસ્ત્રમાં મનુષ્ય, ધર્મ,
અર્થ, કામ અને મોક્ષ એ ચારે પુરુષાર્થ
સિદ્ધ કરવા બાબતમાં થઈ શકે છે. ઉચ્ચ
પ્રકારની વિદ્યાઓ પ્રાપ્ત કરવા ઇચ્છનાર જી-
વાસુઓ પાસે સમર્થ શુદ્ધો પોતાના સમીપ
આગ્યા પછી અમુક શુદ્ધ સુધી બ્રહ્મચર્ય પ-
ગારે છે. જ્યારે હંદ્ર બ્રહ્મવિદ્યા મેળવવા
બ્રહ્મ પાસે ગયા, ત્યારે બ્રહ્મએ હંદ્ર પાસે
પ્રથમ ૧૦૧ વર્ષ બ્રહ્મચર્ય પગાવ્યું. અને પછી
બ્રહ્મ વિદ્યાનો ઉપદેશ આપી સાધન સિદ્ધ

કરાવી બહા સોદાતકાર નહે હવેન્યુકત સ્થિતિમાં સ્થિત થયો.

હર કોષ કાર્ય સિદ્ધ કરવામાં ન્યૂનાધિક એકાગ્રતાની જરૂર છે. અને તેમાં પણ આત્મસાન જેવા સૂક્ષ્મ વિષયો અહણ કરવામાં તો સ્થિરતા અને એકાગ્રતાની ખાસ જરૂર છે પણ મન અને હૃદયે શાન્ત સ્થિતિમાં હોય, ત્યારેજ એકાગ્રતા થઇ શકે છે. અને અહ્યર્થના ભંગથી મન તથા હૃદયે એટલી બધી અસાધમાન થાય છે કે તેથી ઘણા વખત સુખી પાછા શાન્ત સ્થિતિમાં આવતા નથી. તેથી અનેક વખત કરેલા અહ્યર્થના ભંગથી સાધકનું યોગબળ એટલું બધું નાશ પામે છે કે ઘણી વખતે તે બધું મેળવવું મુશ્કેલ થઇ પડે છે. આ પ્રમાણે ઘણા પ્રવૃત્તિથી મેળવેલું ઉત્કૃષ્ટ યોગબળ નાશ પામ્યાં વિરે આપણે પૂર્વનાં અનેક ઋષિ-મુનિઓનાં સમર્થમાં જાણીએ છીએ. તેનું કારણ પણ ઉપર બતાવ્યું તેજ છે. વિશ્વામિ-ત્રના મેનકા સાથેના પ્રસંગથી કેવી અવનતિ થઇ તે આપણે પુરાણાદિકથી જાણીએ છીએ.

જેમ આગગાડી લોહાના મળખુન પાટા પર સહેલથી ચાલી શકે છે. અને તુટેલા તેમજ નખખા પાટાં પર ચાલી શકતી નથી તેમ આપણી યોગરૂપી ગાડી અહ્યર્થ રૂપી તુટેલા નખખા પાટા પર ચાલી શકતી નથી. અને તેથી આગ-ગાડી જેમ પાટા રહીત સડક ઉપર દોડીને આપણને ધારે તે રોડને પહોંચાડી શકે નહિ તેમજ આપણે સાનધકમ પણ દૃઢ અહ્યર્થ પાળ્યા વિના આપણને મોક્ષના દારૂ-સુધી પહોંચાડી શકે નહિ. વળી સાધકની મોક્ષ મેળવવાની જે તીવ્ર ઇચ્છા તે અહ્યર્થના ભંગથી ન્યૂન થઇ જાય છે. અને વારંવાર અહ્યર્થના ભંગ કરનાર એવા કામી પુરોનાની બીજકુલ-ઇચ્છાજ થતી નથી. આપણું સ્વરૂપનું સંધાન તે દૃઢ અહ્યર્થ પાળનારના સિદ્ધ થઇ શકતું

નથી. ઘણા સાધકો એ સિદ્ધ કરવા પ્રયત્ન કરે છે. પણ તે કાળે જો તેઓ અહ્યર્થના ભંગ કરે છે. તો તત્કાળ તે બધું થઇ જાય છે. અને પ્રથમ જ સિદ્ધ કરેલું હોય તે ફરીથી સિદ્ધ થતાં મુશ્કેલી નડે છે. કારણકે અહ્યર્થના ભંગથી મોટો અતિશય આવે છે. તો પછી આગળનાં બીજ સાધનો સિદ્ધ થવાની તો વાતજ શી ? માટે અહ્યર્થના પાલન ઉપર દરેક સુમુક્ષુ સાધકે ધ્યાન આપવાની ખાસ જરૂર છે.

વીર્યને રહેવાનું મૂળ સ્થાન લલાટ છે. ત્યારે પુરુષને કામ સંબંધી ઇચ્છા થાય છે ત્યારે લલાટમાં રહેલું વીર્ય વિકારી થઇને પતન થાય છે. અને તે વિકારી વીર્ય વીર્યાશયમાં (નીચેના વિર્યાશયમાં) એકઠું થઇ, પછી ઉધમાં, સ્વપ્નમાં, કે પેશાબમાં ગમે તે રીતે બહાર નીકળી જાય છે. શ્રી શંકર ભગવાન યોગેશ્વર અથવા કાગળત ગણાય છે. તેમણે લલાટમાં ધારણ કરેલું અંદનું ચિહ્ન એમ સૂચે છે કે તે ઉધરેતા અથવા વીર્યને લલાટમાં ટકાવી રાખનાર છે. સંસારનો ત્યાગ કરી વગાડમાં રહેનાર અનુર અને બ્યવહારમાં રહેલા અવિવાહિત મનુષ્યો શુદ્ધ અંતઃકરણથી દૃઢ અહ્યર્થ પાળી શકે છે એમ કંઇ કહેવાય નહી. કારણકે એવા માણસો કદાચ સ્ત્રી સમાગમથી દૂર રહે પણ સ્ત્રી સંબંધી વિચારોથી ભાગ્યેજ દૂર રહે છે. અને સ્ત્રી સંબંધી ઇચ્છા ઓળો જરા પણ અવકાશ આપેલો એ સાક્ષાત અહ્યર્થના ભંગ થયાં બરાબરજ છે. કારણ કે પાછળ બતાવ્યા મુજબ સ્ત્રી સમાગમથી ઇચ્છા પ્રગટ થતાં તત્કાળ વીર્યમાં ક્ષોભ ઉત્પન્ન થઇ વિકારી વીર્ય નીચે હિતરી ગમે તે રસ્તે બહાર નીકળી જાય છે. વીર્ય શરીરમાં ટકી રહે અને કોષ પણ રીતે શરીરમાંથી બહાર નીકળવા પામે નહિ, ત્યારેજ અહ્યર્થના અ-રેખરે લાભ, સમગ્રજ છે. માટે આત્મદાનની

ધન્ય રાખનાર પ્રત્યેક સાધકે એ વાત લક્ષ્યમાં રાખી ત્રીયેના શરીરમાં નિરોધ કરવો આવશ્યક છે કેમકે આત્મગ્ધાન મેળવનાર સાધકનેજ અહ્યર્ચના પાત્રવાની જરૂર છે. એમ કેંઈ નથી. બ્યાવહારિક કાર્યોને ઉત્તમરીતે પાર પાડના ઇચ્છનાર મનુષ્યને પણ અહ્યર્ચના પાત્રન અતિઅગત્યનું છે. વીર્યશબ્દ બળ, તેજ, પરાક્રમ વગેરેના અર્થમાં વપરાય છે. એ ઉપરથી દેખીતું છે કે આપણે બળ, તેજ વગેરે મેળવવા માટે વીર્યને શરીરમાં ટકાવી રાખવું. આમાં રણસ આગમાં જે જે મહાન યોદ્ધાઓ આતુલ પરાક્રમ દાખવી ગયા છે. તથા જેમનાં યશોગ્ધાન આજે દુનીયાની સમગ્ર પ્રજા એકે આવાજે કરી ચકી છે. તે સર્વ મહાન પુરુષે અહ્યર્ચના પાત્રન રૂઢી રીતે કયું હતું. દનુષ્યન. ત્રિભુવનપ્રભુ, ભીમ, હરમણ અને એના વિના બીજાં જે જે યોદ્ધાઓ ઉત્તમોત્તમ તનમનપ્રાણા બની સાધારણ બુદ્ધિબળથી પોતાનું નામ અમર કરી ગયા છે તે બધું અહ્યર્ચના પ્રતાપેજ. વજ્ર વાંદીકી, વસિષ્ઠ, શકરાચાર્ય, ગૌતમ, વ્યાસ અને તેવા બીજા અસંખ્ય મહા પુરુષો કે જેઓ અહ્યર્ચના પાત્રનથી પરાક્રમીઓ પહોંચ્યા હતા. તેઓએ અનેક સદ્ગુણો રચી પોતાની અપરિમિત બુદ્ધિ બતાવી છે આ મહાન પુરુષોના બનાવેલા ગુણોમાં આપણા હાલના કાળના વિદ્વાનોની સૌંદર્ય પ્રત્યેક જણને જાણીતી છે અને જ્યારે હાલનાં બી.એ., કે એમ. એ.ની ડીગ્રી મેળવનાર વિદ્યાર્થીની બુદ્ધિ એ ગ્રંથોનું અર્થ રહસ્ય સમજાવવામાં ઘણીવાર ગોથા ખાઈ બેસે છે ત્યારે એ ગ્રંથો બનાવનાર મહાપુરુષોની બુદ્ધિ કેટલી સૂઝ અને વિસ્તીર્ણ હશે તેના અંદાજ તો સાધારણ મનુષ્યનાં મનમાં આવવો કઠિન છે. અહ્યર્ચના પાત્રનથી આપણા પૂર્વજો મો. કરતાં વધારે ગાંધી જી શકતા. અને તે નિયમ દોડવાથી હાલ આપણામાંના ઘણા લોકો

પચામ કે સાંક વરમ પળું મહા મુશ્કેલીએ પહોંચી શકે છે. અહ્યર્ચના પ્રતાપથી આપણા પૂર્વજોને સુનશઙ્ક કે ઉત્તમ વસ્તુકે શરીરને હુકાણું રાખવાની જરૂર નહોતી, કેશનેમત છતીઓ વડે વરસાદ કે તાપને અટકાવવાની જરૂર નહોતી, શુદ્ધ શુદ્ધ પ્રકારના દૈનિક ગરમ મિઠાના ત્રેડે શરીરને અધિક માંસવાની ઇચ્છા નહોતી, કાંચુ બનાવેલા પાવાથી અગ્નિ પિંડાર થવાની ધારતી નહોતી, અને હનરો ગાંઠ કાપવામાં ગાંઠી કે ઘોડાનો આશ્રય લેવાની જરૂર નહોતી. આપણા પૂર્વજો ઘણીવાર દિગંબર રહેતા અને કરચિત્ત ખરબચડા વસ્ત્રો ધારણ કરતા, વરસાદ કે તડકામાં ફરતા, પૃથ્વીરૂપી મિઠાના પર ચમન કરતા, ખોરાકમાં જે મળે તે કાંચુ અગર શેડીને ખાતા, અને હનરો ગાંઠ, પગે ચાલીને જતા. તો પણ હાલના સુધારકોના મનમાં જગતી રિયલિટીમાં ગણાએલા આપણા પૂર્વજોએ જે કંઈ કયું છે, જે કંઈ અનુભવ્યું છે અને આપણા વારને જે કંઈ વારસામાં સોંપતા ગયા છે, તે હાલ આપણાથી બની શકે તેમ નથી. આપણા પૂર્વજોએ અમારું જે જે મહાન વિજયો મેળવ્યા છે, તે હાલની સુધરેલી સૃષ્ટિની કોઈપણ પ્રજા હજી સુધી મેળવી શકી નથી. જે વસ્તુઓ અને સિદ્ધાંતો માટે સુધરેલી દુનીયાના પ્રોફેસરો પોતાની અનુભવ જાણી સાથે લાખો રૂપિયા ગુમાવે છે. હનરો ગાંઠ દોડી મરે છે / છતાં તેનો પાર પામી શક્યા નથી. તે સિદ્ધાંતો તથા તે વસ્તુઓ આપણા પ્રતાપી પૂર્વજો આપણને નાનકડા કરે છે બતાવી ગયા છે. આપણા પૂર્વજો આપણને કહેતા ગયા છે કે હે પુત્રો ? તમે શુદ્ધ મનથી અહ્યર્ચના પાત્રો કારણકે અમે તથા અમારા પૂર્વજો એ રીતે ઉત્તમતા પામ્યા છીએ.

જેમ વરાળને યુક્તિપૂર્વક દાખી ગ્રામવાથી તેનાં બળમાં વધારો થાય છે. અને તે

બળ વડે આપણે ધણું મોટું કાર્યો કરી શકીએ છીએ. તેમજ મનુષ્ય યુક્તિથી પોતાના શરીરમાં વીર્યનો ધણો જમાવ કરી રક્ષાવી શકે છે. તે યુધ્ધ બળનાં તમામ કાર્યો કરી શકે છે. વીર્યના સંગ્રહથી આપણા મનોભાગમાં તથા શરીરભાગમાં આશ્ચર્યકારક યુધ્ધ થાય છે. આપણું અંતઃકરણ સ્થિર તથા ગુંઘીર બને છે, સ્મરણ શક્તિ ધણી તેજ થાય છે, આરોગ્યમાં અસાધારણ તથા કાપમળો સુધારો થાય છે, ઉત્સાહને સ્ફૂર્તિ યુધ્ધ પામે છે, અંતઃકરણ નિર્વિકારી બની તેમાં ધણું મુશ્કેલી પ્રગટી નીકળે છે, અને ધણું વખત સુધી શરીરની કે મનની મહેનત કરી શકીએ છીએ. જેઓમાં વીર્યનો અભાવ હોય છે તેઓમાં ઉપર જણાવેલા પરિણામોથી રિપરીત પરીણામ આવે છે. વીર્યનું રક્ષણ કરવાથી શરીરભાગ પોષાય છે. શરીરભાગ પોષાવાથી મનોભાગમાં વધારો થાય છે. અને મનોભાગમાં આધ્યાત્મિક બળ મેળવવાની યોગ્યતા આવે છે. મારે સર્વોત્તમ આધ્યાત્મિક આપનાર મૂળ બીજ વીર્યનું રક્ષણ અર્થાત્તુ અલ્પઅર્થનું પાલન. જેથી અધ્યાત્મિક અથવા આત્મિક મેળવવાની ઇચ્છા રાખનાર સાધકને પોતાનો હેતુ પાર પાડવામાં અલ્પઅર્થનું પાલન એ એક હિચકાર છે. એમ સ્પષ્ટ થવા વિના રહેશે નહિ.

અસારનો જામો એવો છે કે હાલની પ્રજાને યુવાવસ્થા વડેલી પ્રાપ્ત થાય છે. તેનાં કારણે શોધીયું તો માત્રમ પડશે કે આપણા લોકોમાં બાળપણમાં બાળકને જન્મના ધણો માઠો સ્વાસ્થ્ય દાખલ થયો છે. જેથી ધણું અંશે આપણી સંતતિ નિર્જન ઉત્પન્ન થાય છે. અને તેથી તેમને યુવાવસ્થા વડેલી પ્રાપ્ત થાય છે. વગી હાલમાં શૃંગાર રસ પ્રધાન નાટકો તથા નવલકથાઓ વાંચવાથી અને મનમાં વારંવાર વિષય સંબંધી ચિચારો કરવાથી તોરણ

વડેલું માંસ થાય છે. હુંગળી, તથા બીજાં ઉત્તેજક પદાર્થોનો જાડુ ઉપયોગ પણ અલ્પઅર્થનો જંગ કરવામાં મુખ્ય વાત છે. વગી આપણી પ્રજામાં હાલ વ્યાયામનો ધણો અભાવ છે. તથા હાલની શિક્ષણ પદ્ધતિ હોકાઓના જ્ઞાનતંતુ નજાળા પાડી તેમના મનમાં કામ વહેલો નાટ્ય કરે છે. અને તેથી અકાળે યુવાવસ્થા આવી વીર્યનું સ્ખલન થઈ શરીર નિર્માણ થઈ જાય છે. આપણે હોર્મોન મોડા પરણાવીએ પણ જ્યાં સુધી ઉપરના તમામ કારણોને દૂર કરીએ નહિ ત્યાં સુધી યુવાનો શુદ્ધ અંતઃકરણથી અલ્પઅર્થ પાળી શકે એ અશક્ય છે. પ્રત્યેકતિને મારે જે યોગ કદર તથા નિયત થએલો છે, તેનું પ્રધાન્ય છોડી હાલના મુદ્દસ્તામીઓ પોતાની કુદરત રાક્ષસી ઇચ્છાઓને વૃદ્ધિ કરવા ખાતર તે કર્મ બાંધે છે.

પણ પંખી તથા બીજા દલકા વર્ગનાં પ્રાણી પણ નિમિત્ત કાળજ સંયોગ કરે છે. પણ સર્વમાં ઉત્તમ ગણાએલા મનુષ્યને કોઈ ભતનો નિયમ નથી. ઇચ્છા એજ આપણો નિયમ છે. અને મોઢને વશ થએલો અસ્વસ્થ મનની મરજ એજ આપણો યોગ્ય વખત છે. પણ કદરત એ આપણું સ્વચ્છંદપણાને સાંખી શકી નથી. વિવેચના અસ્તિકપણાથી આજે ઉત્પત્તિના શિખર ઉપરથી અવનતિના ઉડા આડામાં પડ્યા છીએ. વિવેચો ભોગવવાથી દૃષ્ટશે એમ ધારીને જેઓ તેને ભોગવે છે. તે એ બળતામાં ધી હોમીને એમિને બોલવવાનો પ્રયત્ન કરે છે. કારણ કે વિવેચો ભોગવવાથી કાંઈને વૃદ્ધિ થતી નથી. પણ ઉલટો તેના મલિનસરકાર પડી ઇચ્છા અધિક અધિક વધતી જાય છે. શીમનશકર બગવાન દેહે છે કે “કાળાનાગનો ઝેર કરતાં વિષય વધારે ભૂડો છે” કારણ કે ઝેર તો ખાનારને મારે છે પણ

વિષય નો આંખથી જોનારને પણ મારે છે, આપણે સમજીને પિપ્પે છોડીશું નહિનો આખરે તેણે જવાનાજ છે. તે પત્રી તેથી થતા અસંખ્ય નુકશાનોને સ્મરણમાં રાખી પહેલેથીજ તજ દેવામાં હડાપણુ છે

વીસ-પચીસ વરસની ઉંમરે જેનું શરીર પકાડને પણ પાટુ મારે એવું બળવાન હોવું જોઈએ. તેમના શરીર તથા મનની અક્ષયર્થના બંધથી કેરી ગાડી હાલન આવી પડી છે તેનો જરા વિચાર કરીએ. જેમના ઉપર આપણા દેશની ચટતીનો આધાર છે. તથા જેઓ બરિ બ્ધમાં મહાપુરુષો નીકળે એવી આપણે આશા રાખી બેઠા છીએ. એવા આ જુવાનીઆઓ-માંના ધણાખરા સીધી મરદન કે ટકાર જાતીથી બેગી રાકતા નથી. એક કે બે ગાઉ જવું હોય તો ગાડી કે ઘોડો શોધવાની જરૂર પડે છે અને આગગાડીમાંથી નીચે ઉતરીને યા અર્ધા માહજ્જી આવીને ઘેર આવવું હોય તો પાચ, ગેરનું પોટકું લઇ ચલાવું નથી, સમુદ્રને જાળંગી રજુસંક્રામમાં જનાર હનુમાન અને રજુ-મંક્રામમાં હાથીનાં પૂંજડાં હાથમાં ઝાલીને ઉગડનાર ભીમ સારે આપણા હાસના જુવાની-આ એની બળપ્રુદ્ધિમાં જગીન આમમાન જોટ્યો ફેર પડી ગયો છે, એ વગર કહે મમજ્જય તેમ છે.

જુવાનોમાં અક્ષયર્થની અભિરૂચિ પ્રગટ કરી એ માઆપની સૌથી અગત્યની ફરજ છે. માઆપે અક્ષયર્થનું જ્ઞાત વધાર્ય સંગઠવું જોઈએ. અને તે દર પછે પાળવું જોઈએ તેમજ મર્યાદાનો ભંગ ન થાય તેમ પોતાના પુત્ર પુત્રીઓને તેના મેદન માટે જોષ દેવો જોઈએ. તેમજ કંટકે અંશે તે પાળે છે તેની તપાસ રાખવી જોઈએ. વળી તેમને સ્વાસ્થી મોજાતમાં રાખવા જોઈએ કે

જેથી તેમના વિચાર મનિન-થતા પાળે નહિ. શુદ્ધ મનથી અક્ષયર્થ પાળવા છગજારે મનને નમર પડવા નહિ દેતાં શુદ્ધ વિચાર તથા શુભ કાર્ય કરવામાં શેકાભેદનું ગમવું, પ્રાકૃત મનુ-બ્ધનો પ્રમંગ ગમવો નહિ, ઉત્તેજક પદાર્થો વાપરવા નહિ, કાંઈપણ સ્ત્રી તરફ દષ્ટિ કરી નહિ તેમજ સ્ત્રીઓ સાથે વાતચિત પણ કરી નહી, અક્ષયર્થથી થતા લાંબાવું તથા તેનો ભંગ કરવાથી થતા ગેરલાભોનું મતત સ્મરણ ગમવું; અને તે મહાપાપમાં ન પડાય માટે શ્રી ઇશ્વરનું આરાધન કરવું, સાધકને જ્યારે જ્યારે દુષ્ટ વાસના પ્રગટેલી જણાય ત્યારે ત્યારે પરમાત્માના સર્વવ્યાપકપણાનો તથા મંમાદના મિથ્યાપણનો વિચાર કરવો. સદા શુભીઓની આજ્ઞા તથા પોતાના લક્ષરથાનનું સ્મરણ રાખવું. તેમ-ઉદ્દિગોની બ્યાકુળતા નિવૃત્ત થતાં સુખી તે અનુક્રાના બતાવ્યા પ્રમાણે પ્રાણ્યાયમ તથા છાંટ મન્ત્રનો જપ આગ્રહથી કર્યા કરવો, અન્ન-ચર્ચમ્ત્ર એ વ્રતોમાં શ્રેષ્ઠ વ્રત છે. જેમ હાથીનાં પગડાંમાં સર્વ પ્રાણીનાં પગમાં મગાઇ જાય છે. તેમ અક્ષયર્થ વ્રતનો ભંગ થાય તો જીભ વ્રતો કાંઈપણ ઉપાયથી વધાર્ય કળ આપનાર થતાં નથી. આ વ્રત સર્વ રીતે ઉન્નતિના મિષ્ટરે હોરનાર છે. માટે પ્રત્યેક સાધકે અક્ષયર્થનું આગ્રહથી પરિસીધન કરના પ્રયત્ન કરવો અને વિષયવાસના નિવૃત્ત કરી પરમાત્માજીવ આત્માના અપરોક્ષ અનુભવ વડે જ્ઞાત થવું

અસ્તુ

ધણુકા ખુશાસિદાસ દારકાદાસ પંડ્યા.

જેને દોસ્ત ધારતા હતા તે

દુશ્મન નિવડ્યો.

દારૂની એક પરીક્ષા

અને તેની નિષ્ફળતા.

એક વિદ્વાન ડોક્ટર 'દાર્મસ્વર્ક' પોપ્યુલર સાયન્સ' માં લખે છે :—બાર વર્ષની વાત ઉપર બ્યારે હું એડીન્બરોની મોટી અને પ્રખ્યાત હોસ્પીટલ 'રોયલ ઇનફરમરી' માં હતો, ત્યારે ત્યાં ન્યુમોનિયા જેવાં દરોખર દારૂ અપાતો હતો, અને દર વર્ષનું એ હોસ્પીટલનું દારૂનું ખીસ લગ્ગરો પાકડતું થતું હતું. પણ હમણા કદાચ ૭ પેન્સનેના દારૂ ત્યાં મંગાવવામાં આવે છે ! કેમજો એડીન્બરો યુનીવર્સિટીનો પ્રેફેસર સર થોમસ ફેઝર જે પોતે એવી માદગીમાં દારૂ આપતો હતો તેણે ત્રણ ચાર વર્ષ થયાં તે વાપરતો સમજા બંધ કરી દીધો છે. એક દાખામાં આટલો બધો ફરક પડી જાયું કારણ એ છે જે પેરિસનાં પાસ્ટર ઇન્સ્ટીટ્યુટના જગપ્રસિદ્ધ પ્રોફેસર મેચનીકોફે બહેર કીધું છે કે સરીમાં પેશ થતાં "કોગ્સાઇટ્સ" જેઓ લોહીમાં પેડેલાં રોગનાં જંતુને મારી હાવનારાં છે તેમને દારૂ લુકશાન કરે છે. સરીમાં રોગનું જંતુ પેડું જ લોહીમાંનાં કોગ્સાઇટ્સ તેને મારી હાવવા ઉમાં ચાલે છે, અને નેટલું તેમનું જળ તેટલે માણસને ખચાવે ચાલે છે.—જે એ કોગ્સાઇટ્સ કાળ્યાં તો માણસ બન્યો—જો રોગનાં જંતુ કાળ્યાં તો માણસ મરે.

ન્યુમોનિયામાં શાની જરૂર છે ?

ન્યુમોનિયામાં જેરી જંતુઓને મારવા કોગ્સાઇટ્સની મોટી જરૂર છે. ત્યાં દારૂ કોગ્સાઇટ્સને વધવા દેતો નથી, પણ તેમની વધ અને તેમની ક્રિયા ઉપર આટલાય નાખે છે.

દારૂ નહિ પણ દૂધ જોઈયે.

આ શોધ એ મહાન રસાયણીએ કર્યા પણ હવે લન્ડનની બધી હોસ્પીટલોમાં દારૂનો વપરાસ ઘટી ગયો છે, અને દૂધનો વપરાસ ઘણો વધ્યો છે, કેમજો જ્યાં દારૂ પાતા હતા ત્યાં હવે દૂધ પાય છે. હવે ન્યુમોનિયા તો એક એવું કાળ છે કે જે મટાકાનો બધો આધાર એ કોગ્સાઇટ્સ ઉપર છે.—દવાઓ એ રોગનાં જંતુઓને મારી રાકતી નથી, અને ડોક્ટરો ફક્ત એમ કહે છે કે કાવત ટેકવી રાખો, કાવત ટેકવી તો માણસ બચે. તે કાવતે એ કોગ્સાઇટ્સનું બીજું નામ ગાન છે. ગયા દાખામાં 'ડોક્ટરો પોતે કાવત ટકાવી રાખવા દારૂ આપના હતા,—હવે તેઓ દૂધ આપે છે. પણ અલખત હજી "અસલી જયાર" ના ડોક્ટરો છે, અને અસલી વિચારનાં લોક છે, મારે કેટલાક ડોક્ટરો આગલી પદ્ધતિને વળગી રહે છે, અને કેટલાકો આદરોને પોતાની ગરજ માફક પોતાને ઘેરના કસીસમાં દારૂનો ઉપયોગ કરવા દે છે. પણ સારામાં સારી હોસ્પીટલના ડોક્ટરો દારૂને માણસને દોસ્ત સમજતા હતા તેણે તેને હવે દુશ્મન ગણે છે, એ વાત સાધારણ લોકને સારીપેટે સમજાવવાની જરૂર છે.

પ્રોફેસર મેચનીકોફના પોતાના બોલ.

કોગ્સાઇટ્સ ઉપર દારૂની ફરી અમર થાય છે તે ૧૮૦૬ માં લન્ડનમાં જાણી

આરોગ્યને વાગતાં પ્રદર્શનમાં આપેલાં તેનાં બાપણુ દરમ્યાન તેણે નિચે પ્રમાણે સમજાવ્યું હતું:—

“ફોસાઇટસ એ આપણાં લોહીનું મજબુતમાં મજબુત તત્ત્વ છે, તેપણુ ઝેરોની અસરથી નાશ પામે નહિ એટલું તો મજબુત નથીજ. અને મેં તમોને પ્રયોગોથી દેખાડ્યું કે અપ્રીયુથી તેમનાં પર માઠી અસર થાય છે, તેમજ દારૂથી સમજાવી, કેમજે બન્ને ઝેર છે. હવડાં હું તમને ગણાવી શકતો નથી કે કેટલી ચીજો ફોસાઇટસને નુકસાન કરે છે, પણ હું તમને દારૂ વિષે દાખલા આપી શકીશ. જાણીતી વાત છે કે તેમાં

જેઓ દારૂ પીનારા છે તેઓ

ઉડતા રોગના મુખ્યત્વ ભોગ

થઈ પડનારા છે.

ન્યુમેનિયાનો રોગ—જે વનસ્પતિ પદાર્થનાં ઉડતાં ખી છે તે—લાગ્યો તો કદાચજે એનાઓ અચવા પામે છે. બ્યારે તદન નહિ પીનારાઓને ગયાથી રાકાય છે. ઘેરાં કુતરાંથી ફરડાયલાંઓની, અથો પાસ્ટર ઇન્ફીટ્યુટમાં સારવાર કરીએ છીએ ત્યારે પણ જોછએ છીએ કે આમારી તબવાર કીચેસી રસી બ્યારે દારૂ નહિ પીનારાઓપર ફતેહમંદ થાય છે ત્યારે દારૂ પીનારાઓ રસી ‘મુકામી’ જવા છતાં હડખા થાય છે. વિદ્વાનોએ પ્રયોગો કરી બતાવ્યા પ્રમાણે ફોસાઇટસ ઉપર ઝીણાંમાં ઝીણાં પ્રમાણમાં પણ દારૂની માડી અસર થાય છે, અને તેઓ જાણે લકવાથી અડી ગયાં હોય એવાં બની જાય છે, અને રોગના જંતુને આડી હટાડનાર આપણાં લોહીમાંનું એ અમૂલ્ય તત્ત્વ જો દારૂથી નિર્જાળ થઈ જતું હોય તો દેખીતું છે કે દારૂનો ઉપયોગ કરનારાઓ ઉડતા અને ચેપી રોગના સપાટામાં સહેલથી અડાઈ જાય.”

એવી રીતે મેચનીકાદનાં નવાં શિક્ષણથી ડોક્ટરોનાં વિચાર ફેરવાયા છે અને તેઓ માંથી કાઢાઈ હવે પોતાનાં શ્રાદ્ધકોને દારૂ પીતા કહે છે. પહેલાં એમ સમજવામાં આવતું હતું કે દારૂ પણ એક ખોરાક છે, અને તાવમાં બ્યારે દરદી દુધ જેવી ચીજ પણ જરૂરપત કરી શકે નહિ ત્યારે દારૂ આપ્યો હોય તો હોજરીમાં કંઈપણ પાચન ક્રિયાની મદદ માંગ્યા વિના તે પાષણ હૃદયમાં અને નસોમાં જઈ તેમને તૃપ્તિ આપે. પણ હવે દોષ એ વાત માનતું નથી. દારૂ ખોરાક નથી, પણ દૂધ ખરો ખોરાક છે જેને જરૂરપત કરવાની જો દરદીને શક્તિ નહિ હોય તો તેને જરૂરપત થયેલું જેવુંજ કરીને પછી પાવાની રીતો રસાયણીઓએ લોકને શીખવેલી છે, માટે દોષપણુ રીતે દુષ્કર્મ આપતું જોછએ.

દારૂ પાચનક્રિયામાં ખતલ કરે છે.

દારૂ હોજરીમાં ખટાણુ થતું અટકાવે છે કે જે દારૂની એક શક્તિજ છે, પણ માણસની હોજરીમાં તો ખટાણુની મોટી જરૂર છે કેમજે ખટાણુ વડે તો પચેલા ખોરાકનું લોહી બને છે, પણ દારૂ આ ખટાણુને તોડી નાખી માણસને સાસા ખોરાક અને સારી હવાથી મળતા લાભ પણ લેવા દેતો નથી, માણસનાં શરીરની કુદરતી ગરમી ઓછી કરે છે અને તેને નમજો બનાવી મૂકે છે. જ્યારે માણસને દારૂથી ખલલજમી થાય છે તો કેટલાકે રોગમાં થતાં જાય છે, કેમજે જે ચીજો શરીરમાંથી નીકળી જવી જોછએ તે ખરાબ પાચનક્રિયાને લીધે શરીરમાં રહી જાય છે. ખીર જેવા દારૂમાં ખોરાકનો ભાગ છે ખરો, પણ માંહે દારૂનો અર્ક (alcohol) હોવાને લીધે તે ખોરાક પણ માણસને પચતો નથી, અને એકદો થઈ

માણસને ડોણું બનાવે છે, તેથી તો આમલા વખતના ડોક્ટરે પાતળા માણસને ડોંગા થવા માટે ખીર પીવા કહેતા હતા અને પોતાનાં આદેશોને મોટા ખર્ચમાં નાખી તેમની પાચનશક્તિ ખગાડી, તેમને ડોંગા ને બારે બનાવતા હતા.

ધવાડનારી માતાઓ ઉપર ખીર પોર્ટરની અસર.

એનાજ બ્રહ્મચરેલા પ્યાલથી આમલા વખતના ડોક્ટરે ધવાડનારી માતાઓને ખીર કે પોર્ટર પીવા ચકેતા હતા, પણ હવે આજે સર્વે સારા ડોક્ટરે પોતાની બ્રહ્મ પાદ કરી પસ્તાય છે. ખીર પોર્ટર નેવાં પીણાથી કંઈ વધતું આવે ખરું, પણ તેમ તો કદત પાણી પીધાથી પણ આવે, કેમકે શરીરમાં ગયલું પાણી પાણું બહાર આવતું જ નોંધ્યે ત્યારે પૈસા ખરચીને દૂધમાં પાણી ભેળવું એ શું મુખાંધ નહિ? અને તોયે આપણે ખીર પોર્ટર પીને આપણું કંઈ વધારવાનાં કાંઈ આરનાં હતાં અને હજી મારીએ છીએ. શરીરમાં ગયલું પાણી પાણું બહાર તો આવતું જ નોંધ્યે માટે ઉપલાં પીણામાં આપણે અંક (salt) જવા દ્યએ છીએ ને તેનાં કુમળાં શરીરને અતિ દાનિકારક છે. ઢાંચીઆને તરસ વધતી લાગે છે

કેમકે તેનાં શરીરમાં દારૂ સાથે પીધેલું પાણી શરીરમાંનું બીજું પાણી સુકાવી નાખે છે, અને તેથી તમે જોયો કે બ્લિસ્કી સોડા, પીનારાઓને બારંબાર તરસ લાગે છે, જ્યારે માત્ર પાણી પીનારને એટલી લાગતી નથી. દારૂ શરીરમાંનું પાણી સુકાવી નાખે છે એટલે શરીર બીજું પાણી માંગે છે, અને દારૂથી જો બીજાં પાણીમાંથી દારૂ નાખીનેજ પીએ છે તો વળી પાણું ચોડીદરમાં તેનાં શરી-

માંનું પાણી સુકાઈ જાય છે, જેથી તેને વધારે પીણું લેવાની ફરજ પડે છે. વળી તરસ લાગવાનું બીજું કારણ એ છે ને દારૂ પીનારનાં શરીરમાં ફેટલાંક જેર ઉત્પન્ન થાય છે. ઉપર કહ્યું તેમ દારૂ ખટાણને તોડે છે. બોરાક અણપચેલો પડી રહેવાથી લોહીમાં ધીમા જેર બેગાય છે, અને લોહી જેરી થવાથી તરસ થણી લાગે છે તેથી પણ પીણાની વધારે જ ગરજ પડે છે. તારમાં તરસ વધારે લાગે છે એ પણ જેરનેજ લીધે છે. જેમ તારવાળું માણસ પાણી પીએ છે તેમ એરો ધોવાળને રોમ ખટે છે એમ સમજવું. દારૂથી પેટમાં ઝમઝમાટ થાય છે અને આગ બળે છે તે શાથી? પેટમાંનું બધું પાણી સુકાઈ જવાથી. અને તેથીજ ફેટલાકો દારૂમાં પાણી ભેળાને પીએ છે ને અધમન નયોં અંક પીવાં કરતાં સારું છે ખરું, 'પણ નયું' પાણી અંક કરતાં હજાર દરજ્જે સારું છે. નયું પાણી અંકથી કે બીજાં કોઈપણ કારણથી શરીરમાં એકાં ગયલાં જેર પોષક દારૂ છે, અને શરીરમાં જેરો એકાં થવાનું એક કારણ આમલા અંકમાં સમાવતવા પ્રમાણે શરીરની બહીને ગરમ રાખવા માટે જોઈએ તે કરતાં વધારે પુષ્ટિ દારૂ જોરાક ખાવાનું છે. જોઈએ તે કરતાં વધારે અને વધતી પુષ્ટિ આપવારે જોરાક લઈ ને લોક બેસીને કામ કરે છે તેમનાં શરીરમાં પખાં જેર ઉત્પન્ન થાય છે ને બખાંજ કંઈ પાણીથી જોવાઈ નીકળનાં નથી પણ ગાંઠે રડી રહેલો ઉત્પન્ન કરે છે.

લોહીમાં બેગાયલાં એવાં કેશ સાથે વળી ચોડી દવાદાનસવામાં પડેલાં રહેવું એ લોહીને ખગાડવામાં મદદ આપે છે અને એવાં માણસો જ્યારે ખુશી દવામાં રહેવા લાંબ છે ત્યારે તેની અસર તેમને જગતી ગાલમ પડે છે. તેમનાં દરદ મડી જાય છે, અને તેમનો રચભાવ ખુદ બને છે।

(શ્રીગોપ.)

વિદાય થતા વાઈસરૉય લૉર્ડ હાર્ડિંગની હિંદ-સેવા.

ગત માસ માસનાં “હિંદુસ્થાન રિવ્યુ”માં શ્રીમતી મીસીસ એનિબિસેન્ટે વિદાય થતા વાઈસરૉય લૉર્ડ હાર્ડિંગે પોતાના અમર દરમ્યાન કરેલા કાર્યોની સવિસ્તર ગોંધ આપી છે તેનો મર્મોશ હમારા વાચકોની વળ ખાટે અને નીચે રજુ કરીએ છીએ.

ભારતવર્ષમાં અનેક વાઈસરૉય અમલ કરી ગયા છે પરંતુ તેઓ નામદાર લૉર્ડ હાર્ડિંગ જેટલા પ્રજાપ્રિય થયા નથી. એવા વાઈસરૉય આજે ભારતવર્ષથી વિદાય થાય છે. સહાનુભૂતિ, ભારતના, સાહસ, કાર્યપટુતા, રાજનીતિ વિશાદ, વગેરે ગુણોથી એ નામદાર વિમુખિત હતા. અને એ સદ્ગુણો એમનામાં પરિપૂર્ણ હતા. રાજકાયાંય વર્તના અમરમાં સંતોષપૂર્વક રીતિથી બીજા રાજનીતિજ્ઞોએ આણું કાંઈ કહ્યું નહિ હશે. પરંતુ આ નામદારે કોવા કાર્યો કર્યા છે, તેથી પ્રજાવર્ગે આજે એ નામદાર ઉપર ભલામની વરસાદ વર્ષાવે છે અને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખે છે.

આજે નામદાર વાઈસરૉય ભારતવર્ષથી જુદા થાય છે પણ ભારતવર્ષની પ્રજાનું હૃદય કદિ પણ એમને ખૂલશે નહિ. શ્રીમાને ભારતી પ્રજાના અનેક કષ્ટો દૂર કર્યા છે તેથીજ આજે આ પ્રજા એમના ઉપર વિશેષ મોહિત થઈ છે.

લૉર્ડ કર્ઝનના સમયમાં જંગમગધી બંગાળા દુઃખી થયું હતું અને તે સમયે બંગાળીઓને વ્યર્થ નજરકેદ કર્યા હતા. બંગાળીઓના મુખ ઉપર તાણું ભારતમાં આવ્યું હતું. આ દુઃખ નામદાર લૉર્ડ મીન્ટે અને નામદાર લૉર્ડ મોરલીથી નિવારણ કરી

સમયે નહેતું પણ નામદાર લૉર્ડ હાર્ડિંગ અને નામદાર લૉર્ડ કેપુના હાથમાં ભારતનું શાસન આવતાંજ ભારતમાં ભરી પરિવર્તન થયું. અને એ ઉભય નામદારોએ જોયું કે નામદાર સરકારની પ્રતિજ્ઞા હૃદયમાં નહિ પણ ન્યાયથીજ તેઓથી છે. એવા વિચારપૂર્વક ઉભય નામદારોએ તત્તમવાન સમ્રાટ શીં પંચમ વ્લેચેન્ મહારાજને અનુમતિ આપી અને તેની પાછળ તરતજ દિલ્લી દરબારને ચિરમરણીય દિવસ આવ્યો અને જંગમગ ૨૬ કરવાની અને ભારતની રાજ્યધાની દિલ્લી લઈ જવાની પોતાની પરિવ વાણીથી ઘોષણા કરી. આ વૃતાન્ત સર્વને સુવિદિત છે કે જ્યાં સુધી નામદાર લૉર્ડ હાર્ડિંગ અને નામદાર લૉર્ડ કેપુ ઉભય બાગતોમાં પરિવર્તન કરવાની અનુમતિ નહિ આપતે ત્યાં સુધી ભારતવાસીઓની આ મહેમ્મત પૂર્ણ થતે નહિ.

દિલ્લી પ્રવેશના સમયે કાંઈ દુષ્ટ અભ્યાસીના દુષ્ટ ફસથી કાપાય થયા હતાં “પંચ શ્રીમાન નીતિથી કાંઈપણ ભ્રષ્ટ થયા નથી. ભારતવાસીઓ પ્રતિ કોષની દૃષ્ટિએ જોયું નથી અને પોતે પહેલાના જવાન ઉદારજ રહ્યા હતા અને પોતાના ઉદારમાં જીજ્ઞાસુ હતા કે “વ્યક્તિગત રક્ષાને માટે હું એવું કાર્ય નહિ કરી શકું કે જે અંગ્રેજ શાસનને અયોગ્ય હોય.”

સુખ પ્રવેશના અધિકારીઓએ કાનપુરના મુસલમાનોમાં નારાજ પ્રસારી હતી અને તેઓની સ્વીકૃતિ કેટલીક જગીર લઈ લીધી હતી. આ પ્રકરણને પણ સંતોષપૂર્વક શાન્ત કરવાનું મક્કલ કાર્ય નામદારેજ કયું હતું.

દક્ષિણ આફ્રિકાના ગંગધમાં પણ ભારત વાસીઓનું દૃશ્ય થયું દુઃખી થયું હતું. ભારત વિતેથી શ્રીમુખ ગાંધીએ પોતાના દેશવાસીઓ

નાં દુઃખ દુર કરવાને નિષ્ક્રમ પ્રતિરોધ કરીને અનેક કષ્ટ સહન કર્યા હતાં. અને દક્ષિણ આફ્રિકાના આ પ્રકરણથી રાજ્યની શાંતિમાં પૂરો ભય માત્રમ થતો હતો. આ સંબંધમાં ભારતવાસીઓએ ત્યાંની યુનિયન સરકારના આ કાર્ય માટે પ્રયત્ન ઉદાસિદ્ધ કર્યો હતો. આ સમયે પણ નામદારે ભારતની પ્રગતિ સાથે સહાનુભૂતિ પ્રગટ કરી અને એમના કાર્યની પૂર્ણ રીતે પ્રશંસા કરી હતી. આ સમયે રાષ્ટ્રમ્મ અને ખીન્ન એન્ડ્રો ઇન્ડિયન વર્તમાનપત્રો ગર્વિતતા ગર્વિતતા રહી ગયાં પણ શ્રીમાન પોતાના કર્તવ્ય પદથી લેશ પણ સુક્રમા નહોતા.

સ્વાયત શાસનના વિષયમાં યદ્યપિ શ્રીમાને કાંઈક વિચળ બનાવ્યો છે તથાપિ પોને કહ્યું છે કે "શિર્વિલયન અધિકારીઓ ધીરે ધીરે પોતાના અધિકાર ભારતવાસીઓને સમર્પિત કરે!" ભારતનું લક્ષ્ય સ્વશાસનનું છે.

રણસેત્રમાં ભારતવાસીઓને મોકલીને ભારત માતાના ગૌરવની પતાકાઓ દિગ્વિસ્તરમાં શ્રીમાને પ્રદર્શની છે અને ભારત સૈનિકોને શાર્યધ્વનિ વગતને વળ્યાવ્યો છે.

મહા સ્વાતંત્ર્યના આરંભમાં જે મહાશૂન્ય નિવસો પસાર થવાથી તથા ભારતની હજી સુધી અપ્રતિષ્ઠા થઈ રહી છે અને તેને અનુસરીને લાડા લજમતરાય તથા અર્ધ પુર્યોને નગરકેદ કરવામાં આવ્યા હતા, જે કાનુની મનુષ્યોની સ્વતંત્રતા પોક્ષિસને સ્વાધિન કરાય છે, તે કાનૂન આ દેસને માટે એક અપમાનજનક છે.

જે શ્રીમાન લોર્ડ હાર્ડિંગ આ કાનૂનને રદ કરત, જે શ્રીમાન યુનિયન પોક્ષિસ એક્ટ,

પ્રેસ એક્ટ, નાનહોહાભક સમા કાનૂન, યલ્લ કાનૂન તથા ખીન્ન એવો કાનૂનો રદ કરત, જે ભારતવાસીઓ માટે સૈનિક કોલેજ સ્થાપન કરી જાન, જે ભારતીઓમાં સૈનિક સ્વયંસેવાનો ઉત્સાહ ઘાત્ર કરત, જે ભારતીય સૈનિક અમલદારોને સૈન્યમાં કમીશન અપાયવાનો ઉદ્યોગ કરત, તે શ્રીમાન લોર્ડ હાર્ડિંગ સાહેબ ભારતવર્ષના આકાશમાં ચર્ચે થઈ ઝગડગત. કારણ તેઓ ભારતીય સ્વતંત્રતાના વિધાતા થાત, જેમ હો તેમ. આ બેરી હજી સુધી ભારતવાસીઓના પગમાં કાયમ છે છતાં પણ હમે આજે શ્રીમાન વાઈસરાયના ચરણકમળમાં હમારી પ્રીતિ, અને કૃતજ્ઞતા સમર્પિત કરીએ છીએ. ભારતના ઇતિહાસમાં પ્રગ્નદિતના અનેક સારા કાર્ય કરીને ઉત્તમ કાટિના આદર્શ માઈસરાય થયા છે. ચિરસમારણીય, પ્રગ્નદિત કોક્ષિયુ પત્ની અને સુયોગ્ય યુવના વિયોગથી પણ પોતાના કનૈઞ્યપરથી ચલિત થયા વિના પ્રગ્નદિતના કાર્યો પૂર્ણ કરતાજ રહ્યા છે.

આવા પ્રગ્નપ્રિય વૈધાસરાય આજે આપણને છેડીને વિદાય થાય છે. કિન્તુ હમારો શુદ્ધ પ્રેમ પણ તેમની સાથેજ દોડતો જાય છે, અને ભારતીય રાષ્ટ્રની કૃતજ્ઞતા પણ એમની સાથે દોડે છે. વિલાપતમાં ભારતીય સ્વતંત્રતાના વિરોધીઓથી હમારા હિતનું રક્ષણ કરે, શ્રીમાને સ્વમુખે પોતાના ઉત્તરાધિકારીના વિષયમાં જે ઉદ્ગારો કર્યા છે કે "અને વિશ્વાસ છે કે તેઓ પણ ભારી નીતિનું અનુસરણ કરશે જેથી ભારતવાસીઓને દુઃખ નહિ થશે" નામદાર વિલાપત જેવા દૂર દેશમાં રહીને આ ભારત વર્ષનો ઉત્તરોત્તર અત્યુલ્લેખ જે ભારતવર્ષ અને ઇંગ્લંડને પ્રેમસરથી માંડવાની એઓએ જે ચેષ્ટા કરી છે તેની સંભાળ પણ તેઓ જુને.

શિવશંકર ઇન્દ્રાજીશંકર ત્રયાણી.

વિવિધ—વિષય.

—○○—

બહેરો એડિસન વાતો સાંભળી શકે છે.

મિ. એડિસન ને અમેરિકાનો પ્રખ્યાત વિજ્ઞાન શાસ્ત્રી છે તે હાલમાં તદન બહેરો છે. તે અમેરિકાની એક દરીયા ખાતાની સમાનો સંભાસદ છે. બહેરો છતાં પણ એડિસન ને સંભામાં ભાગ લે છે. સમાનું કામ કાજ બાબુવાને તેણે એક તારના દોરડા વિના ખચર પહેંચાડવાનું એક યંત્ર બનાવ્યું છે. તે બ્યારે સમામાં જાય છે ત્યારે એની સાથે એક મનુષ્ય એ યંત્ર લઈ બેસી રહે છે, જે સમાના કાર્યો સર્વ હેતુસા એડિસનને સંભળારે છે. યંત્રની હાલ-ચાલના તરંગો એડિસનના ઘૂંટણને સ્પર્શ કરે છે. એ રીતે એક મિનિટમાં ૩૦ શબ્દ સાંભળી શકે છે, કે જોડલા એક મિનિટમાં બોલાવા મુશ્કેલ છે. બુદ્ધિવાનો શું ન કરી શકે? આ-પણા શુશ્રૂષામાં વધી પડેલા અને લોકોને અતિ અપ્રિય યદ્ પડેલા કવિગણો ને પોતાની કલ્પના શક્તિનો આપી દિશામાં ઉપયોગ કરે તો અમે ધારીએ છીએ કે યોગજ સમયમાં કંઈ નવું જુનું કરી જતાવે !

ટેલીફોનમાં પ્રશ્નનીય મુદ્દાઓ.

આજ સુધી ટેલીફોન મારફતે વાત કરનાર ને ઘણા ઉંચા સ્વરથી બોલવું પડતું હતું, જેથી કરીને પોતાના જાનાં બેઠની વાતો ટેલીફોન મારફતે થઈ શકતી નહિ. પરંતુ લંડનની એક કંપનીએ હાલમાં એક એવું યંત્ર બનાવ્યું છે કે જેની મદદથી ટેલીફોનમાં જાની વાત પશ્ચ નિડર રીતે કરી શકાય છે. તદન નજીક બેઠેલા માણસ પણ કંઈ સાંભળી શકતો નથી. આવી શોધને ગ્રાટે શોધકને એક ધન્યવાદ મળે છે. ધધાદારીએને એથી વિશેષ સવડ સચવાશે.

“એ-એ” નામના જંગલી પશુ.

કુદરતી વિધાને બહુનારા વિદ્વાનો કહે છે કે કુદરતે જે જે પ્રાણી કર્યા છે. તેમાંનું એક માકાસકરનું “એ-એ” નામનું અતિ વિચિત્ર જંગલી પ્રાણી છે. એની લંબાઈ લગભગ ૩ ફુટ છે તથા એની ચામડીપર મેલા જૂઠા રંગના માંચા અને મોટા વાળ હોય છે. એની પૂઝડી લાંબી અને ચુરટેદાર હોય છે. કાનોતો આકાર સર્પથી નિરાજોજ છે. હાથ-પગ બીજા કોઈ પણ પ્રાણી સાથે મળતા આવતા નથી. કારણ અંચુડા સિવાયની હાથપગની આંગળીઓ ઘણી લાંબી અને પાતળી હોય છે, અને તે પાતળી ભળીની ગેડે બેઠપથી રહે છે. આ વિચિત્રતા સાથે એની આંખ પણ એક અજબ રંગ દંગની અને ચમકદાર હોય છે. જેનાથી એનું સ્વરૂપ અતિશય વિચિત્ર અને બચકર માત્રમ પડે છે. એ-એને એ પાતળી આંગળીઓથી પોતાનું ભોજન મેળવવામાં ઘણી સહાય મળે છે. નાના કીડાઓ એનો મુખ્ય આહાર છે. નારંગી મળી આવતાં તેના ઉપરની હાલમાં જાળ કાણું પાડી તેને એક હાથમાં રાખી બીજા હાથની આંગળીથી અંદરનો ગર કાઢી લે છે.

પ્રકૃતિએ એના દાંત પરથી એને ખીસ-કોલીતું જાતનું પ્રાણી ધારતા હતા, પરંતુ પાછળથી તે વાંદરાની જાતનું હતું છે.

માકાસકરની મૂળ પ્રજા એનાથી ઘણી જીંદગી છે. તેઓ એમ સમજતા હતા કે જે એ જીવોનો સ્પર્શ થાય, તો એક વરમાં તેનું મરણ નીપજે છે. સાપની ગેડે એનું ઝેર પણ મંત્રથી ઉનારવાનો ત્યાંના લોકોમાંના કેટલાક દાવો કરે છે.

ચમત્કારી સરોવરો.

મિનેસોટા પ્રાંતમાં વિનિએગ પાસે કેટલાંક ચમત્કારી સરોવરો જેવામાં આજ્યા

છે. હવામાં એાડી વધતી ઉષ્ણતાના પ્રભાવમાં તેનું પાણી એાડું વધતું થાય છે. સવારે દશ વાગ્યાને સુમારે પાણી તદ્દન યોડું હોય છે. બપોરે ચાર વાગે અતિશય વધે છે. જો હવા યોદ્ધાવાળી હોય છે, તો તેની અસર પણ પાણી પર થાય છે. કેટલાંક સરોવરો પાણી વાટળાં ચઢી આવતાં ધટ્ટ થાય છે. ત્યારે કેટલાંકના પાણી પીળાં અને કેટલાંકના લાલ થઈ જાય છે.

અદ્દરય પ્રકારા.

ભારતના સુપ્રસિદ્ધ વિજ્ઞાન શાસ્ત્રી ડૉ. જગદીશચંદ્રબોઝ પોતાના એક ભાષણમાં મનુષ્યની ગાનેદ્રિયની અપૂર્ણતાનો ઉલ્લેખ કરતાં જણાવે છે કે જ્ઞાન સર્વ પ્રકારનો અવાજ સાંભળી શકતા નથી. જેવી રીતે તેજ અને મંદ અવાજ છે, તે પ્રમાણે પ્રકાશ પણ દૃશ્ય અને અદ્દરય (ન જણાય એવો) છે. ધરતી કંપને જોઈ શક્યામાં આંખ તદ્દન કમજોર છે. દર સેકન્ડે તે ધરતી ૪ થી ૮ ખર્ચ સુધીની લહરો જોઈ શકે છે. એવી રીતે ધરતી ધીમા કંપોની અસર આંખ પર થતી નથી. અને તેમાંથી જે પ્રવાહ નીકળે છે. તે વિચિત્રવાદ કહેવાય છે.

કેટલાંક પ્રાણીની આશ્ચર્યજનક ઉત્પત્તિ.

બહુધા બધાનું એવુંજ માનવું છે કે કોઈ પણ પ્રાણીની ઉત્પત્તિ આપોઆપ થતી નથી. પરંતુ બ્રહ્મિયર કેટલાંક પ્રાણી એવાં મળી આવ્યા છે, કે જેણે લોકોને ચકિત કરી દીધા છે. વરસાદ વરસતાંજ હામ હામ નાની નાની દેહકી દૂદતી માત્રમ પડે છે. એની મૂલત્સ કરતાં તેનો જન્મ લોખને દંગ કરી દે છે. કોઈ પણ દેહકાને ગૂરો કરી તેને માળી તેને એક શીશામાં ભરી મુઠીએ અને જ્યારે વરસાદ આવે ત્યારે શીશીને વરસાદમાં ઢાંચી દઈશું તો જેટલી રજ તેટલી દેહકીઓ દૂદતી આપણી નજરે પડશે.

વળી કાચગાઓ જમીનની માટીમાંથી આપોઆપ પેદા થાય છે. સરોવરના કીનારો પરની જમીન (૧) એાડી ઉગી થાય છે, (૨) ગોળ થાય છે, (૩) કાંણુ થાય છે, (૪) રંગ જલ્દી છે, (૫) ચળકવા લાગે છે, (૬) જમીનથી સંબંધ છૂટા પડે છે, (૭) વૃદ્ધિ થાય છે, (૮) વળી રંગ બદલાય છે, (૯) વૃદ્ધિ થાય છે, (૧૦) ચેતન્ય આવે છે, (૧૧) ગતિ આવે છે, (૧૨) અને કૂદવા લાગે છે, આ પ્રમાણે કાચગો લગભગ ૧૧-૧૨ દિવસમાં તૈયાર થાય છે. વળી ચોમાસામાં લાખોની સંખ્યામાં નજરે પડતાં અંગમૂર્તિયાં મંચ આવીજ રીતે તૈયાર થાય છે.

છાણુ સાથે છાસના મિશ્રણથી સંખ્યાબંધ વીંછીઓ ઉત્પન્ન થાય છે.

આ સર્વ સત્યનો બાદ વિકાસો એવા નિર્ણય પર આવે છે કે મનુષ્યોની ઉત્પત્તિ પણ પહેલાં વહેલી એ પ્રકારને યએમી હોવી જોઈએ. પુત્રવધ કરતાં યગર્ગાધી પુત્ર કે પુત્રીની ઉત્પત્તિ વિશેના ઘણાં દાખલાઓ આપણા પુરાણોમાં છે, તેમાં કાંઈ સસતા હોયો જોઈએ એમ આથી પ્રતીત થાય છે.

આર્ય કયાંથી આવ્યા?

આર્યો પ્રથમ મધ્ય એશિયામાં રહેતા હતા, લાંછી ચારે દિશામાં વેસાયા. અર્થાત્ એ માન્યતા એવી છે કે ફનીઆમાં વસના મનુષ્યોનું આદિ રચાન મંચ એશિયા છે. જ્યારે સ. પૂ. તિસકે કહે છે તેમ આર્યોનું આદિ નિવાસસ્થાન ઉપરે ધ્રુવના પ્રદેશમાં હતું પરંતુ હાલમાં 'પંડિત ચમુંનંદન શર્મા (બહવંદે શેરેસ્ટ આ પ્રિસર) પોતાના 'આદ્યર વિજ્ઞાન' નામનું પુસ્તકમાં સિદ્ધ કરે છે કે મનુષ્યોનું આદિરચાન એવે સ્થળે હોતું જોઈએ કે જ્યાં સર્વ પ્રૃથ્વીના મનુષ્યો સારી રીતે વસી શકે. તેઓ જણાવે છે કે હિમાલયનો પ્રદેશ કે જ્યાંની હવા આખી ફનીઆના પ્રાણી, વનસ્પતિ વગેરેને માટે

અસહનના વખતમાં આ ઝાંડોના રમૂં લેવા શુદ્ધેશ્વરોને મોકલવામાં આવતાં, તેઓ જલ-લેહર પાછા આવતા હતા. નેલશન માટે એમ કહેવાય છે કે જે નદીમાં આ ઝાંડોની થોડીએક ઠાળી પડેલી હતી, તે નદીનું પાણી પીવાથી તેને ઝેર ચડ્યું હતું.

પરમકૃપાળુ પરમાત્માએ આવાં રાક્ષસી ઝાંડો કામદામ નથી સરજ્યાં તે માટે તેનો આભાર માનવો જોઈએ-આવાં ઝાંડો ફનીઆમાં થોડેજ સ્થળે અને જંગલોમાં મળી આવ્યાં છે. ચીનાઓનો નાટક.

ચીનાઓનો એકજ નાટક કોઇ કોઇ વાર એ મહીના સુધી પૂરેા થતોજ નથી. આરટીએસ વોર્ડ કહે છે કે એક વખત હું તેમની નાટકશાળામાં ગયો. જે વેળા એક ચીનાએ ગાતું શરૂ કર્યું, જે પૂરું કરતાં તેને ૭ અઠવાડીયાં લગભગ દોઢ મહીનો લાગ્યો! આ ગાયનમાં બધા મુખી ૧૨૦૦૦ લીટીઓ હતી. અને તે દરેક લીટીને છોડે “તુરાલ, તુરાલ, તુરાલ, રી, ફાલ દે.” એ પ્રમાણે બીજે વખત મોલવાની ૨૬ આવતી, જેથી તે ગાયન બ્યારે જસાગર પૂરેપૂરી રીતે ગવાઇ રહેતું, ત્યારે ૨૨૦૦૦ વખત એ લીટી ગવાતી એટલે આખા ગાયનમાં કુલ ૩૩૦૦૦ લીટીઓ ગવાતી હતી. ગાયન ગાનાર તથા સાંભળનાર કેવા ધીરજવાન હશે તેનો જો કોઇ પણ ખ્યાલ લાવવો હોય તો ફક્ત ૧૦૦ વારજ “તુરાલ, તુરાલ, તુરાલ, રી, ફાલ દે” એમ સમજો કાઢી જોવી જરૂર.

શુલામગીરીની હીમાયત.

શુલામગીરીની હિમાયત કરનાર એક અમેરીકન પત્ર ઉપરથી મેલમ પડે છે. તેકસાસ ખાતે એક નવાઇ સરખી એક જાતની કાઠી થાય છે જેઓ પીછ કાઠીઓ પાસે પડાના

આકારના ઘરો બંધાવે છે. જે ઘરો એટલા તો મજબૂત હોય છે, કે તેમની ઉપર જંદુકની ગોળીની પણ એકાએક અસર થઇ શકતી નથી. વળી શિઆળાને સાફ અનાજનો જ્યો પણ તેઓ શુલામો પાસેજ એકઠો કરાવે છે. જે કોઇ શુલામ કાઠી પોતાના ઘણીની સામે થતી જણાય, તો સધળી સ્વતંત્ર કાઠી મળી તેને મારી નાંખે છે.

અમતકારી વાંદરો.

એક મુસાફર આફ્રિકાની ગુસાફરીએ જતી વેળા પોતાની સાથે એક પૂછણાવાળો વાંદરો ભોમીઆ તરીકે લઈ ગયો હતો, જેનો સમજ વિશે તે ઘણીજ અમતકારી વાતો કહે છે. કઇ કઇ દુકાને સીધી સાફે સરખત મળે છે તે દુકાને તે સારી રીતે જાણતો હતો, બ્યારે તેના ઘણીને કેટલીક રાત નાઇત નદીના કીનારા ઉપર સુતું પડ્યું હતું, ભારે તે તેના સ્તેષા ઘણીની મોઢી ફરતો હતો તથા તેની આગળ બમતાં ગચ્છર મારતો હતો. તે તેના ઘણીના દરેક કામકાજમાં મદદ કરતો. તેણે પૂરોપમાં આવી ઘણીએ વાર તેના ઘણીનો જીવ બચાવ્યો હતો. તેમજ ધરમાં ચોરી થતી અટકાવી હતી. જે દિવસે તેનો ઘણી મરણ પામ્યો, તે દિવસે તેનો શોક ખતાવવા સાર જૂઠ પોલીસની એક શીશી ફોડી નાંખી, તે પોતાના ટીલપર લગાડી કાઢેા શાકી જેવો બની શોકાતુર દેખાયો હતો એ બીયારને જનાવરને કાઢેા પોશાક કોણ આપે? તેથી તેણે આવી રીતે પોતાના અંગને કાળું કરી પોતાના ઘણી તરફની વંદાકારી ખતાવી.

પ્રકીર્ણ.

ફ્રેંચ ભાષામાં ૪૦૦૦૦ ગ્રન્થો છે. તેમાં ના ઘણું કરી ૨૦૦૦૦ નકામા છે. ૧૦૦૦૦ તો સાધારણ વપરાશને માટે ઘણાજ કાલુ છે. અને બાકી રહેલા ૧૦૦૦૦ ગ્રન્થોથી એક માનવાજી

બ્રમભય કથા સરસ્વતી. મરાઠી પરથી

વસંતરાય પોતાની પત્ની સાથે હમણું દીવાળીની રજામાં પોતાને ઘેર આન્યો છે. એ તેના બાઈઓમાં નાનો, એટલે એના આગમનથી માતા તથા બાઈ બોબાઈ વગેરેને આનંદ થાય તેમાં શી નવાઈ ! વસંતરાયની ઉંમર અત્યારે ૨૪-૨૫ વર્ષની હોઈ તેણે પોતાનું લાક જોડણું બની રાકે તેટલું લખાવ્યું હતું. પશું બી. એ. થયો, અને બ્યારે ઉદ્દરનિર્ગંધ માટે કઠી હરકત નડે એમ નથી, ત્યારે માતૃશ્રીની ધજાને માન આપવું બાજબી લાગ્યું. તદુપરાંત આ ઉમરમાં સાધારણ મોટી, થોડી સુશિક્ષિત એવી છોકરીને બાઈ પરણતાં તે સાસુ સસરા, દીયર, નણંદ જોડણી વગેરેની કેળવણીથી સંસારને યોગ્ય તૈયાર થશે ત્યાં સુધીમાં હું એજ. એજ જીની પરીક્ષા પસાર કરીશ. એમ બેવડા કાયદાને ધોરણે વસંતરાયે નંદા બુતાનો બેમાલુમ સાથે સાંધ્યો.

વાત પશુ તેના મનોવિચાર પ્રમાણે બની. તે મુંબઈમાં વડીલાત કરવા લાગ્યો. સુમારે ૭ સાત મહીના થયાં છતાં પશુ તમારું “થાય છે થાય છે” હજી પૂરું થતું નથી, એવા આચયનો તેનો પત્ર આવતાં તેના વડીલોએ તેની આંખે મુંબઈ રવાના કરી. પહેલાં એક બે મહીના તો વસંતરાયની માતા આ નૂતન દંપતીનો સંસાર માંડી આપવાને માટે સાથે ગઈ હતી, પરંતુ ઘરમાં વચલી વહુની સ્ત્રાવટ આવ્યા પહેલાં તે પરત આવી હતી.

આજે વસંતરાય તથા સરસ્વતીને ગાડીમાંથી ઉતરી દારમાં પગ મૂકતાં ડોસી ઓવાળણું લેવા બહાર ગયા. તે બિધિ પૂર્ણ થતાં સરસ્વતી ઘરમાં આવતાં જ સાસુએ “વહુ આરે આગળ કર્યાં નય છે ! તું તો ગાડીએ આડકાયલી છે ને ! સરસા તો તને એટલા દોડી.”

આવો કરડો ઇસારો કરતાં બંને દેરાણી જોડણી એકમેકની સામે જોઈ હસવા લાગી. તથા નાની વહુ તો “યહ બોલવાની શરૂઆત” એમ જોડણી સાથે બબડવા લાગી. એટલામાં વસંતરાયની સ્વારી ગાડીમાંની ટ્રંક માળપર લઇ જવા માટે દાદર નીચે આવી. તેના કાન પર પેણે આ શબ્દો પડ્યા હશે કે કેમ ! તેની પ્લીક લાગતાં સરસ્વતી “ગમરાઈ” બને બદલવાનું લૂમડું આપેને” એમ કહી તેણે જોડણી સાથેનો વાતનો વિષય બદલી નાંખ્યો.

વસંતરાય અંદર આવતાં “સંરસાએ તો કમતાં હસતાં પૂછ્યું “ચાહ આણું કે”

“બાબી હું મુંબઈ ગયો એટલે પહેલાંનું બધું છોડી લીધું નથી હું ! આમ જો સાર શેર-અચેરે દૂધ ગરમ કરી લાવ. ખાલી મનક કરતી અહીં ઉભી ન રહે !”

“શેર-અચેરે ! હું ! હું ! બંનેની સવડ હીંચો લેતા હશે ?” એમ હસતી ડોળા મિચ ગિચાવતી સરસા કહેલા કામે ગઈ.

સંરસા કહેવા પ્રમાણે તાળકતોડ દૂધ ઉતું કરી વસંતરાયને માટે માળપર લઇ આવી. વસંતરાય આ વખતે પોતાના બાઈઓના નાનાં નાનાં છોકરાંએને પોતાની ટ્રંક પાસે બેગાં કરી મુંબઈની રમતમતની તરેહવાર ચીત્તે આપ્રતે હરો. દૂધ આવતાં તેણે પોતાની ટ્રંક ગાડી પ્રમાણે “ચાલ, ચલ જન્ય અચી” એમ કહી બંધ થાંધી, તથા દૂધ આગળ મૂકી “બાબી બે ચાર પવાલાં આણુવાં હતાં ને” એવો ઇસારો કર્યો. પવાલાં આવતાં છોકરાં સહિત દૂધ પીઈ સ્વારી વહિલ દેશનાથ દિવાળીનામાં ગઈ.

ઘરમાં અતિશય ગિર્દા, તેમાં મોટી વહુની સ્ત્રાવટ, વચલી વહુને માથે સ્થપાક. તેવે વસંતરાયની સાસુ અને સાજો તે બંનેને આવેલાં સાંભળી દિવાળી નિમિત્તે

સરસ્વતીને પીપર લઈ જ્યાં તથા વસંતરાયને જમવાનું નિમંત્રણ કરવા આવ્યાં. આખી અતિથાય ગિરીમાં ચોટશે પાડવાનો તથા ગુચ્છા પાડવાનો વખતજ ન હતો. છતાં સરસ્વતી વખતમાંથી વખત ઠાકીને પણ માળ-પરથી કેશ કેડળ સાફ કરી ગુચ્છા પાડીને નીચે ઉતરી. ત્યાં પોતાની મા સાથે પાત કરતી હતી, તેવે બહાર સસરાજના પમણાં ગમતાંજ ગમરાયત્રી ગમરાયલી એકદમ ઘરમાં ગઈ. ડોસી સુવાચડીની એરડીમાંથી સરસ્વતીની પાછળ પાછળ આવી. સરસ્વતીને જોઈ તે બોલી, “વહુ આ મુઆઇના નખરાં અડી ન આવે” હા! ગુચ્છા પાડવા જવા દે અને રીતસર વાળ હોરી વેણી મૂંચ, ના

સરસ્વતી ચમકી અમોઝાને હાથમાં લઈ છોડતી છોડતી પુનઃ માળપર ગઈ. ત્યાં જઈ જતાં તેની મા ઉભી હતી. માને જોતાંજ “મા મારા વાળ હોરને! જોની મારા વાળ, તેમને ગમતાં નથી” એમ બોલીને મારી કહેતી હતી, એટલે તેની માને તેના મોઝાંપર હાથ મુકી કહ્યું “અરે ચૂપ, જો તો ખરી પેલી તરફ તારા મોઝામઝા બે!! છે તે?” એમ કહેતાંજ સરસ્વતી શરમાઈ પાછલે પગે વાળ સરખા કરતી પુનઃ નીચે ગઈ.

જૂલ થવા લાગી એટલે એકંની પાછળ એક થયાજ કરે છે. સરસ્વતીનું નીચે આવવું, અને જાળમાઈનું બજારમાંથી શાકભાજી લઈ આવવું થતાં બંને અથડાતાં વિનાયકરાયે પૂછ્યું, “કાણું સરસ્વતી, કેમ ક્યારે આવ્યાં?” ગામરી બનેલી સરસ્વતી કાંઈપણ ઉત્તર ન આપતાં તેના હાથમાંથી શાકની પોટલી લઈ નંગ નીચે સાફ કરવા આવી ગઈ. વિનાયકરાય “હા, મુઆઇવાસી એટલે અડકામોજાનો શો દોષ?” આ શબ્દ ડોસીને કાને પડતાં તે બોલી “શું એટલામાં અડકાયું-લૂગડું

જાડી નાંખ્યું, છે? કે વસવાયાંની અટકેલી શાકભાજી સમારવા બેસી! શું કહું માણસને મારું કષાળ?”

આ શબ્દ માંજગતાંજ સરસ્વતી-દમ-સની આનંદી સરસ્વતી—એટલી બોલી, કે તેના કષાળમાં શેષ પડ્યા. તેણે તે બાજુ ઉંચકી નંગ નીચે મૂકી ધૂનમાં ધૂનમાં કંઠા પાણીથી પોતેજ રનાન કર્યું.

વિનાયક આ સ્થળે જોતો હતો. સરસ્વતી શરીર ઘોટી હતી, ત્યાં સૂકી તે એક શબ્દ પણ બોલ્યો નહિ. તે લૂગડું બદલવાને જેરી અંદર આવી, એટલે વિનાયક તેને એટલુંજ કહ્યું કે ‘સરસ્વતી, તું મારી બણેલી મણેલી અને તને ધડીમર માણસ પ્રમાણે રહેતાં મુઠાં આવડતું નથી. કંડે પાણીએ નહાઈ શરીર શા સાર બગાડે છે!’

ક્રમંધર્મ સંયોગે એજ વખતે વસંતરાય દુધનું વાસણ લઈ પોતાની સાળાને ગફવા નીચે આવ્યો. તેણે આ સર્વ જોયું પાર. પરંતુ પરાણાને વિદાય કરવાની ગરબમાં તે તરફ લક્ષ આપ્યું નહિ.

એક દિવસ એવો પણ હોય છે, કે તો કોઈને ધાતવારજ નીવડે છે. ડોસી પોતાની વહેવાણીને વળાવી ધરના મધ્ય ભાગ તરફ વળી, એટલે રસોડામાંથી આવતી વચલી વહુ કંઈ ટામ સાર બહાર આવતાં તેના બોરા થયો. સરસ્વતી વચલા બાગમાંજ હતી. તેણે તેને લૂગડું બદલતી જોઈ સડનમ કહ્યું કે, “કેમ ચૂપે પાણી ગરમ થવા મૂક્યું છેને!” એ સાંજેના ડોસી બોલી “નહાવા દે, કંઠા પાણીએ એને નહાવાદે. એને કાંઈ તેમ કરે, તેની માએ આપા ઢોંગ કરવા શીખ્યું દશે તે તેમ કરશેજ તો!”

માનું નામ સોડળાનાંજ સરસ્વતી પોતાનું જાન લીસરી “મારા માનું નામ શા સાર”

એટલા શબ્દ બોલી કંઈ યાદ આવતાં એક બંધ કર્યા. એ શબ્દ નીકળતાં તેણે જીભ બંધ કરી, પરંતુ તે શબ્દો ડોસીના કાનપર અથડાયા તે અથડાયાજ. તે બોલી “જોઈ આ વસંતની વહુ! જવાળ કેવા આવે છે ! કેવી શાણી થઈ છે હવે શીંગડા ફૂટવાજાણી છે, હવે તો ! ” એવા વચનોથી તેને વિચ્છિન્ન થીથી, માથા પર જતાં જતાં વસંતે પણ એમાંનો થોડો ભાગે સાંભળ્યો ખરો.

થોડી વરમાં બધાએ સ્નાન કર્યું. મોઝા-ભાઈ દેવપૂજન કરવામાં રોકાયા. એ જોઈ વસંતરાય સ્નાન કરવા નીચે આવ્યો. સરસ્વતીને પાણી. જે અતી જોઈ તે પાણી ઉઠું કરવાના બંધા પાસે જઈ ઉભો, તથા સરસ્વતીને હાથમાં તપેલી લઈ તુળસીને પાણી પાતી જોઈ વસંતરાયે પોતાની મેળે કુવામાંથી પાણી કાઢી લીધું. સરસ્વતી તેને પાણી કાઢતાં જોઈ મદદ કરવા આવી. પણ વસંતરાયે “કંઈ નહિ, એ તો હું કાઢી લઉં, મને હાથ છે” એમ કહી પાણી કાઢી સ્નાન કરી લીધું.

સરસ્વતી ખસિયાણી પડી ગઈ. ઘરમાં પગ અડાળતી ગઈ એવું વસંતરાયને જણાવ્યું કે શું ? કારણ તે પાછું ફરી જઈ હસતે ચહેરે તેના તરફ જોતો હતો. સરસ્વતીએ ઘરમાં જઈ ધોવાનાં લૂગડાં એકઠાં કર્યાં, તથા પોતાના પતિનું પોતીયું લેવાની વાદ જોતી ઉભી રહી.

અહીં વસંતરાયે સ્નાન કરી પોતાનું ધોતીકાં પોતાની જાતેજ ધોતું શરૂ કર્યું. એટલે સરસ્વતી ધોવાના કપડાં કાખમાં મારી પાછળે બારણેથી નદીપર ધીરધીરે પગ ઠોકતી અડાળતી ચાલતી થઈ. તેની જોડાણીએ “બહેન, જલદી આવજો હું.” એમ ખાસ તોંધી કહ્યું. પણ તે તરફ ધ્યાન આપે કોણ ?

ડોસી દેવઘરમાંનું કાગ આટોપી રસોડામાં જઈ “સરસ્વતી ક્યાં ગઈ !” એવી ચોકણી

કરવા લાગી. “તે તો લૂગડાં ધોવાં નદી પર ગઈ છે” એમ વચલી વહુએ જવાબ આપ્યો. તે સાંભળી “તે શાસાર ગઈ આજે તો હું જવાની હતી !” એમ બળકડતી તે સરસ્વતીને મદદ કરવાને માટે નદીપર ગઈ. સાસુનહુ બંને મળી, જલદીથી કામ આટોપી જમતાં પહેલાં ઘેર પાછાં આવ્યાં.

ત્રિત્ય કમની ગાજરીજમાં દિવસ વીત્યો. ચરાચર ‘સરને’ શાંતિમુખ આવનારી, સુંખી દુઃખી ઉભયને મોહવશ કરનારી રાત્રિ પડી. સાંજનું વાણું પૂરું થઈ સરે કામ આટોપતાં અગીઆરના ટકોરા ચપા.

થોડી વારે સરસ્વતી ઉપર આવી. આ વખતે વસંતરાય પોતાના બંધુએ માટે મુખા-છથી આણેકાં કપડાં ટૂંકમાંથી કાઢવામાટે પોતાની રમમાં આવ્યો હતો સરસ્વતી મુગે મ્હોંએ પથારી કરવા લાગી. તે જોઈ વસંતરાય બોલ્યો “કેમ આજે ઉપર શા રાત્ર આવી ! ના કહી હતી તે સામળી નહોતી”

“પણ પથારી તો કરે ને ?”

“હું” વસંતરાય કપડાં ટૂંકમાંથી કાઢતાં બોલ્યો. “સાસુએ તો મારાપર આવવા સામેજ થોડા દોડાવવા માંડ્યા છે.”

“હું”

“સપથાનું જ મુંઉ” “હું” બણે હું બીંતસાવે જ બોલું છું.”

“બસ પૂરું કર હવે ?” વસંતરાય એટલું બોલે છે, એટલે દાદર પરથી કોઠાના આવવાના પગલાં સંભળાયાં. વસંતરાય ખૂબ પાડી ઉઠ્યો, “કોણ છે ? બાબી ! ઉપર આવ, જોઈ” સરલા ઉપર આવી. તેને જોઈ વસંતરાય ખીજવાઈ બોલ્યો. “કેમ બાબી બોલ તું બારે-દહાડા અહીં રહે છે તે સાસુજી તને કરડે છે ખરી કે ?”

“પણ તમને મારા સમ ?” સરસ્વતી વચ્ચેજ બોલી.

“પણ હમણું હમણા સામુદ્ર ધણુંજ બોલે છે.” સરસ્વા દસતી દસતી બોલી.

હા પણ પતિ પાસે દાદ લેવાનું એ કહે છે કે નહિ ? ” વસંતરાય બોલ્યો.

“ મારા મગના સમ છે જો બોલો તો ! ”

“ બાબી, આમ જો, આ મારા હાથમાં યુગાબનું ફૂલ છે. જોયું ? એની પાખડીએ જ્યાં સુધી જોડાયેલી છે, ત્યાં સુધી આપણે એને માથે ધાકીયું કે દેવને ચઢાવીયું, પરંતુ બ્યારે તે બધી છટી પડશે, ત્યારે બંગી સૂકાં તેને જાત મારશે. તેમ જો આપણે બધા એક હોઈયું, ત્યાં સુધીજ આપણા ધરના મોનો જળવાશે. પરંતુ બ્યારે તમારી આવી આડી યુગાકીધી તે પાંખડીએ છટી પડશે, ત્યારે બંગી સૂકાં તમારા પર સત્તા બોગવશે. માટે આવી ધરની બાણબોડ મુરખો આગળ ન કરો તો સાર ! ” એમ કહેતો વસંતરાય બહાર આવ્યો. અને સરસ્વતી આંખ છુછતી થયેશે બનાવ જોડાણને કરેતી નીચે ગઈ.

x x x

બીજો દિવસે સરસ્વતી પીયર ગઈ. તથા દીવાળી આંગેપાંગ થણા આનંદ સાથે પીતી. રંગ પૂરી થતાં વસંતરાય મુંબાઈ જઈ પોતાને ધધે ગયો. પત્નીને લઈ જવાની વાત નીકળતાં આનુકૂળે “ આ તારી બાબીની સુચારુ પૂરી થાય, ત્યાં સુધી મહીનો એ મહીના અહીં રહેવા દે તો સાર. પછી લઈ જવો.” એમ કહ્યું. એટલે વસંતરાય એકલોજ મુંબાઈ ગયો. બિચારી સરસ્વતી ઘોડા દિવસમાં મુંબાઈના પોતાના સ્વનંત્ર સંસારમાં જઈય, એવા વિચારે મનનું સમાધાન કરતી હતી. જેમ જેમ દિવસ જતાં તેમ તેમ તેની પ્રજ્ઞતા વધતી જતી દિવાળી પૂરી થતાં એક દિવસ તે સાસરે આવી. તેને ઘરમાં કશી ગમ પડે નહી. જોડાણી

પણ ઘરમાં ન હતી. તેમાં વળી બહાનું કાઢી તે માળ પર ગઈ. પણ માળપર શું હોય ? પત્નીની કંઈ ન મળે, સામાન પણ ન મળે, ઘરમાં કોઈને પૂછવાની જગ્યાએ નહી. દીવા થતાં સામુદ્રએ, કહ્યું જા, પછી અંધારામાં શી રીતે જશે ” અત્યાર સુધી નિમિતાનિમિત્ત રહી. પણ હવે દેને ત્યા રહેવું પણ ન પાડવે, અને જવાને પણ પગલું ન ઉપડે. આવી સ્થિતિમાં આખરે કાણ અંતઃકરણ કરી પાછળ ઘર તરફ જોતી પીયર જતા નીકળી. જતાં વચ્ચે જોડાણી સામે મળતાં બોલી. “ કેમ સ્વારી જડી કે ? ”

સરસ્વતીનો મહેરા અત્યારે જોવા જોવા હતો. તેનાથી કશો ઉત્તર આપી શક્યો નહિ.

“ પણ માછની સ્વારી તો ગઈ છે હં, એક માણસને લીધા બિના—” સરસ્વા દસતી દસતી બોલી.

સરસ્વતીનો આંખોમાંથી અશ્રુગિન્દુ ટપકવા લાગ્યાં. તેના મુખપર સંધ્યાસમયની મૃદુ સંપૂર્ણ પ્રતિબિમ્બિત થઈ. તેની આ સ્થિતિ જોઈ સરસ્વા સરમાઈ કહેવા લાગી, “ નહિ મહેન તમે મૂકીને ગયા નથી હં, જોડાણીની સવાવડ છે એટલે મહીનો પંદર દહાડા તારે અહીં રહેવું પડશે.” એમ કહી તેણે તેના આંસુ લૂછ્યાં તથા એક એકની જાનના સંદેશા કહી પોતપોતાને રસતે થળી,

જે રાત સરસ્વતીએ એક જાણેલું પણ લખવામાં ગાળી. કારણ સવારે સાત વાગે ‘હજી ન્દાની એન ઉડ્યાં નથી,’ એમ જાણી તેની બાબી જો જોવા ઉપર આવી, ત્યારે એ ત્રણ કામગી અસ્તાવ્યસ્ત પડેલા જોઈ સ્વાભાવિક રીતે તેણે તે વાંચ્યા. છેવટનો કામગી તો બરાબર પૂરો પણ કથો ન હતો. કારણ ખડીઆમાં સાડી પૂરી થઈકેતી, તથા કવચ પણ નજી ચોરી હોય તેમ દેખતી હતી. આવી સ્થિતિમાં તેના પ્રેમાળ અંતઃકરણનું સર્વ

પ્રેમજન આંખ પાટે બહાર પડી તેણે
કાગળ પણ ગિટી મચાવી હતી.

પત્ર પૂરું થતાં બાબી હસતી હસતી
ત્યાંથી ચાલી ગઇ, તથા થોડી વારે નહુંદ
પણ જાગી પોતાને નિત્ય ક્રમે લાગી.

સરસ્વતીને હવે ખીયર રહેલું સારું
લાગ્યું નહિ, જે કામને માટે ગને અહીં રાખી,
તે મારે સારી રીતે કર્યુંજ ન્વેધજે. એ વિચારે
દરેજા જાણે પછી સાસરે જવાનો તેણે નિશ્ચય
કર્યો. જાણે જામતું ખાતું આટોપતાં રાત્રે
તેને ઉંઘ ન આવેલી હોય જોડા આવવા
લાગ્યાં, એટલે તે પોતાની જારડીમાં નંધ
તરત સૂઇ ગઇ. તેને સુતેલી અને બેદરકાર ન્વેધ
તેની બાબીએ હવે તેને સુધારવાના ઉપાયો
યોજાવા માંડ્યા.

આસનેલનો ડબ્બો સજાગી ઉઠતાં,
તેના પર પાણી છાંટીએ તો તે વધારે બમડી
ઉઠે છે. તેમ સરસ્વતીનો આ બીજો દિવસ પણ
બાબીના તથા માના કટાક્ષોમાંજ વીત્યો.

તે રાત્રે પણ સરસ્વતીને ઉંઘ આવી
નહી. તેની આંખ આગળ એ વાતો રમતી હતી.
ચાહી કરતાં પતિએ કરેલી સંભાવના, તથા
બાબીનું વર્તન. વસંતરાયનાં તે ચતનાં વર્તનનો
તેને અપારે ખરા ખુશાસો જણાયો. તેણે એકદમ
રડતું છોડી દીધું. સવાર થતાં ન થતાં તે ઉઠી
નીચે આવી. પાણી ભરી ચૂકો સજાગી
પોતાની વેણી ગૂંથવા તે, એકઠું

એટલામાં તેની મા ઉઠી. સરસ્વતી આ
વખતે તેને સાસરે જવાના ઉદ્દેશથી નીકળી.
તે ન્વેધ તેની મા બોલી, “અરે ! અત્યારમાં
ક્યાં જાય છે તું ? જવાશે એક બે દિવસ ! જાને
પણ શું ! વડીલોની બોલીજ સાંભળવાની છે
ને ! તે દિવસે હું આવી હતી ત્યારે કેવું મોઢું
હાડીને તે બોલતાં હતાં જો !”

“આ તું પણ શું એમ બોલે છે. ?”
એટલુંજ બોલી તે ત્યાંથી ચાલતી થઇ. આખે રસ્તે
સરસ્વતીના મનમાં શું હશે વાર ? આમ બ્રમિષ્ઠ
જેવી તે કેમ ચાલતી હશે ? એમ આપણને સદન
પ્રશ્ન થશે. તે વખતે તે પેતાં એ ચિન્તા પોતાના
મનમાં ચીતરતી હતી. દારણ સાસરે પગ મૂકનાર
તેની આંખમાંથી આંસુ ટપક્યાં. તેને પોતાનો
વૃમ્હાંના છેડાથી જેમતેમ લૂછી અંદર ગઇ.

‘સરસ્વતી અત્યારે મરમાં એક, દેવ
માણસ જેવી ફરી હતી. ડોસી દરેજા કહેતી.
કે આટી મણેલી મણેલી છોકરી છતાં પણ
બોલ્યાવમાં કેવી સીધી સાદી છે ? સરસ્વતીએ
પણ ડોસીના મુખથી એ રાજ સંભાળ્યા
હતા. સરલાનો સ્વભાવ પણ મન મેળાડી
હોવાથી જાને દેરાણી જેઠાણી મળી ડોસીને
જરા પણ કામ કરવા દેતી નહિ. સરસ્વતી
જાને જેઠાણીના છોકરાનો મોડોજાગ
ડોસીના નાં કહેવા છતાં પણ કરતી. ડોસી
જરા આડી પડે, અથવા સાંજે કથા સાંભળી
આવે ત્યારે તેના હાથપગ આંખી સારી રીતે
સુશ્રા કરવા લાગી.

સરસ્વતી આ સવં અંતરની ઉલટથી
કરતી હતી, પરંતુ તેનું લક્ષ્ય બીજું જગાએ
હતું. સાંજસવાર તે પોષ્ટમેનની સમડી પેડે
લાંબી નજરે રાક જોતી હતી. પોતાના લાંબા
લગ્ન પછી, કંઈપણ હિંમત આપે, પણ તેમાં
તે દરેજા નિરાશ થતી.

કદાચ પિયરથી તેના બાપએ કબેલા પત્રનો
ઉત્તર આવે, એમ ધારી એકવાર તેણે પિયર
જવાનો વિચાર કર્યો અને નિશ્ચિત શોધવા
લાગી. એટલામાં પોતાની મા માંડી પડી છે,
તથા પોતાને તેડું પણ આવ્યું છે એ કાંઈ
પણ જણ્યું. વળી ડોસીએ પણ તેને પિયર
જવાનો આગ્રહ કર્યો, એટલે તે અગ્રહિતે
પિયર તરફ વળી.

બા કેમ માંદો પડી હશે વા? બે. દિવસ પહેલાં તો તે મને મળ્યા ગઈ હતી! આ વિચારે આખે રસ્તે તેને ઝડાવરી બનાવી દીધી.

ઘેર આવી જુએ છે તો બા તો ક્યાંએ મળે ના, પણ બાબી નીચે પથારી કરી પડેલી તેની નજરે પડી.

તે બાની શોધ કરવા લાગી. તેનો તેને ક્યાંએ પત્તા લાગ્યો નહિ, ત્યારે તે બાબીની પથારી પાસે જઈ “બા ક્યાં છે?” એમ પૂછવા લાગી. “હશે ક્યાંએ મસાણામાં? મો શું મા છું!” આવો રોકડો જવાબ મળતાં તે માથા પર મૂકી. ત્યાં બા પથારી નાંખી ઉઘી મળેલી જણાઈ. સરસ્વતીએ ધણીવાર સુધી માતૃશ્રીને પ્રેમભરપણે બોલી હપ્તકન સમજાવવાનો પ્રયત્ન કર્યો. ધણીવાર સુધી મા બોલી નહિ, ધણીવારે તે એકાએક ઉમંગકા આવતાં બોલી, “બહેન મને તારી સાથે મુંબાઈ લઈ જાય તો હું આ પાપમાંથી છૂટું, મારાથી આ હવે નથી સકાતું. હું તારા ધણી ના લૂગડાં ધોઈશ, તારાં લૂગડાં ધોઈશ. રાંધીશ, દળીશ, નાસણું માંચીશ, તું કહેશે તે કરીશ, પણ મને આ નફે યાનનામાંથી છોડાવ!”

સરસ્વતી આ સાંભળી એકદમ રડી પડી. બધી વાત જાણ્યા તે માના ખૂબ કાલાવાસા કરવા લાગી. છેવટે તેની મા બોલી, “અરે કંઈ નહિ, એતો મારે ને તેને પડેલાં જરા બોલવા લાઈ તેમાં તે એકદમ ચીડાઈ ગઈ, અને પોતાના ધણીને કાણુ જાણે શું કશું તે તે જાણે, પણ મારો કાળ તેનાપર કાઢી તેને બડી નાખી. અને મારાપર પણ ધસી આવ્યો! નહિ, નહિ, છોડાવ પ્રભુ મને આ કુઝમાંથી!”

“શું મોટાભાઈ તારાપર પણ ધસી આવ્યા?” એવે અંદરથી એક ઝીણા અવાજ આવ્યો. બાંધ અંદર આવે છે એમ જાણી તે બોલી, “અરે કેમરે ભાઈ, બપોરનું કંઈ માની વિચારી રાત્રીની આવી દશા કરે છે?”

સરસ્વતીના મોઢાંમાંથી આવ્યા શબ્દ નીકળ્યા ન નીકળ્યા એટલે નીચે દાદરમાંથી “હ” હ” છતાં રહો હવે, કાણાં છો તે જણ્યાં. ધણીએ છોડી દીધાં તે અમથાં શું! જાણે ચાડી તો હું કરતી હોય ને? તમારા પગ નીચે બજે છે તેતો જુઓ! “આ શબ્દ બાણુ જેટું મું મું કરતા આવ્યા.

“ધણીએ છોડી દીધાં તે અમથાં શું? આ શબ્દ સરસ્વતીના કર્ણમાં તપાવેલાં તેજ પ્રમાણે પડ્યા. તે એકદમ સ્તંભ બનીગઈ. મારા પત્તને ઉત્તર આ કારણથીજ ન મળ્યો હશે! એની વિપમય શંકા તેના મન સામે ખડી થવા સાથે તેનું આખું શરીર ધ્રુજ ઉઠ્યું. તેના અંગમાંથી ધામ છૂટેલો. તેની આંખ આગળ તેનો તારો ચમકવા લાગ્યો. પતિએ તે રાત્રે પોતાની જઠાણીને સંબોધી કહેલી શુદ્ધાબના કુલની પાંખડીઓની કંપના અત્યારે તેને મૂર્તિમંત જણાઈ. તેના પતિનું તે રાત્રિનું કુંદ સ્વરૂપ તથા આજનું તેના ભાઈનું નારસિંહ સ્વરૂપ એ બંને ચિત્રો તેની આંખ સાથે સક્ષાત્ ખડાં થયાં. મારું ત્યાં જતાનું ફરી થશે ખરું કે? એ વિચાર તેને એક સરખો સંતાપવા લાગ્યો. તેની સામેનો દેખાવ તેનાથી જોવાઈ શકે નહિ, અને પોતાના મનના ઉમંગકા શો નહિ, છેવટે તેના બાંધ બાબી વગેરેને “હુંતો બડેલું, એક બીજનું સંભાળો. આથી કાદના છવને પણ લાભ થવાનો નથી.” એમ કહી માને ભાઈને અને બાબીને પગે પડીને ચાલતી થઈ.

આખેરસને તે આંસુ લળતી હતી, આજે તે સ્વપ્ન મનથીજ પરમાંના સર્વ કામ આટાપતી હતી. વચ્ચે વચ્ચે મગજમાં તાર આવતાં જધુ કામ જપાયા બંધ કરી નાંખતી, તો વળી વચ્ચે એક જગ્યાએ સ્તંભ પ્રમાણે ઉભી થઈ રહેતી.

બપોરે રત્ન હોવાથી વિનાયકરાય ડોસી પાસે પોતાની મોટી બાબીના બીજાના આગળ

ખેડો હતો. જાને જોડાણી એક બાળુએ પોત-
પોતાના કામમાં હતી. ડોસી પોતાની નાની
વહુની પ્રકૃતિ સજાંધી વિનાયક આગળ બોલતી
હતી. "તે આજે આમ અચકાતી અચકાતી કેમ
ચાલતી હશે વાર. આજે મને એ શીકારૂચ
જણાય છે. સરસ્વતી, અરે સરસ્વતી. તાર
માથુ'માથુ' દુઃખે છે કે શું? કેવી સાલસ
છોકરી! તમે શું યામ છે વાર. જો હોય તે
કહી દેતે? એમાં સાજાં સાની?"

"આજે એ આટલી બધી ગરીબ જેવી કેમ થઈ
ગઈ છે. હું સવારની બેઠકે તો જાણે ગિતબમ
જેવી દેખાય છે. એક લાખવાર મેં કહ્યું હશે કે
અરે જો જો તું પડી જશે? પણ નહી. આટલો
બધો ગરીબ સ્વભાવ શું કામનો?" સરલા બોલી.

"બહેન, તારા જેવી સારી વહુઓ
મળવાથી અમારો સંસાર સારી રીતે નભે છે.
નહિતો ક્યારનીએ બાંગ દોડ થઈ ગઈ હોત!
સરસ્વતીને જરા તરા કહેવું પડ્યું, પણ તને
કંઈ કહેવું પડ્યું નથી! ડોસી બોલી.

"નહીં પણ તમે બહુજ બોલો છો!
પરમ દહાડે તે આવી, ત્યારે તમે કંટક બહુ
બોલ્યા હતાં!" સરલા બોલી.

"એટલે, શુંકાંઈ રીતભાતનું જાન બાંન
ન કરવું કે? એ બજેલી છોકરી, અને તેનાં
વળી સ્વતંત્ર પછે રહેલી. એટલુંજ નહીં
પણ તેનું પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ થયું. એટલે કહેવુંજ
જોઈએ તો!" ડોસી બોલી.

"પણ બન્યું એવું કે ત્રણ દરેક વેણ
દીપરજીએ સાંભળ્યું અને તેમણે "કુ કુ"
સાર કહ્યું. પોતાનું પોતોડ પોતાને હાથે ધોડું,
મને કેવો સરસ ઉપદેશ કીધો! દેરાણીને આઠાં સુકી
ગયા? જોઈએ છે કેટલાક દિવસ રીસાય છે તે
સરલા સરસ્વતી તરફ જોઈ દસતી બોલી.

"એટલે શું તે આ છોકરીને રીમાઈન
મૂકી ગયો છે? મને તો કહ્યું હતું કે

અત્યારે તમને અડચણ પડે માટે એને
રહેવા દો. શું મારે લીધે એને આવી શિક્ષા
હું પણ મુછ કેવી પાપની કરતી!" ડોસી બોલ્યાં
આવી વાતચિત સ્વભાવિક રીતે

હતી. પરંતુ તેનું પરિણામ સરસ્વતીના
હૃદય પર સારું આઘાત નહિ. તેના
હૃદયે નંદી થયું કે પતિ મને છોડીને
છે. નહિતો જાણી મહેણું શા સારું છે!
જોડાણી પણ એમજ કહે છે.

હૃદયમાં ધ્રુવવાદ રહેલો અગ્નિ ડોસીમાં
ઉપરના ઉદ્ગારથી એકદમ બમણી ઉઠ્યો. તે
એકદમ લાખી લાખીને રડવા લાગ્યા.

"અરે આ શું બહેન! અમે તો છૂટામાં
બોલીએ છીએ! નું આમ શું કરવા કરે છે!"
સરલા બોલી.

ડોસી સરસ્વતીને સમજાવવા લાગી.
એટલામાં સમસાઈ આચીત્તા ધરમાં આવ્યા.
તેમણે શું થયું એમ સ્વાભાવિક રીતે પૂછ્યું.
ડોસીએ "વસંતીયાએ જોતી, આ કેવો
દાગો કર્યો!"

"આપણે શું કરીએ. જેનું માણસ
તેને વડમાણી દેવું જોઈએ. આ ઉમરે જ્યારે એ
બીજાનું મન સંભાળતા આપણું નથી
પછી સંસાર કેમ ચાલશે" એમ કહેત
માળખર ગયા.

"તે બે કંઈ નહિ, વિનાયક તું જ
લખ, વસંતને લખ કે તોમડોળ પત્ર દર્શાવ
આપ, જા, જતની જા."

x x x
નાટકલના દિવસ. બાઈના પગથી વસંત
ધેર આવ્યો. આ વખતે સરલાએ એક મહાન
સંપ કર્યો હતો. આ સંપમાં સાસુ, પોતાને
પતિ તથા છોકરાં સુદાં સર્વે તેણે માથે
કર્ષો હતાં. સરસ્વતી માને નહિ. તે રી
પણ સરલાએ સાસુ પામે જળમણી

સ્વસ્થ રાખી. ગોઠવણ એવી હતી કે વસંતરાય આવે, તેની સાથે કોઇએ પણ બોલવું નહિ. કે તેની સાથે કોઇએ કશો બ્યવહાર કરવો નહિ.

વસંતરાય આવતાં આ રંગિત ક્વાચત બરાબર અમલમાં મૂકાઇ. વસંતરાયથી કેમે કરી પણ આ કોયડો છૂટેજ નહિ. તે દૂધ માગવાને મુદ્દામ નીચે આવે તોપણ તેની કોઇ પૂછપરછ કરેજ નહિ. તેણે ઉપર નીચે ફેરા મારવા માંડ્યા કે સરસ્વતી તદન મૂંઝરાઇ ઉઠી. તેનું ચિત્ત ધુંરાવા લાગ્યું. વસંતરાયે તેને ન પૂછતાં બાબીને બુગ મારી. બાબી કાંઇ એાછી ચસ્કેલ ન હતી ? તે બોલી, “કહોને તમારે કહેવું હોય તેને, માઈ શું કામ છે !” બિચારો વસંતરાય પાછો માળખર ગયો. અહીં સરસ્વતીએ ખીલાડી પેઠે મોઢું ચડાવ્યું.

બાબીએ આ વખતે ચાહ તૈયાર કરી તથા સરસ્વતીને લઇ જવા કહ્યું ‘જ્હેન આ શું’, ચાહ તો તે નહિ લેશે’ સરસ્વતી બોલી

“તું ન જાય તો લે મારે હું જઇશ” એમ બોલી તે એકદમ ઉપર ગઇ તથા વસંતરાયને લે આ ચાહ” એમ કહ્યું.

“હું તો ચાહ પીતાજ નથી ! ચાહ કરવાનું કોણે કહ્યું તને ?” વસંતરાય બોલ્યો.

“તે પૂછે આપનું હોય તેને ? મને શું માલુમ” સરલા બોલી. વસંતરાય ધૂનમાં ને ધૂનમાં ઠેક રસોડામાં પહોંચ્યો અને ચૂલા આગળ બેઠેલી માને કહ્યું, “મા, આ ચાહ કરવાનું કોણે કહ્યું છે !”

બાબી જે પાછળજ ઉભી હતી, તે હસતાં હસતાં ખુશામાં ઉભેલી પોતાની દેરાણી તરફ નેઘએ બોલી “આપનું હોય તેણે !”

વસંતરાય ડોસીના ઉતારની રાહ નેતાં ગુસ્સામાંજ પાછો ફર્યો, તે નેઘ સરસ્વતીએ પોતાની નેઘાણીને ડરામણે સ્વરે કહ્યું “આવું શું કરે છે જ્હેન !” સરલાએ નાક પર આંગળી ધરી ચૂપ રહેવાની ઇસારત કરી.

આજે વસંતરાયને દૂધ મળ્યું નહી. તેમ તેની સાથે કોઇ બોલવું સુધ્ધાં પણ નથી. વિનાયક તો બેગોજ થતો ન હતો. ન્હાતી વખતે તો કોઇ આવશે, સરીર લૂછવાને કહોડો તો કોઇ આવશે. પહેરવાનું ધોતીડં તો કોઇ આણી આવશે, એમ વસંતરાયનું દંઢ ગાનનું હતું. પણ કોઇએ કશી પણ દાદ દીધી નહી. સરસ્વતી એક બે વાર એ કામેા કરવા જતી હતી. પણ સરલા દરેક વખતે તેને પાલક પકડી કામ કરતાં અટકાવતી અને માથુસના છળ કોણ જાણી શકે ? એમ વારંવાર કહેતી.

જમતી વખતે વિનાયકરાવે ‘જ્યારે મીઠું પીરસવા લીધું, ત્યારે વસંતરાયનું બાણું ફેરે રહેવા લીધું. બપોરે વસંતરાયે બેચાર વખતે માળખરથી નીચે અને નીચેથી માળખર ફેરા માર્યાં કર્યાં. ચસ્કેલ બાબીના લક્ષ્યમાં તેજાણવામાં આવતાં ‘જા જ્હેન ઉપર જા, અમારી પાસે બેસ મા’ એવો તેણે સરસ્વતીને તડકો કર્યો. આ પ્રકાર નેઘને સરસ્વતીના નેત્રમાંથી મંઝા જમુના ખજખજ વહેવાં લાગી, અને “મને આજ તમે આવી રીતે શા સાઈ છેતરો છે” એમ તે બોલી.

વસંતરાય દાદર આગળ આ સૌ સાંભળતો હતો. તેને કશો ઉપાય સજે નહી. ડોસી પણ ક્યાં કયા પુરાણ સાંભળવા ગઇ હતી, જે તરત પાછી આવે એમ ન હતું. વાઈ જે પત્નીને ઉપર નેઘાણેતો બાબી તેને કોડો મૂકે એમ જાનવું અજુક હતું. સરલા પર તો તેને આજ એટલો બધો ગુસ્સો ચઢ્યો હતો, કે તેને નજરે જોવા પણ ચડાતો ન હતો.

રાત્રિનું જમણું ‘આટોપાણું’ વસંતરાય પત્નીની માર્ગ પ્રતીક્ષા કરતો નાનાવિધિ આજા કરતો માળ પરજ બેઠેલો હતો. તેને ખાતરી હતી કે જાસ નોંધીને કહ્યા વિના પત્ની આજ ઉપર આવવાની નથી, પણ હીક દૂધ આપવાને તો

આવશે એવું તેનું દ્રઢ માનવું હતું, કેટલીએ વાર તે દાદર આગળ ડોકાવી આવ્યો હતો.

આખરે સરસ્વતી દૂધ લઈ ઉપર આવી. તે આવતાંજ વસંતરાય કંઈ નિમિત્ત કાઢી આરણ્ય ખાલેર જઈ ઉભો રહ્યો. બિચારી સરસ્વતી અંદર જઈ પધારી કરવા લાગી.

વસંતરાયથી રહેવાયું નહીં. એ પ્રથમ બોલી શે તો સાર. હું બોલવાની પહેલ કરું તો માન ખંડનની મોટી પંચાત. પધારી થઈ રહી, હવે તે નીચે ચાલી જશે એમ જોઈ વસંતરાય આરણ્ય ઢાંકી બોલ્યો, “પરમાં કંઈ લગવાનો ધંધો માંડ્યો છે કે શું?” એનો કશો પણ ઉત્તર મળ્યો નહિ. તેણે એ પ્રશ્ન વધારે જોરથી પૂછ્યો. સરસ્વતીની આંખોમાંથી ગળનારા અશ્રુબિન્દુ એજ વસંતરાયના પ્રશ્નનો ઉત્તર હતો. તે ખીજવાઈ કંઈ પૂછ્યા જાય છે, એટલે બાબી “સરસ્વતી એ સરસ્વતી, નીચે આવે કે કેટલીકવાર ઉપર ગેસી રહેવાની? નીચે આવે એકવાડ કોણ કરશે?” એમ ગરજતી પગ અક્ષાળની જાણે ઉપર કોઈ ખીનું છે તેની એને જાણ જ નથી એમ ઉપર ચઢી આવી. વસંતરાયનો કોઈ હાથમાં રહ્યો નહીં; તે એકદમ અકળાઈ બોલ્યો. “જા, એનો નથી આવતો તને એકવાડ કરતાં શું થાય છે?”

“એમ, તમે અહીંયા છે. તે હું શું જાણું એસ જાહેન ઉપરજ એસ. મહાનિવેશની માની એકવાડ કાઢવાનો હુકમ કરે છે. જોઈશ વાંચ. આ કૈા કહું છું નીચે જઈને સામુજીને.” સરસ્વા બોલી.

વસંતરાય ખીસીયાણો પડી ગયો. સરસ્વતી તો પડીકની મારી થરથર કંપવા લાગી. વસંતરાયે “મેં મ્મારે તને દાસી કહી! આમ અમથી ખીજવાય છે શા સાર?” એમ કહી રવરે સરસ્વાને કહ્યું.

“શું તમે નહિ બોલ્યા? તમારી એ વહુ એટલે એકવાડ કરવાનું કામ મને સોંપે છે કેમ? વીક - છ હું સસરાજીને કહું, કે અમારો પગાર થોડો એટલે અમારે એકવાડ કાઢવાના કેમ?” સરસ્વા આંખે પાલવ ધરતી બોલી.

“બાબી એમ શું કરે છે વાંચ? ધન્યરના સોમન આઇ કહું છું. હું એવા જાવથી નથી બોલ્યો.” વસંતરાય બોલ્યો.

“યાદ છે તમને! ગાંધ એવે તમે. ગુલામના કુલની પાંખડીનું ઉદાહરણ આપ્યું હતું તે” વચ્ચે સરસ્વતી બોલી.

“નહીં બાબી. હવે પાલવ દૂર કર” વસંતરાય બોલ્યો. સરસ્વાએ એકદમ આંખપરથી પાલવ દૂર કરી હસતી હસતી બોલી. “વાંચ હવે ધોતીયું હાથે ધોઈ લેશો કે?”

“પણુ તેનો આ સાથે શો સંબંધ?” વસંતરાય બોલ્યો.

“સરસ્વતીને આવી શિક્ષા કરી મુઆઇ એકલા આજ્યા જશે ને!” સરસ્વા બોલી.

“અરે પણુ” વસંતરાય બોલ્યો.

“ના કમૂલ કરે તમે. હું સામુજી અને સસરાનેજ તમે એકવાડ કરવાનું કહ્યું તે તેમનું તે કહી આપું.” એમ બોલતી સરસ્વા ત્યાંથી નીચે જત્રા નીકળી.

તેને અટકાવી વસંતરાય બોલ્યો. “એ જાઓ, પણુ જરા કહે તો ખરી કે આ જાણું છે શું? આ શો ઘોંટાળો કરી મને આજે પહોંચારો જનાર્યો છે.”

સરસ્વા ચોતાનું હસતું ખાળી રાકી નહિ. તે હસતાં હસતાં બોલી “આવી નજીવી બાબત સાર એને આટલી બધી કપરી શિક્ષા!”

પણુ શું કરે બાબી? એ બળેલી છોકરી. એનાથી સાત આઠ માથુસો ભેગાં બે ચાર દિવસ પણુ રહી શકાયું નહિ, તો પછી એના બાજુવાનો શો ઉપયોગ વાંચ! એનું કારણ એ કે બધારે એ પરણી ત્યારે ઘણી મોટી હતી. અરે નાની નાની જુદાંસરની છોકરી સુદાં સાસરાના દશ આર

માણુસોના રગડામાં સપડાય, તો પણ તે શમાધ
સકે છે. એને સાસરાંમાં સાત ગાઠ માણુસોના
સહેવાસમાં રહેવાનો પ્રસંગ લગ્ન થયા પછી
હમણાજ છ સાત મહિને થયો છે. એટલે
અહીં પાંચ સાત મહીના રહેવા દઈ તો હથો-
ડીના ઘા પડતાં મન માન્યો આકાર તૈયાર થાય.
મોટા કુટુંબમાં દિવસ ગુળરવા એ એક પરિક્ષા
છે. પણ ખરું કહે તને ભાઈના સોગન છે. એણે કંઈ
લગાઈ ટોટા મચાવ્યો હતો કે રીતસરનરહી હતી ?
તે તેને પૂછે ? હું શું કહું ? આ ? હું
તો તદ્દન કંઠાળો ગઈ છું.” સરસ્વા બોલી.

“એમ શું બહેન એમને છજો છે પણ”
વચ્ચે સરસ્વતી બોલી.

“નહિ, ત્યારે તું જ કહેને, સવારે હું
નળપર હતો ત્યારે એવાજ શબ્દ મેં બેચાર
સાંભળ્યાં હતા. તને છજે છે કોણ ? વસંતરાય
બોલ્યો.

“પૂછોને એને.” સરસ્વતી બોલી.

“એટલે એને કહું છું તો કે તેને પૂછે,
ને તેને પૂછું છું તો કે ? પૂછોને એને. આ છે
શું સાળું ?” વસંતરાય બોલ્યો.

“એ સ્ત્રીઓનું બંડ વચ્ચેજ બારણામાં
જોરથી ધસી આવતો વિનાયક બોલ્યો.

“વિનાયક કે ને આ શી ભાંગજડ છે.
‘વાર ! પણ તું હસે છે તેથી તું પણ એમાં
સામેલ હોવો નોખ્યો. અરે શું મારી વિરહ
આપું ધરજ છે કે શું.’

“અરે ગુહલક્ષ્મીને છજે એટલે ધરતી
બીંત સુદાં વિરહ થાય.” વિનાયકની પાછળ
પાછળજ ડોસી અંદર આવી બોલી.

“અરે આપરે, મારા પર આ શો ગજબ ?

“પણ હરામખોર તે દડાકો છોકરીને મેં
એવું તે કહું શું ? ને હું તેને આટલી
બધી શિક્ષા કરવા શું નીકળ્યો ? મોટાં શીંગડાં
કુટ્યાં છે તને ! કેમ છોકરીઓ આ એકવાડ
નીકળે છે નહિ ? ડોસી બોલી.

“પણ હું એને કેવી રીતે દામ પાડું ?”
વસંતરાય બોલ્યો.

“હું” “હું” જોતી હતી ને. હું કે
સવારની કેરી ધાંધલ મચાવી છે ? નીચેથી
ઉપર, ઉપરથી નીચે, એક સરખો આવળ
થતી હતી, ચાલ ખડેન નીચે. પણ એક માણુ-
સનું મન કેવી રીતે મેળવી લેવું ? સરસ્વા બોલી.

“આ ચરકેલ આ સવળા નાટકની સૂત-
ધાર છે. એકંદરે આ બધામાંથી એક માણુસ
ગરીબ ગાય જેવું બન્યું છે, કેમ વસંતરાય, એક
માણુસનું મન કેમ મેળવી લેવું ?” વિનાયક
બોલ્યો.

“પણ એક કહેવા સરખી વાત છે. મા,
તારી નાની વહુએ તારૂં મન કેમ મેળવી
લીધું ?” વસંતરાય બોલ્યો.

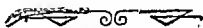
થયું. એક કહે કેમ મન મેળવી લેવું,
તથા તે કહે કેમ મન મેળવી લેવું. આખી
રાત સરસ્વતી તથા વસંતરાય વચ્ચે એજ
ચર્ચા ચાલી રહી હતી. સરસ્વતી ના મુખમાં
હવે માત્ર એકજ શબ્દ રહ્યું હતું, અને તે
તેના પિપરનું ઉદાસ ચિત્ર.

“શારદા વિહાર.” છોડાભાઈ દાજીભાઈ
અજાજ રોડ મુરત. દશાધ.

સામાર સ્વીકાર—

—સમાલોચના.

ગોપીજનકૃષ્ણ ગોખલે—લેખક અને
પ્રકાશક રા. રા. જીવનલાલ અમરેશી મહેતા.
વ્યવસ્થાપક; જ્ઞાનવર્ધક અંથમાળા, અમદાવાદ
રોયલ આઈ પેશ સાઈઝ, પૃષ્ઠ ૮૩, પાંચ આદર્શ
ચિત્રો. કિંમત બારે આના જ્ઞાનવર્ધક અંથમા-
ળાના આદકોને છ આના.

મેનેજર ગાનવધેક અંથમાળા, અમદાવાદ. રૂમી
ખાર પેટ ૫૪ ૧૨૮, કમિત દશ આના, અને
અંથમાળાના આકરને જો લેવાની કમ્પા હોય
તો અર્ધા કમિત.

ડૉ. હરિલાલ કુવતુ' નામ ગુજરાત સા-
હિત્યના વિલાસીઓને અતિ નાણીતુ છે. “કુન્ન-
વિહાર” ની કુન્નેનો આનંદ જોણે અનુ-
ભવ્યો છે, તેને એમની લેખન શક્તિનો પરિચય
કસવાની આવશ્યકતા નથી. એમનાં વિચાર
નાટ્યશાસ્ત્રને અનુસરી દરેક પ્રકારના નાટકો લખી
ગુજરાત સાહિત્યને સમૃદ્ધ કરવાનો હતો, અને
તે એમણે પશુ સુધાર્યો હતો. પરંતુ હવે એજ
આમજ મનુષ્ય પ્રયત્ન શું કરે. આખીસ વર્ષ
જેવી વૃષમાજ એમનો દેહાન્ત થયો. એમના
નાટકો પૈથી ૩ આજ પૂર્વે પ્રગટ થઇ ચૂક્યાં છે.
જ્યારે આ ચોથું રા. જીવનકાલે હાથમાં પ્રકાશ-
માં મેલ્યું છે. નાટકનો વિષય પુરાણનો છે. ૫૬
લાક્ષિત્ય અર્થે જૈન સંગીતમાં પડતા આદિ
કાવ્યનાં સર્વ જોગસ સ્વ, સાદરશ્રીહરિશાલના
લખાણમાં પ્રધાન રૂપે છે, અને તે સર્વ તેવીજ
રીતે આ પુસ્તકમાં પણ વિદ્યમાન છે. અમે આશા
રાખીએ છીએ કે “પૂર્ણ અપૂર્ણ એમની આવી
બીજી કૃતિ પ્રકાશમાં ચૂક્યા રા. જીવનકાલે
પ્રયત્ન કરશે.

પાપ પુન—લેખક જમનાલાલ નારણભાઈ
મેંથી પ્રકાશક હીરાભાઈ દાદાભાઈ દેસાઈ
(લાહરસ નાંદોદ)રાયલ' સોજપેટ ૫૪ ૧૩૪
કમિત ર. ૦-૪-૦

આ જાસુસી નવલ કથા છે. પૈકાને માટે
હનીયામાં કેવાં કેવાં બંધકર કામેા થાય છે
તેનો ચિતાર આ નાની કથિત નવલકથામાં
પદામલિ આપવામાં આવ્યો છે. જાસુસી
નવલકથા વાંચવામાં જેમને રસ હોય, તેમને આ
પુસ્તક વાંચવા બહામજી કરવામાં આવે છે.

વનસ્પતિ ખોરાકનું મહત્ત્વ—લેખક
રા. રા. જમનાલાલ વિ. પરમાનંદાસ નાથા-

વટી. પ્રકાશક—રા. રા. લક્ષ્મીભાઈ ગુપ્તાજીવંદ
જીવેટી. જોનારથી મેનેજર શ્રી જીવદયા ગાનપ-
સારક ફંડ, ૩૦૯ શ્રીધ ગજર, મુંબાઈ.

માંસાહારથી કેટલો બધો ગેરફાયદો થાય
છે, તે જાહેર પ્રબલે દર્શાવવા મુંબઈની દેશી
કાપડના વેપારીઓની મંડળીની સહાયતાથી
આ પુસ્તક લોકોમાં મફત વહેંચવા પ્રકટ કર-
વામાં આવ્યું છે. માંસાહાર અનેક મહાદ રોગોનું
કારણ છે, તથા ફળાહાર કેટલો ઉત્તમ ખોરાક
છે. તેમજ શારીરિક શાસ્ત્ર મંબધી વિજ્ઞાન
શાસ્ત્રીઓના અભિપ્રાય આદિ દર્શાવી ફળાહાર-
ની ઉપયોગિતા સિદ્ધ કરી છે. છેવટે સંબંધિત
ડોક્ટરોના અભિપ્રાયો, વનસ્પત્યાહાર તથા માંસા-
હારમાં રહેલાં તત્ત્વોનાં પૃથક્કરણનો કોડો આ-
પવામાં આવ્યો છે. વેજેટેરિયન ડોક્ટરોની
નામાવલિ જોતાં સર્વેને જાણારી કે માંસાહારી
પ્રજામાં પશુ હવે કેટલું બધું પરિવતન થવા
માંડું છે. અમે આ પુસ્તકના પ્રકાશ માટે
તથા તેના મફત વહેંચવાની કોલેડી જોડેલું
માટે રા. રા. લક્ષ્મીભાઈને ધન્યવાદ તથા આભાર
માનીએ છીએ.

સુરત જીલ્લાનો ભૂગોળ શિક્ષક—

લેખક અને પ્રકાશક રા. રા. જમનાલાલ માતી-
રામ રાહ રાહપોર, સુરત. રાયજ સોજ પેટ
૫૪ ૨૦ કમિત ર. ૦-૧-૩.

સુરત જીલ્લાની ભૂગોળ માટે ખાતાં તર-
કથી એક પાનક પ્રકટ થયું છે. પરંતુ તે
જંદુષા ઉપયોગી નીવડયું નથી. દરેક તાલુકા
દેક જાણુથી જોગ ખાખતોની શીખનનારને ધણીજ
થોડી માહિતી મળે છે. આ પુસ્તક વાંચી જોતાં
કદમાં જોકે નાનું છતાં સર્વ પ્રકારની માહિતી
સમાવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. આ
પુસ્તક કાઠિયાવાડ એજન્સીની બધી સ્કૂલોની
લાયબ્રરીમાં કે કાઠિયાવાડના મહેરબાન એજન્ટ દુધી

ગવર્નર સાહેબ, બહાદુર મંથુર - ક્યું છે. જો
પુસ્તક બેગોન સુરત જલ્લાનો નકશો આપવામાં
આવ્યો હોત તો પુસ્તક વધારે ઉપયોગી થઈ
પડત એમ અમારું માનવું છે. અમે આજ
રાખીએ છીએ કે આ પુસ્તક નામદાર સરકાર
તરફથી પણ મંથુર થશે અને ગુજરાતી રજીસ્ટ્રાર
ઉપયોગમાં આવી લેખકનો આશય સફળ થશે.

આ સિવાય નીચે લખેલાં પુસ્તકો અમને
મળી ચુક્યાં છે, તે આભાર સાથે સ્વીકારીએ છીએ.

૧ બ્રહ્મચારી, ૨ શીમાન મહાત્મા નચ્ચુ
શર્માની અમૃતવાણી, ૩ આરોગ્ય વિશે સૂચ-
નાઓ, ૪ મહાન બકબર, ૫ સુરત જલ્લાનો
નકશો, ૬ સુરત શહેર તથા મોર્બીથી તાલુકાનો
બુગોળ શિક્ષક, ૭ રાજા છત્રસાહ, ૮ દાગે
હસરત, ૯ યશોધર ચરિત્ર, ૧૦ બાળબોધ નૈન
ધર્મ, ૧૧ અતુરબાઈ, ૧૨ નડીઆદ અનાયા-
શ્રમનો રિપોર્ટ, ૧૩ વસો બાળ પુસ્તકલયનો
રિપોર્ટ, ૧૪ વિવેચકનો ખાસ અંક, ૧૫ ડહા-
પણનો ખાસ અંક.

તંત્રી.

સહાય-સ્વીકાર.

મયા વર્ષમાં જીવદયા પ્રબોધક મંડળને
નીચે પ્રમાણે મળેલી મેટની રકમો આભાર તથા
સન્માનની લાગણી સાથે સ્વીકારીએ છીએ.
આ ખાતું પારમાર્થિક છે, અને એનો આત્મા
પ્રસંગોપાત આવી મદદથી સચ્ચત રહી
શકે એ દેખીતું છે. The mercy is
universal religion દયા એ સર્વ ધર્મનું
મૂળ છે. પ્રસંગોપાત આ સંસ્થા પ્રતિ પણ
બહેર પ્રગ્ન દયાની લાગણી દર્શાવશે એવી
આશા છે.

૨૪૮-૦-૦ શેક હીરાચંદ નેમચંદ ઝવેરી
મોતીના ધર્મના કાંટાના પ્રમુખ

સાહેબ તરફથી દર વર્ષના રાખેતા
મુજબ સને ૧૯૧૫ની સાલના.

૫૧-૦-૦ શેક ઇન્દુમત્ત બાળમુકંદલાસ ની
પેટી તરફથી.

૫૧-૦-૦ શેક. • ખુશચંદ અમીચંદ ઝવેરી
ગોપીપુરા સુરત.

૭-૮-૦ શેક. પરસોતમ વલ્લભ.

૫-૦-૦ શેક. તૈયબખાઈ મસ્તકી તરફથી.

૮૭-૦-૦ નામદાર સરકાર તરફથી આંટના

૧૦-૦-૦ મ્યુનિસિપાલિટી તરફથી.

૫૦૧-૮-૦

તંત્રી.

અતિ ઉપયોગી દવાઓ.

દરેક ઘરમાં સંઘડાવી જોઈએ, કે જેથી
વેળા દેવેળા ઉપયોગમાં લેવાય.

બાળ સુધા—નાના બાળકોના દરેક
રોગો માટે અકરારી દવા. કમ્પીની કિ. રૂ. ૦-૧-૦

વૃષ્ઠારિ—ખસ, ખુનલી, ચાંદા વગેરે
માટે મક્કમ. એક વખત લગાડવાથીજ ખજવાળ

જોઈથી થઈ પોપડો વળવા માંડે છે. ત્રણ કે
ચાર વાર ચોપડતાં તદન આરામ થાય છે.

કમ્પીની કિ. ૦-૪-૦

સ્વદેશી મેથોસ—માથું દુઃખતાં આ
નામ ચોપડતાં પાંચ મિનિટમાં આરામ થાય છે

ના દેશી ઔષધિમાંથી બનાવેલું હોઈ બીજાં
દવાઓની પેઠે ચોંટાવાર આરામ રહી પાથું

દુઃખવાનો ભય નથી. કમ્પીની કિ. ૦-૪-૦

શરણતે લુલાખ—રાત્રે શરણતની ચ-
મચી પીતાં પેટમાં ચુંથડો કે દુઃખાનો થયા

વિના લુલાખેજાય છે. શીશીની કિ. ૦-૧-૦
આ સિવાય દરેક નવતના સંરજતો અ-

દાવી મળી શકશે.
લખો અથવા મળો—
સતસંગ ઓફિસ, અંબાજીરોડ, સુરત.

શ્રીમંતોના ઘરનો સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ કોણ ? મેસર્સ ટી. અમીચંદની કુંઠની ફાયરપ્રુફ સીમેન્ટીઓ.

જો તમારા ધનમાલુનું રક્ષણ કરવું હોય, ચોરોની અને ભયંકર આગની ધાત્તીથી બચવું હોય, તેમજ દગાદટકાથી દૂર રહેવું હોય તો જરૂર હુમારા બુના અને અનુભવી કારીગરોના હાથની બનાવેલી એકાદ તીજેરી વાપરવાની હુમો ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. હુમારે ત્યાં બીજા પણ ઘણી વાતના કામે બને છે. જેવાં કે નવો નવી દેશનના જમાનાને અનુસરતા મન પ્રસન્ન તીજેરીના કેશબોક્ષના, કળોના તથા તાળાઓના ડીઝાઈનો એવાં તો મુંદર અને મજબુત બને છે કે માત્ર એક વખત જોવાથી જ ખાતરી થઈ શકે છે. હાલમાં લોકોને લીધે લોખંડના ભાવો ઘણાજ વધી ગયાં છે, છતાં હુમારે હુમારા માલના ભાવો બીલકુલ વધાર્યા નથી માટે આવી તક ન શુભાવતાં એકાદ તીજેરી ખરીદી લેવાની હુમો ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. હુમારી તીજેરી ફાયરપ્રુફ નથી એવું સાબિત કરનારને રૂ. ૧૦૦૦)નું ધનાગ આપવામાં આવે છે.

મેસર્સ ટી. અમીચંદ એન્ડ કુંઠ
કણ્વીક બજાર—મુરત.

અતિ સસ્તું સાબિલ !

ઉત્તમ નવલકથાઓનો બંદાર !

રૂ. બેમાં ૧૫૦૦ પૃષ્ઠ તુરતજ ગ્રાહક થાઓ !

પ્રત્યેક નવલકથા એક એક રત્ન સમાન છે ! વારસોને માટે ઉત્તમ ખજાનો છે !

ત્રીજી વર્ષ ! સરતી વાતમાળા. અમુકય લાલ !

પ્રત્યેક નવલકથાઓ સ્ત્રી પુરુષોને વાચવા લાયક, નીતિધર્મવચક છે. ત્યાહુ વર્ષમાં નીચલી નવલકથાઓ મળશે:—૧. શાંતિનિર્મિતન અથવા સુખપ્રાપ્તિનો મહામંત્ર સામાજિક-ધાર્મિક-ગૃહ ઉત્તમ-પ્રકર થયું છે. ૨. સુવેદી સીતા!—સામાજિક. ૩. છત્રપતિ રાજરામ અને જગન્નો વેરા—ઐતિહાસિક ૪. સંસાર કથાકુંજ—એથક નદની વાર્તાઓ. જાપાની જર્મુસ-જાપાનની આશાક કીમણી સ્ત્રીઓનાં અદ્ભુત પ્રસાદો. વાર્ષિક મૃત્યુ —કાચા ભાગ પાના રૂ. બે, પાકા મુંદર પાના રૂ. ત્રણ. પોલેન્ડ સાથે ત્રી. પી. ખર્ચ ૦-૧-૦ વધુ. આફ્રિકાના ગ્રાહકો માટે રૂ. ૨-૨૦-૦, પાકા પાના રૂ. ૪-૦-૦. પ્રમાણિક એજન્ડા જોઇએ છે. પરદેશના ગ્રાહકોએ પાચરડાર કરવાનું સરનામું.

મુરત રા. રંજીદાસ કાગીદાર
જરાનપુરી ભાગના—મુરત,

દક્ષિણાચાર રામચંદ મહેતા.

મેનેજર-સરતી વાતમાળા-અમંદાવાદ.

એકવાર આડકને સતોષ આપવો, એજ આડકને સાચી રાખવાનું મૂળ છે.
છપાવનારાઓને નવી સગવડ. એકવાર જરૂર પ્રસંગ પાડો.

શારદા વિહાર પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સ એજન્સી.

જ્યાં

અંગ્રેજી, ગુજરાતી અને બાળબોધ લિપિમાં
 પોપડી, ચોપાનીયાં, હેન્ડબીલ, કાર્ડ, કવર, કકોતરી, બીલબુક, રસીદબુક વગેરે
 વાપદાસર અને વાળબી લાવે છપાવી આપવામાં આવશે:

એજન્સી મારફતે છપાવવાથી લાભ શો ?

૧. બે ત્રણ વાર મુફ વાંચવાની કડાકુટ મરશે.

કામ વાપદાસર તથા વાળબી લાવે થશે.

સુંદર બોર્ડરો તથા બ્લોફોથી શણગારી કામ સારું અને સફાઈદાર બનશે
 લેખકની મરજી હશે, તેલબાણમાં ચોગ્યમુદારો વધારો પણ કરી આપવામાં આવશે
 વળી બહારગામના બોર્ડરો ઉપર સંપૂર્ણ કાળજી રાખવામાં આવે છે.

મળે:—દાસતસય દાહભાઈ દશાઈ. પ્રોપ્રાયટર
 શ્રી શારદા વિહાર પ્રિન્ટિંગ વર્ક્સ એજન્સી.
 અબાલરોડ, મુરત.

રા. બા. હરગોવિંદદાસ કાં. વાળાનો અભિપ્રાય—

શ્રીબોધ—એ માસિક એટલું ઉપયોગી ને લોકપ્રિય છે કે તેનાં હિંદુ
 આડક ઘણા છે. એની જોડમાં મૂકી શકાય એવું એક પણ માસિક ગુજરાતીઓને
 હાથ નિકળતું નથી.”

‘સાહિત્ય’ માસિકનો અભિપ્રાય—

“શ્રીબોધનો જોગસ્ટનો અંક ઘણું સુંદર છે. આણ વાતો ‘ગુમાસ્તાની
 મની તથા ‘સ્નેહ કે મોહ’ની પ્રતિની નવલકથાઓ છે.”

શ્રી બોધનું વાર્ષિક લગ્નમ ૩૧. ૧૧.

રસિક વોર્તાઓ. પ્રસિદ્ધ લેખક રા. ભોળી-દુરાવ દીવેટીયા કૃત.

ચમેલી—(આજ પુસ્તકમાં બીજી ૩૫ વાર્તા અને ૨ ચિત્રો પણ છે
 ૩. ૧૧, ટપાલ ખર્ચ ચાર આના.

તરલા—બીજી ૩૭ વાર્તા અને ૧૧૧ ચિત્રો સહિત ૩૧. ૨ (ટપા
 ખર્ચ ચાર આના)

સ્નેહ કે મોહ (શ્રીબોધમાં જુન ૧૯૧૫થી આણ છે)

લગ્નો—શ્રીબોધ આફ્રીસ, પ્રિન્સેસ સીટ સુંબઈ (૨)

વાર્ષિક લેવાજમ રૂ. ૧-૦-૦]

આજ્ઞાપાત્રે મુજબાનુસાર.

સંગ: સતાં કિમ્ ન સંગલમાતગોતિ ।

શ્રીમદ્ દુર્વ્યસન નિપેધક, હવડયા પ્રબોધક અને નીતિનિર્ધારક મંડળ ॥
તરફથી પ્રકટ થતુ આસિક.

વર્ષ ૭ મુ.

ચૈત્ર રા. ૧૯૭૨.

અંક ૯.

Abstinence

Mercy

& Morality.

વિવચન.

વિવચ.

લેખક

પૃષ્ઠ.

૧. પરશુરામ ઐશ્વર્ય દરબુ.	રા. રા.	ગીતાધ અંબુભાઈ દેસાઈ	-૨૭૩
૨. પ્રતિષ્ઠા	રા. રા.	પતરાય ભદ્રકાનગય દાધેર	-૨૭૫
૩. દોષ અને પ્રત્યેવાન પુરુષો
૪. અમીતા	-૨૮૦
૫. દિગ્દર્શી જાનવરોની થતી કતલમાં ધરતી દર્શાવનાર પત્રક	-૨૮૩
૬. દિગ્દર્શી	...	ભાઈ હોદુભાઈ દેસાઈ	-૨૮૫
૭. સચુલા	...	ભાઈ હોદુભાઈ દાહલુભાઈ દેસાઈ	-૨૮૪
૮. વિવિધ વિવચ	...	તંત્રી તથા દ્વે.	-૩૦૦
૯. સ્વામી રામતીર્થજીના આગાર તંત્રી	-૩૦૨

તંત્રી અને પ્રકાશક: દોલતરાય દાહલુભાઈ દેસાઈ.

રાં બાહુરોડ-મુરત.

એક ઉત્તમ સલાહ.

પેસાનોમ આવ, ખાનીવાયક માલ અને તમારા માલનો રક્ષણકર્તા ? જે તમે તમારી માલખી લકત, તદન સહીમયામન રાખવા ઇચ્છતા હો, એર આગ, અને ઘરફાડના ત્રામથી બચવુ હોય તો લાખા લગ્નક ટાપલા લખાણથી નસોભાતા દાવજીમિલ્ડીંગ સ્ટેશનરોડ પનસાણા-ગામિ મોરા ર ઉકાની ફાયરનુક્રીનીનેરીઓ જ વાપરો જેના ઉત્તમ મજબુત કામો માટે સર્ટીફિકેટ અને પ્રદશનમાંથી સોનાના આદ મળ્યા છે દરેક રીતનુ સતોપકારક કામ તૈયાર તેમ એરડરથી મળશે પ્રાઇસથીટ મફત મોકલીશુ

મિ મોરાર ઉકા

ફાયરનુક્રીનીનેરી ખનાવનાર

દાવજીમિ ડીંગ સ્ટેશનરોડ મુરત.

એક નવીન સંદેશો.

આથી સર્વે સદગૃહસ્થે ને ખજર આપવામાં આવેછે કે હમી સોના તથા ચાંદીના પતરા મશીનરી જેથી આપીએ છીએ તથા સરવે ભતની ટીકીઓ પાડી આપીએ છીએ તથા પાટો જેથીને ટી કીઓ પાડી આપીએ છીએ જેવા કે ફેન્સી છંદાઓ, તરેહવાર બગીચો, તેકલેસો, ચેનો, છુટ્ટીઓ, બટન તરેહવાર પત્તાનો વીંટીઓ તથા મે તી પોરવવાના ચાંદીના ખોખા સરવે ભતના કાપી આપીએ છી વિગેરે સોનીનુ કામ કરવામાં આવે છે માટે હમારે ત્યા એક વખત પધારી કામ જેવ થી ખાત્રી થયે તથા મોતી પોરવવાના ખોખા સરવે ભતના તૈયાર મળશે ધનાવનાર -

સોની ચુનીલાલ મોહનલાલ

૬ ગધરપ ફળીઆ મુરત

નસીબ અને તેના છુપા ભેદ સ્ત્રીઓ માટે ટોનીક દવા.

આજકાલના સુધારાવાળા લોગિજ્યોતિષ્ય વિદ્યાને ખોળી માને છે, તો તેવા સજ્જનોને ખામ એક વખત અમારી સુવાકાત લેવા બલામણુ છે મહા પશુ ન્યાયેથી નિરાશ થયેલાઓને એક વખત અમે પ્રત્યક્ષ પુરાવો કરી આપીને જ્યોતિષ વિદ્યાનો અદ્ભુત અમકાર ખતાવીશુ જન્મોત્તર જન્મમાફાર પ્રત્યેથી વર્ષરૂળ વગેરે ખનાવી તેમજ એક જ ઉપરથી આખી છદ્મીનો પીતરો ખર, બરિષ્ઠ અને વતમાન કાગ સાથે હરકોઈ પ્રશ્નો ખુલાસો કરી આપીશુ, અનેક દુખથી પીડાતા મનુષ્યોને માટે આ એક ઉત્તમ તક છે વધુ વિગત માટે અડધા આનાની મીઠી મોકલી પ્રત્ન લીખ મળાવે

જ્યોતિષી દેવાશકર લખાનીશકર

૬ ગધરીઆશેરી-મુરત

રજીસ્ટર્ડ

પ્રદર, (નખખાઇ)
અનિયમિત સ્વસ્થાપ
ગર્ભાશયનો સોજો;

નં. ૩૧૦

પ્રદર નિનાશક
દવા વાપરો

ઉપર બતાવેલા દરદો અને ખીન્ન રોજો માટે જેવા કે, રક્તપ્રદર કસ્ટવાવક, હોડે પીસ્ટીરીઆ, પેડુનો દુખાવો, છાતીના દાઢ હાથપગનુ કળતર અને સુવારોગથી સર્તા જુના હઠીના દુખો વગેરે મટાડવા માટે અમારી જગપ્રસિદ્ધ પ્રદર વિનાશક દવા એક અકસીર ઇલાજ છે ફક્ત આદ વિ દવાનો ચુલ્કો એકમ માલમ પડે છે આદ દિવસની દવાના ૧-૭-૦ પોરેજ સાથે ખાટલી ૧ની કીમત ૨-૭-૦ પોરેજ અરિશ મિમિત્તાતુ પુસ્તક મફત મળાવે.

એન્ટ-

એસર્સ ટી. પી માફ
મની કુ દે. કળીપી
મુરત

પ્રદર
એડીસ,
અભાત

પુસ્તક ઉમ્.
અંક ૯ મો.

સત્સંગ.

૩૧.
સં. ૧૯૭૨.

કાવ્યશાસ્ત્રવિનોદેન કાલો ગન્ધનિધિગતામ્ ।
વ્યસનેન તુ મૂર્વાણામ નિદ્રયા કલ્પદેન વા ॥

માસિક

પરશુરામ ઐશ્વર્ય હરણુ.

દરિગીત.

(૧)
ધન. વિખરાતાં જેમ નીકળે સૂર્ય તેજ પ્રકાશતું,
વંટોળીઓ વહી જતાં ફરથી આવતું કે વાસતું;
સુર ચાપ સમ સુશોભતું જેમાં ધરી ધનુ વિશ્વતું,
પછી નિકટ આવે જળમાં સુપ્રચંદ જમદગ્નિસતું,

(૨)
તે દેખતાં યરધર ધ્રુવે બહુ મિત્ર આવ્યું ન કંઈ સૂઝે,
લયત્રસ્ત દશરથરાય જઈ અગાડી વિધધી પૂજે;
પરવા ન આદરમાનગી હી કોધધી આગળ ધસે,
રે કોણ અવરોધે, સહુ જો ચોધધી આઘા ખસે;

(૩)
પછી રઘુપતિ સામીપ્ય આવી આમ બુધુપતિ બિચરે,
તે જગારયો સૂતો બુજંગમ તિવ ધનુ ભંગરવરે;
હું જન્મ શત્રુ ક્ષત્રીનો, ઉન્માદમે શિખરે ચઢી,
નક્ષત્રી પૃથ્વીનેક ને વીશ વખત મેં કીધી લઢી,

(૪)
ઉન્મત્ત ક્ષત્રીય વંશનો કરું ધ્વંસ, શું હિસાબમાં
વિધ્વંસ કીધું જર્જરિત, શિવ ચાપ તેં રૂઆળમાં
દેખાડ પશુ બળ હોય. તો કોઈડ લઈ આ વિશ્વતું,
હું તમ પરશુધર સમીપ ક્યાં રામ તું દશરથ સુત !

(૫)

અથવા નહિ ગતિ હોય તો કર અંગલિ કર ઉભયની
હું હવતાં વીરં અવનીમાં હવે નહિ રે। નરંમણિ;
એવું વધા ભગવાન ભાર્ગવ વજ્ર જેવું લાગવે,
ઉત્તર દીધા વિણ શરાસન કર અથ લીધું રાધવે.

(૬)

પછી તર્ત પ્રત્યેશા ચઢાવી કર્ણ સૂધી એચું સીધું,
આકર્ષતાં ધનુ વિખલું એથર્થ આકર્ષી લીધું;
હે પ્રહ્લ શુદ્ધિ વેર અર્થે સત્રી નિકંઠન કર્યા,
તે યોગ્ય કીધું, મુજ પ્રતિ પણ વચન કેવાં બિચર્યા.

(૭)

રઘુકુળમાં જન્મેલનું અપમાન કીધું લાઘવે,
ભાર્ગવ મુનિ તે કદાપિ નહિ સહું ભાજે રાઘવે;
કાદંડ ભેડયું બાણ તો છોડ્યા વિના નહિ હું ચુકું,
હઉં દ્વિજ ભણીને જા તવ કહો દોના પર મૂકું.

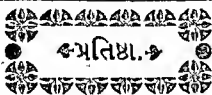
(૮)

તવ ભુશુકલોદ્ભવ વદે રઘુવંશ તું આવતાં શ હા।
મોં જોગખ્યો તું છે ખરેખર પુરાતન પુરુષ મહા।
બિગાર મારી ભત ઘાથી પુણ્ય તીર્થે વિચરવા,
હણ સ્વર્ગપથ, મુજ વાસના નથી નથી મન સ્વર્ગે જવા.

(૯)

સુણી વચન પરશુરામના શી પૂર્વમાં મૂકયું, ગયું,
રણી કીર્તિ ગઈ મળી પૂજમાં, પુણ્ય પુણ્ય ભેટામાં થયું;
પછી નમન કરવા યોગ્ય ભાજી પ્રહ્લની પૂજ કીધી,
ગિરિ ગહેદ્રે કીધે જાનન એણે પ્રહ્લ પૂજન નિમિ.

(૧૦)

અપ્રતિષ્ઠા.

લેખક:-રા. રા. શ્રીપતરાય હુકુમતરાય ઠાકોર
પ્રતિષ્ઠા એ શબ્દ પ્ર-તિષ્ઠાને બનેલો
કે પ્ર-તિષ્ઠા સન્મુખ અને તિષ્ઠ-એટલે મક્કમ-
પણે સ્થિર રહેવું. સામાન્ય અર્થ મક્કમપણે
સન્મુખ સ્થિર રહેવું એવો થાય છે.

તત્કાળ આગળ જેવી આકૃતિ આપણા
શરીરની કે મહેરાની રાખી તેમાં બેઠાએ છીએ
તેવી પ્રતિમા આપણી સન્મુખ દેખાય છે. એ
પ્રમાણે આ જગતરૂપી તત્કાલમાં આપણા (સત-)
યુષ્ઠ તથા કર્મની જે પ્રતિમા (પ્રતિગિર્ણ)
પડે છે તેને પ્રતિષ્ઠા કહે છે.

એ શબ્દનો પ્રતાપ ત્રેતાયુગથી જોવા
જઈએ તો જે મનુષ્યના-જે ન્યાતના-જે વ-
ર્ણના-જે દેશના-જે રાજના બાજુ દેખાય
શરીર વિષે (ખોટાં કથમાં) પ્રવેશ કર્યો
અગર કરે છે તે મનુષ્ય-તે ન્યાત-તે વર્ણ-
દેશ તથા તે રાજમાં હાડગારી તથા પાપમ
કરી મુકે છે. એવાં દ્રષ્ટાંતો જોવા જઈએ
રામાયણ તથા મહાભારતમાંથી ધણા મળી આવે.

કેટલાક મોટી વયના વડીલ તથા
પુરૂષો, યુવકો કરતાં વધારે અનુભવી તથા
સમજુ છે એમ માની પોતે પ્રતિષ્ઠા ધરે
કરે છે. કેટલાક યુવકો ન્હાનાં બાળકો કરતાં
વિદ્યાભ્યાસમાં ઉપરના ધોરણમાં હોવાથી તેઓ
ન્હાના બાળકોથી વિશેષ વિદ્યતા ધરાવતા સમજ
પોતે પ્રતિષ્ઠિત છે એમ માને છે. તથા કેટલાક
યુવકો પોતે એક સમયે છે કે ઘરડાઓની
બુદ્ધિ કેહેવત પ્રમાણે (૬૦) સાડે બુદ્ધિ નાહી
એ નિયમાનુસાર ઘરડાઓ માત્ર ખોટી બકબક
અને લગારો કરે છે, આપણે યુવકો હાલના
આલસતા રીવાજ પ્રમાણે જે વર્તણૂક ચલાવીએ

છીએ તેજ માન્ય છે એમ માની પોતે જુદાના
કરતાં ઢાલા છે એમ ગણી પોતે પ્રતિષ્ઠા
ધારણ કરે છે. આ પ્રમાણે જુદા તથા યુવકો
પ્રતિષ્ઠાનું ગાન ધારણ કરી બેઠા છે.

કેટલાક પુરૂષો તથા સ્ત્રીઓ એમ માને
છે કે સારા કપડાં અને ઘરેણાં પહેરવાથી,
સારા ન્યાનવરા કરવાથી, સારા વરઘોડા કંઠાડ-
વાથી, સારા વાળનું વગડાવવાથી, સારા ઠાક-
માં રહેવાથી, મહોટાઓની સંગતમાં બેસ-
વાથી, મહોટી મહોટી વાતો કરવાથી, મહોટા
લેખ લખવાથી, મહોટા બાપણો આપવાથી,
મહોટામાં મુખ્ય કારભારી તરીકે ભાગ લેવાથી
પ્રતિષ્ઠા મળે છે.

ધર્મના કેટલાક પંથના આચાર્યો તથા
અનુયાયીઓ કહેતા હરે છે કે હમારો ધર્મ
બીજા પંથો કરતાં શ્રેષ્ઠ છે. હમારો પંથ મૂળ
છે બીજા પાછગથી ઉત્પન્ન થયેલા છે. ધર્મના
મૂળ સિદ્ધાંતો બીજા ધર્મમાં નથી. બીજા ધર્મની
નિંદા-અવગણના કરી પોતાના પંથની પ્રશંસા
કરી ગાન ધારણ કરે છે.

કેટલાક પુરૂષો ખાવામાં વધારે કોણુ ખાય
છે, પીવામાં કોણુ વધારે પીએ છે, અને એવી
સ્વસ્થામાં જ ચડીઆતા થાય છે ને પ્રતિષ્ઠિત
મણાય છે એમ માને છે. કેટલાક પુરૂષો વખતે
જે કુળમાં જન્મ્યા છે અગર તેમના બાપદાદા
પુરૂષો સુધે માલ મળ્યો હોય છે તો તેઓ
પ્રતિષ્ઠિત છે એમ માને છે કેટલાક પુરૂષો
બીજાઓને નુકસાન કરવામાં, કુટુંબોમાં કલેશ
મલાવવામાં, બીજાને દુઃખ આપવામાં અત્યંત
થવું તેમાં ગાન સમજે છે, કેટલાક પુરૂષો
પોતાને ઘેર દોસ્તાર બાંધીધોને ભેગા કરવાથી,
ગુરૂ આચાર્ય અધિકારી અગર એવા સારા
પુરૂષોને ઘેર બોલાવવાથી પ્રતિષ્ઠા મળે છે એમ
માને છે.

કેટલાક પુરૂષો પોતે પ્રતિષ્ઠિત છે એમ (જોડી રીતે) માની ક્ષણ (પોતે માની લીધેલા) હસકા વર્ગ અમર તેવી સ્થિતિમાં પુરૂષો (ચોર જેમ ધન ચોરી ન્હાય છે તેમ) પોતાની પ્રતિષ્ઠા ચોરી નરશે એવા ભયથી તેઓના સમાગમથી દુર રહે છે; સારા કાર્ય કરવાના હોય તે પ્રસંગે પણ તેમના સમાગમમાં આવવા નહાતા નથી; પોતે પવિત્ર અને ખીન અપવિત્ર-તેમના સ્પર્શથી અમગ્ન બન્યા એવા અનેક ક્ષેત્રો કિંતુ કરે છે. કામદા હરેના ટોળામાં ભળવા જતા પોતાની હાંસી યદિ જનમાંથી દુર ચાલ છે તે પ્રમાણે શ્રીમંત અને વિદ્વાન મંડળમાં ભળતા તેઓની હાંસી થવા છતાં પણ તે મંડળમાં રહેવાથીજ આપણી પ્રતિષ્ઠા લોકોમાં વધે છે એમ માને છે.

કેટલાક પુરૂષો એમ સમજ પ્રતિષ્ઠા ધારણ કરે છે કે-

- અ. વિદ્વાન તે એ કે જે વિદ્યા ધણી ભણી પોતે વિદ્વાન કહાવે છે તે, તે ખીન એમ સમજે છે કે વિદ્વાન તે એજ કે જે પોતે વિદ્વાન ધણ ખીનને તેજા બનાવે છે તે.
- બ. શ્રીમંત એજ કે જે પોતે લગ્નવિધિ કહાવે છે તે, તે ખીન એમ સમજે છે કે જે પોતાના પૈસાથી અનેક ઉદ્યોગ તથા સાળાઓ ખોલાવી ખીન-ઓને તેજા બનાવવા પ્રયત્ન કરે છે તે.
- ક. ક્રાંતારી એ કે જે ક્રાંતીના નાદા બહાર નુરાપેરોમાં પ્રસિદ્ધ થઈ તેમજ લોકોના જીભામાં આવે છે તે, તે ખીન એમ સમજે છે કે જે પુરૂષ ન્દાના અમર મહોટા કાર્યો જ્યાં પારખરી જરૂર છે તેવાં સ્થાનોમાં પ્રવેશ કરી સહાયતા આપે છે તે.
૪. સત્યવાદી કોણ કે જે પોતે એમ કહે છે કે હું અસત્ય જાણતો નથી અથવા

અસત્ય કાર્ય કરતો નથી તે, તે ખીન એમ સમજે છે કે સત્યવાદી તે એજ પુરૂષ એતે સત્ય વક્તા છે એમ નહીં. જોક્ષતાં પોતાની સારી રહેણી તથા કંઈ છુપી જગતમાં આદર્શ રૂપ નિવડે છે તે જીવશીલાસ કહે છે કે:-

કહેતો સો - કરતે નહીં, મુખકે બડે લગાડ
કારો મુખ લે જાણે, શાહેજકે જરગાર.

કેટલાક યુવકો એવી ઉમેદ રાખે છે કે:-
અ. હું મહારા કુટુંબમાં એવો થાઉં કે મહાર કુટુંબ મને માન આપે. તે કેટલાક યુવકો એવી ઉમેદ રાખે છે કે હું એવો થાઉં કે મહાર કુટુંબ પ્રતિષ્ઠિત થાય.

બ. હું ન્યાતમાં એવો થાઉં કે ન્યાત મને માન આપે, તે કેટલાક એવી ઉમેદ રાખે છે કે હું એવો થાઉં કે મહારી ન્યાતની પ્રતિષ્ઠા વધે.

ક. હું દેશમાં એવો થાઉં કે આજો દેશ મને માન આપે, તે કેટલાક એવી ઉમેદ રાખે છે કે હું એવો થાઉં કે મહારો દેશ દુધર કામ વગેરેથી ખીન દેશો કરતાં સારી આખા સ્થિતિમાં લાવી પ્રતિષ્ઠિત બનાવું.

હું રાજાનો એવો કારભારી થાઉં કે રાજા મને પુછ્યા શિવાય પાણી પણ પીએ નહીં. હું કુટુંબને માન અને મનેજ પ્રતિષ્ઠા આપે, તે કેટલાક એમ ઉમેદ રાખે છે કે હું એવો કારભારી થાઉં કે રાજાન તથા પ્રજાની પ્રતિષ્ઠા વધારી સર્વ દેશમાં એમની કીર્તિ ફેલાવું.

હાલના જગતમાં ઘણા પુરૂષો પ્રતિષ્ઠાને માટે કાર્ય કરવા તૈયાર થાય છે. દરમ્યાન કાંઈ વિદ્યા આવી પડ્યું તો તે કાર્ય અધવચ પાડું શુકે છે, અમર વિદ્યા નાખનાર સાથે વેર જીવન કરે છે અને કાંઈને આગળ વધવા નહીં દેતાં તેમાં વિશેષ લાગી શુકે છે, બારે

આવનારને નિંદે છે અગર તેનું અપમાન કરે છે. અને એમાંજ પોતે પ્રતિષ્ઠા માને છે. પણ રાજા અને રાણા પુરુષો આવતા વિદ્વાને પોતાના પૂર્વ જન્મના કરેલા કર્મોના પ્રત્યાઘાત સમજી તથા જે (મનુષ્ય) દારથી તે વિદ્વા આચ્યું હોય છે, તે (મનુષ્ય)નું અપમાન નહીં કરતાં ખરું સું છે તે જોધી કહાડી અનુભવ મેળવી વિદ્વા આચાર્યનો અપકારને બદલે ઉપકાર માને છે.

આપણે જો અડપથી દોડવું હોય છે અને દોડવાની જગીન રેતાળ અગર કાદવવાળી પોથી હોય છે તો આપણે અડપથી દોડી શકતા નથી પણ જલદીથી થાકી જઈએ. પ્રયત્ન જો એ જમાન વિશ્વકર્તા શક્તિ માફક કડચું હોય છે તોજ ત્વરાથી દોડી શકાય છે. એવા વિદ્વાને જેમણે અનુભવ રૂપ મળ્યા છે તેઓજ આગળ જવાના માર્ગે પણ ચર્યા છે. તે પુરુષોની કીર્તિ અમર થઈ છે. તેમણે શું પોતાના દેહને અવડાવી પીયડાવી તર કર્યાં છે? શું તેમણે હુમડાં ધરેણાથી પોતાનાં શરીરને શણગાર્યાં છે? શું પોતાને મુખે, “હું પ્રતિષ્ઠિત છું” એવું બોલતા સાંભળ્યા છે? જે પુરુષો સારા થયા છે અગર થાય છે તેઓ પોતાની પ્રસંગ કાષ્ટ પશુ દીવસ કરતા નથી પણ તેમની કીર્તિ જગનનું દરી લે છે.

તુલસીદાસ કહે છે કે:—

અડો બાણ નવ કરે, બડા ન જોલે જોલ.
હીના મુંખેનો ના કહે, લાખ હમેશ જોલ.
મનુષ્ય એ જે જિન જાનતા અનેલો પ્રાણી છે, એક ભાગ હવે છે અને બીજો ભાગ હવે પેદરેલો કાષ્ટ, યાને આ શરીર છે. શરીરને માન આપનાર હુમડાં ધરેણાં વગેરે બેદારના શણગાર છે અને હવેને શોભા આપનાર. (સત)ગુણ તથા (સત) કર્મ છે. સત

સખનો અર્થ અવિનાશી, નિર્વિકાર, નિરંજન, એવા જે ઇશ્વરી દેવી પ્રતાપવાળા થયું તથા કર્મ તેનેજ સદ્ગુણ કહેવામાં આવે છે. જે પુરુષો હુમડાં ધરેણાં પહેરવાના શોખીન હોય છે, જે પુરુષો મ્હોટા ન્યાત વરા કરવા, વરથોડા કહાડવા વગેરેમાં માન સમજે છે, તેમને શું આપણે મુખે કહી શકીશું? ના. ના. પ્રિય બધુઓ એવા હકકા વિચાર. લેવાના નથી. જે પુરુષો પોતાના પહેરવાના હુમડાં ધરેણાંને સ્વચ્છ તથા નિયમિત સ્થિતિમાં રાખવા જેટલી કાળજી રાખે છે એ પ્રમાણમાં તે હુમડાં તથા ધરેણાં તેના શરીરને તેરશે કાળ માન આપે છે. મ્હોટા ન્યાતવરા કરનારા, મ્હોટા વરથોડા કહાડનારાને પણ તેટલો સમય તે સાધનો માન આપે છે. એ સંગ્રામી દીક્ષ કરવાની જરૂર નથી પણ કહેવાનું એટલું છે કે એવા ખરેખર સ્થિતિ ઉપરાંત થાય છે અને માત્ર માન મેળવવાના એજ ઉત્તમ સાધન છે એમ ગણી. કરવામાં આવે છે, પણ કાષ્ટ જીન સારા હોવા અનુસાર થતા નથી. તો એવા એક વખતે કરેલા ખર્ચ ફરી કાષ્ટ એવો પ્રસંગ ભવિષ્યમાં આવે છે અને જો તે પ્રસંગ પૈસાની અગર બીજા સાધનના સંકલ્પને લીધે તેવો દાઢ થતો નથી તો તે ગયેલો પ્રસંગ યાદ રાખી મહાન વિંતા ઉત્પન્ન કરાવે છે. સ્થિતિ તથા સારા હોવા અનુસાર કરેલાં ખર્ચ કાષ્ટપણ દીવસ અસાંતિ ઉત્પન્ન કરતા નથી.

લંકાનો અધિપતિ રાવણ જેને વાયુ, અગ્નિ, વરણ વગેરે દેવતાઓ વરા રહી તેની આજ્ઞાનુસાર કાર્ય કરતા હતા. એ વાત હોલ સુધી સુધરેલી હુનિયાના લોકો અંતિરાયોક્તિ માનતા હતા. વાયુ, અગ્નિ અને જળ વગેરે તત્વોના થતા પ્રયોગોથી તેઓના વિચાર કાંઈક દરજ્જે રાંધે થઈ એ વાતમાં કાંઈક સત્ય દર્શાવેલો ખ્યાલ તેમને આવ્યો છે. દેવતાનાં ઉપર

સત્તા તથા સર્વ ભૂમંડળ ઉપર શ્રેષ્ઠતા ધરાવનાર શાય તથા સર્વસમૃદ્ધિથી ભરપૂર એવા મહાન પ્રતાપી અને પરાક્રમી રાજા રણસેવના વિશે રમઝાળાયા અને તેમની કીર્તિ તેમના દેહની સાથે ગંગાધગધ છે તો રાવણુ જેને મુકાળાએ આપણે કશી ગણતરીમાં નથી તેઓ મિથ્યા દેહાભિમાની યદ્યપ્રતિષ્ઠા ધારણુ કરીશું તો આપણી હાલત કેવી દુર્ગંજ થશે, તે વિશે દરેક પ્રિય બંધુ પોતાની નિર્મળ જુદી અનુસાર વિચાર કરી લેશે.

કેટલાક પુરૂષો એવો વિચાર કરે છે કે યોગ્ય અથવા અયોગ્ય માર્ગથી સંસ્ય કરી રાખેલું ધન સંસ્ય કરનારું છે. તથા કેટલાક પુરૂષો એવા વિચારો કરે છે કે ધનને યોગ્ય માર્ગથી સંધરવું અને તેનો વ્યય પણ જેટલો યોગ્ય માગે કર્યો તેટલાનો અધિકારી છે. એમ પારો કે એક ગાણસ ક્રોડાધિપતિ કહાને છે ધન સંધરતોજ નમક છે. યોગ્ય માર્ગે વાપરતો નથી તો શું તે ધન તેનું સમગ્ર તેના મરણ સમયે તેની કરકશી સાથે બાંધી લઈ જવામાં આવે છે તે ધન પછી તેના વારસો અગર હોકરાએ જેઓને હાથ આવે અને તેઓ પછી માથે થોડે ફરે મોજ શોખ કરે અગર સારા કાર્યમાં ખરચે કે પછી વારસો વારસો લગાઈ કરી લાવ્યામાં ખર્ચે તેનું છે; કહેવત છે કે "હાથે તે સાથે" એ કહેવત ખરી માનતા હોય તો જે પુરૂષ પોતાના હાથે મેળવેલું ધનને અગર વસ્તુને જેઓ ઉપજોગ કરે તે તેટલાનોજ તે અધિકારી થાય છે. ચિવાવનું થતો નથી. તો શું પ્રતિષ્ઠા. એવી રીતે રાખેલી રહેતી હશે ખરી ?

કેટલાક પુરૂષ તથા સ્ત્રીઓનાં જેમો યુવકો વડીલો પોતાની સ્થિતિ નિવૃત્તિ આવાનું પીવાનું કે પેહેરવાનું મગે છે તે વસ્તુ ખાતા પીતા તથા પેહેરતાં એમ કહે છે કે આમાં તે શું ખાવું ? આમાં તે શું પીવું ? આમાં તે શું પહેરવું ? ઉદ્યોગ અગર ધંધો મળ્યા આવે તો એમ કહે કે આવો ઉદ્યોગ અગર આવો ધંધો કોણ કરે ? આ પ્રમાણે મળ્યા આવેલી વસ્તુને અનાદર અગર તિરસ્કાર કરે છે તો શું તે વસ્તુ તેનો તિરસ્કાર કરનાર પાસે રહેતી

હશે ખરી ? હું ખીજાને માન નહીં આપું તો શું ખીજાને માન આપશે ખરા ? પ્રેમે કરી કોઈ પણ વસ્તુનો સ્વીકાર થતો નથી તથા યોગ્ય આ-વકાર આપતો નથી તો શું તે વસ્તુ તેનાં યોગ્ય અધિકારી તરફ નહીં-વગતાં આવા તિરસ્કારના સંગમાં રહેતી હશે ખરી ? કોઈને માન આપવાના પ્રસંગે-આપણે તિરસ્કાર-આપતા રહીશું તો-લક્ષ્મીવાનનો ખજાનો લક્ષ્મીથી ભરેલો ગણાય છે તેમ-આપણો ખજાનો તિરસ્કારનો ભરેલો ગણાવવામાં માન સમગ્ર શું ?

કેટલાક કન્યાના માતૃપિતા પોતાની કન્યાને પરણાવવા માટે કોઈ ૬૦ સાંઠ વરસનો અગર એવો કોઈ પુરૂષ પણ શ્રીમંત ગાણસ પરણવા તૈયાર થાય છે તો તે કન્યા તે પુરૂષ સાથે પરણાવવા તૈયાર થાય છે અને એવો વિચાર કરે છે કે બહે તેની ઉમ્મર ઘણી યદ્ય છે કે સમયમાં તેનો કાળ આવી પોંચશે એ પુરૂષના મરણ પછી હોકરીને ધરખાર તથા પૈસા મળશે. હોકરા નાગા ઉપાડા રહેશે નહીં, અને પોતાના પૈસાથી આનંદમાં શુભરો કરશે. અને આપણને પણ કાંઈક લાભ થશે. કેટલીક કન્યાઓ પણ એજ વિચાર કરે છે કે પુરૂષો જે ચાર વરસ છવશે અને તેના મરણ પછી સઘળું ધન આપણને સ્વાધીન થશે પછી જોઈતી મોજ મગા મારી રાકશે.

કેટલીક કન્યાઓ તથા તેના માતૃ પિતા કોઈ સારો દેખાવડો યુવક સારા કાટપાટણનું પહેરી સારા કલર ધાલી સુદર ચરમા ગદાવી હાથમાં લાકડી લઈ ફરતો હરતો જુવે છે એટલે તેના આવા ઠંઠમાઠ ઉપર મોહિત થઈ તે હોકરા સાથે તે કન્યા જાતે પરણવા અગર તેના માતૃપિતા તેને પરણાવવા તૈયાર થાય છે.

શું પ્રતિષ્ઠા-આવા શ્રીમંત પુરૂષ સાથે અગર સારા દેખાવડા યુવકને વરમાળ પહેરાવવા તૈયાર નથી હશે ? શું નહાના ગાળકો જેઓ આગ તેમ રમત-ગમત કરતા ફરતા હશે તેઓને કાંકરા માફક ગણી કહાડી નાંખતી હશે ? શું તેઓના બીજા ચરિત્ર ઉપરથી ચિ-કિસ્સા બાંધી કોઈ વિચાર કરતા હશે નહીં ? અપૂર્ણ.

દાડ અને પ્રખ્યાત પુરૂષો.

આપણે ઓસ્ટ્રીઆ અને જર્મની સાથે યુદ્ધ કરવાનું છે. તેમજ આપણા કદા શત્રુ દાડ સાથે પણ યુદ્ધ કરવાનું છે. આ સર્વ શત્રુઓમાં હેન્રી શત્રુ મહા બચાવ છે.

—લોહક બચાવ—

અરીયુ જેવી કેદી મીનતો વપરાશ ધીમે ધીમે વધે છે, તેનાથી થતું નુકસાન ધણું જ છે. વળા કેટલાક લોકો ઉપર તો કોકેન જેવી જીવલેણ મીનત સંપૂર્ણ સત્તા બેસાડી છે. તે જર્મનીથી આવતું હતું પણ યુરોપીય પાલ્લવાચીને લીધે આવતું અટકી પડ્યું છે. આથી વિમુક્ત પછી એવો સમય આવશે કે તે જીવલેણ મીનતો વપરાશ બંધ થઈ જશે. બે-દાંડનો વપરાશ ઓહો કરવો હોય તો આવી બધી વસ્તુઓ ઉપયોગ બંધ કરવો જોઈએ. મેં મારી નજરે દાડ પીવાથી આખા વીખી થઈ ગયલાં ઘણા મનુષ્યોને જોયા છે. કેટલાક વર્ષ થયા સુધેરલા અને કેળવણી એક વર્ગે પ્રામાણ્ય સુધારાની નકલ કરવી એમ વિચાર્યું. તે વર્ગે જેની ખાત્ર નકલ કરવાની તેની નકલ ન કરતાં તેઓની દાડ પીવાની ટેવનું અતુકરણ કયું છે, કામ કરનાર વર્ગમાં પણ આ નાશ મુરક ટેવ છે.

બે ઓટકોહોલ, અરીયુ અને કોકેન જેવી મીનત દુનીયામાં હોતજ નહીં તો હાલના કરતા દુનીયાની હાલત કંઈવધુ સારી હોત. ઘણાં કીમતી જીવનોનો એ દુષ્ટ ભોગ લીધો છકેડ આપ્યો તે કરતાં હાલ જે દેશર થયો છે તે ધણીજ સારી વાત છે પહેલાં મીનતોનીઓમાં દાડ વાપરવો એ ખાસ રિવાજ હતો પણ હાલ તેમાં બહુ ફેરફાર થયો છે. આ દુશ્મનનો નાશ કરવા હિંદમાં ધણી સરેલાઓ પોતાથી

બનતું કરે છે અને મને આશા છે કે આ સરેલાઓ આ મોટા દુશ્મનનો નાશ કરવામાં કળી ખૂત થશે.

સર કૃષ્ણા જી. ગુરતા.

લોહ કીચનર હાલ ૬૩ વર્ષની વયના છે. તેઓ મલયાલ નિર્મલકોને ખાસ ટેકો આપે છે. જ્યારે તે હિંદના લસકરનો નેતા હતો, ત્યારે તેણે (The Royal Army Temperance Association) રાજસૈનિકોમાં દુર્બસન અટકાવનારી સરેલા, તરફ ખાસ લાગણી ગતારી હતી. જ્યારે યુરોપીય પાલ્લવાચીનો આરંભ થયો. ત્યારે તેણે તમામ સૈનિકોને આ કુરેવથી દૂર રહેવા ખાસ બક્ષામણુ કરી હતી નામદાર સમ્રાટ જ્યારનું અતુકરણ કરનારમાં લોહ કીચનર પણ હતા.

બાળમુકુંદ ગિરધરલાલ મોદી.

Abkari ને આધારે છે.

લાયસેન્સિમાં સંબંધવા યોગ્ય

અમારે ત્યાં મળતાં ઉત્તમ પુસ્તકો.

- ૧ રાજ્યોગી અને પરમાર ધારાવર્ણિક લા. ૧-૨ (ઐતિહાસિક અતિક્રમ નવલકથા) કિ. દરેક ભાગની રૂ. ૨-૦-૦
- ૨ દેવી ખર્ગ અને ચિતોડની પુનઃપ્રાપ્તિ. (ઐતિહાસિક નવલકથા) કિ. રૂ. ૧-૮-૦
- ૩ સુકવિ સમિતિ. (પ્રદસન) ૦-૪-૦
- ૪ સુકવિ સમિતિ. (પ્રદસન નાટક) ૦-૧૨-૦
- ૫ અતુકમણિ સમાવણુ (સરળ ભાષામાં રસિક કાવ્ય) ૦-૪-૦
- ૬ ચાંત અને સાદું જીવન (મનન કરવા યોગ્ય નિમંત્ર) ૦-૪-૦
- ૭ આવતી કાલનું માનમ—(આજમુખેને ઉપયોગી) ૦-૨-૦
- ૮ અહિંસા પ્રથમો ધર્મ ૦-૨-૦
- ૯ સરસ્વતી (એક નાની પ્રેમકથા) ૦-૨-૦
- ૧૦ અભિસારગ અર્પણ, અભિસારગ-સુરત.

અમીના

પંદર પરિચ્છેદ.

દારોગા સાહેબ પહેલાં તે દશ વર્ગની ડોડી સુખદેવીને સતારવા લાગ્યા. તે બિચારી ખીકથી ગભરાવા લાગી. દારોગાએ પૂછ્યું, “તમારી માને કોણે મારી નાખી છે, બતાવો.”

પોલિસની લાલ પાવડી જોઈને સુખદેવીને પ્રાણ ઉડી ગયો હતો, તેનાથી બોલી શકાયું નહિ. તેને ચૂપચાપ જોઈને દારોગા સાહેબે એક ડાંગ બતાવી. તેને જોતાં સુખદેવીથી રાક્ષ જવાયું. જમાદાર પોલિસને બુનો નોકર હતો. તેણે સુખદેવીને સમજાવીને કહ્યું, “તું ઠરી ખીક રાખીશ નહિ હં. તને જે પૂછીએ તેના જવાબ આપ.” જમાદારે દારોગા સાહેબના કાનમાં પણ કંઈ કહ્યું. દારોગા સાહેબ પૂછવા લાગ્યા—“કાલે રાતે તમારી મા અને બાપ વચ્ચે તકરાર થઈ હતી?”

સુખદેવી—“હા.”

દારોગા સાહેબ તેને ઝટપટ લખતા બતાવતા. પરંતુ જમાદાર સાહેબે તેમને લખતાં ધચારાથી અટકાવી દીધા. દારોગા સાહેબે જમાદારે ચોક્કસ વખતે પોલીસની મોઝીમાં જોડાયા હતા. સુકદેમો કેમ ધડેલા તે તમને અલસારે બેસાડે ત્યાં નહોતું. સારે જમાદાર સાહેબ દારોગા તરફથી પૂછવા લાગ્યા—“રાતે અહિં કોણે કોણે હતું?”

સુખદેવી—“હું, બાપુજી, માતા અને મારો આ નાનો ભાઈ.”

જમાદાર—“રાતના દશ વાગે તમે રહો કેમ હતા?”

સુખદેવી—“બાપુજીએ માર્યા હતા.”

જમાદાર—“કોને માર્યા હતા?”

સુખદેવી—“માતાને અને મને.”

જમાદાર—“કેમ માર્યા હતા?”

સુખદેવી—“રસોઈ બનાવવામાં.”

થઈ ગઈ હતી.”

જમાદાર—“પહેલાં કોને માર્યા.”

સુખદેવી—“માતાને.”

જમાદાર—“શાથી માર્યું?”

સુખદેવી—“હાથવળી.”

દારોગા સાહેબથી ચૂપ ના રહી શકાયું. સુખદેવીની જગ્યાની સાંભળી તેમના મનમાં આવ્યું કે ઉઠીને યોડુંક નાચી લડ. તે જલદીથી પૂછવા લાગ્યા—“તેજ મારથી તમારી મા મરી ગઈ છે ને?”

દારોગા સાહેબને પ્રશ્ન સાંભળી જમાદાર મનમાં મનમાં ધચા. ધરસે થયા—જલ્દા, પણ પોતાના અધિકારીની વાત કેમ કોપી શકે?—ચૂપ રહેવું પડ્યું. સુખદેવી બોલી—“નહી. માતા તેનાથી નથી મર્યા.”

બાલકોના જવાબ સાંભળી દારોગા સાહેબ જમાદારનું મોઢું તાકવા લાગ્યા. તે તાકવાનું ન હતું. હું હવે કંઈ પણ બોલીશ નહીં, તેથી થાય તેથી મુંઝવે તમે કોરી નાખો.” જમાદાર સાહેબે ત્યારે કંઈક અંતરમાં મંત્રો પર તાવ દઈ પુનઃ પૂછવા લાગ્યા—“તમે એ તે કેમ જાણ્યું?”

સુખદેવી—“સવારમાં બગીચે જતા મારી પાસે નથી.”

જમાદાર—“તમારો બાપ ક્યાં હતો?”

સુખદેવી—“બાપુજી ત્યારે ઘરમાં સૂઈ રહ્યા હતા.”

જમાદાર—“તમે એ તમારી માતાને નેનો હાથ જોઈને શું કહ્યું?”

સુખદેવી—“હું રડવા લાગી.”

જમાદાર—“અને તમારો બાપ સુખથી

હંધ લેતો હતો?”

સુખદેવી—“મારું રકડું સાંભળી આપુછીની ઉધ તૂટી ગયું.”

જમાદાર—“ઉધ તૂટ્યા જાદ તેમજે શું કયું?”

સુખદેવી—“ઝટપટ ગળાનું દોરડું કાપી નાખ્યું.”

જમાદાર—“જમતાંજ દોરડું કાપી નાખ્યું અને કંઈ ન બોલ્યા?”

સુખદેવી—આ પદ્મનો ઉત્તર ન આપી શકી. તે જાણિકા હતી તેથી દશમાં એટલા પ્રશ્નનો ઉત્તર આપી શકી, તેટલુંજ તેને માટે જાણ હતું. એવી જાણિકાથી બીજી વધારે શી આશા રાખવામાં આવે? તેને ચૂપ બેઠાને જમાદાર કહીંથી બોલ્યા “આ હોડી સાથે ખૂન થયું નથી. પણ હોડીની જુઠાનીથી સાફ જણાય છે કે તે બદલાશે તે સીધું ખૂન કયું છે.”

દશમાં સાહેબ ખુશીથી ટુટી ઉઠ્યા અને તુરંત લાલની સાથે ખૂનીને કબજે કરવાનું આજુ. જમાદાર સાહેબ ત્યારે રૂબિયામાંથી ચાર પાંચ સાક્ષીઓને બોલાવી લાવ્યા. તે લોકોએ કામ રાત્રે મુસરીલાલની શરણ પાડી ગરબડ ગંચાવવાની વાત કહી અને દસ વાગે તેના ઘરમાં રકડા પીડવાનો ગંચામ સાંભળાઈ તે જુઠાનીમાં પણ જાહેર થયું. ત્યારે મુસરીલાલના ખૂની છે તેમ પુરવાર થયું. તેને બેઠીએ પહેલાવવામાં આવી, પહેલાં તે મુસરીલાલના ઘરમાં ચૂપ થઈ ગયો હતો, પણ ચાલતા સમયે કોઈ પારોસી સાથે મીરજી મદમદને પોતાની આપત્તિના સમાચાર મોકલતાં બહાર નહિ.

રોજાનું—

મીરજી તોફારી પર જવાની તૈયારી કરી રહ્યા હતા. એટલામાં એક માણસે આવીને મુસરીલાલની તે આકસ્મિક વિપત્તિના સમાચાર કહ્યા. મીરજી તે સમાચાર સાંભળી યોડીવારને માટે કક્કા બક્કા થઈ ગયા. પછી તોફારી પર

નજીવી મુસરીલાલની ઘર તરફ દોડ્યા. હોડીની વિપત્તિની વાત સાંભળતા તો, તેમનાથી ચૂપ બેસી રહેવાનું નહીં. તેને મદદ કરવા માટે તેમના મનમાં દબા આવતી. વિપત્તિના સમય તેમની કોઈ સહાયના માગનું તે પોતાનો કામ ધંધો મુકી તેને વિપત્તિમાંથી બચાવવા માટે દોડતા. એ મીરજીની જગ્યાએ હતો. પોતાનાં સહયો કામ જગડી બધા દોડ્યાં મોડું મું કામ થતું તો તેમને ઘણું ગુમ મળતું. પરોપકાર કરવો એક ધર્મ અમર્ય છે, પરંતુ મીરજી રાજાવામાં પરોપકારની માનના એકથી અધિક જણાય છે કે બહુધા તેને હશે ધર્મ કહેતાં પણ અવકાશ છે.

મીરજીએ મુસરીલાલના ઘેર જઈને જોયું. તો તેનાં જે હોકરાં કિરાય બીજી કોઈ નથી. મીરજીને જોતાંજ તે જોરથી રડવા લાગ્યાં. સમગ્રવચથી તે ચુપ થયાં. ત્યારે તેમનાથી મીરજીએ કાલસાતની સી વાતો સાંભળી, સુખદેવીનાં આંસુ પોતાના હાથથી લૂછીને તેમજે કહ્યું. “જે થવાનું હતું તે થઈ ગયું. હવે બીજી શું થઈ શકે? પણ તમારા બાપ માટે કંઈ ચિંતા ન કરો. હું હાલ ઘડી જઈને તેમને હોડાની લાવીશ પણ ‘તું’ અતિ’ અકેડી કેમ રહી શકીશ? આજ, પહેલાં તને મારે પર મુકી આવું. પછી તારા બાપને હોડાની લાવીશ.

એવી વિપત્તિના સમય એકું કંઈ. પણ મુસરીલાલને બીજી કંઈ નહિ. તે દિવાલોએ આપે. સુખદેવીના જીવનની એક માત્ર આધાર તેની માતા રાખા હતી. આવડ તેજે અકસ્માત તેને પણ ગુમાવી દીધી છે. પછી બહુ થાય કે જીરું થાય, આવી વિપત્તિમાં તે પોતાના પિતાનો મરોશો કરી રહતી હતી. તો તેને પોલિસવાળા પકડી ગયા. હવે તેના આ નાના બાપની શી પસે થશે? એટલામાંજ તે બૂખથી ગભરાઈને રડી રહ્યા.

છે. કાલ રાતથી સુખદેવી - પણ બૂખી છે. પરંતુ તેની દરકાર પોતાને જરા પણ નથી તેની પાસે એક-વૈસા પણ નહોતો, જેનું દુધ લાવીને પોતાના માના બા-ને પાપ અને વૈસા પોતે પોતા તેને કાલી પાસે મુકી જત ! બાલિકા જે તરફ જોતી હતી તે તરફ આંખો સમે આધાર હાથ નહું હતું. તેની ઉમ્મર કંઈ દસ વરસની હોવા છતાં પણ તેના પોતાના માના કહેજમાં અપાર ચિંતા સાગરની મોટી મોટી સરેરાશ દરકાર મારી રહી હતી. પરંતુ નિરાશોના આશ્રયદાતા, નિરાવલગેતા અવ-લાંબ, સર્વ મંગલમય, વગદીશ્વરને તે અનાથ બાલિકાની મુદ્દિ નથી ? નારાયણજી મીરજના સ્વરૂપમાં તેની સામે આવી પહોંચ્યા.

મીરજના મધુર સંબંધમયી ઉંઝા પાણીમાં ડૂબતી સુખદેવીને ઉભા થયા માટે ધરતી મળી ગય. તેણે રડતાં રડતાં પૂછ્યું-
" શક્ય ! શું મારી માતા હવે નહિ આવે "

જે કાલરાતથી આ સખેડો ઉગારાયા, તેને જોઈ મીરજનું કહેજું કાટવા લાગ્યું. જે આંસુઓને તેમણે અત્યાર સુધી ધણી કઠિના-છાયા રાહી રાખ્યાં હતાં, હવે તે આંસુ તેમના મેકવા છતાં પણ રોની શક્યાં નહિ. તેમણે ચોક્કસ જોઈને જણાવે કહ્યું-
" હજી 'તુ ર. નહિ'. આગળ આવ, તને મારે ઘેર પહોંચાડી આપું, પછી જે સરી ને હું કરીશ. હવે અદિ' વખત સુખાવવાથી શું કરી ? "

સુખદેવી આંસુ લૂછીને પોતાના જાણને છાતીએ દાખીને દબી ગઈ અને મીરજની સાથે તેમને ઘેર જવા માટે આવવા લાગી. ત્યારે મીરજની કમકામી બધી કરી નેના મનને તાણું પડી રહ્યું. એક મેડી બેસાડી, અને તેમાં સુખદેવી સાથે બેસીને પોતાને ઘેર આવવા મારીના યોરેક-કે જતાં જતાં સુખદેવીની મોઝમાં તે બાલક સ્થ ગયું.

જે ચાર વાંતોમાં સપગા સમાચાર સંજાગી મીરજની સુખદેવી અને તેના બાળની નસીનાને સોંપી દીધાં અને પોતે તુરત મુગરલાલની તકાશમાં ચાલ્યા. હસીના શિવાય ખીજા કોઈને આ વાત કહી નહિ, બાઈ જોઈને આજણતા હતા. અને જોઈને પણ બાઈને આજણતી હતી. તેથી હસીનાએ પણ આ સગા કંઈ વાંધો લીધો નહિ, અને એ સંખ્યા પૂછપરછ કરવાનું વાજબી ધાણું નહિ.

કાટવાળ સાથે મીરજનો પરિચય હતો તેમણે કાટવાળ સાથે મુલાકાત કરીને સા વતો કહી. કાટવાળે પોતાના અધિક એક આંધીસરને કંઈ કહી મીરજને તેની સાથે મોકલી દીધા મીરજ પહેલાં ધાણામાં ગયા હતાં કંઈ પૂછ પરછ કરી કાટવાળે સાં ચલ્યા ગયા. હતાં મુદાની તપાસનું પરિણામ બહુવા માટે તેમને મળી વખત-જોસી રોણું પડ્યું. પરંતુ જલ્દી પ્રવળ કરવા છતાં પણ તે તેમનાથી કંઈ જાણી-સાકાયું નહિ. નિદાન હારીને ઉપર નેના દસ વાને ઘેર પાંખા આવ્યા. દીવાન.

સાચકેદિમાં સંગ્રહવા યે. ૭૫
મમારેયાં મળતાં ઉત્તમ પુસ્તકો.
૧ સમજોગી અને પરમાર ધારાવધિય
૨ ભા ૧-૨ (એનિસાસિક અતિઉત્તમ નવ-
લકથા) કિ. દરેક ભાગની રૂ. ૨-૦-૦
૩ દેવી અપ્પા અને ચિતોડની પુનઃપ્રાપ્તિ.
(એનિસાસિક નવલકથા) કિ. રૂ. ૧-૮-૦
૪ સુકવિ સતિન. (વદસન) ૦-૪-૦
૫ રામચિત્રાગ (બોધપ્રદ નાટક) ૦-૧૨-૦
૬ અનુક્રમણિ રામાયણ (સરગ ભાગમાં
રૂ. ૧-૦-૦)
૭ રાંત અને કાટ (ગતલ કરવા યોગ્ય
નિગદ્ય) ૦-૪-૦
૮ અપ્પા કાલનું માનમ- (આજસુઓને
ઉચ્ચે ગી) ૦-૨-૦
૯ અસાં રૂ. ૧-૦-૦
૧૦ સરસ્વતી ૧ એક નાની ગ્રેમકથા ૦-૨-૦
લખો-સારંગ આંધીરા, આંધીરા-મુરત.

હિંદુસ્થાનના જુદાં જુદાં શહેરોમાં મનુષ્યના ખોરાક માટે જાનવરોની થતી
કતલમાં ઘટાડો દર્શાવનાર પત્રક.

ઉપરના આસનમાં ઉલ્લી એ પ્રાથમિક વર્ગની કતલના ઘરાણી સંખ્યા મુકાબામાં આવી છે
અને કુલ કતલનો ઘરાણો નવે જોવામાં આવશે તે પ્રમાણે ૨૮૩૦૩૬ જાનવરોનો થવાથી
તેનાં જાનવરોનો આ સાલમાં ખચાવ થયો છે.

ખર.	શહેરનું નામ.	કરોડી ૧૯૧૩	ધવી ૧૯૧૪	ધવી ૧૯૧૫	જરૂર " એ સાલમાં અગત્યના ઘરાણો.
૧	મદ્રાસ ...	*	૪૩૭૪૭૩	૩૭૪૮૧૭	૬૪૫૦૬
૨	મુમ્બઈ ...	૭૮૪૬૫૧	૭૫૫ ૧૯	૭૮૪૭૧૩	૭૧૦૦૬
૩	અલીગઢ ...	૮૩૮૭૬	૧૦૩૦૧૯	૮૩૫૨૮	૧૪૪૯૨
૪	જોનપુર ...	*	૧૫૩૩૩૩	૪૬૬૪	૧૦૬૪૩
૫	શાલાપુર ...	*	૬૫૯૩૬	૫૫૩૫૬	૧૦૫૯૦
૬	મુંબઈ ...	૧૧૮૬૬૧	૧૨૩૦૭૮	૧૨૨૮૦૩	૧૦૨૭૫
૭	બેંગલોર (રેશન) ...	૧૦૮૩૪૦	૧૫૨૮૦૨	૧૪૩૯૧૦	૮૦૬૨
૮	હાઉડા ...	૩૧૦૩૬	૨૮૫૫૬	૧૯૫૦૦ અં.	૮૦૫૬
૯	સમર ...	૩૭૪૮૧	૩૨૮૨૫	૨૪૦૨૫	૮૮૧૦
૧૦	કાંચગરમ ...	*	૨૬૮૭૯	૧૯૮૮૫	૬૮૯૪
૧૧	મુંબઈ ...	૯૦૦૯૫	૮૭૩૬૬	૮૨૧૫૮	૫૨૦૮
૧૨	બેંગલોર (સીટી) ...	*	૩૮૭૩૫	૩૩૮૦૬	૪૯૨૯
૧૩	બેરીઆલ ...	૪૧૪૭૨	૩૬૫૮૯	*	૪૮૮૩
૧૪	મડી ...	*	૨૩૨૭૯	૧૮૫૫૮	૪૭૨૧
૧૫	ગોરખપુર ...	*	૩૦૫૦૦	૩૨૮૧૯	૪૮૮૧
૧૬	પુના (સીટી) ...	૬૪૪૭૮	૫૦૫૫૦	૫૧૬૧૦	૪૧૪૦
૧૭	સીકંદરાબાદ ...	૬૫૫૧૬	૬૭૫૦૨	૬૩૪૨૩	૪૦૭૯
૧૮	મથુરા ...	*	૧૯૪૪૬	૧૫૪૨૬	૪૦૨૦
૧૯	મીરા ...	*	૨૪૬૦૫	૨૧૨૨૧	૩૮૮૪
૨૦	સીવાલકોટ સીટી ...	*	૨૮૯૫૫	૨૫૬૦૯	૩૩૪૬
૨૧	(અશુદ્ધ નામ) ...	૧૬૭૨૦	૧૫૫૧૧	૧૦૧૭૫	૩૩૩૮
૨૨	સોનાવલા ...	*	૨૪૦૫૨	૨૦૮૦૮	૩૨૪૪
૨૩	હલીતપુર ...	૭૦૫૯	૭૦૬૩	૩૮૪૯	૩૨૧૪
૨૪	બ્યાલપુર ...	૧૩૨૩૦	૧૪૬૨૮	૧૫૨૦ અં.	૩૧૦૮
૨૫	સહરાનપુર ...	*	૨૪૦૧૩	૨૧૪૦૩	૨૬૧૦
૨૬	કાંચગરી ...	*	૧૫૧૨૧	૧૨૫૮૭	૨૫૩૪
૨૭	માદીઆલી ...	૭૭૮૦	૬૯૨૦	૪૬૮૦	૨૨૪૦
૨૮	હેનગામ ...	*	૪૬૧૦૯	૨૪૦૯	૨૦૧૮
૨૯	સુલતાન ...	૪૦૭૮૬	૪૦૬૧૯	૩૮૯૧૮	૨૦૦૧
૩૦	સીકંદરાબાદ ...	૨૧૬૮૦	૧૮૫૫૭	૧૬૬૦૩	૧૯૫૪
૩૧	અમરોલી ...	૧૪૨૭૮	૧૩૧૩૬	૧૨૪૨૨	૧૮૯૪
૩૨	બીનાહટાવા ...	૪૫૫૯	૩૮૧૩	૧૯૫૫	૧૮૫૮
૩૩	ડીસા ...	૭૧૩૫	૩૮૫૨	૨૦૩૫	૧૮૧૭
૩૪	બીનાહટાવા ...	૧૯૪૭	૨૦૬૭	૨૬૨	૧૮૦૫
૩૫	બેંગલોર ...	*	૨૧૯૮૬	૨૦૨૪૫	૧૭૪૧
૩૬	રૂરકી ...	૪૬૫૦	૫૨૬૯	૩૬૧૩	૧૬૫૬
૩૭	હાંસી ...	૪૦૨૯	૪૧૨૭	૨૬૨૫ અંદાજે	૧૫૦૨
૩૮	મુમ્બઈ ...	૩૯૮૦	૩૧૯૨	૧૦૮૩	૧૪૦૭
૩૯	અમદાવાદ ...	*	૧૮૬૪૬	૬૭૩૨૩	૧૩૨૩

નંબર.	શહેરનું નામ	ધર્મી ૧૯૧૩	ધર્મી ૧૯૧૪	ધર્મી ૧૯૧૫	છેવટની બે સાલમાં થયેલા કલકોનો ધરોહો.
૪૦	દુડીકોટીન ...	૧૦૮૫૪	૯૯૩૮	૮૭૬૮	૧૧૭૦
૪૧	અકબાળ ...	*	૬૫૦૨	૫૩૩૩	૧૧૬૯
૪૨	કુરમા ...	૪૨૦૨	૬૨૩૪	૫૦૮૩	૧૧૫૧
૪૪	બાઝ ...	૨૧૪૩૭	૨૦૦૪૩	૧૮૯૦૩	૧૧૪૦
૪૪	વડોદરા ...	*	૨૪૮૮૨	૨૩૮૨૮	૧૦૫૪
૪૫	એલોર ...	*	૧૯૯૬૫	૧૮૯૧૫	૧૦૫૦
૪૬	ગોંડીયા ...	૨૬૩૭	૨૬૩૮	૧૭૫૩અંદાજે	૮૮૫
૪૭	સાહજાનપુર ...	*	૩૩૬૩૧	૩૨૬૫	૯૭૪
૪૮	નગીના ...	*	૩૦૫૪	૨૦૯૬	૯૫૮
૪૯	ખુર્ગપુર ...	૨૧૧૨૫	૧૯૨૧૬	૧૮૨૬૪ અ.	૯૪૭
૫૦	બરહાનપુર ...	*	૧૧૨૭૨	૧૦૩૪૪	૯૨૮
૫૧	હાથરસ ...	*	૪૯૫૧	૪૦૩૩	૯૧૮
૫૨	બાગવર ...	*	૯૭૫૧	૮૮૯૨	૮૫૯
૫૩	ખીલાસપુર ...	૫૭૬૩	૩૯૬૪	૩૧૭૬અંદાજે	૭૮૮
૫૪	દારઅલીંગ ...	૧૦૬૯૭	૯૯૫૦	*	૭૪૭
૫૫	ભુસાવળ ...	*	૧૦૭૯૮	૧૦૦૫૬	૭૪૨
૫૬	હરહાર ...	*	૩૮૬૦	૩૨૮૭	૫૭૩
૫૭	વરધા ...	૫૨૬૭	૫૨૬૪	૪૭૭૧	૪૯૩
૫૮	દુર્ગાગાથાદ ...	*	૨૯૫૪	૨૫૧૨	૪૪૨
૫૯	કીર્તિ ...	૧૮૩૭	૧૯૦૪	૧૫૦૨	૪૦૨
૬૦	બેનરખાતર (રાયપુર) ...	*	૨૦૩૫	૧૭૫૩	૨૮૨
૬૧	કાઝીલકા ...	*	૫૨૦૪	૪૯૩૪	૨૭૦
૬૨	કુખલી ...	૧૫૩૦૬	૬૦૯૩	૧૫૮૫૩	૨૪૦
૬૩	મીઠાનાન ...	૮૧૩	૮૭૯	૬૭૨	૨૦૭
૬૪	બસીન ...	*	૫૪૦૪	૫૨૦૨	૨૦૨
૬૫	ઝાંગ ...	૧૧૦૦	૧૨૦૦	૧૦૦૦	૨૦૦
૬૬	બેરા ...	*	૫૬૫૫	૫૪૫૬	૧૯૯
૬૭	હરદોષ ...	૫૧૯૧	૬૩૩૧	૬૧૫૬	૧૭૫
૬૮	નેગાપદમ ...	*	૭૦૩૯૦	૨૦૨૫૦	૧૪૦
૬૯	વીઝાગાપદમ ...	૧૭૪૧૮	૪૦૨૯	૧૩૯૨૪	૧૦૫
૭૦	ગેળખાતર (રાયપુર) ...	*	૧૭૯૨	૧૬૬૪	૧૮૮
૭૧	પાવાલ ...	૧૦૬૨	૧૧૯૦	૧૧૦૭	૮૩
૭૨	હોંગાનપાટ ...	*	૧૩૨૦	૧૨૪૦	૮૦
૭૩	દીનામપુર ...	૩૫૨૦	૩૫૧૮	૩૪૪૦	૭૮
૭૪	પુલગર્મ ...	૧૧૭૩	૧૨૦૫	૧૧૩૬	૧૯
૭૫	દીપ્તધર ...	૭૮૦	૭૮૦	૭૨૦	૬૦
૭૬	ધુલીયા ...	*	૧૨૩૭૯	૧૨૩૦૦	૪૯
૭૭	એડોલ ...	૨૭૦૩	૨૮૯૫	૨૮૮૪	૧૧
૭૮	એમીનાબાદ ...	*	૫૨	૪૬	૬
૭૯	મરગુષ ...	૩૨૫	૩૧૪	૩૧૧	૩
૮૦	હોડાલ ...	૧૨૩૫	૯૮૮	૯૮૭	૧

એ હજાર વર્ષ પહેલાં અથવા તેનીએ આગળના - સમયમાં હિંદના ઉદ્યોગ-ધંધા ધણીજી ઉત્તત દશામાં હતા. કાચા માલની ૧૦૦ ગણી કીમત ઉપગ્રે એવો માલ કેવળ એાં બદલામાં લઈ હિંદુસ્થાન રોમની સંપત્તિને દર વર્ષે ધણી બર્ષકર પ્રમાણમાં ખેંચી લઈ લેત્ય છે. આથી તકરાર પડીતીએ કરેલી છે.

અંદરૂમની કારકિર્દીમાં તેના રાજ્યમાં સ્વતંત્ર વ્યાપારી ખાતું હતું, તથા ચીસ, રોમ, ચીન વગેરે દેશોથી આપનારા પ્રવાસી હાંદી લોકોનું કળા-કોશલ્ય જોઈ છેક યહ જતા હતા. રત્ન, ઉચું સુવર્ણ તથા નાણુક કામ કરેલી મલમલ એનો ચીન, હરાન, ઇજીપ્ત તથા રોમ વગેરે દેશોમાં પુષ્કળ ખપ હતો. મુંગંધી સાગાન, મધ. લોખંડ, ગળી, લાખ, આંખિ, મીચુ, સાકર તથા ગસાડાના પદાર્થો એ વગેરે સામાન્ય વ્યાપારના કેટલાક પદાર્થ હતા. હ. સ. ના છઠા સૈકા પહેલાં પાકા રંગ, ગળી, માંથી ઇન્ડિગોટિન તૈયાર કર્યું તથા લોખંડને બિન્ન બિન્ન રીતે પાણી ચઢાવવું એ શોધ હિંદી લોકોને હાથ લાગી હતી. મુસલમાની અંધ લથી હિંદના ઉદ્યોગ ધંધાને કરી ધોકા લાગ્યો નથી. ઉલટું મુસલમાની ગુલુરુએ હિંદી ઉદ્યોગ ધંધાને ઉતેજન દેતું હતું. તુર્કિયાન માંના ગાલીચા વજુવાનાં તથા ઇસ્પહાનમાંના ઝલકદાર વાસણો ખાનાવવાનાં વગેરે કેટલાક નવીન ધંધાઓ અગ્રે પ્રચાર પામ્યા.

આખરની કારકિર્દીમાં સામાન્ય મંચુર એક મહિનામાં કેવળ ૭ આનાથી ચોતાનું મુજરાન કરી શકતો હતો. તેની તપસીલ:-

	રો. રા. આ. પા.
આખરનીનો લોટ ૨૫	૦ ૩ ૦
દાળ	૫ ૦ ૦ ૭૩
ધી	૧ ૦ ૧ ૦
મીઠું	૦ ૦ ૨૧
મંચુરણ	૦ ૧ ૨

મંચુરની મંચુરીનું એક દિવસનું સામાન્ય પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે હતું.

	આ. પા. આ. પા.
સુતાર	૨ ૯૨૫ ૦ ૯૨૫
ભાર વહેનાર.	૧ ૪૬૫ ૧ ૨૬
ગરોડીઆ.	૦ ૯૬
મુદસેવક.	૧ ૨૬
પરચુરણ.	૧ ૨૬૫ ૦ ૯૬

કારીગર લોકોની ઉત્ત દશાનું મુખ્ય કારણ યુરોપ સાથે વધતો જતો વ્યાપાર તથા મુસલમાન રાજ્યો તરફથી મળતું ઉતેજન હતું. ૧૫મ સૈકામાં કેપ આલ શુક લોપ જોળગી હિંદુસ્થાનમાં આવવાનો રસ્તો વાટેકો-ચા-ગામાએ શોધી કાઢ્યા પછી યુરોપ સાથે હિંદુસ્થાનનો વ્યાપાર ઘણાં જોર પર આવ્યો.

હ. સ. ૧૪૨૦ને સુમારે હિંદુસ્થાનમાં આવેલો પ્રવાસી નિઝાલી-ડી-કોટી એ ગંગા કાંઠે આવેલાં મોટાં મોટાં શહેરો તથા ઉવાનોથી તથા સોનું, રૂપું તથા મોતી વગેરેથી દુલી મોરીઓ (?) શહેરનું વર્ણન કરે છે. ૧૬મ સૈકાના આરંભમાં હિંદુસ્થાનમાં આવેલો જેમર આ દેશને તરંગર તથા સોના રૂપાંથી સમૃદ્ધ બનેલો લખે છે, તથા અહીંના પ્રત્યેક ધંધામાં વજોલા અસખ્ય કારીગર તથા ગીચ વસ્તુ જોઈ ચકિત થાય છે. ૧૬૧૨ને સુમારે આ દેશમાં પ્રવાસે આવેલાં સેબાંનિટેમન

મારિસ એ બંગાલમાંથી પશ્ચિમ તરફ જતાં હેન્ટુટ મુનરાઉ કાપડ વણું કરે છે, તથા તે વખતની બંગાળની રાજધાની હાકા એમાં પ્રત્યેક દેશના લોકો આવી રહેલા નજરે પડે છે, અને એની વસ્તી એ લાખ જેટલી છે એમ જણાવે છે. લાહોરથી મુલ્તાન પર્યંતના પ્રવાસમાં તેને સર્વ પ્રદેશ ધર્મ, ચોખા, બાઇચાકો, કપાસ વગેરે લીસેતરીથી બરપર જણાયો હતો. સર્વેન અતિશય પ્રમાણમાં ખેતી પ્રસારેલી હતી, અને તેમાં સર્વોત્કૃષ્ટ પાક ઉત્પન્ન થતો હતો. એક મહિનો બર વસત્રાટ કરેલું એવું કહી (સિંધ) શહેર અમર્યાદ તરંગર છે. વગેરે વર્ણન તેણે પોતાના પ્રવાસ વર્ણનમાં લખ્યાં છે. ૧૬૭૮ને મુબારે અહીં આવેલા જર્મન પ્રવાસી મેરેસ્કોને લોકાચ (બરચ) શહેર ધણી ગીચ વસ્તી તથા મુનરાઉ કાપડ બનાવનારા અસખ્ય વણકરોથી ભરેલું જણાયું હતું. ત્યાંથી અમદાવાદ જતાં તેણે વણકરો તથા રંગારા લોકોથી ભરેલું જોરેશ (જોરેશ) એ ખીચું શહેર જોયું હતું. અમદાવાદનો વેપાર તથા સૈદ્ધ્ય જોઇને તે તે હજુ થઇ ગયો હતો. રેશમી તથા મુતમક માત્ર તેવાર કરવો એ આ શહેરનો મુખ્ય ધંધો હતો. ખાખાચન એ શુરત દરતાં મોડું બાપારી શહેર હતું. આખા એ તો ઇસ્પહાનથી જામણ મોડું તથા સરદ શહેર હતું. એક મનુષ્ય ધોડાની મદદથી પણ એક દિવસમાં તે શહેરની પ્રદક્ષિણ કરી શકે એમ નથી. રસ્તા મોડા અને સુંદર હતા. જેટકાના પા ગૈલ લાંબી દુકાનોની ગેલેરી એકસરખી રીતે આવેલી હોઇ તે પર વેચાતો માલ ગોઠવવામાં આવતો હતો. આવી માહિતી તેણે આપી છે.

૧૭મા સૈકાનાં મધ્ય ભાગમાં બેરિનર નામનો પ્રવાસી હિંદુસ્થાનમાં આવી કેટલાક

વર્ષ રહ્યો દ. ૧. તે લખે છે કે “હિંદુસ્થાન એ એક એવો અગાધ ઉંડા ખાડો હોઇ જગતમાંના સર્વ મુખ્ય તથા રાના પ્રવાહ તે તરફ દોડી તેમાં ગરક થઇ જાય છે. યુરોપ નાંથી તેમાં એટલો બધો પ્રચંડ દ્રવ્યનિધિ જાય છે કે તેમાંથી જ પણ ત્યાંથી પરત થવું નથી” “સોન તો ધણો ભાગ કેવળ કાન, નાક, હાથ, પગના દાગીના, દરવામાં ખર્ચ થાય છે, એટલું જ નહિ પણ ઉમરાવથી તે તદ્દન હલકા દરજ્જાના સિપાઇના કપડાં પર પણ જરી કાગ કરવામાં તેનો પુરુષ વ્યય થાય છે.”

૧૮મા સૈકાની આખર સુધી યુરોપનો મુબારો દિંદી મુનરાસ કરતાં આધ્યાત્મિક, કારીગરી, બાપાર, રાદદારીની સગવડ વગેરે કોઇ પણ બાબતમાં શ્રેષ્ઠ દરજ્જાનો ન હતો. “ખેતીની ઉત્તમ પદ્ધતિ, આત્મહીન દૈશ્ય—કારીગરી, પેતાની સગવડ અને વિદ્યાર્ને માટે આવશ્યક ગતિઓ પોતાની મેજા તૈયાર કરી લેવાનું સામર્થ્ય, લેખન-વાચન તથા ગણિત શીખવવાને માટે મામેગામ નિદાન, સામાન્ય વર્તનમાં એક ખીજ પ્રત્યે આદરાતિ-અ-શુદ્ધિ તથા આદર્શ, અને સર્વમાં મુખ્ય ઠીકીએ તો સ્ત્રી પર્ગ પ્રતિ વિશાસ, આદર તથા સૌન્દર્ય ગર્વ વર્તન, એ જે શુરેલા સંસ્કારો લક્ષણ હોય તો હિંદુઓ યુરોપીયન રાષ્ટ્રોથી કોઇ ખજુ રીતે પાછળ નથી. ઈંગ્લેન્ડ અને હિંદુસ્થાન એમંજે પાનપોતાના મુબારા નોખ વેપાર કરવો નક્કી કર્યું હોય તો આયાતથી ઇંગ્લેન્ડને કાયદોજ થશે એવી ભારી ખાતરી છે” એમ સર થોમસ મનરોએ લખ્યું છે.

ઇંગ્લેન્ડમાં સુદાં આ વખતે તેના એત્યારના વ્યાપારી સાવલૌભત્વમાં કરાં લેક્ષણ જણાતાં ન હતાં, આવળના

સાધનો—સડકા દિંદુરથાન કરતાં વધારે સારી ન હતી. દિંદુરથાનમાં જે પ્રમાણે મોઝાસાનાં તેજ પ્રમાણે છંગડમાં શિવાજીના પોશ્વની સરખામણી કરવી પણ બહુધા અશક્ય હતી. છંગડમાં જોઈતી અગ સામગ્રી ઘણે ભાગે ઘોડાપર મુજો મારફતે શબ્દ જગ્યામાં આવતી હતી જેતીવાડીમાં જમીન પરનાં પાણીના વહેણની વ્યવસ્થા સમાધાનકારક ન હોવાથી દિંદુરથાન પ્રમાણે ત્યાં પણ તાવ વગેરેના રોગોથી ભયંકર અનર્થ થતા હતા. દિંદુરથાન કરતાં છંગડનાં શહેરો વધારે સ્વચ્છ ન હતાં. છંગડને છોટ લોગ કળ મુધી દિંદુરથાનથી લાવતી પડતી હતી. રંગ કામનો ધણે દિંદુરથાનમાં આવતો જોઈ પર હતો. ત્યારે કાપડ સફાઈકાર કરવાને માટે તથા રંગ વગાને માટે છંગડને ઢોલકમાં મોકલવાની જરૂર પડતી હતી.

૧૭૬૫માં ફ્રેચ રેશમની આવ્યાત બંધ કરી છંગડમાંના રેશમના વ્યાપારનું સંરક્ષણ કરાયું. રેશમી વસ્ત્ર માટે જે વખતે ક્રિસ્ટીને જર્મની તથા બેશ્લેયમ ઉપર અવધબંધ પડતું હતું. ત્યારે દિંદુરથાનમાં ૧૫૪૨ થી કાપડ કેવળ ૬-૬૫ તોલા વજન થાય એવી મરમત તૈયાર કરવામાં આવતી હતી. છંગડને પોતાને જોખનું મીઠું, કે લોખંડી સામાન તથા વાસણો પરદેશથી આણુવા પડતાં હતાં.

યુરોપિયન કંપનીએના વ્યવહારને લીધે દિંદુરથાનનો અમુક કાંકાનો વ્યાપાર ધણા જોર પર આવ્યો. હરદ છડીયા કંપનીને લીધે ઘોડા વંપમાં રેશમના વ્યાપારમાં નોંધાવવામાં પ્રવૃત્તિ થઈ આ ૧૮મા સદીની આખરે કાંકાનો વજાટ કામનો ધણે જોરપર આવ્યો હતો. ૧૮૮૭ની સ.સ.માં ૧૦ લાખ રૂપી-ઓનું ફા રેડ બંદાર રેશ વંર રવાના કર્યોનો દાખલો ત્યાં ન કે દેશ હાઉસમાં નંધવામાં આવેલો છે.

પરદેશમાંથી આવતી મળમગ્ર તથા સારી નના કાંકા આ પ્રકારે દેશી કાપડના ધધાને હથ મુધી મચક આપી નહતી. મળી, મસાલાના પદાર્થ, સાકર, જે સિવાય કપાસ નળા રેશમ એની પણ નિકાલ થતી હતી. આ ધધામાં પશું લોકો મુથાએલા હોવા જોઈએ. ૧૮૦૮-૯ વર્ષ પહેલાંના ૬૬ વર્ષી સરાસરી કાલતાં હરદ છડીયા કંપની દર વર્ષે છંગડમાં નીચે બતાવ્યા પ્રમાણે ગાલનું વેચાણ કરતી હતી.

કાપડ વગેરે	૧૬	૧૧,૩૯,૪૦૮
રેશમી ગલ		૧૩,૪૪૩
મરી		૬,૯૫,૪૬૧
મરોખાર		૧,૮૦,૦૬૬
મસાલાના પદાર્થ		૧,૧૨,૫૬૬
સાકર તથા મળી		૨,૭૨,૪૪૨
કાંકી		૬,૬૨૪

મળમગ્ર તથા છોટ એની નીપજ દિંદુરથાનના સવં ભાગમાં વિશેષે કરીને જંગમ તથા કારોમાંજ કિનારાના ભાગમાં પુષ્કળ પડતી હતી. ઉત્તર સરકાર તથા મહાસી પદ-મુની આગવાસને મુલક જે અનેક પ્રકારની કીટનો તથા રંગિત કાપડની નીપજનો અને કાંકા જે મળમગ્રના કાપડનું મુખ્ય રમળ હતું. આ ધધા પજે ભાગે દિંદુ કારીમોના કાપડનું હતું.

સંતુ આ સંધાના ઉત્તરાર્ધમાં પુરોપતી એલોમિક પ્રદેશ ધણીજ કિનારણથી આગળ વધી. તેવી દિંદુરથાનની જગ્યાએ ખર્ચ પડી નહિ. ૧૭૬૫ માં જેમ્સવોરે એલનમાં મુથારો કર્યો. ૧૭૮૭ માં કાંકા રાધે વરાળ સક્રિયી નાણાં વંત તૈયાર થયું. તેને લીધે છંગડને સુતમગ્ર કાપડ વજવાનો ધધો એકદમ આગળ વધ્યો. ૧૮ મા સદી મધ્ય ભાગે છંગડની રંપ હમર